LAURA GANEA

foto Agerpres

PREȚUL DEMNITĂȚII

O istorie altfel

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
GANEA, LAURA
Preţul demnităţii : o istorie altfel / Laura Ganea. - Bucureşti : RAO Distribuţie, 2016
ISBN 978-606-8516-42-4

94(498)"19" Constantinescu,E.

Editura RAO Distribuţie
Str. Bârgăului nr. 9–11, Bucureşti, România
www.raobooks.com
www.rao.ro

LAURA GANEA
Preţul demnităţii
O istorie altfel

2016

ISBN 978-606-8516-42-4

LAURA GANEA

PREȚUL DEMNITĂȚII

O istorie altfel

Cuprins

Cuvânt-înainte

Cum am devenit „povestaș“: Misiunea unei generații

Poate că este un punct de vedere care conține și o doză semnificativă de partizanat, sunt conștientă de asta, dar eu cred că generația „decreteilor“, născută în timpul regimului comunist în urma decretului de interzicere a avorturilor din 1966, este cea mai politică generație a României secolului XX. Sau, mai corect, a doua în ierarhie, după generația celor care au organizat manifestația de susținere a regelui Mihai la 8 noiembrie 1945, soldată cu morți, răniți și sute de arestări, folosite doi ani mai târziu drept instrument de șantaj pentru a obține abdicarea Majestății Sale.

M-am întrebat de multe ori când și cum a apărut această determinare și nu reușesc să găsesc un răspuns destul de coerent. Interesul pentru istorie, pe care îl consider moștenire genetică, nu mi se pare o explicație satisfăcătoare. M-am întrebat, în egală măsură, de unde provine respingerea viscerală a comunismului, pe care am resimțit-o foarte curând, pentru că în familia mea n-au existat arestări și persecuții politice. Doar bunicul patern a fost la un pas de asta, în anii colectivizării forțate, dar a renunțat repede la hectarele lui de vie și statutul de chiabur, evitând experiența terifiantă a închisorilor dejiste. Și, oricum, acest episod, petrecut cu mulți ani înainte de nașterea mea, nu mi-a fost relatat decât în 1990, și nu de către cel care îl trăise, el nu mai putea fi întrebat. Nu mi-am propus, firește, să vorbesc acum despre traseul meu ante și postdecembrist, din perspectiva interesului pentru politică. Este

neinteresant. Voiam doar să-mi prezint motivaţia. Respingerea viscerală a comunismului, de care vorbeam mai devreme, a reprezentat, implicit, o alegere: România se cuvine să fie alături de lumea occidentală, să împărtăşească valorile pe care s-a fixat fundaţia Tratatului Atlanticului de Nord. Tezist, dar adevărat.

Am visat şi am sperat ani de-a rândul, atentă la orice semnal care îmi încuraja visurile şi speranţele. După euforia zilei de 22 decembrie 1989, visurile şi speranţele mele au fost repede învăluite de contururi din ce în ce mai dense de ceaţă şi fum. Ceaţa primelor declaraţii ale lui Ion Iliescu, care ne-a spus că Ceauşescu nu a făcut altceva decât să întineze valorile nobile ale socialismului, aşa că strigătele străzii nu aveau sens, comunismul n-avea de ce să fie dat jos. Ceaţa în care s-au pierdut teroriştii. Ceaţa care a însoţit scoaterea lui Corneliu Coposu din sediul PNŢCD într-un TAB, la contramanifestaţia fesenistă din 29 ianuarie 1990. Fumul autobuzelor arse în Piaţa Universităţii în 13 iunie 1990. Negrul de fum de pe feţele minerilor în zilele de 29 ianuarie 1990,18–19 februarie 1990, 14–15 iunie 1990, 24–26 septembrie 1991. Din marginea conturului ceţos, ambalat în perdele de fum, zâmbetul larg al lui Ion Iliescu – zâmbet-rânjet –, din fotografiile de presă şi afişele electorale îmi spunea că visez degeaba.

Să plec sau să rămân? Am rămas să trăiesc bucuria victoriei democratice din 17 noiembrie 1996, am rămas să-l văd pe Bill Clinton la 11 iulie 1997, tot în Piaţa Universităţii, felicitându-ne pentru drumul pe care majoritatea se hotărâse, în sfârşit, să păşească, votându-l pe Emil Constantinescu. Mă uitam la preşedintele României şi mă simţeam bine. Lângă Bill Clinton era „de-acolo". Nu părea un actor de mâna a doua, ajuns să joace într-un film cu buget mare, într-un rol prea greu pentru el, cu replici pe care nici nu le simte, nici nu le înţelege. Dorinţa românilor de a se integra în lumea bună era justificată de aspectul şi discursul preşedintelui lor, care se integrase în acea lume cu mult înaintea poporului său şi era acceptat de ea ca atare.

La atâţia ani distanţă de la acel moment, 11 iulie 1997, care a însemnat lansarea Parteneriatului Strategic Româno-American, concluzia că România nu ar fi fost admisă niciodată în NATO şi Uniunea Europeană, dacă Emil Constantinescu nu ar fi câştigat alegerile prezidenţiale mi se pare neîndoielnică. Perioada 1996–2000 este o perioadă de cotitură pentru istoria României la fel de importantă ca şi decizia regelui Ferdinand de a se alătura Antantei în Primul Război Mondial, care a transformat România mică într-o Românie mare. Ce ar fi însemnat încă patru ani cu Ion Iliescu? Şi-apoi încă cinci sau chiar zece ani cu Adrian Năstase, care i-ar fi succedat cu siguranţă? Ce ar fi însemnat fără perioada administraţiei Constantinescu douăzeci şi şase de ani de la Revoluţia din decembrie 1989 cu o conducere neîntreruptă a eşaloanelor doi şi trei ale Partidului Comunist Român, în contextul internaţional determinat de anexarea peninsulei Crimeea şi criza ucraineană? Iată un exerciţiu de imaginaţie care îmi dă fiori.

Asta este motivaţia mea. Mi-am dorit să înţeleg eu însămi ce s-a întâmplat cu această ţară şi ce s-a întâmplat cu noi în cei douăzeci şi şase de ani scurşi de la Revoluţie. Să înţeleg cum am fost salvaţi dintr-o nouă fundătură, după cei 45 de ani de comunism oficial, şi cum am gestionat victoria care ne-a fost oferită. Înţelegând, pot să povestesc. Poate că povestea mea va fi de folos.

Am luat-o „pas cu pas", urmărind cronologia evenimentelor şi biografiile personajelor de prim-plan, citind tot ce mi-a căzut în mână, căutând documente, coroborând informaţii şi mărturii memorialistice, intervievând actorii principali, scotocind după posibile explicaţii psihologice în cazul fiecăruia dintre ei. Toate acestea cu sentimentul detectivului particular care se lasă antrenat într-un thriller pasionant. Cu stări, gânduri şi idei care au suferit transformări uşor de identificat de la un capitol la altul. Cum să abordezi şi să redactezi unitar un capitol precum confiscarea revoltei populare din decembrie 1989 de către nomenclatura comunistă şi conspiraţia prosovietică, cu sprijinul armatei care trăsese în manifestanţi, şi cel referitor la implicarea României,

alături de NATO, prin interzicerea survolului trupelor rusești în drum spre Kosovo, nouă ani mai târziu? E vorba de aceeași armată? Sau de aceeași poziție a instituțiilor de forță ale statului în distrugerea opoziției democratice în mineriadele din ianuarie–iunie 1990 și apărarea democrației în ianuarie–februarie 1999?

Parcurgând acest traseu, îmi place să cred că m-am apropiat mult mai mult de mine însămi, de generația mea și de ceea ce consider eu că este misiunea noastră. Am înțeles de ce noi nu ne-am regăsit printre cei care s-au adunat în Piața Universității militând pentru interzicerea exploatărilor miniere la Roșia Montană sau a exploatării gazelor de șist la Pungești. Fiecare generație are un „război" de dus, iar „decrețeii" nu și l-au terminat încă pe al lor. El se va încheia abia atunci când dosarele revoluției și mineriadei din 13–15 iunie vor fi finalizate și crimele împotriva umanității comise acum douăzeci și șase de ani vor fi în sfârșit pedepsite. Abia atunci Justiția va recupera memoria istoriei. A unei istorii care nu s-a scris sau s-a scris mincinos.

Oricât de ireale ar părea uneori întâmplările descrise în această carte, ele sunt perfect adevărate. La fel de reale sunt toate personajele prezente, cu numele și biografia lor adevărată. Mărturiile pe care le-am obținut sunt filmate sau înregistrate audio. Toate afirmațiile sunt bazate pe documente scrise sau scrisori autentificate, indicate la referințele alocate fiecărui capitol. Ele stau la dispoziția oricărei persoane interesate, pentru ca nimeni să nu mai poată spune vreodată: „N-am știut" sau „Niciodată nu se va ști adevărul".

Sper că, după ce toți cei care au jefuit cu nerușinare țara vor fi judecați și condamnați, o altă generație își va asuma menirea de a construi o Românie mai dreaptă și mai bună. Vor avea nevoie de repere morale. În această carte vor găsi nu numai istoriile unor personaje malefice, care au marcat trecutul postdecembrist, ne afectează prezentul și continuă să ne amenințe viitorul. Am avut ocazia să cunosc și altfel de oameni. În ultimii patru ani am realizat interviuri cu multe dintre personalitățile trecute nedrept sub tăcere, deși a fost șansa noastră ca, în momente dificile, oameni

potriviţi să fie la locul potrivit. Aceste interviuri vor fi publicate pe larg, anul viitor, în două volume intitulate „Oamenii schimbării“. Am folosit fragmente în această carte şi cred că aceste mărturii vor fi pilonii de sprijin ai unei noi istorii a postcomunismului românesc, aşa cum a fost în teribila lui realitate. Sunt mândră că i-am putut cunoaşte, că am putut fi alături de ei şi le mulţumesc pentru răbdarea pe care au avut-o cu mine. Sper că, prin mine, şi cititorii îi vor cunoaşte mai bine.

13 ianuarie 2016

PRELIMINARII
LA O MARE SCHIMBARE

Ziua victoriei

Noiembrie, ultimul bal

17 noiembrie 1996

Centrul Bucureştilor este întristător de pustiu în acest amurg de duminică neobişnuit de călduroasă pentru o toamnă târzie. Pe acelaşi bulevard Magheru, cu şapte ani în urmă, cozile la casa de bilete a cinematografului Scala se întindeau până la colţul cu strada Batiştei sau şi mai departe, în faţa ferestrelor Intercontinentalului, luminate intimidant pentru o capitală şi o ţară ţinute în întuneric. Mulţimea voia să ia parte la *Noiembrie, ultimul bal.*[1] Spera din răsputeri că cel de-al paisprezecelea congres al Partidului Comunist Român va fi ultimul bal al lui Ceauşescu. După câteva zile de la premieră, s-a prins şi cenzura cum stă treaba, filmul a fost împachetat şi trimis rapid în arhive. În locul lui a fost adus *Mircea*, un produs Sergiu Nicolaescu, fără niciun haz. Lung, plictisitor, tezist. Dar nu de filmele lui Nicolaescu îmi arde mie acum, altele sunt frământările mele. Astăzi va fi ultimul bal al lui Ion Iliescu sau nu?

După şapte ani de la prăbuşirea dictaturii lui Ceauşescu, românii îşi aleg din nou prin vot direct preşedintele. E singura zi în care puterea se împarte în milioane de părţi, a căror reconfigurare poate să nu mai iasă la fel. Poate să dea cu plus sau poate să dea cu minus. Regimul Iliescu este o matrioşka, îndepărtezi primul strat securisto-mafiot şi te izbeşti de următorul. Şi apoi de următorul. Şi de încă unul. Şi încă... Dar, oricât de bine pregătit ar fi el să-şi menţină puterea, şi „Afacerea telefoanelor murdare"[2] a

dovedit că este, pentru această zi, ziua votului, „sistemul" devine vulnerabil. Indiferent de rezultat, după 17 noiembrie 1996, istoria României nu va mai fi la fel ca în ultimii şapte ani. Poate să iasă cu plus, şi ţara îşi va îndrepta privirea spre Vest, poate să iasă cu minus, şi ne vom potrivi iarăşi ceasurile după ora Moscovei, de parcă cincizeci de ani nu ne-ar fi fost de ajuns. Vom experimenta sindromul Stockölm extins la nivelul unei ţări? Este şi motivul pentru care simt că această zi capătă greutatea unui moment de cumpănă în istoria României.

Cu Phoenix la Timişoara

La ora asta, „preşedintele meu" este la un maraton electoral, organizat de maestrul manipulărilor, Mihai Tatulici, într-un platou de emisie amenajat de PRO TV la Teatrul Naţional.

Nu-mi fac griji în privinţa prestaţiei liderului opoziţiei. Ultima confruntare electorală între candidaţii rămaşi în cursa prezidenţială a fost „ghem, set, meci" pentru preşedintele Convenţiei Democratice. Nu mi s-a năzărit, am mare grijă să nu-mi iau dorinţele drept realitate. Cele unsprezece, douăsprezece mii de oameni din Piaţa Unirii, în Timişoara, alături de care am urmărit joi confruntarea electorală finală, difuzată de Antena 1, au avut aceeaşi reacţie.[3] Stăteam alături de Tavi Iepan, liderul grupului Rezident Ex, unul dintre fondatorii formaţiei Cargo, pe bordură, cu o bere în faţă şi gâturile întinse spre ecranul uriaş, montat pe scenă. Tavi a emigrat în Germania în 1988, dar a rămas mereu interesat de ce se întâmplă acasă. Lui îi datorăm cea mai frumoasă baladă despre revoluţia română, „Cimitirul eroilor". Venise din Hamburg pentru a urmări *live* ultima sută de metri a campaniei electorale prezidenţiale şi a-i acorda votul său lui Emil Constantinescu.

Cu câteva minute înainte, se terminase ultimul concert dintr-o serie de cinci evenimente menite să susţină candidatura lui Emil Constantinescu la preşedinţia României. Ce s-a întâmplat mi s-a părut de-a dreptul miraculos. Aurel Mitran, organizator de spectacole în România, astăzi impresar al formaţiei Holograf, a

organizat benevol, în numai câteva zile, cinci concerte grandioase, care angrenau zeci de oameni. Pentru un singur spectacol, e nevoie să munceşti luni în şir, atunci totul a fost posibil în doar câteva zile. Concertul electoral de la Timişoara a fost susţinut de Phoenix şi, într-adevăr, publicul a umplut până la refuz Piaţa Unirii şi străzile din jur. Emil Constantinescu îi împăcase, fără ştirea lui, pe Nicu Covaci şi Mircea Baniciu, care nu-şi mai vorbeau de vreo trei ani. Amândoi îi erau susţinători şi au fost convinşi, cu abilitate bine intenţionată, că reunirea lor în numele acestei cauze comune ar conta foarte mult.

Momentul în care candidatul opoziţiei democratice şi-a scos ochelarii, l-a privit pe neocomunistul aflat încă la putere şi l-a întrebat: „Domnule preşedinte, credeţi în Dumnezeu?, ne-a înfiorat pe toţi. Ca ziaristă, ştiu ce înseamnă un prim-plan. Constantinescu nu s-a uitat numai în ochii lui Iliescu, ci în ochii tuturor, privind adânc în conştiinţa lor. Ăsta a fost „glonţul de argint". Stânjeneala şi bâlba lui Iliescu ne-au făcut să credem că „jocul" se terminase. Emil Constantinescu va fi noul preşedinte al României.

Dar dacă ce se întâmplase în platoul Antenei 1 şi reacţia Timişoarei nu erau o garanţie că alegerile vor fi câştigate de anticomunistul Emil Constantinescu? Oraşul-martir a fost fieful lui Constantinescu încă din 1992, în ciuda anilor pe care Ion Iliescu îi petrecuse aici, ca secretar al Judeţenei de partid. Sau, poate, tocmai de aceea, deşi mi se pare superficial să legi anticomunismul profund al capitalei Banatului doar de numele preşedintelui încă în funcţie. Fusesem la Timişoara şi în 16 septembrie 1996, la semnarea Tratatului cu Ungaria, în clădirea Consiliului Judeţean. Iliescu nu şi-l dorea pe Constantinescu în preajmă, nu-i convenea să apară şi principalul său competitor „în cadru" la un eveniment de la care spera să primească o bilă albă din partea Occidentului. Invitaţia a fost lansată doar liderilor partidelor parlamentare din CDR, cu menţiunea că prezenţa liderului coaliţiei nu-şi mai are rostul. În faţa refuzului ferm al acestora de a veni la Timişoara fără conducătorul alianţei, nu

a mai putut da înapoi. Ceea ce trebuia să devină un triumf s-a transformat într-un eşec, prezenţa sa în oraş a fost însoţită de strigăte „Jos Iliescu!“ în timp ce şeful opoziţiei era ovaţionat.

De Timişoara nu-mi fac griji, dar cine poate şti care va fi ponderea votului în fiefurile lui Iliescu din Moldova şi Oltenia, în satele şi oraşele manipulate de propaganda pesedistă?

Nici aici, în vest, lucrurile nu mergeau bine mereu. La Hunedoara, directorul Casei de Cultură ne făcuse tot felul de şicane. Mărunte, dar enervante. Alexandra Caracoti inspectase sala cu o zi înainte şi, surpriză, nu exista niciun bec, nicăieri. S-a dus la primul magazin de electrice, s-a întors cu becuri şi le-a montat cu mâna ei pe toate, după ce, în prealabil, s-a pus pe bătut cuie într-o scară de lemn şubredă, adusă după numeroase insistenţe. În seara mitingului, altă surpriză. Cu excepţia unei singure uşi, toate căile de acces erau încuiate. Capacitatea sălii era de câteva sute de persoane şi a durat ceva până când au reuşit să pătrundă la întâlnirea cu preşedintele CDR. Cheile erau de negăsit, să spargi uşile nu intra în discuţie. Noi trebuia să fim altfel.

Amintiri din campanie

Campania a fost un succes, dar nu peste tot şi nu tot timpul. Dacă mi-ar cere cineva să reconstitui fiecare zi a campaniei electorale prezidenţiale, mi-ar fi imposibil. Nu mi-a trecut prin minte să ţin un jurnal, iar memoria reţine numai ce vrea ea. Acel ceva care, prin mecanisme greu de descifrat, o impresionează cu adevărat. Mi-e mult mai simplu să descriu atmosfera. Emil Constantinescu îşi constituise o echipă proprie, în afara echipelor de campanie ale fiecărui partid sau organizaţie care făcea parte din Convenţia Democratică şi, cu excepţia unor „seniori“ de talia lui Zoe Petre sau Costin Georgescu, era vorba de tineri care nu împliniseră treizeci de ani sau depăşiseră cu puţin această vârstă. O echipă în adevăratul sens al cuvântului, unde nu încăpeau invidii şi rivalităţi, unde fiecare îşi avea locul său. Rotiţele funcţionau cum trebuie, mecanismul era eficient. Te şi apucă râsul când te

gândești că niște „mucoși cu caș la gură" se „băteau" cu niște tipi „unși cu toate alifiile", trecuți pe la Ștefan Gheorghiu, „căliți" în munca de activiști PCR și în manipulările securiste. Și, culmea, nu ne confruntasem doar cu maeștrii propagandei comuniste, ci și cu maeștrii campaniilor electorale americane. Și nu unii oarecare. Mogulul Păunescu, unul din devalizatorii Bancorex-ului, plătise cu o sumă uriașă echipa care reușise realegerea lui Elțîn în alegerile prezidențiale din Rusia să lucreze pentru Iliescu. Campania „telefoanelor murdare" fusese organizată de oamenii lui Mitrea, la indicațiile lor. Numai că românii nu erau chiar „celoveci" și, după ce cei de la „21 Decembrie" i-au deconspirat, campania s-a întors împotriva lor. La fel când Adrian Năstase a încercat să aplice la Ploiești schema din Siberia cu „neplata salariilor" urmată de rezolvarea ei la ordinul președintelui Iliescu.

Față în față

Până la urmă, în alegerile prezidențiale vorbim de un duel unu la unu și personalitatea candidatului contează. Avantajul nostru venea din diferența dintre cei doi competitori. Unul era modern, vizionar, curajos. Celălalt, firește că nu lipsit de calitățile importante pentru un lider, se cramponase undeva în zona perestroikăi, dovedit falimentară, și nu avea nici cea mai mică intenție să iasă de acolo. În aparițiile sale publice, Emil Constantinescu este atât de politicos și elegant, încât uneori pare rigid. Binevoitor, fără să renunțe vreodată la fermitatea convingerilor, este întotdeauna dispus să asculte și o altă părere, oricât de aberantă ar părea ea la prima vedere. Așa este și în lipsa camerelor de luat vederi sau a aparatelor de fotografiat. Mi s-a părut întotdeauna uluitor, fiind vorba de o persoană aflată la un nivel politic, social și cultural atât de înalt, că prin fiecare fibră a ființei lui arată că îi pasă. Îi pasă ce gândește sau ce simte principalul lui sfetnic, îi pasă la fel de mult ce gândește sau ce simte liftierul sau curierul. Observă tot ce se întâmplă în jurul său și ține minte. Dacă astăzi, prins între două întâlniri oficiale importante, deși a văzut că ție, o mică rotiță a angrenajului din

care amândoi faceţi parte, nu îţi este tocmai bine şi nu a apucat să te întrebe ce s-a întâmplat, fii sigur că mâine sau poimâine îşi va găsi timp pentru asta. Pur şi simplu, îi pasă, observă şi ţine minte. Şi poţi să mai fii sigur de ceva. Ştie întotdeauna cum să procedeze, astfel încât să-ţi dea mai multă încredere în forţele proprii, mai multă îndrăzneală în încercarea de a-ţi depăşi propriile limite. Sunt reflexe înnăscute sau dobândite după deceniile de carieră universitară? Asta nu ştiu, dar nici nu cred că este foarte important.

Decisivă în confruntarea electorală este însă stăpânirea de sine în momentele dificile. Iliescu îşi construise cu grijă imaginea unui om cumsecade şi respectuos cu funcţia sa. Vocea plăcută, bine-cunoscutul zâmbet larg, capacitatea de a-i asculta cu calm pe cei care îl criticau, ţinuta îngrijită şi costumele elegante îi aduseseră multe simpatii. În două momente-cheie din alegerile prezidenţiale din 1992 şi 1996 şi-a dat arama pe faţă, şi-n amândouă cazurile din cauza fricii şi apoi a furiei că nu-l va putea învinge pe Emil Constantinescu.

„Măi, animalule!" şi „rictusul bolşevic"

Primul episod avusese loc cu o lună înainte de alegerile prezidenţiale din septembrie 1992. Echipa lui îi pregătise un triumf electoral de Ziua Marinei, la Constanţa. Spectacol grandios, defilare de nave, focuri de artificii, oficialităţi. Emil Constantinescu s-a decis să-l înfrunte pe tot parcursul zilei. De la slujba religioasă până seara a fost pe străzi cu adepţii lui, pe traseul coloanelor oficiale. Seara, după ce încasase câteva huiduieli, Iliescu a cedat nervos. A ordonat SPP-istului oprirea coloanei oficiale, a coborât din maşină şi şi-a înfipt unghiile în gâtul ziaristului Paul Pârvu de la *Telegraf* strigând: „Măi, animalule!" Zgârieturile de pe gâtul lui şi înregistrarea sonoră l-au propulsat pe Radu Mazăre, patronul cotidianului, în lumea presei, dar apoi şi în cea politică. Culmea ironiei, în partidul patronat chiar de Ion Iliescu.[4]

Cel de-al doilea episod s-a petrecut chiar în noiembrie '96, între cele două tururi. Anunțurile în avalanșă din partea partidelor, asociațiilor civice și sindicatelor care își declară sprijinul pentru Emil Constantinescu îl fac pe Iliescu să se dezlănțuie într-un discurs fulminant, la Alba Iulia. Pe fondul unor clipuri electorale, prezentate intens pe ecranele TV, în care fața lui Emil Constantinescu se transformă treptat în chipul regelui Mihai, Transilvania se rupe de harta României și se atașează la Ungaria, și al unor imagini apocaliptice cu scene de război, distrugeri și mizerie, Iliescu îl acuză pe Emil Constantinescu că va distruge avuția națională, va reinstaura monarhia, va da pământul țăranilor reîmproprietăriți de el vechilor moșieri, va arunca chiriașii în stradă și o țară întreagă în șomaj.

A doua zi, jurnalistul C.T. Popescu, după ce recunoaște că l-a votat pe Iliescu în 1990, descrie într-un articol publicat în *Adevărul* senzația pe care a avut-o privind acest discurs: „Aveam impresia acută că se produsese o falie, o alunecare, și că ne prăbușiserăm prin timp, undeva spre începutul anilor '50. Așteptam parcă să aud de undeva huruitul tancurilor și mugetele soldaților veniți din stepa kazahă să facă ordine în România. Domnul (sper să nu se simtă jignit că-l numesc așa) Ion Iliescu vorbea mulțimii. „Vorbea" e un fel de a spune. Desfigurat de furie, din brunet ajuns vinețiu la față, zbiera pur și simplu, cu pumnul ridicat, amenințând. (..) Măștile de „european", de „democrat", de „om luminat" căzut rând pe rând, lăsând să țâșnească la suprafață rictusul bolșevic. Atenție, nu comunist, nu ceaușist – bolșevic. Nu numai democratizarea societății românești de după '89, atâta câtă este, dar și dezghețul de la sfârșitul anilor '60, cu eliberarea deținuților politici și relativa libertate de exprimare, au fost anulate dintr-un foc de acest discurs instigator în cea mai pură manieră stalinistă al „garantului stabilității păcii". Cu astfel de vorbe, dl Iliescu se situează sub Ceaușescu cel de la începutul „mandatului", fiind comparabil doar cu Ana Pauker".[5] Din păcate pentru Ion Iliescu, imaginile filmate nu mai pot fi schimbate sau corectate.

LAURA GANEA

Cum am ajuns în echipa lui Emil

Nu îl întâlnisem pe Emil Constantinescu până în vara lui 1992, iar acea primă întâlnire mi-a lăsat un gust amar. Nu-mi amintesc detaliile, dar știu că Lia Trandafir și Petru Berteanu, coordonatorii Secției interne a revistei *Tinerama*, primiseră un pont despre niște activități nu tocmai curate ale unor profesori ai Facultății de Drept și m-au trimis să investighez cazul. Eram studentă la Politehnică, de unde să știu eu cum merg treburile la Universitate? Am ales calea simplă și directă: o întrevedere cu rectorul Universității, candidatul CDR la alegerile prezidențiale din 27 septembrie. Când am intrat în biroul deținut cândva de Nicolae Iorga, n-am simțit câtuși de puțin încărcătura istorică a locului, ochii mi-au rămas fixați pe portretul lui Cuza din spatele rectorului Constantinescu.

Asemănarea era frapantă, dar n-o sesizasem până atunci. I-am cerut dosarele profesionale ale profesorilor respectivi și m-a fixat cu mirare rece. Nu înțelegeam deloc ce-l deranjează. Profesorii cu pricina erau susținători înfocați ai lui Iliescu, bănuiți că au colaborat cu Securitatea. „Demascându-i", făceam puțină curățenie anticomunistă la Drept. Nu pot să redau exact ce mi-a spus atunci, dar înțelesul era limpede: poziția de rector al Universității îl obligă să respecte și să consolideze prestigiul instituției. Dacă aveam probe care să-i incrimineze colegii, aveam tot dreptul să le public, dar nu puteam să-i cer tocmai lui să mi le furnizeze. Am insistat și am gafat și mai rău: „Haideți, domnule profesor, ajutați-ne cu acest articol, și o să vă ajutăm și noi în campania electorală". Nu m-a dat afară, e mult prea bine crescut ca să facă așa ceva, dar felul în care m-a privit mi-a dat de înțeles că ar fi bine să părăsesc cât mai repede acel birou. După un comportament atât de jalnic, mi-a fost jenă să-i mai solicit vreo întrevedere, să-i cer vreo declarație sau vreun interviu. Nu știu dacă în vara lui 1995, atunci când am ajuns să lucrez în echipa lui de comunicare, „luată la pachet", odată cu Lia Trandafir, Bogdan Teodorescu și Petru Berteanu, cei care îl interesau cu adevărat,

mai ținea minte acel episod sau nu. Cred că da, pentru că memoria lui este fenomenală, dar a avut generozitatea să-l treacă cu vederea. N-am avut niciodată curaj să-l întreb.

Diversiuni și amenințări

Nu pot să reconstitui fiecare zi a campaniei prezidențiale, dar îmi amintesc momentele importante. Cum a fost dimineața de 20 august 1996, când *Jurnalul Național* a aruncat pe prima pagină o declarație atribuită lui Emil Constantinescu: „Dacă ajung președinte, îi voi reda tronul regelui Mihai". Lovitură murdară și bine țintită. Evident că pentru schimbarea formei de guvernământ era necesar un referendum, iar rezultatul lui era previzibil, în condițiile în care toate sondajele de opinie arătau că populația este împotriva monarhiei într-o proporție covârșitoare, dar spiritele se încinseseră și aceste nuanțe nu mai erau luate în seamă. De fapt, asta se și urmărise. Păzea, nu-l votați pe Constantinescu, că vine regele să-și ia moșiile și averile înapoi! Ăsta era mesajul. Și mulți l-au înghițit pe nemestecate. Este adevărat că președintele Convenției Democratice se întorsese de puțin timp dintr-o scurtă vizită în Statele Unite ale Americii unde, pe lângă întâlnirile programate la Departamentul de Stat, avusese și una sau două întâlniri cu membri ai comunității românești, în care fusese abordată și problema monarhiei, dar declarația cu pricina era o invenție.

Echipa se reunise într-un sediu de pe bulevardul Nicolae Bălcescu și aștepta sosirea liderului. În ciuda situației de criză, Emil Constantinescu ținuse să ducă până la capăt un program fixat cu mult timp înainte și s-a lăsat așteptat. Eram înnebunită de curiozitate. Cum va reacționa în această împrejurare pe muchie de cuțit? Era nevoit să danseze pe sârmă și, dacă nu cântărea bine lucrurile, alegerile ar fi fost pierdute chiar în clipa aceea. A intrat relaxat, ne-a spus un banc și a cerut să vadă înregistrarea cu programele de știri din acea zi. La sfârșit, a anunțat că Dorin Marian deține un VHS, unde apar toate întâlnirile sale din America, și a punctat: „Convocați presa, invitați-i pe jurnaliști să urmărească

această casetă şi să se convingă singuri dacă ce a publicat *Jurnalul Naţional* este adevărat sau nu". Împotriva evidenţei, pentru tot restul campaniei, în întâlnirile electorale, Emil Constantinescu a fost mereu întrebat despre asta. „Calomniaţi, calomniaţi, întotdeauna rămâne ceva." Beaumarchais ştia ce zice.

Îmi amintesc şi vizita la Ţebea. La comemorarea a 124 de ani de la moartea lui Avram Iancu au fost prezenţi patru candidaţi la preşedinţia României: Ion Iliescu, Emil Constantinescu, Gheorghe Funar şi Adrian Păunescu. Ca de obicei, echipele de campanie au sosit înaintea candidaţilor pe care îi reprezentau. În preajma bisericuţei, unde PUNR şi PDSR îşi masaseră copleşitor aderenţii, atmosfera era extrem de ostilă. În refugiul din lăcaşul Domnului, Dorin Marian îmi şopteşte: „Crezi că scăpăm de-aici nebătuţi?" Ne gândim amândoi la încăpăţânarea „candidatului nostru" care refuzase categoric protecţia SPP, prevăzută prin lege. I se mai sugerase că n-ar fi rău ca în zone mai „delicate" să poarte o vestă antiglonţ, dar nici n-a vrut să audă: „Cum să conducă o ţară un om căruia îi e frică să apară în mijlocul poporului său?" Adrian Dumitrescu şi Constantin Aferăriţei, liderii Asociaţiei „21 Decembrie", alături de tineri voluntari din diferite localităţi, au fost singura lui protecţie.

Contractul cu tânăra generaţie

Tinerii sunt cu noi. Dacă mai aveam vreo îndoială, ea s-a spulberat pe 20 septembrie 1995. Prima mea zi de lucru în echipa de comunicare a liderului Convenţiei Democratice, „Multimedia", a fost 1 august 1995 şi întâiul lucru pe care l-am făcut a fost acela de a propune organizarea unui concert de susţinere pentru Kempes. Solistul formaţiei Cargo, Ovidiu Ioncu, cunoscut de toată lumea drept Kempes, suferise un grav accident la mijlocul lunii iunie, în urma căruia – apelez la formularea frustă, dar împământenită – s-a zbătut între viaţă şi moarte zile şi nopţi la rând. Era o sâmbătă spre duminică, cu tunete, fulgere şi ploaie torenţială, iar lui Kempes i-a derapat motocicleta şi s-a zdrobit de un copac. Zile şi nopţi la rând, Adi Bărar şi impresarul Sorin

Bocerean au străjuit holurile Spitalului Județean din Timișoara în așteptarea verdictului miraculos: va trăi. Într-un târziu, el a și venit. Kempes trăia și avea nevoie de ajutor. Liderul Convenției Democratice, profesor de geologie care a petrecut multe luni de practică cu studenții prin munți și asculta rock alături de ei, seara, în jurul unui foc de tabără, era familiarizat cu muzica formației Cargo. „Da, Kempes trebuie ajutat", a fost răspunsul lui. I s-a părut însă indecent ca organizatoarea concertului umanitar să fie însăși Convenția Democratică, nu voia să dea o tentă politică excesivă unei drame umane reale. Era mult mai potrivit ca Asociația „21 Decembrie" și liderul acesteia, Adrian Dumitrescu, să preia acest gest de solidarizare cu lumea rockului.

Nimeni nu uitase că mulți dintre eroii revoluției, printre care și Mihai Laurențiu Gâtlan, primul protestatar ucis în 21 decembrie în Piața Universității, fuseseră rockeri. Ni s-au alăturat Adrian Pintea și Floare Albastră, A.G. Weinberger Blues Machine, Valeriu Sterian și Compania de Sunet, Iris, iar Sfinx Experience au asigurat instalațiile de sunet și lumini. Gestul lor de a cânta în beneficiul unui coleg în suferință putea fi interpretat „periculos", pentru că reprezenta, indirect, și o formă de adeziune politică, care le-ar fi putut aduce nenumărate neplăceri la propriile concerte din partea PDSR-iștilor centrali sau locali, dar n-au ținut cont de riscuri. Pentru formația Cargo lucrurile stăteau la fel, dar nimeni altcineva nu le sărise în ajutor. „Convenția pentru Cargo" a fost semnată în 20 septembrie 1995, la Sala Polivalentă.

Liderul CDR a avut atunci reprezentarea clară a unui program electoral pentru tineri, „Contractul cu tânăra generație". O formă particularizată a „Contractului cu România", pe care îl lansase cu doar câteva zile înaintea alegerilor parlamentare și a primului tur al prezidențialelor, tot la Sala Polivalentă. În seara lansării, un coleg a primit o atenționare binevoitoare din partea cuiva care știa ce se petrece „dincolo": „Ar fi bine ca nimeni din echipa lui Constantinescu să nu iasă singur pe stradă după lăsarea întunericului. De el nu se mai pot atinge, scandalul ar fi uriaș, voi sunteți potriviți pentru o acțiune de intimidare". Adevărat sau fals? Imposibil de știut.

Noi suntem poporul?

La fel de greu de ştiut e cât reprezentăm noi din votanţii de azi. Îmi amintesc cum, în 1990, strigam în Piaţa Universităţii cu un fel de disperare: „Noi suntem poporul!“. Dar poporul era în altă parte. În ciuda aderenţelor în valuri ale multor asociaţii civice, academice, sindicale la Proclamaţia de la Timişoara, poporul l-a votat pe „nomenclaturistul Iliescu“ într-o proporţie covârşitoare (85,07%). Poate că era prea devreme. Poate că Raţiu şi Câmpeanu nu erau liderii potriviţi să-l înfrunte pe Iliescu.

Doi ani mai târziu, în campania alegerilor prezidenţiale din ’92, la care au participat şase candidaţi, unul singur a reuşit să umple pieţele centrale din marile oraşe. Am avut atunci impresia că Piaţa Universităţii se muta împreună cu el în ţară. Fără fonduri, fără oameni aduşi cu maşini închiriate, fără pomeni electorale, oamenii veneau să-i asculte pe el şi pe cei care-l însoţeau. Nu-i cunoşteau prea bine, televiziunile îi prezentau sporadic, oamenii fostei Securităţi şi foştii activişti îi diabolizau sau îi luau în derâdere, dar instinctul popular sau poate dorinţa de a auzi şi altceva se dovedeau mai puternice. Nimeni, în afară de Iliescu, nu mai avea capacitatea unei asemenea atracţii.

În 1996, după patru ani de aparentă apatie, situaţia s-a repetat. Ca şi în 1992, toate încercările partidelor din „patrulaterul roşu“, din opoziţia „democratică“ sau chiar din CDR de a organiza mitinguri de amploare au eşuat şi candidaţii s-au refugiat în săli mai mici sau mai mari pentru a vorbi câtorva aderenţi cu carnete de membru de partid. Este şi motivul pentru care toţi liderii locali ai partidelor şi asociaţiilor din CDR îl chemau pe Constantinescu în oraşele şi judeţele lor.

Cei care îşi găsesc timp să privească, după douăzeci şi patru sau douăzeci de ani, imagini filmate de Sorin Ilieşiu la mitingurile Convenţiei, în 1992, şi de Ticu Alexe, în 1996, pot resimţi acel spirit al Pieţei Universităţii care va trăi în noi câte zile vom mai avea şi poate îşi vor aminti cu câtă ardoare speram să fim „poporul“.

Ceata

În preajma Crăciunului lui 1995, la „Nicorești“, după ce ne-am terminat porțiile de pastramă și ciolan cu fasole, i-am propus lui Nicu Covaci să compună imnul electoral al Convenției Democratice. „Vă trebuie un cântec bun sau numele formației Phoenix?“ m-a întrebat el. Am avut o secundă de ezitare, ajunsesem la momentul-cheie al „negocierii“ și nu voiam să dau greș. „Și una, și alta.“ Imnul a fost gata în februarie, așa cum promisese. Nicu a scris textul, o interpretare plină de simboluri a „Contractului cu România“, Joji Kappl a făcut orchestrația. L-am ascultat cu căștile la urechi, într-un restaurant din Piața Victoriei și, încântată, am „zburat“ cu el spre Rosetti, la „Multimedia“. Bogdan bănuia că sediul era înțesat de microfoane și ne-a făcut semn să mergem să ascultăm piesa în mașina lui. Echipa se lărgise între timp și mă întreb acum ce-or fi crezut vecinii văzând cum o armată de tineri veseli și gălăgioși tot intră și iese dintr-o mașină. Se înțelege că fiecare dintre noi își dorea să asculte „Ceata“ de mai multe ori la rând. Cu fiecare audiție, bucuria sporea. Aveam imn, dar el trebuia aprobat de Consiliul Național al CDR. N-am fost de față, nu făceam parte din „secretariatul tehnic“, dar mi s-a povestit că Ana Blandiana a ripostat hotărât: „Ce ne trebuie nouă formația Phoenix? Îl avem pe Pațurcă“. Țărăniștii, partidele și celelalte organizații-satelit au fost de acord cu ea, liberalii erau de partea noastră. Votul a fost defavorabil și am recurs la planul B“ „Ceata“ a devenit imnul campaniei prezidențiale Emil Constantinescu. Imnul CDR a fost compus de Cristian Pațurcă.

Alianțe pentru turul doi

Mai sunt câteva ore până la lansarea exit-pollurilor și-mi permit să evoc întâmplările din ultimele două săptămâni. Cum să-mi înving altfel nerăbdarea?

CDR a câștigat alegerile parlamentare din 4 noiembrie cu 37,06% la Senat și 35,57% la Camera Deputaților, insuficient pentru formarea unei majorități parlamentare. O colaborare

cu PDSR era exclusă (28,67% la Senat, 26,53% la Camera Deputaților), chiar dacă un grup din PNȚCD, în care se regăseau doi dușmani declarați, Radu Vasile și Mircea Ciumara, trăgea sfori în această direcție. Viteza cu care s-a mișcat președintele CDR a fost fenomenală. În aceeași noapte, s-a întâlnit cu Petre Roman și au căzut de acord asupra unui pact de guvernare. USD, alianța dintre PD și PSDR, partidul istoric condus de Sergiu Cunescu, obținuse un scor bun: 16,08% la Senat, 15,45% la Camera Deputaților.

„Constantinescu și Roman se înțeleg, vor lucra bine împreună", mi-a spus Mircea Ionescu-Quintus. Suntem prahoveni amândoi și îmi permit să-i adresez tot felul de întrebări președintelui PNL, chiar dacă diferența de vârstă și statut impune un comportament protocolar auster. „Liberalul din tată-n fiu" a avut dreptate, Roman și Partidul Democrat au lucrat intens între turul întâi și turul al doilea în favoarea lui Constantinescu.[7] Oficial, „Acordul de colaborare electorală, parlamentară și guvernamentală între CDR și USD" a fost semnat de președinții celor două alianțe în 7 noiembrie, la Palatul Elisabeta.[8] În confruntările televizate din ultima săptămână, Iliescu n-a ratat ocazia să-și atace contracandidatul pe tema alianței cu Roman, convins că nucleul dur al CDR înghite cu greu un asemenea hap. [9]

Ce a urmat după înțelegerea surpriză cu Petre Roman l-a luat pe neașteptate. Viteza de reacție a lui Emil Constantinescu a fost greu de digerat pentru tabăra adversă[10]. În 7 noiembrie, prezidențiabilul CDR avea de partea sa UDMR, PS, PAC, PL 93, Partidul Liber Democrat. Ca la noi, la nimeni. PUNR și PS au anunțat că votează candidatul dreptei în turul doi. Vadim Tudor își îndeamnă electoratul să voteze după propria conștiință.

Până în 12 noiembrie, PDAR, MER, PNR și PNL-Câmpeanu trec în tabăra candidatului Dreptei. De partea lui Ion Iliescu și a PDSR rămân doar PSM-ul lui Ilie Verdeț și PUR-ul lui Dan Voiculescu. Diferența din primul tur – Ion Iliescu (32,25%), Emil Constantinescu (28,22%) – pare ușor de surmontat după o regrupare de forțe atât de spectaculoasă. Dar dacă n-o să fie așa? Dacă mai e loc și de surprize negre? Până la închiderea urnelor a mai rămas o oră și cincisprezece minute.

Numărătoarea paralelă

S-a înserat și la sediul CDR din Batiștei încep să apară membrii Solidarității Universitare, matematicieni, fizicieni, directori de institute de cercetare, dispuși să-și ocupe noaptea cu numărătoarea paralelă a voturilor. În perioada în care predase mineralogia la Duke University și în vizitele ulterioare la Institutul Național Republican și la Institutul Național Democrat din Washington, liderul Convenției învățase că singura posibilitate de a câștiga alegerile în fața regimurilor opresive și corupte depindea de prezența unor reprezentanți devotați și corecți în secțiile de votare, care să comunice rezultatele de pe procesul-verbal la sediul central și de capacitatea de prelucrare rapidă a rezultatelor reale. Pentru asta nu era nevoie numai de entuziasm, ci și de o corespunzătoare dotare tehnică. Când l-a întâlnit pe Marian Miluț a înțeles că poate să existe o șansă. Știam că astăzi toate secțiile de votare sunt acoperite de observatorii Alianței Civice, protocolul tehnic pentru supravegherea corectitudinii alegerilor, semnat în 28 octombrie de către directorii de campanie ai CDR, USD, ANL, UDMR, UNC, PPR, nu-și pierduse valabilitatea în turul doi al prezidențialelor. Tot ce se putea face pentru a preveni tentativele de fraudă din partea PDSR, partidul-stat, fusese făcut.

Fără buletin de București, mă îndrept spre secția de votare din Gara de Nord, unde mă aștept să întâlnesc studenți, vârsta a doua a votat până-n prânz.

Exit-pollurile

Când miza alegerilor prezidențiale a crescut brusc, Adrian Sârbu, bossul PRO TV, a simțit tensiunea momentului și a organizat cum știa el mai bine o dezbatere-spectacol la Teatrul Național. A invitat toți candidații din turul I, împreună cu responsabilii lor de campanie, jurnaliști de marcă și figuri de succes. Maestru de ceremonii, nelipsitul Tatulici, oportunist de clasă și campionul reinventării personale pentru momentele de senzație.

Petru Berteanu, din echipa de imagine a preşedintelui, aştepta rezultatul din turul doi în biroul lui Victor Ciorbea, demnitarul cu rangul cel mai înalt pe care îl avea CDR în acel moment. Din cauza asta Primăria Generală devenise ad-hoc un fel de cartier general al finalului de alegeri. Erau acolo oameni care se implicaseră în toate felurile în campanie, uneori vreme de mai bine de un an şi alţii care, până cu câteva zile în urmă, nu ar fi mizat doi bani pe victoria lui Constantinescu şi s-au comportat în consecinţă. Acum, ca de obicei, victoria asta era a tuturor... Puţin după ora nouă, la postul public de televiziune a apărut Petre Datculescu care a prezentat rezultatele exit-pollului făcut de IRSOP. „Ştirea zilei este că opoziţia a reuşit să ducă schimbarea până la capăt" a spus el cu aer puţin teatral. Se estima că Emil Constantinescu va câştiga cu patru-cinci procente avans. Câteva minute mai târziu pe ecran a apărut şi Iliescu, din sediul lui de campanie. Îşi recunoştea înfrângerea.

Când se afişează rezultatul exit-pollurilor pe ecranul de la Teatrul Naţional, niciun muşchi nu tresare pe faţa lui Emil Constantinescu. Mentorii pe care i-a avut, etapele de viaţă, alegerile din momentele de răscruce, întâmplările ultimilor şapte ani, toţi şi toate îl pregătiseră pentru această clipă. Cei din jur se gândeau că-l vor vedea jubilând, că se va exterioriza măcar acum, el simte un fior rece străbătându-i coloana vertebrală. Este noul preşedinte al României şi urmează o perioadă grea.

Speranţele şi iluziile alegătorilor sunt uriaşe, rapoartele neoficiale care i-au parvenit despre ce lasă regimul Iliescu în urma lui conţin informaţii atât de urâte, încât ar prefera să nu fie adevărate, să fie „umflate" din vechiul reflex comunist. Strânge mâna celor care vin să-l felicite. Primii care se înghesuie sunt exact cei care, până mai ieri, nu-i dădeau nicio şansă şi nici nu conteneau să-l critice. Virajul rapid cu 180 de grade nu-i stânjeneşte câtuşi de puţin. Ştie că oricând vor vira din nou şi aşteaptă primul moment de slăbiciune. Tactica supravieţuirii şi tactica tranzacţionării sunt vechi de secole la români. Dar ştie că are şi prieteni adevăraţi, care cred în aceleaşi valori şi sunt gata

să lupte pentru ele. Dorin Marian, cu stilul său rece și eficient, curmă elanul oportuniștilor: „Domnule președinte, sunteți așteptat la Primăria Capitalei". Zoe Petre și ceilalți membri ai staffului s-au grupat la ieșirea din platoul de emisie. Dragoș este cu ei, a fost alături de tatăl său întreaga campanie. Mașinile sunt trase în fața scărilor Teatrului Național. Pe drum, remarcă forfota în sens invers, spre Universitate. Mașinile claxonează frenetic, ocupanții lor flutură pe geamurile deschise steagul României și scandează „Am învins! Constantinescu, președinte!"

La Primăria Capitalei

Intrarea monumentală a Primăriei de pe bulevardul Regina Elisabeta, rezervată doar vizitelor oficiale în perioada comunistă și postcomunistă, este larg deschisă tuturor. Pe scări îl așteaptă Victor Ciorbea, un „outsider" în lumea politicii, la fel ca și el, care câștigase alegerile pentru Primăria Capitalei în iunie, după o cursă dură cu candidatul PDSR, tenismanul Ilie Năstase. Președintele CDR, Emil Constantinescu, președintele PNȚCD, Corneliu Coposu, și Alianța Civică îl propuseseră pe Victor Ciorbea candidat unic al Convenției într-un moment în care Ilie Năstase conducea în sondajele de opinie cu 85% intenții de vot și Ciorbea părea că nu are nicio șansă[11].

În holul supraaglomerat, vede nenumărate mâini care înalță spre el semnul victoriei. Nu distinge fețe, blițurile aparatelor de fotografiat îl orbesc. În buzunarul interior al sacoului sunt foile de hârtie pe care și-a notat frazele pentru declarația de presă, nu le scoate, știe ce are de spus. Este conștient că fiecare cuvânt îi va fi disecat, le-a ales cu atenție:

„Știu că, înainte de a vota, milioane de oameni s-au rugat pentru schimbarea în bine a țării. Dincolo de hotarul unui eveniment electoral, oamenii au văzut în votul lor lumina istoriei și a destinului profund al României. În această toamnă, ne-am aflat nu doar în fața unor alegeri, ci în fața unei răscruci a istoriei noastre, a vocației României în sine și în lume. Faptul că mi-a fost dat să fiu instrumentul acestei prefaceri este pentru

mine un privilegiu şi o onoare, dar şi o imensă răspundere. Ştiu prea bine că această victorie este o victorie a tuturor celor care au înţeles că România are nevoie de o democraţie adevărată, de o economie sănătoasă, de o viaţă mai bună pentru toţi. Este victoria milioanelor de cetăţeni români care au sperat încă din decembrie '89 în această schimbare şi care au avut energia, înţelepciunea şi răbdarea de a-şi câştiga, prin forţa opţiunilor civice şi politice, demnitatea şi dreptatea pe care revoluţia din decembrie ne-o făgăduia. Este victoria celor care şi-au dat viaţa pentru ca astăzi să putem decide prin vot soarta noastră şi soarta ţării noastre. Rezultatul votului de astăzi reprezintă victoria milioanelor de cetăţeni români care au îndurat opresiunea comunistă, păstrându-şi speranţa în mai bine, omenia, cinstea şi simţul dreptăţii. Este victoria celor care au îndurat, fără să-şi trădeze crezul, cumplita represiune a închisorilor comuniste; este victoria celor care au căzut jertfă iubirii de neam şi de libertate în anii grei ai dictaturii; este victoria celor care s-au opus cu gândul, cu vorba sau cu fapta forţei brutale a regimului comunist, care nu a reuşit să-i strivească. Este victoria paşnică datorată gândului curat al românilor şi voinţei lui Dumnezeu care ne-a ajutat şi ocrotit de-a lungul istoriei neamului nostru. În numele înaintaşilor, în numele celor care au luptat, în numele copiilor noştri şi chiar în numele celor care nu au fost alături de noi până acum, dar care vor înţelege curând că şi pentru ei ne-am luptat, am obţinut astăzi cea mai dorită victorie, o victorie de pace şi de împăcare, victoria de azi“[12].

Lumea năvăleşte din toate părţile şi noi, cei din echipa preşedintelui, suntem împinşi la margine. La un moment dat reuşim să vorbim cu Dragoş, care ieşise cumva din cercul entuziaştilor mai vechi sau mai noi. „De acum o să fie mai greu pentru voi“, îi spune Berteanu. „Pentru voi o să fie greu cu adevărat, abia acum are nevoie de o echipă.“ Pare ciudat în ziua de azi, dar noi gândisem lunga campanie alături de Constantinescu mai degrabă ca o experienţă cu punct terminus. Dar am avut

parte în anii următori de un alt fel de experiență, genul acela de aventură pe care nu o uiți toată viața.

La Universitate

Profesorul Nicolae Anastasiu de la Facultatea de Geologie, care îi este prieten de peste treizeci de ani, încearcă și el să ajungă la președinte. N-ar fi reușit dacă nu l-ar fi recunoscut Adrian Dumitrescu și nu l-ar fi tras cu putere, făcându-i loc prin mulțime. La mineriadă, Anastasiu era pe lista celor care trebuiau arestați și duși la Poliția Capitalei. Minerii, așa-zișii mineri, aveau numai fotografia lui Emil Constantinescu, nu și a lui, și asta l-a salvat. L-a salvat și sângele-rece al profesorului Grădinaru, care i-a alungat: „Îl căutați degeaba, nu este în Universitate".

Anastasiu e nerăbdător, după terminarea discursului îl trage într-un colț, unde li se alătură Dragoș și îl anunță că Piața Universității e plină. „Lumea te așteaptă, trebuie să apari în balcon. Vino cu mine! Acum." Pleacă împreună fără să fie observați sau, dacă au fost observați, nimeni n-a avut îndrăzneala să întrebe unde se duc, raporturile s-au schimbat din mers, el este Președintele. Atmosfera de sărbătoare se întețise pe bulevardul Elisabeta, o explozie de sunet, lumini și culori urca spre Universitate. „Dacă te recunoaște lumea, nu mai ajungem, hai să ocolim bulevardul", îi spune Anastasiu. Ocolesc prin Brezoianu și ajung pe Edgar Quinet.

La intersecția dintre cele două străzi își parcase Dacia în noaptea de 21 Decembrie 1989. Dragoș și prietenul lui, Bobo Secuiu, erau la baricadă, i-a scos de-acolo cu zece minute înainte de intrarea TAB-urilor și deschiderea focului. Au trecut aproape șapte ani și de-abia în seara asta se împlinea ce-și doriseră oamenii atunci. O țară care să nu mai fie condusă de nomenclatură. Erau gata să moară pentru asta, mulți dintre ei au și murit. Șapte ani.

Este duminică și duminica rămâne descuiată o singură intrare în Universitate, cea de la Litere. Portarii îl întâmpină veseli, cu mâinile întinse și cutezanța oamenilor simpli: „Erați singurul profesor care dădea mâna cu noi, o să mai dați mâna cu

noi şi de-acum, după ce aţi ajuns preşedinte?“ Preşedinte. Să fii preşedinte. Te poate schimba funcţia asta într-atât, încât să uiţi de unde ai plecat?

Adrian Dumitrescu înţelesese unde se duc, ajunsese înaintea lor şi îi aştepta. Bustul lui Eminescu e la locul lui, îi aruncă o privire fugară şi pătrunde în holul care desparte Filologia de Geologie. Holul rămăsese deschis din noaptea de 22 decembrie 1989, când profesorii şi studenţii celor două facultăţi veniseră să apere Universitatea de terorişti. Copiii săi, Dragoş şi Norina, împreună cu Mihai Gheorghiu, student la Filologie şi vecin de bloc în Pajura, îl însoţiseră. Holul era plin cu arme, grenade şi lăzi cu muniţie, aduse nu se ştie de cine. Cineva trebuia să preia conducerea, cineva care condusese măcar un şantier de prospecţiuni geologice. El fusese acela. Armele rămân în lăzi. Un tehnician de la Mineralogie primeşte instrucţiuni să le păzească. Apoi Emil Constantinescu se adresează studenţilor: „Blocaţi intrările spre curtea interioară! Nu vă suiţi pe acoperiş şi nu răspundeţi la provocări!“

Trec acum pe lângă Amfiteatrul Mrazec, fondatorul Catedrei de Geologie. Ludovic Mrazec a murit singur, în iunie 1944, prietenii şi cunoştinţele nu l-au condus pe ultimul drum, bombardamentele americane îi alungaseră din Bucureşti. Emil avea cinci ani atunci şi era la o fermă din Tigveni, locul găsit de tatăl său pentru a-şi feri familia de război. În amfiteatrul Mrazec dăduse examen la Geologie în 1961, aici îşi susţinuse licenţa şi doctoratul, de-aici le-a vorbit studenţilor, ca asistent, lector, conferenţiar şi profesor, timp de treizeci de ani. Întrunirea de constituire a Solidarităţii Universitare, organizaţia care a propus Consiliului Naţional al CDR candidatura sa la preşedinţie în 1992, a fost găzduită tot de amfiteatrul Mrazec. Atunci a pierdut în turul doi, acum a câştigat.

Următorii paşi îi duc spre Laboratorul de cristalografie, unde păstrează colecţia pe care o strânge de trei decenii. Vitrina a fost lovită de glonţ la revoluţie şi spartă cu o rangă la mineriadă, dar, curios lucru, eşantioanele n-au fost furate. Minerii au respectat

mai mult mineralele decât pe oameni. Nu se opresc, n-au de ce. Nu se opresc nici la Catedra de mineralogie, unde se află biroul său. A fost vandalizat la mineriadă, manuscrisele trase din sertare, călcate în picioare şi împroşcate cu jeturi de urină. Cele şapte lucrări de specialitate aflate în lucru au ajuns la gunoi. O toporişcă înfiptă în difractometrul de raze X cumpărat cu bani obţinuţi din contractile de prospecţiuni şi explorare ale lui Emil Constantinescu şi ale colegilor săi Gheorghe Popescu, Nicolae Anastasiu, Marin Şeclăman şi microscoapele sparte cu toporul au fost semnătura trecerii lor pe-acolo şi, totodată, avertismentul lăsat în urmă. Chiar înainte de a urca la etajul întâi, aruncă o privire spre zidul din faţa liftului impregnat în iunie '90 cu sângele studenţilor torturaţi de mineri. Abia după ce studenţii l-au adus acolo pe prim-ministrul Petre Roman, acesta a dat ordin ca studenţii închişi la Măgurele să fie eliberaţi.

Părintele Galeriu era la Decanat, un loc care îi devenise familiar în perioada mitingului-maraton din Piaţa Universităţii. Prorectorul Constantinescu îi primea aici în fiecare după-amiază pe cei veniţi să vorbească din balcon. În aprilie se vor împlini şapte ani de când el însuşi vorbise prima oară de-acolo şi Piaţa îi răspunsese cu strigătul „Te iubim!". Acum câştigase alegerile în numele lor şi îl aşteptau să le vorbească din nou. În uşa balconului, simte acelaşi fior rece pe coloana vertebrală, ca atunci când s-au anunţat estimările IRSOP şi IMAS privind rezultatul votului. Să fii preşedinte este o mare povară şi o mare responsabilitate. Dragoş îi ia pardesiul şi întreabă: „Tata, ţi-ai pregătit discursul?" „Nu e momentul unui discurs. Voi spune doar ce simt în clipa asta."

Părintele Galeriu începe să rostească „Tatăl nostru" şi cei peste 10 000 de oameni adunaţi în Piaţa Universităţii îngenunchează într-o comuniune înălţătoare. Se retrage discret când termină rugăciunea, lăsându-l pe noul preşedinte singur cu poporul său. Cameramanii filmează de zor, televiziunile transmit în direct, întreaga ţară ascultă:

„Noi nu am venit la putere pentru a ne răzbuna, ci pentru a îndrepta lucrurile care merg rău. Nu vom distruge, ci vom continua să construim. Într-o campanie electorală dură şi nemiloasă, am învăţat ce simplu este să iubeşti, ce simplu este să spui adevărul, ce simplu este să vrei să faci bine. Suntem un popor care am reuşit de-a lungul unor decenii de ură, de frică şi de mizerie să rămânem oameni care ştiu să iubească, să-şi construiască familii, să-şi crească fiii şi nepoţii. Vreau să-i asigur pe toţi cetăţenii României că acest timp al urii, intoleranţei şi discriminării etnice sau religioase trebuie încheiat definitiv. Nu voi tolera nicio pedeapsă abuzivă şi niciun fel de persecuţie. Am văzut de aproape chipul răului, am trăit sub spectrul lui şi nu ne-am lăsat învinşi. Au fost dărâmate biserici, dar credincioşii nu au plecat. Au fost deturnate idealurile naţionale, dar românii le-au păstrat ascunse în sufletul lor. Am trăit prea mult în rău, ca să nu merităm partea noastră de bine, de fericire, de iubire. De aceea, nu voi tolera necinstea, nu voi tolera violenţa, nu voi tolera abuzul. Există o cale prin care putem ieşi din noapte şi pe această cale ne sunt călăuze valorile naţionale, credinţa în forţele noastre şi convingerea că nu suntem cu nimic mai prejos decât alte popoare. În această noapte fierbinte, vă cer să-mi fiţi alături pentru adevărata deşteptare a României. Vă chem să păşim împreună pe această cale şi să folosim împreună voinţa de bine a tuturor românilor, pentru a da României şi românilor şansa pe care o merită. Iar dacă va fi nevoie de sacrificii, aceste sacrificii va trebui să le facă de acum înainte guvernanţii şi liderii politici, nu poporul. Poporul a făcut destule sacrificii. Timpul generaţiilor de sacrificiu trebuie să se termine pentru totdeauna.“ [13]

La PNŢCD

De la Universitate, înconjurat de un grup de apropiaţi, care devenea din ce în ce mai mare, Emil Constantinescu s-a îndreptat spre sediul PNŢCD din Piaţa Rosetti. Entuziasmul ţărăniştilor e fără limite şi îmbrăţişările sunt gata să-l sufoce. În sediu se încinsese hora. Se îndreaptă spre fostul birou al seniorului

Coposu și atrage discret atenția unor tineri țărăniști: „Nu-i momentul pentru horă. Imaginați-vă cum va arăta scena asta într-un program de știri care anunță închiderile de întreprinderi nerentabile. Nu pot să le spun eu asta, dar aveți grijă ca dansul să nu mai fie reluat după ce plec de-aici".

După cinci minute de când venise, învingătorul este chemat la telefon. La celălalt capăt al firului, Mircea Geoană, din Washington. Ambasadorul trimis la post de Ion Iliescu se grăbea să-și ofere serviciile. Un fax sosit a doua zi, plin de laude la adresa câștigătorului și injurii la adresa celui învins, este ținut și astăzi închis în seiful destinatarului, care a refuzat să-i facă public conținutul de fiecare dată când i s-a cerut. Onoarea lui Geoană a fost salvată.

În Batiștei, la CDR

Când președintele a ajuns la sediul din strada Batiștei, clădirea era înconjurată de suporterii care voiau să afle ceva mai devreme rezultatele. Și-a făcut loc cu greu loc printre jurnaliștii de presă scrisă, radio și televiziune: „Nu dau interviuri acum. În momentul în care vom avea centralizate toate datele, vom da un comunicat".

În sală sunt prezenți și Marian Miluț și Mihai Grigoriu, un alt IT-ist excepțional, șef de promoție al Automatizări, care reușise să se impună și înainte de '89 ca director tehnic al diviziei Service Calculatoate Felix, în ciuda unui dosar neprielnic. Tatăl său murise la Jilava, torturat de comuniști. Printre ei se învârte agitat, ca de obicei, Ninel Corâci, conferențiar la Teoria Sistemelor în Facultatea de Automatică și Calculatoare a Politehnicii, care fusese alături de președinte încă din 1992. Toate mesele din sala de ședințe a CDR erau ocupate de calculatoarelele lui Marian Miluț. Mijloacele de comunicare fuseseră oferite, tot gratuit, de Radiotel, primul provider de pagere și radiotelefoane, cutiile mari și greoaie din timpul acela. Telefoanele sunau neîntrerupt, semn că membrii CDR din comisii își fac datoria.

Prin glasvandul care separă sala de şedinţe de holul mare se poate vedea cum înăuntru se lucrează concentrat. Din timp în timp, câte unui jurnalist i se permite să intre în sală să filmeze sau să facă fotografii. Din oră în oră, se dau rezultate parţiale. Suntem singurii care fac asta. În primăvară, la numărătoarea paralelă pentru Capitală, rezultatele CDR-ului s-au confirmat la zecimală. E adevărat însă că Bucureştiul e omogen electoral şi dominat clar de CDR. În ţară, rezultatele pe regiuni şi judeţe sunt diferite, aşa că echipa e încă prudentă. Preşedintele îşi ia rămas-bun. Aici încă se munceşte, ca să ne putem bucura cu adevărat mai târziu.

La FRD

Din Batiştei, Emil Constantinescu pleacă spre Fundaţia Română pentru Democraţie, pe Splaiul Independenţei, unde îl aştepta echipa sa de campanie.

Sediul FRD este şi astăzi în acelaşi loc, iar Mihaela Marcu, directorul executiv al fundaţiei, mi-a pus la dispoziţie toată arhiva. Fotografiile, înregistrările video şi documentele au colorat spaţiile albe ale memoriei.

Dealul Mitropoliei, martorul unei istorii zbuciumate

Chiar dacă în noiembrie noaptea e lungă, se lumina de zi când a ajuns în Aleea Dealul Mitropoliei nr. 9, unde inginerul Costin Georgescu închiriase, cu sprijinul unor prieteni, constructori ca şi el, un apartament la etajul 1 al unei clădiri vechi, pentru ultima lună a campaniei electorale. Nu ştia după ce criterii alesese Costin Georgescu acel loc, dar el îl vedea ca un nou semn al istoriei.

Dealul acoperit în vechime de vii, din care se mai păstrează câteva şi astăzi, a devenit din secolul al XVII-lea, proprietatea domnitorilor Valahiei. Pentru a ajunge la casele de pe partea stângă, trebuie să urci panta până sus, în faţa platoului pe care a fost clădită biserica cu hramul Sfinţii Împăraţi Constantin şi Elena, devenită din 1661 Mitropolie şi din 1925 Patriarhia ortodoxă autocefală. Urcând dealul, treci mai întâi pe lângă

o cruce de piatră, îndepărtată de comuniști în 1980 și repusă la locul ei după Revoluția din 1989, printr-o ceremonie la care Emil Constantinescu asistase împreună cu ierarhii Bisericii. Inscripția de pe cruce amintește că în acel loc fusese asasinat Papa Brâncoveanu, tatăl domnitorului Constantin Brâncoveanu, de către Regimentul de mercenari seimeni într-o revoltă pe care astăzi am numi-o tentativă de lovitură de stat. Ea a fost ridicată de Preda Brâncoveanu, bunicul voievodului martir Constantin, asasinat și el de domnitorul Radu Mihnea. Începând cu Mihai Viteazul, trădat și omorât departe de țară, un șir aproape neîntrerupt de asasinate a marcat sfârșitul domnitorilor Valahiei secolelor XVI–XVIII. Cunoaște bine această istorie din „Povestea neamului nostru", a lui Florian Cristescu, pe care a început să o citească atunci când deslușea primele slove, la șase ani. Mai târziu, când va căuta, pentru teza de doctorat, documente despre mineritul în Țările Române în feudalism, va găsi la Biblioteca Academiei mărturiile călătorilor străini în Valahia și Moldova, care se întrebau cum de se mai găsesc pretendenți la domnie în aceste țări, știindu-se că în scurt timp coalițiile pământenilor – și nu străini – îi vor detrona și îi vor omorî ei înșiși, când nu-i sugrumau trimișii Sultanului.

Știe însă la fel de bine că Dealul Mitropoliei a fost locul unde poporul și-a impus voința de schimbare a istoriei. În 11 iunie 1848, la semnalul dat de clopote, o mulțime apreciată de istoricii vremii până la 30 000 de oameni se adună pe Dealul Mitropoliei. Armata se retrage în cazărmi și domnitorul Bibescu acceptă Guvernul provizoriu propus de revoluționari. Opt zile mai târziu, în 19 iunie, când Ion Heliade-Rădulescu, Nicolae Golescu și Christian Tell sunt arestați, bucureștenii însuflețiți de Ana Ipătescu îi salvează cu prețul a opt morți și mai mulți răniți. Într-un fel, la începutul istoriei moderne a României, Dealul Mitropoliei a fost locul de adunare a contestatarilor, pe care avea să-l preia la sfârșitul secolului XX, Piața Universității.

Mașina întoarce în fața clopotniței care devenise în timpul lui Constantin Brâncoveanu intrarea în Palat. Sub această

clopotniţă, în trăsura cu care pleca de la Parlament, a fost asasinat Barbu Catargiu, prim-ministrul numit de Alexandru Ioan Cuza. Lângă el se găsea prefectul Poliţiei, Nicolae Bibescu. România îşi începe istoria modernă cu o crimă pe care istoricul Stelian Neagoe a numit-o „crima politică perfectă". Nici până astăzi nu se ştiu autorii morali şi de fapt ai aceste crime odioase. A fost un scandal uriaş în epocă, iar acuzaţiile s-au îndreptat spre domnitorul Alexandru Ioan Cuza, spre Ion Brătianu şi chiar spre prefectul Poliţiei, ale cărui ultime cuvinte, înainte de a muri, ar fi fost: „Barbule, iartă-mă!"

O istorie care începe prin crime continuă prost. Aproape toţi şefii de stat ai României moderne vor sfârşi tragic. Cuza însuşi va fi înlăturat de la putere printr-o lovitură militară de stat, în urma unei înţelegeri între principalele două partide. Va fi exilat şi va muri în exil. Doi dintre cei patru regi ai României vor fi înlăturaţi prin lovituri de stat şi trimişi în exil. Şeful de stat al României din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, generalul Antonescu, va fi judecat, condamnat la moarte şi executat. Gheorghiu Dej, primul lider comunist, va muri în condiţii suspecte, bănuindu-se că a fost iradiat de ruşi. Ceauşescu va fi, la rândul lui, judecat, condamnat şi executat după o revoltă urmată de o lovitură de stat. Nu au fost singurii. În cea de-a doua parte a secolului XX, alţi prim-miniştri şi miniştri ai României au fost arestaţi şi au sfârşit în temniţele comuniste.

Aproape că nu există, cu excepţia lui Carol I şi a lui Ferdinand, şef de stat care să-şi fi terminat cariera şi viaţa în condiţii normale. Încă se gândea dacă va veni şi pentru România un moment în care va înceta această vrajbă seculară presărată cu trădări şi omoruri, când Ghinter, şoferul lui de când era rectorul Universităţii, care-l însoţise în toată campania electorală prin ţară, opreşte Dacia la numărul 9. Ferestrele apartamentului de la parter sunt luminate. Geamul se deschide larg. „Bună dimineaţa, domnule preşedinte!", îl întâmpină Vladimir Popescu Deveselu, solist la Filarmonica George Enescu: „V-am aşteptat toată noaptea să vă felicit. Sunteţi speranţa noastră".

Note

1. „Noiembrie, ultimul bal", film realizat de Dan Pița după romanul lui Mihai Sadoveanu „Locul unde nu s-a întâmplat nimic", cu Ștefan Iordache în rolul principal. Titlul a fost folosit și de Catherine Durandin și Zoe Petre pentru unul dintre capitolele cărții „România post 1989", Editura Institutului European Iași, 2010
2. Domnița Ștefănescu, „11 ani din istoria României. Decembrie 1989–Decembrie 2000. O cronologie a evenimentelor", Editura Mașina de scris: „1 octombrie 1996. Adrian Dumitrescu, președintele Asociației «21 Decembrie», împreună cu o echipă de ziariști descoperă la etajul 12 al clădirii din Splaiul Independenței nr. 202 A (fostul ICECHIM) sediul Institutului pentru utilități publice și protecție socială al cărui departament numit Centrul de sondare a opiniei publice (CSOP) a primit din partea PDSR o comandă pentru realizarea unui sondaj de opinie electorală prin telefon. PDSR a pus la dispoziția CSOP 100 de posturi telefonice și 200 de angajați care, pe baza unor cărți de telefoane pentru toate județele țării, au asigurat efectuarea sondajului pe o arie cât mai largă, încercând ca, prin întrebări suplimentare, să reorienteze votul celor care își exprimau preferința pentru candidații la președinție sau pentru partidele de opoziție (în special CDR și USD). Despre această operațiune – denumită afacerea telefoanelor murdare (calomnioase, mârșave) – se va vorbi și se va scrie mult și cu patimă pe tot parcursul campaniei electorale, fiind considerată o acțiune de mare anvergură de intoxicare și manipulare a opiniei publice".
3. „Turneul candidaților", dezbatere Emil Constantinescu – Ion Iliescu la Antena 1, postare AmosNews, https://www.youtube.comwatch?v=nPuyTrvldac
4. Într-un interviu acordat cotidianului *Ziua* de Constanța, la 15 august 2012, Paul Pârvu declara: „Lumea neinformată care a luat din zbor informația crede și astăzi că cel căruia i s-a adresat Iliescu a fost Radu Mazăre, pe atunci și el jurnalist. De altfel, edilul Constanței nu a negat niciodată și nici nu a confirmat zvonul, cu toate că de multe ori a fost întrebat de incident, probabil pentru că i-a convenit să fie «victima» verbală a actualului coleg de partid".
5. Cristian Tudor Popescu, „Ion Iliescu – rictusul bolșevic", *Adevărul*, 11 noiembrie 1996
6. Ticu Alexe, director general VideoArt, și echipa lui au filmat întreaga campanie pentru alegerile prezidențiale din 1996. El a fost și cameramanul oficial al președintelui Emil Constantinescu. Arhiva pe care o deține a constituit un ajutor de neprețuit pentru scrierea acestei cărți.

7. Pasaj dintr-un amplu interviu acordat de Petre Roman Laurei Ganea, încă nepublicat: „Preşedintele Constantinescu a beneficiat de sprijinul meu în turul al doilea şi numai faptul că am fost împreună a asigurat victoria. Altfel, Iliescu avea toate şansele să câştige. Preşedinte nu ajunsesem, dar fusesem ales senator şi-atunci nu-mi rămânea altă soluţie decât să fiu preşedintele Senatului, ceea ce nu era rău din punctul de vedere al asigurării unei bune funcţionări a majorităţii parlamentare. De lucrul ăsta am avut parte din plin, nici nu mai ştiu de câte ori a trebuit să mă duc să fac pace între parlamentarii coaliţiei de guvernare. Măcar din acest punct de vedere a fost un exerciţiu important. Am ezitat atunci, şi poate că am greşit, să pun pe masa negocierilor ideea de a fi prim-ministru. În primul rând, dintr-un motiv care decurgea din principiul democratic: USD reprezenta 17% din Parlament, CDR, 35%. Dublu. Ar fi apărut ca un fel de şantaj: dacă nu-mi dai funcţia de prim-ministru, nu te sprijin în turul al doilea."
8. Pasaj dintr-un interviu acordat Laurei Ganea de Bogdan Niculescu-Duvăz, încă nepublicat: „Amintirile mele legate de semnarea propriu-zisă a protocolului sunt destul de vagi. Îmi amintesc însă că, la discuţiile finale, a contat mult faptul că Petre Roman obţinuse un scor foarte bun în primul tur al alegerilor prezidenţiale, peste 21% din voturi. După semnarea acestui protocol, campania pe care am făcut-o în favoarea domnului Emil Constantinescu în turul al doilea a fost foarte solidă. Eram în acea perioadă deputat de Constanţa şi ţin minte că la mitingul electoral de la Năvodari, un oraş mic, totuşi, au participat mii de oameni. Acea lume venise să-l vadă şi să-l asculte pe Roman, iar el spunea: «Votaţi-l pe Emil Constantinescu!»
9. „Turneul candidaţilor", dezbatere Emil Constantinescu – Ion Iliescu la Antena 1, postare AmosNews, https://www.youtube.com/watch?v=nPuyTrvldac
10. Iosif Boda, „Cinci ani la Cotroceni", Editura Evenimentul Românesc, Bucureşti, 1999: „În campania din 1996, Ion Iliescu şi echipa sa au avut parte, înainte de cel de-al doilea tur de scrutin, de câteva lovituri mortale. Tudor Mohora, un lider respectat în tot spectrul stângii, i-a îndemnat pe alegători să-l voteze pe Emil Constantinescu. Stupoarea a fost totală. Nu ne venea să credem. Îmi amintesc ce discuţii aprinse am avut cu colegii de echipă. Ce jocuri face Mohora? Cum s-a ajuns aici? Ce s-a întâmplat? Cu atât mai mult cu cât – deşi nu era treaba mea, ci a candidatului sau a preşedinţilor PDSR – cu o zi înainte de anunţul trăznet al lui Mohora, fusesem la acesta, la sediul PS, iar cele promise mie sunau cu totul altfel decât opţiunea pe faţă, categorică în favoarea lui Emil Constantinescu. De partea lui Constantinescu se adunau forţe considerabile. S-a semnat protocolul CDR-USD. UDMR era tot de partea lui Constantinescu.

Iar îndemnul lui Mohora a avut ecou, așa cum ne temeam. O serie de formațiuni mici sau de grupări civice, fundații, partide sau asociații mărunte, inclusiv cele ale chiriașilor din casele naționalizate, s-au precipitat să-și declare susținerea pentru Emil Constantinescu. Și când te gândești că un punct forte din campania lui Ion Iliescu era tocmai apărarea chiriașilor, amenințați explicit de liderii Convenției că vor modifica legea caselor și vor da câștig de cauză foștilor proprietari! Și totuși, asociația chiriașilor a mers pe mâna lui Constantinescu. Nu contează câte voturi s-au dus efectiv spre candidatul Convenției. Conta atunci semnalul, conta curentul majoritar de opinie în societate, care curgea șuvoi spre Emil Constantinescu. Aceste semnale anti-Iliescu cădeau atunci ca niște bombe cu efect imediat. De la Cluj a venit o altă bubuitură: Funar, în piruetele lui politice inexplicabile, i-a îndemnat pe ardeleni să-l voteze tot pe Emil Constantinescu. Nu știu cât de convingător a fost, dar gestul lui a intrat în atmosfera acelor încărcate de tensiune. A intrat în șuvoiul de care vorbeam. Impresia generală era că aproape întreaga clasă politică merge pe mâna lui Constantinescu".

11. Pasaj dintr-un amplu interviu acordat Laurei Ganea de Victor Ciorbea, încă nepublicat: „Președintele Emil Constantinescu a avut un rol indiscutabil în desemnarea mea drept candidat unic al Convenției Democratice la funcția de primar general al Capitalei, dar ideea fusese discutată anterior cu domnul Ion Diaconescu, pe-atunci prim-vicepreședinte al PNȚCD, iar propunerea mi-a fost adresată chiar de către Seniorul Corneliu Coposu, în septembrie 1995. Sunt convins că această propunere era consecința discuțiilor pe care le avusese cu Emil Constantinescu și Ion Diaconescu. (...) Unii colegi din PNȚCD și CDR nu-mi acordau șanse reale. Cu excepția lui Emil Constantinescu, a lui Ion Diaconescu și a unor lideri din Alianța Civică și AFDPR (Asociația Foștilor Deținuți Politici), ceilalți evitau să participe la conferințele mele de presă sau să se afișeze cu mine. Ajutat de Petre Mihai Băcanu și unii colegi din echipa președintelui Constantinescu, am redactat atunci un «Contract cu bucureștenii», după modelul lansat de CDR în noiembrie 1995: «Contractul cu România».
12. www.constantinescu.ro;
13. La șase ani distanță, Emil Constantinescu rememorează acel moment în cartea „Timpul dărâmării, timpul zidirii", Editura Universalia, 2002, vol. I: „Nu pot trece peste o amintire de neșters: în momentele euforiei declanșate de anunțarea rezultatelor alegerilor prezidențiale, când Piața s-a umplut de lume ca pe vremuri și am fost chemat să vorbesc din balconul Universității, m-am uitat la acea mare de oameni cu făclii aprinse în noapte și mi-am amintit de sutele de mii de oameni pe care îi întâlnisem în sate și orașe de-a lungul ultimilor ani. Cu gândul la toți

acei oameni, am spus că destul s-a sacrificat poporul, a venit vremea să se sacrifice şi guvernanţii. Era o frază retorică. Ulterior, mi-am dat seama că nu de sacrificii avem în primul rând nevoie din partea guvernanţilor, ci de competenţă şi devotament. Dar, desigur, nici puţină decenţă nu strică. Cei care au ţinut minte numai această frază aş vrea să nu uite că, tot atunci, toată acea mulţime a rostit împreună cu Părintele Galeriu rugăciunea Tatăl nostru: «Şi ne iartă nouă greşelile noastre, precum şi noi iertăm greşiţilor noştri»".

România pe prima pagină

Dosarul presei internaţionale

18 noiembrie 1996

O zi în care România intră în forţă în atenţia omenirii. O omenire a ultimei părţi a ultimului deceniu dintr-un secol marcat de cele mai mari drame ale umanităţii. Într-o lume afectată de o globalizarea informaţiei, grăbită să transmită când ceva se întâmplă undeva şi unde evenimentele se acoperă unele pe altele. În vestul şi estul european, în nord şi sud se vorbeşte despre înlăturarea puterii neocomuniste de la Bucureşti şi, datorită marilor agenţii de presă, vestea se rostogoleşte până în cele mai îndepărtate colţuri ale lumii.

În mentalitatea românească coexistă două convingeri contradictorii. Românii cred că ce li se întâmplă lor este foarte important, toată lumea ştie şi comentează despre asta, ceea ce nu e deloc adevărat. Când, totuşi, se întâmplă şi aşa ceva, dar opinia străinătăţii nu coincide cu opinia proprie, încep cârtelile. În egală măsură, românii nu pot trăi fără dorinţa de a fi „confirmaţi" de aceeaşi străinătate. Când, totuşi, un semen de-al lor este elogiat şi dacă nu e vorba de vreun sportiv – „Hagi, preşedinte!" – nu ştiu să se bucure. Şi cârtelile încep din nou. „Sigur e o făcătură..." Acum nu mai era o făcătură şi românii chiar s-au bucurat, chiar dacă apoi au uitat. În 18 noiembrie a fost o situaţie specială.

Pentru a-mi reaminti mie şi celor care au uitat acea rară reacţie admirativă a presei internaţionale faţă de România şi de români, m-am dus la Fundaţia Română pentru Democraţie. Mihaela

Marcu mă ajută să pătrund în arhiva Departamentului de presă al FRD. Începută în 1992, de câţiva entuziaşti, continuată de Biroul de presă de la Cotroceni, condus de Alexandra Caracoti, şi apoi, din nou la FRD. Rafturi până în tavan. Dosarele care conţin referiri la Emil Constantinescu în mass-media din afara graniţelor ocupă un raft întreg. Cel din 1996 e aşa de greu, că îţi rupe mâinile. E plin de pagini decupate din ziare pe care simpatizanţi de pe toate continentele le-au trimis pe adresa FRD. Şi bine au făcut. În 1996 netul nu era ce este acum. E adevărat că, dacă dai o căutare pe net, găseşti sute de citări nu numai în ziare, ci şi în cărţile dedicate anilor '90. În anii care au trecut, Alina şi Adina le-au clasat şi Anca Giuran Popoacă a ataşat traduceri în română. Documentarea pentru o eventuală lucrare de master sau doctorat pe tema „România în presa străină" e asigurată.

Până atunci, să deschidem dosarul cu tăieturi din cele mai importante ziare occidentale, cele care dau tonul presei internaţionale. Titlurile sunt răsunătoare, *head-line*-urile, entuziaste. Notez câteva, aşa cum îmi apar când întorc primele pagini ale dosarului: „Românii l-au ales ieri pe Emil Constantinescu drept preşedinte, în locul lui Ion Iliescu, punând astfel capăt monopolului puterii deţinut de foştii comunişti de la revoluţia din 1989" (*The Times*)[1]; „Alegerile paşnice din România marchează sfârşitul revoluţiei care a început odată cu răsturnarea lui Ceauşescu. Domnul Constantinescu s-a prezentat în postura unui conducător modern, sigur de sine, cu o clară perspectivă" (*Financial Times*); „Zeci de mii de oameni sărbătoresc în România victoria lui Constantinescu" (*Frankfurter Allgemaigne Zeitung*); „După victoria în alegerile prezidenţiale din România, Constantinescu optează pentru orientarea spre Occident. Noul preşedinte al României este creştin-democratul şi fostul rector al Universităţii din Bucureşti, Emil Constantinescu. Pentru prima dată, în România a avut loc un schimb de guvernare democratic" (*Süddeutsche Zeitung*); „Bucureştiul ajunge din urmă schimbarea. Noul preşedinte al României este axat pe reformă" (*Handelsblatt*); „Iliescu pică, opoziţia triumfă. A căzut, deci,

președintele Ion Iliescu, omul care a condus țara neîntrerupt din decembrie 1989, după moartea lui Ceaușescu. A preluat puterea liderul anticomunist Emil Constantinescu. Pentru România este o adevărată cotitură după șapte ani de la înlăturarea dictaturii comuniste" (*Corriere della Sera*); „Învinge Constantinescu. Învingătorul și-a înfruntat foarte calm adversarii și a declarat că această victorie este o reparație istorică" (*Il Giornale*); „Victoria conservatorului Constantinescu. Poporul român a hotărât să întoarcă o pagină a istoriei sale alegându-l președinte pe Emil Constantinescu" (*El Pais*); „În România, un președinte cu vocație europeană. Odată cu alegerea lui Emil Constantinescu în fruntea țării, la 17 noiembrie, românii au votat schimbarea. După o tranziție foarte ambiguă, care a început la căderea regimului Ceaușescu, în 1989, România a întors complet spatele nostalgiilor comuniste" (*Le Soir*); „Noul președinte român vrea să facă repede țara aptă pentru a intra în Uniunea Europeană și NATO. De la căderea regimului comunist și executarea lui Nicolae Ceaușescu, în 1989, România a fost guvernată de un președinte ex-comunist, Ion Iliescu, care nu a făcut reformele necesare. Cu potențialul de a deveni țara cea mai dezvoltată din Balcani, România a menținut economia etatizată, birocrația și corupția. Victoria creștin-democratului Emil Constantinescu în alegerile prezidențiale din 17 noiembrie, două săptămâni după ce partidul său, Convenția Democrată, câștigase legislativele, a fost văzută ca o a doua revoluție democratică în România" (*Publico*). Să nu-ți vină să crezi! Ce publică ziarul rusesc *Moskovskiye Novosti*? „Restituirea revoluției furate"? „România, ultima din fostele țări socialiste, a hotărât în cele din urmă să vireze spre dreapta. Atât la alegerile locale, cât și la cele parlamentare desfășurate în urmă cu două săptămâni, Convenția Democratică din România a repurtat o victorie covârșitoare".[2] Mă întreb cum ar reacționa Ion Iliescu, dacă ar vedea asta.

Cu propria mea experiență de presă, îmi permit câteva observații. Victoria lui Emil Constantinescu nu a fost privită ca o știre, ci tratată ca un eveniment de corespondenți trimiși special

la Bucureşti pentru a relata de la faţa locului. Corespondenţii au înţeles importanţa lui. La fel şi redactorii-şefi care l-au introdus pe prima pagină.

Undeva la capătul raftului găsesc un album. Are ataşată şi o scrisoare. Este un cadou primit la sfârşitul mandatului de Emil Constantinescu de la redactorul-şef al prestigiosului cotidian *Le Monde*, Jean-Marie Colombani, şi conţine prima pagină a acestuia de la înfiinţare până în 2000, marile evenimente ale secolului XX. România apare de trei ori: abdicarea regelui în 1947, căderea lui Ceauşescu în 1989 şi victoria lui Emil Constantinescu în 1996.

Au avut dreptate cei care au pus victoria lui Emil Constantinescu pe prima pagină, în 18 noiembrie 1996, când s-au entuziasmat atunci? A fost o iluzie, ca de atâtea ori? Dacă judecăm după reacţiile presei străine de atunci şi până acum, nu.

Revoluţia de catifea á la roumaine

Associated Press şi apoi *Le Figaro* au considerat victoria lui Emil Constantinescu o revoluţie de catifea á la roumaine[3]. A fost o revoluţie, de ce de catifea şi de ce á la roumaine?

În decembrie 1989, România a oferit lumii minunatul exemplu al unei revolte anticomuniste în care grupuri de oameni au fost dispuse să lupte şi să moară pentru libertate, dreptate şi adevăr. Prin manipularea mediatică cu „teroriştii", prin teoriile conspiraţiei, sacrificiul lor a fost dus în derizoriu. Şapte ani mai târziu, românii au schimbat paşnic, prin vot, un regim neocomunist, au împiedicat, printr-o bună organizare a numărătorii voturilor, falsificarea rezultatului alegerilor şi le-au protejat printr-o masivă prezenţă în stradă de o eventuală răsturnare.

Printre ziarele care au salutat în 18 noiembrie 1996 victoria lui Emil Constantinescu, s-a numărat şi cel mai important cotidian din Egipt, *Al Ahram*. Titlul dat de corespondentul de la Bucureşti era „Cea de-a doua Revoluţie de catifea... la gurile Dunării"[4]. Textul are o importanţă aparte pentru că autorul, martor direct al evenimentelor de la Praga şi Bucureşti, era în măsură să le

analizeze comparativ, fără a uita să pomenească de mesajul de felicitare trimis lui Emil Constantinescu de Vaclav Havel și publicat de *Agerpres* la 20 noiembrie: „Sunt fericit că vom avea prilejul să reluăm mai vechiul dialog personal și nu am nici cea mai mică îndoială că, pe această cale, vom continua să dezvoltăm ceea ce este pozitiv în mersul relațiilor româno-cehe".

***

Cu siguranță, Khaled Mahmoud El-Komy nu se gândea atunci că Egiptul va trăi și el, paisprezece ani mai târziu, o „primăvară arabă" pentru înlăturarea unui regim autoritar. De-abia în 2016, spre sfârșitul mandatului său, ambasadorul Egiptului la București, Mohamed Alaaeldin Aly Shawky Elhadidi, va veni la reședința lui Emil Constantinescu pentru a-l ruga să-i împărtășească experiența tranziției postcomuniste românești.

Nici revoluția portocalie de la Kiev, izbucnită după rezultatul trucat al voturilor la alegerile prezidențiale din 2005, în favoarea lui Viktor Ianukovici, „omul Moscovei", nu era de imaginat în epoca revoluțiilor de catifea de la Praga și București. Când Viktor Iușcenko prelua puterea încercând să instaureze un regim democratic trecuseră paisprezece ani de la proclamarea independenței Ucrainei, la 24 august 1991. Ajuns președinte, Viktor Iușcenko l-a invitat pe Emil Constantinescu la Kiev și i-a propus ca, împreună cu fostul președinte al Estoniei, Arnold Rüutel, să accepte să fie consilierii lui pentru integrarea euroatlantică a Ucrainei. Emil Constantinescu a explicat politicos că, după părerea lui, un președinte al unui stat nu poate fi consilierul oficial al niciunei alte autorități statale, dar îl poate sfătui oricând. Au rămas prieteni apropiați în momentele bune sau rele ale istoriei recente.

În ianuarie 2008 se lansa, în Taiwan, inițiativa unui consiliu al primilor președinți democrați, „First Global Forum on New Democracies". La Taipei au fost invitați Frederik de Klerk – președintele Africii de Sud, Vicente Fox – președintele Mexicului, Lech Walesa – președintele Poloniei, Emil Constantinescu, Jelio

Jelev – președintele Bulgariei, Kim Young-Sam – președintele Coreei de Sud. Constantinescu este ales să modereze ședința plenară la care participă și Walesa. Din comentarii reiese că modelul pentru prima schimbare democratică de președinte în Taiwan, după atâția ani de la sfârșitul războiului și al unui regim autoritar de dreapta, l-a constituit experiența României. În primul rând, pentru că a fost prima dată după Tienanmen, unde protestele au fost înăbușite de tancuri, când o revoltă populară are succes împotriva unui regim autoritar extrem de dur. Și, în al doilea rând, pentru o coaliție între forțele civice și politice a reușit să construiască conștiința democratică ce a dus la schimbarea prin vot din 1996. Vorbind despre acest model românesc, trebuie să reamintesc că Emil Constantinescu a fost chemat să coordoneze comisiile de observatori reunite ale Francofoniei și Uniunii Africane la alegerile parlamentare (2001) și apoi prezidențiale (2007) din Senegal, care au dus la prima schimbare democratică în această țară. Și că în anul 2011 Institutul Național Democratic din SUA îl invita să conducă delegația de observatori la primele alegeri democratice din istoria Tunisiei.

Iluzii și deziluzii

Intuiția lui Kaled El Comy, când îi alătura pe primii președinți democrați ai Cehiei și României, era corectă. Vaclav Havel și Emil Constantinescu erau cunoștințe vechi și președintele român a învățat multe de la el. Îi lega o veritabilă prietenie încă din 1991, când Emil Constantinescu, aflat în capitala Cehoslovaciei într-un schimb de experiență la Catedra de mineralogie a Universității Caroline, l-a întâlnit la o sesiune a Societății Praga fondată de Havel. În 1994, când rectorul Emil Constantinescu îi decerna titlul de Doctor Honoris Causa al Universității din București, Havel făcea, în excepționalul său discurs de recepție, o distincție foarte clară între idealuri și iluzii. La cinci ani după revoluția de catifea de la Praga, Havel constatase că idealurile care au stat la temelia înlăturării regimului comunist au fost înlocuite de iluzii. „De iluzia calculului cinic, de iluzia câștigului de moment, de

iluzia că totul în afară de creșterea dezvoltării materiale este o iluzie". Și, chiar dacă aceste iluzii îi erau complet străine, Havel cunoștea foarte bine ce înseamnă deziluzia. Trăise o asemenea deziluzie în 1993, când parlamentarii proveniți din Forumul Civic – organizația înființată de el în toamna lui 1989 – au refuzat să voteze realegerea lui ca președinte și, fără voturile ex-comunistului Milos Zeman, nu ar fi ajuns primul președinte al Cehiei, după dezmembrarea Cehoslovaciei. Nu mă îndoiesc că și experiența lui Havel l-a ajutat pe Emil Constantinescu să depășească foarte repede euforia succesului.

Note

1. *The Times*, „Președintele român își recunoaște înfrângerea electorală", 18 noiembrie 1996: „Românii l-au ales ieri pe Emil Constantinescu drept președinte, în locul lui Ion Iliescu, punând astfel capăt monopolului puterii deținut de foștii comuniști de la revoluția din 1989. Zeci de mii de tineri s-au adunat în Piața Universității pentru a sărbători pe locul unde au murit primii oameni în revolta din 1989 și a avut loc intervenția minerilor care a zdrobit forțele opoziției în 1990 și 1991. Vorbind din același balcon în care se adresa studenților în 1990, noul președinte a declarat mulțimii zgomotoase: «Ați făcut din acest loc punctul de plecare al democrației». «Iliescu a căzut», scandau unii. Alții desfăceau sticle de șampanie sau zornăiau chei, simbolul Convenției Democrate a lui Emil Constantinescu, care va forma guvernul în următoarele zile".
2. *Moskovskiye Novosti*, „Restituirea revoluției furate" (17-24 noiembrie 1996): „România, ultima din fostele țări socialiste, a hotărât în cele din urmă să vireze spre dreapta. Atât la alegerile locale, cât și la cele parlamentare desfășurate în urmă cu două săptămâni, Convenția Democratică din România a repurtat o victorie covârșitoare. Iar duminică, în cel de-al doilea tur al alegerilor prezidențiale, românii au manifestat o consecvență de invidiat și au ales pe Emil Constantinescu, președintele CDR, în calitate de nou șef al statului care, astfel, a câștigat disputa cu rivalul său principal, Ion Iliescu. Este adevărat că și de această dată România a rămas în urmă, întrucât în țările vecine cabinetele de centru dreapta care se aflaseră deja la putere își făcuseră datoria și cedaseră din nou locul pe scena politică forțelor de stânga. În România însă, după căderea „teatrală" a dictaturii Ceaușescu, în decembrie 1989, la conducere a venit al doilea eșalon al nomenclaturii anterioare. Reprezentanții săi au proclamat ca prioritate a politicii lor stabilitatea socială. Ca rezultat, tot atât de stabil, România

a bătut pasul pe loc aproape şapte ani, în timp ce vecinii săi din zonă au luat-o cu mult înainte. Emil Constantinescu, care şi-a croit drumul către vârful piramidei puterii, era în urmă cu şapte ani un profesor de geologie la Universitatea din Bucureşti, cunoscut de puţini. Toată viaţa sa el s-a ţinut departe de politică, unde a fost împins de revoluţia din decembrie, care l-a transformat în lider al intelectualităţii anticomuniste radicale din România. Profesorul de 57 de ani, cu barbă cehoviană, se confruntase deja cu Ion Iliescu în 1992, când a fost învins în al doilea tur. Cei patru ani n-au trecut în zadar pentru Emil Constantinescu şi de această dată el a desfăşurat o campanie electorală în mod ofensiv".

3. „Revoluţie de catifea á la roumaine" este titlul ales de cotidianul *Le Figaro* pentru reportajul care prezenta victoria lui Emil Constantinescu în alegerile prezidenţiale de la 17 noiembrie 1996.
4. Kaled El-Komy, „Cea de-a doua Revoluţie de catifea... la gurile Dunării", *Al Ahram*, Cairo, 7 decembrie 1996: „Prima revoluţie a avut loc pe malul Vâltavei, la Praga, capitala Cehoslovaciei. Epitetul „de catifea" atribuit acestei revoluţii sugerează extrema ei blândeţe, simplitatea cu care s-a desfăşurat şi faptul că a fost cât mai departe de vărsarea oricărei picături de sânge; în timpul ei nu a fost distrus niciun ochi de geam, în capitală sau în afara ei, n-a fost frântă nici măcar aripa unui fluture, ba nici a unui ţânţar. Această revoluţie de catifea a fost condusă de un grup de disidenţi politici anticomunişti, intelectuali şi artişti, studenţi şi elevi. Am fost martor ocular al acelei revoluţii paşnice, liniştite, care a smuls din rădăcini regimul comunist în ţara care s-a produs. Astăzi, ceea ce s-a întâmplat în Cehia se repetă la gurile Dunării şi ale Oltului, în ţara Deltei Dunării, în România, sau ţara latinilor orientali. Luna noiembrie 1996 va deveni o pagină specială, cu totul deosebită, în cartea istoriei politice contemporane din această ţară. Comentând rezultatele alegerilor care au avut loc în România în noiembrie 1996, în cotidianul francez *Le Figaro* s-a afirmat că evenimentele au reprezentat o revoluţie de catifea «á la roumaine» şi asta pe bună dreptate. Pe lângă schimbarea guvernului, luna noiembrie a fost martora alegerii unui nou preşedinte al României, ca expresie a înfăptuirii voinţei de schimbare a poporului român, şi acest lucru s-a petrecut într-un stil democratic şi cu mijloace democratice, fără nicio violenţă sau vărsare de sânge. A fost un pas esenţial, o schimbare radicală în societatea românească, societate care cunoaşte pentru prima dată în istoria ei contemporană fenomenul schimbării conducătorului pe cale democratică sută la sută şi nu pe calea unei lovituri de stat, a lichidării fizice sau prin constrângerea de a renunţa la putere. Începând cu ultimul sfert de veac al secolului trecut, în România nu s-a mai petrecut acest fenomen". Khaled El-Komy adaugă şi o informaţie care explică prezenţa sa la Bucureşti într-un pasaj reluat în cartea „Egipt: popor şi istorie",

editor Miron Cihó, Editura Crater, București, 1997: „Profesorul Emil Constantinescu a vizitat Cairo în 1994, invitat să țină câteva prelegeri la Universitate, fiind mândru de această vizită, pe care o considera importantă. Cu prilejul amintit, domnul Emil Constantinescu a încheiat un protocol cu profesorul Mofid Shebab, rectorul Universității din Cairo, în vederea strângerii relațiilor de cooperare, a realizării unor schimburi de studenți și profesori. Nutrim speranța că relațiile româno-egiptene, în perioada cât Domnia Sa va fi președinte, să cunoască o și mai mare înflorire, să devină mai strânse".

Minunea ţine trei zile?

Românii au o vorbă: orice minune ţine trei zile. În 1989, minunea revoluţiei a ţinut cam trei ore, din momentul fugii lui Nicolae Ceauşescu şi până când Ion Iliescu a preluat puterea, confiscând revolta populară în beneficiul nomenclaturii şi al agenţilor Moscovei. Miza lui Emil Constantinescu era aceea de a contrazice zicala populară, astfel încât minunea revoluţiei de catifea din 17 noiembrie să nu se sfârşească nici după trei zile, nici după trei sau zece ani. Numai o muncă uriaşă putea transforma entuziasmul popular şi rezultatul votului într-un progres evident pentru România, aflată pe marginea prăpastiei la sfârşitul anului 1996. Schimbările le fac oamenii hotărâţi şi dedicaţi şi sarcina noului preşedinte era să-i strângă pe cei care vor deveni „protagoniştii schimbării" într-o echipă nouă, solidară cu valorile pentru care luptaseră cu perseverenţă timp de şapte ani.

18 noiembrie 1996

CDR anunţă rezultatul numărătorii paralele

La ora 10, după câteva ore de somn, Emil Constantinescu revine în Batiştei, la sediul CDR. Centralizarea proceselor verbale primite de la reprezentanţii CDR din toate secţiile de votare din ţară era terminată. Se redactează comunicatul cu rezultatul numărătorii paralele. Încă preşedinte al CDR, îl semnează şi i-l dă lui Cristian Popescu, secretarul Convenţiei, să-l transmită presei române şi internaţionale. Comuniştii şi neocomuniştii adăpostiţi

prin partidele puterii fuseseră învinși printr-o organizare impecabilă.

Stalin proclamase cu cinism: „Important nu e cum se votează, important e cine numără voturile". În 1946, comuniștii nici nu se mai osteniseră să le numere, inversaseră doar voturile câștigătoare ale PNȚ-ului cu procentajul lor minimal. În timpul lui Ceaușescu, procentajul de 99% era fixat dinainte. Nimeni nu mai număra nimic, oricum nu avea contracandidat. În 1990, FSN-ul furase din obișnuință și din dorința ca a cele 85 de procente ale lui Iliescu să nu se depărteze prea mult de cele ale lui Ceaușescu. În 1992, echipa FDSN condusă de abilul „aranjor" Hrebenciuc manipulase numărătoarea voturilor. Numărul extrem de mare de voturi anulate erau, fără nicio îndoială, ale CDR-ului și ale lui Emil Constantinescu. Se folosise din greu transportul cu autobuze al votanților la mai multe secții, voturile multiple și toate trucurile bine știute ale partidului-stat. În 1992, președintele Constantinescu, în ciuda enormului scandal justificat, se distanțase de Vadim, autodeclarat fraudat, și recunoscuse prompt, în stil american, victoria lui Ion Iliescu.

Lecția fusese înțeleasă și următorul examen a fost pregătit impecabil. Ceea ce sperase s-a împlinit. De data asta, numărul voturilor anulate era insignifiant și rezultatul, bazat pe centralizarea de procese-verbale semnate de reprezentanții tuturor partidelor, devenea de necontestat. Președintele știa că, după anunțarea exit-pollurilor și ieșirea mulțimilor în piețele din București și din provincie, o răsturnare de situație la numărătoarea oficială a voturilor ar fi provocat o reacție violentă. România avea nevoie acum de o reală „revoluție de catifea în stil românesc", fără confruntări și scandaluri. Patru ani grei luptase pentru asta. România trebuia să spele rușinea în care fusese târâtă în 1989. Cu calm și demnitate. S-a lucrat ca la carte și victoria candidatului unic al Convenției nu poate fi contestată.

SPP-ul îşi intră în atribuţii

La ora 11.00, la apartamentul închiriat în Dealul Mitropoliei, bat la uşă colonelul Călin Mârza, şeful Secţiei I, însoţit de un maior însărcinat să conducă echipa desemnată să asigure paza noului preşedinte. „Inventarul“ apartamentului e simplu: două dormitoare, un living, bucătărie şi baie. Un pat îngust într-un dormitor, două scaune în celălalt. Şase scaune şi o masă în living. Un scăunel în bucătărie. Ferestrele din living dau spre stradă, cele de la dormitor dau spre o râpă din spatele casei. „Obiectivul“, care va deveni numărul 1 peste câteva zile, refuză categoric instalarea unui dispozitiv de pază în faţa vilei, nu se simte ameninţat de nimeni, zvonurile despre o lovitură de stat pregătită de Armată în situaţia în care el câştigă alegerile i se par lipsite de temei. Îi trimite să păzească ferestrele din spate. În campania electorală refuzase protecţia oferită de SPP. Fusese opţiunea unei persoane care nu avea o funcţie oficială. Acum era obligat să respecte legile instituţiilor statului al cărui reprezentant va fi.

La sfârşitul întrevederii află şi o veste bună. Generalul Dumitru Iliescu, care conduce Serviciul de Protecţie şi Pază din mai 1990, va pleca de bunăvoie. Preşedintele Iliescu îi va mai acorda o stea şi îl va trece în rezervă. Este scutit de prima măsură pe care ar fi trebuit să o ia. Oricum nu putea colabora cu un ofiţer care în 21 decembrie 1989 se aflase în prima linie a represiunii criminale a manifestaţiei din Piaţa Universităţii.

Demisie în alb

După ce conduce spre ieşire echipa SPP, Dorin Marian anunţă: „A venit Talpeş, nu e însoţit“. „Bine, voi discuta cu el între patru ochi. Când vin reprezentanţii Armatei, te rog să-i conduci în camera mare şi îi primesc după ce se vor aduna toţi.“

Dorin intermediase toate întâlnirile din această zi. Impresionat de modul impecabil în care organizase toate deplasările în ţară şi străinătate, în ultimii doi ani, preşedintele îşi anunţase deja colaboratorii că, în ciuda tinereţii, îi va încredinţa o funcţie

de mare răspundere, cea de consilier prezidențial pentru apărare, securitate națională și ordine publică, practic activitatea de coordonare a tuturor instituțiilor de forță, inclusiv a serviciilor de informații. Lipsa de experiență nu era un dezavantaj, ci dimpotrivă. Toate aceste instituții marcate de o lungă perioadă de dictatură comunistă, dar și de derapajele postcomunismului românesc trebuiau să cunoască schimbări radicale rapide și convingătoare, fără de care proiectul integrării în NATO și Uniunea Europeană nu avea nicio șansă.

Cel pe care îl aștepta președintele în această dimineață, generalul maior Ioan Talpeș, directorul Serviciului de Informații Externe, era o figură discretă în spațiul public. Nu se întâlnise niciodată cu el și nu-și amintea nici să fi participat la vreo acțiune împreună. Deși nu știa cum arată, aflase tot ce se putea ști despre el, ceea ce nu era ușor. Într-o vreme în care nu existau Google și Wikipedia, CV-urile nu erau publice și doar arhiva CC al PCR și Securitatea dețineau date personale asupra vieții și carierei profesionale și politice a persoanelor cu funcții în stat, un grup de studiu creat de președinte în cadrul CDR, cu ajutorul Solidarității Universitare, adunase informații despre cei cu care trebuia să se confrunte sau să colaboreze acum.

Cu o educație universitară solidă la Facultatea de Istorie a Universității din Cluj și apoi la București, și cu pregătire militară, Ioan Talpeș lucrase în perioada comunistă la Centrul de Studii și Cercetări de Istorie și Teorie Militară din București, aflat în subordinea Consiliului Politic Superior al Armatei condus de generalul Ilie Ceaușescu, fratele dictatorului, ministru adjunct la Ministerul Apărării. Acest grup asigurase baza teoretică a „național-comunismului" lui Ceaușescu, reconsiderarea lui Antonescu, așa-zisa „independență" a României în cadrul CAER și a Tratatului de la Varșovia. După înlăturarea și arestarea lui Ilie Ceaușescu, grupul se dizolvase și exponenții lui s-au răspândit în diferite instituții de stat civile – președinție, guvern, parlament – militare, academice sau în presă.

Ioan Talpeş ajunsese cel mai aproape de preşedintele Ion Iliescu şi ocupase şi cele mai înalte poziţii. Iliescu, crescut la „şcoala lui Ceauşescu", dar şi cu „şcoala de la Moscova", mai inteligent şi mai cultivat decât predecesorul lui, jucase timp de şapte ani pe ambele fronturi, Rusia şi America, ţinând permanent în mână două cărţi. Mai întâi, la Cotroceni, cu generalul Vasile Ionel, prosovietic, documentat agent GRU, consilier prezidenţial pentru apărare, securitate naţională şi ordine publică, şi cu Ioan Talpeş. Apoi, împărţind conducerea celor două servicii secrete. La SRI, director era Virgil Măgureanu, membru al complotului prosovietic în care acesta îl recrutase chiar pe Iliescu, la SIE era director Ioan Talpeş, promotorul curentului antisovietic din armată, cu orientare prooccidentală.

Vasile Ionel a făcut studiile în URSS, unde, potrivit arhivelor Securităţii, a fost recrutat ca agent GRU. În 1980, Nicolae Ceauşescu l-a numit şeful lucrărilor la canalul Dunăre – Marea Neagră. Revoluţia l-a prins în cadrul Secţiei Militare a CC al PCR. A fost imediat reactivat de Ion Iliescu, care, prin două decrete din 28 decembrie 1990, l-a avansat la gradul de general-colonel şi l-a numit şeful Marelui Stat Major. În 1992, Ion Iliescu l-a numit consilier prezidenţial pe probleme de securitate naţională, apărare şi ordine publică, calitate în care Vasile Ionel a coordonat Armata, ministerul de Interne şi serviciile de informaţii. Până în 1996, avea să conducă practic tot aparatul prezidenţial.

Constantinescu înţelesese mai demult ce se ascundea sub mult clamata aserţiune „nu vom afla niciodată adevărul asupra Revoluţiei din decembrie 1989". Puterea lui Iliescu venea din faptul că reuşise în 22 decembrie 1989 să-i reconcilieze pe generalii lui Ceauşescu, care executaseră la ordinul acestuia represiunea împotriva revoltei populare din 16-21 decembrie 1989, cu generalii destituiţi de Ceauşescu pentru colaborare cu spionajul sovietic (GRU–KGB), care iniţiaseră un „complot prosovietic", dar din laşitate nu avuseseră nicio contribuţie la doborârea lui Ceauşescu. Primilor le-a oferit impunitate, celor din a doua categorie le-a oferit posibilitatea de a se afirma ca revoluţionari.

După care, între 22 și 25 decembrie reușise, cu ajutorul capilor celor două tabere, generalii Stănculescu și Militaru, să-i implice în așa-zisa „luptă cu teroriștii" în care fuseseră omorâți mai mulți oameni decât în represiunea ceaușistă, în special militari trimiși prin ordine să tragă unii asupra altora, sub pretextul că luptă cu teroriștii. Așa i-a avut și încă îi avea la mână, pe toți.

Faptul că întâlnirea avea loc la cererea lui Talpeș era un semn bun. Când directorul SIE, înalt, corpolent fără a fi gras, îmbrăcat într-un costum albastru uni și cu cravată roșie, a intrat pe ușă, a remarcat aerul lui destul de degajat. „Domnule președinte", începe Ioan Talpeș, după ce luase loc pe scaunul din fața măsuței de pal alb pe post de birou, „eu am fost un colaborator apropiat al președintelui Ion Iliescu, care mi-a acordat încrederea sa și îi voi rămâne fidel". Fidelitate. Punct ochit, punct lovit. Este calitatea pe care Emil Constantinescu o pune pe primul plan, mai ales dacă e vorba de un serviciu unde „agenții" dubli nu mai știu uneori pe cine servesc cu adevărat. „Dumneavoastră aveți un proiect clar de integrare a României în NATO și UE, pe care eu îl împărtășesc. Dacă veți considera că experiența mea este utilă, până veți găsi o persoană potrivită, eu sunt gata să vă ajut". Continuă după ce scoate din buzunar o hârtie scrisă de mână: „Aveți aici demisia mea în alb și o puteți folosi atunci când veți crede de cuviință".

Pentru președintele Constantinescu, în mod normal, o strângere de mână ar fi fost de ajuns. Ia, totuși, foaia cu demisia în alb. În relațiile oficiale, documentele au rolul lor. Peste 12 zile, la Cotroceni, coala de hârtie va fi înmânată noului șef al Cabinetului prezidențial, Mugur Ciuvică, pentru a o depune în seiful aflat pe culoarul din spatele biroului președintelui.

„Domnule director, apreciez gestul dumneavoastră și sper că vom colabora pentru a duce Serviciul de Informații Externe la standardele NATO, într-un moment în care România are nevoie să câștige încrederea Occidentului pentru a-și asigura siguranța națională, într-un context internațional în schimbare." Generalul Ioan Talpeș și-a onorat angajamentul. Va înainta președintelui propunerile de trecere în rezervă a generalilor din conducerea

SIE proveniţi din fosta Securitate, inclusiv a celor doi adjuncţi ai săi.

Documentul din seif nu a fost scos la iveală pentru că Ioan Talpeş şi-a prezentat singur demisia de onoare în iulie 1997. Totul a pornit de la o ştire şoc despre România apărută în publicaţiile elveţiene, în plină campanie pentru NATO. Fusese preluată din ziarele bucureştene, dar pe malurile Dâmboviţei nu stârnise un ecou prea mare. Ştirea era ţintită spre Vest şi destinatarul a semnat de primire: „Un ambasador elveţian a fost racolat de spionajul extern românesc".

Acest început de scandal venea exact în momentul în care Emil Constantinescu se străduia să demonstreze Occidentului că intelligence-ul românesc se reformează şi se modernizează pentru a fi compatibil cu structurile similare ale ţărilor din Alianța Nord-Atlantică. Misiunea preşedintelui nu era uşoară, cu atât mai mult cu cât predecesorul lui Talpeş la conducerea Serviciului de Informaţii Externe fusese generalul Mihai Caraman, spionul care demonstrase că organizaţia Atlanticului de Nord nu este impenetrabilă. Documentele cu menţiunea „top secret" extrase de reţeaua condusă de el din Cartierul General al NATO de la Paris ajunseseră la Moscova via Bucureşti. Cu ziarele elveţiene pe biroul lui, preşedintele l-a sunat pe directorul SIE şi l-a întrebat dacă este adevărat ce scrie acolo. Talpeş s-a prezentat la Cotroceni cu raportul solicitat şi cererea de demisie actualizată. A devenit publică în minutele următoare şi gestul şefului statului a uşurat foarte mult misiunea ambasadorului român la Berna, Radu Boroianu, de a face uitat acest incident. Autorităţile elveţiene se aşteptau mai degrabă la o muşamalizare, la apariţia unui „acar Păun" şi au fost impresionate. Pozitive au fost şi reacţiile serviciilor de spionaj occidentale. România începea să dovedească că merită încrederea pe care o solicita.

Preşedintele Constantinescu a apreciat atitudinea demnă a şefului spionajului extern şi i-a propus un post de ambasador. L-a întrebat unde ar prefera să meargă. Răspunsul a fost Sofia, motivaţia a devenit evidentă mai târziu, când s-a aflat că unul

dintre funcționarii Ambasadei României în Bulgaria, ireproșabil de altfel, era fratele președintelui Ion Iliescu. După doi ani, Ioan Talpeș a revenit la București, pentru a se alătura staffului de campanie al liderului opoziției PDSR-iste. S-a întors la Cotroceni odată cu șeful lui și a redevenit consilier prezidențial, așa cum fusese la începutul anilor '90, înainte de numirea la SIE. În 2004, pentru o scurtă perioadă, probabil la recomandarea șefului său, a ocupat poziția de vicepremier în Guvernul Adrian Năstase.

Mi-am dat seama că fidelitatea atât de clamată cândva se dusese pe apa sâmbetei în 2008, într-o dimineață de toamnă târzie, când l-am întâlnit pe Ioan Talpeș pe Splaiul Independenței. Îmi zâmbea larg, alături de Constantin Dudu Ionescu, dintr-un afiș electoral cu sigla PD-L. Loialitatea față de Ion Iliescu se transformase în loialitate față de Traian Băsescu!

Angajamentul șefilor Armatei

Grupul ofițerilor din serviciile de informații ale Armatei este introdus de Nicu Anghel. Fostul colonel de parașutiști, acum în rezervă, se prezentase la sediul campaniei prezidențiale încă din primele zile oferindu-se să organizeze protecția președintelui. Emil Constantinescu anunțase public că refuză protecția SPP-ului, la care avea dreptul prin lege. Voluntarii de la „21 Decembrie" și de la tineretul PNȚCD i se păreau de ajuns. Un voluntar în plus nu strica și l-a acceptat doar cu recomandarea doctorului Traian Negrei: „E un om de ispravă". Chiar așa a fost, președintele a fost impresionat de devotamentul lui. Era neobosit. Acum, îl avea în vedere pentru postul de director al Serviciului de Protecție și Pază. Nicu Anghel insistase ca noul președinte să-i cunoască pe câțiva dintre foștii lui colegi. În presă apăruseră ici și acolo informații despre o eventuală intervenție în forță a Armatei, dacă Emil Constantinescu ar fi câștigat alegerile. După manifestațiile de simpatie din Piața Universității și din țară, eventualitatea unei lovituri de stat părea greu de crezut. Dar nu fusese totdeauna așa.

În campania prezidențială din 1992, candidatul Convenției Democratice fusese invitat de ministrul Apărării Naționale

Nicolae Spiroiu, la sediul ministerului, pentru a-i fi prezentat programul de reformă a Armatei. La întâlnire a asistat și un tânăr ofițer. Alex Mihai Stoenescu se trăgea dintr-o familie cu vechi tradiții militare. Bunicul lui fusese general în Armata Regală și erou al Primului Război Mondial. Tatăl lui era absolvent al celebrei școli de inginerie de aviație de la Charlottenburg, unchiul lui, de asemenea, general. În ianuarie 1990, Alex Mihai Stoenescu devenea redactor-șef la *Viitorul românesc*, oficiosul proaspăt înființatului Partid Național Liberal. În octombrie 1991, la propunerea lui Radu Câmpeanu, a fost desemnat să conducă, fiind angajat civil, Biroul de presă al Ministerului Apărării, unde lucrau numai oamenii lui Ilie Ceaușescu, transformați în colaboratori fideli ai lui Corneliu Vadim Tudor. Ministrul Spiroiu l-a reactivat în serviciul militar pe consilierul său de presă în 1992 și asta i-a permis să asiste din interior la reacțiile ofițerilor din minister la campania electorală.

Într-o discuție recentă, Alex Stoenescu, între timp un respectat profesor de istorie la Universitatea București, mi-a spus că într-o dimineață de toamnă a anului 1992, venind la serviciu, în sediul MApN din Drumul Taberei, a fost oprit la poarta principală de subofițeri și militari noi care l-au legitimat și percheziționat, deși era foarte cunoscut. Apoi, încercând să intre în clădirea conducerii a fost întâmpinat de o gardă militară formată din soldați foarte agitați, care i-au pus armele în piept și au cerut recunoașterea lui. Situația s-a repetat cu toți ofițerii care se prezentau la locul de muncă. Ajuns în biroul său, Stoenescu și-a întrebat colegii ce se întâmplă și i s-a răspuns că în noaptea precedentă fuseseră schimbate trupele din Garnizoana București cu soldați aduși din câmp, de la unități combatante, pentru ziua alegerilor. Soldații erau foarte speriați, încrâncenați, plini de tensiune și foarte periculoși, neștiind ce urma să se întâmple în București. Era vorba de același tip de oameni care nu citesc presă și pot fi ușor dezinformați. La fel procedaseră generalul Ilie Ceaușescu la Timișoara și apoi generalul Eftimescu care le spusese trupelor proaspăt aduse din apropierea Capitalei

în dimineața de 22 decembrie 1989 că în București „sunt forțe antidemocratice pregătite să răstoarne guvernul". Alertat, Alex Stoenescu l-a întrebat pe ministrul Spiroiu ce se întâmplă, iar acesta i-a răspuns că sunt măsuri convenite cu Ion Iliescu pentru „asigurarea siguranței alegerilor". Sentimentul lui, atunci, ca și acum, a fost acela că, în cazul unei victorii a Convenției, generalii și ofițerii implicați în represiunea din decembrie și în mineriade ar fi reacționat printr-o lovitură de stat.

În cartea „România postcomunistă 1989–1991" publicată de Alex Mihai Stoenescu la editura RAO în 2008 găsim o confirmare a acestei realități:

„În 1990, corpul generalilor, la care s-a adăugat echipa de generali adusă din rezervă și retragere de Militaru, era grupul cel mai inadecvat, dar și mai ostil democrației și, în particular, libertății presei. Incapacitatea lor de a se adapta – în frunte cu ministrul Nicolae Militaru care, în ianuarie 1990 încă mai trecea ofițeri în rezervă pentru „încălcarea normelor eticii și echității socialiste" – a condus spre apariția ideii de lovitură de stat militară, de puci, ajunsă în stadiul de pregătire metodică în februarie. Chiar și mai târziu, în septembrie 1992, speriați de apropierea alegerilor, generali și colonei ai Armatei române se adunau seara la cabinetul ministrului și, în lipsa acestuia, beți cui și violenți, dădeau cu pumnii în pereți și în mese, urlând: „Trebuia să luăm puterea! Trebuia să dăm o lovitură!" Am asistat la aceste scene și cunosc pregătirile pe care le-au făcut în preajma alegerilor, panicați de posibilitatea ajungerii la putere a Convenției Democrate".

Exista o explicație pentru poziția ostilă față de Emil Constantinescu a unor absolvenți ai școlilor de ofițeri, studenți ai Academiei Militare în decembrie 1989 și ne-a prezentat-o chiar Președintele în cărțile „Adevărul despre România" și „Păcatul originar, sacrificiul fondator": cea mai cinică măsură luată de Vasile Milea, ministrul Apărării în dictatura Ceaușescu, a fost aceea de a pune studenții de la Academia Militară în primul rând al trupelor de represiune de la Intercontinental. La miezul nopții

li s-a dat ordin să tragă asupra manifestanţilor, împovărându-i cu o vină care i-a transformat în complici ai unor crime împotriva umanităţii. În ciuda tuturor avertismentelor primite, candidatul CDR în alegerile din 1992 a rămas ferm pe poziţie: dacă va fi ales preşedinte se va deschide dosarul represiunii criminale din 21 decembrie 1989 şi vinovaţii vor fi trimişi în judecată.

În 1996 situaţia se mai schimbase. În ultimii patru ani, Emil Constantinescu, preşedintele Consiliului Rectorilor, fusese invitat la fiecare festivitate de absolvire a Academiei Militare. Prezidase conferinţe la Academia Tehnică Militară şi susţinuse includerea în Consiliul Naţional al Rectorilor a conducătorilor Academiilor Militare din ţară. Deja se întorseseră în ţară absolvenţi ai unor cursuri de pregătire militară în Occident sub egida NATO. Doi dintre ei, Constantin Degeratu şi Mircea Chelaru, vor primi funcţii importante în ierarhia militară în timpul administraţiei Constantinescu. Ministerul Apărării era condus din 1994 de Gheorghe Tinca, un diplomat din Ministerul Afacerilor Externe. L-am cunoscut şi pot spune că este un domn fermecător şi un profesionist de marcă. Serviciile de Informaţii ale Armatei erau conduse din '93 de generalul Decebal Ilina, un intelectual echilibrat, cu experienţă în Germania, care încercase să schimbe atmosfera la DIA, implicată în multe din incidentele din decembrie 1989.

Întâlnirea preşedintelui cu ofiţerii din serviciile de informaţii ale Armatei durează fix cincisprezece minute. În câteva fraze, Emil Constantinescu îşi exprimă convingerea că liderii Armatei îşi vor aduce contribuţia la transformarea democratică a ţării şi la asigurarea stabilităţii şi siguranţei naţionale. Fraze banale, dar potrivite momentului dat. Răspunsul afirmativ vine prompt. Peste câteva zile, Dorin Marian, noul consilier prezidenţial pentru apărare, siguranţă naţională şi ordine publică, se va întâlni la Cotroceni cu generalul Decebal Ilina, şeful Direcţiei de Informaţii Militare.

Încrederea preşedintelui în noua conştiinţă militară s-a dovedit a fi corectă. Ea a fost confirmată în 1999 în momentele

critice ale tentativei de lovitură de stat organizată sub paravanul mineriadelor. Alex Mihai Stoenescu, devenit între timp locotenent colonel la Ministerul Apărării, povestește în cartea sa „Administrația Emil Constantinescu, 1996–2000“ în curs de publicare, un eveniment la care a luat parte: „La jumătatea lui februarie 1999 comandanții Ministrului de Interne și ai Armatei erau la fel de hotărâți să nu intervină, să nu se implice. Scena decisivă s-a petrecut în avionul ministrului Apărării, Victor Babiuc. Acesta se afla într-o vizită oficială în Israel, la izbucnirea noii mineriade, însoțit de generali ai Marelui Stat Major, Tiberiu și Mihai Costache (unul era locțiitor al șefului MStM, celălalt șeful Direcției Planificare Strategică) de șeful Direcțiilor de Informații ale Armatei (gen. Ilina), șeful de cabinet (col. Stancu) și șeful Direcției de Relații Publice a Armatei (lt. col. Stoenescu). Chemat urgent la București de către președintele Constantinescu, Victor Babiuc va cere generalilor să pregătească un plan de luptă care să anihileze acțiunea grupurilor insurgente ale lui Miron Cozma, dar aceștia au refuzat invocând același argument, că eventualele victime ale acțiunii militare vor genera aceleași urmăriri în justiție ca și pentru cazul decembrie 1989. Deși la Ministerul de Interne fusese adus ca secretar de stat generalul Mureșan, un tanchist brutal implicat în diversiunea și în distrugerile din decembrie 1989, forțele din noua sa subordine nu răspundeau la comenzi. Deplasându-se la Ministerul de Interne, președintele Constantinescu nu constată altceva decât că cererile sale sunt consemnate, iar apoi trimise lui Corneliu Vadim Tudor. Cu aproximativ o oră și jumătate înainte de aterizarea avionului militar la București, Victor Babiuc a avut o discuție aprinsă cu generalii, ca urmare a primirii informației prin comunicația piloților că forțele Ministerului de Interne nu se vor implica și că procurorii cer reținerea individuală a lui Miron Cozma, prin procedurile legale. Generalul Ilina a fost cel care a precizat colegilor săi că, în ciuda atitudinii sale conciliante față de cererile exagerate ale organizațiilor revoluționare, autoritatea de președinte a lui Emil Constantinescu trebuie recunoscută,

iar țara nu poate fi lăsată pe seama unui lider sindical. În fața acestei situații, șefii de Arme au schițat pe harta militară din mapa echipajului un plan care să permită soluționarea crizei. Cu puțin timp înainte de aterizarea avionului, toate ordinele au fost transmise generalului Mureșan, care le-a pus în aplicare. Coloana condusă de Cozma a fost oprită de agenții de circulație la Craiova, dar minerii au refuzat conformarea la prevederile legale și, mai mult, au agresat fizic un ofițer. O «pungă» a fost organizată la podul peste Olt de la Stoenești, misiunea de luptă fiind dată forțelor speciale din Jandarmerie și SRI, în timp ce întreaga zonă a fost înconjurată de trupe foarte bine pregătite în misiunile din Afganistan și Balcani. Pericolul fizic pentru insurgenți era extrem de mare, trupele abia venite de pe câmpul de luptă din Afganistan fiind cam dure. Foarte importantă pentru trupe a fost atitudinea șefului Statului Major General, gen. Constantin Degeratu, care și-a asumat întreaga răspundere pentru consecințe. Minerii coborâți din mașini au încercat să deblocheze accesul pe pod, dar au fost respinși. Miron Cozma a fost capturat pe câmp împreună cu câțiva apropiați".

Atunci când generalul Gheorghe Lupu, șeful Jandarmeriei, s-a comportat ca un laș și a dezertat de pe câmpul de luptă pentru apărarea democrației de la Costești, abandonându-și uniforma și onoarea, și alți generali din Ministerul de Interne au pactizat cu liderul formal al loviturii de stat Corneliu Vadim Tudor, președintele PRM și cu Miron Cozma, vicepreședintele PRM, un grup de generali patrioți din Armata Română a salvat viitorul României.

La 1 decembrie 2000, președintele Emil Constantinescu i-a acordat generalului Decebal Ilina, alături de alți generali implicați în procesul de integrare a României în NATO, ordinul Serviciul Credincios în grad de Mare Cruce. Generalul Decebal Ilina nu a servit niciun partid. Ca și ceilalți generali patrioți din Armata română, și-a servit cu credință patria.

SRI-ul în expectativă

De la întâlnirile președintelui ales cu instituțiile de forță ale statului lipsește deocamdată un jucător controversat, Serviciul Român de Informații. SRI-ul are o istorie plină de păcate în ultimii șase ani și jumătate. De la înființarea sa, în urma confruntărilor sângeroase de la Târgu Mureș, pentru amplificarea cărora este suspectat, s-a implicat în multe treburi murdare: mineriade, poliție politică, participare la contrabanda cu petrol, relația cu mafia arabă și clanurile țigănești, afaceri sub acoperire. Serviciul n-a răspuns pentru niciunul din aceste atacuri grave la adresa siguranței naționale pentru că președinția, guvernul, parlamentul și justiția i-au protejat și „acoperiții" lor din aceste instituții i-au acoperit. Când vreun ziarist onest a pus întrebări, purtătorul de cuvânt Nicolae Ulieru, un critic de film cu veleități literare, zis „No comment", n-a răspuns. Emil Constantinescu nu-și face griji. Cum avea să spună în mai multe ocazii după 2001, puterea serviciilor secrete este limitată la slăbiciunile celorlalți. În fața oamenilor onești, care respectă legile și valorile morale, nu pot utiliza niciun fel de presiuni. Tocmai informațiile pe care le dețin îi blochează pentru că îi avertizează asupra inutilității șantajului. În timpul campaniei prezidențiale, a fost vizitat de un tânăr ofițer SRI care i-a spus: „Noi vă urmărim de șapte ani și ne-ați convins că sunteți omul onest de care are nevoie România. Ne-am săturat de ticăloși." Constantinescu mai știe că informațiile din ultimele două săptămâni, asupra stării de spirit a populației, acumulate la SRI, spun că populația nu va mai tolera manevre sau manipulări de tipul celor din anii '90. Asta nu înseamnă că Măgureanu și-a jucat toate cărțile. Mai are planuri pentru parlament și guvern și pioni prin care le poate realiza.

Primul plan politic al stângii iliesciene după alegerile parlamentare din 3 noiembrie – Iliescu președinte, spargerea CDR, urmată de constituirea ad-hoc a unei alianțe de guvernare PSD–PD–PNȚCD, cu prim-ministru PNȚCD și, ulterior, debarcarea acestuia – eșuase. Mai rămânea planul B: dacă Emil

Constantinescu câştiga alegerile prezidenţiale, formarea unui guvern CDR cu un prim-ministru sprijinit în Parlament de PSD, urmată de spargerea CDR, revenirea la putere a PSD şi eliminarea treptată a „tovarăşilor de drum". Radu Vasile, uşor de manipulat, fusese ademenit cu promisiunea de a deveni prim-ministru şi asta l-a determinat să nu se implice deloc în campania pentru alegerile prezidenţiale, deşi fusese numit coordonator al Comitetului de sprijin pentru candidatura lui Emil Constantinescu, alături de Radu Boroianu. Lui Ion Raţiu, altă pradă uşoară, i se promisese conducerea Camerei Deputaţilor.

După dispariţia lui Corneliu Coposu, Radu Vasile şi Mircea Ciumara, având în spatele lor grupuri însemnate de adepţi, au încercat să preia conducerea PNŢCD. Prima tentativă a avut loc chiar în ziua în care trupul neînsufleţit al Seniorului a fost depus la sediul PNŢCD şi mii de oameni stăteau la coadă pe bulevardul Pache Protopopescu pentru a-i aduce un ultim omagiu. Duşmani de moarte în mod obişnuit, dar uniţi prin legături strânse cu Palatul Cotroceni şi PDSR, determinate de vechea colaborare cu Securitatea, Radu Vasile şi Mircea Ciumara i-au cerut atunci lui Ion Diaconescu să se retragă şi să-i lase pe ei să conducă partidul.

La 15 ani de când Ion Diaconescu îi povestise scena din fostul birou al lui Corneliu Coposu, Emil Constantinescu avea să primească o confirmare neaşteptată chiar de la Mircea Ciumara. În 2010, când Ion Iliescu a împlinit 80 de ani, academicianul Tudorel Postolache a organizat la Institutul Naţional de Cercetări Economice o ceremonie omagială, la care a fost invitat şi Mircea Ciumara. Felicitându-l pe sărbătorit, Ciumara s-a simţit dator să sublinieze că România ar fi avut altă evoluţie, dacă planul ar fi reuşit şi ţara ar fi fost condusă de Ion Iliescu şi PNŢCD după alegerile din 1996. Nu întâmplător acest plan fusese pus la punct de fostul comunist stalinist Brucan, devenit principalul ideolog al puterii neocomuniste şi însuşit de Virgil Măgureanu, coparticipant alături de Iliescu şi Brucan la conspiraţia prosovietică şi la preluarea puterii în decembrie 1989. Aşa înţelegem declaraţia

directorului SRI Virgil Măgureanu după votul din 3 noiembrie. „Am votat pentru schimbare". Asta era schimbarea lor. În toată istoria URSS și apoi a comunismului românesc procedaseră la fel. De ce nu le-ar fi reușit și acum?

Istoria acestor manevre politice e veche de șapte ani. Ea începuse chiar odată cu reînființarea partidelor istorice, în decembrie 1989 și a avut în vedere penetrarea viitoarei opoziții politice de dreapta cu ofițeri de securitate acoperiți. S-a trecut apoi la folosirea unor membri autentici ai partidelor istorice PNȚ, PNL, PSDR (inclusiv foști deținuți politici) care cedaseră, sub tortură sau sub diferite presiuni asupra lor și a familiilor lor, să devină informatori ai Securității. După 1989, au fost obligați, sub amenințarea cu deconspirarea și distrugerea unei reputații pe care și-o construiseră cu atâta suferință, să facă compromisuri împotriva voinței lor. Nu era mic nici numărul foștilor informatori și colaboratori din zona elitelor culturale care fuseseră reactivați și cărora li se crease un fals statut de disidenți.

O schimbare rapidă a lui Măgureanu din fruntea SRI nu ar fi rezolvat problema. Știa că va urma o luptă grea și îndelungată pentru curățarea SRI și apoi cu cei pe care Măgureanu îi infiltrase în toate instituțiile statului în societatea civilă și, mai ales, în presă. Prima întâlnire cu Virgil Măgureanu fusese în 1993, când îl primise în audiență, ca rector al Universității. Fostul lector la fosta școală a cadrelor de partid, Academia „Ștefan Gheorghiu", acum lector asociat la Facultatea de Sociologie a Universității, dorea să candideze pentru un post de conferențiar. Constantinescu i-a spus că toate concursurile sunt deschise tuturor, l-a sfătuit să-și scrie și să publice cursul la tipografia universității și apoi să publice o carte cu rezultate de cercetări științifice la orice editură, cu ISBN. În 1994 Măgureanu a îndeplinit cerințele și a obținut pe merit, prin hotărârea Senatului, postul de conferențiar la disciplina Sociologie politică. Presa s-a grăbit să pună obișnuitele titluri de scandal: „Constantinescu l-a făcut profesor pe Măgureanu".

Timp de patru ani, Măgureanu a continuat să-și facă jocurile politice și economice. Obișnuia să-l viziteze pe Corneliu

Coposu profitând de faptul că tatăl său fusese șeful organizației PNȚ dintr-un sat vecin cu Bobota, locul nașterii Seniorului. Când presa a descoperit că numele real al lui Măgureanu din actele de identitate fusese Imre Asztalos, Coposu i-a spus lui Constantinescu că era adevărat, dar era vorba de un român neaoș al cărui nume fusese maghiarizat de administrația hortistă. Măgureanu obișnuia să îl invite la cină pe Coposu, și apoi pe Constantinescu, într-unul din sediile din Băneasa pentru a-i informa despre situația internă și internațională și a le cere părerea. După ce a ajuns președinte, Constantinescu avea să afle de la foștii lui subordonați că fusese filmat și înregistrat în spiritul celei mai clare poliții politice. „Foarte bine", a spus, „să fie păstrate ca document politic", pentru că lui Măgureanu nu-i serviseră la nimic.

În primele trei luni de la declanșarea luptei anticorupție, Măgureanu încercase să devină cooperant în CSAT, în ciuda faptului că târâse SRI-ul în toate marile cazuri de corupție din mandatele lui Iliescu: „Jimbolia", „Porțelanul", „Bastos", „Megapower", „Țigareta I", „Eurcolumna", pe care le manipulase din umbră, și-și folosise relațiile pentru „Vila de la Giurtelec". În martie 1997, semn că nu a înțeles că lucrurile s-au schimbat, a recidivat și s-a implicat în privatizarea „Azomureș" în favoarea unor investitori asiatici. În cadrul uneia din întâlnirile săptămânale uzuale de la Palatul Cotroceni încearcă să-l influențeze pe președinte. Emil Constantinescu, care fusese prevenit și de Petre Roman asupra unei tentative asemănătoare, îl anunță prompt că această intervenție este trafic de influență și îi acordă o lună pentru a-și anunța demisia oficială, după prezentarea Raportului de activitate al SRI în fața Comisiei parlamentare. În plină campanie pentru NATO, președintele nu dorea niciun scandal politic în care să fie angrenate serviciile de informații. Măgureanu va trebui însă să scrie pe loc o demisie în alb, pe care i-o va preda șefului de cabinet Mugur Ciuvică. Peste o lună, așa cum fusese stabilit, fostul căpitan de Securitate Virgil Măgureanu a prezentat raportul anual de activitate a SRI în fața

Comisiei parlamentare conduse de fostul deținut politic Nicolae Ionescu-Galbeni și pe 25 aprilie și-a anunțat demisia oficială.

Se încheia un capitol negru din istoria SRI, marcat de acțiuni criminale, corupție și poliție politică. Istoria SRI-ului în perioada 1990–1996 nu a fost cercetată niciodată. Virgil Măgureanu a plecat, dar oamenii lui au rămas infiltrați peste tot, dar mai ales în presă și în mediul intelectual.

După ce Emil Constantinescu și-a încheiat mandatul, l-a vizitat acasă, însoțit de Marius Oprea, pe cunoscutul disident sovietic Vladimir Bukovski, profesor la Cambridge. El i-a povestit cum în haosul de după instalarea lui Elțîn ca președinte al Federației Ruse a avut acces la dosarele KGB-ului. A fost stupefiat când a văzut cum fusese penetrată presa occidentală și mediul literar. Nici în timpul lui Ceaușescu n-a fost altfel. Uniunea Scriitorilor fusese o țintă preferată, în timp ce presa română, controlată direct de partid și Securitate, fusese o țintă și pentru KGB. În tradițiile Securității comuniste, scriitorii și ziariștii erau importanți pentru controlul puterii politice și economice. Și așa a rămas până în zilele noastre.

Să trăiți!

Ziua întâlnirilor cu șefii instituțiilor de forță, atât de tensionată, se încheie oarecum comic. Puțin înainte de miezul nopții, Emil Constantinescu deschide geamul de la dormitor pentru a aerisi camera. Se aude un zgomot puternic. Tânărul subofițer SPP, așezat pe un scaun, cu arma pe genunchi, sforăia de zor. Îi urează cu voce tare noapte bună și răspunsul celui trezit brusc vine instantaneu: „Să trăiți!" De acum înainte, viitorul comandant al forțelor armate va auzi des acest salut din partea celor însărcinați cu apărarea României.

Zece zile cu doi președinţi

BEC anunţă rezultatul oficial al alegerilor

19 noiembrie 1996

Biroul Electoral Central anunţă rezultatul final al alegerilor prezidenţiale: Emil Constantinescu (54,41%), Ion Iliescu (45,59%). Cele 7 057 906 de voturi obţinute, număr care nu va mai fi atins la niciuna dintre alegerile prezidenţiale din anii următori, nu sunt doar un cadou pentru a 57-a aniversare a preşedintelui ales printr-un hazard sau printr-o împlinire a unui destin personal. Sunt şi o reparaţie istorică pentru România, care priveşte destinul unei ţări.

La 19 noiembrie 1946, comuniştii şi aliaţii lor din aşa-zisul bloc al partidelor democrate sărbătoreau câştigarea alegerilor cu un scor zdrobitor: 84,10%. Victoria comunistă nu fusese însă altceva decât o simplă inversare a rezultatelor, în detrimentul PNŢ şi PNL, perfect la îndemână, cu tancurile sovietice în ţară. În Duminica Orbului din 1990, fără tancuri sovietice, Ion Iliescu obţinea un scor asemănător, după o campanie electorală pe care Corneliu Coposu, care le-a trăit pe amândouă, o considera şi mai violentă decât cea din 1946.[1] După fix 50 de ani, pe 19 noiembrie 1996, România se întoarce oficial la democraţie.

Foştii aliaţi îl contestă pe Iliescu

Gheorghe Funar, preşedintele PUNR, declară că grupul său parlamentar va contesta mandatul de senator al lui Ion Iliescu.

Surprinzător, contestația vine din partea șefului unui partid care a participat la guvernare în timpul regimului Iliescu în așa numitul „patrulater roșu", împreună cu PSM, partidul fostului prim-ministru ceaușist Ilie Verdeț și ultranaționaliștii securisto-comuniști ai lui Vadim Tudor de la Partidul România Mare. Din altă parte a spectrului politic, Dinu Patriciu, președintele PL '93, care nu a reușit să intre în Parlament, susține această inițiativă. Emil Constantinescu, încă președinte al Convenției Democratice, declară prompt că parlamentarii CDR nu vor vota această propunere. Ion Diaconescu și Mircea Ionescu-Quintus, președinții principalelor partide din CDR, se raliază la poziția președintelui alianței. Democrația are regulile ei și nu poți începe o nouă politică cu manevre ieftine.

Negocieri pentru formarea Guvernului

Imediat după comunicatul BEC, Emil Constantinescu îl sună pe Petre Roman pentru a stabili împreună setul de principii și reguli pe baza cărora delegațiile celor două alianțe vor negocia formarea guvernului și conținutul programului comun de guvernare. Protocolul semnat în 7 noiembrie între CDR și USD (PD + PSDR) prevedea ca liderului PD să-i revină funcția de președinte al Senatului[2].

Discuția prealabilă între cei doi lideri de coaliții se impunea pentru a ușura tratativele din zilele următoare. „Convenția Democrată va fi reprezentată de Ion Diaconescu, Mircea Ionescu-Quintus și de mine. Cine va veni împreună cu dumneavoastră din partea USD?" Roman pronunță numele lui Băsescu, șeful său de campanie, Constantinescu nu este de acord. Nu agreează genul de individ pus mereu pe scandal, implicat în activități compromițătoare, așa cum este Traian Băsescu. Roman acceptă. Va veni însoțit de Victor Babiuc și Adrian Severin, dar atunci când va fi vorba de portofoliul Transporturilor, nu va renunța la nominalizarea lui Traian Băsescu.[3] Când sunt numai ei doi, deciziile se iau repede. Funcția de prim-ministru revine PNȚCD, acest punct este nenegociabil, procentajul electoral al CDR

este dublu față de cel al PD-ului, iar în interiorul CDR, scorul țărăniștilor este dublu față de cel al liberalilor, președinția Senatului este rezervată pentru Petre Roman, președinția Camerei Deputaților revine PNȚCD. Se convine asupra unei reguli clare pentru a evita divergențele: după împărțirea portofoliilor, celelalte partide din coaliție nu au drept de veto asupra nominalizărilor de persoane pentru funcția de ministru.

Repartiția principalelor ministere

19 noiembrie 1996

La reședința temporară din strada Mitropoliei nr. 9, Emil Constantinescu, încă președinte al CDR, flancat de Ion Diaconescu, președintele PNȚ-CD, și Mircea Ionescu-Quintus, președintele PNL, se întâlnește cu delegația PD formată din Petre Roman, Victor Babiuc și Adrian Severin. Se convenise deja ca Petre Roman să ocupe funcția de președinte al Senatului în situația în care CDR-ul dădea prim-ministrul, așa că discuția se poartă asupra distribuirii principalelor ministere între CDR și USD. Când Petre Roman propune ca PD-ului să-i revină Ministerul de Externe și Ministerul Apărării Naționale, Ion Diaconescu și Mircea Ionescu-Quintus se schimbă la față. Emil Constantinescu, care negociase componența delegației pentru această întâlnire decisivă și fusese de acord cu prezența lui Adrian Severin și Victor Babiuc, înțelege că cei doi vizau portofoliile de la Externe și Apărare. Întrerupe întâlnirea și îi poftește pe președinții PNȚ și PNL într-o cameră alăturată. Le explică cu deferență că cele două ministere sunt singurele ministere ale căror supervizare directă revine, conform Constituției, președintelui țării. Lui îi revine responsabilitatea politicii externe și el este comandantul suprem al forțelor armate. Obiectivele majore de politică externă, aderarea la NATO și integrarea în Uniunea Europeană, reforma Armatei, pentru a deveni compatibilă cu armatele țărilor NATO, nu sunt în niciun pericol. Pe Adrian Severin, viitorul ministru de Externe, și pe Victor Babiuc, viitorul ministru al Apărării, îi cunoaște din Facultatea de Drept, știe cum gândesc și știe că

sunt potriviți pentru aceste funcții. Îi convinge că reprezentanții CDR în Guvern ar trebui să vizeze în principal Justiția și reforma economică și că programul electoral cu care CDR a câștigat alegerile nu poate fi îndeplinit fără aceste pârghii. Venerabilul țărănist și venerabilul liberal înțeleg, cu experiența lor politică, semnificația distribuției puterii în viitoarea coaliție. Discuția în șase este reluată și înțelegerea „la vârf" se realizează destul de repede.

Un moment de cumpănă: nominalizarea prim-ministrului

Odată confirmat oficial ca președinte ales, cea mai mare provocare pentru Emil Constantinescu devine nominalizarea persoanei care va ocupa funcția de prim-ministru. Stabilitatea țării pe plan intern și internațional depinde covârșitor de relația președinte - prim-ministru, reglementată destul de ambiguu în Constituție. Primii doi pași, acordul noii coaliții de guvernare CDR–USD–UDMR și acordul CDR, i-a parcurs destul de ușor. USD și UDMR au acceptat ca prim-ministrul să fie de la CDR. Apoi CDR-ul a acceptat ca persoana să fie nominalizată de PNȚCD. Cele două opțiuni au fost negociate, în principiu, de președintele CDR încă înainte de alegeri pe baza sondajelor de opinie. După ce alegerile parlamentare au confirmat sondajele preelectorale, președintele CDR a folosit, în ciuda programului său electoral încărcat, cele două săptămâni dintre turul I și II al alegerilor prezidențiale pentru contacte discrete cu liderii PD, PSDR, UDMR și apoi cu cei 16 lideri ai partidelor și asociațiilor civice din Convenția Democrată, astfel că unanimitatea dorită pentru aprobarea unei decizii care să probeze unitatea unei majorități politice s-a realizat rapid.

Propunerea președintelui pentru funcția de prim-ministru este Victor Ciorbea. Argumentele în favoarea primarului general al Capitalei sunt convingătoare. În primul rând, minoritatea maghiară va fi inclusă în noul guvern, o premieră în centrul și sud-estul european, „mutare" îndrăzneață – și necesară în drumul spre

aderarea la NATO şi integrarea în Uniunea Europeană –, într-un context în care amintirea tensiunilor interetnice sângeroase de la Târgu-Mureş, din martie 1990, alimentată continuu de radicalii maghiari din tabăra Tökes şi naţionalist-extremiştii lui Vadim şi Funar, era încă proaspătă. Un moţ, crescut în cultul lui Avram Iancu, nu putea stârni bănuiala că „vinde ţara ungurilor". În al doilea rând, ţara avea nevoie de reforme economice dure, care vor genera, inevitabil, tensiuni sociale majore şi un lider sindical devenit prim-ministru va avea credibilitatea necesară pentru a le gestiona. În al treilea rând, o persoană curată, fost procuror, îşi poate asuma convingător lupta împotriva corupţiei.[4]

Vot la PNŢCD

Din nou, viteza de reacţie a fost soluţia câştigătoare. La invitaţia lui Ion Diaconescu, Emil Constantinescu participă la reuniunea Biroului de Conducere al PNŢCD. Preşedintele PNŢCD îi dă cuvântul. După ce mulţumeşte conducerii PNŢCD pentru implicarea excepţională în lupta politică în opoziţie şi în campania electorală a CDR, al cărei principal pilon a fost, şi felicită partidul care obţine conducerea guvernului după o întrerupere de aproape 80 de ani, încheie abrupt: „Cred că cel mai potrivit acum pentru funcţia de prim-ministru este domnul Victor Ciorbea". Diaconescu intervine prompt: „Este cineva împotrivă?", „Se abţine cineva?" Propunerea a fost aprobată în unanimitate. „Vă mulţumim, domnule preşedinte", încheie discuţia Ion Diaconescu cu o neaşteptată abilitate politică. Radu Vasile, care se credea deja prim-ministru[5], se ţinea de glume şi nu era atent la ce spune noul şef al statului, nici n-a apucat să realizeze ce se întâmplă.

Breaking news: 1996, 19 noiembrie, ora 13: „Avem prim-ministru!" Prim-ministrul poate cel mai potrivit atunci.

Un pariu politic istoric: elita academică la guvernare

În întâlniri separate cu Ion Diaconescu și Mircea Ionescu-Quintus, președintele ales pledează pentru nominalizarea ca miniștri a unor specialiști recunoscuți pentru competența lor în domeniile pe care le reprezintă, chiar dacă unii dintre ei nu sunt membri ai partidelor din coaliția câștigătoare. Nu îi este greu să-i convingă, în principiu. Generația lor politică provenea din mediile intelectuale. Președintele amintește de Titulescu, Madgearu și apoi menționează cu prudență personalitățile generației sale, oameni promovați după 1989 exclusiv pe baza valorii: rectori, decani din marile universități, directori ai institutelor de cercetare ale Academiei. În cei patru ani cât a fost președintele Consiliului Național al Rectorilor i-a cunoscut pe toți și garantează pentru ei. Sunt cei mai buni în domeniilor lor și este nevoie de contribuția lor la salvarea României. Este nevoie de meritocrație.

În 1992, spune președintele, a reușit în câteva luni să câștige voturi, deși era o figură practic necunoscută de cea mai mare parte a populației, pentru că era rectorul Universității și oamenii simpli respectă performanța academică, au încredere în profesori. Și în 1996 a contat.

Venerabilii șefi ai partidelor istorice acceptă, fără a uita să menționeze greutățile pe care le vor întâmpina în ședințele forurilor de conducere și presiunea celor care sprijiniseră politic și financiar campania electorală.

Consultări CDR la FRD

20 noiembrie 1996

La sediul Fundației Române pentru Democrație, unde se reunesc toți șefii de partide și organizații din CDR, discuțiile încep cu o divagație neașteptată. „Tema fierbinte“ a reuniunii nu pare a fi împărțirea portofoliilor, cum ar fi fost de așteptat, ci propunerea lui Ion Diaconescu de revenire la titulatura interbelică de Consiliu de Miniștri. Când se ajunge într-un

punct mort, Emil Constantinescu pune pe masă Constituția României și reașază discuția pe făgașul normal. Modificarea Constituției nu face parte din prioritățile momentului. Prioritare sunt desemnarea unui prim-ministru și formarea noului guvern. Încurajat de acordul șefilor partidelor istorice, între timp obținuse și aprobarea președintelui PSDR, Sergiu Cunescu, partid fost în CDR și acum în USD, pentru numirea ca miniștri a unor personalități din mediul academic acceptați ca autoritate profesională pentru fiecare domeniu, Constantinescu propune spre aprobare o hotărâre a CDR în acest sens. Formațiunile civice susțin cu entuziasm ideea. Bătălia, acasă la partide, nu va fi ușoară dar cel puțin președinții se vor putea prevala de ea.

Se poate trece la pasul următor: distribuirea portofoliilor în interiorul CDR. Apoi, premierul desemnat se poate întâlni cu echipele de negociatori ale celor două coaliții, pentru stabilirea unui program comun de guvernare.

Alegerea președinților Camerelor Parlamentului

22 noiembrie 1996

Ședințele de inaugurare ale camerelor Parlamentului nou ales nu sunt lipsite de surprize. La Senat, Gheorghe Funar contestă mandatul obținut de Ion Iliescu, dar majoritatea parlamentară nou constituită, CDR-USD-UDMR, nu-l susține. Petre Roman este ales președinte fără emoții. Solidaritatea alianței CDR-USD-UDMR funcționează perfect. La deputați, când se discută funcția de președinte, surpriza vine din interiorul CDR. Președintele Constantinescu este anunțat că țărăniștii vor să-i ofere această demnitate lui Ion Rațiu și că PNL, PD și UDMR, care îl consideră complet depășit, se opun categoric, dar argumentele lor în fața lui Ion Diaconescu cad în gol. Situația se complică pentru că din partea PNȚCD funcția era dorită și de Vasile Lupu, un alt aspirant, după moartea lui Corneliu Coposu, la șefia PNȚCD. Pentru a pune capăt acestei situații, pentru a liniști toate orgoliile Emil Constantinescu vede o singură soluție: Ion Diaconescu trebuie să își asume conducerea Camerei Deputaților. Mândru, ambițios

și vanitos, Ion Rațiu și-ar fi dorit, încă din 1990, supremația în interiorul PNȚCD, dar Corneliu Coposu i-a stat în cale. În acest fel poate fi explicată și replica pe care Seniorul i-a dat-o în noiembrie 1994, la întoarcerea din Germania, de la tratamentul pentru neoplasmul pulmonar de care suferea: „Iancule, iartă-mă că n-am murit". Rațiu ratase în 1991 preluarea conducerii PNȚCD, a avut o ultimă tentativă la congresul din ianuarie 1996, dejucată de președintele CDR, care l-a susținut puternic pe Ion Diaconescu.

Ambiția nesatisfăcută l-a împins pe Ion Rațiu în situația de a-și submina propriul partid și alianța din care acesta făcea parte. După ce a candidat la poziția de candidat unic al CDR la alegerile prezidențiale în competiția internă din cadrul Convenției din 1992 și 1994 și a pierdut, atacurile la adresa liderului ales al Convenției Democratice au fost mai frecvente și mai dure în *Cotidianul*, publicația patronată de el, decât în oficioasele PDSR-iste. Acum, i se oferea un nou motiv de a-i purta ranchiună lui Constantinescu.[6] Ranchiună transmisă și generației următoare. De câte ori vine în România, Nicolae Rațiu nu pierde prilejul de a îndrepta săgeți otrăvite spre cel care, crede el, a curmat visul tatălui său de a fi președinte al României. Și pe acela de a fi măcar președinte al Camerei Deputaților. Nici Emil Constantinescu n-a putut să-i ierte lui Ion Rațiu, ca și lui Radu Câmpeanu, înțelegerea secretă din 1990 cu Ion Iliescu. Piața Universității cerea Legea lustrației, care ar fi eliminat candidatura lui Ion Iliescu, iar Rațiu și Câmpeanu au acceptat să facă uz de influența pe care o aveau în PNȚCD și PNL pentru ca acest subiect să nu mai fie adus în discuția CPUN și a viitorului Parlament, în schimbul renunțării la proiectul de lege care interzicea participarea la alegerile prezidențiale a celor care nu locuiseră în ultimii cinci ani în România. Or, asta se știe prea bine abia în 1990, Ion Rațiu venise de la Londra, iar Radu Câmpeanu de la Paris.

Instalarea lui Ion Rațiu în funcția de președinte al Camerei Deputaților se înscria în planul lui Silviu Brucan al cărui obiectiv era menținerea la putere a PDSR-ului, cu prețul unor concesii

dirijate. Prin această numire, PDSR ar fi putut menţine controlul asupra uneia dintre pârghiile puterii şi din planul lui Brucan s-ar mai fi putut salva ceva. Emil Constantinescu nu-şi putea permite să pornească la un drum atât de greu, cel al transformării României într-o democraţie de tip occidental, cu oameni în care nu putea avea încredere. A refuzat să discute cu Ion Raţiu şi i-a telefonat lui Ion Diaconescu. La argumentele acestuia că vrea să se dedice muncii de preşedinte al partidului, Constantinescu i-a replicat prompt: „A doua zi după ce Raţiu va fi preşedintele Camerei veţi fi schimbat şi Raţiu va fi ales şi preşedintele partidului. Oamenii care par că vă sprijină acum se vor orienta spre cel care deţine o funcţie în stat. Relaţiile de încredere şi onoare tip Mihalache/Maniu sunt de domeniul istoriei". Diaconescu înţelege şi acceptă. Va fi cel mai moral preşedinte din istoria Parlamentului.

Un aer nou în Parlament

Cel mai vizibil efect al „Revoluţiei de catifea" poate fi observat în Parlament. Dacă după alegerile parlamentare din 1990 preşedintele Senatului era Alexandru Bârlădeanu, fost membru în Biroul Politic al PCR-ului din perioada regimului criminal al lui Gheorghiu Dej, şi preşedintele Camerei Deputaţilor – Dan Marţian, fost prim secretar UTC şi ministru în perioada Ceauşescu, acum un fost deţinut politic deţine conducerea Camerei Deputaţilor şi alţi 34 de foşti deţinuţi politici sunt senatori şi deputaţi.

Plasarea lor pe liste nu fusese o treabă uşoară. Preşedintele AFDPR, Ticu Dumitrescu, dorise să candideze la Senat, pe unul din locurile sigure, la Bucureşti. Din cauza conflictului cu liderii ţărănişti, aceştia nu-l acceptaseră pe lista PNŢCD. Emil Constantinescu, care conducea lista CDR de la Senat, i-a oferit unul din locurile la care avea dreptul să nominalizeze, ca preşedinte al CDR, dându-i astfel posibilitatea să îl însoţească în toate deplasările din ţară. Alături de foştii deţinuţi politici, intraseră în Parlament şi doi dintre eroii baricadei de la Inter: Adrian Dumitrescu şi Constantin Aferăriţei, preşedintele şi

vicepreşedintele Asociaţiei „21 Decembrie", tot pe locurile rezervate preşedintelui CDR. Reprezentanţi ai Alianţei Civice, Solidarităţii Universitare şi altor formaţiuni civice care au fost incluse pe listele partidelor din CDR sunt acum deputaţi şi senatori.

De oameni capabili să schimbe lucrurile este nevoie la conducerea comisiilor. La Comisia juridică fusese ales şef Mircea Ionescu-Quintus, fost deţinut politic. Nicolae Ionescu-Galbeni, şi el fost deţinut politic, coordona Comisia de Control a SRI, comună Camerei Deputaţilor şi Senatului. Răzvan Dobrescu, fiul unui fost deţinut politic, coleg la Facultatea de Drept cu Emil Constantinescu, va deţine şefia Comisiei juridice a Camerei Deputaţilor.

Note

1. Corneliu Coposu, „Dialoguri cu Vartan Arachelian", Editura Anastasia, 1991: „Alegerile din 20 mai 1990 au fost mult mai violente, mai lipsite de onestitate decât cele din 1946. În '46 s-a procedat simplist la inversarea rezultatelor. Atunci am putut să ne desfăşurăm campania electorală, deşi alegerile s-au ţinut în prezenţa tancurilor sovietice".
2. Pasaj dintr-un amplu interviu acordat de Petre Roman Laurei Ganea, încă nepublicat: „Preşedintele Constantinescu a beneficiat de sprijinul meu în turul al doilea şi numai faptul că am fost împreună a asigurat victoria. Altfel, Iliescu avea toate şansele să câştige. Preşedinte nu ajunsesem, dar fusesem ales senator şi-atunci nu-mi rămânea altă soluţie decât să fiu preşedintele Senatului, ceea ce nu era rău din punctul de vedere al asigurării unei bune funcţionări a majorităţii parlamentare. De lucrul ăsta am avut parte din plin, nici nu mai ştiu câte ori a trebuit să mă duc să fac pace între parlamentarii coaliţiei de guvernare. Măcar din acest punct de vedere, a fost un exerciţiu important. Am ezitat atunci, şi poate că am greşit, să pun pe masa negocierilor ideea de a fi prim-ministru. În primul rând, dintr-un motiv care decurgea din principiul democratic: USD reprezenta 17% din Parlament, CDR, 35%. Dublu. Ar fi apărut ca un fel de şantaj: dacă nu-mi dai funcţia de prim-ministru, nu te sprijin în turul al doilea. Poate că aş fi putut să fac asta, dar n-am făcut-o şi nu ştiu nici astăzi dacă ar fi fost bine sau rău".
3. Pasaj dintr-un amplu interviu acordat de Petre Roman Laurei Ganea, încă nepublicat: „Emil Constantinescu a fost un partener corect şi nu am avut

divergențe cu el. Dimpotrivă, noi căutam să aplanăm divergențele care apăreau în coaliție. În acest punct al discuției noastre, trebuie să recunosc un lucru. În momentul în care noi am format guvernul și eu l-am propus pe Traian Băsescu pentru funcția de ministru al Transporturilor, domnul Constantinescu, într-o manieră absolut politicoasă și elegantă mi-a spus: „Nu e bine, e genul care provoacă scandaluri". I-am răspuns că nu se poate să renunț la această nominalizare. Mi-a fost alături în acea campanie electorală, trup și suflet, a muncit cu toată dăruirea, iar eu nu înțeleg să fac politică într-un mod atât de cinic. Nu, nu știu să fac așa".

4. Emil Constantinescu, interviu acordat săptămânalului *Academia Cațavencu*, 1 decembrie 2010: „E adevărat că Victor Ciorbea a fost opțiunea mea pe care am impus-o mai întâi PNȚCD-ului, cu ajutorul lui Ion Diaconescu, și apoi coaliției. Pentru că prioritățile programului personal cu care am fost ales președinte erau: reforme economico-financiare radicale, al căror preț social era extrem de dur; instaurarea statului de drept și lupta împotriva corupției; reconcilierea istorică cu Ungaria și cu majoritatea maghiară din România ca suport pentru integrarea în NATO și UE. Și astăzi cred că Victor Ciorbea era nu numai cel mai potrivit momentului, dar și singurul care putea îndeplini această sarcină ca fost lider sindical, jurist, ca un om cinstit și fără conexiuni cu cercurile de interese economico-financiare și, în plus, era originar din Țara Moților, pe care ardelenii îi percep ca pe cei mai dârji reprezentanți ai românismului. În plus, era unul dintre puținii care puteau lucra până la 14-15 ore pe zi și care îmi răspundea la telefon de la Palatul Victoria și la 9 dimineața și la 1 noaptea. Nu făcea parte, ca și mine, din niciun partid politic și fusese proaspăt ales primarul Capitalei. Nu erau suficiente motive? A fost lent? Aveți acum un mic ardelean care vorbește repede. Pe Radu Vasile nu l-am ales eu. PNȚCD-ul l-a vrut în 1998. PNȚCD-ul nu l-a mai vrut în 1999. Se pare că îi deranja în partid și l-au trimis să-și frângă gâtul la Guvern. Nu înțeleg de ce îl faceți papagal, atunci vă plăcea la nebunie. L-ați și făcut erou la Cozia. Este adevărat că pe Mugur Isărescu l-am ales și l-am impus eu. Mai întâi ca premier și apoi l-am propus și susținut ca un candidat prezidențial de succes al întregii coaliții de guvernare. Dacă ați fi înțeles proiectul prin care îmi asumam eu costurile sociale și politice, necandidând, iar Isărescu succesul creșterii economice din anul 2000 și m-ați fi susținut, alta ar fi fost acum soarta României".

5. Ion Diaconescu, „După Revoluție", Editura Nemira, 2003: „Până aici, eu îl cunoscusem pe Radu Vasile îndeosebi cu ocazia diverselor reuniuni din cadrul partidului și îl apreciasem pentru firea lui deschisă, poantele și glumele lui, care îl făceau un companion foarte simpatic cu care nu te plictiseai niciodată. Cred că modul acesta de a se manifesta contribuia mult la charisma de care se bucura în rândul multor colegi. Cu ocazia acestor

turnee însă, am avut ocazia să-l cunosc mult mai bine și am văzut că aveau dreptate și cei care îl acuzau de superficialitate și comoditate, și că nu se putea conta prea mult pe el la o treabă serioasă. De exemplu, se petrecea frecvent următoarea scenă cu ocazia reuniunilor: după ce Radu Vasile își ținea discursul, nu mai avea răbdare, părăsea tribuna și ieșea în hol sau în curte să se recreeze. Oamenii veniseră la întrunire ca să-i asculte pe conducători, să le pună întrebări, să dialogheze. Am auzit de mai multe ori comentarii de nemulțumire din partea unor participanți, unii, mai formaliști, considerau atitudinea respectivă ca o ofensă. Eu mă obișnuisem întru câtva cu acest comportament al secretarului general, care se ilustra mai ales prin lipsă de activitate și printr-o serie de manifestări care se traduceau drept superficialitate și neglijență. Mi-au rămas în memorie, de asemenea, unele gesturi mărunte, care însă contribuiau mult la definirea caracterului acestui om. În timpul turneelor, noi mergeam împreună în aceeași mașină. Ajungând la sediul PNȚCD dintr-un oraș oarecare, unde ne așteptau gazdele, de multe ori Radu Vasile, mai tânăr și mai sprinten decât mine, cobora primul din mașină și, fără să mai aibă răbdare să cobor și eu, da mâna cu cei prezenți și intra în sală, însoțit de câțiva cu zâmbete pline de mirare. Restul gazdelor rămânea să mă însoțească și pe mine după ce coboram din mașină. Pe mine, personal, mă deranja foarte puțin acest gest, dar el contribuia la formarea unei imagini defavorabile pentru Radu Vasile. În timpul acestor turnee, o temă predilectă, pe care a dezvoltat-o Radu Vasile, a reprezentat-o sarcinile ce i-ar reveni, după părerea sa, noului prim-ministru. Și, dacă la început se exprima cu prudență, vorbind la modul optativ sau condițional (Eu, dacă aș fi prim-ministru, aș face...), după câtva timp discursul s-a transformat, devenind o certitudine: Eu, când voi fi prim-ministru, voi face... și voi drege! Deci, el refuzase categoric colaborarea cu Emil Constantinescu, dar nici prin minte nu-i trecea că aceasta ar putea fi o piedică majoră în calea realizării acestui vis. Iar eu mă găseam într-o situație ingrată, nu puteam nici să confirm acestlucru, din cauza conflictului creat între el și Constantinescu, și nici să infirm afirmațiile lui, făcând public acest conflict din interiorul partidului. În aceste condiții, m-am prefăcut că nu înțeleg despre ce este vorba și nu am făcut nicio referire privitoare la acest subiect".

6. Ion Diaconescu, „După Revoluție", Editura Nemira, 2003: În această situație, în lipsă de altă soluție, m-am orientat tot către Iancu Rațiu. Mi-am propus să-l pun pe președintele Constantinescu în fața unui fapt împlinit, să nu-l consult în prealabil, mergând pe ideea că funcțiile respective nu aveau prea multe de rezolvat împreună. Ca urmare, l-am chemat pe Rațiu și i-am comunicat decizia luată. S-a bucurat ca un copil, când i-am spus că va fi președintele Camerei și mie mi-a făcut plăcere bucuria lui, demnitatea aceasta era ca o compensație pentru funcția de președinte, pe care o dorise

atât de mult și nu o putuse obține, considerându-se chiar un persecutat în partid. Demonstram astfel că nu avea motive să se considere persecutat. Scenele acestea se petreceau la Camera Deputaților, chiar în ziua în care trebuia să aibă loc alegerea președintelui și a biroului. Nu mai era vreme de pierdut. Rațiu l-a chemat pe Gabriel Țepelea și l-a rugat să-i facă un scurt discurs pe care să-l țină cu ocazia învestiturii, iar el a plecat repede acasă să se îmbrace ca pentru o festivitate așa importantă. Despre această hotărâre a noastră nu făcusem nicio publicitate, nu informasem oficial până în acel moment nici pe colegii din celelalte formațiuni din coaliție ca nu cumva să apară piedici de ultim moment. Totuși, hotărârea nu putea rămâne secretă și a început să circule în rândul deputaților. Ca urmare, a venit la mine o delegație din cadrul coaliției majoritare, condusă de Călin Popescu-Tăriceanu, unul dintre fruntașii liberali, din delegație mai făcând parte și un reprezentant USD, cred că Berceanu, un reprezentant UDMR și poate și alții. Auzind de opțiunea mea, au venit alarmați la mine și mi-au cerut insistent, în numele coaliției majoritare, să nu-l numesc pe Rațiu în această funcțiune. Ei considerau că Rațiu este complet depășit și nu va face față acestei funcții, că acest insucces va afecta întreaga coaliție. Le-am răspuns că nu au dreptate în ceea ce privește opinia lor despre Rațiu, că nu pot să-l schimb, că nu am altul mai bun. Mi-au cerut cu insistență să iau eu această funcțiune, că îmi vor da tot ajutorul lor să o îndeplinesc cât mai bine. Le-am spus și lor ceea ce le spusesem colegilor din partid când îmi ceruseră același lucru, că vreau să-mi rămână timpul și energia necesare pentru partid. Am refuzat categoric și au plecat cu aerul că au renunțat la această cerere. Cu acestea timpul trecea și în puține minute trebuia să deschidem ședința pentru alegeri. La vreo zece minute după ce am avut discuția cu respectivii delegați ai coaliției, m-a chemat la telefon Emil Constantinescu și, cu un ton disperat, a început să-mi reproșeze să nu-i fac una ca asta, să nu pun președinte al Camerei Deputaților o persoană declarată și recunoscută ca un adversar învederat al lui. Însemna că delegația coaliției, văzând că nu s-a înțeles cu mine, a apelat la Emil Constantinescu. Acesta a început cu aceleași argumente disperate că pentru nimic în lume nu poate să fie ales Rațiu, nu putem porni la drum cu o echipă în care se manifestă fricțiuni interne și că cea mai bună soluție este să preiau eu această funcție. Între timp a sosit și Rațiu de acasă, gătit și ferchezuit pentru solemnitate, iar Țepelea era gata cu discursul. Îi spun lui Rațiu care este situația, cu ce problemă mă confruntam și el mă roagă să-l sun pe Constantinescu ca să-i vorbească el, sperând că îl va convinge să cedeze. L-am sunat la telefon pe Constantinescu, am început pledoaria și i-am spus că îl dau la telefon pe Rațiu, care era lângă mine, ca să ajungem la o soluție convenabilă. Constantinescu a strigat furios: «Nu, nu mi-l dați!» și a închis telefonul".

Primul președinte democrat

Ceremonia de depunere a jurământului în Parlament

29 noiembrie 1996

Sala de ședințe a Camerei Deputaților e foarte animată. La fel și balcoanele rezervate invitaților și presei. De la înălțimea galeriei unde suntem plasați strategic, între presă și invitați, privesc vânzoleala de la parter. Palatul Parlamentului mi-a stârnit întotdeauna repulsie, prin opulența-kitsch a clădirii monumentale, a doua din lume ca mărime după Pentagon, cum se tot subliniază, pe care Ceaușeștii, cu mintea lor bolnavă, și-o închipuiau un simbol al puterii și al măreției la care ajunseseră. Se pare că nu numai mie. Cu doi ani în urmă, fuseseră multe discuții legate de mutarea sediului Camerei Deputaților. Președintele Diaconescu împreună cu mai mulți foști deținuți politici țărăniști și liberali insistaseră ca sediul Parlamentului să rămână în clădirea istorică din Dealul Mitropoliei. La fel, câțiva foști deputați și senatori dintre cele două războaie mondiale, care supraviețuiseră Sighetului și păstrau gravată în memorie amintirea dezbaterilor parlamentare interbelice. Altele erau provocate de grupuri de interese din jurul fostului președinte. Se făcuse mult caz în jurul vinderii Casei Poporului. Existau și amatori: Murdoch, pentru a o transforma într-un centru internațional de presă, alții în cazinou. Acum, privirile se întorseseră spre noul președinte. Ofertanții, cu ochii sticlind spre comisioane, îmbrăcau abil interesele lor în hainele interesului sau orgoliului

național. Recent, după alegeri, apăruseră și mici răzbunări. Cu o zi înainte, pe președintele ales îl sunase Preafericitul Patriarh Teoctist, care fusese anunțat că mobilierul de la fostul Palat al Parlamentului din Dealul Mitropoliei va fi mutat în noua clădire a Parlamentului. Președintele îl asigură că mobilierul va rămâne acolo și va fi transferat în proprietatea Patriarhiei.

Proaspeții demnitari își caută scaunele atât de râvnite. După tradiția stabilită în timpul revoluției din 1789, pentru iacobini și girondini în Assemblée nationale și preluată timp de 200 de ani în toate Parlamentele lumii, se grupează în dreapta și stânga. Pentru prima dată după revoluția din 1989, proporția e echilibrată. Cu o expresie mult contestată, Coposu a numit Adunările de după 1989 „Parlamentul rușinii". Va fi acesta altfel? Va deveni cu adevărat Casa Poporului?

Președintele Constantinescu intră în sală, însoțit de președinții celor două camere, Ion Diaconescu și Petre Roman. Lucru rar, deputații și senatorii se ridică în picioare și aplaudă. Aplaudă și invitații, și chiar unii colegi din presă. Pentru o clipă parcă toate vrăjmășiile din campania electorală, acuzațiile violente din ultimii șapte ani s-au estompat.

Va reuși Emil Constantinescu să aducă acea reconciliere mult așteptată, care păruse posibilă timp de câteva ore în decembrie 1989? L-am auzit la Sighet vorbind despre transformarea pedagogiei suferinței într-o pedagogie a reconcilierii. Timp de șapte ani, foștii deținuți politici, revoluționarii adevărați din 16-21 decembrie 1989 dovediseră că nu au gânduri de răzbunare, deși noua putere comunistă îi atacase „preventiv". Și nu numai cu vorbe. Într-un interviu pe care i l-am luat în 2012 lui Adrian Severin, mi-a spus că, dintre toți liderii politici de după revoluție, Emil Constantinescu a fost singurul care a avut un program public coerent de reconciliere națională. Chiar dacă nu a reușit, a încercat și în memoria multora perioada de dificultăți financiare și privațiuni sociale din 1996–2000 a rămas luminată de o altfel de atmosferă decât ceilalți ani de dinainte și după, creată de solidaritatea în jurul unui proiect comun.

Rar, solemn, în fața camerelor reunite ale Parlamentului, Emil Constantinescu rostește, cu mâna pe Constituție și pe Biblie: „Jur să-mi dăruiesc toată puterea și priceperea pentru propășirea spirituală și materială a poporului român, să respect Constituția și legile țării, să apăr democrația, drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor, suveranitatea, independența, unitatea și integritatea teritorială a României. Așa să-mi ajute Dumnezeu!" Discursul noului președinte se termină cu un legământ: „În ceasul de început al mandatului meu, vreau să rostesc un legământ – acela de a veghea la onorarea promisiunilor pe care cei ce au câștigat alegerile le-au făcut. Rolul unui președinte este și acela de a garanta respectarea a ceea ce a dus la investirea cu mandat popular a forțelor politice care au câștigat alegerile. De aceea s-a introdus în textul Legii Fundamentale prevederea ca președintele României să nu poată fi membrul vreunui partid politic. Președintele trebuie să aibă un singur partid – națiunea și o singură ideologie – România".

După ce aplauzele se sting, membrii prezidiului și patriarhul se retrag pe ușile centrale, parlamentarii se îndreaptă spre ușile laterale. Cameramanii își strâng în grabă aparatura. Doar câțiva parlamentari mai zăbovesc să discute între ei. În creierul meu stăruie o întrebare: va putea președintele să îndeplinească mandatul cu care a fost investită noua putere și în același timp să lucreze pentru reconciliere și să respecte Constituția și legile în vigoare?

Mai arunc o ultimă privire spre sală și îl zăresc pe Alexandru Ionescu, președintele Federației Ecologiste, partid component al Convenției Democratice, unul dintre intelectualii de marcă ai CDR, cercetător științific principal și profesor universitar invitat la universități din Franța și Belgia, membru al unor academii din America și Europa, autor a zeci de cărți de știință în domeniul biologiei, promotor al ecologismului, angajat politic încă din perioada CPUN-ului. Am avut ocazia să-l cunosc mai îndeaproape, mai precis să-i ascult opiniile în perioada în care grupul nostru de campanie era găzduit într-o cameră ce dădea

spre holul care ne despărţea de sala de şedinţe a CDR, din Batiştei. M-a surprins atunci radicalitatea opiniilor sale politice şi vehemenţa discursului anti-Iliescu. Am aflat mai târziu că ambii sunt născuţi în Oltenița. Alexandru Ionescu – dintr-o familie burgheză liberală venită din Răşinarii Sibiului, Iliescu – dintr-o familie proletară comunistă. În comunism, destinul lor fusese marcat de privaţiuni şi persecuţii – pentru Ionescu, de avantaje şi onoruri – pentru Iliescu. Vor putea conlucra acum şi ei pentru ceea ce preşedintele Constantinescu îşi propusese pentru sine: „un singur partid – naţiunea şi o singură ideologie – România", respectând legile şi Constituţia?

Am primit răspunsul peste ani, când cunoscutul biolog va trece de la cărţile ştiinţifice la cele de opinie şi memorialistică politică. Într-un volum publicat în 2007, el scrie: „Ţin minte cum îl îndemnam pe profesorul Emil Constantinescu, singurul preşedinte care şi-a dovedit vocaţia de a reprezenta în deplină onoare înalta, suprema aş zice, instituţie în care a fost patru ani, să ia hotărâri care-i excedau prerogativele, în dorinţa mea de a face radical schimbarea mult visată, de a-i pedepsi pe jefuitorii poporului român, de a aduce imediat dreptatea în ţara asta. (...) Profesorul Emil Constantinescu, căruia îi spusesem o parte din aceste gânduri, ştia că am dreptate, dar el era pus să apere Constituţia şi legile, aşa cum erau, până când: «dumneavoastră, parlamentarii, le veţi schimba cu altele mai bune». (...) El apăra onoarea jurământului depus, eu aş fi vrut să apăr onoarea dreptăţii. (...) Emil Constantinescu a ales vocea raţiunii, poate împotriva propriilor sentimente. Se dovedeşte peste ani că a avut dreptate în aproape toate problemele tratate. România este membră în Uniunea Europeană, ţara noastră şi-a păstrat onoarea şi demnitatea – totdeauna cu decenţă şi eleganţă".[1]

Transferul prerogativelor prezidenţiale la Cotroceni

Cu o zi înainte, în întâlniri separate cu Vasile Ionel, Zoe Petre şi Dorin Marian discutaseră protocolul transferului de putere.

Când a urcat pe scara monumentală a Palatului Cotroceni, Zoe Petre, consilierul prezidențial pentru politică internă și externă, „the second best" în noua administrație prezidențială, a avut sentimentul împlinirii unui destin personal, trasat pentru ea de o ilustră ascendență care începe chiar cu Andrei Mureșanu, cel care a scris „Deșteaptă-te, române!". Provine dintr-o familie care numără nu mai puțin de cinci academicieni, fiecare dintre ei a realizat ceva esențial pentru dezvoltarea României, și mandatul prezidențial Emil Constantinescu îi oferă ocazia să continue o misiune familială asumată cu mai bine de 150 de ani în urmă. Știe că nu va fi ușor, pe-atunci nici nu bănuia cât de greu va fi până la urmă, dar este perfect conștientă că administrația Constantinescu este esențială pentru viitorul democratic al României. Practic, piatra lui de temelie. Sentimentul de responsabilitate este strivitor. Scrisese lucrări despre istoria democrației, acum avea ocazia să facă istorie.

„Domnul Vasile Ionel era adevăratul *chief of staff* acolo", îmi povestea Zoe Petre. Organigrama care i-a fost prezentată i s-a părut foarte comică. Președintele Iliescu era cumva suspendat în empireu, la el ajungea un singur secretar și apoi toate firele duceau la Vasile Ionel. Administrația Constantinescu va funcționa după alte reguli. Consilierii prezidențiali erau în relație directă cu președintele și nu aveau nevoie de niciun fel de aprobare prealabilă pentru a se întâlni cu el. Emil Constantinescu preferă raporturile mai puțin instituționalizate, din care căldura umană să nu lipsească.[2]

Iliescu predă mandatul

Președintele Ion Iliescu îl așteaptă pe președintele Emil Constantinescu la scările intrării principale și îl conduce cu amabilitate pentru a-i prezenta sediul Administrației Prezidențiale pe care o condusese timp de șapte ani. Administrația Prezidențială funcționa în aripa nouă a Palatului Cotroceni. Vechiul palat, construit de domnitorul Șerban Cantacuzino în 1679, a fost transformat în 1866 în reședința de vară a principelui

Carol I de Hohenzollern. Din 1949, aici a funcţionat Palatul Pionierilor. După cutremurul din 1977, arhitectul N. Vlădescu a proiectat un corp nou, destinat să găzduiască birourile aparatului preşedintelui Ceauşescu şi al soţiei sale. Noua clădire a fost construită de Regia Autonomă Carpaţi, care ridicase şi Palatul Poporului. În 1991, clădirea veche a devenit Muzeul Naţional Cotroceni. [3]

Prima cameră a cărei uşă o deschide preşedintele Iliescu este chiar în dreapta intrării: „Aici este biblioteca". Emil Constantinescu este impresionat de splendida mobilă în lemn sculptat, tratat ca să prezinte o patină de vechime, care acoperă pereţii până aproape de tavan imitând stilul clasic, dar remarcă imediat că în toată această bibliotecă nu se află nicio carte. Unul dintre primele lucruri pe care le va face noul preşedinte va fi să umple rafturile cu cărţi, primele cărţi aducându-le de acasă.[4] Apoi, rafturile s-au umplut datorită sprijinului Academiei Române, al cărei vicepreşedinte, eruditul Virgil Cândea, a mediat depozitarea unor rare dublete din colecţiile bibliotecii Academiei în frumoasele rafturi ale bibliotecii Palatului Cotroceni.

Traseul continuă cu Salonul Diplomaţilor, Sala Unirii, sala rezervată şedinţelor CSAT, până la cabinetul preşedintelui. În drum i se prezintă şi birourile unde lucrează salariaţii din departamentele Administraţiei Prezidenţiale. Birourile sunt goale şi arată semnele unei mutări grăbite: cutii de carton, fişiere goale în dezordine. Ziariştii care îi urmează la distanţă de câţiva metri de micul grup al colaboratorilor noului preşedinte aruncă priviri indiscrete. Când ajung în cabinetul preşedintelui, câţiva se strecoară în săliţa din spate. Din exerciţiul de transparenţă vor reţine papucii fostului preşedinte, lângă o canapea. În aripa destinată Administraţiei Prezidenţiale nu există spaţii de odihnă, ci numai de lucru. Biroul destinat lui Nicolae Ceauşescu a devenit sala de şedinţe CSAT în care stă şi consilierul pentru siguranţă naţională, iar biroul destinat Elenei Ceauşescu va fi ocupat de consilierul prezidenţial pentru politică internă şi externă. Nicolae Ceauşescu şi Elena Ceauşescu nu au petrecut nicio zi în

Palatul Cotroceni. Ceaușescu l-a vizitat, dar stilul arhitectural nu a fost pe gustul lui și oricum birourile i s-au părut prea mici. Cele pregătite pentru el la Casa Poporului erau mult mai grandioase. Ca și la Mussolini sau la alți dictatori, odată intrat în salonul șefului statului, trebuia să parcurgi un drum lung până să ajungi în fața fotoliului prezidențial. Ironia sorții a făcut ca după șapte ani de la executarea lui Ceaușescu, în biroul pregătit pentru el la Casa Poporului, devenită Palatul Parlamentului, să fie găzduit președintele Camerei Deputaților, Ion Diaconescu. Cu trei zile în urmă, Emil Constantinescu îl vizitase pe Ion Diaconescu, care se simțea complet stingherit în sala imensă ce-i fusese rezervată lui. Petrecuse mulți ani în temnița comunistă de la Jilava, unde erau atât de mulți deținuți într-o celulă, încât nu puteau sta decât în picioare, sau la izolare, în penitenciarul de exterminare de la Râmnicu-Sărat, cu lanțuri la picioare, într-o celulă îngustă.

La Cotroceni nu s-a rezervat un birou pentru prima-doamnă, subiect care a creat atâtea discuții în reședințele prezidențiale din Bulgaria, Polonia, Slovacia. Havel însuși a fost criticat pentru că a insistat ca soția lui să aibă un birou în Palatul Hradčany. Nu a existat în timpul președinției Iliescu și nu va exista nici în timpul mandatului președintelui Constantinescu.

Odată cu prezentarea cabinetului prezidențial, predarea mandatului s-a încheiat. Nu a existat nicio predare-primire a sigiliului, cum s-a scris în presă sau a altor documente. Seiful masiv de lângă cabinetul președintelui era gol. Este acum rândul președintelui Constantinescu să-l conducă până la ieșire pe fostul președinte.

Transferul de putere s-a desfășurat elegant, Ion Iliescu părea împăcat cu sine și cu situația în sine, iar asta ne-a mirat pe toți, nu e genul care să nu se cramponeze de putere.

Note

1. Alexandru Ionescu, „Însemnări în verde-gri", Editura Cartea Studențească, București, 2007: „Realizările care mi-au venit în minte – relatate mai sus – sunt toate deschizătoare de drumuri, toată opera administrației

Constantinescu, făcute în respectul legii, atât cât exista ea, a Constituției și mai ales a posibilului. (...) Dacă aș fi fost cel ales la Cotroceni, aș fi luat riscul unei lovituri de stat prin care să fac dreptate și să răzbun crimele pe care comuniștii le-au săvârșit decenii la rând. Aș fi cedat sentimentelor și mi-aș fi dat viața pentru asta! Dar pot întreba: Dumneavoastră ați fi aprobat, acum, ca oameni ai Europei, o asemenea cale? (...) Prof. Emil Constantinescu n-a fost șeful niciunui partid. El a fost președintele României. A apărat cu sfințenie Constituția și nu el a fost ezitant, ci legile. A devenit persoana cea mai respectată de către cei care au lucrat cu el și care l-au cunoscut. Președintele a pus pentru prima dată la respect Rusia, nepermițând avioanelor ei să zboare peste teritoriul românesc. Cu curaj, cu politețe și cu șarm, care i-au atras simpatia tuturor liderilor cu care s-a întâlnit. Președintele Franței l-a ajutat pentru ca România să nu intre în imposibilitatea de plată a datoriilor. Răgazul astfel obținut a făcut ca țara noastră să treacă peste vârful unor impresionante datorii pe care le lăsase PSD-ul și momentul acela a devenit începutul creșterii economice. N-a fost un supraom, cum l-am fi dorit, dar și-a făcut onest datoria".

2. Interviu încă nepublicat acordat Laurei Ganea de prof. Zoe Petre, consilier prezidențial pentru politică internă și externă (1996–2000)
3. Nicolae Vlădescu, Petre Badea, „Palatul Cotroceni", ediție îngrijită și prefațată de Doina Uricariu, Editura Universalia, București, 2009
4. Emil Constantinescu, „Timpul dărâmării, timpul zidirii", Editura Universalia 2003

Pregătirea schimbării. Luna de foc

Oameni noi la Cotroceni

Petru Berteanu, numit în 30 noiembrie coordonator al Departamentului de Comunicare, mi-a povestit cum au fost primele lui zile de consilier al preşedintelui României. Imediat după alegeri la Cotroceni domnea o atmosferă confuză şi resemnată, cam ca într-o cetate care aşteaptă să fie cucerită de o armată despre care nu se ştie nimic.

În dimineaţa zilei când urmau să fie numiţi, el şi Alexandra Caracoti, desemnată să conducă Biroul de presă, s-au suit într-un taxi hârbuit şi i-au spus şoferului să-i ducă la Palat. Taximetristul a crezut că e vorba de indicarea unei direcţii de mers, dar odată ajunşi acolo, cei doi i-au cerut să încerce să intre pe poarta de peste drum de Grădina Botanică. Gluma se îngroşa. Poarta era din fier forjat şi fusese acoperită cu o tablă groasă şi neagră, în aşa fel încât să nu se poată vedea nimic în interior. Noua administraţie avea să dea jos tabla peste câteva zile. Şoferul a virat la stânga şi s-a aşezat în faţa porţii, claxonând nesigur şi timid. După o vreme, monstrul întunecat din faţa lor s-a deschis puţintel şi a apărut un soldat nedumerit, îmbrăcat în uniformă de iarnă. „Trebuie să intrăm, suntem noii consilieri!" i-a explicat Berteanu cu cel mai firesc aer din lume. Militarul a ridicat din umeri resemnat, a sfârşit de lume, şi a deschis larg.

Noua echipă găsea greu pe cineva care să dea vreun sfat organizatoric sau să răspundă la orice fel de întrebări. Toţi cei din garda veche ridicau din umeri şi spuneau: „Faceţi cum vreţi

dumneavoastră." Fuseseră nişte reguli, dar acum nimeni nu mai ştia ce vor noii sosiţi. Pe culoare mergeau grăbiţi câţiva membri ai echipei lui Iliescu care ţineau morţiş să-şi dea demisia cuiva. Unii din vechii funcţionari au rămas pe locurile lor, alţii au plecat cu vechea echipă sau au demisionat de frica unei decapitări. Noii consilieri au ocupat treptat nişte birouri aşezate într-un spaţiu atipic, cu aer pe alocuri voievodal, au compus computere din ce se găsea, au învăţat tainele protocolului care îţi poate aduce un anumit număr de cafele şi de sandviciuri pe lună şi au aflat că, dacă ajungi după ora unu la cantina austeră de la parter, rişti să nu mai găseşti decât caşcaval pané. Săptămâni la rând demnitari din diverse instituţii sau ofiţeri cu diferite grade intrau prin birourile abia ocupate şi le povesteau noilor consilieri câte ceva despre bunicul lor ţărănist sau liberal. În cazul în care nu aveau aşa ceva găseau totuşi un unchi preot sau chiabur. Era un fel de restitutio fără niciun fel de integrum.

***

Constituirea echipei prezidenţiale fusese lucrul cel mai puţin complicat în intervalul de timp scurs de când Emil Constantinescu câştigase alegerile şi până în ziua depunerii jurământului de preşedinte al României. „Nucleul dur" al noii echipe de consilieri de la Palatul Cotroceni fusese constituit în urmă cu patru ani, după ce Emil Constantinescu câştigase competiţia internă pentru desemnarea candidatului unic al Convenţiei Democrate la alegerile prezidenţiale din 27 septembrie 1992. Decizia candidatului de a-şi constitui o echipă de campanie numai a lui stârnise multe nemulţumiri printre partidele şi liderii CDR, nemulţumiri din ce în ce mai mari de-a lungul anilor, pe măsură ce sporeau şansele preşedintelui Convenţiei de a accede la funcţia supremă în stat. În fond, cine nu şi-ar dori să fie admis în cercul restrâns al puterii? Zoe Petre nu contenea să îmblânzească orgolii, explicând de fiecare dată, cu răbdare şi tact, un fapt judicios: „Pentru CDR, câştigarea a 49% din voturi este o mare victorie, pentru candidatul prezidenţial este o mare înfrângere". Rolul

unei echipe proprii era tocmai acela de a extinde „operațiunea de seducție" și către cei care nu votau Convenția Democratică, iar oamenii președintelui îndepliniseră acest rol.[1]

Niciunul dintre cei care au servit regimul Iliescu nu va face parte din administrația Constantinescu. Noul președinte și-a ales consilierii pornind de la ideile inspirate de o carte pe care nu a încetat să o considere de căpătâi, chiar dacă s-au scurs câteva zeci de ani de când a citit-o. Este vorba de „Însușirile Omului de Stat", scrisă de Simion Mehedinți în 1919, în care acesta susținea că imaginea omului de stat este definită de colaboratorii săi. Dacă ei sunt percepuți prost, atunci omul de stat are o imagine proastă. În afara criteriilor de competență obligatorii și a unei bune reputații, în alegerea consilierilor au mai existat trei criterii esențiale: să nu fi făcut parte din nomenclatură, să nu fi fost activiști de partid și nici colaboratori ai Securității. Orice fel de colaborare cu Securitatea era exclusă. Președintele Emil Constantinescu a insistat ca aceste criterii să fie respectate și la alegerea membrilor Guvernului sau a liderilor parlamentari proveniți din Convenția Democratică. Era greu ca aceste criterii să fie extinse la nivelul noii majorități. Acordul de colaborare parlamentară și guvernamentală între CDR, USD și UDMR prevedea că nicio formațiune politică din coaliție nu are dreptul să intervină în deciziile „de interior" ale celorlalte.

Exigențele lui Emil Constantinescu erau foarte înalte atunci și așa au rămas și astăzi. Dezbaterea pe marginea apartenenței la Partidul Comunist fusese aprigă în primii ani postrevoluționari și Ion Iliescu o speculase în favoarea regimului său. Teza puterii neocomuniste suna cam așa: PCR avea patru milioane de membri și, dacă adăugăm familiile lor, ajungem la vreo șaisprezece milioane de comuniști și simpatizanți comuniști. De ce n-ar fi condusă țara de foști nomenclaturiști și activiști ca Iliescu, Brucan, Bârlădeanu sau Marțian, dacă populația era majoritar comunistă? Confuzia între mulțimea simplilor membri de partid, înregimentați forțat, și elita nomenclaturiștilor și activiștilor PCR s-a menținut intenționat. În campania electorală

din 1990, manipularea a fost grosieră, dar a prins: dacă vin la putere țărăniștii și liberalii, după ce dau pământurile înapoi vechilor boieri, îi bagă la pușcărie pe toți membrii PCR.

Într-un studiu realizat de Raluca Grosescu și Raluca Ursachi la inițiativa Fundației Konrad Adenauer este menționat numărul mare de reprezentanți ai fostei nomenclaturi comuniste în administrația prezidențială din primul și al doilea mandat al președintelui Iliescu. Pentru comparație, se evidențiază faptul că în Administrația prezidențială din timpul mandatului președintelui Constantinescu nu a existat niciun membru al fostei nomenclaturi comuniste sau al foștilor activiști de partid. Este menționat doar un singur ofițer din Ministerul Apărării Naționale care a făcut parte din biroul CSAT timp de trei luni de la finalul mandatului președintelui Iliescu.

La cererea lui Emil Constantinescu, pentru a conferi credibilitate deciziei, verificarea listei de consilieri a fost făcută de SRI-ul lui Virgil Măgureanu, care a procedat întocmai ca în scandalul „Căpitanul Soare". Vecinii, prietenii și colegii celor care figurau pe listă s-au trezit cu întrebări brutale și, alarmați, i-au atenționat imediat pe cei vizați. N-a fost o surpriză, Emil Constantinescu îi anunțase și le ceruse acordul, astfel încât întreaga acțiune s-a transformat într-o culegere de istorii amuzante, care au ajuns mai întâi la Zoe Petre și apoi la președinte. Vechii colaboratori erau „curați", dar, din păcate, câțiva tineri promițători, pe care Emil Constantinescu îi remarcase și i-ar fi dorit în echipa sa, s-au retras discret. În studenție acceptaseră să colaboreze cu Securitatea.

O altă exigență privea lipsa oricărei legături cu mediul de afaceri. Profesorul Constantinescu le-a explicat cu răbdare consilierilor prezidențiali și de stat că au statut de demnitari, ceea ce înseamnă că obligațiile lor de serviciu nu se limitează la 8 ore, ci se extind la 24 de ore din 24 și că nu există timp pentru alte activități decât cele academice. Nimeni nu va face parte din consilii de administrație, nimeni nu va avea orice alte funcții, remunerate sau nu. Obligația precisă nu numai pentru demnitari,

dar și pentru tot aparatul administrativ era lichidarea oricărei companii sau afaceri. Nu trebuia lăsat loc niciunui comentariu, niciunei interpretări. Fusese o modă la începutul anilor '90 înființarea unor astfel de SRL-uri. Mugur Ciuvică era asociat la două firme private care nu mai avuseseră activitate de mulți ani. Nu contează, a răspuns președintele, să fie lichidate și șterse din evidență imediat.

Echipa

Când președintele Constantinescu și-a publicat, după încheierea mandatului său, *Memoriile*, le-a mulțumit consilierilor care au fost alături de el. Într-un capitol intitulat „Echipa", i-a amintit pe toți, de la cei mai importanți până la cei neștiuți, găsind câte o vorbă bună pentru fiecare.[2]

După apariția cărții „Timpul dărâmării, timpul zidirii", l-am întrebat pe președinte de ce le-a dedicat un capitol special din carte consilierilor. Mi-a răspuns că a făcut asta pentru că munca lor rămâne de cele mai multe ori necunoscută și sunt blamați pe nedrept. Din câte știu, a fost o echipă minunată. Nu i-am cunoscut pe toți, nici atunci, nici mai târziu, și am să pomenesc doar câțiva. Sunt cei cu care m-am intersectat sau cărora am avut ocazia să le iau interviuri. Dacă pentru mine întâlnirile cu ei au fost de multe ori rodul întâmplării, președintele avea o viziune precisă asupra echipei. Venind din lumea academică, organizată și azi după modelul universităților medievale cu ierarhie strictă de la „Magnificus Rettore" la prorectori, decani, prodecani, șefi de laborator, profesori, conferențiari, lectori, asistenți, a ordonat la fel de strict structura administrației prezidențiale. Asta nu va împiedica presa să toace de-a valma diverși funcționari sub titulatura „consilier prezidențial". Exemplul cel mai clar a fost Dan Iosif care, neavând studii universitare, era încadrat referent, dar cu aplombul lui „făcea ordine" peste tot din postura de „consilier prezidențial".

Există însă și o deosebire în prioritatea criteriilor de selecție. Dacă în calitate de rector veghease ca orientarea politică să nu

influenţeze criteriul performanţei ştiinţifice şi pedagogice, acum, ca preşedinte, primul criteriu în selecţionarea colaboratorilor era fidelitatea faţă de idealurile pe care şi le asumaseră în Piaţa Universităţii şi pentru care foştii deţinuţi politici plătiseră cu libertatea sau cu viaţa. Emil Constantinescu nu lucrase cu mercenari nici în campanie şi nici după aceea. Aşa se explică numărul mare de consilieri proveniţi din universitate sau recomandaţi de Liga Studenţilor, Solidaritatea Universitară, Alianţa Civică, Asociaţia Foştilor Deţinuţi Politici sau de preşedinţii partidelor din CDR. Când Adina Bara lucra la transcrierea înregistrărilor pentru carte, m-a întrebat dacă au fost şi persoane venite prin concurs. Preşedintele mă prevenise că s-au organizat concursuri doar pentru funcţionarii publici din administraţia prezidenţială. Învăţase din experienţa dură a ultimilor şapte ani că, spre deosebire de mediul academic, în dificilele momente ale reformei politice loialitatea faţă de o cauză este mai importantă decât valoarea profesională asociată cu lipsa de caracter. Cei care au venit cu el, au plecat odată cu el. Cei mai mulţi şi-au continuat cariere strălucite în mediul academic.

Consilieri prezidenţiali

Consilieri prezidenţiali au fost puţini. Pe toată perioada, Zoe Petre, apoi Dorin Marian, din prima zi până cu câteva luni înainte de alegerile din 2000. La început au mai fost Cătălin Harnagea până la numirea ca director SIE, Sorin Moisescu până la numirea ca procuror general al României şi, pentru câteva luni, Valentin Ionescu până la numirea ca ministru al Privatizării. La sfârşitul mandatului, generalul Constantin Degeratu i-a luat locul lui Dorin Marian. Niciunul din consilierii prezidenţiali, nici chiar Zoe Petre, cea mai apropiată de preşedinte, nu a fost eminenţă cenuşie sau sfetnic de taină. Au fost figuri publice remarcabile care au acţionat la vedere, şi-au cucerit o notorietate proprie pe care şi-au păstrat-o până astăzi. De altfel, totul a fost gândit în perspectivă istorică. Preşedintele a avertizat că vor acţiona în aşa fel încât oricând, orice document intern să poată fi desecretizat.

Când Zoe Petre a fost întrebată, în 2001, de ce a rămas alături de președinte și după terminarea mandatului, a răspuns: „Pentru că și președintele a rămas consecvent idealurilor pe care le-am servit".

Celor interesați să cunoască atmosfera de lucru din acei ani, le recomand interviul lui Zoe Petre din *Adevărul*: „L-am susținut pe Emil Constantinescu fără epitete ornante".[3]

Schimb de generații la Siguranța Națională

În sala uriașă de la etajul I care fusese pregătită pentru a fi biroul lui Nicolae Ceaușescu și unde se țin ședințele CSAT, vechiul și noul consilier prezidențial pentru siguranță națională, Vasile Ionel și Dorin Marian, sunt față în față.

O imagine perfectă pentru revoluția de catifea de la București din 17 noiembrie 1996, mai convingătoare decât orice analiză politică, oricât de inteligentă, argumentată și cuprinzătoare ar fi ea. Atât de perfectă, încât te poți dispersa de biografiile celor doi protagoniști, aspectul și atitudinea lor spun aproape tot.

Vasile Ionel, tipul militarului din epoca stalinistă, scund, rubicond, cu față pătrățoasă, ochii vicleni și răi ai celui slugarnic cu șefii și dictatorial cu subalternii. Școlit la Moscova și agent GRU dovedit. Trecut în rezervă de Ceaușescu și numit de Iliescu, la 28 decembrie 1989, șef al Marelui Stat Major. Șef al administrației prezidențiale din mai 1991 și consilier prezidențial pentru apărare și siguranță națională din septembrie 1994. A fost negociatorul „firului roșu" dintre Kremlin și Cotroceni.

Dorin Marian: cu treizeci și patru de ani mai tânăr, înalt și subțire, cu înfățișare și atitudine foarte *british*, trimis de Corneliu Coposu, prin intermediul unui vechi prieten, Cornel Petrasevici, fost consilier la Casa Albă, cu o bursă la Jackson State University din Minnesota, unde a obținut un masterat în științe politice. Când s-a întors în România, Corneliu Coposu i-a propus lui Emil Constantinescu să îl ia lângă el în campania electorală. Cu experiența sa în domeniul relațiilor cu absolvenții, i-a intuit potențialul, cu atât mai mult cu cât proveneau din

același domeniu. După ce l-a testat în prima deplasare pe teren, l-a numit organizator al campaniei electorale prezidențiale. Dorin Marian era absolvent al Facultății de Geologie din Cluj și lucrase primii ani pe șantiere de explorare pentru petrol. În 1995 a devenit directorul executiv al Fundației Române pentru Democrație și coordonatorul campaniei electorale prezidențiale a lui Emil Constantinescu.

O autoritate profesională la Departamentul juridic

În primele zile a sosit la Cotroceni Sorin Moisescu, judecător la Curtea Supremă de Justiție. Fusese coleg de an cu Emil Constantinescu. Jucaseră împreună în echipa de baschet a facultății de drept și făcuseră stagiul militar la Piatra Neamț în același pluton. Veneau amândoi din zona în care „haiducii" Muscelului se împotriviseră comunismului.

Sorin Moisescu s-a numărat printre manifestanții în care s-au năpustit TAB-urile în după-amiaza zilei de 21 decembrie, la Sala Dalles și îi văzuse murind lângă el pe Mihai Gîtlan, Corneliu Boban și Radu Ionescu. A văzut alte câteva zeci de oameni murind lângă el, seara, la baricada de la Inter și a fost unul dintre primii revoluționari care au pătruns în sediul Comitetului Central al PCR. În dimineața de 22 decembrie vorbea de la balcon despre necesitatea instaurării unui stat de drept, cu o separare reală a puterilor. Acum avea ocazia să transpună în realitate discursul său. Președintele Constantinescu l-a numit șeful Departamentului juridic. Era nevoie de un om cu experiență și Sorin Moisescu era din 1990 judecător la Curtea Supremă de Justiție. La terminarea facultății, datorită notelor obținute, dar și poate împrejurării că era nepotul lui Iustin Moisescu, mitropolit al Moldovei și apoi patriarhul României, fusese repartizat judecător.

Departamentul juridic trebuia să avizeze toate legile înainte de a fi promulgate de președinte, dar mai avea o sarcină grea: legi fundamentale prevăzute în Constituție nu fuseseră votate în Parlament. Erau chiar legile de care depindea democrația: răspunderea ministerială, avocatul poporului. Inițiativele

parlamentare trebuiau stimulate ca și greaua sarcină de asimilare a „acquis-ului comunitar".

Într-o zi din toamna anului 1995, pe prispa casei țărănești din Brădet a lui Emil Constantinescu, atunci rectorul Universității din București și liderul opoziției democratice, la numai 30 de kilometri de casa din Câmpulung a lui Sorin Moisescu, judecător la Curtea Supremă, cei doi vechi prieteni comentau blocajul procesului generalilor care conduseseră reprimarea sângeroasă a revoltei de la Timișoara. Acest blocaj a continuat și în primele luni ale administrației Constantinescu și președintele a luat măsuri. La 28 august 1997, Sorin Moisescu a fost numit procuror general al României și la 30 decembrie 1997 Parchetul Militar Timișoara finaliza Dosarul Timișoara. Cei doi generali, cărora nu le clintise nimeni niciun fir de păr în cei șapte ani ai regimului Iliescu, erau trimiși în judecată. Chiar în această situație, scenariul care se contura era destul de sumbru. Curtea Supremă de Justiție, dominată de „judecători roșii", va încerca să amâne pronunțarea sentinței ani la rând, așteptând momentul în care ai lor vor reveni la putere. Acest blocaj putea fi contracarat într-un singur fel. Sorin Moisescu își va da demisia din funcția de procuror general și la 20 iunie 1998 va fi numit de Emil Constantinescu președintele Curții Supreme de Justiție.

Sorin Moisescu și-a dedicat ultimii ani din viață, ca președinte al Curții Supreme de Justiție, judecării crimelor comise la Timișoara în zilele revoluției. Nu a făcut parte din completul inițial, de trei judecători, care a pronunțat prima condamnare a lui Stănculescu și Chițac la 15 iulie 1999: 15 ani de închisoare, 10 ani de interzicere a tuturor drepturilor și degradare militară. Prezida completul de cinci, care judeca recursul la începutul anului 2000.

Tot atunci a aflat, în urma unui control de rutină, că este bolnav de cancer la plămâni în fază terminală. N-a vrut să abandoneze. Acest proces căpătase pentru el greutatea unei misiuni ce definește o viață. Și-a ascuns boala, de teamă că zvonurile despre apropiata sa moarte vor periclita procesul și a continuat să-și

exercite atribuţiile de preşedinte al Curţii Supreme. Desele lui spitalizări erau ţinute ascunse, asemenea unui important secret de stat. Sentinţa împotriva lui Victor Atanasie Stănculescu şi Mihai Chiţac a fost pronunţată la 25 februarie 2000. Condamnarea a rămas definitivă. Preşedintele Curţii Supreme de Justiţie a semnat hotărârea instanţei pe un pat de spital. După şapte ore, a murit.

Temerile lui Sorin Moisescu aveau să se adeverească imediat după reinstalarea lui Iliescu la preşedinţie. Noul procuror general numit de Ion Iliescu va introduce recurs în anulare şi procesul va trena până în 2008, când Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie va confirma decizia din februarie 2000 şi cei doi generali îşi vor ispăşi pedeapsa.

Un constructor organizează administraţia

În 30 noiembrie soseşte la Cotroceni şi Cătălin Harnagea. Preşedintele îi apreciase calităţile organizatorice în calitate de coordonator între campania electorală a CDR şi campania prezidenţială. Înainte se remarcase ca şef al campaniei electorale a lui Victor Ciorbea pentru Primăria Capitalei. Îi fusese recomandat călduros de Petre Mihai Băcanu, care îl promovase în diferite funcţii la *România liberă* ca redactor, şef de departament, director executiv şi redactor-şef la AR Press, după ce în anii '90 se reprofilase ca jurnalist mai întâi la *Formula As*. Era numai potrivit să conducă, în calitate de consilier prezidenţial, un departament cu denumire foarte pompoasă: „Probleme interguvernamentale, neguvernamentale şi administraţie locală, cancelarie şi protocol".

Cătălin Harnagea lucrase în timpul comunismului ca inginer constructor la Energoconstrucţia şi fusese urmărit de Securitate pentru că furnizase informaţii unor ziarişti francezi trimişi de regizorul Radu Mihăileanu, care emigrase în Franţa. În 2009, CNSAS va publica dosarul de supraveghere de către Securitate în 87-88 cu numele de urmărit „Nero". Preşedintele îi recomandă să se înscrie la Colegiul Naţional de Apărare, o bună pregătire pentru funcţia de director al Serviciului de Informaţii Externe, pe care o va ocupa din iulie 1997.

Valentin Ionescu, un tânăr de 36 de ani, va prelua departamentul condus de Harnagea pentru o scurtă perioadă. Juristul cu pregătire economică fusese recomandat de Sergiu Cunescu, venerabilul președinte al PSDR-ului, unde fusese președintele organizației de tineret, după care din 1992 trecuse la organizația de tineret a PNȚCD. Între timp, cu sprijinul PNȚCD, devenise președintele Agenției Naționale pentru Privatizare, unde inițiase o serie de măsuri îndrăznețe care impulsionaseră procesul de dezetatizare a economiei. Din decembrie 1997 va deveni ministru al Privatizării în Guvernul Ciorbea.

Constantin Degeratu va ocupa funcția de consilier prezidențial pentru securitate națională, apărare și ordine publică din 15 februarie 2000, când Dorin Marian va prelua funcția de șef al administrației prezidențiale. Alegerea lui se va baza pe rezultatele excepționale obținute în reforma Armatei, relația cu Statele Unite și Marea Britanie și, mai ales, rolul pe care l-a avut în stoparea survolului avioanelor rusești în spațiul aerian românesc după încetarea războiului din Iugoslavia. Despre toate acestea, la timpul lor.

Consilieri de stat

Activitatea departamentelor Administrației Prezidențiale a fost condusă direct de consilierii de stat. Cei mai mulți dintre ei, personalități universitare prestigioase. Ei au avut libertatea să-și aleagă colaboratorii și să se grupeze pe afinități profesionale și culturale. Idealul politic era același.

Președintele avea acum ocazia să culeagă roadele eforturilor de construcție a unui mediu academic performant, devotat ideilor democrației. Universitățile, uniunile de creație, institutele de cercetări, elita exilului românesc aveau să fie sursa de unde vor fi aleși cei care vor fi interfața cu lumea de dincolo de Cotroceni.

Printre primii veniți la Cotroceni s-a numărat profesorul Daniel Barbu, decanul Facultății de Științe Politice și Administrative de la Universitatea din București. El l-a adus pe Cristian Preda, care tocmai terminase doctoratul la „École

des Hautes Études en Sciences Sociales“ din Paris şi va fi viitorul decan al Facultăţii de Ştiinţe Politice a Universităţii din Bucureşti. Profesorul Vlad Nistor, decanul Facultăţii de Istorie după plecarea doamnei Zoe Petre din Universitate, va fi din 1998 şeful Protocolului prezidenţial, ajutat de arhitecta Nicoleta Druţă. Cultura şi cunoştinţele profesorului Nistor, specialist în istoria Romei antice, vor da culoare şi savoare întâlnirilor la nivel înalt. Protocolului prezidenţial fusese condus anterior de Florin Voditā, un tânăr diplomat licenţiat în Drept şi Ştiinţe Economice, Master of Arts în Studii Diplomatice la University of Westminster Londra, doctor în Siguranţă Naţională şi Ordine Publică, care a plecat în funcţia de consilier de stat al prim-ministrului pentru relaţii financiar-bancare internaţionale. Din această poziţie va superviza, până în 2000, proiectul România la răscruce în calitate de şef al delegaţiei înalţilor funcţionari la Organizaţia Cooperării Economice a Mării Negre – OCEMN.

Un grup interesant s-a format în jurul profesorului Sorin Alexandrescu, nepotul lui Mircea Eliade, pe care preşedintele îl cunoscuse la Universitatea din Amsterdam şi i-a propus să devină consilier personal pentru cultură şi educaţie. Sorin Alexandrescu i-a adus lângă el pe profesorul Liviu Papadima, ulterior decan al Facultăţii de Litere şi prorector al Universităţii Bucureşti, conferenţiar Oana Morăruş, şi ea mai târziu decan al Facultăţii de Litere, şi criticul de teatru Marian Popescu. Doctorul Traian Negrei va colabora la Departamentul Culte cu profesorul Remus Rus de la Facultatea de Teologie a Universităţii din Bucureşti, absolvent de Oxford. Luminiţa Petrescu, absolventă de Geologie, cu practică în Occident, va prelua relaţiile cu societatea civilă. Conferenţiarul Claudiu Doltu de la Academia de Ştiinţe Economice va organiza Departamentul economic. Peste ani va face o carieră strălucită la Banca Mondială.

Tot consilier de stat ar fi trebuit să fie şi Purtătorul de cuvânt. A apărut târziu şi rezultatele s-au văzut. Comunicarea cu presa n-a fost punctul forte al preşedinţiei. Emil Constantinescu căuta un om de mare încredere, care să-i împărtăşească punctele de

vedere. S-a gândit la Emil Hurezeanu, ba chiar s-a şi hazardat să-i pronunțe numele şi s-a lovit de obstacolul dublei cetățenii. În final, alegerea s-a oprit la fostul lui student, jurnalistul şi scriitorul Răsvan Popescu. După 2001, directoarea editurii Universalia, Doina Uricariu, o prietenă veche a preşedintelui, l-a sunat să-i spună că a primit un manuscris de la Răsvan Popescu, cu titlul „Purtătorul de cuvânt". Era revoltată. Stilul cărții i se părea lipsit de respect. Preşedintele a citit şi a fost de altă părere: „E cartea unui scriitor talentat, care va fi urmărită cu plăcere şi interes. Cine citeşte o respectuoasă colecție de laude?"

Greu de uitat

Unul din oamenii la care Emil Constantinescu ținea cel mai mult era doctorul Nae Constantinescu. De gardă la Spitalul Colțea în noaptea de 21 decembrie, el a operat primii manifestanți împuşcați în Piața Universității. S-au cunoscut imediat după revoluție, la Solidaritatea Universitară şi la Alianța Civică, au participat împreună la campaniile Convenției Democratice. Preşedintele a fost foarte fericit când Nae Constantinescu a acceptat să vină la Palatul Cotroceni şi să conducă departamentul social. După câteva luni, preşedintele găseşte pe birou o adresă oficială de la Mircea Ciumara, Ministrul de Finanțe, în care acesta dădea curs unor indicații primite de la consilierului de stat Nae Constantinescu, care ar fi putut fi interpretate drept o ingerință în activitatea guvernamentală. Conduita stabilită pentru consilierii de la Cotroceni era clară: niciun amestec în treburile guvernului. Nae Constantinescu şi-a asumat eroarea şi a demisionat. S-a întors la cariera universitară şi la chirurgie.

Despărțirea de Nae Constantinescu a fost o lovitură grea, nu pierdea numai un colaborator de nădejde şi un prieten, dar şi pe cel care îi salvase viața. S-a întâmplat în 1994, când Emil Constantinescu a fost operat de urgență în urma unei infecții intestinale. Respectarea principiilor are un preț greu.

Rezilienţă

Pe fostul consilier de stat Dan Petre îl cunosc mult prea bine ca să nu ştiu că i s-a făcut o mare nedreptate. Altora, cu un caracter mai slab, o asemenea nedreptate le-ar fi distrus orice urmă de încredere în propriile forţe, şi n-ar mai fi găsit resorturile necesare pentru a merge mai departe. Alţii, cu un caracter mai slab decât al preşedintelui Emil Constantinescu, ar fi cedat în faţa scandalului de presă provocat de C.T. Popescu şi ar fi sacrificat un colaborator eficient şi fidel de dragul imaginii. La câteva săptămâni după desemnarea echipei prezidenţiale, editorialistul cotidianului Adevărul publica un articol de o duritate extremă, lipsită de orice temei. Zoe Petre, consilierul prezidenţial pentru politică internă şi externă, era criticată în termeni care ieșeau din sfera civilităţii pentru „vina“ de a conduce un departament al administraţiei prezidenţiale unde lucra şi fiul său, Dan, numit de preşedintele Emil Constantinescu consilier de stat pentru politică externă. Cine îl stârnise atât de tare pe justiţiarul C.T? Atât de tare încât să nu mai verifice dacă Dan Petre avea sau nu avea competenţa necesară pentru funcţia în care fusese numit? Greu de răspuns. Lista suspecţilor este destul de lungă, la fel şi motivaţiile, care pornesc de la invidie, eterna şi omeneasca invidie, şi pot ajunge la implicaţii politice subtile.

Adevărul e că Dan – un foarte bun analist politic şi comunicator, cu care lucrasem excelent la „Multimedia“ în campania de la localele din 1996 – avea toate datele pentru a face parte din echipa Constantinescu. Absolvent – clasat al doilea în anul său de studii – al Facultăţii de istorie şi filosofie a Universităţii din Bucureşti, se specializase iniţial în istoria medievală a Europei, unde era mai ferit de teoriile «marilor istorici» Ceauşescu 1 şi 2. După revoluţie a fost unul dintre cei 400 de beneficiari ai burselor de studii avansate oferite de statul francez tinerilor români. Întâlnirea cu savanţi ca Jaques Le Goff, Jean Claude Schmitt, Alain Boureau, de Libera sau Marcel Gauchet i-a deschis calea către o nouă viziune asupra istoriei europene şi universale. A

obținut diploma de studii aprofundate a Școlii de Înalte Studii în Științe Sociale de la Paris. Întors în țară, s-a concentrat asupra teoriei și practicii relațiilor internaționale în nou înființata Facultate de Științe Politice a Universității din București. A predat acolo doi ani fără nicio remunerație, fiindcă legislația încă în vigoare atunci nu lua în considerare studiile efectuate în străinătate; poate nu e de prisos să amintesc că în acei ani Emil Constantinescu era rectorul Universității, iar Zoe Petre – decan și membru al senatului universitar: asta ca să înțelegem despre ce fel de «nepotism» putea fi vorba. Poate că aceste atestări ale competenței sale ar fi fost suficiente pentru a-i justifica participarea la bătăliile politice ale anilor '90, dar pe Dan l-a adus alături de Emil Constantinescu și experiența confruntărilor cu dictatura și apoi cu continuatorii acesteia. Nu a intrat în lumea politică din rațiunile politice obișnuite, adică să urmărească câștigarea, menținerea și exercițiul puterii ca atare, cum sună definiția dată de Machiavelli, ci din indignare. La 21 decembrie 1989, el era în Piața Universității, împreună cu un grup de prieteni. Au înfruntat împreună teroarea și represaliile, și tot împreună au fondat Asociația 21 decembrie, al cărei vice-președinte a fost ales. L-a indignat atitudinea Ministerului Muncii, care îi considera pe cei care au murit atunci drept accidentați de muncă din vina proprie, refuzându-le familiilor cuvenita pensie de urmaș. Cucerirea acestor drepturi legitime pentru eroii revoltei populare a fost primul obiectiv al Asociației, și s-a luptat cu toată energia pentru a li se face dreptate, dar a refuzat certificatul de revoluționar. Ca vicepreședinte al Asociației, va participa direct la organizarea protestelor din lunile următoare, culminând cu manifestația din aprilie-mai 1990. Când minerii au devastat sediul, la 14 iunie 1990, l-au căutat cu insistență pe „ăla grasu". Adică, pe el. Așa fuseseră instruiți.

În 1992, la întoarcerea de la studii, se angajează în organizarea Partidului Alianței Civice, și apoi în campania electorală a candidatului CDR Emil Constantinescu, devenind principalul lui consiler de politică internațională. Organizează cu succes

campania parlamentară a CDR din 1996 în județul Brăila, contribuind la obținerea peste estimările pre-electorale a încă unui loc în Senat și a trei locuri la Cameră. Apoi devine membru al echipei prezidențiale de campanie. Elaborează tematica și vizualul campaniei pentru turul al 2-lea, participă la redactarea programului prezidențial „ACUM, pentru ROMÂNIA!" și elaborează proiectul de discurs al președintelui în Parlament, 29 noiembrie 1996. La 1 decembrie, președintele Constantinescu îl numește pe Dan Petre consilier de stat, coordonator al compartimentului de Politică Externă al Președinției României. Acuzațiile de nepotism pe care i le aduce „Adevărul" îl fac să glumească pe președinte, care obișnuiește să spună că i-a fost făcut cadou un nou nepot, în persoana lui Dan: e greu de imaginat un act de nepotism fără unchi și nepoți. Dan organizează rapid activitatea compartimentului, cu foștii săi studenți de la Stiințe Politice. Echipa își dovedește capacitatea încă din primele luni de activitate, pregătind cu mare competență participarea Președintelui României la Summitul OSCE de la Lisabona, la cel al UE de la Dublin, ca și prima vizită de stat în Polonia. În momentul în care exploda articolul injurios semnat de C.T. Popescu, compartimentul de politică externă trecuse deja proba de foc.

În următorii patru ani, acest grup de tineri specialiști dublează, practic, activitatea de analiză și de proiectare a MAE, prelucrînd și ameliorând toate dosarele aferente, fie că era vorba de analize, fie – de documentareadresate Președintelui în vederea întâlnirilor cu diferitele personalități în plan internațional. Capacitatea de analiză, sinteză și decizie a echpei a fost pusă la încercare în mai multe rânduri – de la prima vizită de stat în Polonia la reuniunea NATO de la Madrid, și de la evenimentele din Balcani în 1998 și 1999 la vizita Papei în România. Obligațiilor aferente compartimentului li s-au adăugat adesea îndatoriri de protocol, vizite ca ante-mergători și alte îndatoriri de acest gen. În ultimă instanță, dacă i s-a recunoscut fără contestări un merit mandatului lui Emil Constantinescu, acesta s-a referit la politica

externă. S-ar părea așadar că numirea lui Dan Petre în fruntea acestui compartiment nu a fost o idee prea rea.

L-am întrebat pe Dan dacă este greu să fii fiul unei personalități de talia lui Zoe Petre, nepot al academicianului Emil Condurachi și al academicienilor Grigore și Constantin Moisil. Mi-a răspuns că nu e deloc ușor, mai ales dacă o adaugi și pe bunica, Florica Moisil; dar poate reprezenta și un atu semnificativ. Acela al unei educații într-o casă plină de cărți, în care se trăia democratic și unde toată lumea avea dreptul să-și susțină opiniile, cu singura condiție să fie bine argumentate.

Consilieri personali

În constituirea echipei prezidențiale, președintele Constantinescu se va lovi de la bun început de o restricție legală. Prin Constituție, accesul la funcțiile din aparatul de stat era permis doar celor care aveau numai cetățenia română. Legalist convins, va trebui să o respecte. Din fericire, multe personalități prestigioase din exilul românesc, care nu doreau să renunțe la o cetățenie occidentală cu greu obținută, au acceptat să-l ajute fără niciun fel de avantaje, ba chiar și cu cheltuieli proprii. Administrația Prezidențială nu le putea deconta nici măcar biletele de avion. Funcția de consilier personal, creată ad-hoc pentru ei, era pur onorifică. N-au fost puțini. Îi amintesc pe profesorul Dan Moldovan de la Universitatea din Los Angeles, pe Simona Vrăbiescu-Kleckner, Theodor Orășanu, Constantin Teleagă și, bineînțeles, Sandra Pralong. Istoriile unora dintre ei sunt fascinante. Printre consilierii personali apare și un posesor exclusiv de cetățenie română, cu domiciliul stabil în București. În cartea lui de memorii, „La Cotroceni cu jumătate de normă", Dan Căpățână povestește că a preferat să fie consilier personal, atunci când a aflat care va fi salariul lui pentru o normă întreagă. Era la jumătatea celui pe care îl avea ca director de instituit.

Diva şi portarul cu trei licenţe

iunie 2012, Bucureşti

Constantin Teleagă a venit pentru două săptămâni în România şi mă primeşte în locuinţa lui bucureşteană din apropierea Pieţei Domenii. Este singurul bloc dintr-o zonă de căsuţe cochete, construite în perioada interbelică şi renovate cu grijă. Fostul cămin muncitoresc, asta bănuiesc eu că a fost la începuturile sale, nu arată nici astăzi prea bine pe dinafară, dar apartamentul micuţ în care sunt poftită este distins. La fel ca proprietarul său. Introvertit, discret şi probabil timid, Constantin Teleagă se lasă greu ademenit să vorbească despre sine. Dar când, în sfârşit, începe să povestească, mă minunez precum un copil ajuns la Disneyland. Mă ia gura pe dinainte şi-i spun că îl consider un personaj fabulos dintr-un film mare sau dintr-un roman abonat la premii literare prestigioase. Nu-i plac cuvintele mele şi mi-o retează cu blândeţe: „Dacă aş fi fost liber la douăzeci de ani, sunt convins că viaţa mea ar fi fost fabuloasă". Dar generaţia lui a fost comprimată într-o menghină din care puţini au reuşit să scape. Emil Constantinescu a renunţat la o carieră de judecător pentru a se înscrie la Facultatea de Geologie, Florin Benea s-a îndreptat spre medicină, el însuşi s-a înscris la Facultatea de Litere, specializarea aleasă fiind limba şi literatura spaniolă. Doar Sorin Moisescu nu s-a abătut de la drumul iniţial, o figură aparte printre judecători, aşa cum fusese şi printre studenţii de la Drept.

După absolvirea celei de-a doua facultăţi, vorbitor de patru limbi străine, Constantin Teleagă este trimis la secţia internaţională a CC al UTC, unde se ocupa de relaţiile cu organizaţiile de tineret de orientare comunistă de pe mapamond. Considera atunci că, pe undeva, comunismul reprezenta o posibilitate de viitor, iar capitalismul era o societate condamnată de istorie. Însă, de-a lungul celor trei ani de activitate „politică" a trăit o experienţă profesională în care minciuna constituia, în fapt, baza unei existenţe aparent normale. Situaţia lui, felul în care a trăit această experienţă l-a dezgustat în aşa măsură, încât a considerat

că pentru a ispăși avea de ales între două soluții extreme. Să ia atitudine publică în țară sau să plece și să încerce să facă același lucru din străinătate. A profitat de o deplasare în Danemarca și a „dezertat". După trei luni i s-a acordat azil politic, ideea de a învăța limba daneză nu l-a tentat și a preferat să plece în Franța. Era încă în Danemarca, atunci când i-a trimis o scrisoare lui Nöel Bernard, spunându-i că ar vrea să-și explice public fuga din țară. Directorul Europei Libere l-a chemat la München și au stabilit împreună că cea mai potrivită cale ar fi o emisiune cu Monica Lovinescu. După difuzarea interviului, Constantin Teleagă a fost condamnat, în contumacie, la șapte ani de închisoare.

A continuat să colaboreze cu Europa Liberă timp de câțiva ani, pregătindu-și intervențiile din postura de concierge al unui imobil de lux din centrul Parisului. Tot acolo și-a pregătit un doctorat în Drept și o licență în Științe Politice. E greu de explicat și greu de înțeles, dar în acel moment nu îl atrăgea deloc o carieră obișnuită. La București își dorise să facă carieră, în exil și-a dat seama de deșertăciunea acestei dorințe. Studiile îl îndreptățeau să candideze pentru o funcție bine remunerată, dar banii nu îl interesau, pentru el era mai important să se formeze în singurătate.

Acest portar cu trei licențe, detaliu pe care nu îl consideră deloc relevant, pentru că la Paris sunt mulți portari licențiați, a atras atenția unuia dintre locatari. După un accident în urma căruia a rămas infirmă, Marlene Dietrich se claustrase în acest imobil de lux. Nu voia să mai apară în public și, mai ales, să fie fotografiată, memoria colectivă trebuia să păstreze imaginea unei dive, nu a unei femei bătrâne și neputincioase. În acești ultimi ani de viață a avut un singur prieten: portarul.

Rămân la părerea mea. Tot ce am povestit până acum sunt povești de roman, dar în biografia lui Constantin Teleagă, relația specială cu Marlene Dietrich, fie și numai ea singură, cu toate implicațiile și adâncimile ei, a constituit subiectul unui bestseller, „Marlene Dietrich - Realität" publicat în 1993, la editura Betzel Verlag din Hamburg. Se întâlneau aproape zilnic, se atașase de

ea, îl atrăgea caracterul ei cu totul neobişnuit. Avea o generozitate fără limite şi o răutate fără limite, în funcţie de persoana cu care avea de-a face sau, uneori, cu aceeaşi persoană. Nu s-a aflat în această situaţie, Diva avea un fler infailibil, şi-a dat seama că el nu era omul care să suporte un asemenea tratament şi nici nu acceptase să fie plătit pentru serviciile pe care i le făcea. Sadismul ei absolut, conjugat cu generozitatea ei absolută, o transformau într-un personaj de roman fantastic, greu de imaginat în lumea de astăzi. Abia după moartea ei şi-a părăsit postul de portar, a început să predea matematică şi limba franceză. În România s-a întors în 1990, imediat după Revoluţie, dar pentru o perioadă scurtă. A revenit în 1996, pentru a participa la campania electorală a lui Emil Constantinescu, colegul şi prietenul lui din Facultatea de Drept.

Constantin Teleagă a fost unul dintre consilierii personali ai preşedintelui Emil Constantinescu.

Tineri absolvenţi la Cotroceni

Ca profesor, Emil Constantinescu a fost mereu preocupat de cariera studenţilor lui. Succesul lor este cea mai mare mândrie pentru el. A avut aceeaşi preocupare şi ca rector, numai că de data asta era vorba de meserii şi competenţe întinse pe un spaţiu mult mai larg. Dincolo, însă, de competenţe profesionale, vorbim aici de o imensă provocare pentru România postcomunistă: formarea unui nou tip de profesionist pentru politică şi administraţie. Imediat după revoluţie, când în faţa biroului său de la Facultatea de Geologie, agenţi provocatori scandau „Noi muncim, nu gândim!" şi „Moarte intelectualilor!" şi-a dat seama că nu va fi uşor, că Securitatea şi aparatul PCR nu vor ceda exclusivitatea formării cadrelor de conducere. Nu ştiu câţi îşi mai amintesc azi că nu puteai ocupa nicio funcţie de conducere în comunism, dacă nu erai absolvent al unei şcoli de partid. Ceauşescu mutase de la universităţi la Academia „Ştefan Gheorghiu" tot ce se considera că este idelogic. În 1990, primul scop al prorectorului Emil Constantinescu a fost să readucă în Universitate facultăţile

de sociologie și de jurnalism. Tot atunci a primit și cererea ca Departamentul de Științe Politice și Administrative de la „Ștefan Gheorghiu" să vină la Universitate, dar, după câteva luni, nou-veniții au vrut să devină independenți, probabil căutau doar spălarea unui trecut nu prea curat. În aceeași perioadă a apărut ceva mult mai periculos: „Fundația România de Mâine", condusă de Aurelian Bondrea, zbirul Ministerului Învățământului în perioada ceaușistă. Dispunea de resurse financiare enorme și cumpăra clădiri, terenuri, televiziuni și edituri. În corpul profesoral puteau fi regăsiți membrii CC al PCR și barzii comunismului. O ripostă era necesară.

Suntem în noiembrie 2016 și pe biroul lui Emil Constantinescu am observat o invitație la aniversarea a 25 de ani de la înființarea Facultății de Științe Politice și Administrative în Universitatea București. De fapt, este vorba de strămoșul ei, Facultatea de Științe Umaniste din filiera francofonă. De ce m-am pierdut în atâtea amănunte? Pentru că mi-am amintit că tinerii care au adus un aer proaspăt la Cotroceni erau din prima promoție a acestei facultăți: Alina Stănescu, Fabiola Stanciu, Cosmina Francu, Raluca Șuvleacov. O șansă pentru cariera lor, dar și pentru Administrația Prezidențială.

Tot de la Universitatea din București vor veni la Cotroceni Antonie Popescu și Romeo Moșoiu, lideri ai Ligii Studenților. Ei vor juca un rol excepțional în sprijinirea tinerilor români din Republica Moldova și Ucraina veniți la studii în România. Contribuția lor la înființarea Centrului Eudoxiu Hurmuzachi de la Crevedia a fost esențială. Destinele unor mii de absolvenți, ajunși specialiști de marcă în Republica Moldova, Ucraina, România, Europa și în lume au pornit de aici. Astăzi, Antonie Popescu este cunoscut drept avocatul care s-a dedicat, cu multă perseverență, alături de Theodor Mărieș, președintele Asociației „21 Decembrie", finalizării dosarelor revoluției și mineriadelor.

Tinerii veniți să lucreze la Cotroceni nu erau doar absolvenți ai Universității București, cum s-ar putea crede. În 2000 au ajuns aici și doi absolvenți ai Facultății de Filosofie a Universității

Babeş-Bolyai din Cluj: Mihai Bodiu, fratele scriitorului Andrei Bodiu, şi Horaţiu Vulcu. Preşedintele aprecia cultura lor excepţională, fiecare discuţie cu ei îl bucura. La sfârşitul mandatului, cei doi l-au urmat pe Emil Constantinescu la ASPEC, unde li se va alătura colegul şi prietenul lor Gabriel Vartolomei.

22 mai 2011, Budva, Muntenegru

În cel mai vechi oraş de pe coasta Adriaticii, fondat cu 500 de ani înainte de Christos, de regele Cadmus şi soţia lui, Harmonia, stăpânit de-a lungul mileniilor de mai multe imperii, se aniversează cinci ani de la redobândirea independenţei. La Castelul Regal, preşedintele, premierul şi preşedintele Parlamentului din Muntenegru, toţi cu alura unor jucători de baschet, îşi întâmpină oaspeţii. Toţi preşedinţii din Balcani din perioada 90 sunt aici, *keynote speaker* este Bill Clinton. Preţul plătit fundaţiei sale este cunoscut. Mare, dar merită. În discursul său, Clinton evocă două personalităţi şi vizitele sale în ţările lor: Nelson Mandela şi Emil Constantinescu. La Bucureşti a fost plăcut surprins de tinereţea consilierilor şi raporturile calde dintre preşedintele României şi echipa lui: „Ne-am simţit foarte bine şi relaxaţi când l-am vizitat în biroul său. Toţi oamenii care lucrau cu el aveau sub 30 de ani. Noi eram cei mai în vârstă din acel birou al instituţiei prezidenţiale. Dar ei aveau încredere că pot construi împreună un viitor."

Un consilier discret

Preşedintele Constantinescu solicitase în câteva rânduri o persoană care să-l însoţească în deplasările externe şi care să poată gestiona cât mai profesionist informaţiile pe care le primea din toate părţile. A fost ales Ioan Popa, un sociolog absolvent al Facultăţii de Filosofie a Universităţii din Bucureşti, fost redactor la *Viaţa Studenţească* şi *Amfiteatru*, promovat şeful Direcţiei de Analiză de la SIE.

L-am cunoscut în 2014, când scriam scenariul pentru documentarul despre integrarea în NATO, pe care l-au realizat

Studio Video Art și Fundația Română pentru Democrație și mi-am dat seama că înțelesese foarte bine complicatele relații din perioada tranziției postcomuniste. Desigur, prezența sa în vizitele oficiale în perioada 1997–2000 îl ajuta să preia informații direct de la sursă.

Ioan Popa l-a însoțit pentru prima dată pe președinte la Ismail, în iulie 1997, la întâlnirea trilaterală România – Republica Moldova – Ucraina, unde președinții celor trei țări au semnat Acordul de cooperare trilaterală, reprezentând concretizarea primei trilaterale regionale, la care România a participat ca țară fondatoare. După Summitul de la Madrid din 1997, la care reprezentanții celor 16 state membre ale Alianței se întâlnesc pentru a decide extinderea NATO, Ioan Popa va rămâne în echipa președintelui Constantinescu până la sfârșitul mandatului acestuia și îl va însoți în toate deplasările. Devenit doctor în sociologie la Universitatea din București și diplomat, acest consilier care vorbea puțin și rar va povesti, peste ani, în *Memoriile* sale, multe detalii din întâlnirile președintelui care au scăpat celorlalți.[4]

În proximitatea președintelui

Spre deosebire de anonimatul nemeritat al consilierilor, câteva persoane din anturajul oricărui președinte rămân asociați cu imaginea sa în memoria colectivă: fotograful, cameramanul și translatorii. Figurile lor rămân înscrise în toate fotografiile oficiale și mai ales în memoria partenerilor externi.

Fotograful oficial al președinției va deveni John Boesian, un ardelean bărbos plecat în America în plin comunism. În vara lui '92 a apărut la sediul de campanie al lui Emil Constantinescu: „Vreau să lucrez pentru candidatul vostru". În lumea aceea entuziastă, de amatori și voluntari lipsiți de mijloace financiare, orice ajutor era bine-venit. „Ce știi să faci?" „Filme și fotografii." „De unde ești?" „De la Mediaș, dar acum vin din Nevada." Nu venise nici singur și nici cu mâinile goale. Când au ieșit afară pe Splaiul Independenței nu le-a venit să creadă ochilor. Lângă

trotuar, o limuzină americană albă decapotabilă, lungă cum sunt cele de la cazinouri. Din maşină, în picioare, un lungan blond filma de zor. „E prietenul meu american, l-am adus să vadă şi el o ţară frumoasă." L-a urmat pe Emil Constantinescu de-a lungul şi de-a latul României timp de două luni, mereu cu zâmbetul pe buze, fără să ceară nimic. După terminarea campaniei, a plecat la fel de simplu cum a venit: „Salut, ne vedem peste patru ani!".

În '96, s-a prezentat din nou. De data asta a găsit o echipă organizată. Nicio problemă, s-a integrat ca şi cum ar fi fost dintotdeauna acolo. După alegeri n-a mai plecat. A devenit fotograf oficial din plăcere, fără s-o considere vreodată o funcţie. Ajuns pe covorul roşu al marilor reuniuni internaţionale, John se simţea cel puţin la fel de la locul lui ca şi şefii de stat. Era atât de relaxat, încât organizatorii şi agenţii de securitate ezitau adeseori să-i explice că nu acolo este locul lui. John se saluta firesc şi voios cu toată lumea şi oamenii îi răspundeau zâmbind. Când spun „oamenii" mă refer la şefi de stat şi de guvern. Mulţi dintre ei l-au întrebat ani în şir pe Emil Constantinescu: „Ce mai face John?", chiar şi după terminarea mandatului.

Cameraman oficial va fi timp de patru ani Dumitru Alexe. Ticu, aşa cum este cunoscut de apropiaţi, a intrat în echipa de campanie în vara lui 1996 şi a rămas alături de Emil Constantinescu până în zilele noastre. Şi-a început aventura cu o acţiune la Brădet, în Argeş, unde l-a filmat pe viitorul preşedinte alături de familie, în spaţiul copilăriei. Pe urmă a urcat în munte, la Sâmbăta, de Sfânta Marie, pe urmă a însoţit campania în toată ţara, cu camera pe umăr şi ţipând în telefonul ţinut la urechea de deasupra celuilalt umăr. După Alba Iulia, Olteniţa şi Gurahonţ, au urmat Bruxelles, Tokio şi Londra. Toată campania a lucrat ca voluntar cu aparatele şi filmele lui. Avea propriul studio unde prelucra imaginile şi le distribuia prin relaţiile lui la televiziuni. Nu s-a angajat la Cotroceni şi nu a primit niciun ban vreodată, dar era disponibil oricând era necesar, chiar şi la înregistrările făcute la Cotroceni, adeseori la ceas târziu, cu un mesaj finisat mai mereu cu cinci minute înainte de înregistrare. La viaţa lui, Ticu a filmat emisiuni

de multe feluri, interviuri cu multă lume și sporturi de tot felul, dar Emil Constantinescu a rămas mereu personajul lui favorit. Când filma adunări și discursuri, Ticu se emoționa uneori și asta se vedea fizic. Camera se mișca de sus în jos, a aprobare fermă. „Îți dai seama că nu mai putem folosi imaginile astea?" „Ce să fac, mă, n-ai auzit ce spunea președintele?" răspundea Ticu, ridicând mâinile spre cer.

***

Pentru privitorul din afară, translatorul e un fel de umbră neștiută. Pentru cei ce participă la întâlniri *tête-à-tête* în arena internațională, el e al doilea partener de dialog cu care are de a face. Coerența, viteza de reacție și atenția acestui partener sunt adeseori foarte importante pentru succesul unei întâlniri.

Emil Constantinescu avea o apreciere aparte pentru translatorii din reuniunile internaționale și pentru traducătorii de cărți, două profesii diferite pe care le stima deopotrivă. Ca rector, reușise să aducă o profesoară din Germania cu ajutorul căreia a înființat la Facultatea de Limbi Străine o secție de translatori. Îi admira pe traducători ca pe niște persoane care recreează, șlefuind textul poeziilor sau romanelor, chiar dacă nu cunosc perfect limba din care traduc, în timp ce translatorii, precum chirurgii, trebuie să intuiască spontan gândurile personajelor și să răspundă pentru orice eroare ce poate cauza prejudiciu sau conflicte diplomatice. Era fascinat de traducerea simultană, pe care o asemnăna cu calitatea dirijorilor de a distinge sunetele unor instrumente diferite.

Ne-a povestit odată că participase în 1994 la un experiment filmat de BBC, „Faliile etnice din Europa de Est", cu lideri civici venind din zonele de conflict potențial – sârbi, croați, bosniaci, români, unguri, slovaci – în fostul tren de protocol al lui Tamas Janos Kadar, cel în care se semnase Tratatul de la Varșovia. Nouă zile de călătorie de la Auschwitz, din Polonia, prin Slovacia, România și Ungaria, cu opriri la lagăre de refugiați. Dezbaterile erau moderate de fostul ministru de Externe al Norvegiei, care

fusese trimis special în Bosnia și Herțegovina și care alesese ca translator un violoncelist, profesor la Conservatorul din Belgrad. Vorbea sârbă, croată, bosniacă, dar și engleză, franceză, germană, maghiară și slovacă. Era insomniac și Emil Constantinescu a stat de multe ori noaptea târziu de vorbă cu el, deși tocmai româna era limba pe care nu o stăpânea. I-a povestit cum, angajat traducător la sesiunile de armistițiu de la Sarajevo, atunci când a trebuit să traducă dovezile privind crimele de genocid, s-a blocat și nu a mai putut vorbi nici în limba maternă.

Primul translator de engleză pe care l-a ales a fost Anda Filip. O cunoscuse la Washington, ca ministru consilier la Ambasada României din SUA. Licențiată în filologie la Universitatea din București, cu un masterat în relații internaționale, tânăra diplomată, cu un stagiu anterior și la OSCE, stăpânea perfect agenda externă și limbajul diplomatic. Avea capacitatea de a înțelege dialectele scoțiene, irlandeze, americana sudistă și se descurca în situații în care accentele limbilor materne covârșeau biata engleză. Cu un aspect firav, dovedea o rezistență fizică de nebănuit, la ritmul infernal impus de președinte. După terminarea convorbirilor oficiale, modifica discursurile pentru ziua următoare, care trebuiau traduse noaptea, pentru ca a doua zi să intre direct în alte convorbiri. Nu se știe când mai găsea timp pentru cei doi copii rămași în grija soțului, și el diplomat. După doi ani, președintele i-a propus postul de ambasador la Misiunea permanentă a României pe lângă Oficiul Națiunilor Unite de la Geneva. Impresionată de prestația ei, Uniunea Interparlamentară de pe lângă Națiunile Unite i-a propus postul de reprezentant al organizației la cartierul general de la New York. Anda Filip a devenit unul dintre cei mai apreciați înalți funcționari ai ONU.

Ruxandra Onofrei a fost translatorul președintelui Constantinescu în ultimii doi ani de mandat și a rămas lângă proiectele lui internaționale încă mulți ani după aceea. A venit la Cotroceni după mai multe experiențe în mediul privat și un stagiu solicitant la British Council pentru că o provocau contururile unei lumi politice pe care o intuia, dar voia să-i cunoască mai bine

dedesubturile. A trebuit să facă față nu numai discuțiilor rapide între actori politici, ci și textelor scrise, aparent cuminți, dar care se schimbă mereu, paragrafelor care se mută, dispar sau sunt înlocuite cu ceva nou și tot ce ai tradus în liniște, noaptea trecută, trebuie retradus la fel de fidel, dar de cinci ori mai repede. „De când m-am uitat la dezbaterea din 1992, fără să-l cunosc, mi-am dat seama că gândesc la fel ca el și asta mi-a fost de folos", spune Ruxandra. „Ea e unul din cei care nu m-au dezamăgit niciodată", a spus cândva președintele.

Cabinetul președintelui

Prima urgență era organizarea cabinetului. Acesta va fi condus de Mugur Ciuvică, șeful campaniei electorale prezidențiale în teritoriu. Tânărul medic pediatru plecase după mineriada din iunie '90 în lumea liberă. După un an, a părăsit și Italia, și medicina. La sfârșitul lui '91 s-a înscris în organizația muncitorească a PNȚCD convins că trebuie să se schimbe ceva în România. În 1995 a intrat în echipa președintelui și, în vara anului 1996 a fost un fel de înaintemergător în cele mai îndepărtate sate și comune, dovedind o rezistență fizică de invidiat. Aceeași care îi va permite să petreacă ore lungi la Cotroceni pentru a pregăti dosarele și apoi să transmită toate rezoluțiile spre rezolvare. Cum s-a transformat personajul taciturn, care a condus cabinetul președintelui sub diverse titulaturi, în personajul de pe platourile studiourilor de televiziune rămâne, pentru mulți din cei care l-au cunoscut îndeaproape, un mister.

Lui Mugur Ciuvică i se va alătura, chiar din prima zi, Mihaela Marcu, absolventă a Universității de Construcții, care lucrase în Departamentul de relații externe al Universității din București, la programul Tempus, în timpul mandatului de rector al președintelui și ca voluntar la Fundația Română pentru Democrație. Nu știa cât de grea îi va fi misiunea: să pună ordine în noianul de documente care soseau din interior și exterior și să-l protejeze pe președinte de asaltul cererilor în audiență.

Va lucra în tandem cu Alina Stan, care venea de la *România liberă* și fusese mandatar financiar în campaniile CDR din 1996. Dacă în prezent există o arhivă a corespondenței și o evidență a programului președintelui, lor li se datorează. După 2000 îl vor urma pe președinte la ASPEC și apoi la Fundația Română pentru Democrație.

Prima zi de lucru

29 noiembrie 1996

Rămas singur în birou, președintele Constantinescu își amintește că în timpul desfășurării campaniei electorale a primit diferite informații conform cărora în ultimele luni se făcuseră emisii monetare fără acoperire și s-a emis o ordonanță de urgență prin care s-a modificat deficitul bugetar și deficitul consolidat. Vrea să verifice aceste informații de la sursa cea mai competentă: Banca Națională a României. Îi cere șefei de cabinet a predecesorului său, rămasă încă la post, să-i facă legătura pe firul scurt cu guvernatorul Mugur Isărescu.

Această primă convorbire telefonică în calitate de președinte în exercițiu avea o miză incalculabilă. Emil Constantinescu voia să afle de la sursa cea mai autorizată dacă în acel moment România era, într-adevăr, acrobatul care dansează pe sârmă și cea mai mică ezitare o putea arunca în hăul unui crah financiar de proporții. „Aș vrea să știu dacă informațiile privind dificultățile financiare ale României sunt adevărate. Aș vrea să știu, de asemenea, care este valoarea rezervelor în aur și valută ale Băncii Naționale și care este nivelul datoriei externe și modul ei de eșalonare pe următorii ani". [5] De la celălalt capăt al firului, guvernatorul Mugur Isărescu îl asigură ca a doua zi de dimineața va primi un raport complet.

Cucuveaua nu mai cântă la Cotroceni

În ultimele zile ale lui noiembrie se întunecă devreme și președintele deschide ușa de la balcon pentru a se acomoda, ca un om care a trăit mult timp în mijlocul naturii, cu priveliștea

locului. E o șansă rară să ai în mijlocul orașului atâta spațiu verde. În stânga se vede șoseaua care urcă spre cartierul Militari, trasată prin vechea pădure, la începutul secolului al XIX-lea și dincolo de ea Grădina Botanică, înființată în 1884 de dr. Brândză. În anul întâi la Geologie urmase aici cursurile și laboratoarele la Botanică și Zoologie, apoi, ca rector, avusese în subordine Grădina și se luptase cu greu să obțină fonduri pentru întreținerea ei.

Printre crengile celor doi castani uriași, dezgoliți acum de frunze, care urcă până la etajul doi, se văd clădirile Facultății de Sociologie. În curtea interioară, ultimele raze ale soarelui fac să lucescă cupola bisericii ridicate de domnitorul Șerban Cantacuzino. În anii '50, aici erau Institutul Pedagogic, denumit ironic Sorbona, și căminul studenților de la Drept. În primele luni după admitere primise aici cazare, într-o fostă sală de sport, unde erau paturi pentru 30 de studenți.

Când se întoarce în cameră, biroul și măsuța de lângă el erau acoperite de dosarele aduse de Mugur Ciuvică de la FRD, împreună cu o listă de telefoane și întâlniri urgente. Era pregătit pentru o noapte lungă, cum vor fi toate de aici înainte. Cei care vor veni de mâine la serviciu bănuiau că vor sta târziu după miezul nopții și aveau o curiozitate. Pe vremea când fuseseră cu toții în Piața Universității, unul din sloganurile preferate era „La Palatul Cotroceni cântă cucuveaua / Iliescu și Roman își găsesc beleaua". Nu se știe de unde venise informația. Poate de la Caramitru, care petrecuse ceva timp aici la începutul lui '90 ca vicepreședinte CPUN sau de la cei de la „21 Decembrie" care pichetaseră nopți la rând sediul lui Iliescu. Președintele și proaspătul său companion pentru viitoarele nopți lungi au plecat de la Cotroceni pe la trei dimineața și cucuveaua nu se auzise. Au luat-o toți ca un semn simbolic. Președintele a furnizat o explicație mai prozaică. Pe vremea rectoratului său îl rugase pe Petre Badea, directorul Aedificia Carpați, al cărei sediu se afla în vecinătate, să facă o faptă bună și să refacă probono capela bisericii Cotroceni, părăsită și deteriorată. I se părea mai plauzibilă varianta că în timpul lucrărilor de restaurare ale

cupolei cucuvelele care-și găsiseră cuib acolo se refugiaseră în locuri mai liniștite din Grădina Botanică. Oricum, în următorii patru ani cucuveaua nu s-a mai auzit niciodată.

O bombă cu ceas

30 noiembrie 1996

Exact la ora convenită, raportul guvernatorului se află pe biroul său. Informațiile pe care le avusese erau adevărate, situația era gravă. Era clar că „fostul partid de guvernământ nu ezitase să sacrifice viitorul României de dragul păstrării puterii". Acum înțelegea zâmbetul lui Ion Iliescu din ziua precedentă, când părăsise Palatul Cotroceni. Știa ce îi așteaptă pe învingători. Le predase o bombă cu ceas, care va exploda curând, dacă genistul de serviciu nu reușea să taie firele corespunzătoare și să oprească detonatorul.

Reprezentanții UE și FMI la Cotroceni

La Cancelaria prezidențială sosește o solicitare de primire din partea reprezentanței Uniunii Europene la București. Postul este ocupat din 1993 de o înaltă funcționară originară din Marea Britanie, persoană bine cunoscută de președintele Constantinescu. Se întâlniseră în 1992, înainte de începerea mandatului ei, când Karen Fogg se înscrisese la cursurile de vară ale Universității din București, programate la Sinaia, pentru a învăța nu numai limba și literatura română, dar și istoria și geografia României. După discursul de deschidere, rectorul Emil Constantinescu a rămas să discute cu cursanții. Karen Fogg i-a spus că și-a dat doctoratul cu profesorul Ghiță Ionescu de la Universitatea din Manchester, căruia îi datorează pasiunea pentru științele politice. Va fi în Aula Magna când eminentul politolog britanic de origine română va primi din partea rectorului Constantinescu diploma de Doctor Honoris Causa al Universității din București. În 1994, la o conferință organizată de Uniunea Europeană în Corfu, Emil Constantinescu discutase până seara târziu cu Karen Fogg și

Smaranda Enache perspectivele lărgirii Uniunii Europene și șansele României.

Analiza pe care Karen Fogg i-o prezintă acum președintelui este necruțătoare, dar adevărată. Ajutată și de stăpânirea limbii române, și de o bună echipă, înțelesese perfect toate tarele tranziției într-o țară de care se atașase. „De ce românii trebuie să afle abia acum aceste adevăruri?“ întreabă președintele. „Din rațiuni diplomatice.“ Un răspuns la care se aștepta, dar care nu-l mulțumește câtuși de puțin. Îi va lua timp să se obișnuiască cu limbajul „politically correct“, dar nu-l va agrea niciodată.

În 13 decembrie, în cadrul discuției de la Palatul Cotroceni, programată la finalul întâlnirilor cu oficialitățile române, Poul Thomsen, negociatorul-șef al FMI pentru România, îi prezintă președintelui Emil Constántinescu situația economiei românești ca fiind gravă. Va declara și public că economia românească a ajuns extrem de precară, iar măsurile de redresare nu pot fi întârziate decât cu riscul unei recesiuni prelungite. În opinia înaltului reprezentant al FMI, prevederile contractului stand-by încheiat cu guvernul Văcăroiu sunt depășite și, ținând cont de programul economic al noului guvern, propune realizarea unui nou acord între FMI și România. În particular, îi prezintă președintelui posibilitatea unei vizite a directorului FMI, Michel Camdessus. Peste opt zile, Michel Camdessus venea la Cotroceni pentru a discuta cu președintele Constantinescu și premierul Ciorbea o nouă abordare a relațiilor FMI cu România în urma recentei schimbări politice.

Despre această întâlnire mi-a povestit chiar Victor Ciorbea, într-una dintre lungile noastre convorbiri despre guvernarea CDR-USD-UDMR[6], în biroul primitor amenajat la etajul întâi al locuinței sale, în timp ce doamna Lacrima Ciorbea, gazdă desăvârșită, ne servea cu prăjituri proaspăt scoase din cuptor. Și-a amintit că înainte de întâlnirea cu directorul FMI abia a avut timp să ajungă acasă, în apartamentul de trei camere din Piața Sfântu Gheorghe, să se schimbe și să renunțe la pantofii murdari de noroi. Era 21 decembrie și fusese cu președintele

Constantinescu la ceremoniile de la Troiţa din Piaţa Universităţii. Era cald, zăpada se topise şi se transformase în mocirlă.

Michel Camdessus a promis că va trimite o echipă în România după sărbători, care va face o evaluare completă, şi asta le va permite noilor oficialităţi de la Bucureşti să decidă ce este de făcut. La evaluare au participat miniştri şi specialişti din ministere, consilierii premierului şi ai preşedintelui, guvernatorul Băncii Naţionale. A acordat asistenţă o echipă de specialişti străini de la McKenzie, care avea experienţă în ceea ce priveşte tranziţia de la economia de stat la economia de piaţă, plătită pe baza unui grant obţinut din Occident. Era condusă de Georges De Ménil, profesor la Harvard şi la Sorbona, şi a ajutat Guvernul Ciorbea cu date şi informaţii. Prezentarea situaţiei comparative din celelalte ţări est-europene a contribuit la abordarea eficientă a negocierilor cu organismele financiare internaţionale.

Inventarierea situaţiei economico-financiare a condus la prezentarea „Cărţii Negre a Guvernării Văcăroiu", la mijlocul lunii ianuarie 1997, într-o conferinţă de presă, în care Victor Ciorbea i-a avut alături pe şeful delegaţiei FMI, şefa reprezentanţei Uniunii Europene în România, şeful echipei Băncii Mondiale şi guvernatorul BNR, Mugur Isărescu. Pe baza acestei radiografii au început negocierile cu Fondul Monetar Internaţional şi n-au fost deloc uşoare. Se negocia zi şi noapte la nivel de ministere şi, mai ales, la nivel de guvern. Aşa s-a născut programul coerent şi consistent de reforme economice şi sociale, prezentat în luna februarie.

Întâlnire cu Guvernul Văcăroiu

30 noiembrie 1996

Fostul prim-ministru Nicolae Văcăroiu, fostul ministru de Finanţe, Florin Georgescu, şi fostul secretar general al Guvernului, Viorel Hrebenciuc, sunt convocaţi la Cotroceni. Întâlnirea are loc în sala de la etajul 1, unde se ţin şedinţele Consiliului Suprem de Apărare a Ţării (CSAT). Foarte potrivită, de altfel, pentru că

nu este vorba de un transfer de administrație sau de informare asupra situației economice. Este vorba de bilanțul unei guvernări care a adus grave prejudicii siguranței naționale.

Când președintele prezintă succint concluziile raportului lui Mugur Isărescu și punctele de vedere este izbit de zâmbetul cinic al lui Văcăroiu, de rictusul lui Georgescu, de mieroșenia lui Hrebenciuc. Cunoșteau prea bine situația și păreau chiar încântați că noul președinte și noul guvern se vor confrunta cu dificultăți dramatice. „Nu este nicio problemă, domnule președinte", răspunde Nicolae Văcăroiu, când este întrebat despre ordonanța de urgență care modifică deficitul bugetar și deficitul consolidat. „Ați câștigat alegerile, aveți majoritatea parlamentară, puteți să o respingeți în prima ședință a Parlamentului și ea își va înceta valabilitatea." Florin Georgescu adaugă: „Desigur, domnule președinte, în acest caz veți înfrunta o problemă. Fără această ordonanță de urgență, pe luna decembrie nu veți putea plăti salariile Armatei, Ministerului de Interne, serviciilor de informații și ale foștilor dumneavoastră colegi din învățământ".[7] Avea dreptate și știa asta. Președintele nu putea accepta ca românii să nu-și primească salariile în prag de Crăciun și An Nou, ordonanța de urgență trebuia votată de noul Parlament. Redresarea pas cu pas va începe după sărbători.

Note

1. Pasaj dintr-un amplu interviu acordat de Zoe Petre Laurei Ganea, încă nepublicat: „A fost unul dintre lucrurile cel mai puțin complicate, pentru că „nucleul dur" al echipei noastre s-a constituit în 1992, când s-a stabilit echipa de campanie a candidatului CDR, Emil Constantinescu. Atunci a existat o dificultate și ea a mers în crescendo cu cât speranțele de câștigare a alegerilor sporeau, pentru că existau, conștient sau inconștient, tot felul de forțe politice și umane care ar fi vrut să controleze și acest domeniu. Principala dificultate a fost aceea că nu s-a înțeles de ce e nevoie de o echipă aparte, iar ceea ce am încercat să explicăm atunci, și continui să cred și acum că era judicios, a fost următorul fapt: pentru CDR, câștigarea a 49% din voturi este o mare victorie, pentru candidatul prezidențial este o mare înfrângere. Nu putem să ne adresăm la fel, exact acelorași persoane,

vrând-nevrând eram obligaţi să extindem „operaţiunea de seducţie" şi către cei care nu votau CDR-ul. Aşa s-au câştigat alegerile prezidenţiale în 1996 şi trebuie să fim absolut orbi să nu recunoaştem că în turul al doilea susţinerea PD-ului a fost esenţială. Ea a dat încredere unui număr mare de persoane care, altfel, n-ar fi votat un candidat al CDR-ului, să-l voteze pe Emil Constantinescu. Aşadar, nu puteam să ne cantonăm în discursul foarte articulat, chiar rigid, pe alocuri, al Convenţiei Democratice, care nu era nici ea lipsită de tensiuni; liberalii trăgeau într-o parte, ţărăniştii erau mai radicali ş.a.m.d. Deci faptul că ne-am constituit într-o echipă de sine stătătoare a fost destul de costisitor pe parcursul celor patru ani de la prima desemnare a domnului Constantinescu drept candidat al CDR, până la încheierea procesului, pe 17 noiembrie, dar un mare avantaj de la 18 noiembrie încolo, pentru că eram împreună nu de ieri, de azi, ci de patru ani – patru ani grei –, şi nu a fost nicio problemă să ne transferăm într-o preşedinţie care era cam goală".

2. Emil Constantinescu, „Timpul dărâmării, timpul zidirii", Editura Universalia, 2003: „Echipa mea m-a ajutat. Mi-a sistematizat informaţia, a analizat-o, mi-a prezentat concluziile, dar nu le-a distorsionat niciodată. Cu o bună credinţă dublată de exerciţiul critic deprins din competenţa de cercetător a celor mai mulţi dintre ei, mi-au deschis multe uşi, fără să încerce vreodată să mă împingă să intru acolo unde nu credeam că trebuie s-o fac. N-am avut niciodată atâţia colaboratori câţi aş fi dorit, şi mult mai puţini decât aş fi avut nevoie. Exigenţele mele au fost totdeauna foarte stricte, iar ritmul, adesea infernal, pe care l-am impus echipei cu care am lucrat, putea fi – adesea a şi fost – insuportabil. L-au suportat, nu de dragul meu, ci de dragul ideilor care ne-au unit. Niciunul dintre colaboratorii mei apropiaţi nu a negociat aceste valori, nici pe bani, nici pe privilegii, nici pe poziţii avantajoase. Au muncit patru ani, apoi s-au întors la catedră, la institut, în organizaţiile civice de unde veniseră în 1996. Nu s-au întors la firmele lor, fiindcă nu le aveau. Consilierii prezidenţiali - regretatul Sorin Moisescu, Zoe Petre, Dorin Marian, generalul Constantin Degeratu şi, o vreme, Cătălin Harnagea, consilierii de stat Petru Berteanu, Mugur Ciuvică, prof. dr. Nicolae Constantinescu, Daniel Barbu, decanul Facultăţii de Ştiinţe Politice şi Administrative, Dan Petre, Răsvan Popescu, Constantin Teleagă şi Floricel Marinescu, Cancelarul Ordinelor, au participat, alături de mine, la evenimente al căror ecou nu puteam să nu-l evoc atunci când am hotărât să scriu această carte. Directorul Cabinetului prezidenţial, şi mai târziu secretarul general al preşedinţiei, Mugur Ciuvică, împreună cu cele două şefe de cabinet, Mihaela Marcu şi Alina Rîmboacă-Stan, împreună cu Felicia Bugnariu, au fost nucleul care mi-a organizat agenda şi mi-a protejat timpul de lucru. Munca lor inteligentă şi devotată nu merită în niciun caz să fie trecută cu vederea.

Dr. Lia Zotovici și regretatul Petre Chivu au adus în compartimentul de relații cu publicul tot ce era mai nobil în spiritul și experiența Alianței Civice. Mihai Blaga a mediat relația cu oamenii de afaceri, oferind cu titlu voluntar experiența lui proprie de manager de succes. Alexandra Caracoti a netezit multe dintre asperitățile inerente relației cu ziariștii acreditați la președinție. Anca Calangiu, secondată de Alexa Babeș, m-a ajutat în fiecare zi gestionând cu delicatețe imensa corespondență neoficială și relațiile cu autorii acesteia. Claudiu Doltu, inteligent și intransigent, a fost o vreme consilier pe probleme economice. George Huiu a gestionat administrația președinției cu o prudență care a exasperat întreaga echipă, dar care ne-a protejat de orice bănuială de risipă. Petru Păun Jura a fost alături de mine în soluționarea atâtor grele probleme sociale. Cristian Preda, prodecan al Facultății de Științe Politice, și Marius Oprea, cunoscut specialist al istoriei recente, au asigurat competent domeniul analizei politice, Cziriak Csobo – pe cel al analizelor economice. Traian Negrei a contribuit la organizarea unor evenimente deosebit de importante, de la marea reuniune „Oameni și Religii" la vizita istorică a papei Ioan Paul al II-lea în România. Emil Moroianu a fost un timp consilier juridic, dar a trebuit să ne despărțim după ce a fost ales rector al Universității din Târgu Jiu. Gheorghe Vlad Nistor, prodecanul Facultății de Istorie a Universității, și-a asumat cu curaj complicata activitate de protocol. Luminița Petrescu a fost o neobosită prezență în dialogul cu organizațiile civice, iar Mugurel Stan a gestionat relațiile cu organizațiile de tineret și studenți. Fiecare dintre consilieri și-a format o echipă restrânsă, conform cu exigența mea de a reduce cât mai semnificativ aparatul președinției. Din această cauză, programul lor de lucru era veșnic supraîncărcat, dar cei mai mulți dintre ei s-au dovedit și rezistenți, nu numai pricepuți. Cătălin Bașturea s-a ocupat de relația cu ONG-urile, Cristina Bosânceanu, Sorin Cucerai, Adriana Dumitrescu, Nicoleta Druță, Andrei Șiperco, Fabiola Stoi, Maria Nedelcu, Cristina Tranulis, Dan Vârtopeanu, cărora li se adaugă, cu rigoare și discreție, Eufrosina Vincler, au contribuit, fiecare în zona sa de competență, la bunul mers al instituției. Mircea Roșescu s-a devotat laborioasei munci de la Cancelaria Ordinelor, iar Liliana Kleininger – celei de la Cancelaria Președinției. Nu pot uita să menționez devotamentul și acuratețea cu care a lucrat Vali Vasiliu. Imaginea mea și mai ales memoria ei, au stat în grija lui Ticu Alexe și John Boesian. Fără a fi remunerați în vreun fel, ei m-au însoțit, cu pasiunea reporterului, în țări îndepărtate sau în sate îngenuncheate sub inundații și nevoi. Mi s-au alăturat, din Statele Unite, Mona Vrăbiescu-Kleckner, profesorul Dan Moldovan și Sandra Pralong, în calitate de consilieri personali. Profesorul Sorin Alexandrescu a renunțat la o parte din prestigioasa sa activitate universitară în Olanda pentru a organiza relația președinției cu lumea literelor și artelor, ajutat

de profesorii de la Universitatea din Bucureşti: Liviu Papadima, Marian Popescu şi Oana Murăruş".

3. Interviu acordat de Zoe Petre lui Andrei Crăciun, *Adevărul*, 20 martie 2013: „L-am susţinut pe Emil Constantinescu fără epitete ornate".
4. Ioan Popa, „Trei ani în preajma preşedintelui", Editura Artemis, Bucureşti, 2014
5. Emil Constantinescu, „Timpul dărâmării, timpul zidirii", Editura Universalia, 2003: „Primul lucru pe care l-am făcut în noua mea funcţie a fost să dau un telefon. Am cerut şefei de cabinet a predecesorului meu, rămasă încă la post, să-mi facă legătura cu guvernatorul Băncii Naţionale, Mugur Isărescu. Când i-am auzit vocea, i-am spus în modul cel mai direct: Domnule guvernator, am primit, atât înaintea, cât şi în timpul desfăşurării campaniei electorale, diferite informaţii conform cărora în ultimele luni s-au făcut emisii monetare fără acoperire şi s-a emis o ordonanţă de urgenţă prin care s-a modificat deficitul bugetar şi deficitul consolidat. Am aflat că deficitul nu ar fi de 3%, cum a fost comunicat, ci dublu sau chiar mai mare, ceea ce pune finanţele României într-o situaţie dificilă. Aş vrea să ştiu dacă aceste lucruri sunt adevărate. Aş vrea să ştiu, de asemenea, care este valoarea rezervelor în aur şi valută ale Băncii Naţionale şi care nivelul datoriei externe şi modul ei de eşalonare pe următorii ani (...) A doua zi am primit, exact la ora fixată, informaţiile solicitate. Când am citit materialul, m-am cutremurat. Rezulta în mod clar că România se afla în iminenţa unui crah financiar de proporţii. Trebuie să precizez că primisem multe din datele cuprinse în informare în timpul campaniei electorale, dar nu le folosisem. Pe de o parte, deşi sursele de la care le obţinusem erau credibile, îmi era greu să cred, totuşi, că foştii guvernanţi ar fi putut merge atât de departe. Pe de altă parte, acele date prezentau o situaţie atât de gravă, încât am preferat să nu le folosesc (...). Acum îmi era clar că fostul partid de guvernământ nu ezitase să sacrifice viitorul României de dragul păstrării puterii. (...) Când am încheiat lectura raportului primit de la guvernatorul Isărescu, mi-a revenit pentru o clipă în minte exuberanţa cu care fostul preşedinte se despărţise nu numai de putere, ci şi de responsabilitate. M-am gândit că bucuria sa, care părea neverosimil de reală, era datorată fie uşurării de a scăpa de o povară, fie cinismului cu care lăsa drept moştenire gestionarea unui dezastru iminent. Începeam să mă îndoiesc tot mai mult că seninătatea sa ar fi fost o dovadă că a ştiut să piardă şi să se despartă de putere zâmbind. Aveam în mâini o bombă cu ceas, a cărei detonare se apropia cu repeziciune, şi aveam datoria să acţionez rapid pentru a preîntâmpina o criză gravă, cu consecinţe incalculabile pentru România".

6. Interviul realizat cu Victor Ciorbea, nepublicat încă, conţine multe dezvăluiri şi este destinat să apară în cele două volume dedicate „Oamenilor schimbării".

7. Emil Constantinescu, „Timpul dărâmării, timpul zidirii", Editura Universalia, 2003

Ziua Unirii la Alba Iulia

1 decembrie 1996

Ziua Naţională a României. Cu şase ani în urmă, la prima sărbătorire, Corneliu Coposu era huiduit în timpul discursului la adunarea populară de la Alba Iulia de agenţi infiltraţi în rândurile delegaţilor Vetrei Româneşti. Mulţimea era instigată împotriva preşedintelui PNŢCD cu aceleaşi slogane şi minciuni grosolane folosite în campania electorală din mai 1990. Astăzi, urmaşul politic al Seniorului este aclamat în faţa Catedralei Reîntregirii Neamului de zeci de mii de români veniţi în Capitala Unirii.

Alexandra Caracoti, care conducea din ziua precedentă Biroul de presă al Palatului Cotroceni, era la câţiva paşi în urma preşedintelui, aşa cum fusese întreaga campanie electorală, şi era gata-gata să fie strivită de puhoiul care îşi întindea mâinile către Emil Constantinescu, dornic să-l atingă şi să-i strângă mâna.

Octavian Bjoza, actualul preşedinte al Asociaţiei Foştilor Deţinuţi Politici, este surprins şi el de fotografi şi cameramani în spatele preşedintelui. Nu se cunoşteau şi nu aveau cum să se gândească că vor ajunge să lupte împreună, ani la rând, pentru înălţarea unui monument închinat rezistenţei anticomuniste. „Aripile" au fost dezvelite la 30 mai 2016, în Piaţa Presei Libere din Bucureşti, într-o ceremonie emoţionantă, organizată de FRD şi AFDPR.

După decenii de vrajbă şi înstrăinare, la 1 Decembrie 1996, întâi-stătătorii bisericilor ortodoxă şi greco-catolică oficiază împreună un *Te Deum*, având-u-i alături pe toţi şefii cultelor religioase din România. În faţa lor şi a celor veniţi la Alba Iulia din întreaga Transilvanie pentru celebrarea unui vis naţional măreţ, Marea Unire, noul preşedinte reia Jurământul de credinţă

către țară, rostit în Parlament cu trei zile în urmă. Discursul său, adresat României întregi, conține un puternic mesaj de unitate și reconciliere.

Încă din primăvara lui 1990, când România era marcată de conflicte sângeroase, dezbinare și sentimente de ură bine întreținute, Emil Constantinescu preluase de la Havel ideea că forma supremă a libertății este solidaritatea. Îmi dau seama că această atmosferă de solidaritate în libertate a mai existat doar la căderea lui Ceaușescu. În 22 decembrie a durat câteva ore, după care s-a dizolvat în sângele celor morți și răniți în confruntări dirijate. De sfârșitul războiului, în 1945, părinții noștri nu s-au putut bucura niciun moment pentru că erau sub ocupația Armatei Roșii, urmată curând de uciderea românilor de către români. Pentru a mai găsi un moment în care solidaritatea sună a plin trebuie să mergem mai adânc în istorie, adică exact în 1 decembrie 1918, într-o Românie care plătise un preț enorm, aproape un milion de oameni uciși în război.

Într-un mesaj adresat națiunii la 1 decembrie 2010, Emil Constantinescu reitera ideea că o „Zi Națională“ care aniversează o Mare Unire este un bun prilej să ne întrebăm de ce atunci „când nu mai suntem amenințați din exterior cu pierderea independenței și unității țării, suntem atât de dezbinați și mai ales nemulțumiți de tot și de toate. Nihilismul este la fel de dăunător ca demagogia naționalistă și de păgubos ca populismul social-economic. Este de aceea momentul să ne reamintim de reperele în jurul cărora s-a constituit și a supraviețuit națiunea română - credința, corectitudinea, solidaritatea comunitară.

Cu un an în urmă, în 2 decembrie 2015, în discursul ținut în Senatul României, la sesiunea solemnă dedicată Zilei naționale a României, președintele Constantinescu spunea: „Astăzi, nici dumneavoastră, nici cetățenilor României nu li se cere să-și dea viața pentru țară sau să-și sacrifice libertatea pentru a rezista unui regim dictatorial. Cinstea, respectul legilor, mai multă muncă în folosul public ar fi răspunsul corect al generației actuale față de sacrificiul generațiilor trecute, cărora le datorăm țara pe care

o avem azi și dreptul de a trăi în libertate. Este cea mai bună cale pentru fiecare de a obține respectul de sine și pentru toți demnitatea națională pe care ne-am dorit-o cu atâta ardoare de-a lungul zbuciumatei noastre istorii. Acesta ar fi adevăratul omagiu adus Marii Uniri".

Peste două săptămâni vom aniversa din nou Ziua Unirii. În plină campanie electorală, într-o țară divizată, câți vor fi capabili să răspundă apelului mai vechi sau mai nou al fostului președinte sau sentimentul de împlinire pe care l-am simțit și eu, și alții în ziua de 1 decembrie 1996, la Alba Iulia va rămâne un vis tot mai îndepărtat?

Consultări cu partidele parlamentare

6 decembrie 1996

Delegațiile partidelor parlamentare sunt invitate la Cotroceni pentru discuții în vederea formării noului guvern. Întâlnirea președintelui cu opoziția este mai mult decât necesară, pentru a obține asigurarea că Guvernul Victor Ciorbea va fi votat în Parlament.

Așa cum se întâmplă și astăzi, consultările au loc cu fiecare partid în parte și se intră pe rând în Salonul Ambasadorilor. Presa are ochii ațintiți spre delegația PDSR și, mai ales, spre conducătorul acesteia, Ion Iliescu. Trecuse doar o săptămână de când părăsise Palatul. Îi va fi greu să revină în postura de invitat, după ce fusese gazdă timp de aproape șapte ani? Vor exista replici „dure" între președinte și liderul opoziției? Nu, n-au existat.

Opoziția nu va vota împotriva Guvernului Victor Ciorbea. Avea tot interesul să-i lase pe alții să „curețe" dezastrul lăsat în urmă. Președintele Constantinescu știa asta, nouă, celorlalți, ne-a trebuit ceva mai mult timp să pricepem.

O misiune greu de atins: solidaritatea guvernamentală

6 decembrie 1996

Acordul de solidaritate guvernamentală și parlamentară semnat la Palatul Cotroceni între CDR, USD și UDMR a reprezentat actul de naștere al coaliției guvernamentale. Reprezentanții partidelor semnatare și-au asumat oficial responsabilitatea guvernării. Conștient de răspunderea angajată, președintele Constantinescu a punctat în discursul său principalele obiective ale administrației: reforma reală, structurală, începând cu economia și instaurarea statului de drept „în care criteriile morale să fie la baza acțiunii noastre". Solidaritatea guvernamentală se va dovedi a fi o misiune greu de atins, îndeplinită cu prețul a numeroase discuții cu liderii coaliției și negocieri complicate, prelungite adeseori până târziu în noapte.

Abia în anul 2010, evaluând lucrurile din perspectiva ultimului deceniu, am înțeles că acest acord a fost respectat.

25 noiembrie 2010

La Palatul Parlamentului sosesc rând pe rând participanții la conferința „Guvernarea 1996-2000: Evaluare din perspectiva ultimului deceniu". Sunt aici liderii coaliției, prim-miniștrii, miniștrii, secretarii de stat, consilierii prezidențiali și consilierii de stat, conducătorii instituțiilor de forță, ambasadorii, directorii de agenții guvernamentale. Unii au rămas în politică, alții s-au întors în universitățile sau instituțiile de unde au fost chemați să contribuie la salvarea țării de faliment.

Ion Diaconescu, președintele PNȚCD, nu poate participa la conferință, dar a transmis un mesaj. Proiecția video ne emoționează pe toți. Vizibil bolnav, liderul țărănist, supraviețuitor al unui număr impresionant de ani de tortură în închisorile comuniste, unul dintre inițiatorii schimbărilor democratice din societatea românească postdecembristă, se stinge încet-încet și

cuvintele lui au implacabilitatea unui testament: „Am devenit activ politic la vârsta de 72 de ani, după revoluție, și când am ajuns noi la guvernare aveam 80 ani. În condițiile astea, nu eram ispitit să alerg după posturi, eram mulțumit să știu că lucrurile merg în mod normal. Am fost toată viața mea un democrat convins și nu am privit constituirea unui guvern ca o problemă strictă a unei case închise, am considerat necesară colaborarea tuturor forțelor capabile să se implice în îndeplinirea unui obiectiv. De mortius nil nisi bonum. La vârsta actuală, îmi dau seama că dumneavoastră, cei cu care vorbesc, vă călăuziți după acest principiu. Sunt bătrân, voi părăsi scena curând, și sigur că îmi face mai mare plăcere să fiu lăudat, decât criticat".

În 2010, lucrurile se văd altfel decât în anul 2000. Vedem mult mai bine că sintagma „dezastruoasa guvernare" nu a fost altceva decât o uriașă manipulare. Lucrurile care ne-au schimbat viața de zi cu zi în bine au pornit de la deciziile politice luate în cei patru ani ai administrației Constantinescu. Ce s-a realizat atunci a rămas în picioare, în ciuda încercărilor ulterioare de a ne readuce pe vechiul drum. N-aș fi convingătoare dacă nu aș recurge măcar la câteva exemple: legile proprietății, asigurările de sănătate, plățile compensatorii pentru cei disponibilizați, acordarea concediului de doi ani pentru creșterea copiilor, statutul magistraților.

S-a vorbit mult în presa vremii despre conflictele din coaliție și au fost reale, dar în comparație cu ce se întâmplă acum devin nesemnificative. Ele n-ar trebui să arunce în derizoriu munca atâtor oameni și rezultatele obținute de ei. Conflicte, sigur, provenite din diferențe ideologice majore, dar niciodată împinse spre nivelul suburban la care s-a ajuns astăzi în talk-show-uri. A existat și o excepție, una singură, fostul ministru al Transporturilor, astăzi președinte al României. Traian Băsescu.

Crin Antonescu, liderul Partidului Național Liberal, fost ministru al Tineretului și Sporturilor, punctează o realitate atât de evidentă, încât nu o băgasem în seamă, exact cum se întâmplă uneori când cauți un anumit lucru, îl ai tot timpul sub ochi, dar nu-l vezi: „S-a gândit cineva să compare alianța CDR-USD-UDMR cu

alianțele ulterioare de guvernare? Au avut, cu siguranță, o dibăcie mai mare în a ascunde conflictele, dar vreau să atrag atenția că, în ciuda tuturor tensiunilor, uneori chiar a momentelor jenante, în istoria postdecembristă alianța CDR-USD-UDMR a fost singura care a rezistat întreaga perioadă a mandatului său și a realizat obiectivele pentru care ea se constituise. Pentru acest lucru, încă o dată, Emil Constantinescu și Petre Roman merită un omagiu. Prezentul politic pare dominat de concursurile de șmecheri, iar reevaluarea perioadei 1996–2000 poate însemna și întoarcerea la anumite valori și la un anumit mod de a face politică".

Părăsesc Palatul Parlamentului având în minte concluzia formulată de președintele UDMR, Marko Bela: „Foarte mulți, eventual, nu vor fi de acord cu mine, dar eu afirm, și reafirm, că acea perioadă, cei patru ani când am guvernat împreună, au fost decisivi în ceea ce privește destinul României. Au fost decisivi, câteodată în pofida unor cifre care ar demonstra că n-am reușit să relansăm economia și n-am reușit să așezăm România pe o altă pistă. Nu-i adevărat. Nu-i adevărat, sunt convins și voi fi convins și peste doisprezece ani că în acei ani noi am început un proces de reformă care ne-a adus în Uniunea Europeană. Practic, a fost primul guvern care, prin toate demersurile și prin toate acțiunile, a încercat să apropie România de structurile euroatlantice și europene. Este adevărat că intrarea noastră în cele două structuri a avut loc puțin mai târziu, dar măsurile necesare și măsurile importante din acest punct de vedere au fost luate, în primul rând, între 1996–2000".

Guvernul academic

iunie 2012

În acest început de vară a apărut ideea. Poate că ea a încolțit în mintea mea după conferința „Guvernarea 1996-2000: Evaluare din perspectiva ultimului deceniu" și a fost nevoie de aproape doi ani să țâșnească la suprafață, poate că nu. Indiferent de răspuns, mi-am luat inima în dinți și l-am sunat pe Emil Constantinescu rugându-l să mă primească în vizită. Îi spun că aș vrea să scriu

o carte despre el și-mi simt palmele umede, chiar dacă mi se pare că am reușit să-l cunosc, tot nu știu cum va reacționa. Îmi răspunde că un președinte, orice ar face el, fără un executiv de calitate, capabil să-i transpună ideile în fapte, n-ar însemna nimic în istoria unei țări. M-a îndemnat să-i caut pe miniștrii și liderii coaliției CDR-USD-UDMR și să stau de vorbă cu ei. Ei sunt „Oamenii schimbării": „Dacă ei au tăcut, va trebui să vorbim noi despre ei".

Trebuie să mărturisesc aici că nu mă interesează politica într-o foarte mare măsură, de la un punct încolo începe să mă plictisească. Dar mă interesează istoria și mă interesează oamenii. Poveștile lor, gândurile lor, trăirile și motivațiile care îi împing spre un gest sau altul, spre o atitudine sau alta. N-am socotit nicio clipă că această carte ar fi „politică", chiar dacă evenimente politice îndelung comentate, dar insuficient sau deloc înțelese, au determinat scrierea ei.

Am început în vara lui 2012 interviurile care stau la baza acestei cărți și am obținut o galerie de portrete care vor popula cândva „expoziția" unei epoci determinante cel puțin pentru un secol. Sunt portrete impecabile? Nicidecum. Au subiectivisme inerente, unele orgolii sau amărăciuni, dar dincolo de aceste „imperfecțiuni" umane sunt sincere, oneste. Mi-au plăcut și cartea, și titlul găsit de Günther Grass pentru scrierea sa autobiografică: „Dezvelind ceapa". Cam asta mi-am dorit și eu. Să dezvelesc, de obicei cu răbdare și tact, fără agresivități inutile, sufletele unor oameni care au făcut istorie.

Nu știu dacă vă mai amintiți, dar, tot cam pe atunci, Realitatea TV avea un promo de prezentare în care apărea și Victor Ciorbea. Așa cum pe alții îi bântuie până la obsesie câte o frântură de melodie, intens difuzată de posturile de radio pe care le ascultă în mașină, pe mine mă bântuiau cuvinetele lui: „Orice om din țara asta știe că în timpul guvernării CDR nu s-a furat..."

E greu de crezut – nu-i așa? – mai ales cu imaginile de oameni politici încătușați care ni s-au tot fixat pe retină în ultima vreme. Am obținut o asemenea dovadă pentru că oamenii care au condus

România în perioada 1996-2000 m-au primit în casele lor. Victor Ciorbea a locuit într-un apartament de 66 de metri pătraţi din Piaţa Sfântu Gheorghe până acum câţiva ani, când s-a îndatorat la bănci pentru construirea unei case pe care, îmi spunea atunci când ne-am întâlnit, după o muncă asiduă în avocatură, alături de soţia sa, nu era sigur că o poate păstra. Cred că sunteţi de acord cu mine: unui prim-ministru care profită de avantajele funcţiei nu i-ar fi trebuit mai bine de zece ani de la terminarea mandatului ca să obţină un credit de la bancă pentru construirea unei case şi nici nu ar fi fost pus în faţa riscului de a o pierde în vremuri tulburi de criză. Nicolae Noica, predecesorul lui Miron Mitrea sau al Elenei Udrea la conducerea unui minister care a devenit al dezvoltării regionale, locuieşte într-un apartament de bloc din strada Spătarului, construit în perioada interbelică de unul dintre unchii săi. Dinu Gavrilescu, ministrul Agriculturii, locuieşte într-un apartament de bloc din Piaţa Iancului. Sorin Dimitriu, fost preşedinte al Fondului Proprietăţii de Stat şi ministru al Privatizării, preşedintele de astăzi al Camerei de Comerţ şi Industrie a Municipiului Bucureşti, locuieşte într-un apartament de bloc din zona Hristo Botev, care a aparţinut soacrei sale. Mă gândesc acum la acuzele de corupţie care i se aduc ministrului CDR al Industriei şi Comeţului, prim-ministrul perioadei 2004-2008, preşedinte al Senatului în actuala legislatură, Călin Popescu-Tăriceanu. M-a primit în apartamentul de pe Calea Plevnei şi nimic din ce am văzut acolo nu te-ar putea duce cu gândul la câştiguri ilicite. Mă îndoiesc că locuinţa de la Snagov ar arăta altfel. Zoe Petre, *the second best* în ierarhia prezidenţială, locuieşte într-o casă construită de bunicul său în zona Mântuleasa. În vreme ce predecesorul său la conducerea SRI cumpăra fabrici, Costin Georgescu vindea un apartament în Balta Albă pentru a-şi construi o căsuţă în Dămăroia. Cartierul i-a convenit pentru că poate ajunge cu uşurinţă în centrul oraşului cu autobuzul 331. Preşedintele Constantinescu însuşi nu are altă proprietate decât casa părintească de la Brădet, iar copiii săi locuiesc în apartamente de bloc din cartiere obişnuite.

Să revenim însă la subiect. Cine au fost miniștrii guvernării 1996-2000? M-a izbit un alt adevăr incontestabil, nivelul înalt de cultură și educație și numărul mare al celor care proveneau din mediile științifice și academice. Să enumerăm. Rectori de universități: Andrei Marga și Ștefan Drăgulescu. Decani de facultăți: Ion Brukner. Profesori, conferențiari, lectori și asistenți universitari: Victor Ciorbea, Radu Vasile, Mugur Isărescu, Petre Roman, Andrei Pleșu, Adrian Severin, Daniel Dăianu, Ulm Spineanu, Victor Babiuc, Alexandru Athanasiu, Călin Popescu-Tăriceanu, Valeriu Stoica, Nicolae Noica, Virgil Petrescu, Sorin Dimitriu, Alexandru Herlea. Directori de institute de cercetare: Mircea Ciumara, Dinu Gavrilescu, Horia Ene, Romică Tomescu.

Ei au introdus limbajul academic în actul de guvernare și abia astăzi, prin comparație, înțelegem cât de important a fost acest lucru.

Nu i-am cunoscut pe toți, din păcate. Pe unii nu-i voi mai putea întâlni niciodată, nu mai sunt printre noi. Pe ceilalți mă gândesc că, poate, mai am timp.

Meritocrația salvează România

Vă amintiți? La începutul anilor '90, sloganul apărea scris mare, cu catran negru, pe zidul Institutului de Arhitectură: „Monarhia salvează România". Cine trecea prin Piața Universității nu avea cum să nu-l observe. Majoritatea nu era de aceeași părere, din păcate. După aproape douăzeci și șapte de ani de la revolta populară din decembrie 1989 încrederea în monarhie a crescut semnificativ, dar nu într-atât încât să determine schimbarea formei de guvernământ. Cu acest slogan în minte, mi-am dat seama că administrația Emil Constantinescu a recurs la o variantă modificată, singura posibilă în acel moment: „Meritocrația salvează România".

Portretele care lipsesc

Jurnaliştii care au acces în Palatul Victoria au ocazia să privească pe pereţii instituţiei care găzduieşte Executivul portretele tuturor prim-miniştrilor care au condus Guvernele României din 1862 până astăzi. Urmând modelul cetăţilor universitare care venerează tradiţia academică, tentaţia afişării portretelor elitei politice s-a instaurat după 1989 şi în administraţia centrală şi locală de la noi, fiecare nou ales sau numit sperând să-şi găsească un loc într-o galerie alături de Brătianu, Kogălniceanu, Iorga ş.a.m.d. Era ceva nou. În regimul comunist sovietic, foştii membri ai conducerii de partid şi de stat dispăreau şi din memoria colectivă pe măsură ce erau omorâţi de Stalin. În regimul comunist românesc, toţi cei care guvernaseră înainte de 30 decembrie 1947 erau catalogaţi duşmani ai poporului şi numai Ceauşescu putea apărea într-un tablou de grup alături de înaintaşii săi Burebista, Decebal, Ştefan cel Mare şi Mihai Viteazul. Noua pinacotecă ministerială românească este foarte generoasă cu trecutul. În lipsa unei legi de condamnare a comunismului, înlocuită de mascarada declaraţiei lui Traian Băsescu în Parlament, poţi vedea pe pereţii instituţiilor centrale figurile unor siniştri demnitari comunişti, organizatori ai unora dintre cele mai cumplite crime împotriva umanităţii.

Palatul Victoria nu este un caz izolat. Ministerul de Externe, Ministerul de Interne, Ministerul Apărării Naţionale, chiar şi serviciile de informaţii care recuperează capii fostei Securităţi comuniste afişează cu mândrie portretele unor lideri de tristă amintire ai comunismului românesc. Pinacoteca ministerială nu este însă exhaustivă. Sunt miniştri din guvernarea CDR pe care nu-i vei găsi nicăieri. Deşi mă îndoiesc că cineva a întrebat de ei vreodată, pretexte s-ar găsi uşor: ministerele lor s-au desfiinţat sau reorganizat, nu ştim unde să-i găsim etc. Voi încerca eu să repar câte ceva, reconstituind prin cuvinte portretele unora dintre ei, pe care am avut ocazia să-i cunosc mai îndeaproape.

Nicolae Noica

6 iulie 2016

M-am întâlnit cu Nicolae Noica, Ministrul Lucrărilor Publice și Amenajării Teritoriului în guvernarea CDR-USD-UDMR, în ajunul aniversării zilei sale de naștere și interviul a fost întrerupt de mai multe ori de telefoane de felicitare în avans. Ar fi fost simplu să renunț la dialog, pentru că Centrul European de Studii Covasna - Harghita a tipărit în 2014, în seria „Profesioniștii Noștri", „Nicolae Noica la 70 de ani"[1] și cartea conține tot ce a realizat acest om într-o viață. Dar ar fi fost o greșeală, pentru că m-aș fi privat astfel de poveștile din spatele poveștilor.

„Sunt singurul inginer dintr-o familie de medici și agricultori", îmi spune cu simplitate, reducând la minimum istoria „Neamului Noica"[2] în care, în afară de el însuși, mai există o abatere de la tradiție: filosoful Constantin Noica. Mai toți agricultorii „Neamului Noica" au fost parlamentari și primari ai Alexandriei interbelice.

În perioada scursă de la sfârșitul guvernării CDR până astăzi, Nicolae Noica și-a continuat cariera de profesor asociat la Institutul de Construcții din București, unde predă Istoria Tehnicii Construcțiilor, și a scris 12 cărți. „Este important să îți amintești și să povestești ce ai trăit", îmi mărturisește și îl înțeleg foarte bine. Obsesia de a mărturisi, văzută ca o datorie față de urmași - poate că sună patetic, dar chiar așa simt -, m-a împins și pe mine spre acest demers.

Nicolae Noica a introdus programul de locuințe ieftine pentru tineri în „Contractul cu România". Pasiunea lui pentru istorie l-a ajutat să-și amintească că în 1910, în România, a existat un asemenea program, al cărui rezultat vizibil este cartierul Vatra Luminoasă, și a urmat modelul Legii 158/1998 care a permis funcționarea Agenției Naționale pentru Locuințe. Legea 190/1999 a fost gândită împreună cu guvernatorul Mugur Isărescu și directorul general al Băncii Naționale, Eugen

Rădulescu, şi a asigurat obţinerea creditului ipotecar. Atunci, ca şi acum, pentru un om obişnuit, tânăr sau mai puţin tânăr, să aibă o casă a lui nu era o dorinţă tocmai la îndemână. Prin ANL drumul devenea mai lesnicios, dacă reuşea să asigure un avans de 5-10%. Sistemul de economisire şi creditare pentru construcţia de locuinţe a fost importat din Germania în aceeaşi perioadă, prin eforturile doamnei Carmen Shuster, nemţoaică originară din România, a cărei perseverenţă l-a impresionat pe ministrul Lucrărilor Publice. La Casele de Economii pentru Construcţii de Locuinţe se depune lunar o anumită sumă, până când se ajunge la 40% din valoarea casei. Dobânda este de 4% însă, în momentul în care suma fixată a fost atinsă, bancă virează împrumutul de 60%, pentru care percepe o dobândă de doar 5%. În felul acesta au fost reclădite oraşele germane, transformate în ruine, la sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial. Legea propusă de ministrul Noica, la iniţiativa doamnei Shuster, a fost adoptată în 2001. Raiffeisen şi BCR au devenit băncile care acordă credite pentru locuinţe.

Agenţia Naţională pentru Locuinţe oferea câteva avantaje importante: terenuri puse gratuit la dispoziţie de primării, racordarea la apă, gaze şi energie electrică plătită de guvern, scutirea de impozite pe teren şi casă pe durata rambursării creditului, scutirea de TVA, preţ ferm, calitate corespunzătoare, termen de execuţie de maximum douăsprezece luni de la începerea lucrărilor. Nu după mult timp, scopul ANL a fost deturnat. Tinerii cu venituri modeste au fost daţi la o parte de potentaţii zilei. Fireşte că Nicolae Noica nu mai era ministru atunci, n-ar fi permis aşa ceva.

***

„Drumul Elisabetei Rizea“ a fost primul dintr-un şir destul de lung. În anii ministeriatului său, Nicolae Noica a pietruit 1 400 de kilometri de drumuri săteşti şi a realizat lucrări de alimentare cu apă în 700 de sate, ca primă etapă a unui program vast, întins pe mai mulţi ani. Costurile întregului program s-au ridicat la peste 1,5 miliarde de dolari, sumă asigurată de bugetul de stat

și finanțări externe. Înșiruirea de cifre n-ar avea niciun sens fără termeni de comparație: în perioada 1990-1996 au fost pietruiți 67 de kilometri de drumuri comunale. În 1996, din cele 13 000 de sate, 10 400 nu aveau o alimentare cu apă în sistem centralizat.[3]

În 1997, Emil Constantinescu l-a rugat pe ministrul Nicolae Noica să-l însoțească la Nucșoara. Avea o datorie de plătit față de Elisabeta Rizea, care fusese unul dintre susținătorii săi pătimași în 1992, într-un Argeș dominat de PDSR. Îi cunoștea povestea din copilărie. Trecuse de multe ori prin fața casei ei. Elisabeta Rizea i-a invitat în casă. În mijlocul „camerei bune", unde sunt primiți musafirii, era o masă. Deasupra mesei, pironit în tavan, era un cârlig de care atârna o lampă. Cu aproape cincizeci de ani în urmă, patruzeci și șapte mai precis, cârligului aceluia i-a fost găsită o utilitate monstruoasă. Căpitanul Cârnu de la Securitatea din Pitești a așezat stăpâna casei pe un scăunel pus pe masă și i-a prins părul lung de cârlig. Când masa și scaunul au fost îndepărtate, a rămas fără scalp. Torturile de neimaginat îndurate de luptătorii anticomuniști îi erau cunoscute din „Memorialul Durerii", citise și cartea dedicată acestei femei[4], dar era mult mai emoționant să vadă și să audă el însuși cum povestește bucățica aceasta de om, cu genunchii atât de distruși în bătăi, încât multă vreme n-a mai putut să meargă, s-a târât precum animalele. Elisabeta Rizea s-a alăturat „Haiducilor Muscelului", conduși de Toma Arnăuțoiu și Gheorghe Arsenescu sperând și ea, ca și ei, ca și părinții celui care o ascultă acum, că trebuie să reziste în fața invaziei comuniste până când vor veni americanii. Americanii au venit abia pe 11 iulie 1997, când au lansat un parteneriat strategic cu România. Din grupul de partizani de la Nucșoara și Brădet, doar Elisabeta Rizea și alți 47 de foști deținuți politici au mai trăit cât să-i vadă venind. Gheorghe Arsenescu, Toma Arnăuțoiu, fratele său Petre și alți 13 camarazi au fost condamnați la moarte și executați. Cinci muriseră în munți, în cei zece ani de război civil pe culmile de est ale Munților Făgăraș și alți 67 au murit acasă, după aministia din 1964.[5] „Maică, nu vreau să mor până nu se limpezește lumea asta", obișnuia să spună Elisabeta Rizea și

asta îi spune acum și ministrului Nicolae Noica. O părticică din limpezirea pe care și-o dorește ar fi un drum pietruit la Nucșoara.

***

La 20 iunie 1997, data inaugurării „Memorialului victimelor comunismului și al rezistenței", președintele României trimitea la Sighet un mesaj emoționant. În numele statului român, Emil Constantinescu le cerea iertare victimelor represiunii comuniste pentru suferințele îndurate și solicita Parlamentului să adopte o lege de reabilitare a memoriei celor uciși și torturați în închisori precum cea de la Sighet, prin amnistierea condamnărilor politice din perioada 1945-1989. Un mesaj cu valoarea unui act oficial de condamnare a comunismului, nerecunoscut ca atare din tot felul de considerente, unele mai ușor, altele mai dificil de descifrat. Cu cincisprezece zile înainte, președintele promulgase legea inițiată de Nicolae Noica, ministrul Lucrărilor Publice, și Ion Caramitru, ministrul Culturii, prin care ansamblul memorial de la Sighet era declarat de „interes național". Asta înseamnă că guvernul, oricare ar fi el, este obligat să prevadă anual o anumită sumă pentru întreținerea Memorialului. Nicolae Noica, vicepreședinte al Academiei Civice, organizația neguvernamentală care a inițiat acest muzeu copleșitor, a fost alături de inițiatorii lui, Ana Blandiana și Romulus Rusan, încă din 1993, anul în care proiectul-pilot a fost prezentat Consiliului Europei, sub patronajul căruia a și intrat doi ani mai târziu. Fosta închisoare austro-ungară, devenită loc de exterminare a elitei românești interbelice, ajunsese o ruină și reabilitarea ei s-a făcut cu eforturi imense. Proiectul i-a fost încredițat profesorului-inginer Mircea Mihăilescu, iar de reparația acoperișului s-a ocupat Traian Ispas, directorul unui institut de proiectare pentru materiale de construcții. Doar două locuri din țară mai fabricau țiglă în acel moment, o țiglă de calitate proastă, casantă, și întreaga cantitate comandată a fost returnată și refăcută. Devenit ministru al Lucrărilor Publice, cam o dată pe lună, Nicolae Noica se ducea la Sighet să verifice stadiul lucrărilor. Din tot ce s-a realizat acolo, în acei ani și anii

care au urmat, cel mai tare îl impresionează Spaţiul de reculegere şi rugăciune, realizat de tânărul arhitect Radu Mihăilescu. Pe pereţii rampei de coborâre spre capela subterană sunt gravate numele a aproape 8 000 de victime ale comunismului. Oricât de grăbit ţi-ar fi pasul, reţii măcar câteva şi, cu ele în gând, îţi înalţi privirea spre crucea decupată în centrul cupolei, de unde lumina ce pare atinsă de sfinţenia atâtor suferinţe coboară spre bazinul cu lumânări aprinse pentru miile de trupuri şi suflete care au pierit în închisorile comuniste.

Aparatul de filmat parcurge lent pereţii tapetaţi cu fotografiile victimelor represiunii comuniste. Unele chipuri sunt îmbătrânite, schimonosite de suferinţă, altele sunt tinere şi frumoase, instantanee surprinse în scurta perioadă fericită dinaintea încarcerării. Sunt secvenţele de început ale filmului documentar „Amintiri din subterană“[6], dar defilarea amalgamată de chipuri şi destine frânte se transformă într-un lait motiv. Chipuri. Şi apoi alte şi alte chipuri. Le priveşti pe fiecare în parte, cât de mult poţi, şi lacrimi tăcute, ca toţi aceşti oameni care nu mai sunt, îţi curg pe obraji. Memorialul de la Sighet vorbeşte pentru ei.

Iuliu Maniu a murit la Sighet. Prim-ministru al României, preşedinte al Partidului Naţional Ţărănesc şi, înainte de asta, al Partidului Naţional Român din Transilvania, membru în parlamentele din Bucureşti şi Budapesta, şef al Consiliului Dirigent al Transilvaniei, avocat al Mitropoliei Greco-Catolice din Blaj, lider al acţiunii antihitleriste din anii 1942-1944. Avea 80 de ani şi a murit singur. Înfometat şi răpus de ger. Se ştie că s-a stins la 5 februarie 1953, dar nu se ştie unde a fost înmormântat. Poate în Cimitirul Săracilor, parte a Memorialului, poate altundeva. Echipa de cercetători de la Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului şi Memoria Exilului Românesc, condusă de Marius Oprea, continuă să-i caute mormântul.

De la începutul lui mai şi până în noiembrie 1950, în închisoarea de la Sighet au fost aduşi 200 de condamnaţi. Miniştri, parlamentari, militari cu grade înalte, academicieni, episcopi greco-catolici şi romano-catolici. Până în 1955, muriseră

54 dintre ei. Memorialul de la Sighet nu le este dedicat numai lor, ci tuturor celor care au avut de suferit din cauza comunismului. Creat în 1993 de Romulus Rusan, Centrul Internaţional de Studii asupra Comunismului, a reuşit să adune 93 000 de fişe matricole penale ale celor care au trecut prin închisori. Corneliu Coposu mărturisea într-un interviu că numai din rândurile PNŢ au fost arestaţi peste 200 000 de oameni.

Dinu Gavrilescu

23 mai 2013

„Tare mi-a plăcut viaţa mea", mărturiseşte Dinu Gavrilescu şi mi se pare fabulos. Câţi dintre noi pot spune aşa ceva? O asemenea afirmaţie reprezintă pentru mine semnul reuşitei absolute. Mă avertizase la telefon, când stabilisem interviul, că avusese un accident vascular de pe urma căruia rămăsese cu o semipareză şi asta m-a făcut să sun cam crispată la uşa apartamentului său din Piaţa Iancului. După vreo treizeci de minute de dialog, mi-am dat seama că vorbesc tare şi foarte rar, aşa cum se întâmplă întotdeauna când te adresezi unor oameni bolnavi. Mi s-a făcut ruşine, Dinu Gavrilescu îşi foloseşte cu oarecare dificultate mâna dreaptă, dar a rămas un om plin de vitalitate, povesteşte cuceritor şi are multe de povestit. După accidentul vascular survenit în 2003, naiba ştie de ce, a continuat să lucreze. Este membru al Academiei de Ştiinţe Agricole şi Silvice, al EAAE (Asociaţia Europeană a Economiştilor Agrarieni), a fost profesor asociat la ASE, a participat la numeroase proiecte de cercetare naţionale şi internaţionale, a publicat 30 de cărţi de specialitate şi a condus Institutul de Economie Agrară al Academiei Române până în 2007. Într-un fel, continuă să lucreze şi astăzi, pentru că este la curent cu tot ce se petrece în domeniul său.

A ajuns la Agronomie la insistenţele mamei, absolventă a Facultăţii de Litere, „italiancă 100%", dintr-o familie peninsulară de cioplitori în piatră, care a ajuns să se stabilească în 1875 la Greci, în judeţul Tulcea. Altfel nu s-ar fi gândit să urmeze cariera tatălui, inginer agronom, posesor al unui faimos automobil

Mercury, pe care a învățat să-l conducă pe când avea șase ani, și al unei case pe strada Petre Crețu, în apropierea Institutului de Agronomie, bombardată de nemți și dărâmată. Cariera lui a început de jos, a lucrat ani la rând în IAS-uri și asta l-a ajutat să știe tot ce se poate ști despre agricultura românească, căreia îi prevede un viitor foarte bun. Studiile sale arată că în 2030, în agricultură, România va atinge nivelul Franței.

Dinu Gavrilescu a urât comunismul din răsputeri și a încercat să scape de el. În 1968 a vrut să fugă din țară, dar ungurii l-au întors de la granița cu Austria și l-au escortat cu soldați înarmați până la Budapesta. A plecat apoi în Polonia, și de acolo în Cehia, cu gândul să treacă în Austria. Cehii s-ar fi dovedit mai blânzi, dar Armata rusă tocmai le invadase țara. A fost nevoit să se întoarcă. A mai absolvit o facultate, ASE-ul, și s-a înscris la doctorat, dar a fost respins în favoarea lui Angelo Miculescu, socrul lui Adrian Năstase. N-a abandonat, dar a fost nevoit să aștepte ani buni. A devenit doctor în economie în 1995.

În 1996, Emil Ghilezan, membru marcant al PNȚ în anii '40, stabilit în Italia, a propus nominalizarea sa la conducerea Ministerului Agriculturii. În Guvernul Victor Ciorbea au existat mulți specialiști care nu erau membri ai partidelor din Convenția Democratică și Dinu Gavrilescu a fost unul dintre ei. Pe Emil Ghilezan îl cunoștea din copilărie. Urmărit de Securitate, a stat ascuns în casa părinților săi și au dormit în același pat. Și tatăl său a fost deținut politic. Când s-a întors din închisoare, bărbatul de un metru nouăzeci și doi și 108 kilograme ajunsese la 45 de kilograme. Stătea la masă, nu era mare lucru de mâncare în casă și avea în farfurie două ouă prăjite. A mâncat un ou și trei sferturi, s-a uitat în jur și a băgat ultimul sfert sub covor. I-a zis fiului său: "Să nu spui nimănui unde l-am pus, îl vom mânca mai târziu". Așa ceva nu se poate uita.

În seara în care Guvernul Victor Ciorbea a depus jurământul la Palatul Cotroceni, 11 decembrie 1997, mama președintelui României și-a sunat fiul, iar Emil Constantinescu l-a sunat la rândul lui pe noul ministru al Agriculturii. Niciunul nu-și mai

amintea că ei doi se întâlniseră în copilărie. În timpul războiului, inginerul agronom Gavrilescu şi-a rugat prietenul, inginerul agronom Constantinescu, să-i primească pe copiii lui la Brădet, un loc de refugiu mult mai sigur decât judeţul Giurgiu, unde lucra el. În seara de Crăciun a anului 1944, copiii au primit aceleaşi cadouri, dar Dinu şi le-a pus deoparte pe ale lui, şi a început să se joace cu jucăriile lui Emil. Mai mare cu trei săptămâni, Emil a considerat că trebuie să-l ocrotească pe „cel mic" şi nu a ripostat. S-au revăzut după 52 de ani.

Reforma iniţiată de Dinu Gavrilescu în agricultură a fost cea mai dură, fie şi din simplul motiv că până atunci nu se făcuse nimic. A reorientat subvenţiile către agricultura privată, formată din micii agricultori, care, deşi dominantă, a beneficiat până în 1997 de subvenţii incomparabil mai mici decât agricultura de stat. A reînfiinţat piaţa funciară, a liberalizat preţurile la produsele agro-alimentare şi comerţul exterior cu produse agroalimentare. A reorganizat Ministerul Agriculturii pentru creşterea convergenţei organizatorice, legislative şi de politici agricole cu cele din ţările Uniunii Europene. A înfiinţat Agenţia Naţională de Consultanţă Agricolă (ANCA), inspirată din sistemele de consultanţă pentru fermieri din ţările membre ale Uniunii Europene. De IAS-uri nu s-a atins. Poate că a fost o greşeală.

Romică Tomescu

3 ianuarie 2001

Ca în fiecare dimineaţă, pentru a ajunge la locul său de muncă, Romică Tomescu, ministrul Apelor, Pădurilor şi Protecţiei Mediului în guvernele CDR-USD-UDMR, foloseşte două mijloace de transport în comun, metroul şi tramvaiul 21. Ajunge la sediul Institutului de Cercetări şi Amenajări Silvice şi află că este îndepărtat din sediul central.

Fusese directorul institutului până în februarie 1998, când se trezise cu un telefon din partea lui Victor Ciorbea. Nu părăsise institutul înainte de sfârşitul programului, iar când a ajuns la

Palatul Victoria, în biroul prim-ministrului, a aflat că este dorit la Ape, Păduri și Protecția Mediului. Ciorbea i-a spus că are referințe bune despre activitatea lui profesională, că țărăniștilor li se reproșează lăsarea de izbeliște a pădurilor țării și vrea să îndrepte acest lucru, astfel încât îi propune să intre în Guvern. Propunerea premierului a venit în momentul în care Partidul Democrat se retrăsese de la guvernare, în urma scandalului iscat de Traian Băsescu. A întrebat ce i cere pentru a accepta această numire și i s-a răspuns că nimic altceva decât să facă politica celor trei domenii de care se va ocupa. A insistat și a întrebat dacă i se va cere să intre în PNȚCD, iar răspunsul a fost că nu. Într-adevăr, nimeni i-a cerut să se înscrie în PNȚCD, iar „politica" lui i-a determinat pe următorii prim-miniștri, Radu Vasile și Mugur Isărescu, să-l mențină în funcție.

Romică Tomescu și-a făcut bine treaba. Își petrecuse toată viața în administrația silvică, gestionase un program FAO (Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură), se specializase în domeniul protecției pădurilor și gestiunii forestiere și știa ce trebuie făcut pentru atingerea standardelor europene în domeniul său. Știa că, dacă vrei să realizezi ceva, trebuie să vrei, să poți, să ai cu cine și să ai cu ce. Primele două condiții erau îndeplinite, a muncit să le îndeplinească pe celelalte două, nu i-a fost deloc ușor, dar a reușit. Au existat multe neînțelegeri între CDR și PD în privința reconstituirii dreptului de proprietate și, bineînțeles, PDSR-ul avea un interes clar în ceea ce privește această lege, pe care și-ar fi dorit să o promoveze el însuși, în stilul propriu, când ar fi revenit la putere. Nu a răspuns pozitiv propunerilor reprezentanților opoziției, pentru că din punctul lui de vedere erau lipsite de argumente temeinice. Riposta a fost dură. În 1999, în ajunul plecării la o conferință interministerială la Cairo, cotidianul *Adevărul* publica un articol în care se spunea că se duce în Egipt ca să-și ridice tainul. Se mai spunea acolo că deține prima poziție în ierahia mafiei lemnului pe piața arabă. Nu e greu de ghicit de unde a pornit această intoxicație. În ciuda

acestor şicane, după trei ani de dezbateri aprinse, legea privind retrocedarea pădurilor a fost adoptată în primăvara anului 2000.

Alexandru Herlea

29 ianuarie 1990

Telefonul a sunat la opt dimineaţa. Alexandru Herlea, reprezentantul PNŢCD în Franţa, sosise în România cu două săptămâni în urmă şi locuia în apartamentul mamei sale din apropierea Pieţei Victoriei. La celălalt capăt al firului era Corneliu Coposu: „Dicule, vino imediat la partid, situaţia e foarte gravă". Când a ajuns în Piaţa Rosetti, şi-a dat seama că e imposibil să intre. Clădirea era asediata de mineri şi muncitori de pe platformele industriale dornici „să facă ordine" şi să scape ţara de apariţia nefastă a celor care „n-au mâncat salam cu soia". Coposu, fost deţinut politic, cel mai „periculos" dintre „nou-veniţi", trebuia linşat. A ocolit clădirea, a sărit gardul, a escaladat o fereastră care dădea în strada Caimatei şi l-a găsit pe Senior aşteptându-l liniştit în biroul lui. Ştia că va pleca spre Paris la prânz şi i-a cerut să povestească Occidentului despre tentativa de anihilare a partidelor istorice pusă la cale de cuplul Iliescu-Roman, noii lideri de la Bucureşti, acceptaţi fără prea mult discernământ de socialiştii francezi aflaţi la guvernare. Interviul lui Alexandru Herlea cu titlul „Franţa susţine clanul comunist de la Bucureşti", acordat ziarului *Le Quotidien de Paris* la 15 ianuarie, fusese utilizat pentru interpelarea ministrului de externe Roland Dumas în Parlament. În vizita la Bucureşti, acesta refuzase să se întâlnească cu Corneliu Coposu şi cu ceilalţi lideri ai opoziţiei anticomuniste.

Un cameraman de pe malurile Senei l-a ajutat pe Alexandru Herlea să părăsească sediul pe uşa principală. S-au strecurat prin mulţimea violentă vorbind franţuzeşte ostentativ şi asta i-a intimidat pe atacatorii deja beţi la acea oră matinală: „Uite, bă, aştia-s străini, trebuie să ne purtăm frumos că ne filmează". Abia coborât din avion, în zona „No Man's Land", îl găseşte aşteptându-l pe secretarul general al filialei franceze a UMRL, al

cărei vicepreşedinte era el însuşi. Se miră că a reuşit să pătrundă până acolo şi se revoltă când află de ce a făcut-o. Îi cerea să nu dea nicio declaraţie în presa occidentală despre evenimentele de la Bucureşti. După câteva zile va înţelege şi de ce individul se comporta astfel. Era un apropiat al lui Gelu Voican Voiculescu şi coordona la Paris o afacere conjuncturală aducătoare de mari profituri, comercializarea casetelor video cu execuţia cuplului dictatorial Ceauşescu. După acest episod s-a retras din UMRL, dar a rămas apropiat de Ion Raţiu, pe care nu a încetat să-l stimeze.

În aceeaşi seară, 29 ianuarie 1990, Alexandru Herlea denunţa la postul de radio Europa Liberă ce se petrecea la Bucureşti.

***

10 iunie 2016

L-am reîntâlnit pe Alexandru Herlea la Braşov, unde revine periodic pentru cursuri şi conferinţe la Universitatea Transilvania. Stăm de vorbă într-o grădină de vară, nu departe de casa în care s-a născut, confiscată de comunişti. Vrând-nevrând, amintirile din copilărie revin. Avea zece ani şi, chiar dacă s-au scurs de-atunci alţi şaizeci şi patru, nu a uitat. Ziua în care a mâncat trei feliuţe de salam a fost o mare sărbătoare. Nu mai aveau casă, tatăl era în închisoare, mama se angajase cu greu, şi, din primul ei salariu de muncitoare la fabrica braşoveană „Steagul Roşu" le adusese copiilor 100 de grame de salam. Avocatul Alexandru Herlea, profesor universitar de drept civil, membru al Partidului Naţional Ţărănesc, fusese arestat în 1949. Soţia lui, Silvia, îşi pierduse imediat postul de asistent la Facultatea de Filosofie din Cluj, pe care o absolvise ca şefă de promoţie, şi foarte repede fusese dată afară şi de la liceul unde găsise o catedră. „Duşmanii poporului" erau trataţi fără milă. Copiii lor îşi găseau cu mare greutate un loc în noua societate, pentru a scăpa de acest stigmat infamant era nevoie să muncească mult mai mult decât ceilalţi, descendenţii clasei muncitoare. În 1971, cu o diplomă de inginer în bagaje, Alexandru Herlea a plecat în Franţa. Credea că va fi pentru totdeauna.

În primii ani petrecuți la Paris a urmărit să-și construiască o carieră universitară solidă, abia în anii '80 se va implica, din ce în ce mai activ, în organizațiile exilului și lupta lor împotriva regimului comunist de la București, ca vicepreședinte al filialei din Franța a Uniunii Mondiale a Românilor Liberi, condusă de Ion Rațiu, care îi era rudă. O luptă fragmentată de numeroase orgolii și, mai cu seamă, de sforăriile agenților infiltrați. În casa lui se reunesc politicieni influenți din zona dreaptă a eșichierului politic francez și lideri ai comunității românești, precum Radu Câmpeanu sau Dinu Zamfirescu. Nicolae Penescu, fost ministru de Interne țărănist în guvernul Constantin Sănătescu și vechi prieten al tatălui său, cel care îl ajutase, la început, să se integreze în creștin-democrația franceză, nu mai trăia. Murise în 1981, în urma complicațiilor survenite după ce un pachet cu expeditor necunoscut îi explodase în față. Se bănuiește că a fost vorba de o operațiune a Securității, comandată de Nicolae Pleșiță.

În zilele revoluției de la București, pe care a fost invitat să o comenteze la posturile de televiziune franțuzești, Alexandru Herlea a primit un telefon de la Corneliu Coposu, un alt prieten al tatălui său, care i-a încredințat misiunea de a organiza la Paris o filială a Partidului Național Țărănesc, proaspăt ieșit din ilegalitate. Cu doi ani mai devreme, în deplină conspirativitate, Corneliu Coposu afiliase partidul la Internaționala Creștin-Democrată. Documentele ajunseseră în Occident prin intermediul lui Jean-Marie Daillet, pe care Alexandru Herlea îl cunoștea foarte bine. Prima revenire în țară, după aproape treizeci de ani de emigrație, s-a petrecut la 15 ianuarie 1990. Din acea zi se va transforma într-un navetist al Air France, cu zboruri chiar și săptămânale spre București.

În decembrie 1996, după ce a fost numit ministru al Integrării Europene, va renunța la cetățenia franceză și se va stabili aici. O înțelegere între președintele Jaques Chirac și Emil Constantinescu îi va permite să redevină cetățean francez la încheierea mandatului său de demnitar al statului român, păstrând, în același timp, și cetățenia română. La începutul anului 2000, numit șef al Misiunii

României pe lângă Uniunea Europeană, își va face bagajele și va pleca spre Bruxelles. Revenirea la putere a lui Ion Iliescu îl va determina să se întoarcă la Paris și la cursurile pe care le avea de susținut la Université de Technologie de Belfort-Montbéliard, dar va rămâne reprezentantul PNȚCD în Biroul Partidului Popular European până în anul 2009. Astăzi, Alexandru Herlea conduce „La Maison Roumaine", organizație de prestigiu a românilor din Franța, dedicată în special schimburilor culturale dintre țara-mamă și țara de adopție.

Sorin Bottez

Am să închei cu povestea unui fost ministru în primul Guvern CDR, pe care l-am întâlnit în primii șapte ani după 2001 la fiecare aniversare a zilei de naștere a președintelui Constantinescu. Un bărbat trecut de 70 de ani, de o rară distincție și eleganță, cu un zâmbet cuceritor care părea întruchiparea omului fericit, împăcat cu sine și cu lumea. De fiecare dată, cadoul său pentru președinte era un CD cu muzică de operă, înregistrat de fiica sa, Alina Bottez, o cunoscută soprană, sau o carte tradusă din engleză de soția sa, prof. dr. Monica Bottez. Când intra în sala de ședințe a FRD, totul parcă se lumina în jur. Cunoscuta masă dreptunghiulară la care, în decembrie 1996, se hotărâseră șefii ministerelor din Guvernul Ciorbea fusese evacuată pentru a face loc invitaților.

În ianuarie 2008, când președintele Constantinescu a fost invitat în Taiwan, la o conferință a primilor președinți democrați din Europa, Asia, America Latină și Africa, a acceptat invitația cu o condiție: organizatorii să îl invite și pe Sorin Bottez. Și asta nu numai pentru că printre cei șapte președinți deschizători de istorie se afla și președintele Africii de Sud, Frederik Willem de Klerk, care pusese capăt apartheidului prin acceptarea participării partidului lui Mandela la alegeri, iar Sorin Bottez fusese în acea perioadă ambasadorul României la Pretoria, dar în primul rând pentru că, așa cum a spus în discursul său la Taipei, „nu aș fi putut fi niciodată primul președinte democrat al României, dacă

Sorin Bottez şi colegii lui de suferinţă în închisorile comuniste nu ar fi rezistat eroic în faţa represiunilor dictaturii comuniste".

Pe când era rectorul Universităţii din Bucureşti, Emil Constantinescu a fost invitat de Guvernul Africii de Sud pentru o vizită de zece zile în care a fost primit de preşedintele De Klerk şi de candidatul opoziţiei, Nelson Mandela, şi a conferenţiat la mai multe universităţi. Când rectorul Universităţii din Johannesburg i-a prezentat biblioteca, i-a atras atenţia asupra unei persoane care, cu căştile la urechi, asculta muzică. Era ambasadorul Bottez. Se cunoşteau din '90, din vremea Solidarităţii Universitare. Când s-a fondat Alianţa Civică, la şedinţele din casa lui Remus Mistreanu, Sorin Bottez, pe atunci vicepreşedinte al Partidului Naţional Liberal, participa ca reprezentant al PNL. Mai târziu, venea ca delegat al PNL la şedinţele CDR din Batiştei şi l-a însoţit pe candidatul acesteia la mitinguri electorale în toată ţara. A rămas alături de preşedinte şi după 2000, în Acţiunea Populară şi l-a urmat la preşedinţia Asociaţiei pentru Educaţie Cetăţenească (ASPEC), pe care a păstrat-o până la sfârşitul vieţii.

În 1996 a fost propunerea preşedintelui pentru conducerea Ministerului Informaţiei, pentru că nu era nimeni mai potrivit ca să prezinte convingător noua faţă a României. S-a dovedit că nu s-a înşelat. În 1997, în calitate de ministru al Informaţiilor Publice, a primit o scrisoare din partea lui Soljeniţîn prin care acesta propunea Guvernului român să organizeze pe teritoriul României procesul comunismului – nu al comuniştilor, ci al sistemului şi ideologiei comuniste. Motivaţia lui Soljeniţîn era că dintre toate ţările afectate de dictatura comunistă, cea mai cumplit lovită de comunism a fost România. Nu întâmplător invitaţia îi fusese trimisă lui Sorin Bottez. Soljeniţîn afirmase că cea mai sinistră formă de teroare în secolul XX fusese Experimentul Piteşti – Gherla şi se ştia că Sorin Bottez fusese printre cei foarte puţini care în mod greu de imaginat rezistaseră fără să cedeze în faţa torturilor. Aşa cum a declarat chiar Sorin Bottez, propunerea pe care i-a prezentat-o premierului Ciorbea nu a putut primi un răspuns afirmativ pentru că presupunea cheltuieli uriaşe de

organizare a procesului – aducerea a sute de martori și avocați, întreținerea lor – o procedură imensă, cu costuri enorme pe care Guvernul României nu le putea plăti.

N-am avut ocazia să îl abordez în acei ani. Când am început interviurile cu foștii miniștri CDR, părăsise această lume și, pentru a-i contura un portret, a trebuit să fac apel la informațiile primite de la președintele Emil Constantinescu și de la ceilalți apropiați ai săi. Sorin Bottez s-a născut în familia unui avocat cunoscut, a primit o educație aleasă, vorbea din copilărie engleza și franceza și era pasionat de muzica simfonică și operă.[7] Avea 16 ani și era elev când a fost arestat în 1946, pentru că împreună cu alți prieteni din tineretul liberal scria pe pereți Jos comunismul!, Vrem Basarabia! În 1949, elev în ultimul an, era și vicepreședinte al Organizației Tineretului Național Liberal. A fost arestat din nou pentru că era membru al unei organizații care răspândise manifeste anticomuniste și condamnat în total la 61 de ani de muncă silnică și temniță grea, din care s-a reținut pedeapsa cea mai mare, 20 de ani de muncă silnică. A trecut prin toate pușcăriile comuniste până la grațierea din 1964, când a fost eliberat, după 15 ani. S-a calificat în închisoare ca zidar, fierar, fierar betonist, miner. La ieșirea din închisoare a terminat liceul cu 10 și Facultatea de Limbi Germanice cu media generală 10. A fost profesor de engleză la un liceu din Capitală și apoi la Catedra de Engleză a Universității din București.[8] La 22 decembrie 1989 a inițiat reînființarea PNL și, sub gloanțele „luptei cu teroriștii", a transmis personal comunicatul privind reînființarea partidului, pe care îl tradusese în engleză, ambasadelor occidentale. A fost ministru și ambasador, dar nu a beneficiat de un leu în afară de salariu și pensie. Nu a făcut niciodată vreo afacere. Spunea că asta nu înseamnă că toți ar trebui să facă asemenea lui, pentru că nu ar mai exista industrie, comerț și progres.

Sorin Bottez a rămas în memoria celor din rezistența anticomunistă prin comportamentul său demn în fața torturilor. Oricât l-au schingiuit, a refuzat să lovească un alt coleg de detenție sau, la liturghia neagră, să batjocorească credința în

Dumnezeu. Își dorea moartea, dar și-a pus în gând că „nu există Înviere fără Vinerea Mare". A refuzat să fie martor în procesul capilor Experimentului Pitești – Gherla, când aceștia au fost judecați și apoi executați de foștii lor șefi, spunând că ar accepta să fie martor doar la procesul în care vor fi judecați Gheorghiu Dej și Nicolski. Sorin Bottez considera că genocidul este o ucidere în masă de obicei imediată și ușoară. Tortura de la Gherla era lentă și cumplită, ca să te distrugă fără să te omoare. Dinu Zamfirescu, coleg de închisoare cu Sorin Bottez, acum în conducerea CNSAS, a văzut dosarul pe care acesta refuzase să-l vadă – pentru că nu a vrut să-și afle turnătorii, pentru a nu se încărca și cu păcatele lor –, și a constatat că anchetatorii aveau un fel de respect pentru el.

Sorin Bottez credea că prin Experimentul Pitești, aplicat apoi la Gherla și Aiud, a fost batjocorită ideea de om prin anihilarea voinței și a identității. Spălarea creierului nu s-a mai făcut prin mijloace psihologice, ci prin constrângere fizică. A rezistat pentru că în creierul lui s-a înfipt NU, când putea să se înfigă DA, fiindcă au funcționat principiile care i-au fost inoculate odată cu laptele mamei și învățăturile tatălui, învățăturile marilor lui profesori și marilor înaintași din Partidul Liberal. Pentru Bottez, comunismul în teorie a fost chiar mai rău decât în realitate. A fost o luptă a necugetătorilor împotriva cugetătorilor, a lumii celor proști și inculți împotriva celorlalți, ațâțarea instinctului celui care avea mai puțin față de cel care are mai mult. Tragica lui experiență l-a învățat că răul nu duce niciodată la bine. Această experiență l-a ajutat să-și păstreze corectitudinea morală în toate momentele tranziției postcomuniste.[9]

Într-un interviu din Adevărul, realizat de Laurențiu Cicăzanu și publicat la 4 mai 2007, la întrebarea de ce a plecat din Partidul Național Liberal, la a cărei refondare a contribuit, și s-a dus la Acțiunea Populară, a răspuns că a plecat atunci când s-a făcut fuziunea cu partidul lui Meleșcanu și când Stolojan a fost ales drept candidat la alegerile prezidențiale. Nu putea accepta compromisuri și de aceea a intrat în Acțiunea Populară, pentru

că aceasta este formațiunea care nu a făcut niciun compromis. La replica lui Ciocăzanu: „Dar nici nu a jucat niște cărți importante", răspunsul lui Bottez este: „Nu, nu a jucat, dar nici domnul Emil Constantinescu, cât a fost președinte, în ciuda a ceea ce spun foarte mulți, nu a făcut compromisuri. A dovedit că se poate guverna fără a face vreun compromis".

Dacă eu nu am mai putut să îi iau un interviu, Laurențiu Ciocăzanu a putut face asta când mai trăia. Interviul lui Sorin Bottez, „Intelectualii nu pot face orice doar fiindcă sunt deștepți", poate fi consultat pe Google și are 0 comentarii și 0 aprecieri. Asta spune, cred eu, foarte multe despre interesul de a alege oameni competenți și morali în politică sau măcar de a afla dacă ei există. Sau poate tocmai faptul că ei există ne deranjează.

Recuperarea elitelor

Biografiile acestor miniștri alimentează un gând care nu-mi dă pace de când am început documentarea pentru această carte. Începe să prindă tărie sentimentul că la alegerile din noiembrie 1996 s-au confruntat, de fapt, „două lumi". Aceleași de la alegerile din noiembrie 1946, nu foarte mult schimbate de trecerea celor 50 de ani.

Biografiile lor și a președintelui Emil Constantinescu însuși au un numitor comun. Sunt cu toții urmași ai unei meritocrații interbelice, umilită și decimată de conducătorii comuniști, care și-au croit un drum în societatea de tip nou prin calități profesionale remarcabile. Toți cei pomeniți au avut cariere universitare prestigioase, iar după vremelnica perioadă petrecută la putere – vremelnică, dar esențială pentru orientarea României spre valorile civilizației occidentale –, s-au întors la carierile și preocupările lor anterioare. Ei și ceilalți ca ei au reprezentat meritocrația post-comunistă.

NOTE

1. Centrul European de Studii Covasna - Harghita, seria „Profesioniştii Noştri": „Nicolae Noica la 70 de ani", ediţie îngrijită de Corneliu-Mihail Lungu şi Ioan Lăcătuşu, Editura Eurocarpatica, 2014
2. Nicolae Şt. Noica, „Neamul Noica", cu o prefaţă semnată de Andrei Pleşu, Editura Cadmos, 2009.
3. „Reforma şi lucrările publice în România ultimilor ani (1997-2000)", Editura Universalia, 2000
4. „Povestea Elisabetei Rizea din Nucşoara urmată de mărturia lui Cornel Drăgoi", ediţie îngrijită de Irina Nicolau şi Theodor Niţu, Editura Humanitas, 1993
5. Informaţiile despre soarta „Haiducilor Muscelului" se regăsesc într-o scrisoare a organizaţiei PNŢCD din Nucşoara adresată lui Nicolae Noica. Semnatari: Elisabeta Rizea (preşedinte de onoare), I. Preda (vicepreşedinte), I. Secheleanu (secretar).
6. https://www.youtube.com/watch?v=ZMYQnFXZo5w
7. Dr. Stephan Paen: Prof. Sorin Bottez, „Supremă lecţie a sufletului spre triumful spiritului", revistamuzicala.radioromaniacultural.ro, 1 iunie 2015
8. Profesioniştii: Sorin Bottez. Realizator TVR: Eugenia Vodă, www.eugeniavoda.ro
9. Sorin Ilieşiu: Sorin Bottez - mărturie filmată despre „Reeducarea prin tortură", 4 ore de filmare, Bucureşti, 3 iunie 2008, transcriere Tudor Petcu

ROȘU ȘI NEGRU. OLIGARHIE NEOCOMUNISTĂ ȘI MINERIADE

Puterea neocomunistă: de la păcatul originar la România în colaps

Revoluţia mea

16 decembrie 1989

Cum mi-am petrecut eu anul 1989? Reconstituind evenimentele lui în ţările comuniste semnatare ale Pactului de la Varşovia[1], mi-am dat seama că mi-e imposibil să reconstitui foarte clar istoria mea personală din acel an. În ianuarie şi februarie am avut sesiune, a fost foarte frig şi am suferit din cauza unei iubiri pierdute. Nu ştiu ce-am făcut în martie şi aprilie. Cred că atunci am început colaborarea cu presa studenţească, scriind articole despre muzica rock, care apăreau când şi când, pentru că paginile erau mai tot timpul ocupate de documentele partidului şi cuvântările lui Ceauşescu. Despre „Scrisoarea celor 6" auzisem vag şi nu mă impresionase cine ştie ce, din cauza biografiilor semnatarilor ei. Cum a fost luna mai? Am două amintiri speciale, legate una de alta şi cu aceeaşi semnificaţie. Atunci am simţit eu că zilele regimului sunt numărate.

Început de mai şi concert de rock timişorean la Casa Studenţilor din Bucureşti. În final, Mircea Baniciu, acompaniat de Pro Musica, prezintă un minirecital Phoenix, cu o introducere în care se vorbeşte, voalat, dar neîndoielnic, despre libertate. De fapt, gestul în sine constituia o manifestare de libertate, pentru că Phoenix era trupă interzisă din 1977, după o spectaculoasă

evadare din România comunistă, cu membrii trupei ascunși în boxe. Cei aproape 500 de spectatori își țin respirația preț de câteva secunde, așteptând năvala activiștilor de partid și întreruperea concertului. Ea nu se produce, iar aplauzele de-atunci îmi răsună în urechi și astăzi. Pe 18 mai 1989 eram la Timișoara, în Sala Olimpia, la un concert Pro Musica. N-aș fi ținut minte data, dacă nu ar fi fost precizată în imaginile pe care mi le-a trimis de curând Christian Podratzky, fost component al grupului, astăzi basist la Rezident Ex și Abra. Documentarul trimis de el este excepțional pentru că redă atmosfera acelui an. Milițienii patrulau de zor prin zonă, iar supraveghetorii, în costume ponosite și demodate de mici activiști, au început să dea semne de mare agitație când publicul s-a înflăcărat și a început să scandeze: „Nu plecăm! Nu plecăm! Nu plecăm!“ Lunile de vară au fost și ele pline de speranță datorită convorbirilor cu Stelian Tănase. Schimbarea plutea în aer, era sigur. Dar parcă nu mi s-a mai părut așa la sfârșit de noiembrie, în zilele Congresului al XIV-lea al PCR, când patrulam de zor în perimetrul permis din zona Sălii Palatului, locul de desfășurare, „să prind atmosfera“. Era înghețată.

17 decembrie 1989

Îmi amintesc atât de bine că era sfârșit de săptămână, încât nu simt nevoia să caut confirmări. Plecasem, ca în fiecare sâmbătă, spre Bușteni, unde mă așteptau părinții mei, mâncare cumsecade, o cadă cu apă caldă de-adevăratelea, programele Europei Libere și Vocii Americii, pe care nu le puteam asculta în căminul studențesc din Regie. Și tot ca în fiecare sâmbătă, m-am strecurat greu în trenul supraaglomerat cu destinația finală Satu-Mare, pe care-l foloseau toți studenții din București care călătoreau spre Valea Prahovei și mai departe, unii spre casă, alții spre distracție. Dar nu numai ei. Amatori de excursii montane, din alte categorii de vârstă, existau și pe-atunci. Existau, probabil, și câteva persoane care chiar aveau treabă la Satu-Mare. Uneori urcam în tren direct pe geam, nu se putea altfel, dar în acea sâmbătă, n-a fost cazul.

Abia acasă am aflat că se întâmplă ceva la Timișoara. Ce anume și cum se va sfârși rămânea neclar. Speranță și frică... Frică și speranță. Curiozitate. La București nu se întâmpla nimic? Păi, nu prea. Duminică seara, sala de spectacole a Teatrului Ion Creangă din Piața Amzei era supraglomerată la concertul susținut de Alexandru Andrieș și Nicu Alifantis. Risipiți pe scaune sau în picioare, sprijinind pereții, cam mulți spectatori cu părul tuns foarte scurt și costume gri care nu le veneau bine. Aveam sentimentul că toți cei de-acolo știau că se întâmplă ceva la Timișoara. Cei doi artiști n-au rezistat să nu strecoare câteva „șopârle" în timpul recitalului, dar „băieții răi" n-au reacționat. Mi se pare cutremurător când mă gândesc că, exact în acele ore, pe străzile Timișoarei mureau oameni.

19 decembrie 1989

A doua zi, la facultate, împreună cu Lucian, singurul băiat din grupă, ajuns din greșeală la Petrochimie, ca și mine, ne-am întrebat colegele dacă știu ce se întâmplă la Timișoara și dacă n-ar trebui să ieșim în stradă și noi. Ne-au întors spatele. Nu voiau să-și periclitеze viitorul de studente de nota 10, care prind o repartiție bună la terminarea facultății, cât mai aproape de București. Numai frica asta n-o aveam noi, rebeli și repetenți amândoi. Am chiulit și ne-am refugiat în Grădina Icoanei, cu o sticlă de votcă cumpărată de la Alimentara, ca să ne facem un plan. Nu mai băusem votcă la nouă dimineața, dar situațiile excepționale cer atitudini excepționale. Până la urmă, turtiți de votcă și de temperatura lunii decembrie, era un decembrie prietenos, dar, totuși, noi stătuserăm pe bancă câteva ore bune, n-am mai ajuns la un plan coerent de acțiune. Căminele studențești s-au închis și am plecat acasă.

26-27 decembrie 1989

Pe 26 decembrie m-am întors în București, cu cozonaci proaspeți, pe care voiam să-i împart revoluționarilor. Au ajuns în redacția *Vieții Studențești* și ne-au ținut de foame în ziua și noaptea

petrecute acolo, când se pregătea un prim număr al revistei, într-o nouă Românie. Cea de după căderea lui Ceauşescu. Aşa credeam noi atunci. În zona Splaiului Independenţei, spre Eroilor, încă se mai trăgea. De unde? De ce? În dimineaţa de 27 decembrie, când ne îndreptam spre tipografia din Brezoianu – fotograful Mihai Cojocea şi cu mine –, un glonţ răzleţ ne-a vâjâit pe deasupra capetelor, undeva prin apropierea magazinului Adam. De unde? De ce?

Asta a fost „revoluţia mea". În lunile şi anii care au urmat n-am mai stat deoparte. Probabil şi ca să-mi spăl ruşinea de-atunci. Nu puteam accepta ideea că, după ce nişte oameni au murit pentru libertatea mea, mulţi din aceeaşi generaţie, n-aş fi făcut nimic ca să le duc idealurile mai departe. Atât cât îmi stătea mie în puteri. Nu voi fi niciodată de partea celor care spun că sacrificiul lor a fost zadarnic. Nu am făcut nimic pentru căderea dictaturii lui Ceauşescu, dar am înţeles repede ce s-a întâmplat atunci. Nu pot însă să-i înţeleg pe cei care au participat, de o parte sau alta, la evenimentele din decembrie 1989, şi susţin că nu ştiu ce a fost atunci. Pentru ei scriu aceste rânduri.

Revoluţia lor

Revoluţia KGB-ului

Nu s-a implicat în revoluţia română, nu-i aşa? Sau, poate, doar un pic, cât să ajungă oamenii lor la putere. Poate agenţii Spetnatz doar au asistat, ca să-şi păstreze mâinile cât de cât curate. Dar asta după 22 decembrie. Nu are nicio răspundere pentru crimele comise sau coordonate de agenţii lor români ajunşi în posturi de conducere - Militaru, Cico Dumitrescu, Brucan sau chiar şeful lor?

Revoluţia nomenclaturii PCR

A fost întotdeauna de partea poporului şi i-a dorit numai binele, nu-i aşa? Gata oricând să demonstreze acest lucru, Ilie Verdeţ îşi doreşte să preia imediat funcţia de prim-ministru. Ehei, ce bine o să fie în România, după fuga lui Ceauşescu, cu oameni ca el la conducerea ţării... S-a şi văzut cum a fost, cât a acţionat după revoluţie guvernul nomenclaturii comuniste, cu eşaloanele unu şi doi la post. Respinsul Ilie Verdeţ şi-a făcut partid şi când nimeni nu se mai aştepta, după „alegerile libere" din 1992, a ajuns din nou la guvernare.

Revoluţia Securităţii şi a Miliţiei

În dimineaţa de 22 decembrie, Securitatea a trecut de partea poporului, nu-i aşa? Securitatea ştia ce se întâmplă în Europa de Est, ştia ce se discutase în Malta, la întâlnirea dintre Bush şi Gorbaciov[2], ştia că prăbuşirea lui Ceauşescu este iminentă şi, în

felul ei, pregătise transferul de putere. În toate instituţiile statului, pe toate palierele societăţii, oameni şcoliţi şi încă tineri, erau gata să acţioneze la ordin. Începea ascensiunea lor. Aveau pregătite toate variantele. Securitatea a lăsat Miliţia şi Armata să se mânjească ele cu sânge. Miliţia i-a torturat sălbatic pe manifestanţii de la Timişoara şi Bucureşti şi apoi, ca şi Securitatea, a devenit victima Armatei.

Revoluţia generalilor lui Ceauşescu

Armata e cu noi, nu-i aşa? Despre generali ar mai fi de discutat. Cei din conducerea activă au executat fără să clipească ordinele lui Ceauşescu, au tras în cei care manifestau pentru libertate şi democraţie, chiar dacă cei din Piaţa Universităţii nu ameninţau nicio instituţie publică, şi i-au călcat cu tancurile.

Generalii recrutaţi de GRU-ul sovietic, trecuţi în rezervă de Ceauşescu, îi aşteptau cu nerăbdare pe ruşi ca să se răzbune pe generalii care le luaseră locul şi pe securiştii care îi anchetaseră.

În 24 decembrie 1989, generalul Militaru i-a ordonat viceamiralului Constantin Iordache să trimită un detaşament de ofiţeri cunoscători ai limbii ruse la Aeroportul Mihail Kogălniceanu pentru a prelua un detaşament sovietic care urma să aterizeze acolo. Au aşteptat degeaba sosirea avionului. Generalul Iulian Vlad, şeful Securităţii, şi generalul Ştefan Guşă, şeful Marelui Stat Major al Armatei, se împotriviseră sosirii ruşilor şi asta i-a costat. Arestarea lui Iulian Vlad şi a celor patru adjuncţi ai săi a avut loc, câteva zile mai târziu, în biroul generalului Nicolae Militaru, agent GRU, în prezenţa ambasadorului sovietic.[3] După care s-au înfrăţit din nou, cu câteva pierderi colaterale.

***

Realitatea e că „Revoluţia lor“ nu a existat. Agenţii KGB erau, desigur, în România, ca peste tot în lume, poate mai mulţi şi mai pregătiţi. Erau infiltraţi peste tot, în armată, în Securitate, în presă. Ceauşescu îi mai schimbase din posturile de conducere, dar nu îndrăznise să se atingă de ei. Laşi până în măduva oaselor,

cei din „conspirația prosovietică", în frunte cu Iliescu, n-au mișcat un deget până la izgonirea lui Ceaușescu din sediul CC de către manifestanți. Agenții ruși au stat „la locurile lor"; de ce ar fi intervenit, când seara la televizor au văzut în echipa „noii conduceri revoluționare" pe toți cei pregătiți de ei să ia puterea?

Nomenclatura PCR s-a dovedit cea mai lașă din toate țările din lagărul comunist. Nicio disidență la Congresul PCR din noiembrie 1989. Au stat lângă Ceaușescu până în ultima clipă, aprobându-i toate ordinele criminale scelerate. La intrarea revoluționarilor în CC, s-au ascuns în wc, ca Verdeț sau pe unde au putut, după care au revenit senini în același CC, la chemarea lui Ion Iliescu, ca să ajute noua putere.

Între 22 și 25 decembrie, s-au războit între ei, dar cu prețul morții și rănirii grave a multor soldați în termen care nu aveau nicio vină și a unor civili nevinovați care deveniseră „teroriști". Au continuat apoi o luptă surdă pentru putere și bani, care iese la iveală de-abia azi. Au scris sute de cărți mințind poporul cu teoriile conspirației, pentru a-și acoperi ticăloșiile de atunci și de acum. Și, din nefericire, i-au convins pe mulți, și nu doar pe proști.

Revoluţia aşa cum a fost

Pe 16 decembrie, după calendare...

(primul vers al piesei *Timişoara*, compusă de Ilie Stepan, liderul grupului Pro Musica, în zilele Revoluţiei)

Seara, câteva sute de credincioşi se adună în preajma Bisericii reformate din Timişoara pentru a protesta împotriva unei hotărâri judecătoreşti de evacuare a pastorului Laszlo Tökes. Nemulţumirea enoriaşilor se transformă a doua zi într-o revoltă împotriva regimului comunist şi a dictatorului Ceauşescu. Armata împânzeşte oraşul şi deschide focul la Catedrală, Podul 700, Podul Decebal, în Piaţa Libertăţii, pe Calea Girocului şi Calea Aradului. Ordinul a fost dat de Ceauşescu însuşi, în jurul orei 17.30, în teleconferinţa cu autorităţile locale: „În Timişoara, trupele primesc muniţie de război. Se somează şi oricine nu se supune se socoteşte stare de necesitate şi se aplică legea". Sunt ucişi 47 de oameni.[4]

„Vrem pâine pentru copii"

17 decembrie 1989

La patru dimineaţa, când a sunat telefonul, tânărul procuror Gheorghe Mocuţa a ştiut că nu va urma nimic bun. Câteva ore mai târziu, va înţelege că a fost gestul de răzbunare la care se aştepta, mai devreme sau mai târziu, cei care nu respectă „linia" impusă de sistem sunt obligaţi să „plătească" într-un fel sau altul. A fost anunţat că trebuie să plece la o anchetă şi că va veni curând

o mașină să-l ia. „Unde trebuie să plec?" Vocea de la celălalt capăt al firului îi răspunde rece: „La Băneasa". De fapt, la Băneasa a fost urcat într-un avion și trimis la Timișoara, împreună cu alți trei colegi. Au fost conduși la închisoare și li s-a spus că trebuie să aresteze 1 200 de oameni, sub acuzația de ultraj contra bunelor moravuri. Când a ajuns în oraș, un prieten avocat, coleg de cameră în anii studenției la Cluj, l-a avertizat: „Ai grijă, geamurile nu au fost sparte de cei ajunși la penitenciar, geamurile au fost sparte de trupe bine antrenate".

Tânărul procuror, incapabil să învețe să fie pe linie, îl sfidează pe Procurorul General al României: „Dumneavoastră considerați că strigătele „Jos Ceaușescu" și „Vrem pâine pentru copii" sunt zgomote de natură să tulbure liniștea publică?" Gheorghe Mocuța refuză să semneze mandatele de arestare și pleacă spre hotel, hotărât să își ia hainele și să se întoarcă imediat la București. Nu se va întâmpla așa. Din hotel este ridicat de Armată, împreună cu un coleg, Ion Mihai Alexandru. Sunt conduși, cu glonț pe țeavă, până la garnizoana din oraș, și abia acolo un procuror militar, absolvent al Facultății de Drept din Cluj, le confirmă identitatea. Pe drum, începe să se răspândească zvonul: „Sunt teroriști".[5]

Gheorghe Mocuța se gândește și astăzi ce s-ar fi putut întâmpla dacă atunci, la Timișoara, ar fi semnat vreun mandat de arestare.

Operațiunea „Trandafirul"

18 decembrie 1989

Alexandra Enache, directorul Institutului de Medicină Legală din Timișoara, pe atunci medic rezident, își amintește că în dimineața de 18 decembrie, când a venit la serviciu, Morga era plină. Păziți de milițieni și procurori criminaliști, medicii nu fac nicio autopsie, se rezumă doar la descrierea hainelor și semnelor distinctive ale victimelor, a rănilor și a leziunilor. A doua zi, 47 de cadavre dispăruseră. Transportul acestora la Crematoriul Cenușa din București, cu o izotermă de la Comtim, căreia i-au fost schimbate plăcuțele de înmatriculare la intrarea în Capitală, a purtat numele Operațiunea „Trandafirul". Pe 20 decembrie,

cenuşa martirilor Timişoarei a fost deversată într-un canal din comuna Popeşti-Leordeni. Două zile mai târziu, toate documentele întocmite de criminalişti erau arse. Autorii acestei odioase operaţiuni de „curăţire" nu s-au gândit că medicii îşi luaseră notiţe şi că ei pot depune mărturie.[6]

„Primul oraş liber de comunism"

20 decembrie 1989

Timişorenii nu se lasă descurajaţi. Vor ieşi în stradă în număr din ce în ce mai mare şi vor striga din ce în ce mai apăsat, din ce în ce mai puternic: „Jos Ceauşescu!", „Jos comunismul!", „Nu vă fie frică!". După două zile în care Armata, Miliţia şi trupe ale Unităţii Speciale de Luptă Antiteroristă au încercat să reprime revolta populară, protestatarii iau în stăpânire centrul oraşului. Din balconul Operei cer demiterea Guvernului şi înlăturarea dictatorului Ceauşescu. La 20 decembrie 1989, Timişoara devine „primul oraş liber de comunism din România". Bilanţul represiunii: 71 morţi şi 253 de răniţi.

Şedinţele ruşinii

21 decembrie 1989

În Capitala României, la ordinul secretarilor de partid, în toate instituţiile publice, ziua de 21 decembrie începe cu şedinţe de condamnare a „contrarevoluţiei" de la Timişoara şi exprimarea unui „ataşament fierbinte pentru conducătorul partidului şi statului". Aceleaşi reacţii erau aşteptate şi la adunarea populară convocată pentru ora 11 în faţa Comitetului Central al PCR (astăzi Piaţa Revoluţiei), numai că, în timpul discursului lui Nicolae Ceauşescu, se aud huiduieli la adresa regimului.

Mitingul lui Ceauşescu

Transmisia Televiziunii Române este întreruptă şi manifestanţii sunt împinşi de forţele de ordine spre Strada Academiei, Piaţa Universităţii şi Piaţa Romană. Pe strada Biserica

Enei, locotenent-colonelul Gheorghe Rodeanu, adjunctul şefului Miliţiei sectorului 4, trage fără somaţie şi răneşte un student. Marcel Roman este prima victimă a represiunii din Bucureşti. Sunt operate sute de arestări. Arestaţii sunt bătuţi cu bestialitate şi transferaţi la închisoarea Jilava. Manifestanţii rămaşi în stradă se regrupează în Piaţa Universităţii, în apropierea hotelului Intercontinental, unde vor ridica o baricadă. Transportoare blindate circulă în viteză pe bulevardul Magheru pentru a intimida demonstranţii, intră în mulţime şi ucid alte şapte persoane. [7]

Nicolae Ceauşescu organizează o teleconferinţă cu prim-secretarii PCR din judeţe, decretează „mobilizarea generală a întregului activ de partid şi de stat, a tuturor forţelor de interne – Miliţie şi Securitate –, inclusiv a unităţilor militare" şi ordonă: „Să se folosească toate mijloacele..."

Baricada de la Inter

Alţi manifestanţi sunt ucişi. La Spitalul Colţea, aflat în apropiere, sunt operaţi primii răniţi. Spre seară, represiunea se intensifică, se fac noi arestări, apar tancurile cu ordinul de a sparge baricada de la Inter. Se trage din mers, cu mitralierele.

Miliţia şi Securitatea, precum şi unităţi ale Armatei angajate în reprimarea populaţiei pe baza ordinului lui Ceauşescu până în 22 decembrie 1989, poartă responsabilitatea pentru moartea a 162 de persoane şi rănirea gravă a 1 107 oameni neînarmaţi şi nevinovaţi. 3 000 de protestatari au fost arestaţi, torturaţi şi trimişi la închisoarea Jilava.

„Trageţi! Ce mai aşteptaţi?"

Revolta populară se extinde. Transilvania reacţionează. În Sibiu, Cluj, Cugir, Sebeş, Deva, Târgu-Mureş şi Braşov apar îndemnele la grevă generală. În Piaţa Republicii din Sibiu se adună pe 21 decembrie peste 2 000 de oameni şi fiul dictatorului, Nicu Ceauşescu, preşedinte al Comitetului Judeţean al Partidului

Comunist, trimite Armata, Miliţia şi Securitatea pentru împrăştierea manifestanţilor. Bilanţul represiunii este de 85 de morţi şi 139 de răniţi.

În aceeaşi zi, clujenii se adună în Piaţa Libertăţii, avându-l în fruntea lor pe actorul Călin Nemeş care le strigă soldaţilor: „Trageţi! Ce mai aşteptaţi?" Bilanţul represiunii este de 11 morţi şi 23 de răniţi. Eroul revoluţiei clujene, Călin Nemeş, este grav rănit în timpul luptelor de stradă din 21 decembrie 1989, dar supravieţuieşte. Se sinucide la 8 iulie 1993.

Revolta populară învinge

22 decembrie 1989

În dimineaţa zilei de 22 decembrie este instituită, prin decret prezidenţial, starea de necesitate pe întreg cuprinsul ţării. În Bucureşti, muncitorii de pe marile platforme industriale se îndreaptă spre centrul oraşului. Tancurile Armatei sunt înconjurate de manifestanţi şi se retrag. Revoluţionarii ocupă Televiziunea şi Radioul public şi se îndreaptă spre sediul central al partidului comunist. Miliţia şi Securitatea se predau. Vasile Milea, ministrul Apărării, se sinucide, iar Armata trece de partea revoluţiei.

Ceauşescu li se adresează protestatarilor din balconul Comitetului Central al PCR într-o ultimă încercare de a justifica represiunea împotriva „trădătorilor şi huliganilor vânduţi agenturilor străine". Manifestanţii îl huiduie, iau cu asalt clădirea şi pătrund în sediu. Nicolae şi Elena Ceauşescu fug cu un elicopter de pe acoperişul clădirii.

Confiscarea revoltei populare

După-amiaza, în urma unei înţelegeri dintre generalul Victor Atanasie Stănculescu, ministrul Apărării – numit în funcţie de Ceauşescu dimineaţa, după moartea generalului Vasile Milea –, şi Ion Iliescu, fost secretar al CC al PCR şi prim-secretar la Iaşi şi Timişoara, se constituie Frontul Salvării Naţionale.

Noua instituție a puterii de stat include câțiva disidenți anticomuniști și câțiva lideri ai revoltei populare, dar este dominată de acei reprezentanți ai Armatei care conduseseră represiunea sângeroasă împotriva revoltei populare și foști lideri comuniști, eliminați din funcțiile lor de către Ceaușescu sub acuzația cooperării cu serviciile secrete sovietice KGB și GRU. În cercul restrâns al noilor conducători este acceptat doar unul dintre revoluționarii de la Inter, Petre Roman, fiul ilegalistului comunist Valter Roman.

Armata iese din nou din cazărmi ocupând sediile administrative naționale și locale, Televiziunea, Radioul, punctele strategice cheie, sub pretextul unei așa-zise lupte cu teroriști fideli dictatorului Ceaușescu. În fruntea Consiliilor revoluționare locale sunt impuși ofițeri din Armată și, practic, se instaurează un regim militar.În ziua de Crăciun, televiziunea națională rebotezată Televiziunea Română Liberă transmite execuția soților Ceaușescu, considerați vinovați și pentru victimele ucise de „teroriști" după fuga dictatorului. Dar existența „teroriștilor" n-a fost demonstrată niciodată.

La ora 17.00, în aceeași zi, 22 decembrie, Iliescu ajunge la sediul Comitetului Central al PCR. După patruzeci și cinci de minute, se adresează mulțimii adunate în piață – dar și întregii țări, adunate în fața televizorului, cu apelativul „Stimați tovarăși". Reacția este dură: „Fără comuniști". La ora 18.00 se aud primele focuri de armă.

Seara, potrivit propriei sale declarații, Iliescu a luat legătura cu Ambasada sovietică, pentru a transmite la Moscova „cine suntem și ce vrem". Deși au negat ulterior, a doua zi, 23 decembrie, Ion Iliescu și noul ministru al Apărării Naționale, generalul Nicolae Militaru, recunoscut drept agent GRU, au discutat telefonic cu sovieticii despre o posibilă intervenție militară în România.

După fuga lui Ceaușescu, mulțimea adunată în fața Comitetului Central a strigat răspicat: „Fără comuniști". Pentru ca eșalonul doi al Partidului Comunist Român să se instaleze la conducere a fost nevoie de teroare și sânge. În urma

confruntărilor dintre diferite grupuri neidentificate (presupuse a fi ale Securității sau ale serviciilor secrete sovietice) și unitățile Armatei, vor fi ucise 942 de persoane și rănite grav alte 2 245.[8] Chiar dacă astăzi se cunosc câțiva responsabili direcți pentru morții și răniții din perioada 22 decembrie–31 decembrie 1989, autorii morali ai acestor crime nu fost trași la răspundere. Și ei sunt cunoscuți.

Revoluția văzută de un cantautor

Dacă ce am înțeles eu din revoluția română nu v-a convins, atunci poate varianta cantautorului Alexandru Andrieș vă va fi de folos:

Nu, nu, nu
Multe lucruri deja s-au lămurit:
Știm precis că armata n-a tras,
Miliția n-a tras, parașutiștii n-au tras,
Securitatea nici n-are glas!
Noi am venit de-acasă și-am adus tot ce ne-a trebuit:
Am venit cu tancuri, am venit cu muniții
Și, gospodărește, ne-am măcelărit.

(Albumul *Azi*)

Note

1. Adam Burakowski, Aleksandr Gubrynowicz, Pawel Ukielski, „1989. Toamna Națiunilor", Editura Polirom, 2013
2. Arhiva Civic Media deține o copie a raportului Nr. 0075/989 Strict Secret 1989 decembrie 1. Raport olograf, exemplar unic, semnat și parafat de generalul colonel Iulian Vlad – șeful DSS – adresat președintelui României, Nicolae Ceaușescu, privind problemele ce urmau a fi abordate, în cadrul întâlnirii de la Malta, între Mihail Gorbaciov și George Bush.
3. Revista *Historia* a publicat în aprilie 2013, sub semnăturile lui Cristian Delcea și Mihai Voinea, mărturia comandantului Garnizoanei militare Constanța, viceamiralul Constantin Iordache.
4. Ștefan Both, adevărul.ro, „17 decembrie 1989. Ziua în care Armata și-a ciuruit poporul în Timișoara: Am văzut-o pe mama împușcată în cap. Tata era ghemuit, nimerit în stomac", 17 decembrie 2014

5. Interviu pe care Gheorghe Mocuța i l-acordat Laurei Ganea, încă nepublicat.
6. Ștefan Both, adevărul.ro, „18 decembrie 1989. Operațiunea Trandafirul". Mărturii din morga de la Timișoara: „Erau morți peste tot pe coridorul intunecat", 18 decembrie 2014
7. Emil Constantinescu, „Adevărul despre România (1989-2004)", Editura Universalia, 2004
8. Emil Constantinescu, „Păcatul originar, sacrificiul fondator", Editura Minerva, 2009

Regimul Iliescu 1. Neocomunismul pe față

La vremuri noi, tot noi

Puterea neocomunistă instalată prin confiscarea revoltei populare din 1989 este o ciudată combinație între național-comuniștii fideli până în ultimul moment dictatorului Ceaușescu în reprimarea sângeroasă a protestelor de stradă și conspiratorii prosovietici împotriva lui Ceaușescu. Copleșiți de dramatismul evenimentelor la care iau parte sau care se derulează sub ochii lor pe ecranele televizoarelor, amenințați de „teroriști" sau, în orașele mici, de pericolul medieval al „otrăvirii fântânilor", românii vor observa acest lucru mult mai târziu. De fapt, doar unii dintre ei. Deocamdată, se bucură că au scăpat de Ceaușescu și privesc cu încredere spre noii conducători. În prima linie, „cumsecadele" Iliescu, „frumosul și curajosul" Roman, „înțeleptul" Brucan.

Trenul era tras la peron

Silviu Brucan, fostul ziarist de la *Scânteia* care ceruse condamnarea la moarte a lui Maniu și Brătianu, fost ambasador al lui Gheorghiu-Dej, sforar folosit și de americani, și de ruși, disident anticeaușist și ideolog al puterii neocomuniste instalate la București în 22 decembrie 1989 nu are nicio reținere să declare: „Trenul era tras la peron, ne-am urcat în el".

Adevărul e că nu era niciun tren tras la peron, erau camioane pline cu morții revoluției și camioane pline cu oameni care simțiseră gustul libertății; i-au dat jos cu forța ca să se urce ei.

***

După sfârșitul însângerat al lui decembrie 1989, s-a dovedit destul de repede că noua putere de la București nu era ceea ce sperau oamenii să fie. Chiar dacă mitul teroriștilor nu fusese încă spulberat, îndoiala a început să cuprindă intelectualitatea și studențimea. Trecuse o lună de la confiscarea revoltei populare, când Frontul Salvării Naționale, constituit din eșaloanele doi și trei ale defunctului Partid Comunist Român, și-a anunțat intenția de a se transforma în partid politic și de a participa la alegeri. De ce atunci? Pentru că de atât timp a fost nevoie ca Frontul să-și creeze nuclee în toate instituțiile și organismele statale, să pătrundă până în cel mai mic cătun.

Anunțul dat publicității la 23 ianuarie 1990 era o primă încălcare flagrantă a promisiunilor noii conduceri a României din momentul preluării puterii. Ion Iliescu și oamenii lui declaseră atunci că singura misiune a Consiliului Frontului Salvării Naționale era aceea de a gestiona țara până la primele alegeri libere. Despre ce alegeri libere și corecte mai putea fi vorba în aceste condiții? După acest anunț, cunoscuta disidentă anticomunistă Doina Cornea demisionează din Consiliul Frontului, unde fusese inclusă în zilele revoluției, fără știrea ei și din evidente considerente de imagine. Este urmată de Ana Blandiana.

Mineriadele din ianuarie și februarie 1990: muncitorii, folosiți împotriva intelectualilor

23 ianuarie 1990

Consiliul Frontului Salvării Naționale, noul organism al puterii de stat din România, constituit ca o forță politică provizorie, care își asumă răspunderea de a organiza alegerile,

îşi încalcă promisiunile când Ion Iliescu anunţă că CFSN se va transforma în partid politic şi va participa la alegeri sub numele de Frontul Salvării Naţionale.

28 ianuarie 1990

Cele trei partide istorice proaspăt reînfiinţate - PNŢCD, PNL şi PSDR - organizează o manifestaţie de protest pe traseul Piaţa Rosetti - Piaţa Universităţii - Piaţa Victoriei, cerându-le reprezentanţilor Consiliului FSN să renunţe la monopul puterii. Delegaţia lor - Corneliu Coposu, Ion Diaconescu, Liviu Petrina şi Ion Raţiu (PNŢCD), Călin Popescu-Tăriceanu, Dinu Patriciu şi Andrei Chiliman (PNL), Sergiu Cunescu (PSDR) - îi prezintă lui Ion Iliescu o listă de propuneri concrete: partidul politic rezultat din FSN să poarte un nume diferit; crearea unui Consiliu de Uniune Naţională în care să fie reprezentate toate forţele politice legal constituite; desfiinţarea consiliilor FSN constituite în întreprinderi şi instituţii pentru a permite înfiinţarea unor sindicate libere; crearea unui organism format din reprezentanţii tuturor forţelor politice, însărcinat cu supravegherea imparţialităţii şi obiectivităţii emisiunilor de televiziune şi radio.

În timpul negocierilor, o contramanifestaţie organizată de FSN pătrunde în Piaţa Victoriei. Pe pancartele fluturate de muncitorii de la IMGB, ICTB, IMMR şi IIRUC se poate citi: „Ce vor PNŢ şi PNL? Un os de ros", „Liberali şi ţărănişti, puneţi mâna şi munciţi", în timp ce tabăra opoziţiei susţine că FSN=PCR şi „Cine-a stat cinci ani la ruşi, nu poate gândi ca Bush".

La contramanifestaţie sosesc şi 5 000 de mineri din Valea Jiului, înarmaţi cu bâte şi lanţuri. După sosirea minerilor, Radu Câmpeanu, preşedintele Partidului Naţional Liberal, dă semnalul retragerii opoziţiei. Reprezentanţii ei rămân sechestraţi în Palatul Victoria şi Ion Iliescu le cere să iasă împreună în balcon, pentru a le demonstra simpatizanţilor rămaşi că nu sunt arestaţi. Neintimidat, Corneliu Coposu anunţă şi din balcon care sunt solicitările opoziţiei.

29 ianuarie 1990

Pentru liderul țărănist este „ziua represiunii oficiale".[1] Înscenarea s-a desfășurat în cel mai curat stil stalinist. La sediul PNȚCD din Piața Rosetti, muncitori furioși și beți amenințau cu linșarea și doar intervenția prim-ministrului Petre Roman a calmat spiritele.

Corneliu Coposu era acuzat că, abia venit din străinătate, cu buzunarele doldora de dolari, vrea să cumpere țara, să-și redobândească moșiile și întreprinderile confiscate. Sosit cu un TAB, Petre Roman îl scoate pe liderul țărănist din sediu, nu înainte de a susține, într-un discurs adresat mulțimii furioase: „S-au demascat, țara știe cine sunt". Imaginea lui Corneliu Coposu urcându-se în TAB reprezenta o copie care se dorea identică, dar s-a dovedit prost realizată, a unei imagini din zilele Revoluției, al cărei protagonist fusese Nicolae Ceaușescu. Intenția scenariștilor contramanifestației de a-l demoniza pe liderul țărănist, „se demasca" fără să lase loc unor urme de îndoială.

Nimic nu a fost lăsat la întâmplare în acea zi. Și dacă nu-l găsim pe Coposu la sediul PNȚCD din Piața Rosetti, ce facem? Hai să trimitem o echipă de „oameni furioși" și la el acasă: „Jos Coposu!", „Coposu la azil!" Surorile i-au înfruntat cu mult calm, dar această experiență, pe fondul unei cardiopatii ischemice, combinată cu o viroză, a provocat moartea Doinei la sfârșitul lunii martie.[2]

18 februarie 1990

Păpușarii pun din nou mâna pe sfori și mai aduc o dată minerii la București, în Piața Victoriei. O demonstrație pașnică în care vocile străzii au revendicări explicite – „Cerem desființarea Securității!, Jos comunismul!, Jos Securitatea!, Vrem dreptate, nu Securitate!, Securitatea e cu ochii pe noi!, Puterea de stat se menține cu ajutorul Securității!, Fără minciuni și adeziuni!, Nu mai vrem comuniști, securiști și activiști!, Țineți minte cinci cuvinte: e la fel ca înainte!, Ultima soluție, înc-o revoluție!, Zoe

şi cu Nicu şi-au schimbat tăticul!, Vrem listele cu informatorii Securităţii din întreprinderi!, FSN-işti, aţi furat revoluţia din 17-22 dec. '89!, Olé, olé, olé, olé, Frontul ăsta ce mai e? PCR!, Azi sunt salvatori, mâine dictatori!"[3] – se transformă într-un atac provocat împotriva Palatului Victoria.

Ca din senin, un grup de provenienţă neclară sparge geamurile sediului puterii. Soldaţii şi poliţiştii care asigură paza clădirii se lasă bătuţi. Intră şi iese cine vrea, birourile sunt devastate, viceprim-ministrul Gelu Voican Voiculescu, unul dintre „emanaţii revoluţiei" este luat pe sus şi gata-gata să fie aruncat de la balcon. După câteva ore, intervine Armata şi restabileşte ordinea, dar vin şi minerii să dea o mână de ajutor. Se cere o anchetă care să stabilească cine erau invadatorii. Ea nu s-a terminat niciodată. Scopul fusese atins, minerii veniseră.

Istoria se repetă

Întâmplările din ianuarie şi februarie 1990 sunt încă o dovadă că istoria se repetă. În fapt, Consiliul Frontului Salvării Naționale a reluat experienţa blocului democratic condus de comunişti din '46, iar Consiliul Provizoriu de Uniune Naţională, înfiinţat la 9 februarie, în urma solicitărilor opoziţiei, s-a transformat într-o plenară PCR lărgită. Nici n-a fost greu, în condiţiile în care, dintre cei 255 de membri, 112 aparţineau FSN, 112 s-au distribuit între diferitele partide politice nou înfiinţate, multe dintre acestea obediente faţă de FSN, 27 erau reprezentanţi ai minorităţilor naţionale şi 3 ai Asociaţiei Foştilor Deţinuţi Politici. Acest nou organ legislativ şi al puterii de stat va funcţiona până la 8 iunie 1990 cu scopul declarat de a pregăti şi a asigura desfăşurarea alegerilor de la 20 mai.

Şedinţele CPUN, lungi şi obositoare, vor ţine românii în faţa televizoarelor până noaptea târziu. Televizarea îşi avea scopul ei, acela de a crea dezgustul populaţiei pentru democraţie. Alegerile de la 20 mai vor demonstra că a fost atins.

Duminica Orbului

20 mai 1990

După o campanie electorală caracterizată de minciuni, calomnii, insulte și agresiuni la adresa candidaților opoziției. Cu toate acestea, chiar dacă și-au exprimat unele rețineri în legătură cu corectitudinea alegerilor, cei 500 de observatori străini și cei peste 1 500 de corespondenți de presă nu au negat valabilitatea lor.[4]

Profesorul Radu Florescu de la Universitatea din Boston, observator la alegerile din România, îl vizitează pe Emil Constantinescu la Rectorat și îi povestește încântat câtă ordine și disciplină a văzut la centrele de vot. Este întrebat pe unde a fost. În centrul Capitalei și pe Valea Prahovei. Desigur, în aceste locuri atât de vizibile nimeni nu a fost bătut, amenințat sau ucis, occidentalii sunt fericiți. Prorectorul Universității din București nu are nicio îndoială că, indiferent de opțiunile oamenilor, Administrația și Poliția, compusă din vechile cadre din vremea regimului Ceaușescu, i-ar fi scos câștigători pe Ion Iliescu și FSN. Dar nu a fost nevoie să se agite prea mult. De vreme ce poporul i-a ales.

Ion Iliescu câștigă scrutinul prezidențial cu 85,07% din voturi, iar FSN obține 76,47% din voturile pentru Senat și 66,41% din voturile pentru Camera Deputaților.

Mineriada din iunie, o lovitură în inima democrației[5]

13 iunie 1990

Corturile greviștilor foamei, protestatari împotriva regimului neocomunist, instalate pe peluza din fața Teatrului Național, sunt distruse dimineața de polițiștii care intervin în forță. Greviștii foamei sunt bătuți și arestați. Câteva ore mai târziu, sub privirile îngăduitoare ale Poliției, studenții Institutului de Arhitectură sunt atacați de muncitori aduși „să facă ordine". Un grup violent de proveniență necunoscută recurge la incendierea dubelor Poliției. În timp ce studenții încearcă să stingă focul, polițiștii dau foc propriilor autobuze. În vacarmul și busculada create,

instigatorii infiltraţi în rândurile manifestanţilor îndeamnă mulţimea să se îndrepte spre Televiziune. În încercarea de a stopa violenţele, liderul Ligii Studenţilor, Marian Munteanu, se adresează mulţimii din balconul Facultăţii de Geologie şi atrage atenţia că ce se întâmplă este o diversiune.

Manifestanţii se adună în curtea TVR, de unde cer o informare corectă asupra evenimentelor din Piaţa Universităţii şi eliberarea arestaţilor. Un grup violent, răsărit în mijlocul lor, condus de Bebe Ivanovici, fost şef al Gărzilor patriotice ceauşiste, devenit peste noapte revoluţionar şi apoi membru în CFSN-ul lui Iliescu, agresează militarii care păzesc instituţia, sparge geamurile şi forţează intrarea în clădire. Emisia este întreruptă. Când aceasta se reia, se transmite un apel al preşedintelui Ion Iliescu: „Este clar că ne aflăm în faţa unei tentative organizate de a răstrurna prin forţă, prin violenţă dezlănţuită, conducerea aleasă în mod liber şi democratic la 20 mai 1990. Chemăm toate forţele conştiente şi responsabile să se adune în jurul clădirii Guvernului şi Televiziunii pentru a curma încercările de forţă ale acestor grupuri extremiste, pentru a apăra democraţia atât de greu cucerită".

O punere în scenă necesară pentru a justifica o nouă chemare a minerilor la Bucureşti.

14 iunie 1990

La ora 5 dimineaţa, primele două trenuri cu mineri sosesc în Gara de Nord. Zgomotul cizmelor care tropăie pe caldarâm rămâne o amintire de neşters pentru prietenii mei, Dolores şi Bogdan Iordănescu, care locuiesc la câteva străzi distanţă. Minerii, al căror număr va ajunge la aproape 20 000 în următoarele ore, pornesc pe jos spre Piaţa Victoriei. Din balconul Guvernului, Ion Iliescu îi îndeamnă „să facă curăţenie" în Piaţa Universităţii.

Grupuri de mineri pătrund în Universitate şi Institutul de Arhitectură, studenţii prinşi sunt bătuţi cu ferocitate, trupurile le sunt aruncate, unul peste altul, în fântâna arteziană din vecinătatea celor două clădiri. Minerul Domokos Deneş din

Aninoasa este hotărât să-i taie capul cu securea liderului Ligii Studenților, Marian Munteanu, dar este oprit în ultimul moment de inginerul minier Rusu.

Laboratoarele, bibliotecile și sălile de curs sunt devastate. Minerii, conduși de ofțeri ai UM 0215 (serviciul secret al Ministerului de Interne, desființat de administrația Constantinescu) și Serviciului Român de Informații, caută droguri, arme și valută, despre care aflaseră că s-ar găsi în Universitate. Dar și la sediile partidelor și publicațiilor de opoziție, și ele devastate.

Orice trecător care arată a intelectual este bătut crunt, în aplauzele acelei părți a populației care a votat Frontul Salvării Naționale și liniștea promisă de zâmbetul larg al afișelor electorale cu Ion Iliescu. Nu mai puțin feroce este atacul minerilor asupra cartierelor țigănești, unde recurg la violențe grave, violuri și crime. [6]

Expediția punitivă a minerilor, găzduiți peste noapte în unități militare, se încheie pe 15 iunie, la pavilionul expozițional din Piața Presei Libere, unde președintele României, Ion Iliescu, le mulțumește pentru atitudinea lor de „înaltă conștiință civică".

Bilanțul este tragic. Dintr-un raport semnat de procurorul general Gheorghe Robu și ministrul de interne Doru Viorel Ursu rezultă că au fost arestate 185 de persoane. Medicul Zorel Filipescu, șeful Direcției sanitare a municipiului București, afirmă că în aceste zile s-au înregistrat 560 de răniți și 6 decese. Evidențele complete ale lui Viorel Ene, președintele Asociației Victimelor Mineriadelor din 1990-1991, arată că numărul răniților a fost 746.

***

Florența, ora 19. Italia găzduiește Campionatul Mondial de Fotbal, la care participa și echipa României, iar în seara de 14 iunie erau programate partidele Italia – SUA și Camerun – România. În pauza primului meci, RAI începe să difuzeze imagini cu sosirea minerilor la București. Trei universitari

români încremenesc. Nicolae Cristescu, rectorul Universității din București, prorectorul Emil Constantinescu și ul științific al Senatului Universității, Alexandru Athanasiu, sosiseră la Roma cu o zi înainte, cu o cursă TAROM. Un microbuz i-a așteptat și i-a adus la Florența pentru încheierea unui acord de colaborare cu universitatea din orașul lui Michelangelo și Leonardo da Vinci. Într-una din secvențele cu tinerii bătuți lângă zidul Universității, lui Emil Constantinescu i s-a părut că l-a recunoscut pe fiul său, Dragoș, care avea examen în acea zi. Primarul Florenței, convins că la sosirea în țară vor fi arestați, le-a propus să ceară azil politic în Italia.[7]

Primarul Florenței avea dreptate. Emil Constantinescu era căutat de mineri cu salopete curate și mâini îngrijite, care aveau și fotografia lui. Minerii veniți direct din șut știau doar că trebuie înhățat Prorectorul.

Cei trei profesori români refuză oferta. Nu vor să ceară azil politic, vor să se întoarcă la București cu primul avion. Abia ajuns la București, prorectorul află că era pe lista celor care trebuiau bătuți și arestați și nu este surprins. După ce, la sugestia sa, profesorii Universității din București își rupseseră carnetele de partid, gest simbolic al înmormântării unui trecut detestat, după ce, tot la sugestia sa, profesorii Universității din București refuzaseră să adere la Frontul Salvării Naționale, grupuri de „oameni de bine" se strângeau periodic sub ferestrele biroului său pentru a scanda, intimidant și, poate, premonitoriu „Moarte intelectualilor!".

Scenariul „13-15 iunie" fusese scris cu mult timp înainte.

Studenți în vizită la Miron Cozma

13-15 iunie 1991

După mineriada din 13-15 iunie1990, la investirea Guvernului Roman, am fost surprinși de programul reformator pe care prim-ministrul îl prezentase în Parlament și credeam că România va începe să se miște, totuși, într-o direcție bună.

Viața mersese înainte până atunci, cu evenimente mai mici sau mai mari. Un festival rock, organizat de Ministerul Tineretului și Sportului pe 1 iunie 1991, la Palatul Copiilor, care a însemnat și apariția unora dintre membrii formației Phoenix, după cincisprezece ani de exil, adunase mii de oameni, cei mai mulți din generația mea, într-o descătușare superbă, plină de promisiuni. Simțeam că vom avea puterea să ne impunem voința în fața părinților care nu reușeau să se desprindă de falsa siguranță imprimată de regimul comunist, un loc de muncă stabil, o locuință, educație gratuită pentru copii, păreau mulțumiți că un dictator fusese înlocuit de un despot luminat și nu aveau curajul să privească mai departe, să-și dorească mai mult.

Am crezut sincer că reconcilierea este un prim pas spre o nouă construcție socială și am primit cu bucurie invitația Ligii Studenților de a mă alătura delegației care pleca în Valea Jiului în 13 iunie 1991, pentru inițierea unui dialog onest cu minerii: să uităm ce-a fost, să încercăm să ne înțelegem unii pe alții... Dorina Băeșu, astăzi Dorina Rusu, de la *Opinia studențească*, și cu mine, de la *Tinerama*, singurii ziariști invitați, lucram sub acoperire. Ideea de la care s-a pornit era aceea că minerii trebuie lăsați să se desfășoare în voie, dar că un asemenea moment trebuie să aibă martori capabili să povestească despre el. Chiar așa s-a și întâmplat. Până la un punct, Miron Cozma s-a desfășurat în voie.

Am fost cazați în hotelul Ligii Sindicatelor Miniere și preț de trei zile, cât a durat vizita, am fost prizonieri. În așteptarea întâlnirilor oficiale, dacă voiam să părăsim hotelul, apăreau oamenii lui Cozma care ne anunțau, politicos și ferm, că se ocupă ei de toate. Un pachet de țigări? „Nicio problemă, trimitem imediat pe cineva să cumpere." Să vedeți orașul? „Miron Cozma vă roagă să-l lăsați pe el să vă arate împrejurimile."

În prima zi a vizitei, spre prânz, am fost conduși la sediul Sindicatului. Eram șase studenți veniți de la București, nu cu mult peste douăzeci de ani, înghesuiți de gazde într-un colț al sălii de ședințe, și vreo douăzeci de lideri ai minerilor, răsfirați în jurul nostru. Stăteam față în față. Nu ne-am reconciliat și nici

n-am început să construim ceva. Înregistrasem discuțiile, mâna îmi bâjbâia după butoanele minusculului reportofon ascuns în geantă, și asta a fost concluzia mea când am ascultat caseta. După o oră și ceva de monologuri, am fost împachetați și surghiuniți în hotel.

A doua zi, Cozma ne-a arătat ce lider măreț este el, conducându-ne spre Mănăstirea Lainici, a cărei biserică era renovată din banii minerilor. Starețul, fost reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române la Ierusalim, îi cânta în strună.

În cea de-a treia zi trebuia să intrăm în mină, să vedem în ce condiții se lucrează. Cozma ne lua drept fraieri și ne săturaserăm. Ne-am făcut un plan și ne-a ieșit. Alexandru Andrei, Virgil Popescu și cu mine ne-am extras din programul impus de el și am ajuns la Lupeni, unde am fost primiți cu ospitalitate desăvârșită. Mai întâi, ni s-au pus la dispoziție salopete curate pentru vizita în mină. Pentru băieți era simplu, pentru mine, nu. Trebuia să mă schimb undeva și am fost condusă către baia construită special pentru Elena Ceaușescu, în eventualitatea că va dori să viziteze mina, pe care ea n-o folosise niciodată. Apoi și-au bătut joc de noi într-un mare fel. Trăiau o plăcere sadică conducându-ne prin galerii ieșite de mult din uz, obligându-ne să ne târâm pe coate și pe genunchi prin unele sau înaintând prin apa care mie îmi ajungea la piept, prin altele. Am tăcut și am răbdat. Înclin să cred că nu se așteptau la asta și că am reușit să le câștigăm un strop de respect și de încredere. Altfel nu s-ar putea explica ce a urmat. După vizita prin mină, ne-au condus la o cabană de munte și ne-au poftit la o masă cu fripturi la grătar și mult vin. S-au îmbătat exemplar și au devenit confesivi. Le era rușine pentru ce se întâmplase în 13-15 iunie 1990 și nu-l agreau pe Cozma. Și astăzi mă întreb de ce minerii de la Lupeni n-au reușit să i se împotrivească fățiș niciodată. De ce au acceptat să fie părtași și la mineriada următoare.

Mineriada din septembrie 1991 a fost un duș al naibii de rece pentru noi.

Coktailuri Molotov la Televiziune

25-26 septembrie 1991

La sfârşitul lui septembrie 1991, formaţia Phoenix, reunită în „formula de aur", pornea un turneu prin ţară şi am fost invitată să particip la el. Bogdan Teodorescu a fost de acord. Redactorul-şef al revistei *Tinerama* era şi el fan sau, mai degrabă, adept al mesajului şi simbolisticii pe care Phoenix le reprezenta, şi îşi dorea un cover-story care să acopere acest eveniment. Turneul a început la Iaşi, a continuat la Bucureşti, Cluj şi Timişoara şi s-a terminat la Constanţa. Fără doar şi poate, concertul de la Timişoara, oraşul în care s-a născut legenda lor, a fost cel mai important. Nu cel mai bun, pentru că artiştii erau chiar mai copleşiţi decât publicul de pe Stadionul CFR, dar cel mai impresionant. Când a început piesa „Timişoara", am văzut oameni îngenunchind şi plângând. Vocea lui Mircea Baniciu era gâtuită de emoţie şi chiar m-am întrebat dacă va reuşi să ducă concertul până la capăt. Sigur că l-a dus, dar dacă nu reuşea să facă asta, n-ar fi contat. Plecasem de la Timişoara, ne îndreptam spre Bucureşti şi, la popasul de la kilometrul 37, am aflat că minerii atacau clădirea Guvernului şi cereau demisia lui Petre Roman.

Mi-am lăsat bagajele la recepţia hotelului Athenée Palace, unde era cazată formaţia Phoenix, şi am pornit spre Piaţa Universităţii. Aici, tocmai aici, se refugiaseră minerii după asaltul asupra Guvernului. Am ajuns într-un moment de acalmie. Toată redacţia *Tineramei* era în holul de la Intercontinental, cu Max Bănuş în frunte, pregătită pentru orice avea să urmeze. Asta era meseria noastră. În următoarele zile n-am ajuns deloc în garsoniera închiriată în Dristor şi nici nu am avut habar cum s-a încheiat turneul formaţiei Phoenix. Cele câteva ore de somn pe care mi le-am permis au fost aproape de kilometrul zero, în spatele Spitalului Colţea, în casa prietenei mele, poeta Eugenia Ţarălungă.

Mi-a rămas în minte, din tot ce am trăit în acele zile, atacul asupra Televiziunii Române. Scutierii erau masaţi în curte, de cealaltă parte, minerii scoseseră piatra cubică din pavaj,

pregătind-o ca muniţie. Ba înaintau, ba se retrăgeau, chibiţaţi de bucureşteni dornici să ia parte la evenimente. Ziariştii aşteptau, adunaţi în capătul străzii. Era înnebunitoare această aşteptare şi n-am mai suportat. Întâlnirea cu Florin, fratele unui fost coleg de liceu şi bun prieten, Cătălin Popescu, jurnalist în echipa lui Stelian Tănase, mi-a oferit motivul potrivit pentru a mă îndepărta de grupul *Tinerama*. Am plecat împreună spre curtea Televiziunii, furişându-ne pe lângă ziduri şi verificând porţile tuturor caselor de vizavi. Casele aveau obloanele de lemn trase şi păreau părăsite. Am găsit o poartă descuiată şi am intrat, iar copacul de lângă zidul care străjuia curtea era cel mai bun punct de observaţie.

Eram ridicolă, aşa cum venisem din turneu, încălţată în pantofi cu toc înalt şi îmbrăcată în ceea ce eu consideram a fi o variantă a stilului casual elegant, dar cui îi mai păsa? M-am urcat în copac fără ifose şi am stat acolo câteva ore bune. Nu se întâmpla nimic, deşi iminenţa unui asalt dintr-o parte sau alta părea sigură. Periodic, militarii din curtea Televiziunii se adunau în formaţie, începeau să tropăie şi să-şi lovească scuturile cu bastoanele. Zgomotul produs îţi îngheţa sângele în vene, îţi făcea nervii praf. Eram căţărată într-un copac plin de frunziş, la câteva zeci de metri în faţa lor, sunt sigură că nu mă vedeau – şi dacă m-ar fi văzut, tot nu le-ar fi păsat –, dar mi-era frică. Mi se părea că, din clipă în clipă, vor năvăli pe stradă şi că eu voi fi prima lor victimă. Dar n-aş fi plecat de-acolo pentru nimic în lume. Periodic se adunau şi minerii în formaţie, gata-gata să atace. Până la urmă, primii care au cedat nervos ei au fost. Câţiva n-au mai suportat acest joc de-a şoarecele şi pisica şi au început să arunce cocktailuri Molotov în curtea Televiziunii. Au ţintit prost şi un copac a luat foc. Atunci am băgat de seamă că Florin Iaru se strecurase printre combatanţi şi fotografia de zor. Imaginile lui, singurele din acea noapte, au devenit antologice. Când mi-a fost clar că nimic altceva nu se mai putea întâmpla, m-am întors la grupul meu. Bogdan începuse să ne adune aşa cum o cloşcă îşi adună puii.

Tratatul cu Moscova: o obsesie?

Credeați că oamenii Moscovei au dispărut? Greșeală. În timp ce ministrul de Externe Adrian Năstase semna Declarația de la Budapesta (25 februarie 1991), care, prin decizia de a dizolva organele militare ale Pactului de la Varșovia, punea capăt formal Războiului Rece, se încheiau și negocierile pentru semnarea unui tratat de prietenie cu URSS. Tratatul de colaborare, bună vecinătate și prietenie dintre URSS și România, parafat la 22 martie 1991, la Moscova, de miniștrii de Externe ai celor două țări, Adrian Năstase și Alexandr Besmertnîh, a fost semnat tot la Moscova, pe 5 aprilie, de Ion Iliescu și Mihail Gorbaciov, și-i dădea libertatea colosului în agonie de la Răsărit să se pronunțe în legătură cu alianțele României. Doar prăbușirea URSS, după puciul din august, a împiedicat ratificarea tratatului de către parlamentul majoritar fesenist. Dacă s-ar fi ratificat acel tratat, România nu ar mai fi putut fi membru al Alianței Nord-Atlantice.[8]

Credeați că povestea se încheie aici? Nicidecum. Federația Rusă, succesoarea convențiilor și tratatelor încheiate de defuncta URSS, a pretins că „tratatul de prietenie din 1970 este încă în vigoare și că va rămâne valabil până la denunțarea lui conform clauzelor finale pe care le conținea, adică printr-o notificare transmisă pe cale diplomatică cu un an înainte de expirarea perioadei de valabilitate de cinci ani".

În 1994, Dumitru Ceaușu, cel care conducea Direcția Tratate din MAE, a trimis un memorandum la Palatul Cotroceni cu propunerea ca partea română să denunțe tratatul printr-o notificare adresată Moscovei. Ion Iliescu n-a dat niciun răspuns. După luni de așteptare, în apropierea termenului-limită, Dumitru Ceaușu nu a mai văzut altă cale de a preîntâmpina prelungirea tratatului cu încă cinci ani decât aceea de a-l înștiința pe Emil Constantinescu. După declarația fulminantă a liderului Convenției Democratice, Ion Iliescu nu a mai avut încotro și a acceptat ca notificarea să fie trimisă. A refuzat însă o declarație publică în acest sens, iar asta le-a permis rușilor să afirme că

tratatul rămâne în vigoare, pentru că denunțarea lui nu a fost făcută cum trebuie.

Situația s-a repetat cu un document extrem de sensibil, găsit în arhiva MAE. Încheiat în 1967 și prelungit în 1976 pe termen nelimitat, acesta prevedea angajamentul României de a pune la dispoziția trupelor sovietice aeroporturile, porturile și alte facilități terestre, în cazul unor operațiuni militare „declanșate ca urmare a punerii în aplicare a clauzelor de asistență militară din Tratatul de la Varșovia". Diplomații români au introdus documentul pe lista acordurilor caduce, dar rușii au insistat să rămână în vigoare. Informat în legătură cu acest subiect, Iliescu nu a dat niciun răspuns. Sau, dacă vreți, răspunsul a fost îndepărtarea lui Dumitru Ceaușu de la Direcția Tratate.[9]

În 1996, Emil Constantinescu a fost nevoit să intervină din nou pentru a stopa o nouă tentativă a lui Ion Iliescu de a semna un tratat cu Federația Rusă, în aceiași termeni și cu aceleași consecințe precum cel semnat în 1991.

***

În timp ce în Polonia, Cehia, Slovacia, Ungaria, Bulgaria, Estonia, Lituania, Letonia ajungeau la putere Vaclav Havel, Michal Kovac, Lech Walesa, Árpád Göntz, Jelio Jelev, Arnold Rüütel, Algirdas Mykolas Brazauskas, Guntis Ulmanis, anticomuniști proveniți din elita intelectuală a țărilor lor, președintele ales al omâniei era Ion Iliescu, fost secretar cu propaganda al CC al PCR, ministru și prim-secretar al Consiliului Județean, mai întâi la Iași și apoi la Timișoara. În structurile de conducere a țării, toate pozițiile-cheie erau ocupate de persoane care deținuseră funcții importante în regimul comunist. Senatul era condus de Alexandru Bârlădeanu, membru al Biroului Politic în perioada de represiune a lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, soldată cu sute de mii de oameni arestați și exterminați. Președinte al Camerei Deputaților era Dan Marțian, fost prim-secretar al Uniunii Tineretului Comunist și ministru al Tineretului în regimul Ceaușescu. În Guvern, poziția-cheie de ministru al Apărării,

apoi de cea de ministru al Economiei, a fost ocupată de generalul Stănculescu, unul dintre autorii represiunii de la Timișoara. Ministru de Interne era Mihai Chițac, fost membru al CC al PCR care a condus, alături de generalul Stănculescu, represiunea sângeroasă de la Timișoara. În 1999, amândoi au fost condamnați la 15 ani de închisoare pentru crimele din zilele revoluției. Consilier prezidențial pentru apărare și ordine publică - cea mai importantă poziție strategică - va fi până în 1996 generalul Vasile Ionel, înlăturat și trimis în rezervă de Ceaușescu sub acuzația de colaborare cu serviciile sovietice de spionaj. În fruntea Serviciului de Informații Externe va fi numit generalul de Securitate Mihai Caraman, cel care se aflase la originea unui răsunător caz de spionaj prin infiltarea în Cartierul General al NATO și sustragerea unor documente strict secrete livrate apoi KGB-ului. Șeful Serviciului Român de Informații, Virgil Măgureanu, provenea din grupul de conspiratori prosovietici.

NOTE

1. „Coposu - confesiuni, dialoguri cu Doina Alexandru", Editura Anastasia, 1996: „Luni, 29 ianuarie, s-a produs represiunea oficială împotriva noastră. Au adus muncitori, mulți în stare de ebrietate, care au început să țipe, să ne amenințe cu linșarea. În această situație a venit domnul prim-ministru Roman, împreună cu domnul Cazimir Ionescu, pretextând că vor să oprească indignarea opiniei publice împotriva noastră. Totul era o înscenare" .
2. Rodica Coposu, „Coposu - confesiuni, dialoguri cu Doina Alexandru", Editura Anastasia, 1996: „O echipă de șoc a fost adusă aici, acasă, unde a început să urle: Jos Coposu!, Coposu la azil!, tot felul de sloganuri din astea, pe care le-au scris și pe ziduri: «Liberalii la azil, Coposu la cimitir, trăiască Iliescu!» Au mânjit cu vopsele pereții exteriori ai locuinței. Urlau: «Să vină Coposu!» Sora mea le-a spus pe un ton foarte calm: «De ce țipați, Corneliu nu este acasă». «Știm noi unde este, la sediu». «Bine, duceți-vă acolo» La sediu au început să scandeze: «Afară din țară, voi n-ați mâncat salam cu soia». Domnul Petre Roman, plin de solicitudine, a venit, chipurile, să-l salveze pe Cornel de furia mulțimii și să-l scoată afară din sediu. Cornel a refuzat și atunci i s-a propus să meargă împreună cu domnul Roman să dea o declarație la Televiziune. Când a apărut Roman în balconul de la sediul PNȚ, pentru a-i calma pe cei care erau incitați și instigați de așa-ziși

muncitori, de fapt foşti securişti, a zis cam aşa: «Vă rog să vă păstraţi calmul, nu toţi cei de aici au fost plecaţi în străinătate. Eu nu-i apăr, s-au demascat singuri, dar trebuie să iasă vii din această clădire, pentru că toată străinătatea ne priveşte». Corneliu era foarte calm şi a plecat cu domnul Roman la Televiziune să dea o declaraţie. A fost înregistrată şi i s-a spus că se va transmite la ştiri. Declaraţia nu s-a transmis nici până astăzi şi nici nu ştiu dacă mai există înregistrarea. Din acel moment au început să curgă tot felul de telefoane cu înjurături, ameninţări. Presa a început să publice o serie de articole jignitoare, calomnioase. (...) După incidentele din 29 ianuarie 1990, sora mea Doina, care suferea de o cardiopatie ischemică, a făcut o criză de fibrilaţie. Combinată cu o viroză, i-a provocat moartea la sfârşitul lui martie 90."

3. Domniţa Ştefănescu, „Cinci ani din istoria României. O cronologie a evenimentelor. Decembrie 1989 - Decembrie 1994", Editura Maşina de scris, 1995
4. Domniţa Ştefănescu, „Cinci ani din istoria României. O cronologie a evenimentelor. Decembrie 1989 - Decembrie 1994", Editura Maşina de scris, 1995
5. Evenimentele din 13-15 iunie 1990 au zguduit opinia publică internaţională şi au determinat o reacţie fermă din partea Departamentului de Stat al SUA care declară că „acţiunile autorizate de preşedintele Iliescu şi guvernul său au lovit în inima democraţiei române".
6. Emil Constantinescu, „Adevărul despre România" (1989–2004), Editura Universalia, 2004
7. Interviu acordat Laurei Ganea de către Alexandru Athanasiu, nepublicat încă: „Pe 13 iunie, la nouă dimineaţa, plecam din România spre Roma, cu o cursă TAROM, împreună cu rectorul Universităţii Bucureşti din acea perioadă, Nicolae Cristescu, şi prorectorul Universităţii din aceeaşi perioadă, Emil Constantinescu. Eu aveam calitatea de secretar ştiinţific al Senatului Universităţii. De la Roma trebuia să ne îndreptăm spre Florenţa, unde urma să încheiem un acord de cooperare. Era un moment în care Universitatea din Bucureşti redeschidea punţile de legătură cu lumea universitară europeană. Se semnase deja un acord foarte important cu Institutul Max Planck din Germania şi, într-o suită de acorduri pe care le încheia Universitatea, pentru a deschide, în primul rând, posibilitatea îmbogăţirii fondului de carte şi pentru a crea premisele mobilităţii studenţilor, ne îndreptam atunci spre Florenţa. Despre ce se întâmpla la Bucureşti am aflat abia seara, când au apărut primele imagini la televiziunea publică italiană. Am trăit nişte zile complicate. Emil Constantinescu avea băiatul student şi în imaginile difuzate după venirea minerilor, faimoasele imagini cu tinerii bătuţi lângă zidul Universităţii, i s-a părut că l-a recunoscut pe fiul său. Dincolo de emoţia instituţională,

pentru că Universitatea se afla în epicentrul acestei reprimări, Emil Constantinescu a trăit foarte intens și personal zilele de 13-15 iunie. Am încheiat acordul cu Universitatea din Florența, iar primarul ne-a propus nouă, celor trei reprezentanți ai Universității din București, să solicităm azil politic. Îmi amintesc și acum cât de emoționat era primarul Florenței. Se gândea că vom fi arestați. Când am ajuns la București, am văzut exact ce se întâmplase, clădirea veche a Universității fusese devalizată, colecția de cristale a Facultății de Geologie fusese distrusă, mulți studenți fuseseră arestați și duși la Măgurele. A fost o perioadă extrem de tensionată. Trecerea timpului face ca amintirile să nu mai fie trăite cu intensitatea violentă a zilelor de atunci, ci să fie așezate în conturul mai larg al evoluției societății românești. Societatea românească era extrem de divizată atunci și trăia refulările unei îndelungate perioade anterioare".

8. Armand Goșu, Sabina Fati, „Iliescu a acționat pentru apărarea intereselor URSS", *Evenimentul zilei*, 26 iulie 2004: „Pentru a compensa desființarea Tratatului de la Varșovia, Moscova a dorit încheierea unor tratate bilaterale de prietenie și cooperare cu foștii ei sateliți, tratate prin care aceste țări urmau să fie ținute departe de NATO și de Comunitatea Europeană. În cele din urmă, România a fost singura țară care a dat curs scenariului sovietic".

9. Dumitru Ceaușu, „Un diplomat român prin furtuna unui secol prea lung", „Memoria Oltului", an III, nr. 7 (29) iulie 2014: Multă bătaie de cap ne-a dat și clarificarea situației juridice a Tratatului de prietenie și asistență mutuală cu fosta URSS. Când s-a destrămat Uniunea Sovietică, la finele lui 1991, Federația Rusă s-a declarat succesoarea la toate convențiile și tratatele încheiate de defuncta Uniune. Ulterior, am avut consultări, la nivel de directori ai direcțiilor Tratate, pentru clarificarea situației convențiilor româno-sovietice. Rușii au pretins că și tratatul de prietenie din 1970 este încă în vigoare și că va rămâne valabil până la denunțarea lui conform clauzelor finale pe care le conținea, adică printr-o notificare transmisă pe cale diplomatică cu un an înainte de expirarea perioadei de valabilitate de cinci ani. Dacă nu se notifica denunțarea lui, tratatul își prelungea automat valabilitatea pe o nouă perioadă de cinci ani. Întrucât în noiembrie 1995 expira perioada de valabilitate de cinci ani, trebuia ca, până în noiembrie 1994, să denunțăm acest tratat. În consecință, am pregătit un memorandum adresat președintelui Ion Iliescu, cu propunerea de a aproba ca Ministerul de Externe să denunțe tratatul printr-o notificare adresată Federației Ruse. Memorandumul a zăcut la președinție luni de zile, iar data fatidică (cred că era 5 sau 6 noiembrie) se apropia. Când am văzut că ministrul Meleșcanu nu face nimic pentru a obține aprobarea președintelui, l-am informat pe șeful opoziției, Emil Constantinescu, despre pericolul de a vedea prelungit

cu încă cinci ani tratatul de asistenţă mutuală cu Rusia, ceea ce ar fi fost foarte grav în condiţiile candidaturii noastre la NATO şi la Uniunea Europeană. Constantinescu a dat o declaraţie fulminantă, atrăgând atenţia să nu se ajungă la o asemenea situaţie. Iliescu şi Meleşcanu, care se aflau la Marrakes, în Maroc, pentru o conferinţă GATT, au acceptat să se facă o notificare în care să se susţină că acest tratat a devenit caduc şi că nu se mai poate aplica. Ei nu au acceptat însă să se declare oficial că România îl denunţă, în conformitate cu clauza din tratat care prevedea această modalitate de încetare a valabilităţii sale. Notificarea adresată ambasadei Rusiei la Bucureşti a fost mult timp contestată de partea rusă care susţinea că nu a fost făcută în cuvenită formă. Nu ştiu până la urmă cum s-a încheiat această controversă, deoarece am plecat de la conducerea direcţiei Tratate. (...) În 1994, scotocind prin arhiva tratatelor pentru a face lista acordurilor încheiate cu fosta URSS, arhivistul a dat şi peste un document extrem de sensibil. Este vorba de acordul încheiat cred că în 1967, prin care România lui Ceauşescu se angaja să pună la dispoziţia Uniunii Sovietice aeroporturile, porturile şi alte facilităţi terestre, în cazul unor operaţiuni militare declanşate ca urmare a punerii în aplicare a clauzelor de asistenţă militară din Tratatul de la Varşovia. Acordul, ţinut secret, a fost prelungit în 1976, pe un termen nelimitat. Noi, cei din Direcţia Tratate, l-am pus pe lista acordurilor caduce şi le-am prezentat ruşilor o propunere în acest sens. Spre marea noastră surpriză, ruşii nu au fost de acord şi au propus ca această convenţie să fie trecută pe lista acordurilor încă în vigoare, şi care urmau să-şi piardă valabilitatea printr-o înţelegere bilaterală. Cu alte cuvinte, acest acord rămânea în vigoare atât timp cât ruşii considerau că este necesar. În această situaţie, am înaintat preşedintelui Iliescu propunerea ca România să denunţe în cuvenită formă acest acord anacronic. Spre surprinderea mea, lucrarea s-a întors de la preşedinţie fără nicio indicaţie. Am repetat propunerea după câtva timp, dar nu am primit niciun răspuns.

Regimul Iliescu 2: Neocomunismul fardat

Un om pentru liniştea noastră

Pe toate zidurile, pe gardurile din oraşe şi din sate şi pe oriunde se mai poate, echipe bine organizate şi păzite de autorităţi lipesc afişe cu Ion Iliescu. Dimensiunea lor depăşeşte cu mult standardul stabilit prin lege: nicio problemă, legea e pentru ceilalţi. Hârtia şi culorile sunt de cea mai bună calitate, doar au fost imprimate în Franţa şi plătite de Hrebenciuc. Numărul lor este imens şi au fost introduse ilegal în ţară, dar cui îi pasă de controlul vamal? Din poză, Iliescu zâmbeşte larg deasupra sloganului „Un om pentru liniştea noastră". Sloganul difuzat pe toate posturile de televiziune trebuie să îi asigure pe votanţi că cei care mai au intenţia să protesteze cerând libertate, democraţie sau alte prostii de acest gen vor fi ţinuţi în frâu. Va domni pacea celor supuşi. Şi oamenii lui Iliescu vor putea fura în linişte.

Statul oligarhic: privatizarea comunismului

Se spune că însuşi Anatoli Ciubais ar fi declarat despre programul de privatizare a economiei ruseşti, început în vara lui 1992 prin distribuirea către populaţie a celebrelor cupoane care i-au purtat numele: „Am avut de ales între comunism şi capitalismul de tip mafiot".

În 1994, când Guvernul Văcăroiu a adoptat acest model, eşecul rusesc era evident. Nu e nicio mirare că rezultatele au fost

aceleaşi. Şi în Rusia, şi în România, beneficiarii acestui program de privatizare au fost nomenclaturiştii şi birocraţii statului. Au cumpărat masiv şi pe nimic cupoanele pe care oamenii obişnuiţi, neinformaţi sau chiar dezinformaţi, nu înţelegeau cum ar trebui să le folosească. Ei ştiau. Şi, cu un stat complice, totul le-a mers din plin. Privatizarea prin metoda MEBO – trecerea mijloacelor de producţie în proprietatea angajaţilor – n-a avut nici ea rezultate diferite. Foştii directori ai întreprinderilor de stat au devenit managerii societăţilor privatizate astfel şi, ceva mai târziu, acţionarii majoritari. Uşor-uşor, o mare parte din avuţia naţională a fost transferată în mâinile unor „iniţiaţi".

Un studiu publicat de revista *Sfera Politicii* în aprilie 1998, sub semnăturile lui John S. Earle şi Almos Telegdy, prezintă cifre şi concluzii relevante despre Programul de Privatizare în Masă al Guvernului Văcăroiu, adoptat la presiunea opoziţiei democratice, a Fondului Monetar Internaţional şi a Băncii Mondiale. Din cele 6 300 de societăţi comerciale aflate în proprietatea statului, 4 000 au fost incluse în acest program, iar cupoanele distribuite către cetăţeni reprezentau doar 30% din totalul acţiunilor. Cu alte cuvinte, statul îşi păstra controlul asupra fiecărei societăţi comerciale, lucru care nu s-a întâmplat în nicio altă ţară fostă comunistă. Nici măcar în Rusia.

Preistoria privatizării româneşti este destul de simplă. Legea pentru reorganizarea societăţilor din stat (15/1990) prevedea ca „societăţile din ramurile strategice ale economiei naţionale", 400 la număr şi 47% din capitalul de stat, să devină regii autonome. Restul de 6 300 erau transformate în societăţi comerciale, deţinute în proporţie de 70% de Fondul Proprietăţii de Stat (FPS) şi 30% de Fondurile Proprietăţii Private (FPP). Un an mai târziu, prin Legea privatizării societăţilor comerciale (58/1991), FPP-urile erau menite să funcţioneze ca societăţi comerciale, acţionarii lor fiind 18 milioane de români, iar FPS-ului îi revenea obligaţia să privatizeze anual 10% din portofoliul său. La sfârşitul anului 1995, 6 300 de societăţi comerciale se aflau în continuare în proprietatea statului, conduse de aceeaşi directori comunişti,

practicanți ai unui sistem de căpușare bine pus la punct. S-au creat firme anexe, pe numele soției, fiului sau fiicei, spre care au fost transferate utilaje, materii prime, contracte.

În 1996, economia românească a ajuns în colaps. România nu-și mai putea păstra întreaga capacitate industrială, construită aberant în anii comunismului, și trebuia să-și definească niște priorități. Era nevoie de curaj politic pentru a vorbi despre închideri de fabrici și uzine, iar Guvernului Văcăroiu i-a lipsit. În cei patru ani de guvernare PDSR, din 1992 până în 1996, găurile din economia bolnavă și căpușată pe deasupra au fost astupate cu prețul creșterii datoriei externe. Sub presiunea Băncii Mondiale, Nicolae Văcăroiu a fost silit să accepte lista 301, care nominaliza 30 de societăți ce trebuiau lichidate. Aproape toată petrochimia și aproape toată industria cimentului, toată siderurgia și toată construcția de mașini grele. Niciunul dintre aceste mari complexe industriale nu a avut asigurat, vreodată, pragul de rentabilitate. Tehnologiile învechite erau mari consumatoare de materii prime și energie, toate vindeau în pierdere, îndatorarea era foarte mare.

Bilanțul primelor două mandate Iliescu

6 octombrie 2016, Berlin

La Institutul pentru Romanistică al Universității Humboldt s-a adunat lume multă și lume bună pentru a urmări conferința „Liberalism și conservatorism în postcomunism" prezentată de poetul, eseistul, criticul și istoricul literar Ion Bogdan Lefter, profesor al Facultății de Litere din București. Printre atâția nemți, se regăsesc și doi români. Unul este ambasadorul României, Emil Hurezeanu. Celălalt, președintele Academiei de Diplomație Culturală din Berlin, Emil Constantinescu.

La dezbaterile de final, primul președinte democrat al României prezintă o concluzie surprinzătoare: liberalismul a câștigat cu mijloacele conservatorismului. Argumentația este impecabilă și cucerește asistența. Știe toată lumea că implozia regimului comunist a pornit de la glasnosti și perestroika. Ce nu s-a observat foarte bine și nici nu s-a discutat este că în întregul

bloc comunist populaţia a fost atrasă de perestroika, iar elitele de glasnosti. Intelighenţia a folosit portiţa deschisă de rezoluţia privind drepturile omului adoptată la Conferinţa de la Helsinki şi a construit pornind de aici o doctrină capitalistă. Pentru a convinge masele să adopte aceste două idei radical liberale, democraţia şi economia de piaţă, a apelat la două concepte conservatoare: redescoperirea identităţii naţionale şi a credinţei religioase. Nu a fost deloc întâmplător că prima organizaţie civică din URSS şi-a ales numele „Memoria". Mişcările populare din fosta URSS şi Europa de Est au fost posibile pentru că oamenii ieşiţi în stradă cu mâinile goale pentru a lupta cu forţele de represiune erau dispuşi să moară pentru o idee. Un lucru foarte rar în istoria omenirii, care îşi găseşte echivalentul perfect cu două mii de ani în urmă, în primii ani de creştinism.

Unde se termină comunismul şi unde începe postcomunismul? În ţările Europei de Est, comunismul şi-a găsit sfârşitul în 1989, cu o singură excepţie: România. Puterea neocomunistă de la Bucureşti, instaurată prin crimă, a apelat la întregul arsenal al represiunii de tip comunist pentru a înăbuşi ideile liberale promovate de intelectuali şi pentru a ţine masele departe de ele, inclusiv la crimă. Post-comunismul românesc a început abia în 1992, după ce toate tentativele de a menţine comunismul cu faţă umană au eşuat, şi se caracterizează, exact ca în fosta URSS, prin construcţia statului oligarhic.

11 octombrie 2016

Abia întors de la Berlin, Emil Constantinescu participă la conferinţa internaţională „Între istorie şi investigaţii criminalistice", organizată de IICCMER, are ocazia să-l întâlnească aici pe Jens Rommel, şeful Biroului de Investigaţii privind Crimele Naţional-Socialismului şi constată că împărtăşesc acelaşi punct de vedere: crimele comuniste, la fel ca şi cele naziste, sunt imprescriptibile.

Prezenţa procurorului general al României, Augustin Lazăr, la conferinţa IICCMER îi oferă ocazia să salute protocolul

de colaborare semnat cu o săptămână în urmă între cele două instituții: „Cred că este una dintre cele mai bune cooperări, pentru că, pe de o parte, cercetătorii IICCMER au nevoie de a investiga criminalistica, așa cum, pe de altă parte, Parchetul are nevoie de cercetare științifică cu metodele istorice. Primul beneficiar va fi adevărul asupra istoriei României (...) Ne-am grăbit să punem limita între comunism și post-comunism în 1989, ignorând faptul evident că întreaga conducere post-Ceaușescu provenea din structurile statului totalitar. Susțin poziția președintelui actual al României în legătură cu Dosarele Revoluției și al Mineriadei. Îndemnul la celeritate nu reprezintă o formă de imixtiune în justiție, ci o chemare legitimă la concilierea adevărului istoric cu actul de dreptate".

Concilierea adevărului istoric cu actul de dreptate conduce la o singură concluzie: conducătorii României din primii șapte ani de la căderea regimului Ceaușescu vor trebui să își asume nu numai responsabilitatea politică și morală, dar și o responsabilitate juridică. Pentru primii ani, 1989–1992, în termenii Codului Penal, această responsabilitate juridică poate fi încadrată la crime împotriva umanității, iar pentru următorii, 1992–1996, la subminarea economiei naționale.

Cei șapte ani ai regimului Iliescu înseamnă trădare națională.

Dublul limbaj, o reminiscenţă a epocii de aur

Cum au încercat Iliescu şi ai lui să-i păcălească deopotrivă pe occidentali şi pe români? La fel cum făcuse Ceauşescu: folosind „dublul limbaj". N-ar fi reuşit fără complicitatea sau prostia multora. Sau pentru că dublul limbaj se potrivea atât de bine cu mentalitatea formată în comunism. După evenimentele sângeroase din decembrie 1989, România a lăsat impresia că vrea să se deschidă spre Vest, dar a continuat să menţină alianţe cu Estul neocomunist.

În vara lui 1991, Manfred Wörner, secretar general al NATO, vine în România, ascultă discursurile oficialilor de la Bucureşti, face declaraţii de complezenţă, dar pleacă neîncrezător. Poziţia lui Ion Iliescu în privinţa integrării euroatlantice nu îl convinge, atâta vreme cât persoane cu legături strânse cu KGB-ul continuă să deţină poziţii-cheie în structura noii puteri. Consilierul prezidenţial pentru securitate naţională, generalul Vasile Ionel, şi noul director al SIE, generalul Mihai Caraman, sunt două cazuri care l-au şocat, cum avea să mărturisească ulterior la Bruxelles, când i-a primit la cartierul general al NATO pe Emil Constantinescu şi Costin Georgescu.

Politica dublului limbaj practicată de regimul neocomunist de la Bucureşti continuă şi în anii următori, când ţara va fi guvernată de o coaliţie PDSR-PUNR-PRM-PSM, denumită „patrulaterul roşu". În ianuarie 1994, la Summitul de la Bruxelles, care a aprobat iniţiativa Statelor Unite ale Americii privind constituirea Parteneriatului pentru Pace, Ion Iliescu declara:

„Țin să reafirm, și cu acest prilej, interesul constant al României de a deveni membru al NATO". Același Ion Iliescu, la 1 martie 1994, într-un interviu acordat CNN International, la întrebarea: „Doriți o alianță cu NATO sau o relație strânsă de securitate cu Rusia?" răspunde: „Urmărim ambele posibilități".

În august 1994, în fața unei delegații NATO care vizita Bucureștiul, ministrul Apărării, generalul Nicolae Spiroiu, afirmă că România dorește să devină membru al Alianței Nord-Atlantice. Tot în august 1994, șeful Marelui Stat Major al Armatei Române, generalul Dumitru Cioflină, declară, la întoarcerea dintr-o vizită la Moscova, că „România nu poate avea relații mai strânse cu NATO decât cu Federația Rusă".[1]

România este prima dintre fostele țări membre ale Tratatului de la Varșovia care semnează pe 26 ianuarie 1994 Parteneriatul pentru Pace, dar pe 31 martie 1994 semnează și un tratat de colaborare militară româno-rusă, ceea ce îl face pe Pavel Graciov, ministrul Apărării din Federația Rusă, să fie convins că oficialii de la București nu intenționează să facă parte din Alianța Nord-Atlantică.

După eșecul din 1991, negocierile regimului Iliescu pentru semnarea unui tratat cu Federația Rusă se desfășoară sub presiunea opoziției democratice, care solicită ca partea română să obțină condamnarea Pactului Ribbentrop-Molotov. În ciuda acestui fapt, președintele Iliescu și guvernul său au convenit în 1996 asupra unui document apropiat de cel din 1991. Ministrul rus de Externe, Evgheni Primakov, a venit la București să îl parafeze pe 27 aprilie 1996 și doar reacția fermă a Convenției Democratice din România, exprimată energic de liderul său, Emil Constantinescu, și teama de o reacție populară negativă în preajma alegerilor prezidențiale l-au obligat pe Ion Iliescu să dea înapoi.

Ion Iliescu întreprinde și alte acțiuni cu scopul de a lega cât mai mult România de Federația Rusă. Cu aprobarea sa se negociază o „convenție româno-rusă pentru legături criptate telefonice și telegrafice internaționale, care urmau să-i conecteze prin linii

speciale pe preşedintele României, prim-ministrul, ministrul afacerilor Externe, adjuncţii ministrului de Externe, directorii Direcţiilor Europa şi America de Nord, directorul Direcţiei ţări vecine din MAE, ministrul Apărării, şeful Marelui Stat Major etc. cu omologii lor de la Moscova".[2] După ce a devenit preşedintele României, Emil Constantinescu a sistat aceste negocieri.

La 16 mai 1996, în timpul unei vizite oficiale la Belgrad, Ion Iliescu semna Tratatul de prietenie, colaborare şi bună vecinătate româno-iugoslav. Documentul, încheiat pe o perioadă de douăzeci de ani, conţinea principiile dezvoltării şi extinderii relaţiilor româno-iugoslave. Preşedintele României, ţară a cărei populaţie, potrivit sondajelor de opinie, dorea în proporţie de 98% să adere la NATO, devenea aliatul lui Slobodan Miloşevici, ultimul dictator al Europei şi „inamicul numărul unu" al Alianţei Nord-Atlantice, în acel moment.

Aşa cum România fusese singura ţară care a semnat un tratat cu URSS după 1989, tot aşa a fost şi singura ţară care a încheiat un tratat cu Iugoslavia după războiul din Bosnia. Acesta conţinea prevederea potrivit căreia teritoriul uneia dintre ţările contractante nu poate fi folosit ca bază de atac împotriva celeilalte. Legate între ele, aceste două tratate arată foarte clar că România urma să fie folosită ca punte de legătură între Rusia şi Serbia. De altfel, această punte fusese folosită în timpul războiului din Bosnia-Herţegovina, când sute de garnituri de tren încărcate cu petrol, armament şi muniţii, venite din Rusia sau, prea adesea din România, luau drumul fostei Iugoslavii. Operaţiunea a fost organizată de o reţea de agenţi români şi ruşi şi s-a desfăşurat sub conducerea directă a şefului zonal al Serviciului Român de Informaţii, încălcând embargoul impus Iugoslaviei prin decizia Consiliului de Securitate al Organizaţiei Naţiunilor Unite.[3] Rezultatul votului pentru alegerile prezidenţiale din 17 decembrie 1996 a zădărnicit scenariul rusesc pentru România, dar vom vedea mai târziu că el nu a fost abandonat în totalitate. S-a revenit asupra lui când Boris Elţîn a început să piardă frâiele puterii la Moscova.

Dublul limbaj va continua şi când Iliescu devine, în 1996, şeful opoziţiei parlamentare. În 1999 va combate intervenţia NATO în Iugoslavia, considerând-o un abuz periculos şi o va compara cu intervenţia în Vietnam, anticipând acelaşi eşec. Pe de altă parte, în mod curios, în presa americană va apărea un articol semnat de Ion Iliescu, „Nu-i lăsaţi pe ruşi în Iugoslavia". Comentariul ambasadorului Rusiei la Bucureşti nu s-a lăsat aşteptat. Cu ironie nedisimulată, ambasadorul rus declară: „Acest articol nu e scris de Iliescu". Poţi minţi un timp pe cineva, dar nu poţi minţi tot timpul pe toată lumea.

NOTE

1. Domniţa Ştefănescu, „Cinci ani din istoria României. O cronologie a evenimentelor Decembrie 1989 - Decembrie 1994", Editura Maşina de scris, 1995
2. Armand Goşu, Politica răsăriteană a României, 1990–2005. Studiul a fost publicat de revista *Contrafort* în ianuarie 2006.
3. Emil Constantinescu, „Adevărul despre România (1989–2004)", Editura Universalia, 2004

OPOZIŢIA DEMOCRATICĂ

De la nașterea în stradă la victoria în alegeri

Privind în urmă, privind înainte

20-21 noiembrie 2014

După 25 de ani de la Revoluția Română, Palatul Parlamentului găzduiește Conferința internațională „25 de ani de la prăbușirea dictaturilor comuniste din Europa de Est: privind în urmă, privind înainte".

„Toate familiile fericite se aseamănă între ele. Fiecare familie nefericită este însă nefericită în felul ei." La fel se poate spune despre fostele țări comuniste din Europa de Est. Dacă s-au asemănat prin fericirea eliberării de dictatură din anii '90, aveau apoi să parcurgă, fiecare în felul ei, nefericirile tranziției post-comuniste".[1] Așa începe discursul inaugural rostit de chairman-ul Emil Constantinescu, ajuns la 75 de ani, sărbătoriți în ajun, cu o referire la fraza de deschidere a romanului lui Lev Tolstoi, Anna Karenina.

Conferința organizată de Emil Constantinescu și Fundația Română pentru Democrație este un omagiu adus tuturor victimelor atrocității numite comunism, ale căror tragedii au fost ascunse, timp de cincizeci de ani, în spatele unei cortine de fier, întinsă „de la Stettin, la Marea Baltică, până la Trieste, la Marea Adriatică".[2] Ce se întâmplă astăzi, aici, este pur și simplu istorie trăită. Liderii luptei împotriva comunismului, șefi de state din Europa Centrală și de Est sau din state încarcerate în „imperiul

răului“[3], care şi-au condus ţările în tranziţia spre democraţie, în fond un marş al vindecării, au venit la Bucureşti. Sunt la doi paşi distanţă, vorbesc, şi depinde doar de noi să-i auzim şi să-i înţelegem.

Mi-ar fi plăcut să-l văd alături de ei pe Vaclav Havel, dar, totuşi, este cumva prezent, Dagmar Havlova a trimis un mesaj gazdei reuniunii de la Bucureşti: *Dear Mr President, please accept my message of greeting for the symposium „25 Years since the Fall of Communism in Central and Eastern Europe: Looking Back, Looking Forward“. I am truly sorry I cannot join you to the earlier commitments. It would be honour to participate in the event togheter with main personalities and political leaders from Central and Eastern Europe with whom my husband was on friendy terms.*[4] Mesaje au trimis şi Árpád Göntz sau Jelio Jelev, cărora vârsta şi afecţiunile nu le mai permit să călătorească. Încet-încet, aceşti oameni părăsesc lumea noastră, iar noi n-am reuşit încă să ne însuşim „lecţia“ pe care ei ne-au transmis-o. Nici Mihail Gorbaciov n-a putut veni în aceste zile la Bucureşti, dar a trimis un mesager spectaculos: Aleksander Likhotal.

Un oaspete spre care se îndreaptă mai toate privirile este Viktor Iuşcenko, criza din Ucraina este la ordinea zilei, dar pe mine mă fascinează Stanislav Şuşkevici, primul preşedinte democrat al Belarusului. Omuleţul acesta rubicond, fizician, profesor universitar şi academician, stingher de fiecare dată când preşedintele moldovean Petru Lucinschi nu se află lângă el, a semnat la 8 decembrie 1991, alături de Boris Elţîn şi Leonid Kravciuk, actul de deces al URSS. Ţara lui n-a reuşit să câştige o independenţă reală, este mereu în siajul Moscovei, dar priveşte calm şi încrezător spre viitor. În 2011 a fost reţinut de poliţie pentru vina de a fi folosit reţelele de socializare pentru organizarea unui protest împotriva regimului semidictatorial de la Minsk. Lupta lui pentru democraţie, începută acum 25 de ani, continuă.

Imperiul comunist s-a prăbuşit din interior, la presiunea mulţimilor de oameni care au crezut în idealuri şi au fost dispuse

să moară pentru aceste idealuri, reunite în jurul unor grupuri de intelectuali care au știut să se folosească de glasnost și perestroika pentru a elabora un proiect politic propriu de schimbare a regimurilor comuniste, bazat pe redescoperirea identităților naționale prin limbă, cultură și memorie istorică, pe renașterea spiritului religios și propunerea unor reforme radicale care să ducă la o economie capitalistă și la o democrație de tip occidental.

Așa s-a întâmplat în Rusia, în republicile din fosta URSS, în țările comuniste satelit din Estul Europei, dar nu și în România. Caracterul rigid al dictaturii Ceaușescu a făcut imposibilă în România coagularea unui astfel de proiect politic și prezentarea lui maselor populare. Acest lucru a început să se întâmple abia în 1990, după o revoluție sângeroasă. Solidaritatea Universitară a reprezentat pentru România ceea ce a fost Charta 77 pentru Cehoslovacia, Alianța Civică a fost echivalentul Solinarnosč.

***

Până în aprilie 1990, când a aprobat deschiderea balconului Facultății de Geologie pentru mitingul-maraton din Piața Universității, Emil Constantinescu nu era cunoscut decât de cele câteva zeci de generații de studenți pe care îi îndrumase până atunci și de cercurile științifice din țară și din străinătate. Mulți au vorbit din balcon, în cele 53 de zile ale mitingului, dar cine și-i mai amintește pe toți? Profesorul cu barbă și parka mi-a rămas în memorie pentru că nu avea nimic din aerul prăfuit, evident provincial, al trăitorului în dictatura ceaușistă.

Numele îmi era cunoscut încă din 1986-1987, de la foștii mei colegi de liceu, studenți la Geologie, care îl descriau în culori frumoase, dar nu știusem până atunci cum arată. După marele miting din 15 noiembrie 1991, organizat de Alianța Civică, al cărei vicepreședinte era în acel moment, Emil Constantinescu devenea una dintre figurile cunoscute ale opoziției democratice. Cu două zile în urmă, 13 noiembrie 1991, în calitate de președinte în exercițiu al Forumului Democratic Antitotalitar Român, avusese inițiativa unei întâlniri a președinților PNȚCD, PNL, PSDR,

UDMR, PER şi PAC care se finalizase cu un rezultat cât se poate de pragmatic: adoptarea unei strategii comune la apropiatele alegeri locale. Constituirea unei coaliţii a partidelor democratice şi a organizaţiilor civice a reprezentat pasul următor. Ales candidat al Convenţiei Democratice la alegerile prezidenţiale din 1992, Emil Constantinescu a intrat în prim-planul vieţii publice româneşti. La 17 noiembrie 1996 intra în istorie drept primul preşedinte democrat al României.

Renaşterea partidelor istorice, o particularitate românească

23 decembrie 1989

Un domn în vârstă, înalt şi slab, cu palton negru şi căciulă din blană de miel, comune mai tuturor bărbaţilor în iernile comuniste, intră în Palatul Universul, sediul cotidianului *Libertatea,* unde ar vrea să publice mesajul-manifest redactat în noaptea precedentă, care anunţa reintrarea Partidului Naţional Ţărănesc, devenit şi Creştin-Democrat, în viaţa publică a României.

Manifestul enunţă crezul său politic: independenţa şi integritatea ţării, stat de drept şi respectarea strictă a legalităţii, dreptate socială, renaştere naţională în spiritul moralei creştine, economie de piaţă, separarea puterilor în stat, alegeri libere. Este refuzat. *Libertatea* nu publică nimic fără aprobarea lui Silviu Brucan, ideologul Frontului Salvării Naţionale. Acelaşi Silviu Brucan care ceruse în 1947, în paginile cotidianului comunist *Scînteia*, condamnarea lui la moarte.

Se îndreaptă spre Comitetului Central al PCR şi cere să vorbească neapărat cu liderii Frontului Salvării Naţionale. Îşi spune numele: Corneliu Coposu. Când aud cine îi caută, Ion Iliescu, Silviu Brucan şi Alexandru Bârlădeanu strigă la unison: „Să plece!"[5] Ştiau cine este şi nu voiau să-l aibă în preajmă. Secretar personal al lui Iuliu Maniu, secretar general adjunct al Partidului Naţional Ţărănesc, secretar general al Consiliului de Miniştri în Guvernul Sănătescu, Corneliu Coposu supravieţuise regimului de exterminare la care fusese supus în cei şaptesprezece

ani petrecuți în închisorile comuniste și, chiar dacă Securitatea era pe urmele sale, reușise să refacă partidul în clandestinitate.

În 1987 afiliase PNȚ la Internaționala Creștin Democrată. Cererea de adeziune îi fusese adresată lui Jean-Marie Daillet, vicepreședintele Uniunii Europene Creștin-Democrate, sosit în România într-o misiune culturală, căruia i-a cerut să nu o facă publică, pentru că asta ar fi condus la arestarea sa. Deputatul francez și-a respectat promisiunea și cererea de aderare a fost anunțată abia la 7 februarie 1990, în congresul de la Bruxelles al organizației creștin-democrate.

Manifestul PNȚ este difuzat la Europa Liberă în seara zilei de 23 decembrie 1989. Lista primei conduceri a partidului a fost dată publicității la 2 ianuarie. La 11 ianuarie 1990, PNȚ-CD devenea primul partid al României postrevoluționare înscris la Tribunalul București.

Partidul Național Liberal, condus de Radu Câmpeanu, a fost reînființat, oficial la 15 ianuarie, iar Partidul Social Democrat, condus de Sergiu Cunescu, la 18 ianuarie 1990.

Liga Studenților și liderul ei charismatic

Liga Studenților a luat ființă în 23 decembrie 1989. Cinci dintre cei șapte membri fondatori erau în anul al III-lea la Facultatea de Litere și formau un grup compact în jurul lui Marian Munteanu. Cristian Bădiliță povestește[6]: „Încă din primul an de facultate devenise un fel de mentor spiritual, șef de generație". (...) Marian are două calități esențiale: eficiență și spirit de sacrificiu – cum n-am mai întâlnit! – pentru o idee. Știa că la anii lui nu mai putea face „cultură de performanță", de aceea acceptase riscul implicării politice directe. (...) Eficiența lui constă în capacitatea de a fructifica momentul favorabil. (...) Munteanu, ca orice lider de partid, a ales calea cuceririi *puterii*. Alții am considerat că doar prin *autoritate* profesională se poate obține o victorie certă și pe termen lung".

Da, lui Marian Munteanu îi plăcea puterea. Spun îi plăcea pentru că nu l-am mai întâlnit și n-am mai vorbit cu el din

1992, când înființarea Mișcării pentru România, idee la care aderasem inițial, mi s-a părut o greșeală. Țin minte că mi-a spus odată: „Ai observat cum reacționează o femeie care pătrunde într-o încăpere unde se află mai mulți bărbați? Instinctiv, ea își va îndrepta atenția spre cel pe care-l simte mai puternic". Nu observasem, dar nici n-am uitat că trebuie să țin minte ce mi-a spus. Nu l-am cunoscut niciodată suficient de bine, încât să cred că ceea ce spun acum conține un mare adevăr, dar mi s-a părut că incontestabilele calități de lider sunt însoțite de un periculos gust pentru variantele „totul sau nimic", indiferent dacă ele pornesc de la idei nobile sau mai pământești.

16 iunie 1990

București, Spitalul de Urgență, ora 19.15. „Rezerva" nu e chiar rezervă. Se vede că e un salon obișnuit, în care încap opt sau zece paturi, scoase la repezeală pentru a lăsa acum întregul loc unui singur pacient. Marian Munteanu, liderul Ligii Studenților, bătut bestial în dimineața de 14 iunie, a fost adus aici în comă. Non-violenței propovăduite de protestatarii din Piața Universității i s-a răspuns cu violența cea mai primitivă. Minerii care au pătruns în subsolul Facultății de Litere l-au bătut până la leșin, l-au scos pe brațe și l-au aruncat în fântâna din fața Institutului de Arhitectură. Unul dintre ei, Deneș Domokos, l-a tras de plete cu mâna stângă și a ridicat securea din mâna dreaptă hotărât să-i reteze capul. L-ar fi ridicat apoi ca un trofeu, așteptând aplauzele ortacilor și gloria eternă, dar asta nu s-a mai întâmplat, pentru că gestul criminal, decupat din poveștile invaziilor barbare de-acum mai bine de o mie de ani, a fost oprit în ultima secundă de inginerul minier Rusu.[7]

Suntem numai noi doi. Liderul charismatic cu plete și chip de Christ este redus la neputința albă a unui pat de spital. Sentimentul care mă copleșește nu are nicio legătură cu mila, nu suport să fiu compătimită și mă feresc să le arăt altora o compătimire care ar putea fi considerată jignitoare, ceea ce simt este mai degrabă o mare solidaritate. Atât de mare, atât de emoționantă, încât mă

fâstâcesc și devin și mai neîndemânatică decât de obicei. Mă chinui penibil să fixez microfonul și să pornesc reportofonul, în fapt un casetofon tipic anilor '80, mare cât un radio Gloria, urât și greu. „Lasă-mă pe mine", îmi spune Marian Munteanu pe un ton blând. Reportofonul pornește și el începe să povestească.

Sacrificiu în numele unei idei sau misiune eșuată?

7 iunie 2016

București, ora 19.58. Titlu din *Adevărul*: „EXCLUSIV. Marian Munteanu, sursa «Ioan» a Securității: liderul «golanilor» din Piața Universității urmărea profesori și studenți străini. S-a lepădat și de Țuțea". Mă mir și nu prea. După nouă zile, cotidianul.ro publică „documentele CNSAS care arată că Marian Munteanu nu a fost colaborator al Securității". Mă mir și nu prea. Jocul declarațiilor și contra-declarațiilor, al documentelor și contra-documentelor, practicat cu osârdie în ultimii 26 de ani, a început să obosească și să plictisească. Maeștrii păpușari, oricare ar fi ei, sunt cam depășiți, lumea s-a schimbat și practicile desprinse din manuale kaghebiste nu mai stârnesc nici fiorii și nici reacțiile de altădată.

A fost sau n-a fost Marian Munteanu colaborator al Securității? Dacă răspunsul ar fi afirmativ, atunci știm că misiunea pentru care a fost plantat la conducerea Ligii Studenților și apoi printre liderii fenomenului Piața Universității a eșuat. Nu toți intelectualii care au vorbit din balconul Facultății de Geologie au semnat „Pactul cu Diavolul", iar voința populară s-a dovedit până la urmă mereu alta decât cea trasată în laboratoarele puterii neocomuniste și a urmașilor ei.

***

Scriu și îmi dau seama că, propunându-mi să vorbesc despre Liga Studenților, am vorbit numai despre Marian Munteanu. E nedrept. Echivalența ar fi falsă. Liga Studenților a însemnat un proiect pentru democrație, naționalism luminat, credință în

Dumnezeu. Ea a continuat să joace un rol important şi după plecarea lui Marian Munteanu. Acest proiect a fost asumat de Mihai Gheorghiu, Mircea Gherboveţ, Bogdan Diaconescu, Mugur Vasiliu (Facultatea de Litere), Daniel Popescu (Facultatea de Medicină), Antonie Popescu (Facultatea de Drept), Daniel Oghină (Facultatea de Filosofie), Marius Bălăşoiu şi Tiberiu Frăţilă (Facultatea de Geologie), Virgil Popescu (Institutul de Construcţii), Ana Glavce (Facultatea de Matematică), Alexandru Andrei (Institutul Politehnic), Iulius Liptac (Institutul de Artă Teatrală şi Cinematografică) şi mulţi alţii.

Pe unii dintre ei i-am cunoscut şi, într-o vreme, am fost prieteni. Era imposibil să nu fii apropiat de Liga Studenţilor, tu, student, care îţi doreai o altfel de ţară decât cea pe care ne-o pregătea regimul Ion Iliescu. Nu ştiu prea bine ce s-a întâmplat cu toţi aceşti oameni, dar, în general, liderii Ligii Studenţilor, aleşi în iureşul evenimentelor din anii 1990–1991, şi-au construit frumoase cariere profesionale în ţară sau în alte zări.

Grupul pentru Dialog Social

31 decembrie 1989

„GDS a fost constituit cu ochii spre Occident“, spune Gabriela Adameşteanu[8]. Aşa am privit şi eu lucrurile într-una din primele zile ale lui ianuarie 1990, când prietena mea Eugenia Ţarălungă m-a tras după ea la o adresă de pe Calea Victoriei, unde era programată o dezbatere pe care trebuia să o urmărim neapărat. Am ajuns prea târziu, dezbaterea se terminase, dar mi-a plăcut animaţia din încăperile elegante ale nou constituitului Grup pentru Dialog Social, populate cu figuri de pe copertele unor cărţi de mare succes sau din paginile revistelor literare. Mi-a plăcut imensul candelabru cu becuri în formă de lumânare care îmbrăca mobilierul şi participanţii cu o strălucire sobră. Mi-am zis că ăsta-i Occidentul, cu siguranţă întâlnirile elitei intelectuale a Parisului au acelaşi aer nobil.

Am apucat să schimbăm câteva cuvinte cu Stelian Tănase, redactorul-şef al proaspăt înfiinţatei Reviste *22*, pe care un domn

înalt și uscățiv îl solicita imperios pentru că aveau ceva de discutat, a vrut să ne prezinte, dar Thomas Kleininger n-avea timp pentru asemenea nimicuri. GDS era un loc al elitelor, două studente, debutante în gazetărie, n-aveau ce căuta acolo. Nici nu m-am mai dus. După mulți ani, cam prin perioada 2005-2007, am închiriat locul, de dragul simbolurilor pe care le reprezenta, pentru unul sau două evenimente pe care le-am organizat. Unul sau două, nu mai multe, pentru că aura care învăluia aceste încăperi pălise de mult. Candelabrul care îmi plăcuse atât de mult îmbătrânise urât, fotoliile și canapelele erau cam desfundate, cu catifeaua murdară, impregnată de sudoare și sebum.

Să reconstitui istoria Grupului pentru Dialog Social devine destul de complicat, în afara informațiilor de pe site-ul oficial. Lista membrilor fondatori pare de negăsit, ici și colo găsești câteva nume și, cu foarte puține excepții – Gabriel Liiceanu, Mariana Celac, Radu Filipescu, Andrei Cornea – nu știi dacă informația este corectă sau nu. Gabriela Adameșteanu povestește în „Anii romantici", cartea sa de „amintiri și gânduri", că GDS s-a constituit în casa lui Andrei Pleșu, la imboldul lui Mihnea Berindei, dar este la fel de adevărat că Stelian Tănase i-a vorbit despre o proiectată revistă de științe politice, pusă la cale de grupul său conspirativ, încă din noiembrie 1989. Nici zvonurile despre implicarea lui Silviu Brucan nu pot fi negate, în componența GDS existau și cunoștințe de-ale lui: „După părerea mea, pentru GDS au existat două proiecte: cel al lui Mihnea Berindei, care îl vedea ca un pilon al sindicatelor, partidelor politice etc., deci al societății civile, și proiectul lui Silviu Brucan – GDS influent în spațiul politic, eventual rezervor de cadre pentru „funcțiile de răspundere", întrucât era constituit din intelectuali apreciați, de profesiuni diverse".

Declarația de constituire, redactată în limbile română, franceză și engleză, era clară: „Grupul pentru Dialog Social este un grup independent, strict informal, care nu se subordonează niciunei grupări politice și care refuză orice colaborare cu cei care au susținut vechiul regim. Declarăm explicit: nu vrem

să fim un centru de putere, ci un centru de influenţă. Pe cont propriu, fiecare membru al Grupului are dreptul la propriile sale opţiuni şi orientări politice, care nu afectează însă în niciun fel statutul şi orientarea Grupului". Folosesc timpul trecut cu ochii pe o altă remarcă a Gabrielei Adameşteanu din aceeaşi carte de amintiri despre *Anii romantici:* „Spre deosebire de GDS de după 2004, mult mai coagulat într-o opţiune politică şi cooptând noi membri mai ales din aceeaşi zonă, vechiul GDS era greu de influenţat şi fiindcă deciziile se luau greu, de obicei discuţiile se terminau în coadă de peşte. Simptomatică mi s-a părut şedinţa în care s-a propus: «Să votăm că nu luăm astă-seară nicio decizie». Chiar dacă Silviu Brucan a încercat să direcţioneze GDS, părerea mea este că n-a reuşit. Dar au trebuit să treacă destui ani de când preluasem conducerea Revistei *22* până să mă întreb: oare cine avusese, de fapt, ideea formării Grupului pentru Dialog Social? Dacă au fuzionat, la un moment dat, două proiecte diferite, când, cum s-a petrecut acest lucru?"

Nu vom afla prea curând. Şi, orice am afla, oricâte dosare compromiţătoare vor ieşi la iveală, oricâte complicităţi urâte vor fi devoalate, concluzia Gabrielei Adameşteanu este de netăgăduit: după revoluţia din decembrie 1989, în primul deceniu, influenţa GDS şi a Revistei *22* este imposibil de negat. La fel şi rolul lor în transformările democratice pe care le-a cunoscut România în acei „ani romantici".

Un miracol: Piaţa Universităţii

Cristian Bădiliţă a povestit cu mulţi ani înainte despre miracolul fenomenului Piaţa Universităţii[9] – „acolo, în Piaţa Universităţii, am învăţat să iubesc în chip viu acest popor hărăzit parcă dintotdeauna fie hulirii nemăsurate şi neiertătoare, fie adulării strâmbe şi sterpe" – şi despre implicarea Ligii Studenţilor în organizarea acestei agore.

23 aprilie 1990

După un miting al PNȚCD din Piața Aviatorilor, căruia i se asociază și alte forțe politice și organizații democratice, o parte a manifestanților ajunge în Piața Universității și blochează bulevardul Magheru, într-un nou protest față de decizia Frontului Salvării Naționale de a se transforma într-un partid care să participe la alegerile din 20 mai. În câteva ore, numărul manifestanților care scandează „Comuniști, vă anunțăm că mai putem să luptăm!", ajunge la 50 000. Represiunea organizată în zori, când numărul manifestanților scăzuse până la câteva sute, nu are efectul demoralizant scontat. Dimpotrivă. Este începutul unui miting maraton, organizat de Liga Studenților, Alianța Poporului, Asociația 21 Decembrie, Asociația 16-21 Decembrie, Grupul Independent pentru Democrație, Frontul Antitotalitar Român, care va dura 53 de zile și va fi dispersat prin intervenția de o violență extremă a forțelor de ordine și a minerilor din Valea Jiului, conduși și instigați de forțele securisto-comuniste, regrupate în jurul noii puteri.

24 aprilie 1990

Prorectorul Emil Constantinescu aprobă deschiderea balconului Facultății de Geologie, o tribună ad-hoc a democrației. El însuși va fi unul dintre vorbitori[10], alături de personalități culturale de anvergură, reprezentanți ai partidelor de opoziție și ai asociațiilor civice, revoluționari. Toți acești oameni aderă la Declarația din 25 aprilie:

> „Instaurarea într-o țară din lume, indiferent de continent, a unui regim comunist s-a făcut și s-a menținut prin teroare. Regimul comunist, odată instaurat, a dat naștere la sărăcirea și înfometarea populației, la genocid. Comunismul și-a dovedit astfel în timpul istoriei sale, să sperăm scurtă, caracterul antiumanitar și distructiv. România a fost, începând cu 1946 și încă mai este, sub

un regim comunist. De aceea, noi care manifestăm astăzi, 25 aprilie 1990, în Bucureşti, dorim să cerem:

1) Scoaterea în afara legii, la fel ca şi partidele fasciste, a oricărui partid de tip comunist.
2) Înlăturarea din funcţiile de conducere a celor care au făcut parte din nomenclatura comunistă şi a aparatului ei represiv, în timpul perioadei 1945-1989.
3) Cercetarea tuturor persoanelor care au aparţinut de cele două categorii menţionate mai sus şi trimiterea în judecată a celor ce se fac vinovaţi de susţinerea regimului distructiv din ţară.
4) Acordul şi susţinerea punctului 8 al Proclamaţiei de la Timişoara: interzicerea dreptului de a candida persoanelor din fosta nomenclatură şi Securitate.
5) Ion Iliescu este principalul vinovat de deturnarea caracterului anticomunist al revoluţiei începute în decembrie '89".

Ion Iliescu se enervează şi declară că manifestanţii sunt nişte golani. Tentativele de dialog eşuează.

După anunţarea rezultatelor alegerilor de la 20 mai, Liga Studenţilor, principalul organizator al mitingului-maraton din Piaţa Universităţii, îşi anunţă retragerea din „zona liberă de neocomunism". O parte a celor rămaşi în piaţă, nu mai mult de 250 de persoane, intră în greva foamei.

Solidaritatea Universitară

22 iunie 1990

Şedinţa de constituire a Solidarităţii Universitare a avut loc în amfiteatrul Ludovic Mrazec al Facultăţii de Geologie, arhiplin cu delegaţi ai tuturor centrelor universitare, iar statutul prevede:

„Asociaţia îşi propune să fie un for independent nepartidic, de reflecţie şi atitudine, având drept obiective propagarea în sânul comunităţii universitare şi în afara ei a spiritului şi practicilor democraţiei, sprijinirea eforturilor de constituire a instanţelor

societății civile, precum și reînnodarea tradițiilor pozitive ale societății românești, întrerupte după cel de-al Doilea Război Mondial".

Forumul Antitotalitar Român

25 octombrie 1990

La Cluj, Doina Cornea deschide prima Convenție Națională a Forumurilor Democratice Antitotalitare. Sunt prezente peste 1 600 de persoane reprezentând 44 de forumuri din toată țara. Rezoluția adoptată, citită de Călin Nemeș în Piața Libertății, prevedea un proiect de constituție, care să fie înaintat Parlamentului, ca o alternativă la cel pregătit de FSN, organizarea unui proces al comunismului, proclamarea dreptului de proprietate, proclamarea ființei umane drept țel al tuturor acțiunilor, aflarea adevărului despre evenimentele din decembrie 1989, oprirea tendințelor de politizare a sindicatelor, propuneri de privatizare, împroprietărirea țăranilor. Convenția Formurilor Antitotalitare Democratice din România (FADR) ia decizia ca acest organism să fie condus prin rotație, pentru o perioadă de șase luni, de câte un reprezentant al asociațiilor și organizațiilor componente. Primul președinte al FADR a fost Adrian Marino. El îi va preda lui Emil Constantinescu moștenirea Forumului Antitotalitar.[11]

Alianța Civică

15 noiembrie 1990

Instaurarea comunismului românesc s-a făcut după o rețetă importată de la sovietici, simplă și foarte coerentă: să elimine tot ce a fost înainte și să creeze omul nou. Să elimine... elita politică, elita religioasă, elita armatei, elita economică, elita culturală și științifică.

Nu numai pe ei, ci și pe copiii lor. Dacă nu acceptau să colaboreze cu regimul, după modelul lui Pavlik Moruzov, a cărui pildă era introdusă în manualele școlare, nu aveau voie

să urmeze liceul, să se înscrie la facultate, să aspire la o carieră. Unii au cedat, au colaborat cu regimul şi îi vom regăsi mai târziu pe lângă Ion Iliescu. Alţii au clacat în slujbe mizere, de unde au fost recuperaţi, în deceniile următoare, de rudele care reuşiseră să fugă în străinătate, dar n-au mai reuşit niciodată să-şi construiască viaţa pe care şi-o doreau. Alţii au plecat de lângă familii, şi-au schimbat numele, şi-au construit o nouă biografie. Cei mai norocoşi au profitat de câteva deschideri conjuncturale ale regimului şi au ţâşnit. Au reuşit să-şi construiască nişte cariere în zone unde era nevoie de ei, de obicei în domenii tehnice, fără garanţia că vor străluci vreodată în plan social. Tacit, toţi care au reuşit să-şi construiască o carieră ascunzând ceva din trecutul lor au rupt legăturile cu lumea din care proveneau, au supravieţuit în mod singular. Securitatea i-a lăsat în pace, era interesată numai de zona umanistă. După căderea lui Ceauşescu, la sfârşitul lui 1989 şi începutul lui 1990, destinele individuale ale acestor oameni s-au transformat în destin colectiv. Ei au constituit elita democratică, capabilă să se opună puterii neocomuniste de la Bucureşti. Solidaritatea Universitară i-a unit pe cei care tăcuseră, Alianţa Civică i-a adus în stradă. Influenţa lor asupra mersului societăţii în ultimul sfert de secol, cu transformări destul de rapide şi uneori violente, nu poate fi trecută cu vederea. Programele economico-sociale ale Convenţiei Democratice din România, determinante pentru transformarea într-un stat de tip capitalist, membru al Uniunii Europene şi al Alianţei Nord-Atlantice, au fost gândite şi puse în practică de aceşti oameni.

Mitingul din 15 noiembrie 1990 poate fi considerat actul de naştere oficial al Alianţei Civice.

15 decembrie 1990

La Bucureşti, se constituie Convenţia Naţională pentru Instaurarea Democraţiei (CNID), la care aderă Partidul Naţional Ţărănesc Creştin Democrat, Partidul Naţional Liberal, Partidul Social Democrat Român, Uniunea Democrată a Maghiarilor din România, Partidul Ecologist Român.

Toate partidele din Convenția Națională pentru Instaurarea Democrației sunt înscrise în Forumul Antitotalitar.

22 aprilie 1991

După premiera filmului documentar *Piața Universității*, emoționați, toți cei care am participat la eveniment ne-am îndreptat fără niciun îndemn spre Troiță, unde am îngenuncheat și am început să ne rugăm. Să auzi „Tatăl nostru", rostit în același timp de patru, cinci sute de persoane e chiar înălțător.

Așa ne-au prins scutierii. De obicei, la mitinguri și marșuri, alegeam să stau în margine, atunci eram la mijloc, undeva în primele rânduri. Când au năvălit, toți cei din jurul meu au început să fugă. Într-un asemenea moment îți dai foarte bine seama cum funcționează psihologia mulțimilor. I-am urmat fără să stau pe gânduri, sub ploaia de lovituri pe spinarea mea și pe tot ce mișca în jur. Abia atunci am realizat că nu-i deloc în regulă ce fac, deloc în avantajul meu. M-am oprit. Dintr-odată, atât scutierii, cât și loviturile au început să mă ocolească. Vânați erau în continuare cei care fugeau spre peluza Teatrului Național sau fântâna de la Arhitectură. Petre Mihai Băcanu a scăpat de lovituri pentru că Emil Constantinescu l-a tras, în ultima clipă, în interiorul Facultății de Geologie.

Trecuse un an de la debutul mitingului-maraton din Piața Universității și prin intermediul filmului am avut ocazia să retrăim toate sentimentele care ne strânseseră acolo, seară de seară, timp de 53 de zile. Discursurile dinainte de proiecție, ale lui Emil Constantinescu și Iurie Roșca, ale realizatorilor Stere Gulea, Vivi Drăgan Vasile și producătorului Lucian Pintile, au fost primite cu entuziasm și salutate cu strigătul „Ăștia da golani", stigmat aruncat de un Ion Iliescu furibund asupra manifestației din zona liberă de neocomunism. A fost, poate, primul film a cărui coloană sonoră a fost dublată în permanență de spectatorii deveniți sau redeveniți ei înșiși protagoniști. La Scala ne-am reasumat identitatea, ne-am regăsit idealurile și curajul.

Piaţa Universităţii fusese ultima manifestare profundă şi completă a spiritului revoluţiei din decembrie 1989 şi autorii loviturii de stat nu puteau tolera aşa ceva. Intervenţia brutală a scutierilor împotriva celor câtorva zeci de grevişti ai foamei fusese total nejustificată, în condiţiile în care Ion Iliescu îşi legitimase puterea cu 85% din voturile românilor. La fel de nejustificată a fost şi apariţia minerilor, care au maltratat opozanţii regimului, au devastat şi distrus sediile opoziţiei. La fel şi intervenţia brutală din această seară, 22 aprilie 1991. Pentru toate aceste violenţe nu există decât o singură explicaţie: nevoia imperioasă a oricărui regim autoritar de a instaura frica.

Societatea civilă abia înfiripată în Piaţa Universităţii a răspuns acestei politici de instaurare a fricii prin Solidaritatea Universitară şi Alianţa Civică, create după modelul polonez care prinsese viaţă cu zece ani mai devreme.

La începutul anilor '80, Europa Liberă îi îndemna pe toţi polonezii care sunt alături de Solidarnosč să aprindă o lumânare la fereastră şi undeva, departe, la Bucureşti, într-un apartament de zece etaje din Pajura, se mai aprindea solidar o lumânare. Emil Constantinescu a creat Solidaritatea Universitară cu gândul la KOR-ul polonez, iar Alianţa Civică s-a constituit ca o replică românească a sindicatului Solidaritatea. După acelaşi model polonez, în care oamenii îşi scriau numele pe stâlpurile de telegraf şi îşi declarau susţinerea faţă de Solidarnosč, liderul Solidarităţii Universitare a propus, în toamna lui 1990, la Timişoara, construcţia unei organizaţii civice bazate pe responsabilitate individuală. În decembrie 1990, în casa lui Remus Mistreanu din strada Eremia Grigorescu pătrundeau mii de oameni care veneau să adere la mişcarea civică nou creată. În faţa acestei avalanşe iniţiatorii au recurs la publicarea unui formular-tip în România liberă şi, după numai câteva zile, au sosit 100 000 de cereri de înscriere în Alianţa Civică.

Unirea intelectualilor din Solidaritatea Universitară cu mişcarea populară adunată în jurul aceloraşi valori de Alianţa

Civică a constituit o formă puternică de opoziţie, gata să treacă la acţiune alături de partidele politice.

Convenţia Democratică

26 noiembrie 1991

Convenţia Democratică din România (CDR) s-a născut printr-un protocol semnat de partidele din Convenţia Naţională pentru Instaurarea Democraţiei (PNŢ-CD, PNL, PSDR, UDMR, PER, PAC) şi formaţiunile politice şi civice din cadrul Forumului Antitotalitar (Partidul Unităţii Democratice, Uniunea Democrat-Creştină, Alianţa Civică, Asociaţia Foştilor Deţinuţi Politici, Solidaritatea Universitară, Asociaţia 21 Decembrie, Mişcarea România Viitoare, Sindicatul Politic Fraternitatea, Uniunea Mondială a Românilor Liberi). Şedinţa de constituire a fost prezidată de Emil Constantinescu, preşedintele Forumului Antitotalitar. El va deveni candidatul Convenţiei Democratice la alegerile de la 27 septembrie 1992.

Un candidat unic pentru alegerile prezidenţiale

27 iunie 1992

La sediul PSDR din strada Dem. I. Dobrescu, timp de mai multe ore, se desfăşoară alegeri după modelul „primarelor" americane pentru alegerea unui candidat unic al Convenţiei la alegerile prezidenţiale. Emil Constantinescu, propus de Solidaritatea Universitară şi Alianţa Civică, avea de înfruntat candidaţi de mare calibru: Ion Raţiu - vicepreşedinte PNŢCD - şi preşedintele UMRL, Nicolae Manolescu - preşedintele Partidului Alianţa Civică, Sergiu Cunescu - preşedintele PSDR şi Nicu Stăncescu - preşedintele Partidului Unităţii Democratice. Din păcate, puţini şi-l mai amintesc pe acesta din urmă şi e păcat. A fost unul dintre puţinii care au avut curajul să-l înfrunte direct pe Ceauşescu.

Candidaţii s-au prezentat pe rând în faţa celor 67 de electori, după minutul avut la dispoziţie ca să-şi prezinte programul au

fost supuşi unui şir lung de întrebări, deloc prietenoase. Ezitările şi divagările au fost serios depunctate. A fost un examen greu, care a solicitat la maximum candidaţii. După prezentarea programelor electorale, în faţa electorilor care reprezentau 17 partide politice şi asociaţii civice din Convenţie, s-a trecut la vot. După patru tururi de scrutin este ales Emil Constantinescu. Când anunţă rezultatul votului, Corneliu Coposu, preşedintele CDR, nu-şi poate reprima bucuria. Ion Raţiu nu-l va ierta niciodată. [12]

Seara, candidatul Convenţiei apare la „Actualităţi". Până atunci vorbise doar în faţa câtorva zeci sau sute de mii de simpatizanţi, în Piaţa Universităţii sau la mitingul Alianţei Civice din 15 noiembrie 1990, acum li se putea adresa şi celor indiferenţi sau celor care, pur şi simplu, îl duşmănesc doar pentru că va concura cu cel pe care îl susţin ei. Foloseşte ca punct de plecare o expresie a lui Havel, care îl fascinase, „puterea celor fără de putere" şi începe: „Voi lupta nu pentru a ajunge eu sau alţii la putere, ci pentru a ajunge în acel punct unde singura putere va fi a legilor şi singura voinţă va fi a naţiunii...". I se face semn că mai are un singur minut: „Mă aflu în faţa dumneavoastră pentru a marca începutul unui drum pe care va trebui să înaintez în numele celor care vor ca societatea să se schimbe radical. Avem de partea noastră exasperarea în locul minciunii şi al suspiciunii, durerea în faţa dezbinării şi revolta în faţa corupţiei. Avem de partea noastră solidaritatea în faţa provocărilor la intoleranţă şi ură, dorită nu numai de poporul român, ci şi de opinia publică internaţională, care vrea să vadă în România o parte a Europei". În acele momente realizează că nu-şi mai aparţine. A devenit „purtătorul unei cauze în care mulţi cred, pentru care mulţi, prea mulţi, au murit, pe care unii au aşteptat-o şi pe care alţii o urăsc fără a dori măcar să o cunoască". Drum de întoarcere nu mai există.

Corneliu Coposu îi va fi alături în întreaga campanie electorală şi îl va susţine şi pe plan extern: „Avem cu noi un om cinstit, fără ascunzişuri, un om cu credinţă în Dumnezeu şi cu dragoste de neam. Este Emil Constantinescu".

Un profil internațional pentru candidatul CDR

Candidatul prezidențial al Convenției va face un turneu european și o vizită în Statele Unite, care se va încheia cu participarea la Convenția Națională Republicană de la Huston. Peste tot este prezentat drept „the next president".

30 iulie 1992, Paris

Corneliu Coposu și Emil Constantinescu, candidatul CDR la alegerile prezidențiale din septembrie, ajung la Paris, pentru o întâlnire cu Alain Poher, președintele Senatului francez. Gazda lor este Alexandru Herlea. Pentru el, Emil Constantinescu nu este o „noutate". Îl cunoscuse la București la sfârșitul lui decembrie 1990, când acceptase cu entuziasm „misiunea" pe care acesta i-o conferise, aceea de a constitui la Paris o filială a Solidarității Universitare, creată în iunie 1990, după atrocitățile mineriadei. Profesorul universitar Alexandru Herlea va fi secretarul general al filialei din Franța, președintele acesteia, profesorul universitar și deputatul Bernard Debré. Printre membrii, profesori celebri de la universități prestigioase, se regăsea și François Caron de la Sorbona. Spre regretul lui Ion Rațiu, care a evocat legătura lor de rudenie, Alexandru Herlea se numărase printre cei care susținuseră nominalizarea lui Emil Constantinescu la candidatura prezidențială: *„Iancule, îmi pare rău, dar Emil Constantinescu este mai potrivit, mai aproape de realitatea românească"*.

Emil Constantinescu face o bună impresie la Paris, Corneliu Coposu îl susține folosindu-și toate atuurile, partidele de dreapta sunt decise să-i acorde sprijinul. Telefoane de la personaje sus-puse ajung la Jacques Séguéla, vedeta mediului publicitar francez, după cel puțin două campanii răsunătoare, una în favoarea liniilor aeriene ale lui Aristotel Onassis, alta pentru François Mitterand, câștigătorul alegerilor prezidențiale din 1981. Séguéla acceptă să-l consilieze, după ce, nu cu mult timp în urmă, refuzase o ofertă venită de la București în numele lui Petre Roman. A cedat în cele din urmă, dar tentativa de colaborare cu premierul român

a fost un eșec.[13] Timpul amândurora este măsurat, astfel încât publicitarul francez și candidatul dreptei la alegerile prezidențiale din România nu-și permit mai mult de o săptămână de întâlniri zilnice. Alexandru Herlea l-a însoțit pe Emil Constantinescu, în fiecare dimineață din cele șapte care au fost prevăzute, la sediul agenției lui Jacques Séguéla și își amintește că întâlnirile celor doi nu au fost lipsite de contondențe. *„Bună dimineața, domnule președinte“*, l-a întâmpinat Séguéla la a doua întâlnire. *„Nu sunt președinte, s-ar putea să devin, dacă sfaturile dumneavoastră se vor dovedi potrivite“*, i-a răspuns Constantinescu. *„Veți deveni președinte cu siguranță, dacă în fiecare dimineață, privindu-vă în oglindă, veți repeta de câteva ori: Eu sunt președintele.... eu sunt președintele... eu sunt președintele“*, nu s-a lăsat mai prejos Séguéla. Restul e istorie.

„Să reclădim împreună speranța“

Emil Constantinescu a pierdut alegerile prezidențiale din 1992, dar a reușit să obțină 4 641 207 de voturi, un număr de neimaginat cu doi ani în urmă. În Duminica Orbului, Ion Rațiu, candidatul PNȚCD, obținuse 617 007 voturi, iar Radu Câmpeanu, 1 529 188 de voturi.

Procentul electoral mare a demonstrat că Seniorul făcuse cea mai bună alegere. Îl numește succesorul său și îi cedează lui Emil Constantinescu, la 30 noiembrie 1992, președinția Convenției Democratice.

Confruntare Iliescu – Constantinescu la Cotroceni

8 ianuarie 1994

Guvernarea Văcăroiu merge prost și Ion Iliescu flutură ideea unui guvern de uniune națională. Inițiase o serie de consultări la Cotroceni, începuseră în decembrie și continuau după sărbătorile de iarnă.

Corneliu Coposu și Emil Constantinescu știau că nu puteau refuza un dialog în interesul țării, discutaseră îndelung capcanele

demersului prezidențial și felul în care ele pot fi înlăturate. Schimbul de opinii între Palatul Cotroceni și principala forță de opoziție se purta prin intermediul consilierului prezidențial Paul Dobrescu, un domn amabil, pe care președintele CDR îl cunoscuse în 1991. Nu la București, ci la Berkley, unde cel dintâi era visiting professor, iar cel de-al doilea urma un stagiu de pregătire. Era clar că Ion Iliescu va profita de eterogenitatea alianței și va încerca să provoace disensiuni. Pentru a contracara stratagema, Corneliu Coposu și Emil Constantinescu nuanțează propunerea șefului statului. Într-adevăr, partidele parlamentare din componența alianței se vor prezenta separat la Cotroceni. Rezultatele convorbirilor vor fi analizate de Consiliul Național și, în prima jumătate a lunii ianuarie, o delegație a CDR va avea runda finală de negocieri cu Ion Iliescu. Delegația va fi condusă de președintele alianței, în componența ei se vor regăsi toți liderii de partide, dar și toți liderii de asociații civice. Era și aceasta o capcană, intransigența liderilor unor asociații civice precum AFDPR sau „21 Decembrie" era bine cunoscută, ei nu s-ar fi lăsat cuceriți de ademenirile prezidențiale. Cum va contraataca Ion Iliescu?

Răspunsul a venit în această zi, 8 ianuarie, prin vocea purtătorului de cuvânt, Traian Chebeleu. Ion Iliescu susține că Emil Constantinescu nu poate fi un interlocutor pentru că „nu reprezintă pe nimeni din punct de vedere politic", așa cum nici CDR nu reprezintă pe nimeni, aceasta fiind doar „o alianță electorală". CDR se „supără" și cere demisia purtătorului de cuvânt al instituției prezidențiale pentru afrontul adus, participarea in corpore devine nenegociabilă, Ion Iliescu cedează. Întâlnirea este stabilită pentru 12 ianuarie.

Corneliu Coposu și Emil Constantinescu analizează împreună variantele scenariului iliescian pentru negocierea cu delegația CDR. Probabilitatea era mică, dar trebuia luată în calcul și varianta în care Iliescu chiar își dorea intrarea CDR la guvernare și accepta cele două condiții impuse de alianță: fără partide extremiste din actul guvernamental și reforme autentice.

Preşedintele PNŢCD nu participa la întrunire, refuzase public orice întâlnire cu Ion Iliescu până când acesta nu îşi cerea scuze pentru declaraţiile jignitoare la adresa lui, astfel încât responsabilitatea deciziei îi aparţinea în întregime lui Emil Constantinescu. „Eşti gata să ţi-o asumi?", întreabă Corneliu Coposu. „Da." Dacă accepta, nucleul dur al votanţilor CDR l-ar fi dezavuat cu siguranţă. Dacă accepta, era greu de presupus că Ion Iliescu ar fi respectat înţelegerea până la capăt. Ar fi urmărit, mai degrabă, compromiterea opoziţiei înainte de alegerile din 1996. Mult mai probabilă era varianta în care Iliescu nu-şi dorea altceva decât „liniştea care să-i permită Guvernului Văcăroiu să lucreze", guvernul de uniune naţională era doar o perdea de fum, şi acesta a devenit scenariul care trebuia combătut. Cum procedăm? Liderii Convenţiei îşi pregătesc tactica departe de ochii presei, la sediul PSDR din strada Dem. I. Dobrescu. „Trebuie să-l surprindem", propune Emil Constantinescu la începutul sfatului de taină.

Ion Iliescu şi-ar fi dorit să-i vadă pe liderii CDR discutând între ei în contradictoriu, ca să poată poza el în omul calm şi împăciuitor care deţine întotdeauna soluţiile, imaginea pe care şi-a creat-o în perioada CPUN. Ion Iliescu voia să arate că el este, de fapt, singurul lider care doreşte binele ţării, ceilalţi sunt iresponsabili şi propun lucruri irealizabile. Tocmai de aceea, contrar uzanţelor, a cerut invitaţilor săi să accepte ca presa să asiste la întreaga întâlnire, nu doar la primele minute. Sigur, bineînţeles.

Nici trucul de imagine, folosit întotdeauna la primirile din Salonul Ambasadorilor, nu i-a ieşit. Fotoliile sunt foarte joase, atunci când preşedintele se apropie cu mâna întinsă, invitaţii se grăbesc să i-o strângă, dar se ridică anevoie şi sunt surprinşi de aparatele de fotografiat sau camerele de filmat într-o poziţie înclinată, care sugerează o atitudine umilă. Avertizaţi de preşedintele lor, liderii CDR l-au lăsat pe Iliescu să aştepte cu mâna întinsă până când s-au ridicat din fotolii cu totul, evitând să pară slugarnici. Tactica luatului prin surprindere a continuat. Ticu Dumitrescu – preşedintele AFDPR, Niculae Cerveni –

preşedintele PNL-CD şi profesorul Alexandru Ionescu – preşedintele Federaţiei Ecologiste, în mod obişnuit foarte vocali la adresa regimului Iliescu, au fost blânzi, binevoitori, laudativi la adresa gazdei.

Negocierea a început cu o „afirmaţie istorică" a liderului CDR. Convenţia este de acord să formeze, alături de PDSR şi PD, o nouă majoritate parlamentară, care să garanteze democratizarea instituţiilor şi continuarea procesului de reformă, şi este gata să-şi asume toate consecinţele, pe plan intern şi extern, care decurg de aici. Nu la asta se aştepta Ion Iliescu şi nu asta îşi dorea. Dă înapoi şi începe să vorbească despre un pact politic între toate forţele politice reprezentate în Parlament, adică despre colaborarea cu PUNR, PRM şi PSM. Un partid de un naţionalism feroce, un partid al securiştilor şi un partid al foştilor nomenclaturişti şi activişti PCR, rămaşi pe dinafara Frontului Salvării Naţionale în zilele lui decembrie 1989. Liderii CDR insistă: „Noi optăm pentru schimbare. Care este opţiunea dumneavoastră? Opţiunea personală, pentru că trebuie să spunem lucrurilor pe nume: PDSR este un partid care s-a creat în jurul personalităţii dumneavoastră. Alegeţi între a fi primul preşedinte reformator al României sau a fi ultima relicvă a totalitarismului?" Adevăratele intenţii ale lui Ion Iliescu ies la iveală. Nu-şi dorea decât un pact social. Pentru a fi cât mai convingător, evocă Pactul de la Moncloa, un acord de unitate, la care au recurs partidele spaniole pentru a permite democratizarea ţării după deceniile de dictatură franchistă. Exact momentul pe care îl aştepta Emil Constantinescu. Îl anticipase şi punctează sec: „Vreau să vă atrag atenţia că orice pact are nevoie de un garant. Pactul de la Moncloa a fost garantat de regele Juan Carlos. Dacă şi noi am avea un rege, neimplicat în politică, am semna imediat un asemenea pact. Dar dumneavoastră aţi eliminat din start această posibilitate, astfel încât situaţia din România nu se aseamănă cu situaţia în care se afla Spania în 1977". Ion Iliescu s-a schimbat la faţă. Pierduse. Imaginea finală asupra întâlnirii a fost aceea că CDR pune pe primul plan interesul naţional, dar interesul României nu poate fi acela de a fi guvernată de o

coaliţie din care să facă parte partide antieuropene şi anti-NATO. În următoarea perioadă, PDSR va semna acorduri de colaborare cu PUNR, PRM şi PSM. „Patrulaterul roşu" va conduce România până în 1996. Consecinţele au fost dezastruoase.

Funeraliile lui Corneliu Coposu

11-13 noiembrie 1995

În ultimele luni din viaţa lui, l-am văzut o singură dată, într-o sâmbătă. Era o dimineaţă însorită de septembrie şi venise la sediul CDR din Batiştei să-l întâlnească pe cel care preluase conducerea alianţei, la propunerea sa, cu aproape trei ani în urmă.

Se ştia că este bolnav, în afara celor foarte apropiaţi, nimeni nu bănuia cât de grav, dar privindu-l n-ai fi zis. Dimpotrivă, te-ai fi aşteptat să fie complet restabilit şi să-şi reia activitatea începând de luni. După o jumătate de oră sau, poate, o oră întreagă petrecută împreună, Emil Constantinescu l-a condus spre ieşire. Corneliu Coposu s-a întors să-i mai spună ceva, silueta lui înaltă se profila în penumbra imensului portal de la intrare. Ţinuta dreaptă, impecabilă, zâmbetul senin păreau decupate într-un chenar negru. Dar nu m-am gândit la asta atunci. Mă gândeam cât de norocoasă sunt că pot lua parte, cu doi metri mai în spate, la momentele de istorie pe care aceşti doi bărbaţi ieşiţi din comun le făureau împreună.

Nici când a fost internat în stare critică, pe 30 octombrie, n-am crezut că ăsta-i sfârşitul. Directorul Spitalului Municipal, Sorin Oprescu, care prezenta scurte declaraţii de presă despre starea ilustrului său pacient de două ori pe zi, a câştigat atunci o mare simpatie, pe care a transformat-o ceva mai târziu în capital politic. Ziariştii au lucrat febril în acele zile, la ediţia curentă, dar şi la o ediţie specială, gata să fie aruncată pe piaţă imediat după dispariţia Seniorului. Ziua a furat startul într-un mod jenant şi a anunţat moartea lui Corneliu Coposu înainte ca liderul ţărănist să închidă ochii pentru totdeauna.

S-a întâmplat pe 11 noiembrie 1995, la ora nouă şi patruzeci de minute. Ce a urmat ţine de miracol. Cei care îl huleau la

începutul anilor '90 au plecat capul rușinați și s-au înclinat în fața imaginii lui. În Piața Rosetti, la sediul partidului, miile de oameni veniți să aducă flori și să aprindă o lumânare au format cozi imense, în cele trei zile tradiționale de doliu și priveghi. Uluitor a fost necrologul televizat al lui Alexandru Bârlădeanu, unul din stâlpii puterii postdecembriste, președinte al Senatului în perioada 1990-1992, difuzat chiar de Televiziunea Română, sluga mediatică a regimului iliescian: „Pentru clasa noastră politică și, mai ales, pentru tineret, Corneliu Coposu va rămâne o pildă de urmat în ce privește statornicia față de crezul politic, cinstea și dezinteresul desăvârșite, abnegația până la autojertfire, până la martiraj. În tinerețe, idealurile care ne-au animat pe Corneliu Coposu și pe mine au fost diferite, dar, lăsând la o parte frământările izvorâte din cotidian, istoricește, idealurile sale s-au dovedit a fi cele adevărate".

Spre sfârșitul zilei de 12 noiembrie, după ce s-a întors de la priveghi la sediul CDR din Batiștei, Emil Constantinescu ne-a povestit despre puciul ratat pus la cale de Radu Vasile și Mircea Ciumara împotriva președintelui interimar al PNȚCD, Ion Diaconescu, și a lui însuși. Cei doi și grupurile din spatele lor doreau să preia conducerea PNȚCD și, ulterior, a Convenției Democratice. Ion Rațiu respectă doliul și se va abține până la congresul din ianuarie. A avut un gest de lehamite și s-a retras în biroul lui, avea nevoie de liniște pentru a-și pregăti discursul pentru funeraliile lui Corneliu Coposu, un moment istoric cu o încărcătură emoțională copleșitoare și o semnificație politică uriașă. După părerea mea, omagiul adus lui Corneliu Coposu a fost cel mai bun discurs pe care Emil Constantinescu l-a ținut de-a lungul celor douăzeci și șase de ani în care a fost lider civic, lider politic, om de stat și conferențiar de talie internațională.

14 noiembrie 1995

La ora 11.30, cortegiul funerar pleacă de la sediul PNȚCD din Piața Rosetti și, după o scurtă rugăciune de pomenire în Piața Universității, se îndreaptă spre Piața Revoluției, unde va

avea loc Adunarea de Doliu. Emil Constantinescu, moştenitorul politic al marelui dispărut, merge în spatele sicriului, avându-le alături pe regina Ana, principesa Margareta, surorile Flavia şi Rodica. Regimul de la Bucureşti a refuzat venirea regelui Mihai la înmormântare, aşa cum a refuzat şi funeraliile naţionale cerute de Ticu Dumitrescu, preşedintele Asociaţiei Foştilor Deţinuţi Politici. Românii au răspuns acestui ultim afront de tip comunist în felul lor. Când a început Adunarea de Doliu, în Piaţa Revoluţiei şi împrejurimi erau strânşi peste 100 000 de oameni. În mijlocul lor, mesaj adresat deopotrivă Cerului şi Pământului, o cruce kilometrică din pânză albă, purtată pe umeri de membrii Ligii Studenţilor.

Cu reflexele unui jurnalist de teren, mă strecor până aproape de podium prin mulţimea transfigurată de solemnitatea slujbei religioase şi măreţia lui Corneliu Coposu, percepută abia acum la dimensiunea ei autentică. Oricât de abilă aş fi, tot mi se întâmplă să mă agăţ de coatele celor pe care vreau să-i îndepărtez din calea mea. Un bărbat în trenci negru, cu o pălărie cam caraghioasă, se întoarce surprins. Surprinderea mea nu-i mai mică. Am dat nas în nas cu Virgil Măgureanu, „şarpele cu ochelari", directorul Serviciului Român de Informaţii. Îmi cer scuze şi merg mai departe. Vreau să ascult discursul lui Emil Constantinescu fără inevitabilele distorsiuni ale instalaţiei de amplificare, şi să urmăresc îndeaproape reacţiile:

„Dumnezeu ne-a dăruit dureroasa onoare de a conduce o legendă pe ultimul ei drum pământesc. Am învăţat cu toţii că legendele nu mor niciodată şi, totuşi, tristeţea acestor ore este sfâşietoare pentru că, de acum înainte, la fiecare dintre mesele noastre se va afla un scaun gol.

Corneliu Coposu ar fi putut să moară de mii de ori până acum. Istoria ultimelor cinci decenii a ridicat împrejurul lui ziduri şi a târât în noroi toate credinţele. A supravieţuit asasinării soţiei, prietenilor şi marilor săi învăţători. I-a fost dat să fie un om fără vârstă: tinereţea nu i-a fost o oprelişte, după cum bătrâneţea nu i-a devenit o povară. Când totul părea pierdut, o întreagă

Românie și-a mutat granițele în sufletul lui generos și acolo a continuat să existe și să aibă un viitor, după legi care în lumea din afară fuseseră ucise.

Corneliu Coposu se numără printre cei aleși de soartă pentru a dezminți ideea că românii nu au vocația istoriei".[14]

Primul succes parlamentar al Convenției

februarie 1996

O serie de întâlniri cu liderii confederațiilor sindicale CNSLR-Frăția, BNS, Alfa și CSDR despre situația economică a țării îl determină pe Emil Constantinescu să le ceară parlamentarilor CDR depunerea „Moțiunii Energia". Prețul scăzut de livrare a energiei electrice și a produselor energetice, menținut în mod artificial, condusese la situația revoltătoare în care România nu mai avea bani suficienți pentru importuri de petrol și gaze naturale. Scrie el însuși textul moțiunii și merge în Parlament să urmărească dezbaterile. Votul din Camera Deputaților a fost zdrobitor, chiar și parlamentarii din arcul guvernamental au votat moțiunea, dar Nicolae Văcăroiu răspunde nonșalant că nu va exista nicio consecință în absența legii răspunderii ministeriale.

Legea răspunderii ministeriale a fost promovată și adoptată de administrația Constantinescu.

Blocarea Tratatului cu Moscova

9 martie 2011

Era trecut bine de miezul nopții, când SPP-istul de la intrarea casei cu numărul patru de pe strada Pictor Mirea a bătut la ușă și l-a anunțat pe Emil Constantinescu că Dumitru Ceaușu îl așteaptă la intrare. Nu părea ceva neobișnuit. Prietenul din studenție cunoștea obiceiurile gazdei. La o asemenea oră își petrece timpul citind, nu adoarme niciodată înainte de trei, patru dimineața. Intenționat a venit atât de târziu, trebuia să vorbească cu Emil între patru ochi, era mai bine ca Nadia să nu audă ce voia

să-i spună. Aşa fuseseră crescuţi toţi bărbaţii din generaţia lor, cu ideea că femeile trebuie ferite de veştile rele.

Nevoia de a-şi proteja soţia şi fiul de patru ani îl aduseseră aici şi era sigur că vechiul prieten va înţelege şi îi va oferi ajutorul pe care îl cerea. Dumitru Ceauşu era pe moarte şi nu-şi dorea să o aştepte în apartamentul de două camere din Drumul Taberei, alături de o soţie mult prea tânără ca să fie condamnată la ororile unei descompuneri lente, umilitoare, şi un băiat mult prea mic pentru a afla oră de oră, zile în şir, că oamenii dispar într-o zi şi nu se mai întorc niciodată, iar tatăl lui nu face excepţie. Se gândise mult şi ajunsese la concluzia că şedinţele de chimioterapie nu au niciun rost, sunt o suferinţă inutilă pentru toată lumea, văzuse asta când se îmbolnăvise prima lui soţie. Agonia ei a fost cumplită. „Mă ajuţi, Emil?“

Rezerva de la Spitalul Elias este curată şi luminoasă, dar asta nu-i schimbă cu nimic aerul apăsător. Moartea respiră în unghere. Senzaţia este puternică, aproape palpabilă şi nu are niciun rost să te prefaci că n-ar fi aşa. Ţi-ai jigni prietenul care îşi trăieşte aici ultimele clipe. Ştie şi el prea bine. Ţi-a spus-o limpede, cu cincisprezece zile în urmă, când ţi-a bătut la uşă şi te-a rugat să-l ajuţi să moară demn. E mulţumit că l-ai ajutat să se întâmple aşa. Nu mai poate vorbi, dar din ochii pe jumătate închişi şi zâmbetul blând, recunoscător, se revarsă împăcarea. Cu sine, cu toţi cei pe care i-a cunoscut de-a lungul vieţii, cu destinul. Mitică nu mai poate vorbi, dar îi percepe prezenţa. Îi priveşte chipul emaciat, trupul împuţinat desenează un contur bine definit sub cearşaful patului de spital, e dureros să-l vadă aşa şi se refugiază în amintiri vechi de 55 de ani, din prima lor zi ca studenţi ai Facultăţii de Drept din Bucureşti. Mitică venea de la ţară. Mintea lui ascuţită şi ambiţia de a fi printre cei mai buni au câştigat repede respectul şi preţuirea colegilor. La absolvire a primit repartiţie la Ministerul de Externe şi şi-a construit, pas cu pas, o reputaţie solidă în diplomaţie. După câţiva ani petrecuţi la New York, la Reprezentanţa României la ONU şi un doctorat în

științe politice la Geneva, Dumitru Ceaușu devenise un adevărat „monsieur“, cum ar fi zis bunica Marguerite.

24 aprilie 1996

Parafrazând titlul unui film celebru, își spune că Mitică i-a bătut la ușă de două ori. Acum cincisprezece zile și, prima dată, acum cincisprezece ani. Ajunsese în Pajura, tot așa, după miezul nopții, și intrase agitat, fără să mai salute: „Situația e gravă. Trebuie să reacționezi“. Era director general în Ministerul de Externe și condusese echipa de negociatori pentru semnarea Tratatului de prietenie cu Federația Rusă. Un articol introdus de ruși, pe care fusese nevoit să-l accepte la insistențele președintelui Ion Iliescu, îl adusese la ușa liderului opoziției, căruia îi cerea o reacție imediată. Semnarea și parafarea tratului în forma actuală însemna că țara își ia adio de la NATO. Articolul incriminat prevedea că România nu poate încheia nicio alianță fără acordul Kremlinului.

Era prea târziu să o cheme pe Zoe. De când își pregătea teza de doctorat, ea rămăsese cu obiceiul de a se trezi la cinci dimineața și, bineînțeles, se culca devreme. A scris ciorna împreună cu Mitică.

La ora șapte, trimite ciorna către Zoe Petre, care finalizează comunicatul.[15] De la sediul CDR din Batiștei, textul pleacă prin fax către președinții partidelor și asociațiilor din Convenție. La ora opt, Kala[16] anunță conferința de presă a președintelui CDR: „Vreau să reamintesc domnului ministru de Externe că diplomația nu are culoare politică și că partidul care controlează în acest moment Guvernul de la București reprezintă doar 30% din electoratul acestei țări. De asemenea, mi se pare foarte util să reamintesc, atât domnului Iliescu, cât și opiniei publice că, în 1991, pe timpul guvernării Roman, ministrul de Externe Adrian Năstase a parafat, și președintele Ion Iliescu a semnat, un tratat cu URSS care, dacă ar fi fost ratificat de Parlament, acum ne-ar fi împiedicat să aderăm la NATO. Dorim să fim siguri că tratatul care va fi semnat nu va conține nimic care să poată fi invocat

de Rusia pentru a se opune proiectelor României de integrare în structurile politico-militare euroatlantice."

După conferința de presă, la solicitarea lui Emil Constantinescu, partidele parlamentare din CDR, cărora li se alătură Partidul Democrat, îi cer ministrului de Externe să le prezinte conținutul tratatului. Cererea nu poate fi refuzată, scandalul ar fi prea mare. După întâlnirea cu Teodor Meleșcanu, opoziția declară că nu este de acord cu semnarea unui document care nu conține condamnarea Pactului Ribbentrop-Molotov, garanții în legătură cu libertatea României de a-și alege sistemul de securitate, o poziție adecvată față de problema Tezaurului românesc aflat în Rusia și față de prezența Armatei a 14-a în apropierea granițelor României. Trei zile mai târziu, pe 27 aprilie 1996, Evgheni Primakov, ministrul de Externe al Federației Ruse, ateriza degeaba la București. Nu avea de semnat niciun tratat. La presiunea opoziției, Ion Iliescu a dat înapoi.

Probabil că manualule de istorie nu vor relata acest episod, dar destinul acestei țări a depins, la un moment dat, de Dumitru Ceaușu. Și-a făcut datoria, fără a se gândi că își periclitează în acest fel situația personală. „Jocul" lui împotriva regimului, comunist sau neocomunist, era vechi și Emil Constantinescu știa asta. În primii ani postrevoluționari, Petre Mihai Băcanu a primit periodic, pe adresa *României libere*, texte nesemnate, prea bine argumentate ca să nu fie publicate. Autorul misterios era Dumitru Ceaușu.[17] Prima lui soție, fiica unui fost deținut politic, îl ajutase să vadă fața hidoasă a regimului comunist și nici derapajele regimului neocomunist instaurat de Ion Iliescu nu puteau rămâne nesemnalate.

În iulie 1997, Dumitru Ceaușu a fost numit ambasador al României în Franța. În timpul vizitei de stat pe care o întreprinsese în România în luna februarie, Jacques Chirac îl anunțase pe Emil Constantinescu că va trimite ambasador la București un prieten de încredere, Pierre Menat, fostul său consilier. Președintele României i-a răspuns în același fel, iar Mitică s-a dovedit un foarte bun susținător al intereselor României în capitala Franței,

ajutat cu grația ei bine-cunoscută, de cântăreața Mihaela Mihai, cea de-a doua soție. Ion Iliescu, câștigătorul alegerilor din 2000, îl va rechema în țară.

Prietenul lui respiră tot mai încet, mâinile i s-au răcit. I le strânge ușor, o strângere încărcată de gânduri și emoții, grele cât zecile de ani de când se cunosc, și se retrage. Se cuvine să-l lase să-și petreacă ultimele clipe cu soția lui. „Rămas bun, prietene! Dumnezeu să te țină mereu în paza Lui!" A fost înmormântat la 24 martie 2011 în Cimitirul Ghencea, cu onoruri militare, așa cum i se cuvine posesorului decorației „Steaua României". I-a fost conferită de președintele Emil Constantinescu în noiembrie 2000. Dumitru Ceaușu n-a slujit niciun regim, și-a slujit țara. [18]

15 000 de specialiști

Din când în când, Nicolae Văcăroiu vrea să arate că știe să fie sarcastic. Își exprimă „îngrijorarea" că o eventuală victorie în alegerile locale și parlamentare va pune Convenția într-o mare dificultate. N-ar avea cu cine să guverneze, toți specialiștii țării sunt de partea lor, a PDSR-ului și a lui Ion Iliescu. În replică, într-un discurs la Timișoara, președintele CDR vorbește despre cei 15 000 de specialiști pe care alianța poate conta. Ceruse „echipei Noica", coordonatorul specialiștilor care elaborează programele Convenției, o evaluare a numărului de oameni de care ar fi nevoie în administrarea țării, de la Guvern până la comună, și acesta a fost răspunsul. Acești oameni se regăseau în Alianța Civică, în Solidaritatea Universitară, în celelalte organizații civice din tabăra opoziției, în filialele din întreaga țară ale partidelor din Convenție.

CDR câștigă alegerile locale

iunie 1996

Președintele Convenției Democratice a decis ca desemnarea candidaților alianței pentru alegerile locale din iunie 1996 să se facă după procedeul urmat la desemnarea candidaturii sale

pentru alegerile prezidenţiale din 1992. Rezultatul a fost benefic. A curmat discuţiile partizane şi a condus la o listă de candidaturi credibile pentru alegerile locale din vara lui 1996.

În cel de-al doilea tur de scrutin candidaţii CDR au câştigat Capitala şi primăriile de la Aiud, Arad, Baia Mare, Bârlad, Bistriţa, Blaj, Caransebeş, Câmpina, Câmpulung, Curtea de Argeş, Deva, Dej, Drăgăşani, Mangalia, Oradea, Ploieşti, Satu Mare, Sibiu, Târgovişte, Timişoara, Urziceni şi Zalău. PDSR-ului i-au revenit primăriile din Alexandria, Mediaş, Năsăud, Râmnicu Sărat, Roman, Slobozia, Tecuci, Turda.

Contractul cu România

23 noiembrie 1995

Este prima acţiune politică majoră a Convenţiei Democratice de când lucrez în echipa preşedintelui, 1 august 1995, şi mă simt teribil de încordată. Cred că şi colegii mei sunt la fel, deşi niciunul dintre noi nu vrea să arate asta. De câteva zile tot inspectăm sala Arcub şi am avut mare grijă ca totul să fie în ordine. Afişe cu săgeţi indicatoare le arată drumul spre sala de festivităţi delegaţilor CDR sosiţi din filiale, bannerul din spatele prezidiului arată bine, la fel şi mapele de presă ale evenimentului. Petre Mihai Băcanu, vicepreşedintele Alianţei Civice, şi echipa lui de la *România liberă*, singura instituţie de presă aliniată fără tăgadă în tabăra opoziţiei democratice, au pregătit câteva sute de mii de *flyere*.

Sunt în culise, locul unde se adună liderii Convenţiei înainte de a intra în sală şi a se instala la prezidiu, la primele acorduri ale imnului de stat. Totul părea în ordine, dar se dovedeşte că nu e. Aici ne-a scăpat din vedere să instalăm un cuier. Nu observasem mai devreme, pentru că preşedintele Constantinescu, sosit primul de la sediul CDR, aflat la câteva zeci de metri distanţă, nu-şi luase şi o haină groasă. „Unde punem paltoanele?" întreabă Ion Diaconescu. Emil Constantinescu înţelege imediat că am zbârcit-o şi răspunde prompt: „În braţele ei". Întind mâinile, ascultătoare, greutatea paltoanelor mă cocoşează, cu toate

partidele şi organizaţiile civice componente, Convenţia are mulţi lideri, dar reuşesc să-mi ţin spatele drept. Profesorul universitar Alexandru Popovici, vicepreşedintele PNL-CD, îmi aşază pe cap pălăria lui: „Să ai grijă de ea, e un Borsalino veritabil". Borsalino? Exact ca aceea purtată de Alain Delon, idolul copilăriei mele, în filmul cu acelaşi nume. N-aş mai da-o înapoi, dar proprietatea trebuie respectată, scrie şi în programul CDR. Bogdan Lămătic, un coleg minunat care, din păcate, s-a stins câţiva ani mai târziu, la 32 de ani, în urma unui atac de cord, a observat întreaga scenă şi mi-a sărit în ajutor aducând repede, repede de tot, două cuiere. Scăpată de povară, intru în sală, dornică să urmăresc ce se întâmplă şi să iau notiţe. Uit mereu că nu mai sunt jurnalist.

2 noiembrie 2016

„Contractul cu România"[19] nu a apărut din neant. El se datorează experienţei americane a preşedintelui CDR, dar este la fel de adevărat că Petre Mihai Băcanu şi Alina Mungiu-Pippidi au avut aceeaşi idee. O idee care nu ar fi putut fi pusă în practică fără „echipa lui Nicolae Noica", aşa cum au fost denumite grupurile de specialişti care au elaborat programele economice şi sociale ale Convenţiei.

„Contractul cu România" era doar vârful aisbergului. Prevederile lui erau o chintesenţă a programului economic şi politic al CDR pe care marea majoritate a populaţiei, inclusiv intelectualii şi presa, nu s-a obosit să-l citească măcar în diagonală. La Programul de guvernare al CDR lucraseră, timp de şapte ani, minţile luminate ale „intelighenţiei" româneşti ca academicianul Constantin Ionete sau strălucitul specialist în optică, fizicianul Valentin Vlad, actualul preşedinte al Academiei Române, cel care coordonează astăzi proiectul de ţară. Gemenii Sorin şi Andrei Dimitriu, fiii unui avocat celebru în perioada interbelică, de mai multe ori primar PNŢ al oraşului Roman, şi ai verişoarei secretarului general adjunct al PNŢ, ministrul ţărănist şi profesorul universitar Ion Hudiţă.

Solidaritatea Universitară și Alianța Civică au venit cu elita profesională din fiecare domeniu economic, social, juridic, cultural. Mi-e greu să-i menționez pe toți, dar îmi amintesc că Victor Ciorbea, liderul Confederației Sindicatelor Democratice din România, a participat începând din 1994 la multe dintre ședințele specialiștilor Convenției. Toată această desfășurare de forțe intelectuale a blocat superficialitatea și derapajele populiste care apar de obicei în materialele electorale.

Modelul a fost „Contractul cu America". Contactele lui Emil Constantinescu cu lumea academică și politică americană au început în 1991, când a fost invitat să predea un curs de geologie la Universitatea Duke. Până la câștigarea alegerilor prezidențiale din 1996 a vizitat America de optsprezece ori, invitat să vorbească la conferințe despre comunism și postcomunism, pentru întâlniri la institutele republican și democrat, la Departamentul de Stat și în Congres. La Georgetown University discutase cu vizionarul Zbigniew Brzezinski, strategul echipei lui Jimmy Carter. Discutase, de asemenea, și cu grupul de specialiști din jurul lui Newt Gingrich, care elaboraseră „Contractul cu America", inițiativă câștigătoare la alegerile pentru Congres din 1994. Numai că acest „Contract cu România" era complet diferit, el fiind centrat pe realitățile și nevoile românești.

„Cunoaștem problemele, necazurile și temerile dumneavoastră, ele sunt și ale noastre. Nu peste mult timp, la alegerile generale, puterea va sta în mâinile dumneavoastră. Veți vota. Trebuie să o faceți în cunoștință de cauză. Dacă o veți alege și va veni la putere, Convenția Democratică va îndeplini cu strictețe următoarele obligații, pe care și le asumă cu fermitate, în baza unor studii realiste, responsabile și îndelungate..."

Cele 20 de puncte care stau la baza „Contractului cu România" prevedeau: acordarea titlurilor de proprietate pentru persoanele al căror drept de proprietate a fost reconstituit, un set de legi care să permită dezetatizarea și rentabilizarea agriculturii, facilități pentru tinerii specialiști din agricultură, pentru medicii și profesorii care se stabilesc la sat, majorarea pensiilor țăranilor

care au lucrat în CAP-uri, facilități pentru tinerii care doresc să-și construiască o casă, proiecte pentru construirea unor noi cămine studențești, sprijin acordat absolvenților pentru găsirea unui loc de muncă, recalcularea pensiilor de asigurări sociale, stabilirea corectă și transparentă a salariului minim pe economie, în acord cu sindicatele și patronatele, prețuri corecte la produsele și serviciile de bază, concediu plătit de doi ani pentru mame, diminuarea impozitului pe profitul reinvestit, reducerea impozitului pe venituri, îmbunătățirea vieții la sate prin pietruirea și iluminarea drumurilor, alimentarea cu apă și conectarea la rețelele telefonice, declararea și controlul averilor demnitarilor, interzicerea escrocheriilor speculative, înăsprirea pedepselor pentru corupție, reînființarea județelor abuziv desființate, creșterea fondurilor bugetare destinate învățământului, culturii, sănătății, cercetării și apărării, programe de dezvoltare a infrastructurii.

În lunile care au urmat și apoi pe toată durata campaniei electorale, tirajul „Contractului cu România" va fi reluat de mai multe ori și va crește continuu pentru a ajunge în mâinile a milioane de români cu drept de vot. Nu a fost singura implicare a lui Petre Mihai Băcanu în victoria CDR și a liderului ei la alegerile din 3 și 17 noiembrie 1996. Două persoane importante din administrația publicației, Costin Georgescu și Cătălin Harnagea, au făcut parte activ și competent din structurile Convenției. Costin Georgescu a condus Fundația Română pentru Democrație începând cu 1992, Cătălin Harnagea a folosit „Contractul cu bucureștenii" în campania lui Victor Ciorbea pentru Primăria Capitalei și a asigurat legătura permanentă între echipa președintelui și cea a viitorului primar general, care avea să devină întâiul prim-ministru al coaliției CDR-USD-UDMR la 11 decembrie 1996.

Ceea ce era cu adevărat nou nu era atât fundamentarea teoretică serioasă, cât ideea de contract, cu obligații de ambele părți, într-o societate în care oamenii se obișnuiseră să întrebe la cozile din comunism „Ce se dă?" și care așteptaseră și în postcomunism „să li se dea".

„Contractul cu România“ anunța că toate proiectele de legi necesare pentru promovarea acestor măsuri vor fi depuse în Parlament în 200 de zile de la preluarea puterii. „Dacă până la termenele respective toate aceste promisiuni nu vor fi aduse la îndeplinire, înseamnă că am încălcat prezentul contract, pe care dumneavoastră îl semnați votând Convenția Democratică din România, și aveți dreptul să renunțați la noi.“

Da, așa este. Orice contract presupune două părți. Cei doi semnatari își asumă deopotrivă câștigurile și obligațiile care decurg din înțelegerea lor. Emil Constantinescu, semnatarul „Contractului cu România“ în numele Convenției Democratice, și-a respectat obligațiile, poporul român, nu prea. Proiectele de legi necesare îndeplinirii celor 20 de puncte prevăzute au fost depuse în Parlament în termenul de 200 de zile stabilit. Adoptarea legilor a întârziat din simplul motiv că CDR nu a obținut majoritatea necesară. Să nu uităm care a fost rezultatul alegerilor legislative de la 3 noiembrie 1996. La Senat, CDR a obținut 37,06%, iar la Camera Deputaților, 35,57%. Să nu uităm nici că USD, aliatul la guvernare, s-a împotrivit constant legilor proprietății în forma propusă de Convenție. Chiar și așa, prin negocieri lungi, complicate și inventive cu toate partidele parlamentare, președintele Constantinescu a obținut, până la sfârșitul anului 2000, ca legile necesare pentru îndeplinirea „Contractului cu România“ să fie adoptate. Partea sa de contract a fost respectată, cu o singură excepție, pe care n-a mai dorit-o cealaltă parte semnatară. Reînființarea județelor abuziv desființate nu-și mai avea rostul în condițiile reîmpărțirii teritoriale pe regiuni realizată de guvernul CDR pentru pregătirea integrării în Uniunea Europeană.

Emil Constantinescu a semnat personal contractul în numele întregii Convenții Democratice, dar asta nu i s-a părut îndeajuns. Înainte de a-l prezenta poporului a insistat să fie semnat de toți liderii partidelor și asociațiilor civice membre ale Convenției și de candidații la alegerile locale și parlamentare. Chiar dacă propunerea sa pentru o demisie în alb semnată de candidați ca

să-i țină legați de promisiunile electorale nu a fost adoptată, a insistat asupra asumării morale.

L-am urmat pe Emil Constantinescu la Blaj, la Ruginoasa[20] și în multe locuri din țară, la întâlnirile candidaților cu alegătorii. Mi-am dat seama că a ales Câmpia Libertății de la Blaj și curtea conacului lui Alexandru Ioan Cuza pentru a-i pune față în față cu istoria. A insistat permanent, ca președinte al CDR, să multiplice acest sentiment de asumare a responsabilităților individuale ca o datorie patriotică pentru schimbarea unei mentalități în care datoria acțiunii revine mereu celorlalți.[21]

Dacă acest experiment bazat pe sentimentul profund al asumării responsabilității de ambele părți și al respectării cuvântului dat ar fi dăinuit și după 1996-2000, altfel ar fi arătat societatea românească.

Legile adoptate atunci mai există și acum. La fel și instituțiile. Din păcate, ideea generoasă a „Contractului cu România", ca și mișcarea „15 000 de specialiști" care adusese oameni noi și pregătiți în administrația locală, de la comune până la județe, au ajuns subiect de ironii ieftine în presă și pe net, politicienii s-au întors la populism și demagogie, funcționarii din administrație la „comisioane", intelectualii s-au retras în turnul lor de fildeș, poporul colorat în roșu sau portocaliu la „găleți și sarmale" electorale, iar civicii și tehnocrații redescoperă „roata" din patru în patru ani. Din acea minunată încercare de a transforma populația în cetățeni s-a ales praful și, poate, pentru câțiva idealiști un titlu de carte.[22]

NOTE

1. În discursul devenit celebru, susținut la 5 martie 1946 în Fulton, Missouri, în prezența președintelui SUA, Harry Truman, premierul britanic Winston Churchill spunea: „De la Stettin, la Marea Baltică, până la Trieste, la Marea Adriatică, o cortină de fier s-a coborât de-a curmezișul continentului european".
2. Sintagma folosită de Ronald Reagan, președintele SUA (1981-1989), pentru a defini URSS.

3. www.frd.org.ro, Emil Constantinescu, discurs de deschidere la conferința internațională „25 de ani de la prăbușirea dictaturilor comuniste în Europa de Est: privind în urmă, privind înainte", București, Palatul Parlamentului, 20 noiembrie 2014
4. www.frd.org.ro,
5. Petre Roman, „Liberatea ca datorie" (Editura Fundației PRO, 2006): „Dar s-a întâmplat ceva și mai grav. La un moment dat a fost anunțată sosirea lui Corneliu Coposu. N-am avut timp să schițez nici cea mai mică reacție. «Să plece!», au strigat aproape simultan Bârlădeanu și Iliescu. Am tăcut. Pentru mine, în fond un novice, nici măcar n-a fost, pe moment, un eveniment important, ci doar, în jargonul neutru al proceselor-verbale, un „incident de ședință". Pentru mine, Coposu nu era decât un nume foarte vag, de care aflasem, probabil, în treacăt, dintr-o conversație cu tatăl meu – nimic mai mult. Spre marea mea rușine trebuie să mărturisesc că, spre deosebire de ceilalți, oameni mai bătrâni și mai informați prin înseși funcțiile pe care le dețineseră și prin participarea unora dintre ei la represiuni, eu nu știam mai nimic despre trecutul acestui «intrus»".
6. Cristian Bădiliță, „Sacru și melancolie", Editura Dacia, 2007
7. Emil Constantinescu, „Adevărul despre România (1989-2004)", Editura Universalia, 2004
8. Gabriela Adameșteanu, „Anii romantici", Editura Polirom, 2014
9. Cristian Bădiliță, „Sacru și melancolie", Editura Dacia, 2007
10. Alex Mihai Stoenescu, „Din culisele luptei pentru putere, 1989-1990", „Prima guvernare Petre Roman", Editura RAO, 2006: „Ratarea obiectivelor manifestației din Piața Universității a venit în primul rând de la incapacitatea intelectualilor români de a influența națiunea, deși, la 26 aprilie, profesorul Emil Constantinescu pronunțase cuvintele potrivite și enunțase corect misiunea acelei adunări: «Prezența dumneavoastră aici reprezintă nu numai o apărare a revoluției, ai cărei făuritori ați fost, o apărare a ceea ce am cucerit, dar și un act de rezistență care continuă rezistența oamenilor de cultură și de știință, rezistența muncitorilor și țăranilor care au menținut valorile tradiționale ale spiritualității românești. Ea reprezintă și reacția la o situație nouă și periculoasă, pentru că, în acest moment, opoziția față de schimbările reale în viața României nu vine numai din partea fostei nomenclaturi sau a fostului aparat de represiune, dar și din neaderența unei mari părți a populației la valorile democrației. Această neaderență este explicabilă pentru că este generată de structurile mentale deformate în timpul a 45 de ani de comunism». Cauza eșecului se găsește și în faptul că adevărul, rostit astfel din balconul Universității, s-a pierdut imediat printre versuri și muzici balcanice din care a renăscut, tot imediat, obiceiul nostru național: legenda menită să ascundă repede realitatea". Textul discursului ținut în

Piața Universității pe 26 aprilie 1990 este preluat din „Timpul dărâmării, timpul zidirii" (Emil Constantinescu, Editura Universalia, 2002, vol. III).

11. Adrian Marino, „Viața unui om singur", Editura Polirom, 2010: „A treia Convenție a Forumului Democratic Antitotalitar din România (FDAR), 12-15 aprilie 1991, al cărui prim președinte a fost Emil Constantinescu, s-a desfășurat la București. Pe acest fundal s-a format Convenția Democratică.

12. Emil Constantinescu, „Timpul dărâmării, timpul zidirii", vol. I, Editura Universalia, 2003: „Corneliu Coposu, președintele CDR, coboară vioi din sala de la etajul I, unde cei 67 de electori, reprezentând 17 partide și asociații civice din CDR, au deliberat și au votat în patru tururi de scrutin pentru desemnarea candidatului unic al CDR la alegerile prezidențiale. Anunță rezultatul votului: câștigător Emil Constantinescu și, cu o bucurie pe care nu și-o poate reprima (pe care Ion Rațiu nu i-o va ierta niciodată), mă îmbrățișează. Toți ceilalți candidați mă felicită cu un fair play desăvârșit. Blițurile mă orbesc. Ziariștii, care așteaptă de unsprezece ore, mă presează din toate părțile cu microfoanele întinse pentru o primă declarație «la cald»".

13. În cartea „Vote au-dessus d'un nid de cocos", Flammarion, 1992, Jacques Séguéla dedică un întreg capitol experienței sale din 1991: „Roman, le chaud froid". Câteva fragmente sunt edificatoare: „Roman est a Paris après presque une année de pouvoir. L'Élysée et Matignon se disputent son charme, mais les médias font la moue. Un après-midi, ma secrétaire m'arrache á une réunion de travail. «L'appel est urgent et confidentiel», me souffle-t-elle a l'oreille. En ligne Christian Anteanu (Unteanu, n.a): «Je n'ai pas le plaisir de vous connaître, je suis le chef de cabinet de Petre Roman; il aimerait vous rencontrer avant son départ demain». Surprise. Anteanu viendra seul. Les Roumains sont coutumier des chaud-froid. Plus leur pudeur s'affice, plus il faut la forcer. Ils attendent ce signe pour se livrer et vous donner le meilleur ou le pire d'eux-mêmes. «Qu'attendez-vous de moi?» Le ton est donné. Mon vis-à-vis sera, á l'avenant sans detours. «M. Roman a lu vos livres. Il partage vos idées, vos défis et jusqu'a vos excès. Acceptez-vous de le conseiller?» Je n'ai plus qu'á suivre le rythme: «Le conseil n'est pas une marchandise standard. Comment vous répondre sans savoir quel homme il est? Pour ma part, je ne connais ni ses idées, ni ses défis et je suis loin de partager ses excès. Après tout, il est l'un des lanceurs de la fausse nouvelle de Timișoara. Plus q'une libération, votre révolution si publique, si impudique, a d'abord été perçue par les téléspectateurs comme un putsch. Je fixe un seul interdit au métier que je fais: ne jamais aller á contre-courant de la démocratie. Est-ce bien l'orientața que souhaite prendre la Roumanie?» (...) Bref tout un programme que Roman accepta, ainsi que le contrat en bonne et

due forme que je lui proposai par la même occasion. Tout semblait pour le mieux dans le meilleur des mondes, lorsqu'un émissaire s'immisça, que Roman avait chargé du go between. Mais nous n'avions pas la même conception du rôle qu'il devait jouer. Plus j'avançais, plus le sentais reculer. A toutes mes propositions, il opposait sous prétexte d'attendre la réponse du Premier minister, une inertie fatale. Le plus curieux est que je n'arrivais pas á joindre Roman directement. Le barrage était si infranchissable que j'en vins un jour á une explications sans ambages. Et je compris la faille. Pour ce personnage, faire la liaison signifiait prélever un pourcentage sur toute opération... Je respecte trop mon métier pour le laisser salir de la sorte. J'écrivais donc une lettre Claire et nette á Petre Roman. Elle resta sans réponse. Qui ne dit mot consent, j'interrompis donc toute action. Décidément, la Roumanie n'est pas ma tasse de thé."

14. www.constantinescu.ro
15. Am regăsit textul integral al comunicatului de presă semnat de Emil Constantinescu în numele Convenţiei Democratice din România în arhiva Fundaţiei Române pentru Democraţie: „După ştirile venite în ultima săptămână de la Moscova şi confirmate de domnul ministru de Externe, Teodor Meleşcanu, ministrul rus de Externe, Evgheni Primakov, va sosi la Bucureşti la finele acestei săptămâni. Este bine-venit, la fel ca orice demnitar al unei ţări cu care avem relaţii normale. Ne preocupă însă informaţiile conform cărora, cu prilejul acestei vizite, domnii miniştri Meleşcanu şi Primakov vor parafa Tratatul politic de bază dintre România şi Federaţia Rusă. Îngrijorătoare ni se pare ştirea conform căreia partea română a abandonat încercarea de a include în acest tratat o prevedere care să condamne Pactul Ribbentrop-Molotov, în urma căruia URSS a ocupat în 1940 Basarabia, Bucovina de Nord şi ţinutul Herţa. De altfel, Congresul deputaţilor poporului al fostei URSS a condamnat, la 24 decembrie 1989, Pactul Ribbentrop-Molotov. Este normal să aşteptăm ca Federaţia Rusă, care se consideră succesor şi continuator al statului rus şi sovietic, să condamne şi ea actele samavolnice ale regimului stalinist. Nu înţelegem de ce Guvernul României şi preşedintele Ion Iliescu găsesc de cuviinţă să abandoneze o poziţie politică şi o cerere naţională pe care, până acum, o împărtăşeau toate partidele politice parlamentare. Nu înţelegem semnificaţiile acestui pas înapoi în cazul unui pact stalinisto-nazist condamnat de toate forurile internaţionale şi denunţat chiar de părţile implicate. Nu înţelegem graba cu care preşedintele Ion Iliescu şi diplomaţia românească vor să fie parafat un document aflat în discuţie de patru ani, tocmai acum, înaintea alegerilor din Rusia, alegeri în urma cărora se pot schimba multe date politice în această parte a lumii. Ni se pare foarte gravă decizia domnului ministru Meleşcanu de a se pregăti pentru parafarea acestui tratat extrem de important fără să consulte

forțele politice parlamentare. Vreau să-i reamintesc domnului ministru de Externe că diplomația nu are culoare politică și că partidul care controlează în acest moment Guvernul de la București reprezintă doar 30% din electoratul acestei țări. De asemenea, mi se pare foarte util să reamintesc atât domnului Iliescu, cât și opiniei publice că, în 1991, pe timpul guvernării Roman, ministrul de Externe Adrian Năstase a parafat, și președintele Ion Iliescu a semnat, un tratat cu URSS care, dacă ar fi fost ratificat de Parlament, acum ne-ar fi împiedicat să aderăm la NATO. Dorim să fim siguri că tratatul care va fi semnat nu va conține nimic care să poată fi invocat de Rusia pentru a se opune proiectelor României de integrare în structurile politico-militare euroatlantice. De aceea, în numele Convenției Democratice din România, solicit ca președintele Ion Iliescu să informeze forțele politice parlamentare atât despre conținutul tratatului pregătit pentru a fi parafat, cât și despre rațiunile pentru care s-a renunțat la condamnarea Pactului Ribbentrop-Molotov".

16. Alexandru Kala Popescu a fost numit secretar personal al președintelui CDR la începutul anului 1995, la recomandarea lui Corneliu Coposu.
17. Dumitru Ceaușu, „Exerciții de libertate", Editura Atlas, 1997
18. Dumitru Ceaușu, „Un diplomat român prin furtuna unui secol prea lung", „Memoria Oltului", an III, nr. 7 (29) iulie 2014
19. „Contractul cu România" pdf.
20. „Proclamația de la Ruginoasa", Contractul Convenției Democratice din România cu satul românesc, a fost lansată la 4 septembrie 1996, în curtea conacului care i-a aparținut lui Alexandru Ioan Cuza.
21. Alexandru Ionescu, „Însemnări în verde-gri", Editura Cartea Studențească, 2007: „Profesorul Emil Constantinescu și o parte din liderii Convenției erau oameni de onoare și cuvântul lor – ca niciodată pe o arenă politică – n-ar fi putut fi înfrânt de interese sau coterii. De partea aceasta, Contractul era valabil, viabil, un plan de muncă și de creație care stârnea entuziasm și responsabilitate. (...) Dacă Emil Constantinescu nu ar fi câștigat președinția, Ion Iliescu și-ar fi bătut joc de întreaga națiune, așteptând-o să sărăcească și mai rău, ca să fie și mai ușor de manevrat. Emil Constantinescu a fost susținut în turul II și de UDMR, și de Petre Roman (poate una din puținele atitudini care-l vor apăra la Judecata de Apoi!), lucru care a facilitat formarea unei coaliții de guvernământ. Dar Contractul cu România, în integralitatea lui, rămânea să fie susținut doar de CDR, cu 36%. Era un contract semnat numai de o parte... Și totuși, el a fost poarta schimbării."
22. Gabriela Adameșteanu, „Anii romantici", Editura Polirom, București, 2014

DOI PREȘEDINȚI, DOUĂ IDEOLOGII, DOUĂ ELECTORATE

O cercetare sociologică

În 1999, a apărut pe piață o carte care a devenit un fel de bibliografie obligatorie pentru Departamentul de analiză politică și pentru cel de comunicare de la Cotroceni. „Fețele schimbării. Românii și provocările tranziției" sintetiza rezultatele investigațiilor sociologice dintre 1992 și 1999[1] întreprinse de un colectiv de doctoranzi de la Facultatea de Sociologie a Universității din București. Autorii observau că „în ultimii șase ani două nume apar invariabil pe orice listă: Iliescu și Constantinescu", care „rămân protagoniștii scenei politice românești, simboluri personalizate cu rotația din 1996 ale Puterii și Opoziției" și că „rezistența lor remarcabilă se datorează în primul rând opoziției acerbe între cele două formațiuni politice care acaparează marile dispute pe scena politică: CDR și PDSR".

Pe baza unei serii de sondaje efectuate de-a lungul anilor, autorii caracterizau și electoratul celor doi lideri. „În vreme ce Iliescu are un electorat relativ îmbătrânit, cu un nivel de instrucție scăzut și sărac din zonele rurale, Constantinescu are simpatizanți tineri, instruiți, din mediul urban. Marile teme ale reformei traversează linia de demarcație dintre cele două categorii de simpatizanți. Primii sunt conservatori, sceptici în legătură cu direcția în care merge țara și mai intoleranți față de grupurile etnice. Ceilalți sunt, dimpotrivă, reformiști, optimiști în legătură cu viitorul țării și mai toleranți față de minorități, cu un consum media ridicat și cu acces la relații utile. (...) Polaritățile se mențin în termeni de resurse și ideologie la nivelul celor două grupuri mari de simpatizanți. În vreme ce «votanții Iliescu» sunt

pesimişti, paternalişti şi într-o oarecare măsură cu nostalgia partidului unic, «votanţii Constantinescu» sunt optimişti, cu opţiuni liberale, mai interesaţi de viaţa politică şi cu un sentiment mai accentuat al participării civice."

Concluzia lor era că nevoia de lideri în politică este esenţială pentru democraţie pentru că „accentuează diferenţele temperamentale, psihologice, intelectuale. Politica devine prin lideri, credeau tinerii doctoranzi de atunci, ceva viu în care nouă înşine ne e mai uşor să ne reprezentăm şi să ne definim identitatea politică în raport cu celălalt".

Cu mintea mea de acum, cred că aveau dreptate şi pot depune mărturie că peisajul societăţii româneşti în ultimul deceniu al secolului XX chiar aşa arăta. Situaţia s-a schimbat radical în 2000, când ne-am trezit că trebuie să alegem între Iliescu şi Vadim. Patru ani mai târziu, numai pentru unii a fost o surpriză declaraţia lui Băsescu din turul II al alegerilor prezidenţiale: „Ce blestem o fi pe poporul ăsta, de a ajuns până la urmă să aleagă între doi foşti comunişti!" De ce candidaţii şi liderii de azi fac politică între două drumuri la DNA şi la Parchetul General şi de ce procurorii aleg în locul nostru vom afla, poate, peste alţi 20 de ani.

Deocamdată, să înţelegem istoria primilor 10 ani postdecembrişti şi legătura ei cu un trecut mai puţin sau mai mult îndepărtat. Cum se nasc liderii, de unde vin ei, cum schimbă ei viaţa noastră şi ce ar trebui să ştim despre ei atunci când îi alegem să ne conducă sau vrem să-i schimbăm.

NOTE

1. „Românii şi provocările tranziţiei", Ionica Berevoescu, Dan Chiribucă, Mircea Ioan Comşa, Narcisa Grigorescu, Andra Aldea Lăzăroiu, Sebastian Lăzăroiu, Marilena Pană, Lucian Pop, Sofia Manuela Stănculescu, Editura Nemira, 1999

De ce Ion Iliescu?

Interviu cu Ion Iliescu

28 ianuarie 2015

Parcă n-ar fi trecut douăzeci şi cinci de ani. Unghiul de filmare îl favorizează şi Ion Iliescu pare neschimbat. Un om cumsecade, sociabil, aşezat pe un fotoliu plasat între două corpuri de bibliotecă pline cu cărţi aranjate ba pe orizontală, ba pe verticală, despărţite de o oglindă de perete cu rame din plastic alb, de genul celor pe care le cumperi pentru baie. Nu distingi titlurile, dar toate cărţile par „serioase", din categoria enciclopediilor, compendiilor, colecţiilor de ştiinţe politice şi istorie. Şi vestimentaţia a fost aleasă cu grijă. O prea mare familiaritate este exclusă, astfel încât costumul nu a fost abandonat, dar cămaşa este „de lucru", albă cu dungi albastre, subţiri şi multe. Cravata e roşie, cu nodul puţin strâmb.

Răspunsurile la întrebările introductive, pe ton conciliant şi privirea plină de bunăvoinţă, readuc la suprafaţă amintiri vechi. Regăseşti aceeaşi monotonie, aceeaşi gesticulaţie amplă, fără noimă, acelaşi limbaj de lemn. Ai fi tentat să închizi televizorul, dacă n-ai fi sigur că Elena Vijulie, un jurnalist redutabil, nu va lăsa dialogul să se menţină în nota plictisitoare pe care vrea – sau nu poate altfel, după experienţa îndelungată a şedinţelor comuniste? –, să i-o imprime Ion Iliescu. Digi 24 a avut admirabila iniţiativă a unei campanii de recuperare a istoriei recente, care se derulează cu titlul „1990 – Anul 0", iar în această seară, chiar ai vrea să afli ce ar putea spune Ion Iliescu, după douăzeci şi cinci

de ani, despre prima confruntare „la vedere" dintre puterea neocomunistă şi opoziţia democratică.

55 de minute şi 31 de secunde de întrebări şi răspunsuri, un „duel" al inteligenţelor şi al unor ideologii diferite. „Meciul" e strâns, „combatanţii" au adunat multă experienţă, fiecare în îndeletnicirea lui. Iliescu nu renunţă la aerul de om cumsecade, împăciuitor, afirmă că a tratat cu mare înţelegere protestul opoziţiei din 28 ianuarie 1990, în subtext se înţelege că era complet nejustificat. Până la urmă, vinovat este Corneliu Coposu, el a vrut să perturbe „echilibrul" instalat la 22 decembrie 1989. Îşi pierde pentru prima dată autocontrolul – „Cum adică să-l dea jos pe Iliescu?", îşi revine şi nuanţează: „Asta era percepţia oamenilor". Cu alte cuvinte, şi represiunea din 29 ianuarie a fost justificată, pentru că – nu-i aşa? – „asta era percepţia oamenilor". Când au atacat sediul PNŢCD din Piaţa Rosetti, au reacţionat spontan.

Elena Vijulie nu se lasă convinsă. Are o serie lungă de întrebări, întrebări rămase fără răspuns până acum, care au împiedicat însănătoşirea societăţii româneşti de-a lungul anilor scurşi de la înlăturarea lui Ceauşescu, insistă să obţină lămuriri şi punctează fiecare moment controversat în parte. În privinţa mitingului-maraton din Piaţa Universităţii, Iliescu ajunge să se contrazică. Vorbeşte, mai întâi, despre „agresivitatea forţelor retrograde din societate", reunite în Piaţa Universităţii, îşi dă seama că iar şi-a pierdut controlul şi se corectează – „asta era percepţia minerilor", iar câteva minute mai târziu vorbeşte despre „o exprimare în cadru democratic faţă de puterea existentă", care „nu a fost deranjată cu nimic". Invaziile repetate ale minerilor sunt puse pe seama unor îngrijorări legate de posibila pierdere a locurilor de muncă. La întrebarea legată de semnarea Tratatului cu URSS – România a fost singura ţară din Europa Centrală şi de Sud-Est care dorea menţinerea Tratatului de la Varşovia şi semna un tratat de prietenie cu URSS în 1991, Ion Iliescu răspunde: „Care-i problema?". Problema este că ratificarea acelui tratat, dacă nu ar fi fost împiedicată de destrămarea URSS, ar fi blocat accesul României spre NATO şi Uniunea Europeană. La finalul

interviului, Elena Vijulie întreabă scurt și precis: „Aveți ceva să vă reproșați?“ Ion Iliescu răspunde: „Nu, din contră“.[1] Răspuns greșit.

Statuie pentru Dubcek la București

30 august 2016

În părculețul de lângă Sala Palatului, așteptăm dezvelirea bustului lui Dubcek. Multă presă. E foarte cald și în așteptatea oficialilor m-am adăpostit la umbra copăceilor plantați de-a lungul aleii.

Ministrul Afacerilor Externe al Slovaciei care deține, în a doua jumătate a anului 2016, președinția Uniunii Europene, a fost invitat la Ziua Diplomației Române. Ambasadorul Slovaciei la București a propus plasarea unui bust al fostului prim secretar al Partidului Comunist Cehoslovac, care în 1968 a lansat teza comunismului cu față umană și reformele cunoscute sub numele „Primăvara de la Praga“. Trupele statelor din Tratatul de la Varșovia, cu excepția României, au înăbușit cu tancurile dezghețul dictaturilor comuniste. După revoluția de catifea din 1989, Dubcek va deveni președintele primului Parlament postcomunist al Cehoslovaciei care îl va alege pe Havel președinte.

După scurte discursuri, în fața soclului de marmură se aliniază pentru fotografia oficială ministrul de Externe al Slovaciei, Miroslav Lajcak, ministrul român de Externe, Lazăr Comănescu, președintele Camerei Deputaților, Florin Iordache, președintele Constantinescu și primarul general al Capitalei, Gabriela Firea. Ion Iliescu nu este prezent. N-a fost invitat sau a preferat să nu vină, nu știu. Mă gândesc că ar fi putut să fie un Dubcek al României, sau măcar un reformist întârziat. N-a fost să fie.

O apariție bine pregătită

Apariția lui Iliescu în prim-plan nu a fost o surpriză pentru nimeni. Numele lui fusese des invocat în anii din urmă, la posturile occidentale de radio, când se discutau scenariile pentru

înlăturarea lui Ceauşescu de la conducerea statului şi a PCR. Când a devenit evident că Ceauşescu nu va fi capabil să transmită puterea printr-un dialog cu opoziţia, cum făcuse la Varşovia generalul Jaruzelski, s-a sperat că se va găsi în interiorul PCR un lider reformist pentru o durată scurtă ca în Cehia, Ungaria, Germania sau Bulgaria. Argumentele forte în favoarea lui Iliescu erau trecutul lui recent de activist „luminat“, care comunicase lesne cu intelectualii şi la Timişoara, şi la Iaşi, precum şi presupusa lui relaţie de amiciţie cu Mihail Gorbaciov, secretarul general al PCUS, promotorul celor două principii reformatoare care au condus la implozia sistemului comunist, *glasnosti* şi *perestroika*. Probabil şi datorită conflictului cu Ceauşescu în legătură cu „modelul nord-coreean“ – despre care noi nu ştiam mai nimic, dar probabil americanii aflaseră –, numele lui apărea tot mai frecvent în emisiunile Europei Libere, ca posibil înlocuitor al lui Ceauşescu şi ca o speranţă de relativă, măcar, liberalizare.

Adevărul e că, aşa cum mi-a povestit o prietenă de-a părinţilor mei care participase la un congres al UASR – Uniunea Asociaţiilor Studenţilor din România – Iliescu vorbea bine şi părea deschis dialogului cu tinerii. La congres venise la un moment dat şi Ceauşescu, care era pe atunci responsabil cu organizaţiile de tineret în CC al PMR. Diferenţa dintre cei doi i-a rămas întipărită în minte până azi: Iliescu vorbind cu uşurinţa unui om educat, şi Ceauşescu – bolovănos şi peltic.

Să nu ne lăsăm totuşi înşelaţi. Ion Iliescu şi-a trecut în biografiile postcomuniste ca principal merit faptul că a înfiinţat un sindicat „liber“ al studenţilor. Or, toţi cei care au fost studenţi între 1956 şi 1989 ştiu prea bine cât de liberă era organizaţia studenţească. De la bun început, chiar dacă atunci era o organizaţie distinctă de UTM – organizaţia politică a tinerilor din care făceau parte şi studenţii – asociaţia de care e atât de mândru Ion Iliescu era cu totul subordonată instanţelor de partid. Ca dovadă, Iliescu era în acelaşi timp secretar al UTM şi preşedinte al UASR, devenind între timp şi ministru al Tineretului în guvernul comunist dominat de cuplul Ceauşescu.

Atare false analogii – între asociația studenților și un sindicat liber, sau între gospodăriile colective și cooperativele imaginate de Ion Mihalache – îl caracterizează în așa măsură pe Ion Iliescu încât ne putem întreba dacă nu cumva, dincolo de rostul lor de a induce în eroare opinia publică internă sau externă, ele nu exprimă cumva o falie logică seducătoare pentru cel ce-o poartă. Pentru că, privite din unghiul celui care a fost educat în spirit bolșevic, aceste sofisme îi oferă scuza necesară pentru compromisul de a fi acceptat idei „burgheze“, cum sunt sindicatele apolitice sau cooperativele reunind proprietari rurali de pământ.

Poate că fiul kominternistului Alexandru Iliescu, sau fostul activist în organizația elevilor, devenit apoi student la Moscova din anii crunți care preced moartea lui Stalin, are încă nevoie de un alibi moral și politic pentru a fi pactizat cu dușmanul de clasă. Ne putem întreba ce-ar fi gândit studentul Universității moscovite din 1954 dacă ar fi știut că va sărbători la Praga, în 2004, aderarea României la NATO?

Între contestații și ovații

10 decembrie 2014

România aniversează douăzeci și cinci de ani de la revoluția română, comemorând victimele. La dezbaterea organizată de Institutul Cultural Român, când Ion Iliescu intră în sală, Alexandru Alexe scoate din sân un dreptunghi de pânză pe care scrie „Iliescu, judecat pentru sângele vărsat!“ și strigă: „Criminalule! Unde este dosarul Revoluției? Ai mințit un sfert de veac un popor întreg. Ești un comunist murdar de sânge. Dacă nu vei fi judecat de noi, vei fi judecat de istorie și de urmașii mei“. Descumpănit pentru câteva secunde, Ion Iliescu răspunde în stilul lui: „Nu vă este rușine?“ La plecare declară ziariștilor că a fost o provocare pusă la cale de niște derbedei.

16 octombrie 2010

Congres extraordinar al PSD la Sala Palatului, locul unde Ceaușescu, timp de 24 de ani, și-a prezenta succesele în fața

delegaţiilor PCR din toată ţara. La 21 de ani de la înlăturarea şi executarea fostului preşedinte, cele peste 4 000 de locuri ale sălii sunt ocupate. Ocupată este şi scena, dar nu de Comitetul Executiv al Comitetului Central, ca pe vremuri, ci cu diferite figuri, de la membrii organizaţiei de tineret până la venerabilul Oliviu Gherman, fostul preşedinte al Senatului României între 1992-1996. Sunt şi alte schimbări. Noul preşedinte al partidului din generaţia de vârstă medie, care nu s-a sfiit să declare că a fost printre manifestanţii din Piaţa Universităţii, că a emigrat după mineriadă la Paris şi că a votat cu Constantinescu în 1992 şi 1996, a ales să stea în primul rând din sală. Zâmbeşte când pe scenă apare preşedintele de onoare al PSD, Ion Iliescu. În cazul acestuia, nu s-au produs prea multe schimbări. Avansează hotărât spre microfonul plasat pe strapontina întinsă peste fosa orchestrei, la jumătatea distanţei dintre scenă şi sală, şi se lansează într-un discurs fulminant de 50 de minute. Plin de energie, dă din mână şi e evident fericit să fie vedetă chiar în acest loc pe care îl cunoaşte atât de bine. La sfârşit, aplauze furtunoase şi prelungite.

Până la alegeri mai sunt doi ani şi mai e nevoie de bătrânul „cârmaci" pentru mobilizarea „poporului pesedist". Îmi desprind ochii de pe ecranul televizorului şi mă gândesc cât de darnic a fost destinul cu acest om care spune că nu va ieşi din politică „decât cu picioarele înainte" şi căruia i-a dat ce şi-a dorit: puterea, fără să-şi renege idealurile pe care Ceauşescu le-a „întinat".

18 octombrie 2015

Din nou Congres PSD. Lucrurile s-au mai schimbat. PSD are alt preşedinte, din statut a dispărut funcţia de preşedinte de onoare, dar Iliescu e la post, gata de un nou discurs în care să condamne „cu mânie proletară" greşelile celorlalţi. Doar că se petrece ceva neaşteptat. Noul preşedinte, din aceeaşi generaţie medie, recunoaşte că PSD-ul „nu şi-a asumat unele greşeli" ale strămoşilor lui postdecembrişti şi bătrânul, care de la 23 de ani a slujit „neabătut" comunismul şi postcomunismul românesc,

e obligat să se ridice în picioare pentru a păstra un moment de reculegere în memoria victimelor comunismului.

Un omagiu academic

În martie 2010, Iliescu împlineşte 80 de ani. Academicianul Tudorel Postolache, directorul Institutului Naţional de Cercetări Economice „Costin C. Kiriţescu", artizanul Programului de la Snagov din 1995, dar şi al Strategiei de aderare a României la Uniunea Europeană din 2000, organizează sărbătorirea fostului preşedinte în somptuoasa clădire de lângă Palatul Parlamentului, construită în anii '80 pentru a fi sediul institutelor Academiei conduse de „savanta de renume mondial" Elena Ceauşescu. Biroul pregătit pentru ea este acum ocupat de Mircea Ciumara, actualul director al Institutului de Economie al Academiei Române. Sărbătoritul nu a publicat lucrări cu caracter ştiinţific, aşa că, în lipsa titlului de membru de onoare al Academiei pe care Nicolae şi Elena Ceauşescu le-au obţinut, va trebui să se mulţumească doar cu titlul de membru de onoare al Institutului. Oricum, în sală sunt prezenţi numeroşi academicieni, oameni de ştiinţă, de cultură, artişti, muzicieni. Unii poate îl apreciază sincer, alţii au primit diferite funcţii şi privilegii în cei 10 ani în care a stat la cârma României. Alţii poate l-au reevaluat în comparaţie cu Băsescu şi îl consideră mai frecventabil decât pe vremea preşedinţiei sale.

Două comunicate

Agerpres:

La 9 martie 2015, procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie anunţă redeschiderea Dosarului Mineriadei din 13–15 iunie 1990.

La 5 aprilie 2016, procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie anunţă redeschiderea Dosarului Revoluţiei.

De data aceasta Ion Iliescu nu va trebui să răspundă la întrebările jurnaliştilor, ci la cele ale procurorilor şi judecătorilor. Şi, înainte de sentinţa istoriei, va afla sentinţa tribunalului.

Afară-i vopsit gardul

Când eram în clasa a V-a, am fost cu şcoala la teatru, se juca piesa „Afară-i vopsit gardul, înăuntru-i leopardul". Nu-mi mai amintesc subiectul, dar titlul mi-a rămas întipărit în minte.[2] Probabil că şi în a altora, pentru că expresia apare în multe discuţii cu prietenii mei. Mi-am reamintit-o când viaţa m-a pus în contact cu acţiunile fundaţiei „Grupul de Iniţiativă Ecologică şi Dezvoltare Durabilă". În al doilea mandat, Iliescu şi-a pregătit viitorul civic ca o alternativă la cea politică. În mod paradoxal, în fundaţia pregătită după 2001 nu găseşti niciunul din elefanţii comunişti sau pedeserişti. Preşedinta fundaţiei, de orientare liberală, condusese la Craiova o filială a fundaţiei lui Emil Constantinescu. Secretarul general, Michael de Laufenburg, fostul soţ al prinţesei Sofia, fiica regelui Mihai. Un fel de preşedinte de onoare este chiar Ioana Brătianu, descendenta marii familii liberale, iar colaboratorul rămas fidel fostului preşedinte, Victor Opaschi, provine şi el dintr-o familie bună din Câmpulung.

În noiembrie 2007, Emil Constantinescu a primit o invitaţie de la rectorul Universităţii de Agronomie din Craiova, care organiza, în colaborare cu GIEDD, o conferinţă ştiinţifică pe tema viitorului agronomiei româneşti. În cuvântul său, Ion Iliescu enunţă două din tezele sale preferate, pe care le repetă oricând are ocazia: adevăratul părinte al gospodăriilor agricole colective comuniste este liderul ţărănist Ioan Mihalache şi desfiinţarea gospodăriilor agricole colective după revoluţie a fost o mare greşeală. Invitat să vorbească după Ion Iliescu, profesorul Emil Constantinescu a ţinut să facă două precizări la discursul predecesorului său. Prima că întovărăşirile voluntare ale gospodarilor din zona Topolovenilor, pe care le-a promovat fruntaşul ţărănist cu păstrarea dreptului de proprietate, nu aveau nicio legătură cu confiscarea cu forţa a pământurilor, a vitelor

și utilajelor țăranilor, urmată de arestarea și condamnarea, după modelul sovietic, al celor care refuzau intrarea în colhoz. Iar dacă Ioan Mihalache ar fi fost considerat părintele GAC-urilor, moartea lui, după torturi în închisorile comuniste, ar fi un paricid. În al doilea rând, Emil Constantinescu a amintit că în alegerile prezidențiale Ion Iliescu a câștigat datorită țăranilor care l-au votat pentru că „le-a dat pământ". Iliescu n-a răspuns. Singura reacție a fost cunoscutul său zâmbet larg.

În mai 2010, la Istanbul, în Palatul Camerei de Comerț a Turciei de pe malul Cornului de Aur, reprezentanți ai mediului politic, de afaceri și academic participă la a XIII-a ediție a Eurasian Economic Summit. Sesiunea „Wise man" este onorată de prezența a nouă foști președinți, printre care, din România, Ion Iliescu și Emil Constantinescu. În contrast cu discursul academic al lui Emil Constantinescu și al celorlalți foști președinți, Iliescu șochează cu un discurs violent împotriva capitalismului care condamnă lumea la sărăcie și războaie, amintind parcă de tezele lui Ceaușescu. Sub stratul subțire al discursului democratic se ascunde aceeași ideologie agresivă. Leopardul a rămas dincolo de gardul vopsit, cu toate petele lui.

Cine este Ion Iliescu?

Depășind „meandrele concretului", știm noi cine este cu adevărat acest personaj admirat sau hulit deopotrivă?

Avem propria sa mărturie în „Destinul unui om de stânga",[3] relatările celor care i-au scormonit viața și acțiunile, critic ca Vladimir Alexe[4], laudativ ca Victor Opaschi[5], sau versiunea lui Vladimir Tismăneanu[6] care a încercat să-l descoasă în lungi convorbiri. Mai e ceva de spus? Poate că da.

Ar fi însă o întreprindere mult prea lungă, așa că mă limitez aici la câteva sublinieri. Așa cum am sugerat în paginile precedente, putem fi siguri că, atunci când pășea spre vârsta adultă, Ion Iliescu era un bolșevic pur-sânge, și încă unul care, fără îndoială, își eroiza tatăl bolșevic de curând dispărut. Student la Moscova, trăiește experiența de două ori traumatică a ultimilor ani ai lui

Stalin, moartea acestuia, care a zguduit din temelii societatea sovietică, şi primul an fără Genialissim. Faimosul raport Hruşciov mai are de aşteptat mai bine de doi ani, dar fiorii care îi premerg nu vor fi ocolit pe studenţii români de la Moscova.

Nu ştim cum a primit Ion Iliescu raportul Hruşciov. Ştim însă cum a primit el Revoluţia maghiară din 1956: a devenit unul dintre promotorii represiunii, care avea drept principal obiect pe studenţii revoltaţi la Timişoara, Cluj, Bucureşti[7]. Valul de arestări şi exmatriculări care începe în 1956 şi nu se încheie decât cu greu trei ani mai târziu îl are în centrul său pe aşa-zisul comunist „cu faţă umană“, Ion Iliescu. A fost răsplătit pentru represiune fiind numit preşedinte al Uniunii Asociaţiilor Studenţilor din Republica Populară Română, înfiinţate tocmai pentru a asigura un control mai strâns al partidului comunist asupra studenţilor. Acesta este adevărul despre pretinsele sindicate studenţeşti conduse de Ion Iliescu.

Note

1. Ion Iliescu, „1990-Anul 0“, interviu cu Elena Vijulie, Digi 24, https://www.youtube.com/watch?v=TrAZLRkvOiY
2. Alecu Popovici, „Afară-i vopsit gardul, înăuntru-i leopardul“, piesă de teatru pentru copii din anii ’60.
3. Ion Iliescu, „Destinul unui om de stânga“, Editura Litera, Bucureşti, 2014
4. Vladimir Alexe, „Ion Iliescu. Biografia secretă – Candidatul manciurian“, Editura Elit Comentator, 2000
5. Victor Opaschi, „Ion Iliescu. Om şi lider“, 2013
6. Vladimir Tismăneanu, „Marele şoc din finalul unui secol scurt. Ion Iliescu în dialog cu Vladimir Tismăneanu“, Editura Enciclopedica, Bucureşti, 2004
7. Ştefan Both, „Ion Iliescu şi Victor Atanasie Stănculescu, în spatele înăbuşirii revoltelor studenteşti din Timişoara, în 1956“, *Adevărul*, 9 noiembrie 2012, http://adevarul.ro/locale/timisoara/ion-iliescu-victor-atanasie-stanculescu-spatele-inabusirii-revoltelor-studentesti-timisoara-1956-1_50ae38c37c42d5a6639acb62/index.html

De ce Emil Constantinescu?

Persoana de dincolo de CV

Ni se pare că toţi ştim cine este Emil Constantinescu. Ajunge să răsfoim Enciclopedii[1], *Who's Who*-uri[2], manuale de istorie[3] sau să dăm un click pe net. Vom găsi un noian de informaţii: diplome, cărţi publicate, conferinţe şi discursuri, fotografii, decrete semnate, titluri şi distincţii primite.

Pentru unii a fost de ajuns, mulţi n-au găsit timp să caute mai departe, pe alţii nu i-a interesat adevărul despre o persoană care şi-a construit viaţa în respectul unor înalte valori morale. Probabil că ne-a fost şi frică să-l descoperim. Cui i-ar plăcea să afle că poţi fi şi altfel? Că se poate trăi şi altfel? Că există şi oameni care îşi domină slăbiciunile, care nu abdică de la idealuri, care sunt conştienţi că s-au născut cu o misiune şi acceptă sacrificii în numele ei? Când nu mai sunt, îi omagiem pios, când trăiesc printre noi, îi respingem inconştient.

În România, mentalitatea generală este aceea că, dacă respecţi legea, eşti un om slab. Iar dacă eşti cinstit, dacă nu-ţi ajuţi familia şi cercul de prieteni să se îmbogăţească, eşti prost. Experimentul de creare a omului nou, impus de comunişti, a reuşit. Ei au avut nevoie de cincizeci de ani pentru asta şi poate că şi noi, după cincizeci de ani de la prăbuşirea lui, vom reuşi să ne întoarcem la valorile imprimate acestui popor de paşoptişti şi desăvârşite în momente istorice precum Unirea Principatelor în 1859, făurirea României Mari în 1918, aderarea la NATO în 2004 şi integrarea în Uniunea Europeană în 2007.

Un premiu pentru realizările întregii vieţi

Noi n-am aflat încă cine este cu adevărat Emil Constantinescu, alţii au fost mai harnici. Berlinul arată feeric în preajma Crăciunului şi acest aer de măreţie liniştită îţi dă un sentiment de bine, în contrast absolut cu impresia lăsată de oraş în primii ani după căderea Zidului. Pe-atunci, la doar câteva zeci de metri distanţă de griul scorojit-resemnat al părţii estice, explozia de lumini de pe Kurfürstendamm te izbea în plină figură. În această seară, 19 decembrie 2013, această măreţie liniştită respiră în interioarele Institutului de Diplomaţie Culturală şi asta nu are nicio legătură cu modernitatea lor de oţel şi sticlă.

O sută de lideri politici şi înalţi oficiali guvernamentali din întreaga lume, vârfuri ale lumii academice şi culturale, câţiva lideri religioşi au venit aici să-l omagieze pe unul de-al lor care va primi trofeul „Pace prin cultură şi educaţie". Onoarea de a rosti „Laudatio" îi revine fostului preşedinte al Estoniei, Arnold Rüütel, fost rector al Universităţii de Agronomie din Tallin.

Este comparat cu Nelson Mandela şi se consideră că pentru iniţiativa Levant ar merita Premiul Nobel pentru Pace, este descris drept un lider şi un inovator, o persoană minunată şi o mare personalitate de care România ar trebui să fie mândră, pentru că o reprezintă atât de bine pe scena europeană şi mondială. Aprecierile vin din partea prof. dr. Vaira Freiberga de la Universitatea din Montreal, devenită preşedinta Letoniei între 1997–2007, preşedinta Clubului de la Madrid, directorului Institutului de Diplomaţie Culturală, Mark Donfried, şeicului Hojjat Ramzi, Muslim Chaplain la Oxford Brookes University. Francesco Rutelli, fost viceprim-ministru al Italiei, ministru al Culturii şi primar al Romei, îi înmânează statueta cu cele două papirusuri create de tânărul sculptor Cristian Răduţă şi stârneşte zâmbete amuzate cu remarca: „Dacă s-ar fi născut în primul secol după Christos, romanii n-ar fi cucerit Dacia. Cu talentul său diplomatic, sigur ar fi oprit invazia romană. Dar poate atunci n-ar mai fi existat poporul român".[4]

Cel omagiat astfel este Emil Constantinescu. Televiziunile din România nu dau nicio știre despre eveniment, veștile bune nu fac rating. După ceremonie, este proiectat filmul de prezentare a celui care a primit în această seară *Live Achievments Award*, realizat de o echipă de masteranzi și doctoranzi a ICD. Documentarul proiectează locul în care s-a născut Emil Constantinescu pe o hartă politică a regimurilor totalitare și amintește că în anul nașterii sale a început cel de-al Doilea Război Mondial. Imaginile cutremurătoare despre zecile de milioane de morți, răniți și refugiați, despre drama celor care și-au trăit adolescența și maturitatea sub un regim represiv susțin crezul lui Emil Constantinescu: „Pacea este cel mai important bun al omenirii și ea este legată de democrație și de respectul drepturilor omului". Autorii documentarului recompun din fotografii, imagini filmate și documente de arhivă activitatea lui Emil Constantinescu ca om de stat, savant și om de cultură în slujba păcii, văzând-o ca „un mesaj de pace din partea celor marcați de rănile războiului și terorii politice pe care Emil Constantinescu îl transmite mai departe tinerilor din lumea de azi, pentru ca aceste tragedii să nu se mai repete niciodată".

Viața trăită ca un destin

Cu toții avem o viață, dar câți dintre noi au un destin? Și, de fapt, unde începe și unde se termină deosebirea dintre viață și destin? Nu avem nicio putere să hotărâm unde să ne naștem și când să ne naștem, poate doar unde să murim și când să murim. Rolul destinului este să fixeze spațiul și timpul în care evoluăm, nouă ne rămâne dreptul la opțiune. Variantele sunt limitate. În momentele de pace și bunăstare, orice om, oricât de excepțional ar fi, nu are ce opțiuni să ia, se scurge tern, odată cu scurgerea timpului, ca și cum nici n-ar fi existat. În momentele tumultuoase ale istoriei, când e nevoie de decizii ferme, se poate întâmpla să nu existe omul capabil să le ia. În „momentele astrale", evenimentele istorice majore ajung într-o conjuncție perfectă cu omul potrivit să le stăpânească și să le dea un curs pozitiv. Atunci, viața acelui

om se transformă în destin. Nu puteai să nu te gândeşti la toate astea, văzând filmul despre Emil Constantinescu prezentat de Institutul de Diplomaţie Culturală la Berlin. În fond, povestea unei vieţi şi asumarea unui destin.

Crezul său, mărturisit în cercurile apropiate, este că viaţa trăită ca un destin înseamnă să-ţi trăieşti existenţa ca şi cum ar trebui să iei mereu hotărâri decisive. Dacă eşti, într-adevăr, un om care trăieşte pentru idealuri şi nu pentru iluzii, atunci trebuie să-ţi duci viaţa până la ultimele consecinţe. Ori vrei să-ţi asiguri comoditatea – fără să faci nimic rău pentru treaba asta, trăind în limitele permise ale societăţii – şi să nu schimbi nimic, ori vrei să schimbi ceva. Şi când vrei să schimbi, sistemul reacţionează. Cu cât schimbarea pe care eşti dispus să o provoci, ai capacitatea să o provoci, este mai profundă şi mai radicală, cu atât preţul pe care îl plătesc cei care sunt supuşi schimbării este mai mare şi este imediat. Asta e, de altfel, diferenţa dintre manager şi lider. Managerul conduce bine un sistem, fără să-l schimbe, liderul schimbă sistemul. Un lider ştie întotdeauna că trebuie să plătească pentru rolul pe care şi-l asumă. Plăteşte cu postul, cu pierderea prietenilor, a familiei. Poate plăti şi cu viaţa. Până unde este dispus să meargă?

Talent covârşitor în a spulbera obstacole

Îmi vine în minte un episod relatat de Radu Boroianu, acum câteva veri, în răcoarea binefăcătoare a unei case vechi de pe bulevardul Regina Maria. Preşedintele Institutului Cultural Român – boier născut, nu făcut –, îl portretiza admirabil, dintr-o singură tuşă de penel: „Într-o lume politică autohtonă, mult prea măcinată de patimi individuale şi de năravuri vechi, Emil Constantinescu ieşea în evidenţă printr-o modalitate aparte de asceză". Subtilitatea acestei remarci, mă izbeşte abia acum.

Episodul povestit de Radu Boroianu[5] s-a petrecut pe 2 aprilie 1998. „Un mare «căpitan» al industriei franceze", Jean Luc Lagardére, îl rugase să-i faciliteze o întâlnire cu preşedintele României, fără să-i ascundă că nu are prea mare încredere în

el, nu înțelegea cum un profesor universitar poate conduce o țară. Primirea la Palatul Cotroceni fusese fixată la ora 18.00 și ambasadorul României în Elveția aștepta cu oarecare emoție „confruntarea" celor două personalități atât de diferite: omul de afaceri, rece și îndrăzneț, și profesorul universitar, trăit în lumea cărților și a laboratoarelor științifice, ajuns președintele unei țări care avea nevoie urgentă de investiții străine masive pentru a se salva de la faliment. Ziua de lucru a președintelui începuse la 9.00, cu reuniunea, destul de tensionată, a liderilor coaliției. După trei luni de criză guvernamentală se ajunsese, în sfârșit, la un compromis. Premierul Victor Ciorbea demisionase la 30 martie, iar întâlnirea din acea dimineață avusese drept rezultat acceptarea lui Radu Vasile, propunerea PNȚ-CD, ca prim-ministru. Nu era un secret pentru nimeni că relația dintre președinte și premierul desemnat nu era tocmai fericită și că președintele l-ar fi dorit prim-ministru pe Sorin Dimitriu, dar Consiliul de Conducere al PNȚCD decisese altfel.

Declarația de presă privind nominalizarea lui Radu Vasile a fost făcută la ora 11.00, iar vizita lui Javier Solana, secretarul general al Alianței Nord-Atlantice, a început la ora 12.15. Conferința de presă comună era programată la 13.30. Ce-au discutat cei doi nu se știe, pentru că întrevederea a fost tête-à-tête, dar se poate presupune că Emil Constantinescu l-a fermecat și pe domnul Solana. Presupunere confirmată de declarația înaltului reprezentant NATO, care a ținut să menționeze că „recenta criză politică n-a afectat imaginea României, care se bucură de aceeași simpatie ca în 1996, după alegeri".[6]

După o asemenea zi, cu mize de politică internă și externă atât de mari, trebuia „sedus" și Jean Luc Lagardére, mai puternic și mai influent decât mulți dintre președinții acestei lumi. „Rareori am putut urmări un talent mai covârșitor în a spulbera toate obstacolele mentale și, poate, sufletești, intuite sau exprimate, ale celebrului industriaș francez", mărturisea Radu Boroianu.

***

O foarte izbutită emisiune de televiziune, realizată de Marius Constantinescu şi difuzată de TVR Cultural acum câţiva ani, se numea „Profil, poveste, personaj". Ceea ce vedem mai întâi este personajul, omul se află bine ascuns în spatele lui, iar povestea este ţinută într-un întuneric şi mai adânc, sub stratul depus la suprafaţă de societate. Ca să ajungi la om, trebuie să scoţi masca personajului. Nu este uşor, ne asigură Gaston Berger în „Tratatul practic de cunoaştere a omului", pentru că masca se lipeşte de faţă. Pentru a scoate masca ce a fost suprapusă personajului Emil Constantinescu, cu straturile ei succesive de prejudecăţi şi manipulări imprimate de-a lungul anilor de adversari diverşi, trebuie să-i afli povestea. „Nu eşti numai ce ai trăit, eşti şi ceea ce ai primit – mărturisea cândva – mediul în care te-ai format, oamenii pe care i-ai cunoscut."

Rădăcini

S-ar putea spune că viaţa lui s-a transformat în destin, chiar în momentul naşterii, la Tighina, pe malul Nistrului, dar nu cred că a fost aşa. Destinul şi-a spus primul cuvânt când belgianul Joseph De Bie a pus piciorul pe pământ românesc, la Turnu-Severin, şi oierul transilvănean Neagoe Colceag, din Satulung, şi-a trimis copiii la şcoală, convins că educaţia este cea mai potrivită cheie pentru a deschide poarta spre emanciparea românilor din Imperiul Austro-Ungar. Avea cu ce, era cel mai bogat proprietar de turme pe plaiurile Ciucaşului din mărginimea Braşovului, căsătorit cu una dintre fetele Moroianu, altă familie bogată.

Spre sfârşitul vieţii, Joseph De Bie şi-a scris memoriile. Le-a intitulat „Notes autobiographiques" şi a specificat data şi locul în josul paginii: 14 septembrie 1921, Ploieşti. S-a născut în 1854, la Uccle, astăzi cartier al capitalei belgiene şi, după cum mărturiseşte el însuşi, a fost mereu atras de străinătate. Urmându-şi fratele mai mare, Louis, a participat la construcţia de căi ferate în Austria, Cehia, Danemarca, România. Începutul lui mai 1875 îl găseşte la

Viena. Capitala Imperiului Austro-Ungar își întâmpina oaspeții la Expoziția Universală în toată splendoarea ei, iar tânărul peregrin este impresionat de sosirile triumfale, în Gara de Nord, ale țarului Alexandru al III-lea și cancelarului Bismark. Peste câteva zile, toată splendoarea Vienei se prăbușea sub lovitura nemiloasă a unui crah uriaș.

Viața de nomad a lui Joseph De Bie s-a încheiat la 4 aprilie 1879, când debarca la Turnu-Severin, pe „pământul românesc atât de opsitalier, care mi-a dăruit prieteni loiali și căruia îi sunt recunoscător“[7]. A rămas pe malul Dunării, conducând comunitatea catolică din oraș, până în 1921, când s-a mutat la Ploiești, unde locuiau copiii săi, rezultați din căsătoria cu franțuzoaica Amélie Le Téo. Erau cu toții angajați ai Societății anglo-americane „Concordia“ care exploata petrolul din Valea Prahovei. Henri, Marguerite, Yvonne și Charles-Nicolas De Bie au devenit cetățeni români. Și patrioți români.

În peregrinările sale, din Uccle până la Ploiești, Joseph De Bie a fost însoțit de o moștenire de preț: o carte în limba latină despre monedele romane descoperite în împrejurimile Bruxelles-ului, scrisă în 1630 de unul dintre strămoșii săi și prefațată de fiul lui Peter Paul Rubens din prima căsătorie cu Isabelle Brandt.

Străbunica Amélie Le Téo se trăgea dintr-o veche familie din Bretania, cu un arbore genealogic bine pus la punct de-a lungul a multe generații. Stră-străbunicul lui Emil Constantinescu, fiul unui ofițer din Marina franceză, a venit în România, ca administrator al unei exploatări forestiere la Novaci, și s-a îndrăgostit de țara noastră. Vărul lui Amélie De Bie, Charles Le Téo, istoric onorat cu *Palmes academiques* pentru lucrările sale, și rector al Universității din Rennes, a fost conducătorul misiunii universitare franceze în România și atașatul cultural al Ambasadei Franței la București, dar a renunțat la post când i-a cerut să susțină regimul de la Vichy. În anii comunismului, legătura cu verii Le Téo din Franța a fost ținută ascunsă, veștile dintr-o parte în cealaltă circulau rar, doar prin intermediul lui Marie-Jeanne, verișoara mamei lui Emil, căsătorită cu Fory

Etterle, şi el dintr-o familie franceză catolică stabilită în Ploieşti. Atunci când autorităţile îi permiteau să-l însoţească pe celebrul actor dincolo de Cortina de Fier, Marie-Jeanne se oprea şi la Paris.

Satulung este la fel ca orice sat transilvan. Case habsburgice austere, garduri înalte care nu te lasă să pătrunzi în intimitatea proprietarilor. O clădire cu etaj de pe strada principală, construită în stil românesc în 1880 face notă discordantă, i-a aparţinut lui Neagoe Colceag. În strana bisericii ortodoxe ctitorită la începutul secolului al XIX-lea, declarată monument istoric în 1924, îşi avea locul, duminică de duminică, fratele său Grigore, diacon. Călugăr în tinereţe, a părăsit mănăstirea, continuând să trăiască după regulile monahale.

Ceva mai departe de strada principală, la poalele dealului care îi aparţinea, şi-a înălţat o vilă impozantă alt frate, Nicolae. Profesorul Colceag se numără printre fondatorii Liceului „Gheorghe Şincai" din Bucureşti, căruia i-a lăsat moştenire întreaga avere, inclusiv casa care, naţionalizată în timpul comuniştilor, a fost transformată în spital, destinaţie pe care şi-o păstrează şi acum. Crucea de piatră de pe mormântul său a fost înălţată de Colegiul profesoral, în semn de recunoştinţă. Ceva mai încolo, o altă cruce păstrează gravat omagiul adus de studenţii din Cluj profesorului universitar George Moroianu, fondator al primei instituţii de învăţământ economic românesc din Transilvania, rudă prin alianţă.[8]

Toţi cei şase copii ai lui Neagoe Colceag au fost trimişi la şcoli înalte. Emil a terminat Facultatea de Drept şi a devenit administratorul societăţii „Creditul Petrolifer". Casa familiei Colceag din Ploieşti a fost distrusă de bombardamentele din 1944, dar amintirea serilor de muzică, în care Emil Colceag, soţia sa, Marguerite De Bie, cumnatul Charles-Nicolas De Bie şi compozitorul Paul Constantinescu alcătuiau un cvartet, a rămas în familie. Bunica Marguerite cânta la pian, iar pianul a urmat familia Constantinescu peste tot. De două ori în Basarabia, la Brădet, la Piteşti. O parte din biblioteca lui Emil

Colceag, cu toate cărțile îmbrăcate în piele și supracoperta inscripționată cu inițialele EC, a intrat în posesia nepotului său Emil Constantinescu.

***

Satul Motoci este aproape de Bulzeștii lui Marin Sorescu și Breasta lui Constantin Argetoianu, iar această vecinătate îl descrie întru câtva pe Grigore Ion, bunicul patern. Grigore Ion, din neam de moșneni, era proprietar de pământ și moară și a plecat la ceruri în ultimul an al Primului Război Mondial, la numai 42 de ani, lăsând în urmă o văduvă cu opt copii. După datina oltenească, cei opt copii au rămas în grija întâiului născut, Constantin. Fetele Ana, Marioara și Constanța au rămas în sat, băieții le-au cedat partea lor de pământ ca zestre la căsătorie. După măritiș vor pleca după soții lor. Cu excepția lui Alexandru, care a rămas în sat alături de fratele mai mare, ceilalți băieți, deveniți ai Constantinescului, au fost trimiși la școală, la Craiova și București. Mai întâi, Ion, apoi Ilie, urmat de Marin. Odată cu diplomele de absolvire își vor schimba și actele de identitate, luând numele Constantinescu. Constantin Ion, rămas în sat, va ajunge și el primar, tot liberal, cum au fost din tată în fiu. Situația se va schimba după 1947, când Oltenia va deveni un rezervor de cadre pentru Securitatea noului regim și pentru nomenclatura PCR.

La zece ani după terminarea mandatului de președinte, Emil Constantinescu, arondat la Policlinica 10, intrată în subordinea Academiei Române, așteptând rezultatul unor analize de rutină, este abordat de fostul ministru de Externe Ștefan Andrei, pe care îl întâlnea pentru prima dată. După ce se recomandă ca fiind, împreună cu Ion Iliescu și Cornel Burtică, ingineri ca și el, singurii diplomați „pe bune" din Biroul Politic, ține să-i aducă la cunoștință că se trag din aceeași zonă, că știe totul despre familia sa din Motoci, și îi înșiră o lungă listă de demnitari comuniști și alta mai nouă de PSD-iști din comunele alăturate, la capătul căreia se află, cine altul decât Mircea Geoană, al cărui tată,

general în Armată pe timpul lui Ceauşescu, ar fi fost consătean cu tatăl preşedintelui, dacă nu prin satul Motoci, cel puţin prin apartenenţa la comuna Mischii. Preşedintele îi mulţumeşte pentru informaţii şi îl întreabă cu maliţiozitate de ce, dacă ştia atâtea despre familia lui, nu i-a spus şi lui Adrian Păunescu. În campania din 1992, Bardul de la Bârca, şi el candidat pe listele PDSR-ului, îl atacase violent în ziare pe Emil Constantinescu, acuzându-l că la Motoci a depus flori la un mormânt străin. Cu Mircea Geoană n-a vorbit niciodată de întâmplarea de a se trage din aceeaşi comună.

Pogonul lui Ion

Timp de douăzeci şi doi de ani, Smaranda Ion a purtat grija copiilor şi a casei, dar în special a pogonului de pământ pe care guvernul Brătianu l-a dat printr-o lege specială văduvelor ţăranilor care luptaseră în războiul de întregire a neamului. În fiecare an semăna acolo grâul cel mai bun, după recoltare umplea un „bănişor" din care făcea colivă pentru pomenirea soţului ei. După ce şi ea l-a urmat în ceruri, nora ei, Alexandrina Ion, a urmat cu sfinţenie obiceiul Smarandei. Atunci când comuniştii le-au luat pământul cu forţa la colectivizare, cel mai greu s-au despărţit de „pogonul lui Ion", dar coliva din grâul cules din acel loc a continuat mult timp să însoţească rugăciunile copiilor către părinţi şi ale nepoţilor către bunici.

Fotografia de pe crucea din marmură înălţată de copiii săi în cimitirul bisericii din Motoci ne arată că Grigore Ion a fost un bărbat frumos, cu fruntea înaltă şi ochi pătrunzători, în schimb fotografia ştearsă de ploaie şi vânt ne lasă imaginea bunicii care s-a stins în 1940, la un an după naşterea lui Emil. Fratele Smarandei, primar liberal, şi-a donat casa pentru a fi folosită ca şcoală. Străbunicul, tatăl Smarandei, făcea parte dintr-o familie de vechi boiernaşi locali a căror bunăstare venea din creşterea vitelor şi prelucrarea cărnii de vită. Mai cunoscut era cel numit boier Belivacă pentru ctitoria unei biserici în Craiova. Neamul Ion fusese şi el destul de cuprins, Smaranda venise cu o zestre bogată, dar numărul mare de copii împuţina rapid averea.

Un om al satului

septembrie 1996

În campania electorală din 1996 o groază de oameni considera că Emil Constantinescu nu are nicio şansă să câştige voturi la sat, cum să dea credit un ţăran unui profesor universitar, care nu arată, nu se poartă şi nu vorbeşte ca ei? Cu siguranţă, cei care gândeau aşa nu ştiau nimic despre ascendenţa paternă a candidatului CDR şi nici despre viaţa de geolog care străbate ţara cu pasul. Nici eu nu cunoşteam aceste detalii biografice, iar ce ştiam despre lumea satului se reducea la „Moromeţii", „Ion" şi amintirile de copil ale câtorva vacanţe petrecute în Dobrogea, la Ostrov. Aşadar, eram curioasă. Sunt mereu curioasă, dar cred că asta s-a observat deja.

Am participat la două vizite electorale în sate şi diferenţele mi s-au părut fascinante, doar candidatul prezidenţial a rămas acelaşi, cu un comportament firesc şi oportun în fiecare dintre împrejurări. Corelaţia cu „Moromeţii" şi „Ion" n-a fost deloc întâmplătoare. Am fost într-un sat din Teleorman, nu chiar Siliştea-Gumeşti, dar pe-aproape, şi mai apoi am ajuns la Sânmihai, care-mi amintea foarte mult de Pripas, satul descris de Rebreanu, deşi era lângă Timişoara.

În Teleorman, totul era scund. Fruntaşul satului, cei „doisprezece apostoli" din jurul lui, bolta viţei-de-vie sub care a fost invitat liderul opoziţiei, măsuţa în jurul căreia s-au aşezat, scaunele, gardul de după care ne zgâiam noi, ceilalţi, pentru că n-am fost invitaţi în curte. O Poiană a lui Iocan în miniatură, cu replici iuţi şi de-o parte şi de cealaltă. Când alde Moromete, Cocoşilă şi toţi ai lor au început să dea din cap aprobator, am înţeles că Emil Constantinescu trecuse încă un examen. La Sânmihai n-a fost niciun examen, a fost sărbătoare. Aici totul era falnic. Caii negri cu pielea lucind în soarele de toamnă, călăreţii îmbrăcaţi în costume populare, care ne-au întâmpinat la intrarea în sat, calul alb pregătit pentru „preşedintele lor". Ritualul de plecare a fost identic.

Scrisoarea către ţărani a fost expediată cu gândul la bunicul Grigore şi la tatăl său, Ion.[9]

***

Ion Constantinescu nu și-a scris memoriile, dar, dacă ar fi făcut-o, probabil că unul dintre capitole s-ar fi numit „Craiova văzută din car". Pe prispa casei din Brădet el le povestea în fiecare vară nepoților Dragoș, Norina, Rodica și Ștefan despre anii săi de școală în capitala Olteniei. Firul carierei lui Ionică, sau Ioniță, cum era alintat la Motoci tatăl viitorului președinte, trece mai întâi prin Craiova, spre Liceul „Carol I" și, apoi prin București, spre Facultatea de Agronomie, cu o bursă pentru copiii de țărani, introdusă de ministrul Gheorghe Ionescu-Sisești. Fie că mergea cu carul tras de boi sau pe jos, din coama dealului arunca întotdeauna o ultimă privire spre satul cu case pitite printre copaci, între care se înălța turla unei biserici ridicate din temelie de cărămidă în timpul lui Cuza, și apoi spre panorama orașului cu palate și case boierești.

Fratele mai mic al lui Ioniță, Ilie, va absolvi Școala de Arte și Meserii. Dacă războiul n-ar fi intervenit brutal, Ilie, cu talentul extraordinar pentru desen, ar fi avut, probabil, un alt destin. Conflagrația mondială i-a retezat dreptul la opțiune, a răspuns chemării Școlii de Război și s-a transformat într-un cartograf la fel de extraordinar. Când România a întors armele împotriva lui Hitler, la 23 august 1944, Ilie Constantinescu era în Germania, la o specializare oferită de foștii aliați. Ce s-a întâmplat mai departe dovedește că și destinul se lasă sedus de ruleta rusească. Dacă lagărul unde a fost trimis ar fi fost în Estul devastat de sovieticii biruitori în iarna și primăvara lui 1945, ar fi fost ajuns în Siberia, dar jocul sorții l-a găsit într-un lagăr din Vestul ocupat de americani. După ce l-au testat, au socotit că un specialist atât de bun merită un pașaport spre SUA. Refuzul a fost categoric: „Nu-mi părăsesc țara!" Toate învățăturile primite de la morarul Grigore și frații mai mari, Constantin și Ion – „țara e mai presus de noi înșine, țara are nevoie de fiecare dintre noi pentru înălțarea ei, țara merită jertfa noastră" –, au răbufnit în răspunsul aruncat spre chipul lătăreț și binevoitor al ofițerului american care îi

făcuse această ofertă de nerefuzat: „Mă întorc în țara mea!“ *Ok, man*, este alegerea ta.

Ilie s-a întors pe jos din Germania, străbătând un continent mutilat de orori de neînchipuit. Fiecare pas călca pe mormânt proaspăt, lung cât să cuprindă spațiul dintre Oder și Nistru. Lumea pe care el o cunoscuse înainte de a ajunge în lagăr nu mai exista, în mai puțin de un an fusese îngropată de tăvălugul rusesc și ce vedea mijind în locul ei i se părea respingător. Știa de la fratele Ion cât de necruțătoare a fost Armata Roșie cu românii din Basarabia, acum vedea el însuși cum se purtau sovieticii cu popoarele pe care le-au „eliberat“. Cel mai mic dintre frați, Marin, alintat Minică și poreclit în Motoci Ciulu fiindcă își pierduse o parte a urechii în perioada interbelică, a absolvit și el Liceul Carol din Craiova. Ioniță, care între timp avea serviciu la București, l-a susținut financiar să urmeze Academia de Studii Comerciale din București. Se va angaja și el ca expert contabil la Ministerul Agriculturii și va deveni un revizor de temut pentru exigența fără compromisuri, dar respectat pentru competența sa.

Povestea fraților Constantinescu este, într-un fel, povestea formării primei generații de intelectuali români proveniți din mediul țărănesc.

În 1995, la o conferință academică, rectorul Emil Constantinescu s-a întâlnit cu Marin Sorescu, ajuns ministrul Culturii. Nu se văzuseră niciodată până atunci, deși îl cunoștea bine pe fratele lui Sorescu, geolog, „fiu de chiabur“ cunoscut pentru opiniile sale anticomuniste încă din timpul lui Ceaușescu. Admirator al lui Sorescu încă de la primele parodii, „Singur printre poeți“, avea o curiozitate. După publicarea primului volum din ciclul „La Lilieci“, Nicolae Manolescu scrisese o recenzie favorabilă, socotind schimbarea stilului ca o subtilă strategie literară. Recunoscând din povestirile tatălui său care îi marcaseră copilăria, toate „întâmplările oltenești“, vedea în ea acea reîntoarcere la rădăcini care te ajută să depășești manierismele literare. Marin Sorescu, timid și introvertit, confirmă mai mult din priviri. Peste mai

puţin de un an vor fi din nou alături când Emil, ajuns preşedinte, aprinde o lumânare la căpătâiul marelui poet[10].

Basarabia, o a doua casă

După absolvirea facultăţii, inginerul agronom Ion Constantinescu este repartizat în Ardeal, unde nu apucă să-şi facă vreun rost, pentru că de la Bucureşti i-a sosit foarte repede promovarea într-un post pe care nu şi-l dorea nimeni: administratorul livezilor şi viilor de pe Valea Nistrului de Jos, chiar la graniţa României cu imperiul comunist sovietic, tot mai ameninţător pentru ţările din Estul Europei. Nu-l speria munca şi fusese crescut în spirit patriotic: „ţara e mai presus de noi înşine, ţara are nevoie de fiecare dintre noi pentru înălţarea ei, ţara merită jertfa noastră". Şi-a luat soţia şi soacra şi s-a instalat la Copanca, o comună atestată documentar încă din vremea lui Petru Rareş, în apropierea Tighinei, sau Bender, cum îi spuneau turcii, care o stăpâniseră câteva sute de ani.

Se căsătorise în vara lui 1938, pe 26 iunie mai precis, iar fotografia de nuntă îl arată mândru şi fericit. Tânăra lui mireasă avea trupul acela zvelt şi puternic pe care Ginger Rogers îl transformase într-un adevărat canon al epocii, ochii mari, încărcaţi de mister, ai Barbarei Stanwyk şi zâmbetul sfios. Dacă ne menţinem la acelaşi sistem de referinţă holywoodian, atunci trebuie să spunem că şi el, Ioniţă, aducea cu Tyrone Power. Dar, spre deosebire de actorul american, degajă o mult mai mare virilitate. Are 33 de ani, se simte puternic, împlinit, dornic să înfăptuiască ceva cu adevărat important. Pentru un tânăr inginer agronom, chiar dacă era atât de departe de Bucureşti, Basarabia, cu viile şi livezile ei terasate de pe malul Nistrului, oferea această oportunitate. Nu trecuseră nici douăzeci de ani de când trupul ţării se reîntregise, iar ţinutul avea încă mare nevoie de intelectuali dispuşi să-şi asume misiunea de „înălţare" a satelor basarabene, pline de un arhaism pitoresc, dar încă înapoiate în comparaţie cu cele din Regat.

Maria-Georgeta Constantinescu, alintată Mimişor de bunicul Joseph de Bie, care nu a omis să-i consemneze naşterea în „Notele autobiografice" scrise în 1921, a abandonat fără regret studiul harpei la Conservatorul din Bucureşti pentru a-şi urma soțul pe un tărâm nebulos, situat într-un punct firav de graniță între aventură, misiune şi sacrificiu. Acest nou tărâm, oricât de incert se contura el, părea, totuşi, promițător, căci plecau să-şi construiască un cămin într-un loc supranumit California Basarabiei. Nu ştia atunci că cercetările monografice întreprinse de folcloristul şi etnologul Petre V. Ştefănucă, care se opriseră în 1937 chiar la Copanca ajungeau la concluzia că Valea Nistrului de Jos este un ținut patriarhal, departe de toate drumurile civilizației.[11]

Nici Marguerite De Bie-Colceag nu a avut vreun regret când şi-a părăsit casa din Ploieşti pentru a-şi urma fiica în Basarabia. Era singură şi se simțea fără rost, nu ştia cum se poate trăi fără să te devotezi cuiva şi nici nu voia să învețe. Lecția devotamentului şi-o însuşise în adolescență, aproape fără să bage de seamă, odată cu naşterea lui Charles-Nicolas, fratele *enfant prodige*, lăudat de toată lumea din jur. „Charles-Nicolas este admirabil înzestrat pentru muzică, Charles-Nicolas învață cu uşurință inegalabilă limbi străine, Charles-Nicolas are rezultate excepționale la studiul matematicii şi al chimiei, Charles-Nicolas..." Marguerite găsise firesc să-şi ocrotească fratele mult mai tânăr, să-i înlesnească, prin îngrijirea ei, calea spre excelența căreia îi era menit. Când drumul lui a intrat pe acea linie a succesului care nu mai lasă loc niciunei îndoieli, Marguerite s-a căsătorit cu Emil Colceag şi i s-a devotat acestuia. Şi când s-a născut Marie-Georgette, a ştiut că nu o va părăsi niciodată. La plecarea în Basarabia a pus o singură condiție: „Să luăm şi pianul".

Viața la Copanca era aşa cum o descrisese Petre V. Ştefănucă, însă femeii cu ascendență franco-belgiană această atmosferă patriarhală i se părea cu adevărat fermecătoare. Restul caselor, cât să adăpostească aproape cinci mii de suflete, se răsfiră larg pe terasele Nistrului. Casa lor se înălța mult deasupra fluviului,

înconjurată de flori şi pomi fructiferi, împrejmuită de un gard scund din lemn. Interiorul este simplu şi confortabil, singurul obiect oarecum „extravagant“ fiind pianul lui Marguerite, peretele dinspre răsărit este plin de icoane argintate, conform obiceiului locului. Izolarea de la Copanca nu are nimic frustrant, Tighina e aproape, are magazine multe şi Auditorium, o sală de spectacole impunătoare, unde trupele de teatru şi orchestrele cameral-simfonice din Bucureşti şi Iaşi vin în turneu tot timpul, cinematograful „Capitol“ etalează cele mai proaspete producţii de la Holywood. Dacă n-ar fi început războiul, viaţa ei aici, ca tânără soţie şi viitoare mamă, ar fi fost plină şi senină.

Cei mai buni prieteni ai cuplului Constantinescu sunt familia Nina şi Valeriu Popovici. Ea va deveni inginer agronom, el este preotul din Copanca. Viaţa e plină de ironii şi cum altcumva decât ironie este înscrisul din certificatul de naştere al Magdei, prima dintre fetele familiei Popovici, născută la 13 noiembrie 1940, care atestă că ea, basarabeancă get-beget, dar născută la Craiova, trebuie considerată olteancă? În schimb, întâiul născut al olteanului Ioniţă şi al ploieştencei Mimişor, cu tată ardelean şi mamă franco-belgiană, a devenit basarabean pentru că locul naşterii sale este Tighina.

După cum menţionează certificatul de naştere, copilul, un băiat care va purta numele bunicului său matern, s-a născut pe 19 noiembrie 1939, în miezul zilei, cu câteva minute înainte de ora 12.00. A fost botezat după datină, şase săptămâni mai târziu, la zece kilometri spre sud, în Mănăstirea „Noul Neamţ“ din Chiţcani[12]. Naş i-a fost Constantin Tomescu, decanul Facultăţii de Teologie din Chişinău, slujba a fost oficiată de preoţii Valeriu Popovici şi Vasile Ţepordei. Legătura sacră creată între copil, naş şi preoţi prin taina botezului va dăinui până la moartea acestora. Tighina şi Mănăstirea „Noul Neamţ“ au fost aruncate de războiul civil din anii 1990-1992 în teritoriul Republicii Separatiste Transnistrene, Copanca a rămas în Republica Moldova.

O zi mai lungă decât veacul

Pe 26 iunie 1940, ambasadorul României la Moscova, Gheorghe Davidescu, primea o convocare la Kremlin. Comisarul poporului pentru afaceri externe al URSS, Viaceslav Molotov, îl chema în biroul său la ora 22.00. Invitația era imperativă și nu prevestea nimic bun. Cu trei zile înainte, 23 de avioane sovietice pătrunseseră în spațiul aerian al României, până la Chișinău. O agresiune care nu mai lăsa loc de interpretări: după Polonia, atacată la 1 septembrie 1939 de Germania hitleristă și la 17 septembrie 1940 de URSS, venise rândul României. Prevederile anexelor secrete ale Pactului Ribbentrop-Molotov, semnat la 23 august 1939, erau puse în aplicare.

Ultimatumul sovietic, care expiră după două zile, e ferm. Motivația însă este mincinoasă. A doua zi, 27 iunie 1940, URSS cere evacuarea armatei și administrației românești în următoarele patru zile. Pe 28 iunie, în zori, trupele sovietice intră în Basarabia. La ora 9.00, printr-un comunicat emis de Marele Stat Major al Armatei Române, populația este anunțată de acceptarea ultimatumului. 2 078 000 de români erau condamnați să trăiască sub ocupație sovietică. Dintre aceștia, până la 3 iulie 1940, ora 12.00, când granița s-a închis definitiv, mai puțin de 200 000 au reușit să se refugieze pe malul drept al Prutului.

Primul refugiu din Basarabia

Ion Constantinescu a trecut granița spre România cu doar câteva minute înainte de închiderea ei. Și-a amânat plecarea până în ultimul moment, socotind că agresiunii sovietice trebuie să-i răspundă în felul lui, cu onoare și demnitate. A lăsat în perfectă ordine domeniul agricol pe care îl administra, și-a urcat familia într-o șaretă și a mânat nebunește până la Prut.

Veștile care străbătuseră distanța de la Chișinău la Copanca în cele câteva zile dinaintea plecării erau îngrozitoare. Avioanele zburau la joasă înălțime și acopereau orașul cu manifeste comuniste, tancurile Armatei Roșii erau aplaudate de mulțimea

strânsă pe bulevardul Ştefan cel Mare. În acelaşi loc, de Bobotează, Armata Română defila în faţa regelui Carol al II-lea, dar parcă trecuse un veac de atunci. Acum, ofiţerii români erau dezarmaţi şi aruncaţi în închisori, soldaţii, dezorientaţi şi umiliţi, se retrăgeau către Prut. Fruntaşii Sfatului Ţării, care votaseră unirea cu România la 27 martie 1918, au fost arestaţi în noaptea de 28 iunie. La fel şi înalţii funcţionari români din Chişinău, care nu apucaseră să fugă cu ultimul tren accelerat care plecase spre Bucureşti, pe 28 iunie la ora prânzului. Ceilalţi, funcţionarii mai mici, inginerii, arhitecţii, profesorii, magistraţii şi preoţii care întregeau administraţia românească din Basarabia îşi înghesuiau familiile în vagoane de marfă, claie peste grămadă cu mobilă, baloturi de lenjerie, boccele cu veselă şi argintărie mai de soi, geamantane cu haine. Aşteptau cu toţii, în soarele secetos, aprobarea Înaltului Comandament Sovietic pentru plecarea trenurilor. Slavă Domnului, profesorul Constantin Tomescu, naşul lui Emil, şi prietenul său, preotul Vasile Ţepordei, cel care oficiase botezul, plecaseră deja din Chişinău, altfel, activitatea eparhială a celui dintâi şi activitatea publicistică a celui de-al doilea i-ar fi trimis la închisoare, odată cu cei arestaţi în noaptea de 28 iunie. Plecase şi familia Popovici, cu tot ce mai putuse salva din agoniseala câtorva generaţii de preoţi basarabeni.

Toate refugiile istoriei par la fel, dar nu şi atunci când eşti unul dintre cei care trăiesc acest calvar. Coloane nesfârşite şerpuiesc spre gări, porturi sau graniţe salvatoare, trupurile sunt încordate, chipurile triste şi încrâncenate, privirile copiilor au îmbătrânit peste noapte, înverşunarea cu care refuză să se despartă de jucăria lor de pluş sau coltucul de pâine pe care îl ţin strâns în mână îţi sfâşie inima. Poţi să vezi aşa ceva la jurnalele de ştiri, refugiul elitei poloneze spre România, în septembrie 1939, sau exodul francez spre Dunquerque, cu doar o lună în urmă, fuseseră la fel. Dar pentru fiul de ţăran moşnean din Motoci nimic nu putea fi mai dramatic decât aceste mii de gospodari care porniseră pe jos către Prut, doar cu hainele de pe ei şi un şervet împăturit în care îşi ţineau merindele de drum. Să-i spui unui ţăran că trebuie să

renunțe la bucata lui de pământ e ca și cum i-ai cere să-și taie o mână sau un picior doar pentru propria ta distracție psihopată. Să înțeleagă de unul singur că trebuie să facă asta și să accepte, e ca și cum și-ar implânta un cuțit în piept. Nu moare, dar nici nu mai trăiește.

Când gardurile de sârmă ghimpată au fost trase în urma lui, Ioniță Constantinescu a simțit cum privirile celor care n-au reușit să treacă granița îi sfredelesc spinarea și sufletul i s-a umplut de tristețe. A mai mânat nebunește încă câțiva kilometri, pentru a-și consuma furia pe care o simțea crescând în el, pentru a stăvili sentimentul copleșitor de neputință în fața istoriei pornite să te strivească. Apoi s-a prăbușit într-un lan de porumb și a adormit imediat, vegheat de soție, un fiu de șapte luni, soacră, un geamantan și o sacoșă cu biberoane. Pianul lui Marguerite De Bie fusese abandonat, la fel și toate celelalte bunuri.

Reîntoarcerea în Basarabia

S-a întors după un an, ordinul generalului Antonescu îl „mobilizase" la locul de muncă. Familia și noul pian al lui Marguerite l-au urmat și de data aceasta. Casa de la Copanca era devastată, din tot ce le-a aparținut, nu mai rămăsese decât o haină, purtată de un sătean, în stăpânirea căruia a și rămas. S-au mutat la Tighina.

În 1941, orașul rămăsese numai cu 7 000 de locuitori din cei 37 000 pe care îi avusese înainte. Ceilalți pășiseră pe „Drumul Crucii", arestați, torturați, deportați în Siberia. Sau dispăruți pentru totdeauna, executați arbitrar cu un glonț în ceafă, așa cum s-a descoperit la Chișinău, pe strada Viilor, într-o groapă comună din apropierea Consulatului italian.[13]

În 1942 însă, viața în Basarabia părea că se întorsese la rosturile ei din ultimii douăzeci și patru de ani, de când provincia se alipise la Regatul României. O fotografie de familie ni-i arată pe Ioniță, Mimișor și Emil Constantinescu, într-un decor de vară. Băiețelul bălai, tuns scurt, așa cum cere buna-cuviință, privește serios spre aparatul de fotografiat din brațele unui tată surâzător, care abia

împlinise 37 de ani. O soție frumoasă, cu nouă ani mai tânără, își sprijină brațele pe umerii bărbatului, într-un gest care vrea să-i cuprindă și să-i ocrotească pe amândoi. În colțul din stânga, zidul unei biserici lasă de ghicit că este duminică și slujba tocmai se terminase. După ce sovieticii au ocupat Basarabia, bisericile au fost jefuite și transformate în depozite, iar acum erau întoarse la rosturile lor. În vara lui 1943, chiar dacă auzise în casă cuvinte precum Stalingrad și Kursk și înțelegea că războiul înseamnă ceva urât, băiatul de nici patru ani își concentrează atenția asupra Marinei, sora născută la 7 octombrie 1942. O fetiță atât de mică are cu siguranță nevoie de protecția lui. Este în landou, privește îndrăzneț înainte, dar mâna ei dreaptă îl caută pe Emil.

La Tighina, în bătaia puștii

august 1996

Reîntoarcerea la Tighina a fost o experiență din care Emil Constantinescu a învățat diferența dintre curaj și temeritate. S-a întâmplat la începutul lui august 1996, la nici două luni după ce își anunțase oficial candidatura la alegerile prezidențiale și prezentase programul „Acum pentru România".

Echipa de campanie a aflat despre decizia președintelui Convenției Democratice în ziua plecării, cu alte cuvinte, faptul era împlinit. Și nu pleca singur, era însoțit de Victor Surdu, președintele PDAR. Doar ei doi, într-o mașină de teren, de la București până la Tiraspol, pentru a cere eliberarea lui Ilie Ilașcu, liderul unui grup de luptători moldoveni împotriva forțelor separatiste transnistrene, în timpul războiului civil din 1990-1992.

Prima oprire în Republica Moldova a fost la Chișinău, unde Iurie Roșca i-a îndemnat să ia cu ei și un ziarist, nu se știe ce li se poate întâmpla în Transnistria. Drumul până la Tighina este larg și pustiu, granița dinainte de intrarea în oraș reînvie amintiri dureroase. Este un rapt. Locul Tighinei, amplasată pe malul drept al Nistrului, este în Basarabia, nicidecum în Transnistria.

Grănicerul transnistrean se apleacă înspre șoferul mașinii cu număr românesc, cere actele în limba rusă, țeava puștii pătrunde prin geamul deschis și vârful se oprește în tâmpla pasagerului din dreapta șoferului, Emil Constantinescu. Senzația rece îl irită, ar vrea să-i dea o replică dură soldatului, dar cunoștințele de limbă rusă nu-l ajută, a uitat în mare parte ce învățase în anii '50, când rusa era o limbă impusă cu forța în România. Spune doar atât: vrem să ajungem la comandantul Armatei a 14-a.

Generalul Lebed nu mai conducea armata rusă din Transnistria, se întorsese la Moscova și se lansase în politică, românii au fost primiți de un ofițer de rang înalt stilat, care vorbea impecabil limba franceză și ținea discursuri despre democrație și europenism. „Grupul operațional" pe care îl conduce nu se amestecă în „afacerile interne" ale Republicii Nistrene.

Închisoarea din Tiraspol este sinistră, cu zidurile ei groase și porțile de metal uriașe, care se închid cu dangăt mortuar. Comandantul închisorii se lasă convins să le ducă deținuților din grupul lui Ilie Ilașcu pachetele aduse din România, despre o vizită nu poate fi vorba fără acordul lui Igor Smirnov, pe care se angajează să-l obțină el însuși. Liderii politici din România sunt rugați să revină mâine.

După plecarea de la închisoare, mașina cu număr românesc este escortată discret, până la granița de la Tighina, semn că sosirea lui Emil Constantinescu în Transnistria făcuse ceva valuri. A doua zi, filajul este reluat din același punct. Comandantul închisorii e numai miere. Igor Smirnov nu are nimic împotrivă ca oaspeții din România să-i viziteze pe membrii grupului Ilașcu – Ilie Ilașcu nu este deținut la Tiraspol și, deci, nu poate fi vizitat –, dar președintele CDR este rugat să semneze o cerere în acest sens. Așa ceva era de neacceptat. Liderul opoziției democrate din România, cu șanse reale de a deveni președintele țării după alegerile prezidențiale din noiembrie nu putea semna o solicitare către Smirnov, pentru că asta reprezenta, implicit, o recunoaștere a Republicii Separatiste. Ceea ce, evident, se și urmărise. După această întâmplare, în două conferințe de presă succesive, la

Chişinău şi la Iaşi, Emil Constantinescu adresează Parlamentului European, Dumei de Stat a Federaţiei Ruse, Parlamentului Republicii Moldova, preşedinţilor Boris Elţîn şi Mircea Snegur, o scrisoare deschisă în care cere eliberarea grupului Ilaşcu. Nu şi lui Igor Smirnov.

La Bucureşti, le povesteşte colaboratorilor cum a decurs expediţia transnistreană şi concluzia la care a ajuns pe drumul de întoarcere: „A fost una dintre cele mai mari erori pe care le-am comis. M-am lăsat condus de amintirile personale şi spirit de aventură, fără să mă gândesc că eu nu-mi mai aparţin. Puteam fi împuşcaţi prosteşte pentru o sută de dolari, pe şoseaua pustie dintre Tighina şi Chişinău, sau ni se putea înscena ceva. Soarta alegerilor ar fi fost pecetluită, timpul prea scurt nu ar fi permis pregătirea unui nou candidat care să-l poată învinge pe Ion Iliescu".

Al doilea refugiu din Basarabia

Trupele române şi germane, decimate pe Frontul de Est, se retrag pe parcursul lunilor martie şi aprilie 1944 pe itinerarul Nikolaev-Odesa-Tiraspol-Tighina. Toate iernile războiului au fost geroase, dar temperaturi aşa scăzute la sfârşit de martie parcă nu mai fuseseră până atunci. Pe 2 aprilie a început viscolul. Odată cu retragerea Armatei Regale, românii din Basarabia şi-au început cel de-al doilea refugiu. Ştiau că nu se vor mai întoarce.[14] În 1940, pe obloanele de lemn ale unui tren cu refugiaţi de peste Prut, o mână stângace scrisese cu cretă albă „Basarabia este şi va fi a României". Nimeni şi nimic nu putea schimba asta, dar începutul de an 1944 le-a arătat celor care ştiau să vadă că reîntregirea nu se va înfăptui prea curând, nu în timpul vieţii lor.

Încă o dată, familia Constantinescu părăsea Basarabia în ultimul moment. Le-a fost greu să găsească un mijloc de transport care să-i ducă la Chişinău, şi mai greu, să găsească un camion care să transporte pianul lui Marguerite şi arhiva domeniului viticol. La ieşirea din Tighina, au văzut Apocalipsa. Blindate germane şi româneşti, camioane sanitare, automobile, camioane

civile și căruțe cu coviltir înaintau greu prin zăpada furioasă, într-un contrast isteric. Pe marginea drumului, își croiau loc soldați chinuiți de degerături și localnici speriați. Cu toții păreau movile umblătoare, îndoliate de câte o mânecă sau o căciulă care se mai distingeau în iadul alb. Drumul până la Chișinău a însemnat străbaterea celor nouă cercuri ale infernului. De jos în sus, de la deznădejdea cea mai adâncă până la apropierea de lumină, de salvare. Marina a dormit în brațele mamei sale, răpusă de tăria aerului înghețat, Emil a tăcut și a privit. Nici adulții nu și-au vorbit, de teamă că vorbele lor ar putea speria copiii. Pianul a fost suit într-un bou-vagon, în care au urcat, laolaltă, bărbați și femei, tineri și bătrâni, copii, răniți și infirmiere. L-au sufocat cu geamantane, pentru a lăsa cât mai mult spațiu celorlalți colocatari. Când ușile grele s-au tras în urma lor, pentru unii a început întoarcerea acasă, pentru alții, pribegia fără întoarcere.

Este greu să-ți dai seama, când ajungi la maturitate, unde este granița care separă propriile tale amintiri de când aveai cinci ani de poveștile aflate de la alții despre tine, cel de la cinci ani. Copilul de-atunci, ajuns la anii de toamnă ai președintelui, știe că amintirea Marinei, alergând greoi, împiedicată de hainele groase, de la un capăt la celălalt al vagonului urât mirositor, în spațiul din mijloc lăsat liber de oameni și obiecte, este, cu siguranță, a lui.

***

După cel de-al doilea refugiu din Basarabia, familia Constantinescu se adăpostește la Ploiești, în casa lui Amélie De Bie, de unde vor fi curând alungați de bombardamentele americane care vizau rafinăriile. Numit șef al direcției agricole ce cuprindea teritoriile de astăzi ale județelor Argeș, Vâlcea și Olt, Ion Constantinescu găsește un nou refugiu pentru familia sa, la ferma din Tigveni, în apropierea Curții de Argeș. Pianul a rămas, deocamdată, la Ploiești. Străbunica Amélie îi însoțește. Iat-o, în colțul din dreapta al unei fotografii care reunește patru generații. Spatele drept, părul cărunt pieptănat cu grijă, rochie neagră, colierul de perle obligatoriu pentru o femeie de condiția

ei. Colţurile buzelor, uşor lăsate, îţi arată că a văzut şi a trăit multe, privirea sigură te încredinţează că nu s-a lăsat niciodată doborâtă. Are peste 70 de ani, dar faţa rotundă, lipsită de riduri, o face să pară mai tânără. În stânga, Marguerite De Bie-Colceag. O privesc şi mi-e imposibil să nu mă gândesc la fotografiile de maturitate ale Reginei Maria. Aceeaşi frumuseţe împlinită, aceeaşi distincţie, doar că doamnei De Bie pare să-i lipsească îndrăzneala afişată, ea este blândă. Un om blând, nu şi un om slab. Rochia este tot neagră, nu poartă nicio bijuterie, un mic guler alb înveseleşte ţinuta. Între bunică şi mamă, Maria Constantinescu, cu ochii ei tulburători şi zâmbetul reţinut. Fotografia e sepia, nu disting culoarea rochiei cu gulerul strâns de o broşă vizibil de bună calitate, dar sigur nu e albă. Părul este prins în rulouri, aşa cum se purta atunci, în toate filmele anilor '40 nu vezi femeie coafată altfel. În mijloc, mândru de asemenea ascendenţă, cu bărbia ridicată şi capul uşor dat de spate, un băieţel de reclamă, în costumaş negru şi coleretă albă, care va deveni, într-o bună zi, preşedintele României.

Refugiul la Tigveni a fost de scurtă durată. Au venit ruşii şi i-au alungat din nou. Când un pluton al Armatei Roşii, în căutare de hrană, a năvălit pe poarta principală, Ion Constantinescu era plecat la altă fermă. Străbunica Amélie a preluat conducerea şi a decis ca Mimişor şi copiii să stea ascunşi în pivniţa corpului de clădire unde erau amplasate birourile şi cele două camere în care locuiau. A încuiat pivniţa cu un lacăt şi a pus cheia în buzunar. Două scaune au mascat chepengul. Amélie şi Marguerite i-au aşteptat aşezate pe cele două scaune. Ele nu mai erau tinere, Mimişor era cea care trebuia ţinută departe de soldaţi. Spre surprinderea lor, comandantul plutonului s-a dovedit om subţire, intelectual din Leningrad, vorbitor de germană şi franceză. S-au înţeles cu el. Ruşii au luat ce le trebuia şi au plecat, fără alte stricăciuni, dar ferma de la Tigveni devenise un loc nesigur, trebuia căutat un alt refugiu.

Un loc binecuvântat

Aşezat pe Valea Vâlsanului, la poalele unor culmi care ajung în Făgăraş, satul Brădet are frumuseţea pură a unei vetre de civilizaţie tradiţional românească. Ion şi Maria Constantinescu au hotărât să-şi construiască aici căminul mult visat şi îndelung amânat de o istorie neprielnică. Casa, cu prispă şi pivniţă înaltă, ridicată pe pământ, fusese construită în 1926, pe locul unde existaseră cândva chiliile unor călugări. Nimeni n-a putut lămuri de ce Mircea cel Bătrân dorise să ctitorească o mănăstire în mijlocul unei păduri dese de brazi, cu poteci necălcate de oameni. Din vechiul aşezământ domnesc, prima zidire în Valahia a meşterilor locali, nu a celor sârbi sau atoniţi, cum s-a întâmplat la Cozia şi Tismana, a mai rămas doar biserica satului, cu hramul Înălţarea Domnului.

Preotul a fost prima persoană care a ieşit în întâmpinarea nou-veniţilor: o familie tânără, cu un băieţel de şase ani, care s-a prezentat ceremonios, Emil Constantinescu, şi a aşteptat ca mai vârstnicul să-i întindă mâna, aşa cum fusese învăţat, o fetiţă de doi ani, Marina, bunica Marguerite, străbunica Amélie. Pianul rămas la Ploieşti va fi adus mai târziu. Preotul se numea Victor Popescu şi era vărul primar al colonelului Gheorghe Arsenescu, dar asta vor afla mai târziu. Curând şi-a făcut apariţia şi „domnul Rizescu", vecinul din spate, baciul unei stâne de pe vârful Moldoveanu, unde băiatul va dori să ajungă imediat. Când i s-a făcut pe plac, a trebuit să admită că nu-l ţin picioarele pentru un drum atât de lung şi a acceptat să fie transportat în sarica unui măgar.

Duminica se păstrează cu sfinţenie la Brădet. La slujbă coboară toţi ciobanii din munţi, bărbaţi înalţi, puternici, cu plete de haiduc, ale căror istorii îl fascinează pe băiatul inginerului agronom venit din Basarabia. De patru generaţii, tocmai datorită staturii înalte, sunt aleşi să facă parte din Garda Regală şi au câte ceva de povestit despre fiecare dintre regii pe care el îi văzuse doar în cărţi. Sunt în viaţă şi cei care l-au slujit pe Carol I, pentru că

oamenii trăiesc mult pe aici. Zona este bogată în zăcăminte de sulf și iod, apa are aceeași compoziție ca izvoarele de la Călimănești și Căciulata, rezultatul se vede cel mai bine în cimitir, unde anii înscriși pe cruce depășesc în mai toate cazurile nouă decade.

După slujbă, începea hora, la care veneau și localnicii de pe Valea Doamnei și Valea Argeșului. Portul celor din Nucșoara, de pe Valea Doamnei, este alb și negru, așa cum le-a fost transmis de strămoșii lor, refugiați din Săliștea Sibiului; al celorlalți, din Domnești, de pe Valea Argeșului, este alb și roșu. Și unii, și alții au un cult pentru Brătieni, al căror strămoș, „Brătian din Brătiani", sat învecinat cu Brădet, este amintit într-un document al domnitorului Mihnea cel Rău, datat 29 iulie 1508.[15] Constantin Dobrescu-Argeș, fondatorul Ateneului Cultural Rural, și liderul țărănist Ion Mihalache, a cărui reședință este chiar peste deal, se bucură de aceeași mare cinstire printre localnici. La hora satului asistă întotdeauna și copiii Constantinescu, îmbrăcați, la rândul lor, în costume populare.

Armata sovietică „eliberatoare" n-a ajuns și la Brădet. Era încartiruită la Pitești, în Trivale, și toată lumea știa, chiar și copiii cei mai mici, că nu e bine să te prindă întunericul pe acolo. Te puteai considera un om foarte norocos dacă scăpai doar cu „davai ceas, davai palton", după întâlnirea cu rușii mereu beți, gata să tragă oricând, în oricine. Focurile de armă dinspre garnizoana sovietică spărgeau liniștea fiecărei seri. De multe ori doar așa, de distracție.

Haiducii Muscelului

La Brădet, toată lumea știa de existența lor, chiar și copiii cei mai mici[16], dar nimeni nu vorbea. Au acționat pe versantul sudic al Munților Făgăraș, conduși de Gheorghe Arsenescu, colonel în Armata Regală, fost comandant al Regimentului 30 Muscel, și de Toma Arnăuțoiu, ofițer de cavalerie în Garda Regală, decorat cu Ordinul „Coroana României". Primele întâlniri pentru constituirea acestui grup de rezistență anticomunistă au avut loc la sfârșitul lui septembrie 1948, în casele preotului

Victor Popescu din Brădet, vărul lui Arsenescu, şi învățătorului Iancu Arnăuţoiu din Nucşoara, tatăl lui Toma. Informați că sunt urmăriți de Securitate, cei doi luptători anticomunişti au stat ascunşi în Bucureşti până la sfârşitul lui martie 1949, când au revenit la Nucşoara, în casa lui Gheorghe şi a Elisabetei Rizea. Aici s-a stabilit cine va face parte din conducerea grupului şi locul unde îşi vor fixa cartierul general: pe Valea Dâmboviței, între Dragoslavele şi Rucăr.

După mai puțin de o lună, în vinerea Paştelui lui 1949, Securitatea năvăleşte la Nucşoara şi îl arestează pe Iancu Arnăuţoiu. Preotul Victor Popescu din Brădet şi fiul său, Daniel, sunt arestați a treia zi după Duminica Învierii, pe 27 aprilie 1949, când este prăznuit mucenicul Simion. Au fost torturați în arestul Securității din Piteşti, dar nu au divulgat nimic din ce ştiau. Din Brădet a fost arestat şi Ion Florea, zis Cârlan, despre care s-a aflat că a găzduit-o pe Maria, soția lui Titu Jubleanu din Nucşoara, unul dintre „bandiții" din munți. Luat pe muntele Ghițu, la 8 mai 1950, pentru a le arăta trupelor de Securitate unde sunt ascunşi partizanii, a preferat să se arunce într-o prăpastie decât să trădeze. În 1956, preotul Victor Popescu a fost arestat şi torturat din nou, pentru a mărturisi că el a botezat-o pe Ioana, fiica lui Toma Arnăuţoiu şi a Mariei Plop, dar nu a mărturisit nimic. Timp de zece ani, „haiducii" Muscelului au fost vânați sistematic de căpitanul Cârnu, şeful Securității din Piteşti, şi ajutați de preotul Victor Popescu, a cărui implicare în mişcarea de rezistență a putut fi dovedită abia după capturarea lui Toma Arnăuţoiu şi a fratelui său Petre.

Zece ani a fost război la Nucşoara şi Brădet. Camioanele Securității, încărcate cu soldați înarmați, năvăleau noaptea în sate. Folosindu-se de agenți infiltrați, trupele urcau spre adăposturile din munte ale „haiducilor". Zece ani, Gheorghe Arsenescu şi Toma Arnăuţoiu au reuşit să scape de fiecare dată din încercuire, dând dovadă de o îndrăzneală aproape neverosimilă. Ți-e greu să crezi că aşa ceva s-a întâmplat aievea, că nu e vorba de scene

decupate din filmele de aventuri, dar au existat martori. Şi martorii au povestit.

Toma şi Petre Arnăuţoiu au fost arestaţi la 20 mai 1958. Preotul din Brădet, arestat în noaptea de 18 spre 19 aprilie 1959, a primit 8 ani închisoare corecţională, 5 ani interdicţie corecţională şi confiscarea totală a averii. Fiul său, Daniel, s-a ales cu o pedeapsă mai mică, 5 ani, dar a fost eliberat în 1961, printr-un „decret de graţiere, motivat de faptul că fiind medic veterinar era necesar acţiunii de consolidare a agriculturii recent colectivizate". Toma Arnăuţoiu, fratele său Petre şi alţi paisprezece „haiduci" ai Muscelului au fost executaţi pe 21 iulie 1959, la Jilava. Cei mai mulţi membri ai grupului erau români refugiaţi din Basarabia care cunoscuseră acolo teroarea sovietelor şi s-au luptat pentru ca ea să nu cuprindă şi România. Colonelul Gheorghe Arsenescu a fost capturat abia în 1961 şi executat un an mai târziu, tot la închisoarea Jilava.[17]

Zece ani de război, cu victime şi de-o parte, şi de cealaltă, readuşi în memoria copilului de altădată de o întâlnire întâmplătoare în 1974. Emil Constantinescu n-a fost bolnav niciodată, cu excepţia unei săptămâni din preajma Crăciunului lui 1946, când a avut un pojar banal. Însă, ajuns la 35 de ani, s-a gândit că tinereţea trecuse, că de-acum începea „vârsta a doua" şi n-ar fi deloc rău să recurgă la o „evaluare generală", iar pentru asta s-a internat câteva zile la Spitalul „Alexandru Sahia" din Bucureşti. În acelaşi salon era şi un fost soldat al trupelor de securitate care au participat la luptele de la Nucşoara. Noaptea, pe culoar, când ceilalţi dormeau, i-a ascultat povestea. Soldatul, rănit într-o luptă dintr-un loc pe care îl ştia prea bine, Făgăraş, a zăcut ore lungi în zăpada îngheţată. Şi-a salvat viaţa, dar şi-a pierdut picioarele şi restul vieţii lui a fost un chin. Oameni aruncaţi într-o vâltoare a istoriei. Bandiţi pentru unii, eroi pentru alţii.

Nucşoara şi Brădet sunt separate de dealul care desparte Valea Vâlsanului de Valea Doamnei. Pentru copii era o joacă să străbată cei patru kilometri care le despart. Nu erau drumuri, doar poteci prin livezile de pruni şi fâneţele separate de câte un

pârleaz. Treceau mereu pe lângă casa familiei Rizea, dar Emil Constantinescu n-a întâlnit-o pe Elisabeta înaintea campaniei electorale din 1992, la mitingul de la Pitești a stat lângă el la tribuna improvizată în fața Consiliului Județean, ea era cel mai înfocat „partizan" pe care îl avea în Argeș. În biroul său de la Consiliu, un fost securist de la Nucșoara privea către piață. Foștii comuniști erau încă la putere în Argeș. După victoria din '96, Emil Constantinescu va veni la casa ei din Nucșoara. Chirurgul profesor Nae Constantinescu, ajuns consilier prezidențial, o va opera la spitalul Colțea, iar ministrul Lucrărilor Publice, Nicolae Noica, va supraveghea personal lucrările la drumul care leagă Nucșoara de Brădet. Regele Mihai va veni și el la Nucșoara. O târzie revanșă a istoriei.

„Închisoarea noastră cea de toate zilele"

Mulți dintre apropiații familiei Constantinescu, rude și prieteni, au trecut prin închisorile comuniste. Înaintea preotului Victor Popescu fusese arestat vărul lui Ion Constantinescu, economistul George Cumpănașu, pentru că și-a permis să analizeze critic economia sovietică și a avut îndrăzneala să-și publice concluziile. Și mai înainte fuseseră arestați Constantin Tomescu, nașul lui Emil, și Vasile Țepordei, unul dintre preoții care l-au botezat. Viețile și destinele lor sunt impresionante, vocația de mentori, incontestabilă.

Viața lui Constantin Tomescu, născut la Constanța din tată oltean și mamă ardeleancă, a fost dedicată slujirii lui Dumnezeu și Basarabiei. În 1919, după studii strălucite de teologie și participarea voluntară la Primul Război Mondial, devenea secretarul general al Arhiepiscopiei Chișinăului și Hotinului. Apoi, rând pe rând, deputat în Adunarea Eparhială din Chișinău și reprezentant al Arhiepiscopiei Chișinăului în Congresul Național Bisericesc, deputat în Adunarea Eparhială de la Bălți, profesor la Catedra de Istoria Bisericii Ortodoxe Române și decan al Facultății de Teologie din Chișinău[18], secretar de stat pentru culte în Guvernul Goga-Cuza. Toate aceste demnități și

intensa activitate publicistică l-au inclus pe lista neagră a puterii comuniste şi a ocupantului sovietic.

În 1948, când a fost arestat prima dată, „pentru omisiune de denunţ", avea 58 de ani. A fost achitat în februarie 1950, arestat din nou în luna mai şi trimis la Sighet, cavoul demnitarilor. Securitatea nu a încetat să-l hărţuiască nici după cea de-a doua ieşire din detenţie, în 1955. Motivul celei de-a treia arestări, în 1958, a fost legat de Basarabia. Vina lui Constantin Tomescu a fost aceea că păstrase legătura cu preoţii basarabeni refugiaţi în România, că spera într-o viitoare eliberare şi scrisese o odă închinată ţinutului dintre Prut şi Nistru: „E ţara ce-am iubit/Din tinereţea mea/Cu drag i-am şi slujit/E Basarabia". Considerat „şef de organizaţie subversivă", Constantin Tomescu, condamnat la 20 de ani de muncă silnică, a fost eliberat în 1964, odată cu toţi ceilalţi deţinuţi politici. Avea 74 de ani când a scăpat de închisoare şi a mai trăit încă 19 ani.[19]

După anii de închisoare, a locuit în Bucureşti, lângă Gara de Nord, iar finul său Emil l-a vizitat necontenit, până la moarte. Locuinţa era extrem de simplă, venerabilului teolog îi erau de ajuns un pat, masa de scris şi două scaune. Era un om liber, un om eliberat de toată micimea unei existenţe. Vorbeau ore în şir, fără să se sature. Despre viaţă şi înţelesurile ei, despre istorie, despre politică. Înmormântarea a fost impresionantă, pe măsura măreţiei acestui om. I-au adus un ultim omagiu toţi preoţii basarabeni care mai trăiau în România, slujba a fost oficiată de doisprezece înalţi prelaţi, asistaţi de un cor al măicuţelor din Basarabia. Ţinutul căruia îi dedicase viaţa îşi arăta recunoştinţa. Jurnalele şi manuscrisele lui Constantin Tomescu, donate Arhivelor Naţionale, nu au fost date publicităţii până acum. Catalogul manuscriselor şi câteva însemnări personale i le-a lăsat lui Emil. Discipolul său, Vasile Ţepordei, a supravieţuit comunismului. După '96, deşi depăşise 90 de ani, venea din când în când la Cotroceni să-l revadă pe acela al cărui botez fusese prima sa slujbă după hirotonisire. Când s-a stins din viaţă în

2002, reușise să publice câteva cărți[20]. Amândoi „au murit cu gândul și dorul de Basarabia"[21].

Vasile Țepordei și-a petrecut opt ani din viață în lagărele din Siberia. Ultima stație, Vorkuta, dincolo de Cercul Polar. A fost hărțuit de cum au intrat rușii în țară, interogatorii peste interogatorii, dar Securitatea l-a arestat abia pe 28 octombrie 1948. În beciurile Poliției Capitalei, alături de alți „criminali de război", preotul basarabean vede iadul. Ce crime de război înfăptuiseră filosoful Ion Petrovici sau academicianul Radu Rosetti? Aceea că aparțineau elitei și elita trebuia exterminată prin foame și mizerie. Ce crime de război înfăptuise el însuși? Aceea că scrisese despre „Criminalul din Piața Roșie". Filosoful ieșean era aproape orb, ceilalți deținuți vedeau numai „fețe galbene, ochi duși în fundul capului, pielea zbârcită, distrifici în ultimul grad". După o scurtă detenție la Văcărești, în infirmeria închisorii, o alta, și mai scurtă, la Rahova, este predat rușilor. Tribunalul militar sovietic din Constanța îl condamnă la moarte pentru articolele sale antistaliniste și pentru încăpățânarea de a nu recunoaște existența „nației moldovenești". Condamnarea la moarte a fost comutată la închisoare pe viață, nu în ultimul moment, ci dincolo de hotarul lui, după o execuție înscenată, cu arme și soldați care nu erau de mucava. Părul i-a albit complet, nu în fracțiunile de secundă care înseamnă distanța dintre viață și plutonul de execuție, ci după aceea, când comanda „Foc" nu a fost urmată de izbăvire. Ce i se pregătea avea să fie mai greu de îndurat decât moartea: „ispășirea" în temnițe și lagăre sovietice. Închisoarea din Dnepropetrovsk, închisoarea din Harkov, lagărul Azanka din raionul Tavda, regiunea Sverdlovsk. Ultima stație, Vorkuta, dincolo de Cercul Polar. „Din tot ceea ce v-am povestit cred că ați înțeles că nu există pe fața pământului un regim mai crud precum cel sovietic. Nimeni nu-i în stare să mintă în așa hal cum mint ei. Îl zăpăcesc pe om de nu mai crede adevărul, ci minciuna."[22]

Celălalt preot care l-a botezat pe Emil Constantinescu, Valeriu Popovici, n-a ajuns la închisoare. A trăit în județul Giurgiu, la

Buturugeni, unde soţia lui era inginer agronom. Comuniştii aveau nevoie de specialişti în agricultură şi aşa a scăpat familia Popovici de prigoană. În cele din urmă, aşa au putut fiicele lor să-şi urmeze destinele. După ce „dosarul nesănătos“ i-a fost respins la Arte plastice, Magda s-a înscris la Institutul de Teatru. La examen, după ce trecuse cu brio proba practică, maestrul Finteşteanu a întrebat-o: „Ce este tatăl tău?“ A izbucnit în plâns. „E mort?“ a încercat să o liniştească o doamnă din comisie. „Nu, mai rău, e preot.“ Numai că maestrului Ion Finteşteanu nu-i păsa câtuşi de puţin de dosare bune şi dosare rele, pentru el conta un singur lucru, talentul, şi Magda a făcut o frumoasă carieră la Teatrul Mic din Bucureşti. Ileana Popovici, cu şase ani mai mică decât sora ei Magda, a terminat Conservatorul, a lucrat ca reporter şi redactor la TVR, a realizat aranjamente muzicale pentru gimnastele din echipa olimpică a României, dar toată lumea o consideră actriţă după apariţiile din filmele „Reconstituirea“, „Pentru patrie“ sau „Zile fierbinţi“.

Vieţile trec, cărţile rămân

În anul 1946, Emil trebuia să meargă la şcoală şi familia Constantinescu s-a mutat la Piteşti, într-o casă tip vagon, închiriată pe strada principală. În „vremurile de altădată“, strada se numea Lascăr Catargiu, atunci devenise Gheorghi Dimitrov, „eroul antifascist“ bulgar, astăzi este strada Crinului.

În camera care adăpostea biblioteca şi pianul nu se facea foc niciodată, dar asta nu-i speria nici pe Emil, nici pe bunica Marga. Unul nu putea trăi fără cărţi, cealaltă nu putea trăi fără Mozart şi Chopin. Petreceau mult timp împreună. Bunica cânta la pian, dar ştia şi multe poveşti. Obsesia pentru cărţi s-a născut din povestea despre strămoşul De Bie şi tratatul său în limba latină din 1630, ajuns în posesia lui Charles-Nicolas, savantul Carol Nicolae Debie şi apoi la biblioteca judeţeană din Ploieşti.

Vieţile trec, cărţile rămân.

Very Special Art Committee

Erau ani de sărăcie cumplită și foamete. În absența tatălui, retrogradat de Guvernul Petru Groza la funcția de „șef de punct agricol" și plecat întreaga săptămână, Emil era stâlpul casei locuite aproape în întregime de femei: mama, bunica, străbunica, cele două copile pe care foametea din Moldova le alungase la Pitești și-și găsiseră adăpost la familia Constantinescu, sora mult prea mică pentru a putea fi implicată în treburile gospodăriei. Fratele, Cristian, născut în februarie 1946, a avut nevoie de ocrotire întreaga viață.

Într-una dintre multele vizite ale președintelui României în Statele Unite, James Wolfensohn, președintele Băncii Mondiale, a oferit un dineu, la el acasă, în onoarea lui Emil Constantinescu. Madeleine Albright și Zoe Petre s-au numărat printre invitații din acea seară. La masă, președintele României a fost așezat lângă o doamnă mai în vârstă, îngrozitor de slabă, îngrozitor de inteligentă. Era Jean Ann Smith, al optulea din cei nouă frați Kennedy. Inevitabil, conversația celor doi a alunecat spre tragediile care au lovit familia devenită un mit al epocii moderne. Puțini știu, dar moartea întâiului născut, Joseph junior, în cel de-al Doilea Război Mondial, și asasinatele cărora le-au căzut victimă John și Robert nu au fost primele drame pe care le-a trăit clanul Kennedy. Suferința pricinuită de handicapul lui Rosemary, al treilea dintre cei nouă copii, a fost îndelung ținută ascunsă, pentru a nu periclita ambițiile politice pe care bătrânul Joe le nutrea pentru băieții lui. Rosemary și-a petrecut cea mai mare parte din viață la Saint Coletta School for Exceptional Children, în Wisconsin, și a constituit sursa de inspirație care a determinat-o pe Jean să fondeze VAS (Very Special Art Committee), organizație pusă în slujba copiilor cu dizabilități mentale sau fizice.

Nicicând nu a întâlnit Jean Kennedy-Smith, vorbind despre sora instituționalizată, o empatie mai mare decât cea arătată de Emil Constantinescu. Alături de fratele mai mic, Cristian, trăise aceeași dramă. Nu întâmplător, Palatul Cotroceni a fost prima

instituție din România unde s-a construit o platformă înclinată pentru accesul cărucioarelor persoanelor defavorizate.

Un scrin negru la Pitești

În casa vagon închiriată de familia Constantinescu la Pitești și-a găsit adăpost și baroana Marie von Artner, verișoara lui Marguerite De Bie-Colceag. Povestea ei pare desprinsă dintr-un album cu ornamente belle-époque și chiar așa este. Fiica lui Louis De Bie, fratele lui Joseph, întâlnește la o serată bucureșteană un ofițer al armatei austro-ungare, care se îndrăgostește nebunește de ea. Idila lor cu miros de tei înfloriți a fost întreruptă brutal pe 28 iulie 1914, când a expirat ultimatumul pe care Austro-Ungaria îl adresase Serbiei după asasinarea arhiducelui Franz Ferdinand la Sarajevo. Începea războiul. Pasiunea pentru Marie îl împinge pe baronul Rudolph von Artner la un gest nebunesc, dezertează și rămâne în România alături de ea. Averea deținută în Ungaria este confiscată, dar mai are suficienți bani încât să cumpere o casă splendidă pe bulevardul Lascăr Catargiu și să ducă o existență somptuoasă alături de tânăra și frumoasa lui soție. Charles-Nicolas, fratele mult mai mic al lui Marguerite, și-a petrecut anii de studenție în acea locuință, găzduit de verișoara sa. Baronul von Artner nu mai trăia când Marie a fost alungată de comuniști într-o cămăruță de la demisolul propriei case. Trebuia să găsească o cale de supraviețuire; s-a angajat guvernantă la copiii unui inginer care locuia într-un apartament spațios lângă Piața Romană. După un timp, și-a pierdut slujba și a rămas pe drumuri. Inginerul, ajuns director general al șantierului Canalului Dunărea-Marea Neagră, a fost arestat, judecat pentru sabotaj, condamnat la moarte și executat. Dej avea nevoie de „vinovați" pentru eșecul unei lucrări lansate la sfatul lui Stalin ca o ocazie bună de a scăpa de „dușmanii comunismului". Cel pe care îl găzduise în anii studenției, Charles-Nicolas, avea o casă mare, dar ajuns într-o poziție importantă, avea obligații de protocol. Hotelurile erau proaste și oferea mese și găzduire pentru savanți veniți în schimb de experiențe la Ploiești, ca și

pentru muzicieni faimoşi care cântau cu orchestra simfonică pe care inginerul chimist o formase la Ploieşti şi pe care o dirija. Aşa că a ajuns şi ea la Piteşti, lângă vara ei primară Marguerite.

Să numărăm. Mama. Bunica Marga. Străbunica Amélie. Mătuşa Marie. Emil. Marina. Cristian. Cele două tinere alungate de seceta din Moldova. Nouă persoane care trăiesc din salariul mizer al inginerului agronom Ion Constantinescu, retrogradat de noul regim la umila funcţie de „şef de punct". Fireşte că banii nu ajungeau şi, pentru a supravieţui, vindeau tot ce mai putuseră salva din existenţa prosperă de altădată. Când femeile se retrăgeau într-o altă cameră şi începeau să şoşotească între ele, Emil ştia că a doua zi, la întoarcerea de la şcoală, unul dintre obiectele a căror poveste o ascultase nu va mai fi la locul său. Scena talciocului din primele pagini ale romanului „Scrinul negru" n-a fost fantezie literară, ea poate fi multiplicată în toate oraşele României acelor ani, cu particularităţi mai mici sau mai mari. George Călinescu a „cumpărat" scrinul şi a „vândut" povestea, alţii chiar au trăit-o. Din ce avuseseră odată n-a mai rămas aproape nimic. Un mic „Gallé" s-a spart şi el în Pajura, la cutremur. Datoria de a-şi întreţine familia în vremurile tulburi pe care le trăiau, fără a recurge la compromisuri inacceptabile pentru onoarea sa, îl determinase pe inginerul agronom Constantinescu să organizeze o economie de subzistenţă. În absenţa lui, Emil trebuia să hrănească porcul şi păsările, noaptea muta cu lopata pământul din făgaşele care dirijau apa dinspre pompa americană din faţă spre răzoarele din spate. Mama se trezea dimineaţa pentru coada de carne la hală. Copiii ţineau locul la cozile de pâine, lapte şi marmeladă, care se dădeau pe cartelă. Când au reînceput cozile lui Ceauşescu erau deja pregătiţi.

Experienţa din copilărie îl va transforma într-un noctambul tot restul vieţii, consilierii de la Cotroceni nu au avut viaţă uşoară. Într-o noapte, cam pe la două, Marius Oprea şi-a auzit telefonul sunând. Era preşedintele. „Ce faci?" „Sunt la Braşov." „Trimit o maşină să te ia. Când ajungi la Bucureşti, mă găseşti în biroul meu." Scurt şi clar. Şedinţele de lucru şi întâlnirile cu miniştri la

miezul nopţii erau ceva obişnuit. Doar reuniunile informale ale liderilor coaliţiei erau programate ceva mai devreme, pe la zece, din respect pentru Ion Diaconescu şi Mircea Ionescu-Quintus, amândoi octogenari. Cele oficiale se programau la orele adecvate pentru declaraţii de presă.[23]

Şcoala nr. 1

În primii doi ani, elevul Constantinescu Emil a fost înscris la Şcoala catolică din Piteşti, un loc al elitei locale, cu o rigoare şi o disciplină de fier, unde ţinuta şi manierele erau puse pe primul plan. Orele începeau cu Imnul Regal, manualele aveau imprimate pe primele două pagini portretele regelui Mihai şi Reginei-mame Elena. Drumul spre şcoală trecea pe lângă casa dramaturgului Alexandru Kiriţescu şi a lui Bică, un băiat cu câţiva ani mai mare, priceput la fotbal, care va deveni, într-o bună zi, marele actor Sebastian Papaiani şi va primi o stea pe Aleea Celebrităţilor din Piaţa Timpului. Reforma învăţământului din 1948 îl va „arunca" la Şcoala nr. 1, unde va învăţa tot ce putea fi ştiut despre Piteştiul acelor ani şi ţara în care trăia.

Prima zi a fost un coşmar. Îmbrăcat în uniforma de la Şcoala catolică, Emil devine ţinta atacului copiilor de ţigani din ciair şi a copiilor de ţărani de la Mărăcineni, cei mai mulţi aduşi la şcoală cu japca şi mult mai mari decât el. În pauza de masă, când scoate din ghiozdan tartinele pregătite de mama sa, aude hohote de râs. Va prefera să rămână nemâncat şi, o lungă perioadă, până când va fi surprins de mamă, va dona tartinele zilnice cerşetorului întâlnit pe strada principală. Colegii nu l-au considerat drept unul de-ai lor până când nu a luat parte la „proba de foc" a bătăilor dintre clase. Bătaia nu făcea parte din preceptele celor „şapte ani de-acasă", dar nimerise într-o lume dură şi era obligat să se adapteze. Momentul a fost bine gândit, un detaliu important i-a scăpat însă din vedere. Cureaua subtilizată de la tatăl său avea, într-adevăr, cataramă metalică, dar era din bumbac croşetat şi nu s-a dovedit o armă prea eficientă. Emil a părăsit câmpul de luptă plin de sânge şi, totuşi, victorios. Dovedise că nu-i lipseşte curajul

și nici mândria. Peste ani, când se întorcea de la facultate, foștii lui colegi țigani, birjari din tată-n fiu, care așteptau clienți la gară cu trăsura, îl vor duce gratis acasă, rugându-l să le povestească întâmplări de la București.

„Povestea neamului nostru“

Era regulă, stabilită de la bun început, întotdeauna, în vacanțele școlare, familia Constantinescu se va întoarce la Brădet și Emil aștepta nerăbdător întoarcerea acasă, în prima lui vacanță, cu atât mai mult cu cât se plictisise să tot caligrafieze liniuțe și bastonașe. Aici trebuie spus că pentru el locul numit „acasă“ a fost mereu Brădet, a simțit că acest spațiu i-a fost predestinat. Mai târziu a înțeles și de ce. Nerăbdarea nu i-a fost răsplătită, vacanța a început prost, cu o boală numită scarlatină, din cauza căreia trebuia să rămână închis în casă. Plictiseala ar fi fost și mai mare, dacă mama nu ar fi început să-i citească dintr-o carte numită „Povestea neamului nostru“. Era scrisă de un domn numit Florian Cristescu, și avea trei volume, cu coperte impresionante, chipurile unor viteji. Mama începea câte o poveste și se oprea, băiatul era înnebunit, voia să audă cât mai repede continuarea și a început să învețe să citească singur.

Așa a aflat despre Vlaicu Vodă și Doamna Clara, despre Mircea cel Bătrân, despre Neagoe Basarab. Locurile numite Câmpulung și Curtea de Argeș îi erau cunoscute, Brădet este poziționat la jumătatea distanței dintre ele, Târgoviște și Cozia nu erau nici ele prea departe. Așa a aflat că oamenii din munți au creat poporul român, în eterna trecere a turmelor de oi dinspre munții Făgăraș spre câmpia Dobrogei, drum al transhumanței care trecea prin Brădet, lăsând în urma lor sate și troițe. „Povestea neamului nostru“ l-a marcat atât de puternic, încât restul vacanțelor lui de copil și adolescent a fost o călătorie pe urmele trasate de ea. A înțeles că ideea de patrie nu se conturează prin lozinci sau lecturi, trebuie să fii acolo unde s-a petrecut istoria strămoșilor tăi, să o simți și să o muți undeva în interiorul tău. Abia atunci ai primit o patrie. Abia atunci ai un crez. Iar când va sosi timpul, vei primi și o misiune.

Liceul Brătianu

Rusificarea țării, plănuită de comuniști și prin noua lege a învățământului, nu va avea niciun succes. În orice caz, nu la Colegiul „Brătianu" din Pitești, transformat în școală medie de zece ani, după desființarea liceului și a bacalaureatului de tip francez. Programa prevedea ore de istorie și geografie ale Uniunii Sovietice, examenele de limbă rusă erau obligatorii la toate nivelele de învățământ, asemenea prevederi nu puteau fi eludate, dar, în rest, profesorii rămăseseră aceiași, cu diplome obținute la Paris, fideli criteriilor de performanță pe care le îndepliniseră ei înșiși.

La examenul de terminare a clasei a șaptea, elevii cu rezultatele cele mai bune vor forma o „clasă specială", care va înregistra un procent de 99% la admiterea în facultate. Exigența era teribilă. Doi dintre foștii elevi ai acele clase de premianți, colegi de bancă, se bucură astăzi de o notorietate aparte. Unul este neurologul Dumitru Constantin Dulcan, celălalt, Emil Constantinescu. Profesorul Dulcan provine dintr-o familie țărănească și este cea mai minunată dovadă a imensei vitalități a acestui popor, capabil să-și refacă elitele distruse de o ideologie a barbariei.

De când era foarte mic, lui Emil Constantinescu i s-a cerut mereu performanță. Nu i se ierta nici cea mai mică abatere de la ceea ce familia lui considera că este calea spre vârful societății, spre meritocrație. Exemplul care trebuia urmat era Charles-Nicolas De Bie, savantul cu numele românizat Carol Nicolae Debie, fondatorul Petrochim, al cărui bust va fi dezvelit în mai 2010, la Ploiești, cu ocazia aniversării a 60 de ani de la înființarea Institutului de Proiectări pentru Instalații Petroliere.[24] Cetățean de onoare al orașului era încă din 2002, pentru calitatea sa de fondator și prim dirijor al orchestrei Filarmonice din Ploiești. Rolului muzicii în viața orașului i-a dedicat pagini consistente în volumele intitulate „O cronică ploieșteană", lucrare extrem de valoroasă pentru istoriografi, al cărei manuscris este păstrat la Direcția Județeană a Arhivelor Naționale.

Și-a admirat unchiul pentru cariera științifică și universitară, pentru atmosfera rafinat-culturală pe care a știut să o creeze în jur, dar nu și pentru caracterul lui. Nicolae Debie fusese un copil superdotat, absolvise strălucit facultatea de chimie, academicianul Nenițescu îl desemnase asistentul său, mai mult, îl acceptase în propria sa familie. Pentru a nu-și periclita proiectele cultural-științifice și poziția socială, a întrerupt legăturile cu rudele de sânge. Nici Marguerite, sora mai mare care îl crescuse la Ploiești, nici Marie von Artuer, verișoara care îl găzduise în anii de facultate la București, amândouă aduse la strâmtoare de noul regim, nu au fost ajutate în vreun fel.

Înainte să moară, Carol-Nicolae Debie, le-a oferit descendenților surorii sale, Marguerite De Bie, tratatul scris de strămoșul De Bie în 1630. Emil, ca și sora sa, Marina, atunci șefa Departamentului de Cercetare a Combinatului Petrochimic Ploiești, au declinat oferta și prețioasa carte a ajuns la Biblioteca Județeană din Ploiești.

Vacanțele de vară însemnau și zilele petrecute la Stănești, în vizită la fostul coleg de la școala catolică, Ginel Mărtoiu, viitorul chirurg și director al Spitalului din Pitești. Ginel cânta la vioară, acompaniat la țambal de un țigănuș din sat, Traian Corocai. Dormeau în fânul proaspăt cosit și erau fericiți, așa cum numai la 16 ani poți fi.

Boieri cu domiciliul obligatoriu

Orașul de astăzi nu mai are nicio legătură cu Piteștiul anilor '50. Pe-atunci încă mai era un oraș mic, neindustrializat, un oraș al comercianților, un oraș al oamenilor de cultură, formați sub oblăduirea tutelară a Brătienilor. Cu toții încercau să-și ducă existențele după rânduială, în ciuda schimbării de regim, a lipsurilor și a prezenței Armatei Roșii în Trivale. Nimeni nu știa, și nici nu se va afla prea curând, despre odiosul experiment pe care îl trăiau deținuții politici la doi pași de ei. În schimb, „boierii" cu „Domiciliu Obligatoriu" le erau cunoscuți tuturor. Aveau trasee prestabilite, în drumul de la șantierul noului teatru,

unde lucrau ca salahori, spre locuințele unde fuseseră repartizați, altădată acareturi ale caselor de pe strada principală. Se numeau Cantacuzino și Ghica, fuseseră expropiați și alungați în timpul nopții din conacele și vilele lor, cu un geamantan de persoană.

Micaela Eleuteriade, nepoata pictorului Gheorghe Tattarescu, ea însăși pictoriță, primise domiciliu obligatoriu la Pitești pentru că soțul ei, avocat, avusese o moșie. Făcea portrete pentru o bucată de brânză sau câteva ouă și nu-și câștiga masa întotdeauna. Beneficiarii îi cereau ca tablourile să fie întocmai cu poza din buletin, altfel nu „plăteau", iar elevei Ceciliei Cruțescu-Stork îi era greu să se adapteze cerințelor.

După ce se întorceau de la muncă și se spălau la cișmeaua din curte, DO-iștii veneau în vizită la familia Constantinescu, la o cafea și conversații intelectuale. Emil, care avea șaisprezece ani și jumătate și se pregătea pentru admiterea la Geologie, asista uneori la discuții, iar oaspeții bunicii Marga i-au schimbat opțiunea.

Dreptatea ca o misiune

După ce citise „Povestea neamului nostru" descoperise un crez, vechii boieri i-au conferit o misiune. „Crezul este patria, misiunea este să o slujești."[25] Poți să-ți slujești patria în mai multe feluri, dar elita prigonită din fața lui îi cerea să aleagă calea adevărului și justiției. Comunismul era o dictatură criminală, fără legătură cu ființa poporului român, și nu putea dura la nesfârșit. Cei care l-au impus prin teroare și exterminare trebuie judecați. Nu prin simulacrele judiciare puse la cale împotriva lor și a celor ca ei, printr-o justiție autentică, democratică. Dar cine să judece? E nevoie de tineri ca el, foarte bine pregătiți, incapabili de compromisuri morale. L-au convins. Până la examenul la Facultatea de Drept, programat în septembrie, rămăsese o lună și jumătate.

***

În vara lui 1956 se simțea o ușoară destindere. Conținutul raportului despre crimele lui Stalin, prezentat de Hrușciov

la Congresul al XX-lea al PCUS, ajunsese și la București. Pe 25 februarie, timp de patru ore, într-o ședință la care delegații partidelor frățești și jurnaliștii străini nu au avut voie să participe, Hrușciov a denunțat cultul personalității, organizarea terorii în masă, eșecul agriculturii sovietice. Raportul ar fi trebuit să rămână secret, dar *New York Times* îl publica integral pe 5 iunie.[26] Una dintre consecințe, resimțită în România, a fost aceea că admiterea la facultate nu le-a mai fost strict interzisă celor care aveau „dosare" cu probleme. La Facultatea de Drept, concurența era uimitoare: 1 650 de concurenți pe 100 de locuri. De fapt, 60 de locuri, pentru că 40 fuseseră rezervate din start pentru cei care proveneau din „facultățile muncitorești". 60 de locuri pentru 60 de tineri superdotați, în permanentă competiție.

Unul dintre ei, Emil Constantinescu, va deveni președintele României.

***

În confruntarea dintre viață și destin, alegerile sunt esențiale, până la urmă, fiecare om este rezultatul alegerilor sale, al reperelor pe care și le stabilește el însuși sau îi sunt scoase în cale. Alegerea Facultății de Drept l-a ajutat să parcurgă un traseu inițiatic indispensabil pentru viitorul președinte, care nu s-a rezumat doar la cunoașterea legilor. În această privință, totul era foarte simplu. A înțeles repede că nu atât legile sunt importante, cât principiile care stau la baza lor, conținute în dictoanele latinești care umpleau fațada și amfiteatrele.

O fotografie din primii ani de facultate ni-l arată lângă părinții veniți în vizită la București. Are aerul lui James Dean, starul hollywoodian în mare vogă printre tinerii acelor ani, dar nu este câtuși de puțin un rebel fără cauză. Rebel da, fără îndoială, dar el știe ce vrea și ce are de făcut.

Pentru cercul de filosofie materialistă pregătește o lucrare cu titlul „Dreptul și morala", căreia îi alege un *motto* „obraznic" în contextul epocii, luat din Kant: „Dacă te cobori până la a te socoti un vierme, nu te poți plânge când ești călcat". Colegi de-ai

lui fuseseră exmatriculaţi din facultate pentru mai puţin de-atât. Profesorul de filosofie marxistă Ştefan Georgescu îl cheamă la el acasă, îl serveşte cu un pahar de vin şi-l întreabă dacă îşi menţine punctul de vedere contrar teoriilor tovarăşului Hruşciov despre Drept, care va dispărea oricum, înlocuit de morala comunistă. Da, şi-l menţine: „Vă închipuiţi că societatea comunistă va deveni o mănăstire? Că nu vor mai exista furturi şi crime? Eu nu cred aşa ceva".

Facultatea de Drept nu-i ridică mari probleme, e suficient să înveţe în sesiune.

Geologia ca o vocaţie

Singur şi fără bani, într-o cămăruţă de serviciu de doi pe trei metri, pe care o închiriase când era student la Drept şi pe care avocatul-gazdă i-o păstrase, aşteaptă să fie primit în audienţă la rectorul Jean Livescu. Se gândeşte să plece în Maramureş şi să lucreze în mină până când va putea da admitere din nou la Geologie, dar nu vrea să abandoneze fără luptă. Perioada de recluziune autoimpusă este întreruptă de vizita tatălui. Îngrijorat, Ioniţă Constantinescu vine la Bucureşti să-şi ajute fiul. Ar putea să caute un vechi prieten, înalt funcţionar în Ministerul Învăţământului, căruia să-i ceară o intervenţie în favoarea fiului său. Este refuzat cu o duritate care nu-l surprinde. Aşa l-a crescut, fără pile şi intervenţii. Emil este puternic, nu cedează în faţa greutăţilor, oricât de mari ar fi acestea, dacă valorile şi principiile lui sunt în joc, dacă miza este compromisul care îl împinge spre pierderea respectului de sine. Şi fiul este mirat de duritatea cu care a reacţionat la propunerea tatălui, căruia nu îi contestase autoritatea până atunci, dar îşi dă seama că asta, şi nu alta, va fi calea lui. Şi este gata să plătească preţul.

Am stabilit deja că rolul destinului este să fixeze spaţiul şi timpul în care evoluăm. Că nouă ne rămâne dreptul la opţiune şi variantele sunt limitate. În toamna lui 1961, pentru Emil Constantinescu, opţiunea plecării la minele din Maramureş a fost eliminată de cursul neaşteptat al unor evenimente aflate

dincolo de puterea lui. Rectorul Livescu, un personaj odios, care a curmat multe alte destine, și-a pierdut funcția. Spre deosebire de predecesorul său, noul rector, academicianul Gheorghe Mihoc, îl primește în audiență.

Fusese eliminat din Facultatea de Geologie și Geografie, la nici două luni după începerea cursurilor, pentru că secretarului UASR i se părea că nimeni nu ar trebui să aibă două licențe, încă o facultate înseamnă cheltuirea banilor statului fără rost. Adunarea studenților comuniști a votat propunerea, decanul Miltiade Filipescu a aprobat hotărârea, rectorul Jean Livescu a refuzat să-i acorde o audiență.

Noul rector consideră că decizia de exmatriculare este o imensă tâmpenie și, dacă cineva ar avea ceva de comentat, ei bine, el ar ști ce argumente să-i servească: „Lumina vine de Răsărit, nu-i așa?" Academicianul Mihoc recurge la exemplul unui coleg sovietic, matematician strălucit, care urmase înainte facultatea de istorie. „Dacă frații sovietici i-ar fi refuzat colegului meu să urmeze după Istorie și Matematica, lumea ar fi pierdut un mare savant. De unde știm noi că studentul Constantinescu Emil nu va deveni un mare geolog, recunoscut ca atare de comunitatea științifică internațională?"

În preajma sesiunii de iarnă este reprimit în facultate și va fi nevoit să depună un efort uriaș pentru procurarea cursurilor și recuperarea laboratoarelor. Izbutește. Puterea de muncă nu i-a lipsit niciodată și va termina Facultatea de Geologie și Geografie ca șef de promoție. Două catedre, Mineralogie și Geografie, îi propun postul de preparator și o alege pe cea care îi oferă mediul profesional cel mai provocator. Concurența îl stimulează, nu poate trăi fără ea, alegând să fie în preajma celor mai buni devine el însuși mai bun.

Alegeri, mereu alte alegeri. Lumea universitară trăiește după regulile ei și nu sunt deloc simple. Cursa spre vârful ierarhiei este lungă, solitară, presărată cu obstacole și capcane care îți pot schimba viața. Sunt atrăgătoare, fără doar și poate. Dacă nu ești atent, te abat de la destin fără cale de întoarcere.

Era asistent când i s-a oferit să predea în Alger, la proaspăt înființata facultate de geologie. Ofertă atrăgătoare, cu multiple avantaje, pe care a ales să le respingă. Să profite de contractul în Algeria și să emigreze nici nu intra în discuție. Cuvintele lui Ioniță Constantinescu, învățate de la morarul Grigore Ion din Motoci, repetate ca un lait-motiv în cei „șapte ani de-acasă", aveau pentru el fascinația unei mantre și puterea unui legământ: „Țara e mai presus de noi înșine, țara are nevoie de fiecare dintre noi, țara merită jertfa noastră". Orgolios cum este, deși era perfect îndreptățit să o facă, după toate articolele de specialitate semnate în reviste internaționale prestigioase, nu voia să predea în universități străine înainte de a adăuga în cartea lui de vizită titulatura de doctor în geologie.

În 1980, doctorul Emil Constantinescu primea Premiul Academiei Române pentru contribuțiile sale științifice în domeniul geologiei și invitația de a participa la congresul mondial de la Paris, patronat de Valéry Giscard D'Estaing, președintele Franței. Conducerea Ministerului Învățământului refuză să aprobe această participare și doar o viză turistică, obținută în ultimul moment, îi va permite să ajungă la Congres. Nu înainte de o scurtă ședere în Germania, la Tübingen, unde profesorul Weiskirhner, unul dintre cei mai mari petrografi ai lumii, îl aștepta de ani de zile. Se cunoscuseră la București, profesorul german fusese impresionat de calitățile umane și profesionale ale tânărului mineralog român și i-a propus intrarea într-un program de acordare a cetățeniei germane. Dorea să-l aibă la catedra lui, pe care promitea să i-o lase moștenire.

O prelegere despre vulcanismul din România, primită cu mult interes, îl face să se simtă foarte acasă la Tübingen. Îi place și laboratorul de analize optice în care, la rugămintea profesorului Weiskirhner, analizează niște secțiuni bazaltice. Lucrul în sine îl dezamăgește, se aștepta la ceva mai complicat, ce vedea la microscop putea fi descifrat și de un student în primii ani de facultate. Nu-i ascunde gazdei această impresie. „Sunt roci aduse de misiunea Apollo de pe Lună, americanii ne-au rugat

pe noi să le analizăm", îi răspunde profesorul Weiskirhner cu un zâmbet bonom. Să rămână în Germania sau nu? O scurtă vizită la Stadionul Olimpic din München, construit pe un deal de dărâmături lăsate în urmă de războiul mondial cu numărul doi, îl ajută să facă o alegere. Nu e vorba numai de atașamentul față de imensul patrimoniu geologic românesc, dar aici ar veni la de-a gata. Chiar dacă a fost poftit cu insistență, ar rămâne cu sentimentul că se așază la o masă pregătită, de fapt, pentru alții, că este un profitor. Mai bine, nu.

A trăit anii următori într-o criptă, acoperită cu o mare placă de ciment, prevăzută cu mici găuri de aerisire. Mici de tot, cât să nu te sufoci pe de-a-ntregul. Așa trăia întregul mediu universitar românesc, pe care Elena Ceaușescu nu scăpa nicio ocazie să-l umilească. Promovările erau interzise cu desăvârșire. Nici măcar trucul în care numele ginerelui Mircea Oprean, șef de lucrări la Politehnică, devenea invariabil primul pe listele de concurs pentru accederea la o titulatură universitară superioară, liste aprobate de Cabinetul Doi, nu a funcționat. Avea din nou de ales. Să plece sau să rămână la Facultatea de Geologie, acoperind două norme, și cea de lector, și cea de conferențiar, fără să fie plătit ca atare, cu speranța că va veni și ziua în care el și colegii lui vor fi lăsați să respire așa cum vor? A rămas.

În 1989, pe 22 decembrie, placa de ciment care îi ținea prizonieri pe universitarii români, ca și pe colegii lor din institutele de cercetări, a fost îndepărtată laolaltă cu toate celelalte plăci sufocante din România. Noul ministru al Învățământului, Mihai Șora, a aprobat cu titlu excepțional ca lectorii care întruneau demult toate condițiile pentru a fi numiți profesori universitari să poată obține acest titlu sărind peste treapta de conferențiar.

Concursurile sunt pentru prima dată ferite de ingerințe politice. În 1990, după o lungă perioadă care include dictatura comunistă, dar și dictaturile regală și antonesciană, Emil Constantinescu, ales prorector de Senatul Universității, este însărcinat să organizeze aceste concursuri mult amânate. Este un moment de reînnoire a corpului profesoral al Universității,

exclusiv după criterii de natură strict ştiinţifică şi didactică aplicate cu exigenţă maximă. El îşi va depune dosarul doar pentru postul de conferenţiar, pe care, de fapt, îl avea în urmă cu mulţi ani. Refuză să ardă etape şi acceptă remarca încărcată de năduf a prorectorului Lazăr Vlăsceanu: „Emile, eşti tâmpit!" O nouă acrobaţie pe sârmă, fără plasă de siguranţă dedesubt. Nu exista nicio garanţie că prevederea guvernamentală care a permis acest salt va mai fi în vigoare peste încă un an.

În acest timp mai scrie un curs, mai publică o carte şi îşi fixează o comisie externă cu profesori de la Iaşi, Cluj şi Institutul Geologic. Are şi şansa ca Lazăr Vlăsceanu, devenit secretar de stat pentru învăţământul superior, să aprobe concursul pentru titlul de profesor universitar. Între timp, îşi văzuse împlinit cel mai preţios vis. Un ceremonial cu o simbolistică încărcată de magie şi mister, păstrată intactă din vremea reuniunilor ştiinţifice care gravitau în jurul lui Sir Isaac Newton, consfinţea primirea lui printre membrii Societăţii Regale de Geologie. Era în Mayfair, cel mai select cartier londonez, la Burlington House, sediul instituţiilor artistice şi ştiinţifice britanice, şi se simte contemporan cu autorul „Principiilor matematice ale filosofiei naturale".

În 1992 va deveni rectorul Universităţii din Bucureşti şi preşedintele Consiliului Naţional al Rectorilor. Va renunţa la aceste funcţii în mai 1996, nu dorea ca mediul universitar să fie târât într-o campanie electorală prezidenţială cu o miză şi o duritate extreme. Din nou, decizia a stârnit stupoarea colegilor: „Ce se va întâmpla dacă nu veţi câştiga preşedinţia României?" „Voi continua să predau Mineralogie. Nu trebuie să fii rector toată viaţa." Între timp, a fost şi visiting professor la Duke University, a susţinut conferinţe la Oxford, Cambridge, Berkeley, Stanford, Columbia, New York, Bloomington.

***

Un întreprinzător belgian, Joseph De Bie şi soţia sa, franţuzoaica Amélie Le Théo, urmaşii a două familii cu tradiţii

culturale de secole la Bruxelles și în Bretagne, care și-au găsit o nouă patrie în România.

Neagoe Colceag și soția lui, Ana Moroianu, dintr-o familie de oieri transilvani bogați din Satulung, care și-au trimis cei șase copii la facultăți din Transilvania și din Regat, cu visul de a trăi în România Mare.

Grigore Ion, morar cu dragoste de țară și soția lui, Smaranda Cumpănașu, o familie de olteni din Motoci, cu opt copii, care-și trimit fiii la școli înalte din București și își dăruiesc casa pentru a fi școală în sat.

Nicolae Colceag, un profesor ardelean care-și donează întreaga avere Liceului „Șincai" din București, pe care l-a fondat.

Emil Colceag, avocat și muzician, specializat în administrația petrolieră și soția lui crescută la pension, Marguerite De Bie.

Un savant strălucit și un muzician de excepție, întemeietor al Institutului de Petrochimie și ctitor al Filarmonicii din Ploiești, Carol Nicolae Debie.

Un inginer agronom, Ion Constantinescu dedicat pământului țării, îndrăgostit de Basarabia, și Maria Georgeta Colceag, care și-a sacrificat cariera muzicală pentru binele familiei ei.

Ofițeri ai armatei regale, preoți și țărani din Brădet și Nucșoara, care iau drumul munților învățându-l că demnitatea patriei se apără cu prețul vieții.

Boieri din familii vechi cu domiciliu obligatoriu la Pitești, care i-au dat un crez și o misiune.

Profesorii de la Liceul „Brătianu" din Pitești care au dat o educație solidă unei pleiade de academicieni, universitari, scriitori și artiști.

O galerie ilustră de părinți-fondatori ai școlii românești de geologie care i-au jalonat cariera științifică. O suită de colegi și prieteni supradotați, care l-au stimulat în permanență.

Două licențe care l-au împins să-și trăiască viața sub imperativul adevărului și dreptății. O carieră universitară încununată cu lauri.

Nume şi chipuri din albumele de familie. Nu mai sunt, dar continuă să trăiască prin Emil Constantinescu. Poveştile lor fac parte din povestea sa. Cu toţii l-au luat de mână şi l-au condus spre viaţa trăită ca un destin. Un destin pe care, începând din 21 decembrie 1989, în Piaţa Universităţii, şi l-a scris singur.

NOTE

1. Enciclopedia Britanică
2. *Who's Who*
3. „Istoria recentă a României. Pachet educaţional pentru cursul opţional de Istorie recentă a României", coordonator Constantin Hlihor, Ed. Tradiţie, 2015
4. Emil Constantinescu primeşte trofeul „Pace prin Cultură şi Educaţie", oferit de Institutul de Diplomaţie Culturală de la Berlin, 19 decembrie 2013, www.frd.org.ro;
„Emil Constantinescu – Un om pentru pacea lumii", film de prezentare a vieţii şi personalităţii preşedintelui României (1996-2000), realizat de Institutul de Diplomaţie Culturală, transcrierea comentariului, tradus din limba engleză: În 1939, anul când Emil Constantinescu s-a născut, dacă cineva ar fi traversat continentul euroasiatic de la Oceanul Pacific la Oceanul Atlantic, de la Tokio până la Lisabona, ar fi străbătut numai state aflate sub regimuri dictatoriale. Locul naşterii sale, pe malul Nistrului, graniţa dintre Uniunea Sovietică şi România, avea să devină punctul de pornire a invaziei armatelor spre Est şi spre Vest. Mai întâi, printr-o înţelegere între dictatura comunistă şi cea fascistă (Pactul Ribbentrop-Molotov) şi apoi, prin războiul dintre Germania hitleristă şi Rusia stalinistă. Al Doilea Război Mondial a provocat moartea a peste 25 de milioane de militari şi a peste 73 de milioane de civili, uriaşe pierderi economice şi distrugeri ale patrimoniului cultural universal. Sfârşitul confruntărilor militare în 1945 nu a adus o pace adevărată, ci un Război Rece marcat de extinderea dictaturii comuniste în spaţiul Europei Centrale şi de Sud-Est, ceea ce s-a soldat cu alte pierderi de vieţi omeneşti care, numai pentru fosta Uniune Sovietică, sunt apreciate la peste 20 de milioane de oameni, ucişi din motive politice, la ordinul propriilor conducători, cărora li se adaugă milioane de destine mutilate prin lipsirea de libertate şi teroare spirituală, pe un teritoriu imens, de la Vladivostok până la Berlinul de Est. Emil Constantinescu a trăit în copilărie de două ori drama refugiaţilor şi apoi, în adolescenţă şi maturitate, viaţa sub un regim totalitar şi represiv. Asta l-a făcut să înţeleagă că cel mai important bun al omenirii este Pacea. Şi că aceasta este legată de democraţie şi de

respectul drepturilor omului. După 1989, când marile mişcări populare din Europa de Est au dus la prăbuşirea dictaturilor comuniste, Emil Constantinescu, ales de profesori şi studenţi rector al Universităţii din Bucureşti şi apoi lider al mişcărilor civice, s-a dedicat construcţiei păcii în ţara sa şi în Estul Europei, printr-un proiect bazat pe reconciliere şi armonizarea relaţiilor dintre ţările şi popoarele răsăritene, după secole de confruntări naţionale şi etnice violente. Conflictele interetnice din Europa Centrală şi de Est, îngheţate în perioada dictaturilor comuniste, au ieşit la suprafaţă mai întâi în România în 15 martie 1990, la Târgu-Mureş. Într-o monstruoasă încercare de relegitimare, agenţii poliţiei politice a fostului regim comunist, au orchestrat o tentativă de război civil care anunţa ceea ce mai târziu avea să se petreacă în fosta Iugoslavie. Etnicii români şi maghiari, asmuţiţi unii împotriva altora, s-au confruntat violent în piaţa centrală a oraşului şi numai reacţia intelectualilor democraţi a împiedicat o tragedie. Şapte ani mai târziu, în aceeaşi piaţă din Târgu Mureş, Emil Constantinescu, preşedintele României, şi Árpád Göntz, preşedintele Ungariei, erau aclamaţi de români şi maghiari deopotrivă. Preşedintele Göncz avea să mărturisească, peste ani, că acesta a fost unul dintre cele mai emoţionante momente din viaţa lui pentru că, din atâtea mâini întinse pe care le-a strâns, nu putea deosebi dacă ele sunt ale unor maghiari sau români. Erau doar mâinile unor oameni bucuroşi că au regăsit pacea. Reconcilierea istorică româno-maghiară, după secole de confruntări sângeroase, a fost posibilă doar când cele două ţări au ajuns să fie conduse de doi oameni care împărtăşeau aceleaşi valori culturale şi morale: Emil Constantinescu şi Árpád Göntz. Ei s-au întâlnit prima dată la Budapesta, în 1994, unde Emil Constantinescu, ales în *board*-ul Asociaţiei Universităţilor Europene, participa la conferinţa rectorilor europeni. Universitarul român i-a propus o reconciliere culturală, bazată pe asumarea erorilor trecutului şi construcţia unui viitor european comun, plecând de la societatea civilă. Preşedintele Árpád Göncz, condamnat în 1956 la închisoare pe viaţă de regimul comunist, şi apoi ales preşedinte al Uniunii Scriitorilor din Ungaria, a îmbrăţişat această idee. Cei doi au rămas prieteni dincolo de mandatele lor prezidenţiale. La summiturile desfăşurate sub egida „Parteneriatului pentru Pace", între ţările membre NATO şi ţările din sud-estul Europei şi Asia centrală, de la Madrid, în 1997, şi de la Washington, în 1999, preşedintele Statelor Unite ale Americii, Bill Clinton, avea să declare că România este un model pentru celelalte ţări, iar reconcilierea istorică româno-maghiară, o sursă de inspiraţie pentru întreaga lume. Ales în 1996 preşedinte al României cu sprijinul Solidarităţii Universitare, al Ligii Studenţilor, al Alianţei Civice şi al Asociaţiei Foştilor Deţinuţi Politici, Emil Constantinescu s-a implicat

din primele zile ale mandatului său în construcţia păcii în regiune. La Summitul OSCE de la Lisabona din 2 decembrie 1996, Emil Constantinescu s-a angajat că va transforma România într-un pilon de stabilitate pentru Europa Centrală şi de Sud-Est. În mai puţin de un an, preşedintele român a reuşit reconcilierea istorică cu Ungaria, semnarea unui tratat de stat cu Ucraina şi iniţierea acordurilor trilaterale: Polonia-România-Ucraina, România-Ucraina-Moldova, România-Bulgaria-Turcia, România-Bulgaria- recia, foruri de consultare şi cooperare între şefii de state, cunoscute peste ocean şi sub denumirea de „triunghiurile lui Constantinescu". La summitul pentru reconstrucţia Balcanilor din iulie 1999 de la Sarajevo, desemnat raportor pentru monitorizarea progresului democraţiei şi drepturilor omului în Balcani, Emil Constantinescu a insistat asupra necesităţii adoptării unei viziuni comune a solidarităţii, responsabilităţii şi emancipării regionale. La scurt timp, în septembrie 1999, o misiune diplomatică condusă de România a avut ca obiectiv rezolvarea problemei refugiaţilor din Kosovo. Apoi, în februarie 2000, Palatul Parlamentului din Bucureşti găzduia „Reuniunea şefilor de stat şi de guvern din ţările din Sud-Estul Europei (SEECP)", la finalul căreia a fost semnată „Carta relaţiilor de bună vecinătate, stabilitate şi cooperare în Europa de Sud-Est". În momentul în care toate televiziunile din lume transmiteau în direct mişcarea populară din Iugoslavia, prin care era înlăturat de la putere ultimul dictator al Europei, Slobodan Miloşevici, Emil Constantinescu se afla în vizită de stat la Vatican. Urmărind evenimentele de la Belgrad împreună cu preşedintele Italiei, din biroul acestuia, el i-a contactat telefonic pe toţi omologii săi din Balcani pentru a le propune o reuniune colegială care a avut loc în 25 octombrie 2000 la Skopje, în Macedonia, pentru continuarea Procesului de Cooperare în Europa de Sud-Est. Menţinerea păcii în zona balcanică a rămas o preocupare pentru Emil Constantinescu şi după încetarea mandatului său prezidenţial. S-a alăturat iniţiativei fostului preşedinte bulgar Jelio Jelev de înfiinţare a Clubului Politic Balcanic, ca fondator şi membru permanent în biroul de conducere a acestuia. Clubul Politic Balcanic a reuşit să aducă împreună la aceeaşi masă lideri aflaţi în trecut în grave conflicte politice în Albania, Serbia, Macedonia şi Bosnia-Herţegovina. În timpul mandatului prezidenţial, Emil Constantinescu a participat, alături de preşedinţii Georgiei, Turciei, Azerbadjanului şi Kazahstanului, la lansarea proiectului de refacere a secularului Drum al Mătăsii, care a legat China şi Asia Centrală de Europa Centrală şi Occidentală, prin dezvoltarea cooperării culturale şi a schimburilor economice. Emil Constantinescu aparţine familiei politice a preşedinţilor de stat proveniţi din rândul elitelor intelectuale, alături de Vaclav Havel, Jelio Jelev, Árpád Göncz, Vytautas Landsbergis, Arnold Rüütel şi distinşii intelectuali din

jurul lui Lech Walesa: Tadeusz Mazowiecki, Bronislaw Geremek, Adam Michnik și Jerzy Buzek. Participarea acestor scriitori, savanți, filosofi, muzicieni, deveniți oameni de stat, la proiectul unei Europe unite a făcut ca extinderea Uniunii Europene să nu se rezume doar la o lărgire a spațiului economic și politic către Est, ci să reprezinte un proces istoric de integrare a vechilor civilizații est-europene într-un spațiu cultural comun. Respectul identităților rasiale, etnice, culturale și religioase, dreptul de a fi diferit, înțelegerea motivațiilor celuilalt, ecumenismul și multiculturalismul sunt valori pe care Emil Constantinescu le-a slujit de-a lungul vieții sale. Ales în *board*-ul unor organizații internaționale precum World Justice Project, Habitat for Humanity, World Academy of Art and Science, Institute for Cultural Diplomacy, el a putut acționa pentru promovarea lor pe plan global. Lansarea Inițiativei Levant pentru Pace Globală sprijinită de ICD și WAAS deschide un drum prin care, învățând din tragediile istoriei, oamenii secolului XXI pot construi o lume mai sigură și mai bună pentru toți. Activitatea lui Emil Constantinescu în slujba păcii, democrației și drepturilor omului ca om de stat, savant și om de cultură a fost recompensată de numeroase distincții oferite de prestigioase instituții internaționale menite să omagieze realizările sale politice și academice în domeniul cooperării globale. În 1997 i-a fost decernat, la Paris, Premiul „Aristide Calvani" pentru Pace, Democrație și Dezvoltare Umană. Un an mai târziu, în 1998, la New York, East-West Institute îl declara omul de stat european al anului, urmând lui Helmut Köhl, Vaclav Havel sau Mihail Gorbaciov. Tot în 1998, Fundația Koundenhove Kalergi din Viena îi acorda Premiul European în considerarea rolului său de actor al construcției europene și al stabilității Europei centrale și orientale. În 1999, la Atlanta, primea Premiul Asociației Barourilor Americane pentru merite excepționale în promovarea statului de drept. În 2011, la Madrid îi este conferit premiul Ambroise Vollard pentru formarea elitelor profesionale și morale. În noiembrie 2013, la Manila, i se oferea cea mai importantă distincție decernată în continentul asiatic: „Premiul Gusi pentru Pace". La 1 decembrie 2013, de ziua națională a României, Emil Constantinescu a primit un omagiu cu o încărcătură simbolică: premiul „Artizan al Păcii pentru Eternitate - Eroii nu au Naționalitate", care i-a fost înmânat, în numele Asociației Naționale a Veteranilor de Război din România, de un veteran de peste 90 de ani, invalid, rănit de două ori pe fronturile celui de-al Doilea Război Mondial. Un mesaj de pace din partea celor marcați de rănile războiului și terorii politice, pe care Emil Constantinescu îl transmite mai departe tinerilor din lumea de azi pentru ca aceste tragedii să nu se mai repete niciodată.

5. Pasaj dintr-un interviu acordat de Radu Boroianu Laurei Ganea, încă nepublicat: „Pot să spun că Emil Constantinescu, altminteri o persoană destul de «scorţoasă», care nu facilitează deseori intimitatea, ascunde în mod paradoxal un farmec cu totul ieşit din comun. L-am putut urmări în câteva relaţii internaţionale, în care personalităţile întâlnite, foarte puternic conturate şi cu o poziţie de început aproape ostilă, au sfârşit prin a se lăsa cuceriţi. În folosul statului român, atunci când a fost nevoie, Emil Constantinescu a făcut apel şi la această rezervă de farmec pe care o are şi o mânuie cu abilitate. Un mare «căpitan» al industriei franceze, Jean Luc Lagardére, care pusese piciorul în România sub preşedinţia lui Ion Iliescu, a ţinut să mă contacteze prin cercurile mele de prieteni francezi şi să mă roage să-i prilejuiesc o întâlnire cu preşedintele Constantinescu, pe care îl privea însă cu suspiciune. Îmi spunea că nu înţelege cum un profesor universitar poate irumpe, aşa, deodată, în viaţa politică, cum poate pricepe el care sunt atributele statului şi cum poate avea el influenţă asupra unor politicieni care, la rândul lor, erau destul de puţin dibaci. Am asistat cu oarecare emoţie la întâlnirea celor doi, în saloanele şi parcul Palatului Cotroceni, şi vă pot declara că rareori am putut urmări un talent mai covârşitor în a spulbera toate obstacolele mentale şi, poate, sufleteşti, intuite sau exprimate, ale celebrului industriaş francez".
6. Domniţa Ştefănescu, „11 ani din istoria României. Decembrie 1989-Decembrie 2000. O cronologie a evenimentelor", Editura Maşina de scris
7. *Notes autobiographiques, 1854 á 1921,* Joseph F. De Bie, Ecrit á Ploieşti, le 14 septembre 1921, Arhiva Carol Nicolae Debie, Biblioteca judeţeană din Ploieşti.
8. TVR Cultural, film regizat de Ioana Mihai, „Honoris Causa, Jurnal de intelectual" (I), Redacţia Literatură-Artă.
9. „Dragi ţărani şi specialişti în agricultură!

Numai împreună putem să scoatem agricultura română din impas şi astfel să scoatem ţara din foamete. Veniţi alături de noi şi ajutaţi-ne să redăm ţărănimii române demnitatea şi importanţa pe care le merită. Pământul nostru este dintre cele mai bogate din Europa. Fiţi alături de noi în efortul de a scăpa de sărăcie pe cei care îl muncesc şi de a scoate ţara din criză. Ca fiu de inginer agronom, eu cred că învierea României trebuie începută prin învierea pământului ei, iar agricultura nu poate fi îmbelşugată decât atunci când ţăranii vor fi îmbelşugaţi. Noi nu avem dreptul să dăm înapoi de la lupta cu răul, nici să ne pierdem nădejdea în binele nostru şi al ţării. Noi n-avem dreptul să îngenunchem decât atunci când ne rugăm. Viitorul va fi al nostru şi al copiilor noştri. Acum, în turul II al alegerilor pentru funcţia de preşedinte, veţi hotărî cum va fi

acest viitor. Veniți alături de mine și Dumnezeu ne va ajuta să îndreptăm lucrurile și să refacem împreună țara."

10. Marin Sorescu a fost înmormântat la 10 decembrie 1996. Președintele Emil Constantinescu a participat la funeralii.
11. Maria Barbă, lector superior la Universitatea „Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul: „Activitatea lui Petre V. Ștefănucă în cercetarea folclorului și etnografiei în perioada interbelică (1918-1940)"
12. http://www.crestinortodox.ro/biserica-lume/manastirea-noul-neamt-lavra-basarabiei 67432.html: „Mânăstirea Noul Neamț a fost întemeiată pe vremea domnitorului Alexandru Ioan Cuza. Mai mulți călugari de la Mănăstirea Neamț, din județul Neamț, în frunte cu duhovnicul mănăstirii, părintele Andronic Popovici, nefiind de acord cu secularizarea averilor mănăstirești și cu interzicerea slujbelor în limba slavonă, în vechea lavră a Neamțului, trec râul Prut, în Basarabia care, de la anul 1812, fusese anexată de Imperiul Țarist".
13. Golgota Basarabiei, film documentar, https://www.youtube.com/watch?v=YcaZeZ3jD6E
14. Eugen Statnic, „Părinții Războaielor", Editura Vicovia, 2014
15. Centrul de Cultură I.C. Brătianu, http://culturabratianu.ro/ro/section/vila_florica
16. Emil Constantinescu, „Există diferențe și în eroism", interviu acordat Gabrielei Adameșteanu („Anul politicului și anul economicului", *Revista 22*, 15 martie 1991): „Și, totuși, această distrugere dirijată a structurilor tradiționale a întâmpinat o rezistență permanentă peste care, din păcate, se trece foarte ușor. Fiecare segment al societății a continuat să lupte, uneori cu disperare, pentru a păstra ceea ce mai putea fi păstrat. Dacă a fost posibilă, totuși, Revoluția și dacă va fi posibilă o renaștere, ea se va datora germenilor păstrați în fiecare dintre aceste componente. Nu mă refer numai la acei disidenți (foarte puțini, cărora niciodată nu le vom putea mulțumi îndeajuns pentru ceea ce au făcut), dar și la anonimi, mulți din rândul țărănimii. Aici înfruntarea a fost dură, mai ales în zonele montane. Sunt imagini care mi-au obsedat copilăria. Niciodată n-o să uit cum, urcând plaiurile sudice ale Făgărașului, am dat de o pantă a muntelui înălbită de oasele cailor. Țăranii preferaseră să-i lase acolo să moară decât să-i predea la colectiv. Pentru cine a fost cât de cât apropiat de universul țărănesc, pentru cine știe ce înseamnă un animal pentru un țăran, un membru al familiei (el își scoate haina ca să încălzească vițelul când se naște), faptul este teribil. S-a vorbit, cred, cu totul insuficient despre rezistența armată în munți a celor pe care noi îi numeam partizani și literatura oficială îi numea bandiți. Ultimii dintre ei au încetat lupta în 1962-1963. Fac iarăși apel la amintirile tinereții mele de când știam că în Țibleș, în Munții Moldovei, în Făgăraș, în Semenic, în Apuseni,

în toată zona montană a României luptau acești oameni părăsiți visând la un ajutor american... Au continuat să lupte într-o disperare teribilă, stăpânind încă zona montană, în ciuda asaltului trupelor de Securitate. Este o mare nedreptate că nu s-a scris nimic adevărat despre ei, în timp ce scriitori și cineaști ai noștri s-au specializat pe tema partizanilor comuniști mimând cu nerușinare ceea ce în alte țări (Iugoslavia, URSS, Polonia) la un moment dat a fost realitate. Pe când în România, singurii partizani au fost ei, care au luptat fără speranță. Sigur că nu pot fi toți idealizați, era o lume amestecată, dar, dacă am face comparație între ei și acei *guerrilleros* care luptau în America de Sud și dădeau interviuri la televiziunea nord-americană, iar chipurile lor apăreau în ziarele Europei și studenții le purtau figurile pe tricouri, înțelegem că există diferențe și în eroism."

17. Cicerone Ionițoiu, „Rezistența anticomunistă din Munții României. 1946-1958", Editura Gândirea Românească, București, 1993; Ioana Raluca Voicu-Arnăuțoiu, comunicare prezentată la simpozionul internațional „Fenomenul Pitești, reeducare prin tortură" (Pitești, 6-8 decembrie 2001)
18. George Enache, „Constantin Tomescu și dorul de Basarabia", „Lumina", 14 mai 2011.
19. Ortodoxism Weblog, Universitatea de Teologie Ortodoxă, pasaj referitor la Constantin Tomescu într-un text de Vadim Scutaru: „Tot la Facultate s-a dezvoltat și o ramură a teologiei istorice cu rădăcini în solul național. Au fost elaborate și publicate monografii științifice ale unor personalități de seamă din istoria Bisericii Române. Profesorul Constantin Tomescu are meritul de a fi sprijinit cercetarea istorică cu aplicații în istoriografia bisericească, sprijinind apariția, timp de mai mulți ani, a vechii reviste istorico-arheologice bisericești, îmbrăcând-o în haină românească. A contribuit și la apariția revistei *Arhivele Basarabiei*. Condeiului său îi datorăm o cuprinzătoare și documentată monografie despre Mitropolitul Grigorie Dascălul. Unul dintre elevii săi eminenți, Alexandru Ciurea, își începe cariera universitară ca asistent, la Facultatea de Teologie din Chișinău".
20. Vasile Țepordei, „Scrieri alese", Editura Flux, Chișinău, 2005, extras: „Sinceritatea și statornicia sunt două lucruri de mare însemnătate pentru un om de caracter. Societatea este mânată, la vale sau la deal, spre perfecțiune, de caractere. Ce este mai frumos decât să ai ocazia de a vedea în societate oameni de caracter? Aceștia merg înainte, oricare le-ar fi piedicile. Desigur, dacă văd că merg spre calea cea dreaptă. Soarta popoarelor o hotărăsc totdeauna caracterele mari".
21. Vasile Țepordei, „Au murit cu gândul și dorul de Basarabia", Editura Eminescu, 1997.

22. Vasile Ţepordei, „Amintiri din Gulag", 1992
23. Pasaj dintr-un interviu acordat de Mircea Ionescu-Quintus, încă nepublicat: „Emil Constantinescu a avut şansa, dar şi meritul, ca oamenii din jurul lui să fie foşti deţinuţi politici. I-am fost apropiaţi şi prieteni. Este o mare diferenţă între preşedinţia lui, ce a fost înainte şi ce a urmat. Nevastă-mea îmi aducea aminte că ne invita foarte des, mai ales serile, după ora zece, la Palatul Cotroceni. Pe domnul Diaconescu, pe Roman şi pe mine. Se consulta cu noi, discutam şi hotăram împreună. Avea consideraţie pentru liderii partidelor din coaliţie şi perioada aceea a fost extraordinară pentru mine. Extraordinară."
24. www.constantinescu.ro
25. Eugenia Vodă, „Profesioniştii": http://www.eugeniavoda.ro/ro/emisiuni/presedintii-romaniei/emil-constantinescu
26. Historia.ro, Richard Cavendish (History Today), „Stalin demitizat: raportul lui Hruşciov"

PATRU ANI CARE AU SCHIMBAT ROMÂNIA

Garantarea dezideratelor istorice ale românilor: independenţa, integritatea teritorială, unitatea naţională

Un popor latin într-o lume slavă, trei principate între trei imperii – Ţarist, Otoman şi Austriac – au reuşit să reziste în istorie printr-o strategie seculară de supravieţuire.

Garanţia securităţii regionale

Într-un interviu acordat la finalul mandatului său unui jurnalist englez, preşedintele Constantinescu a fost întrebat ce a fost prioritar pentru el în politica externă: buna relaţie cu vecinii sau protecţia marilor puteri? Răspunsul a venit rapid şi ferm. Dacă începi cu o bună relaţie cu vecinii, poţi construi o relaţie regională bazată pe încredere. În schimb, dacă te plasezi de la început sub umbrela unei mari puteri, vei fi mereu suspectat că faci jocul acesteia în zonă. Un stat în armonie cu vecinii săi câştigă firesc aprecierea şi sprijinul marilor puteri, în jocurile globale.

Triunghiurile lui Constantinescu

Ca mai toţi românii – există, desigur, şi excepţii –, port în oasele mele toate defectele şi calităţile acestui popor. Sună emfatic şi-mi displace. Însă nu am găsit un început mai bun pentru ceea ce vreau să spun în continuare. Am participat, aşadar, la campania electorală din 1996, dar a fost nevoie să citesc presa internaţională pentru a înţelege ce moment extraordinar

am trăit, cât de important a fost pentru viitorul României ca noul preşedinte să fie un anticomunist cu alura, anvergura, bagajul educaţional, cultural şi ştiinţiific pe care le avea Emil Constantinescu. Sigur că pot găsi explicaţii, de ordin personal şi general, pentru această inadecvare. Cea mai facilă ar fi aceea că, prinsă în vârtejul pe care îl trăiam, eram incapabilă să văd mai departe de „felia mea". Concentrată exclusiv şi, poate, obsesiv, asupra copacilor, nu mai vedeam pădurea. Cred că se poate vorbi aici şi despre un real complex de inferioritate. Nevoia de a obţine un certificat de autenticitate din partea lumii occidentale nu a dispărut nici astăzi printre români. Nu avem încredere în noi înşine şi nu ne apreciem valorile până când străinii nu ne atrag atenţia că ceea ce posedăm este important şi merită să fie respectat şi cultivat. Dar nici atunci nu acceptăm adevărul fără crâcneli, ne place să facem pe nebunii: „Ia uite, vin ăştia să ne înveţe pe noi... Suntem aici de două mii de ani... O pavăză pentru creştinătate... Noi muncim, nu gândim..." Aceeaşi neîncredere m-a dominat şi în privinţa acţiunilor de politică externă întreprinse de Emil Constantinescu. A reprezentat România, cu adevărat, o forţă de stabilitate în Europa de Est şi în Balcani în timpul mandatului său prezidenţial? În consecinţă, am căutat un punct de vedere clarificator la surse internaţionale.

Indubitabil, admiterea în NATO şi Uniunea Europeană reprezintă obiectivul principal al politicii externe a administraţiei Constantinescu, dar România are şi subobiective, cum le numea ministrul de Externe Adrian Severin, menite să conducă la atingerea ţintei principale. Vizita de stat în Polonia (13-15 ianuarie 1997), ţară pe care preşedintele român o consideră un model politic demn de urmat, se dovedeşte un succes. După convorbirile oficiale, şeful statului polonez declară că cele două ţări sunt partenere şi nu concurente, că Polonia şi România se vor sprijini reciproc în procesul de aderare la NATO şi Uniunea Europeană. Despre ideea care s-a născut în convorbirea dintre cei doi preşedinţi, Aleksandr Kwasniewski nu a pomenit nimic, înainte ca acest proiect să se concretizeze. Era vorba de un

agreement trilateral între Polonia, Ucraina și România. Emil Constantinescu a fost de acord, mai ales că, deși prevăzut ca un acord scris, el se referea la relațiile personale dintre cei trei președinți. Polonia beneficiase de un astfel de acord trilateral pentru pregătirea integrării în NATO, având Germania și Franța ca parteneri, dar acum era vorba de o premieră: o trilaterală între două țări angajate în Parteneriatul cu NATO și o țară din afara acestui sistem, Ucraina. Reușita acestui proiect însemna crearea unei plăci de stabilitate în Europa Centrală, care cuprindea o populație de peste 110 milioane de locuitori cu un trecut dificil, pe care îl puteau lăsa în spate.

Nu l-am întâlnit pe Aleksandr Kwasniewski, deși mi-aș fi dorit. Întrebările, scurte și la obiect, au fost trimise prin e-mail, iar răspunsurile, comasate sub forma unei declarații clare, limpezi, profesionale, au sosit pe aceeași cale, în format video. La final, neașteptat, pentru că nu-l întrebasem, Aleksandr Kwasniewski a vorbit despre prietenia care îl leagă de Emil Constantinescu. Ochii săi metalici s-au îmblânzit și au devenit luminoși. Era sincer, fără nicio umbră de îndoială.[1]

Raporturile cu Ucraina, atât de tensionate în ajunul Summitului OSCE de la Lisabona, sunt clarificate și limpezite la începutul lunii mai, la Kiev, unde ministrul de Externe al României, Adrian Severin, și omologul său ucrainean, Ghennadi Udovenko, parafează, după îndelungi negocieri, Tratatul cu privire la relațiile de bună vecinătate și cooperare. Cele mai importante prevederi ale acestuia se referă la inviolabilitatea frontierelor, protecția persoanelor aparținând minorităților, așa cum rezultă din Recomandarea 1201 a Consiliului Europei, stabilirea unor principii și proceduri pentru soluționarea diferendului privind delimitarea platoului continental și zonelor economice exclusive din Marea Neagră, cu posibilitatea apelului la Curtea Internațională de Justiție de la Haga. Cele două părți se mai angajează să contribuie și să sprijine funcționarea a două noi euroregiuni „Prutul de Sus“ și „Dunărea de Jos“. O lună mai târziu, la Neptun, tratatul este semnat de președinții

Emil Constantinescu şi Leonid Kucima, care anunţă cu acest prilej şi constituirea trilateralelor România–Ucraina–Polonia şi România–Republica Moldova–Ucraina.

Iniţiativa acesteia i-a aparţinut preşedintelui Emil Constantinescu, care i-a telefonat mai întâi, cum era şi firesc, omologului de peste Prut[2]. Prima întâlnire a celor trei preşedinţi a avut loc la Ismail (2-4 iulie 1997), pe un vapor, unde au primit un telefon de felicitare din partea lui Al Gore. Vicepreşedintele american constata că ceea ce îi promisese preşedintele României la întâlnirea bilaterală de la Lisabona, cu ocazia Summitului OSCE, la începutul lui decembrie 1996 se împlinea. Trecuseră doar nouă luni de la preluarea mandatului. Este bine ştiut că această colaborare politică viza, în fapt, îmbunătăţirea relaţiilor economice dintre cele trei state vecine, ce nu se ştie însă este că această colaborare a fost extinsă şi la nivelul serviciilor de informaţii.[3]

Acest concept de legături regionale a fost extins şi în relaţiile cu celelalte ţări din vecinătatea României. La scurt timp sunt constituite şi trilateralele România–Bulgaria–Turcia, România–Bulgaria–Grecia, care oferă un model de cooperare în Balcani.

Grecia şi Turcia sunt ţări membre NATO şi susţinătoare ale admiterii României în Alianţă, în primul val al extinderii. O glumă favorită a celor doi preşedinţi, Constantinos Stefanopoulos şi Suleyman Demirel, era aceea că singurul subiect asupra căruia se înţeleg fără rezerve este admiterea României în NATO. La Washington, aceste acorduri vor fi cunoscute drept triunghiurile lui Constantinescu, iar secretarul de stat Madeleine Albright îi scria ministrului de Externe Adrian Severin pentru a-l anunţa că a constituit un grup de lucru în cadrul Departamentului de Stat cu misiunea de a studia această experienţă.[4]

Garanția SUA: Parteneriatul Strategic

La 600 de kilometri spre Est

Irina Dovgan a devenit cunoscută în lumea întreagă într-un mod pe care nu și l-ar fi dorit niciodată. La 24 august 2014, Ziua Independenței Ucrainiei, în locuința ei din Isinuvata, o mică localitate din apropierea Donețkului, au pătruns zece separatiști proruși. Irina a fost răpită și torturată mai multe zile pentru că se declarase susținătoare a cauzei ucrainene. Rebelii își foloseau armele în apropierea ei, îi povesteau în detaliu cum o vor viola în grup, o loveau cu pumnii, cu picioarele și cu paturile mitralierelor. Femeia de 52 de ani se târa pe pardosea și îi implora să nu o mai atingă. Se gândea că moartea va fi o salvare și se ruga să fie ucisă mai repede. A fost expusă în piață publică, înfășurată într-un steag ucrainean, cu o pancartă atârnată de gât pe care scria: „Agent al forțelor punitive". Femeile ruse au reacționat aruncând cu roșii și apoi strivindu-i-le pe față. Fără îndoială că ar fi fost ucisă, dacă un jurnalist străin n-ar fi fotografiat scena. Irina Dovgan a rămas în viață, pentru opinia publică internațională are un nume și un chip. Nume și chipuri au și cei 238 de pasageri, alături de cei 15 membri ai echipajului avionului MH17, doborât în estul Ucrainei pe 17 iulie 2014 de separatiști proruși. Celelalte sute de victime din rândul civililor, femei, copii și bătrâni nu au nume și chipuri decât pentru cei apropiați, familie și prieteni, care le deplâng moartea. La fel și miile de combatanți uciși dintr-o tabără sau cealaltă. Până la 26 august 2015, bilanțul războiului din Ucraina, izbucnit în aprilie 2014, era de aproape 8 000 de morți. România se află la 600 de kilometri distanță de acest război.

Războaie vechi și războaie noi

Teroarea care a însoțit armata sovietică „eliberatoare", oriunde a mărșăluit ea în zilele lui august și septembrie 1944, dar și în anii de ocupație care au urmat după instalarea „puterii democratice" la București și alungarea regelui Mihai cu pumnul consilierului

Vîşinski, a fost un subiect tabu mai bine de cincizeci de ani. Mărturiile care au apărut după decembrie 1989 au fost răzlețe și, din păcate, prea puțin băgate în seamă. Cei care au pătimit ar fi vrut să dezgroape trecutul și să-și spună adevărul, dar cine să-i asculte? Românii aveau alte griji.

În toamna lui 2015, cotidianul *Adevărul* scotea la iveală barbarismul sovietic pe teritoriul românesc. Numai în județul Hunedoara au fost uciși zeci de oameni nevinovați, s-au comis sute de acte de violență, tâlhării, accidente mortale și violuri. Relatările conținute în dosarele Parchetului Tribunalului Deva sunt seci. Daniel Guță redă câteva, dar printre rânduri se pot citi multe. Petruța, soția lui Nistor David din cătunul Bejan, a fost ucisă pentru că s-a împotrivit celor doi soldați care voiau să o violeze. În satul Făgețel, o tânără de 20 de ani a fost împușcată în cap cu trei gloanțe pentru că și ea s-a opus violului. Aceeași soartă a avut și Leontina Tocoi din Zam. A fost ucisă în noaptea de Anul Nou. Șase soldați sovietici și-au scos armele și au tras în mulțimea adunată într-o sală de dans, în timpul unei altercații cu tinerii din comună. Scandalul s-a iscat pentru că, după ce Leontina a fost aleasă regina balului, sovieticii au considerat de cuviință să și-o adjudece. Ea a fost prima victimă. Dosarul a fost clasat pentru că făptuitorii nu au putut fi identificați. Sunt nume fără chipuri, dar dramele acestor oameni strigă spre noi, se cer auzite.

Atunci am înțeles mai bine ce se întâmplă cu mama mea. Diagnosticul nu era clar în primăvara lui 2013, când a devenit evident că este foarte bolnavă. Părea o depresie de doliu și era perfect îndreptățită. Andreea, prima ei nepoată, murise în preajma Crăciunului, răpusă foarte tânără de ceea ce obișnuim să numim, din lașitate sau pudoare, „boală necruțătoare“. Când am pierdut-o, fiecare și-a trăit suferința ascuns în ungherul propriu, mimând pentru exterior, mai bine sau mai rău, o stăpânire de sine care nu exista de fapt. Recunosc că ajunsesem să mă întreb: cine va ceda primul? Mama a fost. Nu dormea zile și nopți la rând. Eram prostită de uimire și beată de nesomn. Stăteam în

camera ei, o țineam de mână și ea mă întreba: „Unde mă aflu?" Îmi cerea plângând: „Ia-mă de aici. Nu pot trăi în mizeria asta, printre soldați. Uite-i cum vin. Sunt zeci, sunt sute, sunt mii. Sunt răi". Ne mutam în camera mea și atmosfera se calma. Mă relaxam și adormeam. Nu știu cât dura somnul meu, dar nu am cum să uit țipetele ascuțite care îl întrerupeau: „Mie puteți să-mi faceți ce vreți, dar pe fata mea să o lăsați în pace". Veniseră din nou soldații. „Scenariul" s-a repetat întocmai nopți la rând. Nu este o depresie de doliu, a fost concluzia medicului Bogdan Boncoi din Sinaia, singurul psihiatru din zona noastră, pe care eu îl consider excepțional, pentru că a reușit, de mai multe ori, să-mi întoarcă mama din abisul ei în lumea noastră. El mi-a explicat că Alzheimerul aruncă la suprafață și temerile ascunse adânc în subconștient, cele mai cumplite. Da, abia atunci când am citit articolul din *Adevărul* am înțeles ce i s-a întâmplat mamei mele. Atunci am pus cap la cap frânturile de conversație auzite în copilărie, pentru că dialogul înceta brusc când îmi făceam simțită prezența. Am reușit, în cele din urmă, folosindu-mă și de toate informațiile dobândite între timp, să-i reconstitui povestea.

În 1944 avea șaptesprezece ani și toate caracteristicile care promiteau că va deveni o femeie atrăgătoare. Capul îi era plin de visuri și suferea văzându-le frânte de un război pe care nu îl înțelegea. Apoi a venit Armata Roșie. Mama și sora ei au fost ascunse în pod. Ce s-a întâmplat în cele trei zile în care sovieticii au invadat mica existență a familiei rămâne pentru mine un mister, dar iată că el ne produce multă suferință și astăzi. Faptul că au luat cu japca tot ce le-a căzut în mână – provizii, obiecte de îmbrăcăminte, lenjerie – chiar nu preocupă pe nimeni și mi-e greu să cred că teroarea pe care i-au insuflat-o mamei mele timp de peste șaptezeci de ani își are originile în acest jaf. Nu pentru asta au devenit rușii „soldați răi". Atunci pentru ce? Nu știu și nu voi afla niciodată. Dar știu sigur că rănile ei nevindecate mi-au fost transferate mie. Ar fi nedrept și nedemn să-i considerăm pe ruși, fie ei sovietici sau subjugați de capitalismul actual de tip oligarhic, drept exponenți ai răului absolut. Înainte de a

descoperi, la începutul anilor '90, cum s-a comportat Stalin cu prizonierii de război și propriile popoare în Siberia, sau Armata Roșie „eliberatoare" în Estul Europei, știam deja ce a însemnat Holocaustul. Despre abuzurile și crimele ostașilor români pe Frontul de Est se vorbește doar de câțiva ani încoace și încă destul de vag. Inaugurarea unui Cimitir de Onoare Românesc la Stalingrad, în prezența reprezentanților oficiali ai României și Federației Ruse, tocmai pe 25 octombrie 2015, Ziua Armatei Române, ne reamintește de propriile greșeli istorice, care nu pot fi ignorate. Ele împovărează memoria generațiilor actuale și se cer deplin lămurite.

În războiul din Ucraina nu putem arunca anatema doar asupra unuia dintre beligeranți. În confruntarea dintre armata ucraineană și separatiștii proruși din Donețk, la 15 septembrie 2014, când au fost uciși șase civili, corespondentul Agenției France Presse relata: „Este imposibil să înțelegi cine a deschis focul". La începutul lui octombrie 2014, Moscova și Kievul și-au pasat reciproc responsabilitatea pentru uciderea unui angajat elvețian al Crucii Roșii. La fel și în 22 ianuarie 2015, după ce doisprezece oameni nevinovați au fost uciși într-un troleibuz lovit de un alt obuz, tot la Donețk. Zi de zi suntem bombardați cu asemenea știri și nu-i de mirare că, încet-încet, devenim insensibili la dramele altora. Dar, într-un fel sau altul, toate dramele lumii sunt înlănțuite și ne desfigurează pe toți.

Când vreau să mă detașez de propriul meu război cotidian cu Alzheimerul, mă refugiez la prietenii mei Melania și Marian Pearsică și încercăm să înțelegem ce-i cu toate războaiele. Când vin copiii lor de la facultate, dialogurile se îndreaptă spre subiecte mai plăcute. Ioana îmi dezvăluie nuanțe ale „Trilogiei culturii" la care nu m-aș fi gândit niciodată, iar eu nu rezist să nu-i pomenesc despre „Luntrea lui Caron" și întâlnirea lui Blaga cu războiul și rușii eliberatori, la Căpâlna și Sibiu. Pentru fiul lor, Radu, am o privire aparte. Nenăscut încă, el a trăit intens Revoluția Română. Melania, inginer stagiar la Roman, ajunsese la șase luni de sarcină în decembrie 1989. Când a aflat despre reprimarea

violentă a manifestanților împotriva lui Ceaușescu din noaptea de 21 decembrie și-a făcut imediat bagajele și s-a îndreptat spre București. Soțul ei, absolvent al Academiei Militare, era atunci cercetător la Institutul de Fizică Atomică de la Măgurele. Mă uit la Radu și mă bucur că el nu a fost atins de dramele dictaturii comuniste și nici de dramele vreunui conflict armat. În ultimii douăzeci și cinci de ani, exact vârsta lui, România a fost ferită de un război pe teritoriul ei național.

Lansarea Parteneriatului Strategic

11 iulie 1997, Piața Universității

După reuniunea NATO din capitala spaniolă, delegația americană rămâne în Europa pentru două vizite fulger. Una în Polonia, țară deja admisă în NATO, alta în România, țară nominalizată pentru cel de-al doilea val al extinderii Alianței Nord-Atlantice. Mass-media românești comentează că vizita lui Bill Clinton este un „premiu de consolare", fără să înțeleagă că americanii ne oferă un „dar" mult mai prețios.

Dacă o țară membră NATO este atacată, conform articolului 5 al Tratatului Nord-Atlantic, este nevoie de reunirea parlamentelor tuturor statelor membre pentru a aproba reacția împotriva agresorului devenit comun, în schimb, reacția americană depinde doar de decizia Casei Albe, iar riposta poate apărea în maximum 20 de minute. A fost nevoie de aproape douăzeci de ani și expansiunea explicită, arogantă a Rusiei în Ucraina, pentru ca românii să înțeleagă importanța Parteneriatului Strategic cu Statele Unite ale Americii. În cazul punerii în aplicare a amenințărilor administrației Putin la adresa României, diferența între situația în care decizia de a interveni în sprijinul unei țări NATO atacate depinde de întrunirea a 27 de parlamente, dominate de interese electorale și cele legate de cariere individuale, și situația în care apărarea partenerului strategic depinde doar de autorizația președintelui SUA este fundamentală.

Importanța Parteneriatului Strategic pe care România îl are cu Statele Unite devine și mai evidentă, în urma rezultatelor unui

sondaj internațional dat publicității în iunie 2015. La întrebarea „Dacă Rusia intră într-un conflict militar grav cu unul dintre vecinii săi care este membru NATO, ar trebui ca țara noastră să folosească forța pentru a-l apăra?“, 58% dintre germani și 53% dintre francezi au răspuns negativ, 56% dintre americani au spus că da.[5]

***

Vin americanii! I-am așteptat 50 de ani și pe 11 iulie 1997 au venit, în sfârșit. Scena văzută de nenumărate ori la știri, cu ușile avionului deschizându-se în fața unui președinte american zâmbitor, cu mâna ridicată în semn de salut, se întâmplă acum pe pământ românesc. Air Force One a aterizat pe Aeroportul Otopeni la ora 11 și opt minute. După Bill Clinton, din avion coboară secretarul de stat Madeleine Albright și primul ei adjunct, fostul editorialist la *Time*, specialist recunoscut în istoria spațiului ex-sovietic, Strobe Talbott. Figurile celor veniți să-l întâmpine ne sunt familiare. În prim-plan, prim-ministrul Victor Ciorbea și ministrul de Externe Adrian Severin. Președintele român și consilierii săi așteaptă delegația americană la Palatul Cotroceni, unde este organizată primirea oficială, cu toate onorurile cuvenite.

Începând de astăzi, 11 iulie 1997, Bill Clinton și Emil Constantinescu vor ajunge la o relație politică cu valențe speciale și la o colaborare mult mai strânsă. S-au întâlnit prima dată la „National Breakfeast Prayer“ în 1994, s-au revăzut la sfârșitul lunii mai, la Haga, la ceremoniile dedicate aniversării a 50 de ani de la lansarea Planului Marshall, au avut o întrevedere confidențială la Madrid, la care a mai participat doar Madeleine Albright.

După intonarea imnurilor de stat, cele două delegații oficiale se întâlnesc în Salonul Ambasadorilor. Bill Clinton este plăcut surprins de tinerețea consilierilor și raporturile calde dintre președintele român și echipa lui. În timp ce Zoe Petre o întreține pe Madeleine Albright povestindu-i despre amintirile pe care

scriitorul Ion Vianu le are despre ea, din vremea în care, copii de ambasadori amândoi, se jucau împreună la Belgrad, cei doi președinți au o discuție mai lungă cu directorul SRI, Costin Georgescu.[6] Se retrag apoi în biroul președintelui României și de la întrevederea lor ne-a rămas un martor tăcut: fotografia care ni-l arată pe Emil Constantinescu explicându-i lui Bill Clinton, cu un glob în față, cum e cu poziția geostrategică a României, la gurile Dunării și deschiderea la Marea Neagră. Nici Bill Clinton nu s-a arătat curios, nici Emil Constantantinescu n-a fost dornic să-i arate biroul pe care Nicolae Ceaușescu și-l construise pentru sine în Palatul Cotroceni, reperele cultural-istorice ale primului președinte democrat al României sunt altele. La preluarea mandatului, noul președinte a refuzat fără drept de replică să folosească biroul dictatorului comunist, l-a expediat acolo pe Dorin Marian, consilierul prezidențial pentru securitate națională. Într-o scurtă vizită prin Muzeul Cotroceni, Emil Constantinescu îi arată lui Bill Clinton portretul reginei Maria și îi povestește despre vizita triumfală a acesteia în America în 1926 și impresiile ei, notate în jurnal, despre președintele Calvin Coolidge.

***

Dincolo de dealul Cotrocenilor, în centrul orașului, este forfotă mare. Bucureștenii se adună în Piața Universității, unde sunt așteptați președintele României și președintele Statelor Unite. Ies din gurile de metrou, se revarsă, pur și simplu, de pe bulevardele, străzile și străduțele dimprejur. Entuziasmul este copleșitor. Sosirea celor doi președinți este anunțată la ora 13.00, dar românii au început să se adune dinainte de prânz. Studenții sunt inventivi, ca de obicei. Mulți dintre ei și-au vopsit fețele în culorile drapelului american sau, pur și simplu, s-au înfășurat în steagul american. Din loc în loc, se aude câte un saxofon, românii vor să arate că sunt informați despre hobby-ul președintelui american. Periodic, se scandează „NATO!, NATO!", „America, America", „Bill, nu ne vinde Rusiei".[7] Atmosfera de

mare sărbătoare este întregită de ceea ce se întâmplă pe scenă. Înaintea de sosirea lui Emil Constantinescu și Bill Clinton, A.G. Weinberger prezintă un recital de blues ca la americani acasă. Este urmat de Valeriu Sterian și Compania de Sunet. Vali începe să cânte „Vino, Doamne!“[8] și publicul izbucnește în urale de nedescris. Piesa-simbol a Revoluției și mitingului-maraton din 1990, cântată acum, când au venit americanii, are gustul izbânzii, al idealurilor împlinite. După șapte ani, România a ajuns acolo unde revoluționarii din decembrie își doreau să ajungă, sacrificându-se pentru asta. După șapte ani, România a ajuns acolo unde manifestanții celor 53 de zile de miting în Piața Universității își doreau să ajungă, încasând bâte minierești pentru asta. „Revoluția de catifea á la roumaine“, izbutită de Emil Constantinescu, n-a înregistrat victime, doar o imensă revărsare de bucurie, începută în seara de 17 noiembrie 1996 și continuată acum.

La 11 iulie 1997, William Jefferson Clinton, președintele Statelor Unite ale Americii, și Emil Constantinescu, președintele României, lansează în Piața Universității din București, în prezența a peste 100 000 de români, Parteneriatul Strategic româno-american. Într-un asemenea moment, nu ai nicio îndoială că Dumnezeu există. Dorința românilor de a se integra în lumea bună era justificată de aspectul și discursul președinteluilor, care se integrase în acea lume cu mult înaintea poporului său și era acceptat de ea ca atare. Bill Clinton afirmă că România este importantă pentru Statele Unite, pentru că a reușit să devină un model într-o regiune frământată de conflicte. Emil Constantinescu atrage atenția că nu putem staționa pe linii lăturalnice, așteptând să treacă pe lângă noi trenul istoriei și că reformele economice și politice nu trebuie să se oprească. Discursurile celor doi președinți sunt memorabile, unele pasaje au devenit antologice.[9]

Impresionat de primirea care i-a fost făcută la București[10], la care nu se aștepta[11] după ce SUA s-au opus admiterii României în primul val al extinderii NATO[12], Bill Clinton anunță: „Mă gândesc că este vorba despre o imensă responsabilitate, deoarece

nicio altă țară nu ar fi putut avea un răspuns de acest fel, în acest moment".

Ce spun vedetele presei românești despre vizita lui Bill Clinton la București? Pentru Cornel Nistorescu, ea reprezintă „un gest de susținere a direcției românești din ultima vreme și un fel de cec moral acordat actualei puteri".[13] Pe aceeași linie se înscrie și editorialul lui Cristian Tudor Popescu, care menționează că „travaliul politic internațional al președintelui Constantinescu a fost determinant".[14] S-a comentat îndelung în acele zile, dar și mai târziu, că vizita președintelui american la București și lansarea Parteneriatului Strategic româno-american trebuiau privite ca o compensare pentru neadmiterea României în NATO în primul val de extindere a alianței. Care este adevărul?

Pregătirea unei alianțe mult așteptate

Propunerea privind acest parteneriat i-a aparținut României și a fost prezentată de ministrul de Externe Adrian Severin, mai întâi subsecretarului de stat Strobe Talbott și apoi lui Madeleine Albright, în timpul primei vizitei oficiale pe care acesta a întreprins-o la Washington, în aprilie 1997. Știind foarte bine că România nu era inclusă în lista scurtă a Statelor Unite privind admiterea în NATO, Adrian Severin alege să pună accentul pe relația bilaterală cu intenția ca îmbunătățirea acesteia să devină un instrument menit să sprijine intrarea în Alianța Nord-Atlantică. Stobe Talbott, pe care fostul ministru de Externe îl descrie drept „un fin analist și un intelectual de clasă, un gânditor politic și un strateg cum puțini au mai fost în Statele Unite de-a lungul timpului", se grăbește să-i prezinte doamnei secretar de stat inițiativa românească. Rezultatul este o conferință de presă comună în care Madeleine Albright declară că Statele Unite sunt interesate de un parteneriat pe termen lung cu România[15]. Denumirea de parteneriat strategic, propusă de România, primește acceptul părții americane la vizita premierului Victor Ciorbea în SUA (17-25 iunie 1997).

În timp ce prim-ministrul Victor Ciorbea era la Washington, ambasadorul american se prezintă la Palatul Cotroceni și cere să fie primit de președintele României. I se răspunde că Emil Constantinescu nu îl poate primi atunci, dar doamna Zoe Petre, consilier prezidențial pentru politică internă și externă, îl așteaptă în biroul ei.[16] Alfred Moses aducea o scrisoare din partea lui Bill Clinton, care conținea invitația adresată lui Emil Constantinescu de a veni în America pentru o „întâlnire de lucru în Biroul Oval".

După Summitul de la Madrid, americanii și-ar fi dorit ca președintele României să meargă la Washington, însă partea română a refuzat. Motivația a fost aceea că Emil Constantinescu nu este de acord să primească un premiu de consolare, vizita s-ar justifica doar printr-o discuție serioasă legată de Parteneriatul Strategic. În afara de asta, în perioada propusă de americani, agenda președintelui român conținea o importantă vizită de stat în Japonia. Contrapropunerea ca Bill Clinton să vină la București este acceptată în doar câteva ore.[17]

Mai întâi, trebuia stabilit locul de unde Bill Clinton și Emil Constantinescu se vor adresa poporului român. Alfred Moses, influențat de relația apropiată pe care o avea cu Ion Iliescu, nu era de acord cu Piața Universității, însă Zoe Petre, cu inteligența și diplomația care îi sunt atât de caracteristice, l-a convins că acest detaliu este nenegociabil. Primul desant american sosește la București cu o lună înaintea președintelui Clinton. Agenții Secret Service verifică fiecare milimetru de traseu - Aeroportul Otopeni - Palatul Cotroceni - Piața Universității - reședința Ambasadorului SUA la București - Aeroportul Otopeni - și fixează pozițiile unde vor fi instalați lunetiștii în ziua vizitei președintelui lor. Toate gurile de canal au fost inspectate și sudate. Nimeni n-a stat să-i numere, dar s-a estimat că numărul agenților americani care au luat parte la „acțiunea România" s-a apropiat de 1 000.

După Secret Service, apare echipa de PR care organizează evenimentul, în strânsă competiție cu agenția care se ocupă de vizita lui Clinton la Varșovia. Se lucrează cu varianta „The winner

takes it all", premiul fiind campania lui Al Gore pentru alegerile prezidențiale din anul 2000. Dan Petre, consilierul de politică externă, este nevoit să negocieze dur, pentru că PR-iștii americani habar nu au de istoria și simbolistica Pieței Universității și propun un scenariu de o simplism revoltător: pop-corn și Coca-Cola free. Când află, președintele României se înfurie și intervine direct pentru a pune lucrurile la punct.[18] Toți colaboratorii lui Emil Constantinescu știu foarte bine că acest lucru se întâmplă extrem de rar, își păstrează cumpătul chiar și în cele mai groaznice momente, dar această propunere i s-a părut o adevărată jignire la adresa celor care și-au pierdut viața pe 21 decembrie 1989 în Piața Universității. Nu pentru pop-corn și Coca-Cola au înfruntat ei Securitatea și Armata trimise de Ceaușescu să le înăbușe revolta. În ultimă instanță, era chiar o jignire adusă poporului român. Bill Clinton a înțeles și a îndreptat lucrurile.

NOTE

1. Aleksandr Kwasniewski, președintele Poloniei (1995–2005): „Apreciez faptul că, după ce a câștigat alegerile și a devenit președintele României, Emil Constantinescu a decis să facă prima vizită oficială de stat în Polonia. Se referea adesea la modelul polonez de tranziție, la faptul că modelul polonez de reforme a fost o sursă de inspirație pentru el și că dorește să repete unele din experiențele noastre, unele din proiectele noastre. Am petrecut mult timp discutând aceste aspecte, conștienți fiind de faptul că nu este ușor să comparăm Polonia cu România, din cauza istoriei și a condițiilor diferite, dar în același timp eram conștienți că avem același scop. Am vrut amândoi să obținem aceleași lucruri: ca țările noastre să devină membre ale NATO și Uniunii Europeane, am vrut să respectăm valorile fundamentale ale democrației, valorile fundamentale ale drepturilor omului, am dorit să depășim acest trecut foarte complicat, probabil mult mai complicat în România decât în Polonia. Eram gata să cooperăm îndeaproape. Iar în cei cinci ani de colaborare, consider că au fost momente când am întărit foarte mult relațiile de colaborare Polonia-România și că am acționat împreună spre direcția integrării europene și euroatlantice. În timpul primei întâlniri cu președintele Constantinescu avute în cursul vizitei în Polonia, am discutat o formulă de cooperare trilaterală împreună cu Ucraina și am organizat o serie de întâlniri la nivel de președinți, împreună cu Leonid Kucima, președintele Ucrainei

şi consider că prin aceste întâlniri şi concluziile acestor întâlniri, modul în care s-au desfăşurat, atmosfera acestora, am creat o situaţie de bună înţelegere, am oferit tuturor cetăţenilor, instituţiilor şi ţărilor noastre o situaţie de înţelegere reciprocă între noi, trei mari ţări din această parte a Europei: România, Ucraina şi Polonia. Cred că atunci când ne uităm înapoi din perspectiva prezentului, acelea au fost vremuri bune pentru noi, timpuri de stabilitate, momente de progres, timpuri în care ţările noastre s-au modernizat, iar colaborarea în cadrul acestei trilaterale România-Ucraina-Polonia a fost foarte folositoare, a fost un factor foarte important în această perioadă, în istoria noastră comună. Doresc să spun că Emil Constantinescu este o persoană foarte specială, este un intelectual, este profesor, este politician, a fost preşedinte al republicii şi este o persoană foarte plăcută, este un prieten bun, un partener şi prieten loial. A fost extraordinar că am avut şansa să colaborez cu el la nivel de preşedinţi, şi sunt foarte bucuros că putem să ne continuăm legătura, discuţiile. Eforturile noastre comune sunt acum, după ce a trecut momentul colaborării la nivel politic şi suntem foşti preşedinţi, în conferinţe internaţionale, unde am şansa să îl întâlnesc pe Emil. Sunt foarte încântat să văd un om puternic, integru, cu idei proprii, valori proprii, şi foarte deschis. Este foarte prietenos, e un om cu care se poate discuta despre orice, chiar şi despre cele mai complicate subiecte, are o viziune foarte proaspătă, se angajează foarte puternic în activităţile sale şi are o poziţie extrem de tolerantă faţă de opiniile celorlalţi, faţă de alţi oameni, alte moşteniri istorice sau tradiţii".

2. Petru Lucinschi, preşedintele Moldovei (1997-2001): „Iniţiativa i-a aparţinut preşedintelui Constantinescu. România avea deja o trilaterală, România-Polonia-Ucraina, când el m-a sunat şi a propus să mai facem una: România-Republica Moldova-Ucraina. Am fost de acord cu mare plăcere, era în folosul oamenilor. Prima întâlnire a fost stabilită la Ismail, pe o corabie, unde Al Gore a sunat să ne felicite. Preşedintele Statelor Unite ale Americii a apreciat stabilirea acestor relaţii. Am stat câteva zile la Ismail, am semnat toate documentele necesare, iar domnul Constantinescu a reuşit să se ducă într-un sat din regiunea Odesa, un sat mare, din fosta Basarabie, cu şcoala în limba română. Toate deciziile s-au luat în consens, altfel trilaterala n-ar fi avut sens. Atunci s-au stabilit şi euroregiunile, în scopul atragerii de fonduri europene în această zonă".
3. Costin Georgescu, director al Serviciului Român de Informaţii (1997-2000): „Colaborarea dintre România-Republica Moldova-Ucraina trebuia să fie pe trei planuri, inclusiv pe planul serviciilor de informaţii: SRI şi SIE. Eu am considerat că este foarte important acest lucru ţinând seama că la Răsărit avem, cu ghilimelele respective, un prieten comun. Se şi vede astăzi, s-a văzut şi de-a lungul timpului. Şi atunci am încheiat

la Cernăuți un tratat trilateral între serviciile de informații din Ucraina, Republica Moldova, Serviciul Român de Informații, SRI, și Serviciul de Informații Externe, SIE".

4. Pasaj dintr-un amplu interviu acordat Laurei Ganea de Adrian Severin, ministru de Externe și viceprim-ministru al României în perioada 12 decembrie 1996-29 decembrie 1997, încă nepublicat: „Este de menționat că SUA au apreciat această combinație de trilaterale, întrucât ea a fost văzută ca facilitând indirect consensul între Grecia și Turcia, doi membri NATO cu o relație dificilă. Ele s-au adăugat altor două proiecte similare, și anume trilaterala Polonia-Ucraina-România și trilaterala, născută ceva mai târziu, România-Ucraina-Austria. Toate la un loc s-au construit într-un sistem de stabilitate și securitate subregională care a fost un aport concret pe care România l-a oferit NATO și a constituit un argument serios în aprecierea avantajelor primirii noastre în Alianță. Chiar dacă lucrul nu s-a întâmplat la Madrid, curând după summit am primit o scrisoare de la Secretarul de Stat Madeleine Albright în care îmi arăta că apreciază concepția noastră privind cooperarea trilaterală subregională, inclusiv, spunea ea, referindu-se la cele cu Turcia și Grecia, *the back-to-back trilaterals.* Madeleine Albright m-a anunțat că dorește să ne ținem la curent și să cooperăm în legătură cu funcționarea trilateralelor și că a constituit un grup de lucru în cadrul Departamentului de Stat pentru studierea acestei experiențe".
5. Sondaj realizat de Pew Research Center, prezentat de BBC și preluat de Mediafax la 10 iunie 2015.
6. Pasaj dintr-un interviu acordat Laurei Ganea de Costin Georgescu, directorul SRI (1997-2000), încă nepublicat: „În SRI am trăit un dublu proces de reformă. În primul rând, trebuia să facem față pericolelor care se «modernizau» clipă de clipă. Ca să putem lucra alături de țările membre ale NATO și Uniunii Europene, era nevoie să aducem SRI la valoarea serviciilor occidentale. În al doilea rând, trebuia să modernizez SRI și dintr-un alt punct de vedere. Încă mai existau reminiscențe ale fostei Securități, unele dintre ele, din păcate, chiar din perioada în care România era condusă de „specialiștii" Uniunii Sovietice. N-a fost o muncă ușoară, dar am avut mijloace de lucru care s-au dovedit extraordinar de utile. Cu ocazia vizitei sale în România din 1997, în prezența președintelui Emil Constantinescu, am avut o discuție cu președintele Statelor Unite ale Americii și mi-a spus că va ruga serviciile de informații americane să ne acorde tot sprijinul lor. Ne-au ajutat, într-adevăr. Șefului serviciului omolog francez, atunci când m-am dus în vizită la el, mi-a spus: „Am ordin de la președintele Franței, care este prieten cu președintele dumneavoastră, să vă ajut cu tot ce trebuie ca să corespundeți cât mai repede normelor NATO." Sprijin ne-au acordat și

serviciile de informații engleze, italiene, spaniole. De fapt, ar trebui să enumăr aici toate țările NATO".

7. Domnița Ștefănescu, „11 ani din istoria României. O cronologie a evenimentelor. Decembrie 1989–Decembrie 2000", Editura Mașina de scris, 1995
8. Teodora Ionescu, *Folk pur și simplu*, interviu cu Vali Sterian pentru Radio ANTENA BUCUREȘTILOR: „Întâmplarea de a cânta înainte a veni președintele american în Piața Universității, de a cânta în Piața Universității, unde am cântat când nici nu-mi trecea prin cap că va veni președintele american, nici nu bănuiam că se va putea schimba președintele în România, are o cu totul și cu totul altă greutate. Din punctul meu de vedere, eu, care am participat acolo în deschidere la apariția celor doi președinți, sunt convins (și o spun fără falsă modestie) că o fărâmă mică, mică de tot de merit o am și eu pentru că s-a putut întâmpla un asemenea eveniment. Eu am cântat nu numai de dragul de a cânta, ci și pentru că am simțit că vorbele cântecelor mele – mă refer, în special, la «Nopți», la «Vino, Doamne!», care nu au nicio încărcătură politică –, îi mobilizau pe oameni, le dădeau puțină încredere. Și atunci eu mă simt părtaș – mic de tot, dar mă simt părtaș –, la făurirea acestui simbol care se numește Piața Universității. Iar faptul de a cânta acolo, în Piața Universității, mi s-a părut un lucru absolut firesc și, din punctul meu de vedere, este pentru prima oară, de când eu mă știu pe lumea asta, când, la o vizită de o asemenea amploare, nu au mai apelat la aceleași tembelisme. Eu spun tembelisme nu ca să jignesc, dar prea de multe ori, la orice vizită și la orice întâmplare de genul ăsta, trebuiau să apară oameni în costume naționale să danseze «Călușarii» și să cânte lălăit ca să impresionăm cu teribilul nostru folclor. Se poate să te conectezi la lume și altfel".
9. Bill Clinton, pasaj din discursul susținut la București, la lansarea Parteneriatului Strategic dintre SUA și România, Piața Universității, 11 iulie 1997: „Președintele Constantinescu și cu mine am hotărât să creăm un Parteneriat Strategic între țările noastre. Acest parteneriat este important pentru America, deoarece România este importantă pentru America. Prin sine și ca un model într-o regiune problematică a lumii. Vizita mea este scurtă, dar prietenia noastră va trece proba timpului. Atât timp cât mergeți pe lungul drum al democrației, America vă va fi alături!"

   Emil Constantinescu, pasaj din discursul susținut în Piața Universității, la 11 iulie 1997: „La Madrid, Alianța Nord-Atlantică a declarat România ca un partener privilegiat pentru cel de-al doilea val al extinderii ei, cu condiția ca reformele economice și politice să nu se oprească. Noi știm că aceste reforme nu se vor opri pentru că le-am gândit și le-am dorit în

primul rând pentru binele nostru. Nu ne vom opri pentru că poporul român dorește să trăiască într-o țară stabilă și prosperă. Nu ne vom opri pentru că ne-am regăsit forța și încrederea în noi. Nu ne vom opri pentru că nu putem staționa pe linii lăturalnice, așteptând să treacă pe lângă noi trenul istoriei. În șapte luni, România a dobândit o altă imagine în lume, imaginea adevărată a unei noi realități, iar acesta este în primul rând meritul românilor".

10. Zoe Petre, consilier de politică internă și externă al președintelui Emil Constantinescu: „Un moment extrem de încurajator, chiar dacă cu întristările lui, a fost cel în care a venit Bill Clinton în România. Un șuvoi enorm de oameni, de la Piața Română până hăt, la Sfântu Gheorghe, așa cum nu mai fusese de la venirea regelui, în 1992, a ieșit atunci în stradă. Era lume festivă, iar asta a fost o senzație pe care nici Clinton nu a uitat-o. Mi-a spus mie, personal, când ne-am reîntâlnit foarte scurt la Washington, la un National Prayer Breakfeast, că în viața lui nu a avut o experiență precum cea de la București și sunt convinsă că așa este, pentru că orice miting organizat nu poate avea plenitudinea unui miting la care se adaugă emoție și spontaneitate".

11. Pasaj dintr-un amplu interviu acordat de Adrian Severin Laurei Ganea, încă nepublicat: „După sosirea lui Bill Clinton la București, Strobe Talbott m-a luat deoparte și m-a întrebat dacă ar putea apărea reacții negative la adresa lui, după decizia de la Madrid. I-am răspuns, râzând, că românii nu se vor manifesta ostil față de președintele american, deși acesta ar merita-o. Am menționat că românii consideră Madridul un episod secundar în drumul nostru către alianța cu SUA și Alianța Nord-Atlantică, un drum pe care suntem ferm hotărâți să mergem. După extraordinara manifestare din Piața Universității, americanii au început să se simtă, într-adevăr, jenați de decizia luată la Madrid. Am aflat atunci că au existat două versiuni ale discursului președintelui Clinton. Una amicală, dacă primirea era amicală, și una mai puțin amicală, dacă primirea ar fi fost inamicală. La sfârșit, când ne îndreptam spre coloana de mașini, Strobe Talbott mi-a spus: „este uluitor ce s-a întâmplat aici!". Și-apoi a adăugat, așa cum se spune la sfârșitul unui episod dintr-un serial: «to be continued!» (Va urma!)"

12. Madeleine Albright, „Doamna secretar de stat", Memorii, Editura RAO, 2004: „După Madrid, președintele a mers la Varșovia pentru a felicita Polonia pentru invitarea ei, și apoi la București, pentru a da asigurări României privind o a doua șansă. Au fost niște vizite extraordinare. Lucrând împreună cu gazdele noastre poloneze, avangarda Casei Albe a organizat un eveniment în stil american în Piața Castelului din Varșovia. Aproape 30 000 de persoane „îndoliate, jubilante, au participat la ceea ce fusese prezentată drept „înmormântarea Yaltei". Au fost fanfare, covoare

roşii, baloane şi pancarte. Chiar şi soarele a apărut în momentul în care preşedintele a început să vorbească despre drepturile şi obligaţiile apartenenţei la NATO. Dacă Polonia a fost minunată, România a fost incredibilă. Decizia preşedintelui de a merge acolo prezenta unele riscuri. România ar fi putut reacţiona cu ostilitate la decizia NATO. În schimb, mulţimile erau chiar mai mari şi mai entuziaste decât în Polonia. Ne-au făcut pe toţi să ne simţim vinovaţi. Ştiam că urmasem raţionamentul corect pentru moment, dar speram cu tărie că România avea să adere cât mai curând".

13. Cornel Nistorescu, *Evenimentul zilei*, 11 iulie 1997: „Vizita lui Bill Clinton este rezultatul unei evaluări serioase făcute de Casa Albă şi, în consecinţă, o inteligentă mişcare de şah politic. (...) Toţi se întrebau ce riscuri există ca societatea românească să sufere o dezamăgire care să determine o schimbare de direcţie. (...) Aceasta şi explică repetatele întrebări legate de ce se va întâmpla în România, dacă nu vom intra în primul val. Interesate de stabilitatea din România şi de evoluţia ei pe calea democraţiei, Statele Unite şi-au dat seama de pericol. O vizită a lui Bill Clinton în România se vrea un gest de susţinere a direcţiei româneşti din ultima vreme şi un fel de cec moral acordat actualei puteri. Vizita preşedintelui american mai vrea să fie şi un semnal pozitiv transmis românilor într-un moment de dezamăgire şi un gest care să tempereze o posibilă atitudine antiamericană stârnită de naţionalişti. (...) Iar ca semnal general, vizita la Bucureşti ar avea meritul de a mai tempera pesimismul celor care cred că americanii au abandonat România în favoarea ruşilor."
14. Cristian Tudor Popescu, *Adevărul*, 14 iulie: „Cui i se datorează această schimbare în bine a poziţiei României în lume? Cu toate eforturile pe plan extern, incontestabile, ale fostului preşedinte Iliescu, decisivă a fost schimbarea echipei de la putere, în noiembrie 1996. În noua formulă, travaliul politic internaţional al preşedintelui Constantinescu a fost determinant. Ca martor al momentului, pot să afirm că România a început să conteze în cursa pentru NATO, după prestaţia remarcabilă din februarie a lui Emil Constantinescu, la sediul Alianţei din Bruxelles. Spargerea izolării în planul imaginii de care a suferit România până anul trecut i se datorează în bună măsură".
15. Fragment dintr-un amplu interviu acordat Laurei Ganea de Adrian Severin, încă nepublicat: „Vizita mea la Washington s-a produs într-un moment în care Statele Unite vedeau cu simpatie bine temperată schimbarea politică din România şi înţelegeau, fără să se debaraseze de unele prejudecăţi, să urmărească şi să evalueze corect prestaţia şi mesajul nostru. Mergând în Statele Unite şi având problema NATO pe agendă, care se impunea şi din cauza urgenţei, mi-am pus întrebarea cum trebuie

să abordez această discuție, știind că România nu era pe lista scurtă a SUA și, în general, a NATO. Știam și că România, dincolo de problema NATO, avea și interesul unei dezvoltări strategice a relației bilaterale cu Statele Unite ale Americii. Din acest motiv, alegerea mea a fost aceea de a pune accentul pe relația bilaterală și a face din îmbunătățirea acesteia un instrument prin care să rezolvăm și intrarea noastră în NATO. Când am ajuns la Washington, asta am și spus: nu dorim să devenim aliat al Statelor Unite pentru că suntem membru al Alianței Nord-Atlantice, vrem să devenim membru NATO ca aliat al SUA. Atunci a fost momentul în care am propus Parteneriatul Strategic cu Statele Unite ale Americii. Nu avusesem timp suficient pentru a pregăti această propunere. În același timp, nici nu voiam să anunțăm cu mult timp înainte inițiativele noastre pentru că riscam ca ele să se scufunde în mlaștina birocrației diplomatice. Nu știam dacă nu cumva vreun diplomat n-ar fi strâmbat din nas și nu i s-ar fi părut că nu e tocmai bine, că este prea devreme sau că obiectivele nu sunt foarte clare și n-ar fi dat deoparte această inițiativă. Deci am preferat ca discuția să fie purtată la cel mai înalt nivel politic. Am prezentat proiectul Parteneriatului Strategic într-o foarte lungă întrevedere, pe care am avut-o cu adjunctul doamnei Albright, Strobe Talbott, un fin analist și un intelectual de clasă, un gânditor politic și un strateg cum puțini au mai fost în Statele Unite de-a lungul timpului. Prin conversația cu el am încercat să o previn pe doamna Albright în legătură cu inițiativa noastră. Apoi s-a întâmplat un lucru pe care continui să-l interpretez, la fel cum l-am interpretat și atunci, ca rezultat al interesului pentru propunerea noastră. Ni s-a oferit, surprinzător, o vizită prin Departamentul de Stat, un tur care i-a lăsat lui Strobe Talbott răgazul necesar pentru a-i transmite doamnei Albright ceea ce noi voiam să îi propunem. Întâlnirea cu ea a avut loc imediat după această vizită „turistică și era clar că fusese informată. Își pregătise niște note și am văzut pe ele o mulțime de modificări. La conferința de presă pe care am susținut-o împreună, Domnia Sa a declarat că Statele Unite sunt interesate de un parteneriat pe termen lung cu România, ceea ce înseamnă un parteneriat strategic. Acea vizită a fost foarte bună, după părerea mea, iar relația stabilită ne dădea speranțe și pentru obiectivul nostru principal: NATO. Din păcate, chiar dacă am fost foarte bine cotați, chiar dacă începuse procesul de construcție a Parteneriatului Strategic, viteza cu care lucrurile evoluau nu era de natură să ne ducă la un deznodământ favorabil la Madrid".

16. Zoe Petre, consilier prezididențial de politică internă și externă: „A existat un moment destul de neplăcut când președintele s-a pomenit cu un telefon alarmat, care anunța că ambasadorul Statelor Unite e la poarta Palatului Cotroceni și vrea să fie primit. Președintele a răspuns că îi pare

rău, dacă doamna Petre e disponibilă îl poate primi ea, dar el nu îl poate primi în felul acesta. Nu i-a picat bine domnului ambasador, probabil că uzanțele casei erau foarte diferite, dar asta a fost, nu a avut încotro, a trebuit să se mulțumească cu mine. De altminteri, o parte dintre aceste eforturi de reprezentare am înțeles să le preiau, nu foarte multe, doar cele legate de ambasadori. Era mai ușor cu ambasadorii, care știau că există o ierarhie și nu ajung cu una, cu două să vorbească direct cu președintele, oricare ar fi fost el, și atunci erau foarte încântați că totuși erau primiți la second best, în mintea lor. De multe ori mi-au și exagerat poziția, tocmai pentru că asta le dădea lor mai multă importanță. Însă, pentru români nu era ușor, pentru că foarte puțini erau aceia care înțelegeau că totuși președintele are foarte multe treburi, care nu privesc conversațiile amicale cu foștii colegi de facultate sau cine știe ce colaborator îndepărtat. Ăsta a fost, într-un fel, prețul pe care l-am plătit pentru faptul că președintele venea din societatea civilă. Dacă ar fi fost, ca domnul Iliescu, în mod tradițional un personaj din nomenclatură, oamenii ar fi avut distanța corectă, instalată în sistem, pe când acum li se părea că președintele trebuie să fie în orice moment accesibil și dacă nu era, însemna că i s-a urcat la cap. Nu i se urcase la cap, dar avea efectiv foarte multe treburi. Ceea ce lumea uită, și nu ar trebui să uite, este că președintele României este și președintele CSAT-ului, adică are în răspunderea sa toată partea asta a instituțiilor de forță, care este foarte consumatoare de timp. Președintele Constantinescu a avut și o agendă de relații externe absolut copleșitoare, nu încape nicio comparație cu domnul Iliescu și cu atât mai puțin cu domnul Băsescu. Toate astea cereau timp, erau dosare care trebuiau studiate, le comprimam noi cât puteam, dar președintele, fiind un intelectual, nu accepta întotdeauna rezumatele noastre, voia tot contextul, și asta mănâncă timp".

17. Adrian Severin, ministru de Externe al României (12 decembrie 1996-29 decembrie 1997): „Președintele Constantinescu a fost invitat să facă o vizită la Washington, imediat după summitul de la Madrid. Atunci când ambasadorul american a venit să-mi spună acest lucru, reacția mea a fost următoarea: ideea este foarte bună, suntem recunoscători pentru invitație, numai că președintele României nu este de acord să meargă la Washington pentru un premiu de consolare, ci numai pentru a avea o discuție serioasă în legătură cu parteneriatul nostru strategic cu Statele Unite. Apoi, agenda președintelui este deja stabilită și nu poate merge la Washington în zilele propuse de partea americană, pentru că noi pregătim atunci o foarte importantă vizită în China. Ceea ce putem face, în schimb, este să-l primim noi pe domnul Clinton la București, dacă vrea să își explice poziția față de România. Ambasadorului nu i-a venit inițial să creadă, dar i-am atras atenția că nu e nicio glumă și nicio iritare

sau provocare în ceea ce spun. Suntem foarte bucuroși să-l primim pe Bill Clinton la București, dacă dânsul dorește să ne dea un semn de prietenie. În foarte scurt timp (cred că a fost vorba de ore) mi s-a confirmat că președintele Statelor Unite ale Americii va veni în România".

18. Interviu acordat de Emil Constantinescu scriitorului Robert D. Kaplan la 27 februarie 1998, apărut în *Atlantic Monthly*: „Integrarea României în NATO este văzută de români ca o problemă de demnitate. Americanii au înțeles foarte greu acest lucru. I-am cerut președintelui Clinton să aibă încredere în mine. Am fixat această întâlnire în locul istoric care este Piața Universității, în fața Universității construite acum 130 de ani, acolo unde au fost omorâți în revoluție tinerii, acolo unde s-a născut democrația în România. Această piață este un loc sacru. A existat la un moment dat sugestia americanilor ca să se transforme totul într-un show american. Eu m-am opus acestui lucru și am spus că, în aceste condiții, renunț și la vizită, pentru că acolo este un loc sacru unde oamenii vin din convingere, nu ca să bea Coca-Cola".

Vizita de stat în SUA

15-21 iulie 1998

Privind din afară, să faci parte din delegația unei țări în timpul unei vizite de stat, e mare lucru, mai ales când acea vizită are loc în Statele Unite ale Americii.

Este o poziție privilegiată. Pătrunzi în spații cu o istorie copleșitoare, pe care altfel le-ai vedea doar la televizor, și numai din unghiurile permise, sau în albume fotografice de lux. Ai acces la întâlniri cu personalități pe care majoritatea populației de pe glob le vede tot așa, doar la televizor, sau în ziare și reviste. Ai ocazia să le strângi mâna, să le auzi rostind cuvinte amabile și bine alese. Nu-i de mirare că ajungi să te simți oarecum special.

Există însă și un revers al medaliei. Vezi orașele în care ajungi doar din goana limuzinelor, stai în camere de hotel pe care nu reușești să le mai deosebești de suratele lor din alte orașe, din alte țări, din timpul altor vizite. Iar programul este întotdeauna atât de strâns, încât nu ai cum să dormi mai mult de trei ore pe noapte.

Să admitem că orarul nu este același pentru toată lumea. Miniștrii, oamenii de afaceri, reprezentanții elitei intelectuale au obligația să participe doar la întrunirile care au de-a face cu domeniile pe care le reprezintă. În schimb, consilierii

preşedintelui şi preşedintele însuşi sunt nevoiţi să facă faţă unui ritm infernal, pe care nu încetez să-l compar cu cel al unui sportiv de performanţă, ajuns la Olimpiadă cu şansa de a obţine medalia de aur. Nu-şi mai poate permite nici cea mai mică greşeală, dacă vrea într-adevăr să câştige.

Nu degeaba răspunsul lui Ronald Reagan, la întrebarea care este cea mai mare calitate pe care trebuie să o aibă un preşedinte, a fost: rezistenţa fizică. Iar dacă Emil Constantinescu nu are rezistenţă fizică, atunci nimeni nu are. Este perfect capabil să-i „îngroape" pe toţi cei care lucrează alături de el, chiar dacă sunt cu câteva zeci de ani mai tineri.

Vizita la Washington din iulie 1998 este un bun exemplu. În primele trei zile şi jumătate petrecute în capitala Statelor Unite ale Americii, preşedintele României a depus o coroană la Monumentul Eroului Necunoscut din Cimitirul Arlington şi la mormântul lui JFK, a participat la micul dejun cu rugăciune de la Senat, s-a întâlnit cu speakerul Camerei Reprezentanţilor, Newt Gingrich, şi liderii democraţi şi republicani ai celor două camere, a ţinut un discurs în plenul Congresului, a dejunat la Capitoliu şi s-a întâlnit la Banca Mondială cu James Wolfenshon şi reprezentanţii comunităţii financiare americane, a fost primit oficial la Casa Albă, unde a discutat două ore şi jumătate cu Bill Clinton despre Parteneriatul Strategic şi încă o oră cu Janet Reno, despre combaterea crimei organizate, a semnat Acordul de cooperare vamală, a dat interviuri pentru *New York Times* şi CNN, a oferit o recepţie la Mayflower Hotel pentru organizaţiile neguvernamentale americane implicate în sprijinirea democraţiei româneşti şi, în final, a luat parte la un dineu restrâns cu lideri politici americani. Acest lung şir de activităţi, toate cu un rost bine precizat, şi deplasările dintr-un loc într-altul, minuţios cronometrate, au umplut fiecare minut al fiecărei zile, astfel încât academicianul Nicolae Cajal, preşedintele Federaţiei Comunităţilor Evreieşti din România, invitat să ia parte la aceasta vizită de stat, a mărturisit cu năduf, dar şi cu mult umor: „Ăsta n-a fost program, ăsta a fost pogrom".

Cel mai important moment al vizitei preşedintelui României în SUA nu a fost, cum s-ar putea crede, întâlnirea din Biroul Oval

cu președintele Bill Clinton, chiar dacă ea a durat neașteptat de mult și s-a dovedit deosebit de intensă și productivă, ci discursul ținut în Congres, transmis în direct de canalul de televiziune C-SPAN, recepționat în America întreagă.

Un discurs de mare președinte, au comentat, deopotrivă, presa americană și presa românească.

Discuții memorabile în Biroul Oval

Lăsând la o parte kilogramele în plus și părul mult albit, James Rosapepe nu s-a schimbat prea mult în ultimii șaisprezece ani. O deosebire importantă ar mai fi aceea că acum, în vara lui 2014, este jovial și relaxat, în timp ce fotografiile și filmările de la momentul istoric pe care îl evocă ni-l arată stânjenitor de emoționat. Nu trecuseră decât cinci luni de la numirea sa ca ambasador al SUA la București și vizita președintelui român la Casa Albă era pentru el un examen venit prea repede, cu examinatori pe care nu era chiar lesne să-i mulțumești. Trebuia să confirme așteptările celor care îl numiseră în funcție – președintele Clinton, „Madame Secretary" Madeleine Albright și Departamentul de Stat –, dar și pe ale celor alături de care trebuia să lucreze în următorii patru ani – președintele Constantinescu, consilierul prezidențial Zoe Petre și Ministerul Afacerilor Externe, care nu-și ascunseseră nemulțumirea față de modul în care decursese colaborarea cu precedesorul său. Ceea ce, de altfel, a și dus la rechemarea lui Alfred Moses la Washington.

Încordat, dar nu la fel de tare, era și ambasadorul Mircea Geoană, care se știa bine privit la Washington și se gândea că asta îl va ajuta să rămână în funcție și în următorii ani, chiar dacă fusese numit de Ion Iliescu, de care se și grăbise să se dezică după anunțarea rezultatului alegerilor prezidențiale din 17 noiembrie 1996. Cei doi ambasadori pășesc pe culoarele înguste ale Casei Albe imediat în urma președinților lor. Bill Clinton își conduce oaspetele spre Biroul Oval.

***

L-am văzut de atâtea ori la televizor sau la cinematograf, încât ne-a devenit familiar. Sunt de ajuns câteva elemente de decor, cele trei ferestre mari din spatele biroului „Resolute", cele două corpuri de bibliotecă din lemn alb din stânga şi din dreapta lui, încastrate în peretele la fel de alb, şemineul deasupra căruia tronează portretul lui George Washington în rama lui aurie groasă şi covorul elipsoidal cu sigiliul imprimat, pentru a şti că este vorba de biroul de unde este condusă lumea modernă. Pentru neamatorii de detalii mărunte, Biroul Oval a rămas neschimbat în ultimii cincizeci de ani. Aşa l-am văzut în *JFK*, *Thirteen Days*, *Nixon* sau *The West Wing*, aşa îl vedem la emisiunile de ştiri. Cine are timp să urmărească ce culoare au draperiile sau canapelele şi să bage de seamă că ele îşi schimbă culoarea de la un preşedinte la altul?

Probabil că nici Emil Constantinescu n-a fost atent la asemenea detalii, dar ceilalţi membri ai delegaţiei române au avut timp să o facă. În afara minutelor rezervate presei[1] şi a scurtelor replici de salut, nimeni nu a mai participat la discuţie, dialogul s-a purtat exclusiv între cei doi preşedinţi şi a depăşit cu mult limitele protocolului stabilit. Soarele fierbinte de iulie, filtrat de draperiile aurii, înmuia albastrul dur al covorului, culoarea preferată de Clinton, şi arunca străluciri piezişe spre tabloul din stânga biroului prezidenţial. Torţa din mâna zeiţei libertăţii, părea să se aprindă şi să iasă, pur şi simplu, din tablou, pentru a se aşeza în mâinile celui desemnat să ducă mai departe simbolul american. E clar că alegerea tabloului lui Rockwell pentru Biroul Oval nu a fost deloc întâmplătoare, vizitatorii preşedintelui Clinton nu au cum să nu-l observe şi să nu fie impresionaţi. Ce nu se vede prea bine, din cauza soarelui puternic, este colecţia pe care Clinton o ţine pe o măsuţă din spatele biroului său, frumos rânduită în casete de lemn. Să fie insigne sau medalii? Pe aceeaşi măsuţă, în dreapta cum priveşti dinspre canapeaua crem cu dungi vişinii, unde sunt aşezaţi membrii celor două delegaţii, se distinge bine un cap din bronz: Lincoln. Cine să fie în capătul

opus? Seamănă cu FDR, Franklin Delano Roosevelt, dar nu poți fi sigur. În apropierea inventatorului New-Deal-ului, pe o servantă zveltă și elegantă, o sculptură ce pare a fi o replică a Gânditorului lui Rodin. Detalii, detalii, detalii... Puse cap la cap, ele alcătuiesc un portret al actualului locatar al Casei Albe, îți arată cine este și cum dorește să fie privit Bill Clinton.

***

Se discută, bineînțeles, despre Parteneriatul Strategic și sprijinul economic de care are nevoie România. „Îl cunoașteți mai bine decât mine pe Leonid Kucima, cum se poate lucra cu el?" întreabă Bill Clinton, când întâlnirea părea să fi luat sfârșit. James Rosapepe tresare vizibil, nu se aștepta să fie atins și acest subiect, chiar dacă atunci, ca și astăzi, Ucraina conta foarte mult în economia relațiilor americano-ruse și în tabloul securității europene.

Expunerea președintelui Constantinescu a captat atenția, astfel încât nimeni n-ar putea spune care a fost momentul în care Bill Clinton s-a ridicat din fotoliu și a rămas în picioare, sprijinindu-se de marginea lui, cu brațul stâng îndoit, cotul drept așezat pe el și palma dreaptă proptită pe obraz, o poziție pe care consilierii săi i-o cunoșteau foarte bine. Când îl vedeau stând așa, știau că este cu adevărat interesat de ce i se spune.[2] Într-o scrisoare expediată câteva luni mai târziu, președintele american cataloga vizita lui Emil Constantinescu la Casa Albă drept „memorabilă".[3]

Care au fost impresiile lui Emil Constantinescu după întâlnirea din Biroul Oval cu președintele american am aflat în seara aceleiași zile, de la CNN:

„Ceea ce a făcut azi președintele Clinton și m-a impresionat pe mine a fost declarația sa că România poate să fie acel exemplu care arată cum într-o zonă marcată de trecut există un popor care poate să se gândească la viitor. Este important că America sprijină lărgirea NATO. Ar fi dramatic dacă procesul s-ar opri acum, pentru că tot acest echilibru la care s-a ajuns, toată această extraordinară solidaritate umană, și în interiorul țării, și între

țările europene legate de ideea de NATO, văzută ca reprezentantă a unui set de valori democratice, s-ar prăbuși. În momentul în care Statele Unite sunt de acord că lărgirea NATO trebuie să aibă loc cu un nou val, România este cu siguranță un candidat puternic".

Salve de tun la Pentagon

A fost odată ca niciodată. Odată când eram copil și Televiziunea Română nu primise încă oribilul ordin de a se limita la două ore de program pe zi. Când serile de luni erau rezervate serialelor și puteai urmări *Integrala Shakespeare*, *Forsyte Saga* sau acel film american despre câștigarea independenței, nu-mi mai amintesc cum se numea, care avea forța și voioșia lui *Yankee Doodle*.

De ce-mi umblă prin minte *Yankee Doodle* tocmai acum? Pentru că referințele mele în materie de cântece patriotice și marșuri militare din epoca lui George Washington sunt mai mult decât sărace, iar americanii i-au pregătit lui Emil Constantinescu un asemenea moment. În timpul vizitei la Pentagon.

Începutul a avut o solemnitate impresionată, șeful statului român a fost întâmpinat cu întregul ceremonial cuvenit unui oaspete de rang înalt: trecerea în revistă a unităților de elită din armata SUA, intonarea imnurilor de stat, prezentarea onorului militar, douăzeci și una de salve de tun, dar și defilarea unui detașament în uniformele Războiului de Independență, cu tobe, fluiere și vigoarea unei națiuni tinere și puternice.

Declarațiile de presă, la finalul întâlnirii dintre președintele României și secretarul de Stat al Apărării sunt neechivoce.

William Cohen: „România este un candidat puternic pentru viitoarea extindere. Ușile NATO rămân deschise. Am insistat în trecut, vom insista și în viitor ca România să finalizeze reformele economice și militare".

Emil Constantinescu: „România a reafirmat că ea se comportă ca un membru al NATO și își asumă toate obligațiile, inclusiv cele care privesc reforma economică, capabilă să susțină poziția noastră".[4]

Singurul șef de stat român invitat în Congresul SUA

15 iulie 1998

Cel mai important moment al vizitei președintelui Emil Constantinescu în SUA a fost, cu siguranță, discursul ținut în Congresul american. Este o onoare deosebită, pe care americanii o rezervă doar pentru personalități de prim-rang, care au marcat istoria timpului lor. Doar trei lideri central și est-europeni au ținut discursuri în Congres: Vaclav Havel, Lech Walesa și Emil Constantinescu.

Mesajul președintelui României pentru cei 435 de membri ai Camerei Reprezentanților și cei 100 de senatori a fost pregătit cu mare atenție. Zoe Petre, Dan Petre și Petru Berteanu au lucrat la discurs mai multe zile. Seara erau chemați în biroul președintelui pentru a discuta fiecare frază în parte, pentru a cântări fiecare cuvânt. Miza era importantă și nu se referea doar la onoarea, demnitatea și prestigiul unei țări mici, pe care cei mai mulți dintre congresmeni probabil că nici nu știau prea bine să o localizeze pe hartă. Această vizită în SUA trebuia să aducă, cât mai repede, rezultate concrete în plan politic, economic și militar. Lansarea Parteneriatului Strategic, cu un an în urmă, reprezenta un mare succes al Administrației Constantinescu, doar Israel, Turcia și Polonia mai aveau acest tip de relație bilaterală cu Statele Unite, dar opinia publică din România își dorea cu ardoare admiterea în NATO și președintele avea de gând să insiste în această privință. Nu cerșind, ci arătându-le americanilor că ar fi mai bine pentru ei înșiși să securizeze flancul estic al Alianței Nord-Atlantice.

În noaptea dinaintea plecării spre Washington, Sandra Pralong a fost cooptată în echipa speech-writter-ilor. Consilierul președintelui României pentru românii de pretutindeni trăise mulți ani la New York, lucrase pentru Newsweek, și putea să dea o notă americănească acestui discurs. O coincidență fericită făcuse ca în avionul care o aducea din Statele Unite spre București, cu doar câteva zile în urmă, să citească o carte care cuprindea toate discursurilor lui Havel. Asta după ce mai citise și cartea

lui Peggy Noonan, purtătoarea de cuvânt a lui Ronald Reagan, despre discursurile preşedintelui care iniţiase „Războiul Stelelor" în confruntarea lui cu „Imperiul Răului" reprezentat de sovietici. „Un înger păzitor a vegheat asupra mea în momentul acela", avea să îmi mărturisească Sandra Pralong într-o după-amiază de duminică, pe o terasă din Herăstrău, rememorând vizita de stat în SUA.[5]

***

La ora 7.50, miercuri, 15 iulie 1998, o limuzină oficială, cu steagul României arborat, îl aşteaptă pe Emil Constantinescu în faţa intrării de la Blair House, clădirea situată peste drum de Casa Albă, unde a fost găzduit. I-a fost rezervat apartamentul în care locuise Harry Truman, la începutul anilor '50, când s-a restaurat reşedinţa oficială a preşedinţilor Statelor Unite. Scenariştii filmului biografic *Truman*, rol pentru care Gary Sinise a primit un Golden Globe în 1996, au considerat că această decizie se înscrie printre realizările administraţiei preşedintelui-fermier şi au prezentat-o într-un mod foarte convingător. În prima seară petrecută la celebra adresă 1600 Pennsylvania Avenue, Bess Truman a fost îngrozită de şoarecele găsit în apartamentul prezidenţial şi era clar că nu se mai putea trăi aşa la Casa Albă. Scena m-a frapat atât de tare, încât nu am uitat-o până astăzi şi mi-e imposibil să mai disociez Blair House de imaginea lui Truman.

La ora 8.05, miercuri, 15 iulie 1998, preşedintele României ajunge la Capitol Hill. Îl întâmpină Newt Gingrich, speakerul Camerei Reprezentanţilor, şi îl invită în biroul său. În ultimii doi ani se întâlniseră la Davos, la Forumul Economic Mondial. Preşedintele Constantinescu îi vorbeşte despre situaţia din România şi poziţia sa la răscrucea unor mari artere energetice şi comerciale, despre aşteptările pe care le are de la această vizită de stat în SUA. La sfârşitul întâlnirii, Newt Gingrich îi oferă cadou stiloul său cu microprocesor de pe biroul de lucru.

La ora 10.00, miercuri, 15 iulie 1998, Emil Constantinescu îşi începe discursul în Congres:

„De-a lungul istoriei, Statele Unite au fost o flacără a speranței pentru cei oprimați și nevoiași și o sursă de inspirație pentru cei creativi, cei îndrăzneți, cei care izbândesc. A fost mereu și fie ca totdeauna să rămână „țara celor liberi și căminul celor bravi". România și Statele Unite au o relație puternică, ce sporește mereu. Suntem legați de Statele Unite prin tehnologie, know-how și capital. Suntem legați prin sutele de mii de fii și fiice ale României care au venit în America de-a lungul secolelor și ai căror urmași trăiesc azi în toate colțurile acestei magnifice țări. Sau, încă și mai important, prin speranțele de libertate, pe care românii și le-au îndreptat întotdeauna către America".

Introducerea urmărește, firesc, să capteze atenția rotondei arhipline, sunt prezenți și mulți tineri care vin să studieze în Biblioteca Congresului, și își atinge scopul. Echipa de filmare de la Associated Press surprinde primele rânduri. Chipurile senatorilor, congresmenilor și reprezentanților Pentagonului, în uniformele lor de gală, cu toate decorațiile la vedere, exprimă concentrare și aprobare. E momentul să puncteze: „Pentru a clădi o Europă integral democratică și prosperă, de la Atlantic la Urali, Statele Unite au nevoie să-și ancoreze politicile de toate țările din flancul sud-estic care îi împărtășesc idealurile democratice și sunt angajate în stabilitatea regiunii. România este o asemenea țară".

Aplauzele întrerup discursul, semnul așteptat pentru abordarea temei Parteneriatului Strategic, atuurilor geopolitice ale țării noastre și a așteptărilor pe care le are România de la cel mai puternic aliat al său: „Compatrioții mei consideră SUA ca partenerul lor cel mai de încredere. Există, între popoarele noastre, o evidentă apropiere sufletească. Aceasta s-a dovedit și prin explozia de entuziasm care l-a întâmpinat pe președintele Clinton la București, anul trecut, în iulie. Un alt semn, mai temeinic, este efortul sistematic de a clădi un parteneriat strategic cât mai strâns între țara noastră și SUA. România este complet angajată în acest parteneriat special. Democrația poate să înflorească mai repede în România, putem deveni un factor de influențare pozitivă a regiunii, dacă rolul nostru de pilon al stabilității regionale este recunoscut și susținut de Statele Unite și de aliații acestora".[6]

Discursul susținut de președintele României în Congresul Statelor Unite a pornit de la ideea generoasă a unei țări unice, Țara Libertății, care le aparține tuturor celor dispuși să se sacrifice pentru a o menține și pentru a o apăra, și s-a încheiat la fel, reamintindu-le gazdelor că unul dintre eroii istoriei americane, generalul George Pomuț, a fost român: „Țara Libertății este provocarea de a construi, împreună, ca aliați și parteneri, un pod către noul mileniu – de la Dunăre la Potomac, de la Marea Neagră la Oceanul Pacific și mai departe, oriunde oamenii cred și luptă pentru libertate".[7]

Ecourile sunt puternice și neîntârziate. Sheilah Kast, soția ambasadorului James Rosapepe și producător al emisiunii *This Week in Business*, transmisă de canalul ABC, a apreciat în fața jurnaliștilor români „conceptul foarte frumos despre ceea ce America și România își pot împărtăși în legătură cu angajarea lor spre democrație și libertate", propus de președintele Constantinescu.[8] Janusz Bugajski, director de programe pentru Estul Europei în cadrul Centrului de Strategie și Studii Internaționale (CSIS) și fost analist politic al postului de radio „Europa Liberă" și al canalului de televiziune BBC, a observat că președintele Constantinescu se bucură de stimă la Washington și considera că această vizită este un bun prilej pentru promovarea ideilor și căilor prin care Parteneriatul Strategic poate fi întărit și lărgit în drumul României, „o Polonie a sud-estului european", spre NATO.[9] Barbara Kennelly, reprezentanta statului Conneticut în Congres, a elogiat discursul președintelui Constantinescu într-un interviu acordat postului de radio Vocea Americii, spunând că el va deveni un punct de referință la care se va reveni de multe ori în anii viitori.[10]

„Ieșirea din labirint"

După Summitul NATO de la Madrid, mass-media și analiștii politici au lansat trei scenarii posibile privind viitorul României și niciunul dintre ele nu s-a confirmat. Nici până în vara lui 1998, când președintele Emil Constantinescu pleca în vizită de stat la Washington, nici mai târziu.

Un prim scenariu se referea la procesul de reconciliere româno-maghiară și s-a considerat că el va fi pus în discuție după ce Ungaria a fost admisă în NATO, iar România nu. Nu s-a întâmplat așa, în ciuda campaniei electorale din țara vecină, care ar fi putut readuce în prim-plan subiecte fierbinți. Să ne reamintim că în noiembrie 1996, Ion Iliescu dinamita relațiile româno-maghiare și, implicit, șansele României de a accede în Organizația Tratatului Atlanticului de Nord, printr-o acuzație complet falsă și iresponsabilă: Emil Constantinescu vrea să vândă ungurilor Transilvania. Nici situația minorității maghiare nu s-a deteriorat după summitul NATO de la Madrid, așa cum se anticipase. Criza din coaliția guvernamentală, demisia Guvernului Victor Ciorbea și investirea Guvernului Radu Vasile nu au adus schimbări în relația cu Uniunea Democrată a Maghiarilor din România. La 15 martie 1998, când minoritatea maghiară aniversa 150 de ani de la revoluția din 1848, cu arborarea de drapele și cântece patriotice unguresti, nu a existat niciun incident interetnic, chiar dacă pentru români momentul istoric celebrat are o semnificație diametral opusă. Însă majoritatea a respectat sărbătoarea minorității.

Un al doilea scenariu post-Madrid vedea România înapoi în sfera de influență rusească. Chiar dacă pentru Federația Rusă o asemenea variantă se înscria perfect în strategia geopolitică a Kremlinului, nevoia lui Boris Elțîn, aproape disperată, de recunoaștere și ajutor economic occidental, impunea o atitudine vizibil neagresivă față de România, după ce Emil Constantinescu și Bill Clinton lansaseră în Piața Universității din București Parteneriatul Strategic româno-american.

Al treilea scenariu post-Madrid încadra România într-o zonă gri, lipsită de securitate, care îi va pune în pericol integritatea și stabilitatea. Nici acest lucru nu s-a întâmplat. În primele șapte luni ale anului 1997, România reușise să-și construiască un sistem de arhitectură de securitate regională bazat pe acordurile trilaterale România-Polonia-Ucraina, România-Republica Moldova-Ucraina, România-Bulgaria-Turcia, România-Bulgaria-Grecia și să aibă relații stabile și sigure cu toți vecinii, inclusiv cu Serbia. În acel

moment, România se număra printre puţinele ţări din Europa Centrală şi de Sud-Est care nu avea probleme cu niciunul dintre vecinii săi sau cu statele din zonă. [11]

Acest sistem de arhitectură de securitate regională realizat de România, o noutate din punctul de vedere al tradiţiilor istorice în Balcani, poate fi demonstrat şi prin poziţia adoptată de ţările din regiune faţă de integrarea României în NATO.

După Summitul de la Madrid, preşedintele Kucima declara că Ucraina nu se opune integrării României în NATO, iar după câteva luni trecea la un pas mai important şi ajungea la o altă formulare: „Pentru Ucraina este pozitivă integrarea României în NATO".[12] Aceeaşi susţinere a venit şi din partea Republicii Moldova, prin vocea preşedintelui Petru Lucinschi şi a ceva mai îndepărtatei Georgia, prin vocea preşedintelui Eduard Şevarnadze, fost ministru de Externe al URSS în era Gorbaciov. Ţările membre NATO din regiune, Grecia şi Turcia, au susţinut puternic candidatura României, iar cele trei ţări favorite la primul val al extinderii – Cehia, Polonia şi Ungaria – s-au comportat faţă de România ca nişte parteneri, nicidecum ca nişte adversari. Bulgaria s-a alăturat României în drumul spre NATO, într-o colaborare bilaterală extrem de strânsă, rezultat al relaţiilor cordiale dintre preşedinţii celor două ţări.[13]

Parteneriat Strategic intensificat

Ce oferea acest parteneriat României sintetizează, cât se poate de precis, istoricul şi analistul militar Nicolae Toboşaru: „umbrela de securitate, informală, dar operaţională; integrarea în structurile europene şi euroatlantice; calitatea programelor de cooperare bilaterală proiectate şi derulate, precum şi a efectelor acestora asupra dezvoltării societăţii româneşti; prestigiul internaţional câştigat de România prin acest tip de relaţie cu SUA; puternica susţinere populară a relaţiilor strânse cu Statele Unite, plecând de la percepţia general favorabilă asupra societăţii americane".[14]

Cele patru domenii de interes bilateral ale parteneriatului româno-american au fost reforma politică și reforma economică a României, consolidarea securității regionale și subregionale, reforma Armatei Române, pregătirea ei în vederea accederii în NATO și dezvoltarea cooperării militare bilaterale, combaterea riscurilor neconvenționale. Punerea în practică a acestor obiective generale a revenit Comitetului pentru Parteneriatul Strategic româno-american, condus mai întâi de Adrian Severin și apoi, după demisia acestuia, în decembrie 1997, de Zoe Petre, dar principalul mecanism de operare a fost reprezentat de relația continuă și nemijlocită dintre cei doi președinți: Emil Constantinescu și Bill Clinton.

Războiul din Iugoslavia, acțiunea hotărâtă a președintelui Constantinescu care a determinat, cu un preț politic major, comportamentul de membru de facto al NATO în acest conflict și interesul SUA pentru derularea cu succes a Pactului de Stabilitate în Balcani au condus la trecerea la o fază intensificată a Parteneriatului Strategic româno-american. Bazele acordului comun au fost fixate în perioada 25-28 ianuarie 2000, când ministrul de Externe Petre Roman întreprinde o vizită de lucru la Washington, iar semnarea lui a avut loc la București, în luna februarie, în timpul vizitei subsecretarului de stat american Thomas Pickering.

Două luni mai târziu, în capitala americană, subsecretarul de stat Alan Larson, coordonatorul dimensiunii economice a Parteneriatului Strategic conducea prima rundă de lucru a Dialogului economic, orientarea de prim-plan a fazei intensificate a relației bilaterale româno-americane. În vara lui 2000, când s-au aniversat trei ani de la inaugurarea Parteneriatului Strategic, mandatele inițiatorilor săi, președintele Emil Constantinescu și președintele Bill Clinton, se apropiau de sfârșit. Clinton îi scria atunci omologului său român: „Cu trei ani în urmă am promis că Statele Unite vor sprijini România în eforturile sale de a se integra în instituția Parteneriatului euroatlantic. Angajamentul nostru nu s-a schimbat. Împreună, ca parteneri, vom continua să

punem fundamentele păcii, stabilității și dezvoltării economice în România și în restul Europei".

La nouăsprezece ani distanță de la inaugurarea lui, se cuvine să nu uităm că inițiatorul Parteneriatului Strategic româno-american, valabil și astăzi, a fost președintele Emil Constantinescu. Într-un moment politic dificil, președintele Constantinescu, consilierul prezidențial Zoe Petre și ministrul de Externe Adrian Severin au avut inteligența, creativitatea, curajul și determinarea necesare pentru a construi o relație specială cu Statele Unite ale Americii. Una dintre marile bile albe ale Administrației Traian Băsescu este consolidarea acestui Parteneriat Strategic.

Relații normale cu Rusia

30 decembrie 1996

Președintele Republicii Moldova, Petru Lucinschi, a avut o contribuție importantă la normalizarea relațiilor cu Federația Rusă, folosindu-se de relațiile personale cu Boris Elțîn, pe care i le-a „transferat" și lui Emil Constantinescu. Colaborarea extrem de strânsă dintre conducătorii românilor de dincoace și dincolo de Prut a fost stabilită la 30 decembrie 1996, când Petru Lucinschi, președintele ales al Republicii Moldova, venea la București pentru a se întâlni cu președintele României, Emil Constantinescu. Despre asta și încă despre multe altele, mi-a vorbit chiar fostul președinte moldovean. Ne-am întâlnit la București și Dumnezeu mi-e martor că nu aveam deloc sentimente bune pentru el la șapte dimineața, când mi-a sunat ceasul pentru interviu, dar m-am înveselit brusc peste două ore, când l-am văzut. N-am putut, ani la rând, să-i disociez imaginea de cea a unui reprezentat al Congresului Deputaților Poporului din epoca gorbacioviană.

Coleg cu fizicianul disident Andrei Saharov și reformatorul Boris Elțîn, filosof format într-o școală de valoare incontestabilă, el însuși un reformator, dar, totuși, înalt reprezentant al PCUS în Republica Socialistă Sovietică Moldova. Însă toate aceste considerații s-au dus pe apa sâmbetei în dimineața primăvăratică

în care a intrat în barul hotelului Crowne Plaza. În cămașă albă, cu marginile peste blugii la modă, gulerul descheiat și manșetele întoarse, cu părul încărunțit și deosebit de bogat, cu o siluetă agreabil împlinită, Petru Lucinschi părea un petrolist texan în retragere, pe care o excentricitate delicioasă îl determinase să-și petreacă vacanța pe meleaguri valahe. Sunt gata să pun pariu că cele trei turiste nordice care se mai aflau prin preajmă erau de aceeași părere. Gălăgia lor ostentativă nu poate fi pusă numai pe seama băuturilor tari pe care nu se sfiiseră să le comande la acea oră matinală. Dincolo de acest imprevizibil zgomot de fond, dialogul cu Petru Lucinschi a fost convingător. Dacă până atunci nu crezusem că liderii foști comuniști reușesc să iasă pe deplin din tiparele în care s-au format – Gorbaciov a eșuat, Elțîn a eșuat, Iliescu a eșuat –, președintele-filosof Petru Lucinschi mi-a demonstrat că se poate. Am vrut să aflu mai multe despre motivele care l-au determinat să adere la PCUS, dar, învăluită în parfumul său de uncheș hâtru, á la Creangă, am devenit neatentă și extrem de inabilă. Felul în care am pus întrebarea a fost chiar jignitor. Scânteia care s-a aprins în ochii lui Petru Lucinschi, preț de o clipită, m-a făcut să nu-mi doresc să mă număr vreodată printre cei pe care-i socotește dușmani.

„Viața își are regulile ei și un șef de stat trebuie să știe să le respecte", îmi spune președintele Petru Lucinschi, când ajungem să vorbim despre existența pe harta Europei a două state românești, relațiile dintre ele și spinoasa problemă a Transnistriei. În ultimii douăzeci și șase de ani, cooperarea bilaterală dintre România și Republica Moldova a cunoscut multe suișuri și coborâșuri, dar este neîndoielnic că Emil Constantinescu și Petru Lucinschi au lucrat deosebit de bine împreună. Cei doi lideri se cunoșteau de când rectorul Universității din București venise la Chișinău pentru a primi titlul de Doctor Honoris Causa al Universității Libere, iar președintele Parlamentului Moldovei l-a invitat să-i facă o vizită la biroul său. După alegerile de la 17 noiembrie 1996, Petru Lucinschi a apărut într-o transmisie în direct din Moldova pentru a-l felicita pe noul președinte al României, iar

prima vizită în străinătate, după ce el însuşi a devenit preşedinte, la 1 decembrie 1996, a fost la Bucureşti, chiar în ajunul Anului Nou. Nu doreau altceva decât „să-şi facă meseria" şi au convenit că trebuie să înceapă de la lucrurile practice. „În cei patru ani ai colaborării noastre, noi ne-am ocupat numai de lucruri pragmatice, care să însemne apropiere şi rezolvarea în comun a problemelor", sublinia preşedintele Lucinschi.

Îl întreb despre relaţiile României cu Federaţia Rusă în timpul administraţiei Constantinescu şi preşedintele moldovean îmi răspunde cu eleganţă: „Nu ştiu în care măsură am contribuit la normalizare. Eu aş spune că, mai degrabă, am pus umărul la menţinerea relaţiilor cu Rusia".[15] Precizarea contextului este foarte importantă şi Petru Lucinschi subliniază: „Este adevărat că, în perioada destrămării Uniunii Sovietice, fiecare era preocupat de soarta lui. Că erau anumiţi oameni în România care promovau politica Rusiei. Că existau, din partea Rusiei, nişte suspiciuni în relaţia cu România, şi ele se observă foarte bine astăzi, dar, cu toate acestea, relaţiile dintre cele două ţări s-au înscris în normalitate. Doreşti, nu doreşti, de Rusia trebuie să ţii cont şi să-i dai ceea ce merită. În perioada lui Elţîn, perioadă în care lucram noi, domnul Constantinescu şi cu mine, s-au stabilit însă alte reguli ale jocului".

Era inevitabil ca la întâlnirea lor de început de mandat preşedintele României şi preşedintele Republicii Moldova să vorbească despre relaţiile cu Rusia şi să stabilească o abordare comună. După vizita la Bucureşti, Petru Lucinschi a plecat singur la Moscova pentru a discuta cu Elţîn: „I-am explicat lui Boris Nikolaievici că, dacă Rusia doreşte să aibă în continuare relaţii bune cu Republica Moldova, trebuie să ţină cont de istoria, tradiţiile şi relaţiile noastre. Ele nu pot fi privite în afara relaţiilor cu România".

Cât de bune erau relaţiile dintre Boris Elţîn, Petru Lucinschi şi Emil Constantinescu s-a văzut la Summitul OSCE de la Istanbul, pe 19 noiembrie 1999. Dar şi mai târziu.

Note

1. *Associated Press*, „USA: Romanian President Constantinescu Meets President Clinton", https://www.youtube.com/watch?v=66Gp-7TyyJs
2. Interviu acordat de ambasadorul James Rosapepe în vara lui 2014, la București: „Îmi amintesc câteva momente din timpul întrevederii cu președintele Clinton din Biroul Oval. Evident, președintele Constantinescu se afla acolo pentru a susține cauza României și a discuta despre Parteneriatul Strategic și următorii pași ai colaborării dintre cele două țări. Ceea ce m-a frapat în timpul acelei întâlniri, și am vorbit despre asta și în cartea scrisă împreună cu soția mea, era faptul că vorbeau despre Ucraina. La fel ca și acum, Ucraina atârna foarte greu pentru români, reprezenta foarte mult în relațiile americano-ruse. Reprezenta foarte mult și pentru securitatea europeană. Președintele Clinton ținea cont de toate aceste aspecte și aș putea spune că jumătate din întâlnire a profitat de cunoștințele foarte serioase ale președintelui Constantinescu despre Ucraina, de modul în care îl înțelegea pe președintele Kucima în acel moment, dar și întreaga situație din regiune. Au discutat despre eforturile pe care le-a făcut președintele Constantinescu pentru a aduce pacea în regiune prin rezolvarea situației cu Ucraina, a celei cu Ungaria, și eforturile de a face ca România să fie un bun vecin într-o situație de vecinătate periculoasă. Mi-l amintesc pe președintele Clinton stând pe marginea fotoliului și ascultându-l pe președintele Constantinescu vorbind despre politica Ucrainei și relațiile din regiune. Cred că președintele Clinton a văzut foarte clar ceea ce vedeam și eu: că președintele Constantinescu este o persoană foarte informată și un înțelept de la care poți învăța foarte mult. Și președintele Clinton a învățat mult în acea zi".
3. www.constantinescu.ro, mesaj adresat de Bill Clinton președintelui Emil Constantinescu, cu ocazia Zilei Naționale a României, la 28 noiembrie 1998: „Domnule președinte, am avut onoarea de a vă primi într-o vizită memorabilă la Washington în această vară și, totodată, nu voi uita niciodată ospitalitatea și entuziasmul pe care le-am întâlnit în timpul vizitei mele la București în iulie 1997. Primirea care mi s-a făcut m-a convins că poporul român are forța și hotărârea de a face ca România să avanseze. Pe măsură ce România va întreprinde noi reforme pentru a răspunde formidabilelor provocări economice, sprijinul și cele mai bune gânduri ale poporului american vor fi cu ea".
4. „USA: Romanian President Constantinescu Meets William Cohen", arhiva *Associated Press*, 17 iulie 1998
5. Pasaj dintr-un interviu acordat Laurei Ganea de Sandra Pralong, încă nepublicat: „Audiența americană este obișnuită cu o anumită manieră

de a vorbi în public, în care retorica și stilistica sunt foarte importante. Ritmul în care spui lucrurile este foarte important, de asemenea. Firește că ceea ce spui este foarte important, dar foarte mult contează și cum o spui. Americanilor le plac formulările clare și percutante, formulările șoc. De aceea am cerut permisiunea de a reface acel discurs, pentru că mi se părea că el ar trebui să sune á la americaine. Întâmplarea a făcut - cred că am un înger păzitor care a vegheat asupra mea în momentul acela - să fi citit în avionul care mă aducea la București o carte cu toate discursurile lui Havel. Eram, așadar, foarte pătrunsă de acest subiect. Citesc multă memorialistică, mă interesează memoriile președinților și în aceeași perioadă citisem și o carte despre discursurile lui Reagen, scrise de purtătoarea lui de cuvânt, Peggy Noonan, și eram în febra discursurilor marilor președinți. Așa am ajuns să fac un discurs de mare președinte. Presa a comentat, atât în România, cât și în Statele Unite, acest discurs foarte americănesc al președintelui, și se întreba cine l-a scris".

6. „USA: Romanian President Constantinescu Visit", arhiva *Associated Press*, https://www.youtube.com/watch?v=cdn_azurtfo
8. Declarația doamnei Sheilah Kast, soția ambasadorului James Rosapepe și producător al emisiunii *This Week in Business*, transmisă de canalul ABC pentru mass-media românești: „Cred că americanii care au ascultat acest discurs au fost impresionați de explicațiile pe care președintele român le-a dat despre importanța Americii în procesul de pace și ce înseamnă acest lucru pentru sud-estul Europei. Este foarte interesant și foarte emoționant, în același timp, pentru noi să auzim că tradițiile noastre sunt apreciate și dincolo de granițe. Cred că președintele s-a referit la un concept foarte frumos despre ceea ce America și România își pot împărtăși în legătură cu angajarea lor spre democrație și libertate".
9. Declarația lui Janusz Bugajski, director de programe pentru Estul Europei în cadrul Centrului de Strategie și Studii Internaționale (CSIS) și fost analist politic al postului de radio Europa Liberă și al canalului de televiziune BBC pentru mass-media românești: „Această vizită vine la un an după cea întreprinsă de președintele Bill Clinton la București. Cred că este important, pentru Guvernul român, pentru președintele Constantinescu, care se bucură de stimă la Washington, să folosească acest prilej pentru a strânge relațiile României cu SUA, și chiar să descopere acele zone specifice care pot fi întărite în cadrul acestor relații. De acest lucru se ocupă și Comisia română-americană - promovarea ideilor și căilor prin care Parteneriatul Strategic dintre cele două țări poate fi întărit și lărgit. Aceste lucruri pot ajuta România să progreseze spre NATO. Eu văd România ca pe o Polonie a sud-estului european".
10. *Ziarul de Iași*, 17 iulie 1998.

11. La summiturile desfășurate sub egida Parteneriatului pentru Pace, între țările membre NATO și țările din Sud-Estul Europei și Asia centrală, de la Madrid (iulie 1997) și de la Washington (aprilie 1999), președintele Statelor Unite ale Americii, Bill Clinton, avea să declare că România este un model pentru celelalte țări, iar reconcilierea istorică româno-maghiară, o sursă de inspirație pentru întreaga lume.
12. Leonid Kucima, președintele Ucrainei (1994-2005), într-o scrisoare adresată președintelui Emil Constantinescu în noiembrie 2014: „Îmi amintesc cu multă căldură nenumăratele noastre întâlniri, discuțiile amicale de încredere și munca comună, atunci când datorită încrederii reciproce reușeam, chiar și în condiții grele, să găsim soluții de ieșire din situațiile cele mai complicate. Apreciez foarte mult dialogul deschis care s-a creat între noi și care a contribuit în mare măsură la consolidarea relațiilor prietenești și de parteneriat dintre Ucraina și România".
13. Interviu Petăr Stoianov, președintele Bulgariei (1997-2002): „Prima mea întâlnire cu președintele Emil Constantinescu a fost marcată de soartă. Am înțeles atunci că am găsit persoana cu care pot conlucra, persoana cu care pot discuta deschis toate problemele. Am aflat că Domnia Sa împărtășește în egală măsură ceea ce eu însumi consideram a fi evident: că între cele două țări ale noastre nu există concurență, că forțele noastre unite ne vor ajuta să devenim cât mai curând membri ai acestor două cluburi, NATO și Uniunea Europeană. Amândoi știam că Bulgaria nu poate deveni membră NATO dacă nu primește sprijinul ferm al vecinilor noștri, Grecia și Turcia. Problema era că, în acea perioadă, dialogul dintre aceste două state era într-o anumită măsură în dificultate, drept pentru care am decis organizarea unor întâlniri trilaterale între Bulgaria, România și Turcia și separat Bulgaria, România și Grecia. Aceste întâlniri au fost foarte importante. În primul rând, noi am fost încredințați cu fermitate de Grecia și Turcia că fiecare în parte ne va acorda sprijinul său categoric pentru aderarea la NATO. În al doilea rând, ambele state, Grecia și Turcia, erau convinse că NATO va deveni cu atât mai puternică, cu cât mai puternic va deveni flancul balcanic și, în al treilea rând, dar la fel de important, această întâlnire ne-a dat convingerea că celelalte state balcanice, în afara Iugoslaviei, sunt dispuse să conlucreze pentru stabilitatea regiunii".
14. Nicolae Toboșaru, „Parteneriatul Strategic dintre România și SUA. Istorie și semnificații geopolitice", Editura Presa Universitară Clujeană, 2010
15. Pasaj dintr-un amplu interviu acordat Laurei Ganea de Petru Lucinschi, președintele Moldovei (1997-2001): „Nu știu în care măsură am contribuit la normalizare. Eu aș spune că, mai degrabă, am pus umărul la menținerea relațiilor cu Rusia. Este adevărat că, în perioada destrămării

Uniunii Sovietice, fiecare era preocupat de soarta lui. Că erau anumiți oameni în România care promovau politica Rusiei. Că existau, din partea Rusiei, nişte suspiciuni în relația cu România, și ele se observă foarte bine astăzi, dar, cu toate acestea, relațiile dintre cele două țări s-au înscris în normalitate. Doreşti, nu doreşti, de Rusia trebuie să ții cont şi să-i dai ceea ce merită. În perioada lui Elțîn, perioadă în care lucram noi, domnul Constantinescu și cu mine, s-au stabilit însă alte reguli ale jocului. Trebuie ținut seamă că, în zona aceasta, noi toți suntem mai emotivi. Fiecare vrea dreptate și fiecare vrea să-și vadă dorințele realizate, dar nu se întâmplă aşa. Mie îmi place un articol al lui Eminescu, scris în 1880. Spunea el, despre rezultatele conflictului ruso-turc, când o parte din Basarabia, redată Moldovei după războiul din Crimeea, s-a întors în granițele imperiului țarist: trebuie să ne cunoaştem lungimea nasului. Țările mici trebuie să poarte nişte haine mai modeste. În acel articol, intitulat «Bătuți pe toată linia», Eminescu relata: «Ostentațiunile cu împărățiile cele mai mari sunt bune? Nu, zicem noi, pentru că împărații, Dumnezeu să-i ție mulți şi fericiți ani, ei se ceartă, ei se-mpacă, iartă, noi, ținând parte când unuia cînd altuia, ne discredităm când la unul când la altul, și când ar fi pe împăcate sunt în stare să ne privească ca pe un fel de obiect de compensație». În perioada aceea, despre care m-ați întrebat, am avut câteva discuții cu Elțîn şi i-am comunicat permanent președintelui Constantinescu rezultatul convorbirilor. Noi am venit la putere într-un timp şi semnificativ este faptul că prima mea întâlnire în calitate de şef de stat, chiar înainte de inaugurarea mandatului meu, a fost cu președintele Constantinescu. A fost o întâlnire tête-á-tête, la masă, și am convenit asupra unor lucruri legate de relațiile cu Rusia. Amândoi am fost de acord că ele trebuie să fie bune. Să fie normale, cum spuneți dumneavoastră. Eu am avut rolul, la diferite întâlniri, folosind limba rusă, să facilitez aceste relații, aşa cum domnul Constantinescu, în Occident, folosea limba engleză și mă invita pentru a discuta împreună cu ceilalți şefi de state. La întâlnirile cu liderii din fosta Uniune Sovietică, cu Elțîn inclusiv, noi doi ne apropiam împreună. Şi, dacă el punea o întrebare, cum se întâmplă la reuniunile internaționale, eu mai adăugam ceva, bazându-mă pe relațiile prieteneşti pe care le aveam cu ei. A existat și o situație mai aparte, când am plecat singur la Moscova pentru a discuta cu Elțîn. I-am explicat lui Boris Nikolaievici că, dacă Rusia dorește să aibă în continuare relații bune cu Republica Moldova, trebuie să țină cont de istoria, tradițiile şi relațiile noastre. Ele nu pot fi privite în afara relațiilor cu România. Ce i-am spus lui Elțîn atunci nu a fost o noutate, iar despre asta a scris și Nicolae Dabija. Eram împreună la Moscova, chiar în zilele revoluției din România, și delegația noastră a fost asaltată de reporteri, cărora le-am declarat: «Da, sunt frații noştri de

sânge, de limbă, istorie și tradiții, și avem emoții pentru ce se întâmplă acolo». Peste mai mulți ani, Dabija a comentat în felul următor această întîmplare: „De-acum vin, concret, evenimentele din București: 22 decembrie, 1989." Corespondentul emisiunii Vremea a Televiziunii unionale, care era privită de milioane de oameni din Uniunea Sovietică, ne-a scos pe hol de la ședință să întrebe ce părere avem despre revoluția din România. Eram eu, Grigore Vieru, Leonida Lari, Ion Hadîrcă și Petru Lucinschi. Primul a vorbit, probabil, Vieru. Apoi a ajuns rândul și la mine. Am vorbit mai mult despre latura culturală, în sensul că avem foarte mulți prieteni scriitori la București; nu știm dacă unii dintre ei sunt sau nu arestați... Lucinschi a vorbit ultimul. Și a spus următoarele: „Nouă nu ne este totuna față de cele ce se desfășoară dincolo de Prut, pentru că acolo sunt frații noștri de limbă, frații noștri de sânge..." Petru Lucinschi este primul care a spus, în contextul Uniunii Sovietice, că dincolo de Prut locuiesc frații noștri de sânge. Și i-am zis atunci lui Grigore Vieru: Petru Lucinschi este mai îndrăzneț, mai naționalist decât noi". Asta i-am spus și lui Elțîn, câțiva ani mai târziu: Noi avem relații de familie. Dacă vrei să ai relații bune cu Republica Moldova, trebuie să ai relații bune și cu România. Trebuie să ai o atitudine bună, nu te costă nimic. Suntem persoane de încredere și puteți discuta cu noi, iar noi am vrea să ajutăm, la rândul nostru, România. Pe parcurs, lucrurile au evoluat în bine, pe baza simpatiei și încrederii apărute între șefii de state".

Campania pentru NATO

Două strategii pentru România: Constantinescu versus Brucan

În februarie 1998, Robert D. Kaplan bătea la poarta Palatului Cotroceni. Turneul jurnalistului american va avea drept rezultat cartea „Eastwood to Tartary. Travels in the Balkans, the Midlle East and the Caucasus", unde comentează și întâlnirea cu președintele Emil Constantinescu, pe care îl consideră „primul conducător moral al României de la Ferdinand Întregitorul".

Comparând poziția acestuia cu cea a lui Silviu Brucan, fost ambasador în Statele Unite al regimului comunist din România și cel mai important personaj, după Ion Iliescu, în ierarhia puterii instalate la 22 decembrie 1989, Kaplan concluzionează: „Afirmațiile lui Constantinescu gravitau în jurul următoarelor idei: statele, ca și indivizii, nu sunt egale, iar democrația este lentă și dezordonată. Astfel, dacă America nu dorește să împartă România după standarde istorice și religioase, ar trebui să ofere o umbrelă de protecție României, la fel cum a făcut cu Ungaria. Când l-am întrebat pe Brucan despre NATO, acesta mi-a spus că este mulțumit de cumpărarea unei rafinării din Ploiești de către ruși, fapt ce îi dădea României posibilitatea să rafineze petrol din Rusia și să-l exporte din nou în Vest. „Cu cât este mai bună relația noastră cu Rusia, cu atât mai puternică va fi relația noastră cu Vestul. Altfel, Europa și Statele Unite, ne vor desconsidera". Constantinescu avea o încredere fără rezerve în Vest, Brucan nu avea încredere în nimeni și a preferat să schimbe

o putere cu alta. Dacă strategia de încredere acordată Statelor Unite a lui Constantinescu nu va avea ca rezultat intrarea în NATO a României, este clar că strategia lui Brucan ar putea s-o înlocuiască".

În 2000, când a fost publicată această carte, cel de-al doilea val al extinderii NATO fusese amânat din cauza conflictului etnic din Kosovo, dar România beneficia de garanțiile de securitate oferite de Parteneriatul Strategic cu SUA.

Cu un mare lider, românii vin din urmă ca vijelia

Chiar dacă în 1994 România semnase prima Parteneriatul pentru Pace, nu era luată în considerare pentru primul val al lărgirii. Era greu de imaginat că România va putea recupera în doar şapte luni ceea ce ar fi trebuit să facă în şapte ani, iar noua conducere de la Bucureşti nu-şi făcea iluzii. Ofensiva diplomatică declanşată de preşedintele Constantinescu imediat după câştigarea alegerilor avea însă drept obiectiv imediat recuperarea decalajului dintre România, pe de o parte, Cehia, Polonia şi Ungaria, pe de alta. Adică cele trei țări favorite la nominalizarea pentru primul val al extinderii Alianței Nord-Atlantice.[1] Întors de la Summitul OSCE de la Lisabona, pe 6 decembrie 1996, Emil Constantinescu avea o întâlnire cu caracter consultativ la Palatul Cotroceni cu ambasadorii țărilor membre ale NATO acreditați la Bucureşti.

Simpatia de care se bucura în Occident, după victoria neaşteptată în alegeri, care îl adusese pe prima pagină a publicațiilor internaționale şi îl transformase în vedeta Summitului de la Lisabona, nu întârzie să-şi arate roadele. Zilele de 27, 28 şi 29 ianuarie 1997 aduc veşti foarte bune pentru România. Mai întâi, pe 27 ianuarie, Congresul SUA a împuternicit Departamentul de Stat să ofere României 6,5 milioane de dolari în cadrul programului FOREIGN MILITARY FINANCING, pentru anul 1997. Aceste fonduri sunt destinate achiziționării de echipamente şi servicii de apărare care să înlesnească participarea

României la Parteneriatul pentru pace şi să sporească gradul de interoperativitate cu forţele NATO.[2]

Purtătorul de cuvânt al Departamentului de Stat al SUA, Nicholas Burns, remarcă, la rândul său, eforturile României care ţintesc aderarea în NATO în primul val şi comentează: „Românii vin din urmă ca vijelia".

Presiuni active şi agresive

La 28 ianuarie 1997, Malcom Rifkind, ministrul de Externe britanic, vine la Bucureşti pentru a evalua situaţia din România, argumentele ţării noastre pentru integrarea în UE şi NATO, şi perspectivele relaţiilor bilaterale. La întâlnirea de la Cotroceni, Emil Constantinescu susţine în faţa oaspetelui englez că România are nevoie de sprijin economic din partea statelor occidentale pentru ca reforma să-şi facă efectul cât mai repede şi fără consecinţe negative în plan social. Rifkind afirmă că ţara sa va sprijini accelerarea procesului de reformă în România, astfel încât să devină un partener serios pentru Uniunea Europeană, a cărei extindere este susţinută de Marea Britanie. În ceea ce priveşte NATO, Marea Britanie consideră că „extinderea este inevitabilă şi de dorit", dar statele candidate vor fi selectate în funcţie de argumente de ordin politic, strategic şi militar: „Ce pot oferi statele candidate pentru asigurarea securităţii, în ce măsură doctrinele de apărare şi structurile armatei sunt compatibile cu cele ale Alianţei şi, nu în ultimul rând, inexistenţa unor probleme legate de divergenţe teritoriale şi în plan etnic, deoarece NATO nu va include în rândurile sale state care au astfel de probleme".

După această vizită la Bucureşti, Sir Malcolm Rifkind devine un adevărat prieten al României. Un detaliu puţin cunoscut, dezvăluit de Adrian Severin, este acela că familia diplomatului britanic este originară din Cernăuţi. Rifkind fusese impresionat de insistenţa ţării noastre, pe parcursul negocierilor pentru semnarea tratatului cu Ucraina, legată de înfiinţarea unei universităţi multiculturale la Cernăuţi, care să includă şi o secţie pentru comunitatea evreiască.

***

Congresmenul american Tom Lantos, care mai vizitase România în aprilie 1996, la invitaţia lui Adrian Năstase, preşedintele Camerei Deputaţilor (6-7 aprilie 1996) şi declarase atunci răspicat: „În UE şi NATO nu este loc pentru guverne la care participă extremiştii!", vine din nou în vizită la Bucureşti, pe 29 ianuarie 1997 şi se întâlneşte cu Emil Constantinescu la Palatul Cotroceni. În declaraţiile făcute remarcă schimbările care s-au produs în România şi anunţă că va sprijini aderarea la NATO.[3]

O scrisoare adresată de Tom Lantos preşedintelui român la 25 februarie 1997 confirmă excelenta impresie pe care i-a lăsat-o acestuia ultima vizită în România şi faptul că este decis să-şi respecte promisiunile făcute la Bucureşti. Activitatea lui Tom Lantos în favoarea României este consistentă. Congresmenul de origine maghiară recurge, după cum el însuşi mărturiseşte, la „presiuni active şi agresive pentru o evaluare favorabilă de către toţi cei implicaţi în această decizie" în întâlniri oficiale şi neoficiale, declaraţii şi discursuri. Pe lista interlocutorilor săi se află oficiali cu mare greutate la Washington, Londra şi Bonn: Madeleine Albright, noul secretar de stat american, Robert Hunter, ambasadorul SUA la NATO, viceprim-ministrul britanic Michael Heseltine, Sir Nicholas Bonsor, ministru de stat la Ministerul Afacerilor Externe, Michael Portillo, ministru al Apărării, cancelarul Helmut Köhl şi ministrul de Externe Klaus Kinkel.

Laude la Bruxelles, triumf la Paris

Vizita preşedintelui României la Cartierul General de la Bruxelles (3-4 februarie 1997) şi convorbirile cu Javier Solana, secretarul general al NATO, îl determină pe acesta să declare că România s-a făcut remarcată prin schimbările democratice din ultima vreme şi prin programul de reformă economică şi că s-a înscris pe drumul corect pentru integrarea în NATO. La

întâlnirea cu ambasadorii ţărilor membre NATO s-a înregistrat aceeaşi schimbare de atitudine în bine faţă de România. „Sunteţi un mare lider politic", îi spune Robert Hunter, ambasadorul SUA la NATO, preşedintelui Emil Constantinescu la finalul acestei întâlniri.[4] La rândul său, ambasadorul Angliei afirmă că ţara sa trebuie să-şi reconsidere poziţia faţă de România deoarece în această ţară s-au produs în ultima vreme schimbări radicale.[5]

De la Bruxelles la Paris. Turneul european al preşedintelui român continuă cu o vizită oficială în Franţa. După o oră de discuţii la Palatul Élysée, Jacques Chirac, preşedintele Franţei, declară ziariştilor că Franţa, marele prieten al României, va susţine „în forţă" admiterea în NATO, la Summitul de la Madrid, pentru care va încerca să obţină şi acordul celorlalte ţări membre.

Jacques Chirac şi Tom Lantos nu sunt singurii susţinători înflăcăraţi ai României. Senatorul Ted Kennedy, fratele preşedintelui democrat John Fitzgerald Kennedy, asasinat la Dallas în noiembrie 1962, îi scrie preşedintelui Statelor Unite pentru a susţine admiterea României în primul val al extinderii NATO. Am găsit o copie a răspunsului primit din partea lui Bill Clinton în arhiva Fundaţiei Române pentru Democraţie. Preşedintele american apreciază curajul preşedintelui Constantinescu şi al noului guvern de la Bucureşti în confruntarea cu problemele ţării, reformele rapide de piaţă liberă şi grija pentru relaţiile interetnice, îmbunătăţirea rapidă a legăturilor cu Ungaria şi tratativele pentru încheierea unui tratat major cu Ucraina şi încheie încurajator, dar destul de evaziv: „Preşedintele Constantinescu se confruntă cu multe provocări, mai ales în ceea ce priveşte stabilizarea şi reformarea economiei. După cum i-a spus vicepreşedintele Gore, în timpul întrevederii lor la Summitul OSCE din decembrie, de la Lisabona, Statele Unite doresc să susţină eforturile României în aceste direcţii. Având în vedere recentele realizări, sunt de acord cu dumneavoastră că este potrivit ca Statele Unite să încurajeze deschis reforma continuă din România".[6]

„Altminteri, stai cuminte acasă și îți vezi de treburile tale!"

Cum poate fi explicată rezerva președintelui american? În primul rând, Bill Clinton nu vrea să aibă probleme în Congres din cauza bugetului uriaș pe care îl implică lărgirea NATO și preferă o extindere cu trei state, Polonia, Ungaria și Cehia, fruntașele Estului, și nu cu cinci, cum și-ar dori aliații europeni, astfel încât să facă loc și României, pe lângă care s-ar putea strecura și Slovenia. În al doilea rând, și asta avea să constate generalul Constantin Degeratu, șeful Statului Major al Armatei Române, pe propria-i piele, în timpul unei vizite la Washington, americanilor le era greu să-și schimbe percepția despre România de la o zi la alta, după ce, până în 1996, încă mai eram priviți ca niște „băieți răi".[7] De ce ne-ar fi privit altfel? Până la alegerile prezidențiale din noiembrie, Bucureștiul fusese legat de Moscova cu un „fir roșu" și doar intervenția energică a liderului opoziției democratice împiedicase, în aprilie 1996, semnarea unui tratat cu Federația Rusă, care i-ar fi permis Kremlinului să controleze alianțele României. Cum să mai creadă americanii că țara noastră își dorește cu adevărat admiterea în NATO, din moment de Rusia se pronunță destul de apăsat împotriva extinderii Alianței spre Est?

Imaginea Armatei era bună, dar situația ei era dramatică. În fiecare seară, la culcare, generalul Degeratu se întreba dacă militarii vor avea ce să mănânce a doua zi. Cu îndărătnicie, așa cum el însuși recunoaște, a trecut la treabă. Primise o misiune din partea președintelui Constantinescu și era hotărât să și-o ducă la capăt. Pregătirea în vederea integării în NATO devenise o urgență. Primul drum în noua sa calitate a fost la Londra, unde fostului absolvent al Royal College of Defence Studies i-a fost mai ușor să obțină sprijin. Generalul de brigadă Martin Speer, bun cunoscător al structurilor militare și al transformărilor organizaționale, a lucrat alături de el aproape doi ani, pe banii Majestății Sale Regina Elisabeta a II-a. Cel de-al doilea drum

al generalului Degeratu a fost la Washington, unde a solicitat o întâlnire cu şeful Statului Major Inter-Arme, John Shalikashvili. Generalul american voia dovezi că România îşi doreşte cu adevărat admiterea în NATO şi generalul român i le-a oferit prin reformele pe care le-a iniţiat în Armata Română. În esenţă, lucrurile erau simple. Sau aşa par ele, atunci când generalul Degeratu descrie ce a realizat pentru reforma Armatei Române: „Dacă vrei să intri în NATO, trebuie să ai capacitatea de a acţiona ca NATO, împreună cu NATO, în misiuni NATO. Altminteri, stai cuminte acasă şi îţi vezi de treburile tale. Nu puteam să intrăm în NATO şi să rămânem cu armata aşa cum era şi mi-am zis că, dacă ăsta este obiectivul, trebuie să ajungem la el cu mijloacele pe care le avem".

Două probleme i s-au părut cele mai importante. În primul rând, aceea de a creşte bugetul pentru a avea circa 12 000 de dolari pe an pentru un militar, într-un interval de timp rezonabil, de trei până la cinci ani. În al doilea rând, aceea de a avea structură organizatorică pentru a permite folosirea aceluiaşi limbaj cu aliaţii NATO. A adoptat modelul american, mai accesibil şi mai universalist, astfel încât Statul Major General a devenit similar celui american, cu aceleaşi tipuri de direcţii, de la J1 la J8. J-ul ăsta nu este românesc, nu avem un termen care să corespundă celui american, de joint, astfel încât a fost adoptat ca atare.

Pentru atingerea obiectivul financiar, linia ascendentă a creşterii bugetului trebuia să întâlnească linia descendentă a reducerii de personal în jurul anului 2003. Asta îşi propusese generalul Degeratu. În acel moment, Armata Română ar fi reuşit să semene cu o armată membră NATO. Lansarea unui astfel de program pe cinci ani ne conferea credibilitate şi permitea invitaţia de aderare la NATO, ţinând seama că procesul durează doi ani de la momentul invitării până când steagul unei ţări este ridicat la Cartierul General de la Bruxelles. Schiţa acestui program de reformă, întocmit de şeful Statului Major al Armatei Române, a ajuns la consilierul său britanic, care i-a înapoiat aceste

pagini înrămate, la încetarea misiunii în România, spunându-i: „Constantin, ai atins obiectivele fixate".

Chiar dacă Armata Română nu era perfect compatibilă cu armatele din țările Alianței Nord-Atlantice, admiterea României în primul val al extinderii crea un avantaj, pentru că multiplica capabilitățile NATO în zona Mării Negre. Și nu numai șeful Statului Major al Armatei Române susținea acest lucru. Amiralul Joseph Lopez, comandantul forțelor navale americane și al forțelor NATO din sudul Europei, declara în aceeași perioadă: „Majoritatea resurselor NATO sunt în nordul Europei, dar amenințările de securitate sunt în sud. Zona Mării Negre va deveni Golful Persic al Europei, pe măsură ce resursele energetice vor începe să fie transferate dinspre Caucaz".

Alianță în jurul unor valori

Declarațiile de susținere pentru România se țin lanț. Klaus Kinkel, vicecancelar și ministru de Externe al Germaniei, vine în România (30 aprilie-1 mai 1997), însoțit de 30 de ziariști și peste o sută de oameni de afaceri, pentru a declara că țara sa susține integrarea României în NATO. Șase zile mai târziu, începe vizita oficială a președintelui Consiliului de Miniștri al Italiei, Romano Prodi. Oaspetele anunță sprijinul irevocabil al Italiei pentru admiterea României în primul val de extindere a NATO și, de asemenea, acțiuni concrete, alături de Franța, pentru a-i convinge pe ceilalți aliați. Îl urmează premierul Belgiei, Jean Luc Dehaene, care declara la încheierea vizitei sale în România (8-11 mai 1997): „România întrunește toate condițiile pentru a fi primită în primul val al extinderii NATO. Belgia va pleda energic cauza admiterii României în primul val".

În acest timp, presiunile în favoarea României continuă la Washington. Membrii Comisiei Helsinki, care recomandaseră răbdare și precauție, îi cer președintelui Clinton (13 mai 1997) să susțină aderarea României la NATO. Alfonso D'Amato, președintele Comisiei, afirma: „Progresele României au fost atât de remarcabile, încât, deși am recomandat răbdare și precauție în

luna februarie, acum cred că această țară trebuie inclusă în primul val al extinderii NATO. Progresele regimului Constantinescu erau imposibil de prevăzut cu o lună în urmă". Comunitatea românească din Statele Unite participă cu devotament și hotărâre, folosind toate mijloacele pe care le are la îndemână, la eforturile țării-mamă de a fi admisă în Alianța Nord-Atlantică. S-a spus de multe ori, probabil pe bună dreptate, că românii din afara granițelor nu sunt capabili să se unească pentru a susține un lobby convingător și eficient în favoarea României, așa cum fac polonezii sau ungurii. Dar în primele șapte luni ale anului 1997, americanii de origine română au demonstrat contrariul. [8]

Demersurile diplomatice românești nu au nimic slugarnic. Emil Constantinescu nu cerșește admiterea în Alianța Nord-Atlantică, dimpotrivă, susține că „NATO are nevoie de România. După părerea mea, o extindere a NATO care să nu cuprindă România la intersecția flancului sudic cu cel estic este fără sens din punct de vedere strategico-militar". În afara argumentelor strategic-militare, președintele României subliniază, de fiecare dată, că pentru țara sa NATO nu reprezintă o alianță în jurul unor rachete sau tancuri, ci o alianță în jurul unor valori: democrație, economie de piață, înțelegere interetnică și intereligioasă, o cultură solidă. România condusă de el deține aceste valori și dorește ca ele să fie recunoscute public.[9]

Conflicte stinse.
Sursă de inspirație pentru zona de conflict

În luna iunie 1997, promisiunile pe care Emil Constantinescu i le făcuse vicepreședintelui american Al Gore la Summitul OSCE de la Lisabona erau îndeplinite în totalitate. La preluarea mandatului, Emil Constantinescu moștenise o situație dezastruoasă, nu numai pe plan intern, ci și pe plan extern. Tratatul cu Ungaria, semnat în septembrie 1996, cu sprijinul opoziției democratice, părea anihilat prin utilizarea de către președintele Iliescu, în timpul campaniei electorale, a unui violent mesaj antimaghiar. În mod stupid, acesta susținuse că Emil

Constantinescu, dacă va deveni președinte, va ceda Transilvania statului vecin. Reconcilierea istorică cu Ungaria a devenit fapt împlinit odată cu vizita președintelui Árpád Göncz în România (25-27 mai 1997) și a fost facilitată de relația personală dintre cei doi lideri.

S-au întâlnit prima dată la Budapesta, în 1994, unde Emil Constantinescu, ales în boardul Asociației Universităților Europene, participa la conferința rectorilor europeni. Universitarul român i-a propus o reconciliere culturală, bazată pe asumarea erorilor trecutului și construcția unui viitor european comun, plecând de la societatea civilă. Președintele Árpád Göncz, condamnat în 1956 la închisoare pe viață de regimul comunist, și apoi președinte al Uniunii Scriitorilor din Ungaria, a îmbrățișat această idee. Cei doi au rămas prieteni și dincolo de mandatele lor prezidențiale.

Trebuie reamintită aici o consecință importantă a valului revoluționar care a măturat Europa Centrală și de Est în 1989. Conflictele interetnice, înghețate în perioada dictaturilor comuniste, au ieșit la suprafață mai întâi în România în 15 martie 1990, la Târgu-Mureș. Într-o monstruoasă încercare de relegitimare, agenții poliției politice a fostului regim comunist au orchestrat o tentativă de război civil care anunța ceea ce mai târziu avea să se petreacă în fosta Iugoslavie. Etnicii români și maghiari, asmuțiți unii împotriva altora, s-au confruntat violent în piața centrală a orașului și numai reacția intelectualilor democrați a împiedicat o tragedie.

Șapte ani mai târziu, în aceeași piață din Târgu Mureș, Emil Constantinescu, președintele României, și Árpád Göncz, președintele Ungariei, erau aclamați de români și maghiari deopotrivă. Peste ani, președintele Göncz avea să mărturisească tuturor că acesta a fost unul dintre cele mai emoționante momente din viața lui pentru că, din atâtea mâini întinse pe care le-a strâns, nu putea deosebi dacă ele sunt ale unor maghiari sau români. Cel mai semnificativ rezultat al reconcilierii istorice româno-maghiare a fost acela că Ungaria a devenit unul dintre

susţinătorii integrării României în NATO şi Uniunea Europeană. La summiturile desfăşurate sub egida Parteneriatului pentru Pace, între ţările membre NATO şi ţările din Sud-Estul Europei şi Asia centrală, de la Madrid (iulie, 1997) şi de la Washington (aprilie, 1999), preşedintele Statelor Unite ale Americii, Bill Clinton, avea să declare că România este un model pentru celelalte ţări, iar reconcilierea istorică româno-maghiară, o sursă de inspiraţie pentru întreaga lume.[10]

În afara reglementării relaţiilor cu vecinii, prin reconcilierea istorică româno-maghiară, semnarea tratatului de bază cu Ucraina şi constituirea trilateralelor România–Polonia–Ucraina, România–Ucraina–Republica Moldova, România–Bulgaria–Grecia, România–Bulgaria–Turcia, o altă promisiune făcută lui Al Gore este îndeplinită la 18 mai 1997, când Guvernul aprobă proiectul de lege organică privind modificarea şi completarea Legii învăţământului nr. 84/1995, care prevede, printre altele, că persoanele aparţinând minorităţilor naţionale au dreptul de a studia şi de a se instrui în limba maternă, la toate formele, nivelurile şi tipurile de învăţământ şi că cetăţenii români, indiferent de naţionalitate, au obligaţia de a-şi însuşi în şcoală limba română.

La şapte luni de la preluarea mandatului, în afara democratizării ţării şi a demarării reformelor obligatorii în tranziţia spre economia de piaţă, Emil Constantinescu reuşise să împingă România spre îndeplinirea unui criteriu esenţial pentru admiterea în NATO, cerut insistent încă din 1994, la lansarea Parteneriatului pentru Pace: asigurarea securităţii prin rezolvarea divergenţelor teritoriale şi etnice.

Scrisori de la Paris şi Washington

La 14 iunie 1997, Emil Constantinescu primeşte un mesaj din partea lui Jacques Chirac, care îl anunţă că sprijinul Franţei pentru admiterea României în NATO a rămas neschimbat. A abordat acest subiect cu o zi înainte, la Poitiers, în cursul unei întâlniri cu Helmuth Köhl, cancelarul german, îl va aborda şi

la Consiliul European de la Amsterdam, programat peste două zile.[11]

La 15 iunie, preşedintele SUA îi scria preşedintelui României pentru a-l anunța că a luat decizia de a sprijini extinderea NATO doar cu Polonia, Cehia şi Ungaria. Bill Clinton apreciază progresul enorm pe care l-a făcut România sub conducerea „curajoasă şi înțeleaptă“ a lui Emil Constantinescu, decizia lui, luată după o atentă analiză, nu este un refuz al aspirațiilor României sau al României însăşi, astfel încât îşi reafirmă angajamentul de a conlucra cu preşedintele român pentru „susținerea progresului către un țel pe care îl împărtăşim: integrarea din ce în ce mai apropiată a României în comunitatea occidentală de națiuni şi în instituțiile acestora, inclusiv în NATO“.[12] Retorică diplomatică, fără îndoială, dar astăzi, la douăzeci de ani distanță, ştim că nu au fost cuvinte goale.

România devine un „măr al discordiei“ între aliații nord-atlantici. La Summitul G7 de la Denver, Bill Clinton recunoaşte public că, în confruntările de păreri dintre aliați, „merele discordiei“ sunt România şi Slovenia. Mai recunoaşte şi că România şi Slovenia ar fi nişte foarte buni parteneri în NATO şi tocmai de aceea problema se va rezolva fiindcă „peste 10 ani amândouă țările vor fi membre ale NATO“. „Pentru a elimina riscul slăbirii Alianței“, deocamdată, extinderea nu se poate face decât cu trei țări favorite. Dezacordul dintre Statele Unite ale Americii şi aliații săi europeni în privința includerii României în primul val al extinderii NATO continuă şi după reuniunea de la Denver.

Schimbare de poziție la Bonn

„Jocul“ se terminase? Încă nu. Pe 2 iulie 1997, Emil Constantinescu pleca la Bonn, pentru a se întâlni cu Helmuth Köhl. La Washington, numărul vocilor americane care încearcă să schimbe decizia preşedintelui Clinton creşte. În cazul în care acest lucru nu se va întâmpla, influentul Bob Dole cere o garanție pentru România şi o dată fermă pentru admiterea ulterioară.[13]

„Problema României" le produsese o primă mare surpriză americanilor la reuniunea miniştrilor de Externe din ţărilor membre NATO şi a celor din ţările candidate la Sintra, Portugalia (29-30 mai 1997). Programul summitului prevedea două reuniuni separate, mai întâi ţările NATO, apoi un dejun de lucru cu ţările candidate. Klaus Kinkel iese de la întrunirea NATO, se îndreaptă spre Adrian Severin şi îi spune: „Numai americanii sunt împotrivă". Pe lângă Franţa şi Italia, susţinătorii de forţă ai cauzei României, Germania a pledat şi ea în favoarea ţării noastre, simpatia pe care cancelarul Helmuth Köhl o avea faţă de preşedintele Constantinescu a contat foarte mult.

Prin ministrul conservator Malcolm Rifkind, care vizitase România la sfârşitul lunii ianuarie, Marea Britanie s-a raliat punctului de vedere european, fără a avea însă aceeaşi insistenţă, britanicii au mers întotdeauna pe mâna „verilor".[14] Madeleine Albright s-a văzut izolată, doar cu Islanda 100% de partea ei. Iritarea pe care a resimţit-o a crescut şi mai tare la întâlnirea cu miniştrii de Externe ai ţărilor candidate, când Adrian Severin a cutezat să i se împotrivească. Ministrului român de Externe i s-a părut obligatoriu să recurgă la acest gest, devenise o chestiune de demnitate. Nu s-a arătat nici arţăgos, nici iraţional, dar nici nu a dovedit acea flexibilitate în faţa celui puternic, care poate fi confundată cu slugărnicia. Nemulţumirea lui Adrian Severin a pornit de la faptul că ordinea alfabetică obişnuită nu a fost respectată şi asta pentru că doamna Albright a dorit ca ministrul de Externe ceh să fie aşezat lângă ea. Poziţia superioară care i s-a conferit reprezentantului Cehiei, ţara de origine a secretarului de stat american, a fost confirmată şi de prezenţa a doar două microfoane pe masă, unul pentru Madeleine Albright, celălalt pentru Josef Zieleniec. Înainte de a pleda pentru admiterea în NATO, Adrian Severin a ţinut să atragă atenţia că România are o voce suficient de puternică, încât să poată fi auzită şi fără microfon. Această formă de discriminare i se părea neacceptabilă şi voia să se ştie. [15]

Summit NATO la Madrid

8-9 iulie 1997

De obicei, întâmplările din spatele ușilor închise ale politicii înalte ajung să fie cunoscute la foarte mulți ani după ce ele au avut loc. Atunci când protagoniștii, retrași din activitate și eliberați de povara păstrării unor aparențe care țin de resorturile politicii externe proprii fiecărui stat sau chiar de obligația păstrării unor secrete de stat, pot vorbi relaxat despre evenimentele pe care le-au trăit. Astăzi se știe foarte bine că tema României a dat peste cap agenda Summitului de la Madrid. Confruntarea dintre peședintele Statelor Unite ale Americii, Bill Clinton, și președintele Franței, Jacques Chirac, a atins cote alarmante. [16]

Blocaj din cauza României?

Președintele Emil Constantinescu aștepta la Scroviștea rezultatele primei zi a reuniunii, urmând ca abia a doua zi, 9 iulie, să plece spre Madrid și era perfect informat în legătură cu furtuna care se stârnise. SIE aflase tot ce se întâmplase și îi prezentase informațiile.[17] Era acolo când a sunat Madeleine Albright, rugându-l să dea un comunicat de presă în care să anunțe că nu dorește ca problema României să blocheze summitul NATO. Președintele scrie o declarație care este trimisă prin fax la Agerpres, cu mențiunea de a fi transmisă pe fluxul internațional de știri. Parteneriatul Strategic cu SUA era mai important decât intrarea în NATO în primul val.

Nu sunt atât de naivă și nici atât de neinformată, încât să nu știu că această confruntare dintre Franța și Statele Unite avea și alte motivații, ele erau cunoscute, că pozițiile celor doi președinți erau determinate și de evidente constrângeri de politică internă, dar faptul că o țară cum este România a devenit subiectul principal al agendei unei reuniuni internaționale de o asemenea amploare mă face să simt cum respectul de sine atinge cote foarte ridicate. Mândria de a fi român este un sentiment care apare foarte rar și pot spune că l-am trăit deplin doar de două ori în viață: în timpul

mandatului preşedintelui Emil Constantinescu, citind referirile la el din presa internaţională şi constatând că performanţele lui sunt cruciale pentru destinul ţării, şi atunci când Klaus Iohannis a câştigat preşedinţia României, la 16 noiembrie 2014.

Köhl obţine compromisul

A fost nevoie de intervenţia cancelarului german Helmuth Köhl pentru a impune o soluţie de compromis: România nu este admisă în primul val al extinderii NATO, dar este nominalizată drept primul candidat pentru cel de-al doilea val al extinderii Alianţei.[18]

Ce s-a întâmplat pe 8 iulie la Palatul Congreselor din Madrid, în spatele uşilor închise, a povestit însăşi Madeleine Albright, recunoscând, totodată, izolarea pe care a trăit-o la Sintra. Jacques Chirac şi Romano Prodi au început reuniunea cu o pledoarie pentru o extindere mai largă, cu cinci state şi nu trei. Amândoi se refereau la România, cauza Sloveniei nu stârnea atâta pasiune. Bill Clinton şi-a prezentat argumentele şi le-a răspuns că, „din nefericire, după sfârşitul Războiului Rece, România a petrecut şapte ani pe linia de start. Între 1989 şi 1996, economia sa stagnase. Chiar dacă, în 1997, românii începuseră să facă ceea ce trebuie, nu făcuseră aceste lucruri suficient de mult timp". Argumentele şi contraargumentele ar fi continuat la nesfârşit, „spiritele se încinseseră, dar cancelarul german Helmut Köhl a convins pe toată lumea să lase armele deoparte". [19]

Recunoaşteri tardive

Era România cu adevărat pregătită pentru admiterea în NATO în iulie 1997? Cel mai convingător răspuns vine chiar din partea celui care s-a opus, la Summitul de la Madrid, extinderii Alianţei Nord-Atlantice cu cinci state.

După terminarea mandatului său, într-o discuţie privată cu Adrian Severin, într-un scurt concediu petrecut împreună pe insula Kos din Marea Egee, la invitaţia premierului grec Georgios

Papandreu, Bill Clinton a admis că România ar fi trebuit primită în NATO la Madrid, iar acest lucru ar fi dus, probabil, la evitarea crizei kosovare sau, cel puțin, războiul din Balcanii de Vest ar fi fost scurtat.[20]

Aniversarea a 50 de ani de la înființarea Alianței Nord-Atlantice a fost umbrită de războiul din Iugoslavia, astfel încât Summitul NATO de la Washington (23-25 aprilie 1999) nu a mai anunțat a doua extindere spre Est. România va primi invitația de aderare în 2002, la Summitul de la Praga, dar laurii acestei victorii nu au fost culeși de Emil Constantinescu.

Un deceniu în NATO

1 aprilie 2014

Parlamentul României se întrunește pentru a marca zece ani de la integrarea României în NATO și șaizeci și cinci de ani de existență a Alianței Nord-Atlantice. „Semnificația și importanța acestui moment ne apar cu atât mai evidente astăzi, când constatăm că amenințări de securitate pe care le consideram de mult depășite în spațiul european, cum ar fi anexarea Crimeii de către Rusia, prin încălcarea dreptului internațional, revin în prim-planul actualității. Aceste evoluții îngrijorătoare, pe care România le condamnă cu fermitate, vin să reconfirme validitatea premiselor care au stat la baza aderării țării noastre la NATO", se afirmă în declarația parlamentară.

La reuniunea solemnă sunt prezenți președintele în funcție și foștii președinți ai României, premierul în funcție și foștii premieri, președinții celor două camere, reprezentanții Casei Regale, liderii partidelor parlamentare, reprezentanții Corpului Diplomatic. Televiziunile transmit evenimentul în direct.

La Realitatea TV, cu privirea spre situația politică din Ucraina, evocată în declarația parlamentară și receptată cu îngrijorare în spațiul românesc, scriitorul și analistul politic Cristian Teodorescu readuce în atenția publicului mandatul președintelui Emil Constantinescu și acțiunile sale cruciale de politică externă, fără de care șansele României de a deveni membră a Alianței

Nord-Atlantice ar fi fost nule. Cu o zi înainte, pe site-ul Vox Publica, Cristian Teodorescu postase un comentariu cu același conținut.[21] Tot pe 31 martie, sub semnătura lui Horațiu Pepine, un punct de vedere asemănător difuza și Deutsche Welle, după ceremonia scurtă și sobră de la Palatul Cotroceni, dedicată aceluiași eveniment.[22]

Comentariul analistului politic Cristian Teodorescu este întrerupt de discursul lui Călin Popescu Tăriceanu, președintele Senatului: „Voința politică de integrare europeană și euroatlantică a cetățenilor României s-a exprimat ferm și clar cu prilejul alegerilor din 1996. Viziunea politică și curajul de a-și asuma decizii dificile pe care le-a manifestat guvernarea de coaliție dintre 1996 și 2000 au fost continuate ca angajament bipartizan în anii următori. Continuitatea de acțiune sistematică a celor mai importante instituții ale statului român în favoarea integrării europene și euroatlantice a avut drept corolar faptul că, la Summitul NATO de la Praga din 2002, România a fost invitată să adere la Organizația Atlanticului de Nord".

Și Crin Antonescu, fost președinte al aceleiași instituții și președinte al Partidului Național Liberal, subliniază în discursul său meritele lui Emil Constantinescu, căruia România trebuie să-i arate întreaga sa recunoștință pentru garanțiile de securitate câștigate prin admiterea în Alianța Nord-Atlantică: „Voi numi azi doi oameni, pentru că mi se pare că, încă și în această privință, trebuie să le fie făcută dreptate. Mulțumesc, în numele Partidului Național Liberal, Majestății Sale Regele Mihai I. Mulțumesc, în numele Partidului Național Liberal, domnului președinte Emil Constantinescu. Nu sunt singurii care au lucrat și care și-au asumat decizii curajoase – în cazul președintelui Constantinescu –, dar sunt poate oamenii ale căror merite au fost, până acum cel puțin, cel mai adesea trecute în umbră".

Cristian Teodorescu conchide: „Emil Constantinescu merită o statuie, pentru că și-a sacrificat viitorul politic punând pe primul plan interesul național".

NOTE

1. Interviu acordat de Emil Contantinescu agenției *Associated Press*, la 20 noiembrie 1996: „Nu se pune problema schimbării politicii externe, pentru că noi ne-am pronunțat pentru integrarea europeană și euroatlantică înainte de alegerile din 1992. Și aceasta a fost și una dintre temele campaniei mele electorale de acum patru ani. Noi am sprijinit, după cum se știe – Convenția Democratică și cu mine personal –, toate inițiativele Guvernului român și ale fostului președinte, privind integrarea în NATO. Se pune problema schimbării politicii interne, în așa fel încât ea să poată aduce România în situația de a îndeplini standardele economice și sociale necesare accesului în NATO și UE. Eu am fost singurul lider politic care a spus românilor adevărul. Le-am spus că nici NATO, nici Uniunea Europeană nu sunt instituții de binefacere, că pentru accesul în aceste instituții trebuie îndeplinite anumite condiții și pentru îndeplinirea acestora trebuie plătit un preț. Dar am precizat că acest preț românii nu îl vor plăti pentru NATO sau UE, ci pentru ei înșiși, pentru că ei sunt primii interesați ca economia românească să fie sănătoasă, ca Produsul Intern Brut să ajungă la cotele cerute de standardele economice, ca produsele românești să facă față unui regim concurențial global și ca standardele sociale să fie asemănătoare celor din țările democratice avansate".
2. Generalul Constantin Degeratu devenea șef al Marelui Stat Major al Armatei Române în ianuarie 1997 și mi-a povestit cu ce se confrunta: „În situația în care se găsea România, între două focare de conflict, din fosta URSS și din fosta Iugoslavie, nevoia unei ancore de securitate era acută și era clar că singura soluție exista în Vest, direcție în care trebuia să meargă și societatea românească. Din acest punct de vedere, factorii politici au acționat corect. În proiectul de strategie de securitate națională, așa-numitul concept integrat pentru securitate națională, apar elemente cu privire la apropierea de NATO. Și în documentele politice apar asemenea idei, chiar dacă din partea vestică au existat mult mai multe reticențe față de România, față de conducerea politică din România, față de societatea românească decât cele manifestate față de Ungaria, Polonia, Cehia. Un pas extrem de important a fost semnarea Parteneriatului pentru Pace – România a fost prima țară care l-a semnat –, dar reticențele s-au păstrat în continuare pentru că, din perspectivă vestică, perioada 1992-1996 rămâne una destul de înghețată. În discuțiile cu caracter informal pe care le-am avut, nu ne credeau că vrem cu adevărat să intrăm în NATO. Nu credeau că nu suntem de orientare prosovietică. Ba mai mult, aveau și percepția stupidă că Armata Română ar putea da o lovitură de stat, care să îndrepte societatea într-o altă direcție. Toate aceste opinii pot fi privite

astăzi cu oarecare blândeţe, dar ele explică de ce în 1997 candidatura României nu era în calcul pentru primul val al extinderii NATO. Până în 1996, conducerea politică a ţării nu a fost credibilă, chiar dacă a făcut deschideri mari în această direcţie, pentru că o asemenea opţiune era absolut necesară, în condiţiile existenţei celor două focare de conflict despre care am vorbit. Sprijinul oferit regimului politic al lui Miloşevici a creat dubii pe termen lung în legătură cu seriozitatea angajamentului nostru către NATO. Astfel încât în 1997 am avut mari probleme în a dovedi că suntem serios angajaţi pe acest drum".

3. Scrisoarea adresată de Tom Lantos preşedintelui român la 25 februarie 1997 confirmă excelenta impresie pe care i-a lăsat-o acestuia ultima vizită în România şi faptul că este decis să-şi respecte promisiunile făcute la Bucureşti. Corespondenţă diplomatică, Congresul Statelor Unite, Camera Reprezentanţilor, Washington, D.C. 20515: „După cum am discutat în timpul întâlnirii noastre, susţin cu putere includerea României în grupul de ţări invitate să adere la NATO, în momentul în care invitaţiile vor fi lansate, în urma Summitului de la Madrid din vara acestui an. Aş dori să vă informez în legătură cu întâlnirile pe care le-am avut de când ne-am văzut ultima dată, prin care am promovat admiterea României la NATO. În conversaţii private şi în cuvântări publice la Comitetul de Relaţii Internaţionale al Camerei Reprezentanţilor, acum aproximativ trei săptămâni, i-am solicitat noului Secretar de Stat, Madeleine Albright, să susţină admiterea României în NATO. În conversaţii private şi în discuţii publice, la Bruxelles, cu Ambasadorul Statelor Unite la NATO, Robert Hunter, am adoptat aceeaşi poziţie şi i-am solicitat sprijinul. Recent m-am întors dintr-o delegaţie a Congresului, care s-a întâlnit cu o serie de lideri europeni. În timpul întâlnirilor noastre, am solicitat din nou ca România să fie invitată să adere la NATO în această vară. Printre persoanele cu care am avut această discuţie în Regatul Unit au fost dl. Michael Heseltine, viceprim-ministru, Sir Nicholas Bonsor, ministru de Stat la Ministerul Afacerilor Externe, dl. Michael Portillo, ministru al Apărării. În Germania am făcut un demers similar pe lângă cancelarul Helmut Köhl şi ministrul de Externe, Klaus Kinkel. Vineri, pe 21 februarie, am avut o cuvântare de deschidere la o conferinţă despre relaţiile dintre Statele Unite şi Europa la Centrul pentru Studii Strategice şi Internaţionale de la Bruxelles. Am inclus o listă cu participanţii la acea conferinţă, care cuprinde pe Lamberto Dini, ministrul de Externe al Italiei, Wlodzimierz Cimoszewicz, prim-ministrul Poloniei, precum şi o serie de lideri guvernamentali, parlamentari şi oameni de afaceri americani şi europeni. În cuvântul meu de deschidere am solicitat din nou cu toată puterea includerea României în primul grup de naţiuni invitate să adere la NATO. În întâlniri cu oficiali ai Uniunii Europene

am solicitat, de asemenea, începerea promptă a procesului de admitere a României la Uniunea Europeană, precum și lansarea unei invitații către România pentru aderarea la NATO. Printre persoanele cu care m-am întâlnit s-au numărat președintele Comisiei Europene a UE, dl. Jacques Santer, și principalii săi asociați. Am adus aceleași argumente la întâlnirile cu o delegație specială a Parlamentului UE. Am dorit să vă informez în legătură cu aceste conversații pe care le-am avut recent. După cum v-am spus în timpul întâlnirii noastre de la București, nu numai că sunt convins că România ar trebui să fie invitată să adere la NATO odată cu lansarea primelor invitații, dar fac presiuni active și agresive pentru o evaluare favorabilă de către toți cei implicați în această decizie". Corespondența diplomatică este preluată de pe site-ul www.constantinescu.ro.

4. Cristian Tudor Popescu, editorial publicat pe prima pagină a cotidianului *Adevărul* la 5 februarie 1997: „Îmi îngădui să afirm, punând în joc credibilitatea mea ca gazetar, că președintele României a realizat tot ce era omenește posibil pentru a sensibiliza conducerea NATO. Ce va fi mai departe depinde de rotițele necruțătoare ale marii politici. (...) Cred că dincolo de buna prestație a domnului Constantinescu, ceea ce a contribuit decisiv la acceptarea sa de către vestici este, trebuie s-o spun, impresia de necomunism lăsată de apariția sa".
5. Agenția de presă *Reuters*: „Până la victoria în alegeri a președintelui Constantinescu, România avea șanse reduse de admitere, într-un interval previzibil, în structurile euroatlantice pentru că foștii ei conducători comuniști au demonstrat că aprobau doar în declarații sensul reformelor ce se cereau înfăptuite. Odată cu alegerile din noiembrie 1996, când situația s-a schimbat radical, politicienii occidentali s-au angajat să sprijine noua conducere și pentru a evita repetarea crizei declanșate în Bulgaria".
6. Corespondență diplomatică. Scrisoare adresată de Bill Clinton, președintele SUA, senatorului Edward Kennedy, 10 aprilie 1997: „Mulțumesc pentru scrisoarea referitoare la progresele României legate de reforma democratică și de piață liberă, în urma alegerii președintelui Constantinescu din toamna trecută. Sunt de acord cu opinia dumneavoastră că președintele Constantinescu și noul guvern al României au fost în egală măsură ofensivi și curajoși în confruntarea cu problemele țării. În afara lansării unor reforme rapide de piață liberă și a grijii pentru relațiile interetnice, România și-a îmbunătățit rapid legăturile cu Ungaria și lucrează la încheierea unui tratat major cu Ucraina. Acestea au fost spre beneficiul poporului român și au contribuit considerabil la armonia și securitatea regională. În România pare să existe un consens puternic în sprijinul locului pe care să-l ocupe

țara într-o Europă integrată. De fapt, perspectiva de a intra într-o familie a democrațiilor occidentale și în instituțiile acesteia a fost un stimul puternic pentru ca România să-și adâncească reformele și să-și îmbunătățească relațiile cu vecinii. Președintele Constantinescu se confruntă cu multe provocări, mai ales în ceea ce privește stabilizarea și reformarea economiei. După cum i-a spus vicepreședintele Gore, în timpul întrevederii lor la Summitul OSCE din decembrie, de la Lisabona, Statele Unite doresc să susțină eforturile României în aceste direcții. Având în vedere recentele realizări, sunt de acord cu dumneavoastră că este potrivit ca Statele Unite să încurajeze deschis reforma continuă din România".

7. Pasaj dintr-un amplu interviu acordat Laurei Ganea de generalul Constantin Degeratu, încă nepublicat: „Am susținut ferm și tare că România trebuie să fie invitată în NATO la Summitul de la Madrid. Gândul meu a fost acela că va rămâne consemnat în stenograme faptul că șeful Statului Major al Armatei Române, rațional și conștient, face toate eforturile în această direcție. În acest fel, am înlăturat argumentul că românii nu prea vor să intre în NATO. Totul pornea de la percepția României în societatea și clasa politică americană. Să nu uităm că România a reprimit clauza națiunii celei mai favorizate, un soi de certificat prenupțial în domeniul relațiilor bilaterale, abia în 1996. Așadar, pentru americani rămăseserăm până atunci băieții răi. Alegerea lui Emil Constantinescu în funcția de președinte al României a schimbat acest punct de vedere, dar americanii voiau dovezi".
8. Lia Roberts, Consul Onorific al României în SUA, fost președinte al Partidului Republican în Nevada: „Din perspectiva românilor care trăiau în afara țării, ideea integrării României în NATO a fost un moment extrem de important, a fost confirmarea a ceea ce România avea de oferit ca țară aflată la limita geografică a extinderii NATO la acel timp. A fost un moment de mare intensitate, de unire a tuturor românilor într-un ideal comun de sprijinire a țării și de către cei aflați în afara ei, pentru a ne aduce întreaga contribuție țării noastre, căreia sufletele noastre îi aparțin pentru totdeauna. Românii au sprijinit complet integrarea în NATO, diversele comunități din SUA și din întreaga lume au făcut petiții pentru a fi trimise Guvernului american, sprijinind țara în care ne-am născut. A fost un moment de mare mândrie pentru toți românii când România a fost integrată în NATO.

   Alexandru Șerban, director Casa NATO în timpul guvernării Adrian Năstase (2000-2004): „Eu am prins cele două momente importante pentru aderarea României la NATO, în 1997 și 2002, pe câte un mal al Oceanului Atlantic. În 1997, pe vremea președintelui Constantinescu, trăiam în Statele Unite, unde eram stabilit de aproape 20 de ani și am

văzut cu ochii unui româno-american cum s-a desfășurat candidatura la NATO. În anii care au urmat, prin misiunile în care alături de trupe NATO, în zona Balcanilor, în mai multe operațiuni ale ONU și ale NATO, România și-a profilat mai bine calitatea de membru de facto al Alianței."

9. Interviu acordat de președintele României cotidianului *Corriere della Sera* (2 mai 1997). La întrebarea legată de procentul covârșitor al populației care susține integrarea în NATO, Emil Constantinescu răspundea: „Este o întrebare firească, pe care mi-am pus-o chiar eu mai întâi în fața persistenței, în toate sondajele de opinie, a dorinței de intrare în NATO a peste 90% din populația României. Chiar atunci când întrebarea s-a pus sub forma: «Cunoscând faptul că intrarea în NATO va costa România patru miliarde de dolari, doriți în continuare să intrați în NATO?», 70% au răspuns da. În aceste condiții, toată clasa politică românească, nu numai președintele, s-a angajat cu toată forța în această acțiune de nominalizare a României în primul val. Trebuie să vă spun că în acest moment România nu este amenințată de nimeni și nici nu amenință pe nimeni. Ea și-a rezolvat în mod excelent toate problemele cu vecinii, în primul rând cu Ungaria, iar în ziua de 3 mai 1997 vom parafa tratatul cu Ucraina. Relațiile noastre cu vecinii nu sunt numai normale, sunt chiar prietenești. România are o deplină stabilitate internă și este un pilier de stabilitate regională. În urmă cu două zile, am avut întâlniri cordiale cu președinții Ucrainei, Moldovei, Turciei și Bulgariei, pentru a stabili cele mai strânse forme de cooperare, iar peste câteva zile îl aștept aici pe președintele Ungariei. De aceea am spus că aceasta este întrebarea normală care se pune. Motivul este altul, nu dorința de a obține protecție. România nu vede în NATO o alianță în jurul unor rachete sau tancuri, ci ca pe o alianță în jurul unor valori. Aceste valori sunt: democrația consolidată, o economie de piață eficientă, o mentalitate de bună înțelegere interminoritară, intereligioasă și o cultură solidă. Acum, România deține aceste valori și dorește ca ele să fie recunoscute public. Ritmul schimbărilor din ultimele luni, în România, a fost extrem de rapid și greu de perceput în Occident, din cauza vitezei. Am constatat că prăbușirea Cortinei de Fier nu a însemnat și căderea unei cortine informaționale, astfel că problema intrării în NATO este pentru noi o problemă de demnitate, de recunoaștere a actualului nostru statut, după șapte ani de stagnare relativă care a urmat căderii regimului comunist. Pot afirma, cu toată tăria, că în acest moment România îndeplinește toate condițiile de intrare în NATO. La rândul nostru, și noi putem pune întrebarea: «Oare ce ar mai fi trebuit să facă România și nu a făcut, ca să fie calificată pentru primul val?» Pentru că, pe de altă parte, NATO are nevoie de România. După părerea mea, o extindere a NATO care să nu cuprindă România la intersecția flancului sudic cu cel estic este fără sens

din punct de vedere strategico-militar. Italia şi Franţa au fost primele ţări care au susţinut intrarea României în primul val, pentru că au înţeles cel mai bine aceste argumente. Ele au fost urmate de celelalte ţări din flancul sudic, Spania, Portugalia, Grecia şi Turcia, care susţin puternic România. În ultimul timp, numărul ţărilor care susţin deschis România a crescut, fiind completat şi cu ţări din Europa Centrală şi Nordică, şi cu Canada".

10. La summiturile desfăşurate sub egida Parteneriatului pentru Pace, între ţările membre NATO şi ţările din Sud-Estul Europei şi Asia centrală, de la Madrid (iulie 1997) şi de la Washington (aprilie 1999), preşedintele Statelor Unite ale Americii, Bill Clinton, avea să declare că România este un model pentru celelalte ţări, iar reconcilierea istorică româno-maghiară, o sursă de inspiraţie pentru întreaga lume.
11. Corespondenţă diplomatică. Scrisoare de la Jacques Chirac, preşedintele Republicii Franceze, adresată preşedintelui României, Emil Constantinescu, 14 iunie 1997: „Ţin să vă asigur de sprijinul neschimbat şi hotărât al Franţei pentru adeziunea României la NATO în primul val al extinderii. Cu sprijinul partenerilor săi din Alianţă, care împărtăşesc acest obiectiv, Franţa va continua să sprijine, de o manieră hotărâtă, candidatura României, până la Summitul de la Madrid. În acest sens, după ce am evocat din nou acest subiect cu cancelarul Köhl, în data de 13 iunie, la Poitiers, urmează să îl abordăm împreună cu partenerii noştri din Uniunea Europeană, cu ocazia Consiliului European, care se va ţine la Amsterdam, între 16 şi 17 iunie."
12. Corespondenţă diplomatică. Scrisoare adresată de Bill Clinton, preşedintele SUA, preşedintelui României, Emil Constantinescu, 15 iunie 1997: „Am apreciat ocazia de a vă vedea la Haga, la comemorarea Planului Marshall. Aşa cum am spus în cuvântarea mea, apreciez foarte mult progresul enorm pe care l-a făcut România sub conducerea dumneavoastră curajoasă şi înţeleaptă, de când aţi devenit preşedinte în decembrie trecut. Cunosc, de asemenea, foarte bine şi respect dorinţa puternică a ţării dumneavoastră de a fi una dintre ţările invitate să înceapă negocierile de aderare la Summitul NATO de la Madrid din luna viitoare. Decizia mea de a susţine trei ţări în începerea negocierilor de aderare anul acesta a fost luată după o analiză atentă. Vă rog să-mi permiteţi să clarific faptul că decizia mea nu este un refuz al aspiraţiilor NATO ale României şi nici al României. România se află pe calea cea bună şi eu rămân profund impresionat de realizările recente ale ţării dumneavoastră: accelerarea reformelor economice în România, breşa remarcabilă în relaţiile cu vecinii Ungaria şi Ucraina, orientarea istorică a României către comunitatea etnică maghiară, contribuţia României la securitatea europeană prin contribuţia sa la Forţa Multilaterală de Protecţie din Albania. Aceste realizări şi încrederea mea în hotărârea

poporului român de a continua pe un drum reformist și democratic îmi reîntăresc angajamentul de a conlucra cu dumneavoastră pentru susținerea progresului către un țel pe care îl împărtășim: integrarea din ce în ce mai apropiată a României în comunitatea occidentală de națiuni și în instituțiile acesteia, inclusiv în NATO".

13. Corespondență diplomatică. Scrisoare de la Bob Dole, senator al SUA, adresată președintelui României, Emil Constantinescu, 2 iulie 1997: „Sunt recunoscător pentru faptul că am avut ocazia să aud părerile dumneavoastră în legătură cu extinderea NATO. Mi-am exprimat public părerea că România ar trebui invitată să se alăture Alianței acum și că, în caz contrar, România va trebui să primească o garanție și o dată fermă pentru admiterea ulterioară."
14. Pasaj dintr-un amplu interviu acordat de Adrian Severin Laurei Ganea, încă nepublicat: „Nu numai că Germania a anunțat la Sintra că sprijină aderarea României la NATO în primul val de extindere a alianței, dar a și pledat în favoarea noastră. Iar asta a fost peste așteptări. A doua surpriză a fost Marea Britanie. Este foarte adevărat că Marea Britanie, urmând întotdeauna poziția americană, nu a avut insistența Germaniei. Mai trebuie spus, în ceea ce privește Germania, că și cancelarul Helmuth Köhl a fost capacitat în favoarea noastră, iar simpatia pe care o avea față de președintele Constantinescu a contat foarte mult. Italia s-a manifestat ferm în sprijinul nostru, și chiar cu mai multă subtilitate tactică decât Franța. Franța a funcționat ca un berbece de asalt, a atacat pe centrul frontului, și din această cauză a creat și contrareacții. Momentul dramatic, și de speranță pentru noi, a fost când Statele Unite s-au trezit doar cu Islanda alături, ceea ce marca izolarea ei. Noi nu participam la discuție, urma să fim primiți într-o întâlnire separată, la un dejun de lucru. Țin minte că Klaus Kinkel a ieșit din ședință, a venit la mine și mi-a spus: «Numai americanii sunt împotrivă». La Madrid, însă, Marea Britanie nu a mai fost reprezentată de prim-ministrul John Major și ministrul de Externe Malcolm Rifkind, pentru că între timp se produsese o schimbare politică. Nimeni nu a anticipat că orgoliul american va juca un asemenea rol în luarea deciziei".
15. Pasaj dintr-un amplu interviu acordat de Adrian Severin Laurei Ganea, încă nepublicat: „La Sintra, doamna Albright ne-a invitat pe toți miniștrii de Externe ai țărilor candidate la un mic dejun de lucru. Un mic dejun la care, din start, am observat un detaliu nu foarte încurajator. Ordinea la care eram așezați la masă, fiecare cu stegulețul țării lui în față, era bizară, iar pe masă se găseau doar două microfoane. Unul era plasat în fața doamnei Albright, celălalt în fața ministrului de Externe ceh din pricina căruia, pentru a fi așezat lângă doamna Albright, se stricase ordinea alfabetică obișnuită. Era de la sine înțeles că cehului i se oferă o

poziţie superioară. Doamna Albright a început să ne explice că nu este cazul să insistăm foarte mult, că trebuie să lăsăm ţările membre NATO să decidă în privinţa primului val al extinderii şi că decizia SUA va fi foarte obiectivă, pentru că ea se bazează pe o serie întreagă de criterii, pe care a început să le enumere. Imediat după aceea i-a dat cuvântul ministrului de Externe ceh, care a scos nişte hârtii pregătite dinainte şi a început să citească un mesaj de totală adeziune la ceea ce spusese doamna Albright. După ce intervenţia lui s-a terminat, doamna Albright a adăugat că ea bănuieşte că noi nu mai avem nimic de spus, că este grăbită şi trebuie să plece, dar, dacă, totuşi, cineva mai are ceva de menţionat să semnalizeze. Stăteam în faţa doamnei Albright şi i-am atras atenţia că vreau să vorbesc. M-am simţit obligat să spun că România are o voce suficient de puternică pentru a nu mai avea nevoie de microfon şi toată lumea a înţeles că nu am acceptat această formă de discriminare, cu atât mai mult cu cât discriminarea era vădit subiectivă. Se ştiau afinităţile doamnei Albright faţă de Republica Cehă; Domnia Sa este născută în Cehia. Înţeleg şi respect aceste sentimente, dar nu puteam să înţeleg şi să respect discrimarea care decurgea din ele. Am anunţat că salut şi eu abordarea «obiectivă» a Statelor Unite şi, evident, cuvântul «obiectiv» suna strident în acel context. Apoi am subliniat că aş vrea să mai adaug un criteriu: România. Toată lumea a întrebat: ce criteriu e ăsta? Am răspuns că este vorba de criteriul respectării criteriilor. Dacă România va fi primită în NATO, întrucât ea îndeplineşte toate criteriile stabilite de SUA, înseamnă că acele criterii au fost respectate. Dacă România nu va primită în NATO, înseamnă că nu vor fi respectate criteriile pe care doamna Albright ni le-a prezentat. Să spunem lucrurilor pe nume: ori avem criterii şi le respectăm, ori avem criterii, dar nu le respectăm. În momentul în care eu am tăcut, toţi ceilalţi colegi au ridicat mâna, semn că vor să vorbească şi ei. Nu mai ţin minte cine a fost primul. Cred că era vorba de colegul slovac. Cert este că toate fulgerele şi trăznetele au căzut pe capul lui. Doamna Albright l-a făcut praf. După aceea au vorbit toţi ceilalţi şi fiecare a primit câte o replică dură din partea secretarului de stat american. Eu am fost singurul căruia nu i s-a adresat, până la sfârşitul acelei reuniuni, nicio replică. Abia la sfârşit, doamna Albright a spus cam aşa, privindu-mă ucigaş: «Vreau să-i spun domnului ministru Severin că vom respecta aceste criterii întrucât suntem obiectivi. Şi, dacă sunt subiectivă, ce-i cu asta?»

16. William Clinton: „My life" (2004), „Viaţa mea", versiunea în limba română (2005), Bucureşti, Editura RAO.
17. Pasaj dintr-un interviu acordat Laurei Ganea, încă nepublicat, de generalul în rezervă Ioan Popa, ofiţerul de legătură între preşedintele Emil Constantinescu şi Serviciul de Informaţii Externe: „Prin inter-

mediul omologilor noştri spanioli, cu care stabilisem o relaţie de colaborare excelentă, SIE ştia tot ce se întâmplase. I-am prezentat preşedintelui aceste informaţii dimineaţa, înainte de plecarea delegaţiei române spre Madrid. Spaniolii ne-au informat despre decizia Franţei de a se opune oricărei propuneri americane, dacă americanii nu găsesc o soluţie convenabilă pentru România. Preşedintele Chirac s-a arătat foarte categoric în faţa lui Bill Clinton, iar cel care a găsit soluţia salvatoare a fost Helmuth Köhl. Cancelarul german îi promisese preşedintelui României că ne va susţine cauza la Madrid şi s-a ţinut de cuvânt. Jacques Chirac şi Helmuth Köhl ne-au susţinut cu tărie în faţa americanilor şi au obţinut ca România să fie nominalizată drept favorită pentru cel de-al doilea val al extinderii NATO. Preşedintele Constantinescu ştia că România nu va fi admisă în primul val, dar noi ne-am comportat ca şi cum decizia urma să fie luată la Madrid, iar rezultatul final a fost acela că România a obţinut tot ce putea obţine: nominalizarea în fruntea plutonului pentru cel de-al doilea val al extinderii. Pentru a menţine acest statut, Emil Constantinescu a impulsionat reformele din România şi a plătit pentru asta un cost politic foarte mare".

18. Roland Asmus: Opening NATO's Door - How The Aliance Remade Itself for a New Era (2002), New York, Columbia University Press
19. Madeleine Albright, „Doamna secretar de stat", Editura RAO, 2004: „Nu ne aşteptam să întâlnim vreo opoziţie faţă de cei trei candidaţi pe care intenţionam să-i sprijinim, Polonia, Ungaria şi Republica Cehă, dar ştiam că vor exista nemulţumiri legate de refuzul nostru de a-i sprijini şi pe alţii. Era cazul României, a cărei candidatură era sprijinită de preşedintele Franţei, Jacques Chirac. România avea noi lideri care iniţiau reforme economice şi care încercau reconcilierea cu rivalii tradiţionali din regiune. Poporul român era cel mai entuziast în ceea ce priveşte intrarea în NATO decât, îmi pare rău să o spun, cehii. Din nefericire, după sfârşitul Războiului Rece, România a petrecut şapte ani pe linia de start. Între 1989 şi 1996, economia sa stagnase. În 1997, românii începuseră să facă ceea ce trebuie, dar nu făcuseră aceste lucruri suficient de mult timp. Dacă România era o candidată care înflorea, Slovacia era una pe cale să se veştejească. (...) Aparent, Chirac fusese foarte activ în activitatea sa de lobby. Majoritatea celor 16 miniştri au spus că preferau includerea a mai mult de trei state. Ştirile de la Sintra lăsau să se înţeleagă că Statele Unite erau izolate, ceea ce la suprafaţă era adevărat. Doar Marea Britanie şi Islanda îşi exprimaseră o poziţie asemănătoare cu a noastră. (...) Însă Chirac, care nu pierdea nicio ocazie pentru a sublinia deosebirile dintre politica franceză şi cea americană, era decis să-şi joace cărţile până la sfârşit, deşi acestea nu-i permiteau să câştige. Când summitul s-a reunit la Madrid, Chirac împreună cu premierul italian Romano Prodi au adus

argumente în favoarea admiterii a cinci membri. Preşedintele Clinton a subliniat motivele care stăteau la baza limitării primului val. Spiritele se încinseseră, dar cancelarul german Helmut Köhl a convins pe toată lumea să lase armele deoparte. (...) Românii ar trebui să ştie că aveau să fie luaţi serios în consideraţie pentru aderare, dacă vor continua reformele, iar acest lucru era valabil şi pentru baltici, pentru Slovenia şi pentru alţi candidaţi. Ca urmare a iniţiativei lui Köhl, comunicatul de la Madrid limita invitaţiile la cele trei ţări, dar stabilea principiul porţii deschise – un proces de luare în consideraţie a viitorilor candidaţi".

20. Pasaj dintr-un amplu interviu acordat de Adrian Severin Laurei Ganea, încă nepublicat: „În ceea ce priveşte pregătirea tehnică, eu cred că la data Summitului de la Madrid România era suficient pregătită pentru a se integra în Alianţă, chiar dacă, evident, mai puţin pregătită decât la data intrării ei efective în 2003-2004. Aceasta i-a permis să se comporte ca „un membru de facto" al NATO atât în 1997, cât şi în anii următori, inclusiv din punct de vedere militar. Este motivul pentru care cred că decizia luată la Madrid, respectiv de a amâna invitarea României a fost o eroare politică. O eroare pe care, în final americanii, principalii autori ai hotărârii, au recunoscut-o. Într-o discuţie privată avută cu preşedintele Clinton, după terminarea mandatului acestuia, în timpul unui scurt concediu petrecut împreună la invitaţia unui prieten comun, premierul grec Georgios Papandreu, în insula Kos din Marea Egee, acesta a admis nu numai că România ar fi trebuit primită în NATO la Madrid, ci şi că, dacă ar fi fost admisă, probabil că s-ar fi putut evita criza kosovară sau cel puţin războiul din Balcanii de Vest ar fi fost scurtat".

21. Cristian Teodorescu, *Vox Publica*, 31 martie 2014, „Mulţumesc domnule preşedinte Constantinescu pentru NATO şi UE": „Astăzi doar detractorii lui cei mai înverşunaţi nu acceptă că profesorul de geologie e preşedintele căruia România îi datorează cele două schimbări fundamentale ale destinului ei, cu care s-au lăudat alţi doi preşedinţi, care au tăiat panglicile acestor schimbări şi s-au pozat în locul lui la umbra tricolorului. Ion Iliescu a cules roadele politicii sale pro-NATO, în după-amiaza curcubeului de la Bucureşti, la care s-a uitat alături de George Bush jr. Traian Băsescu s-a putut lăuda că în timpul primului său mandat România a fost primită în Uniunea Europeană, deşi cel care a făcut paşii esenţiali pe drumul aderării a fost acelaşi Emil Constantinescu cu ajutorul premierului Mugur Isărescu. Lui Emil Constantinescu i s-a reproşat că n-a reformat România, aşa cum promisese în campania electorală şi aşa cum aştepta Occidentul din partea regimului său. Ce putea face însă Constantinescu pentru a mobiliza o coaliţie ai cărei membri de-abia se suportau? Chiar dacă preşedintele arăta direcţia şi-şi bătea ceasul cu degetul, majoritatea parlamentară era cea care ar fi trebuit să voteze

legile care să convingă Occidentul și în special Statele Unite să accepte că România putea fi un membru de încredere al NATO. Constantinescu a jucat perfect cărțile pe care le avea în mână. În timpul războiului din fosta Iugoslavie a acordat aviației NATO dreptul de a survola spațiul aerian al României. A avut relații amicale cu președintele american, Clinton, cel care a venit la București într-o vizită de consolare după ce România n-a fost primită în NATO în primul val, cu premierul britanic Blair, cu președintele Havel. El a scos România din izolarea în zona gri la care părea condamnată în timpul regimului Iliescu, și dacă Parlamentul ar fi legiferat în spirit occidental și cu ochii la ceas, Constantinescu ar fi avut poate meritata satisfacție ca România să intre în NATO în timpul mandatului său. De Uniunea Europeană încă nu putea fi vorba. Cei care vorbesc acum despre unitatea politică din România în vederea intrării în NATO, uită cum îl contrau pe Constantinescu, străduindu-se să-l depuncteze pentru că, în loc să rămână neutru, îi lăsase pe americani să treacă prin spațiul nostru aerian, în drum spre Iugoslavia".

22. Horațiu Pepine, *Deutsche Welle*, 31 martie 2014, „O evocare a drumului României către NATO": „Președintele Traian Băsescu a organizat la Palatul Cotroceni o ceremonie pentru aniversarea a 10 ani de la intrarea în NATO, la care au fost invitați foștii șefi de stat Ion Iliescu și Emil Constantinescu. Ceremonia a fost gravă și emoționantă poate și datorită contextului. Cu trupele rusești masate la frontiera Ucrainei, NATO nu mai este ceva plictisitor și criticabil. Discursul cel mai interesant a fost al președintelui Emil Constantinescu. Era întru câtva de așteptat, căci perioada cuprinsă între 1996 și 2000 a fost cea mai importantă în traseul României către Alianța Nord-Atlantică. A fost momentul originar al creației și al curajului politic, restul reprezentând rutina lucrului deja încheiat. Președintele Ion Iliescu a avut la rândul său o contribuție prețioasă, care nu trebuie minimalizată, dar el nu a dat niciodată impresia sincerității. În timp ce Emil Constantinescu și partidele «istorice» îi reprezentau pe aceia care după 1947 i-au așteptat multă vreme pe americani, refuzând să creadă că Occidentul a abandonat România barbariei sovietice, pe aceia care și-au păstrat speranța chiar în închisorile comuniste, Ion Iliescu și întregul contingent de foști demnitari ai regimului comunist reprezentau versantul celălalt, al celor care exultaseră la victoria sovietelor și care își construiseră viața pe tema combaterii imperialismului american. Decenii întregi, oamenii își conservaseră atașamentele simbolice și se întristau ascultând știrile care anunțau emfatic doborârea unor avioane americane în Vietnam. Ori deveneau melancolici aflând avansurile sovietice în spațiul cosmic, căci știau prea bine că orice izbândă morală a URSS se traducea prin prelungirea sistemului represiv. Țărăniștii și liberalii care au parcurs

întreaga istorie postbelică și mai tânărul președinte Emil Constantinescu erau reprezentanții acestui segment de societate care suferise pierderi radicale și care nu avea nici cea mai mică dilemă legată de traseul pe care urma să-l aleagă România. Dacă printre foștii comuniști se găseau oameni inteligenți și nutrind un salvator oportunism, oameni capabili să înțeleagă rațional că NATO este cea mai bună opțiune, anticomuniștii «născuți și nu făcuți» alegeau NATO din sentiment. Or, abia sentimentul politic era acela care putea mobiliza energii și putea inspira curajul în situații dramatice. Pentru cine cunoaște istoria românească «pe dinăuntru», este evident că numai CDR putea fi forța care să împingă în mod decisiv România către Occident, căci numai în sânul acestei grupări se puteau găsi suficiente rezerve de cultură interbelică, de frustrare și totodată de speranță care să alunge toate ezitările. Liderul PD din vremea aceea, Petre Roman, a avut și el un rol important, căci făcea parte din a doua generație a «ilegaliștilor», care înțelesese ea însăși, din intimitatea cercurilor conducătoare, cât de radical era eșecul regimului comunist. Dar Petre Roman nu era cu adevărat exponentul votanților FSN, caracterizați mai curând printr-un amestec de teamă și resentiment, ostili oricărei deschideri".

Lisabona, Istanbul, București: drumul României spre președinția OSCE

Primul summit al preşedintelui

OSCE are cincizeci şi cinci de state membre, se întinde de la Vancouver la Vladivostok şi răspunde de securitatea a peste un miliard de oameni[1]. Cincizeci şi cinci de preşedinţi sau prim-miniştri se aşază în jurul unei mese ovale, având în spatele lor întreaga delegaţie şi rostesc discursuri formale. Acesta este programul „la vedere". Plictisitor, în general. Importante sunt discuţiile din „spatele uşilor închise".

La Lisabona, în spatele acestor uşi închise, Emil Constantinescu a schimbat percepţia asupra României, privită până atunci ca o ţară în care nu poţi avea încredere şi a stopat intenţia Ucrainei de a ne prezenta drept un „stat imperialist şi revanşard".

La Istanbul, alături de Petru Lucinschi, preşedintele Republicii Moldova, a obţinut de la Boris Elţîn promisiunea de începere a retragerii armamentului rusesc din Transnistria şi votul unanim prin care România prelua preşedinţia organizaţiei în 2001-2002.

La Bucureşti, în întâlniri succesive cu actorii-cheie, a pregătit alegerea lui Adrian Severin în funcţia de preşedinte al Adunării Parlamentare a OSCE. A fost primul om politic din fostul bloc sovietic ales în fruntea unei organizaţii care acoperea statele din întreaga emisferă nordică.

Lisabona, 2-3 decembrie 1996

Era preşedinte al României de numai trei zile şi se îndrepta spre prima reuniune internaţională la vârf: Summit-ul OSCE. Nu avea nicio emoţie, nu este defel o persoană emotivă. Din vara lui 1992, când Corneliu Coposu organizase, prin intermediul partidelor afiliate la Internaţionala Creştin-Democrată, un turneu european pentru candidatul Convenţiei Democrate la alegerile prezidenţiale, cunoscuse mulţi lideri politici de anvergură şi stăpânea perfect uzanţele unor asemenea întrevederi. Două dintre cele douăsprezece întâlniri programate la Lisabona aveau o miză deosebit de puternică, cele cu vicepreşedintele american, Al Gore, şi preşedintele Ucrainei, Leonid Kucima. Era pregătit.

Înainte de a urca în greoiul şi zgomotosul Antonov cu elice care îl va purta spre Lisabona timp de şase ore şi jumătate, Emil Constantinescu primeşte de la SIE o informare asupra intenţiei ucrainene de a prezenta România la OSCE ca un stat imperialist şi revanşard, cu invocarea diferendelor privind teritoriile Bucovinei de Nord, aflată acum în componenţa Ucrainei, şi Insulei Şerpilor, transferată abuziv URSS-ului de către guvernul comunist, după Tratatul de pace de la Postdam, aflată acum în componenţa Ucrainei. În aceeaşi notă informativă se menţiona că preşedintele Kucima amânase, în ultimul moment, manevrele militare în Insula Şerpilor din Marea Neagră până după Summitul OSCE. Trebuia acţionat rapid pentru a contracara planul ucrainean. Nu avea nevoie de încă un inamic la graniţă.

În cele două zile ale reuniunii la vârf a OSCE, Lisabona părea un oraş pustiu, aşa cum se va întâmpla şi la Bucureşti, doisprezece ani mai târziu, când România va găzdui Summitul NATO. Drumul de la hotel până la Centrul Cultural Belem dura doar câteva minute şi senzaţia era ireală, nicăieri niciun om, doar clădiri vechi, fermecătoare, din vremea în care Portugalia era un mare imperiu şi caravelele sale stăpâneau mările şi oceanele lumii, la concurenţă cu cele spaniole.

În seara sosirii, preşedintele României a participat la dineul oficial oferit de prim-ministrul Portugaliei, Antonio

Guitierez, cel care în octombrie 2016 va fi ales secretar general al Organizației Națiunilor Unite. Gazdele l-au așezat la aceeași masă cu Evgheni Primakov, ministru de Externe al Federației Ruse. Cei doi demnitari vor sta tot timpul spate în spate, discutând neprotocolar de mult cu vecinul din stânga sau cel din dreapta. Primakov nu-i putea ierta lui Emil Constantinescu că din pricina lui făcuse degeaba un drum până la București, în luna aprilie. Își întrerupsese o vizită în China pentru a veni să semneze tratatul româno-rus, însă, în urma intervenției energice a președintelui Convenției Democratice, care a generat o reacție negativă și imediată a opiniei publice, Ion Iliescu a renunțat să semneze tratatul și Primakov a luat-o ca pe un afront personal. Emil Constantinescu nu avea niciun motiv de simpatie pentru fostul șef al KGB-ului și era mult mai interesat de discuția cu președintele grupului Partidului Socialist în Parlamentul portughez care se declară un ferm anticomunist și îi povestește impresii dintr-o vizită în România în regimul Ceaușescu, când s-a convins ce înseamnă comunismul real.

A doua zi, agenda președintelui României a fost mai încărcată decât a oricărui alt lider prezent la summit. După cum se știe, toți șefii de stat primesc o revistă a presei și prezența lui Emil Constantinescu pe prima pagină a celor mai importante ziare din țările lor și în marea presă internațională făcuse ca acesta să devină un fel de vedetă a conferinței. Cutuma este ca cererile pentru întrevederile șefiilor delegațiilor participante să fie trimise la ministerele de Externe, iar MAE român, imediat după victoria din 17 noiembrie, se trezise asaltat cu cereri din partea tuturor delegațiilor importante. În numele președintelui, Zoe Petre preluase sarcina dificilă de a aproba sau de a refuza diplomatic cererile primite și mai ales de a stabili prioritățile.

În 1996, România nu avea prieteni. Tratatul cu Ungaria, semnat în septembrie la Timișoara, fusese îngropat după declarațiile furibunde ale lui Ion Iliescu de la Alba Iulia, în campania electorală. Bulgaria condusă de democratul Jelio Jelev nu avea niciun motiv să strângă relațiile cu România

neocomunistului Ion Iliescu. Relaţiile cu Ucraina erau mai tensionate ca oricând. Tratatul cu Iugoslavia ultimului dictator din Europa, Slobodan Miloşevici, făcuse o impresie deosebit de proastă în lumea occidentală. La fel şi obedienţa continuă faţă de Moscova, mascată, dar autentică, după cum demonstrase *„firul roşu"*. Acest summit OSCE, organizaţie care se reuneşte o dată la trei ani, în noiembrie sau decembrie, picase cum nu se poate mai bine pentru România, într-un moment în care ecourile votului din 17 noiembrie erau încă puternice. La Lisabona, Emil Constantinescu revede multe cunoştinţe vechi, care îl întâmpină cu bucurie: Vaclav Havel, preşedintele Cehiei, Aleksandr Kwasnievski, preşedintele Poloniei, Árpád Göntz, preşedintele Ungariei, Jelio Jelev, preşedintele Bulgariei, Michal Kovacs, preşedintele Slovaciei, Sali Berisha, preşedintele Albaniei. Cu toţi aceştia va menţine relaţii durabile, benefice pentru imaginea şi prestigiul României, dar mai ales pentru securitatea Europei Centrale şi de Sud-Est. Se va întâlni, de asemenea, cu John Major, prim-ministrul Marii Britanii, pe care îl cunoscuse în vara lui 1992, în Houston, la Convenţia Partidului Republican, unde fuseseră invitate toate partidele conservatoare din Europa. Pe José Maria Aznar, prim-ministrul Spaniei şi pe premierul Belgian Jean-Luc Dehaene îi cunoştea de la reuniunile Internaţionalei Creştin Democrate. Cu premierii Olandei, Wim van Kock, Greciei, Costas Simitis, şi Canadei, Jean Chrétien se va împrieteni repede.

În sala spaţioasă în care, în aşteptarea începerii conferinţei, se servesc cafea, ceai, răcoritoare şi în care au acces numai cei 55 de şefi de stat şi guvern, fără consilieri şi translatori, observă respectul de care se bucură Havel şi Göncz. La summitul unei organizaţii care se ocupă de conflicte mai ales între vecini are avantajul că aceştia îl prezintă ca pe un prieten.

După ce îşi ocupă locul la masa din sala de şedinţe, în toată agitaţia reprezentanţilor MAE din delegaţia României remarcă a persoană calmă, care îi pune în faţă foile cu informaţii pentru fiecare punct al ordinii de zi discutată în plen şi apoi

pentru întrevederile bilaterale şi care are un răspuns permanent la fiecare întrebare. Va reține numele, Lazăr Comănescu, și îl va menține ca secretar de stat în noua formulă a MAE. În discuțiile cu liderii partidelor din coaliția de guvernământ va fi ferm. La MAE, secretarii de stat nu vor fi politici, ci vor fi desemnați de el dintre cei mai competenți diplomați din MAE. În 1998, îl va numi ambasador reprezentant permanent la sediul NATO de la Bruxelles.

Presa a aflat repede ce s-a discutat la summit, pentru că la Centrul Cultural Cultural Belem ușile nu era tocmai bine închise. Pentru întrevederile liderilor delegațiilor se improvizaseră pe holuri niște cabine asemenea corturilor, cu podele de lemn care scârțâiau deranjat la venirea și plecarea fiecărei delegații.

Pentru președintele Constantinescu, întâlnirea cu Al Gore avea tot temeiul să fie socotită crucială în perspectiva Summitului NATO, programat anul viitor, în iulie, la Madrid[2]. România nu intra în cărți pentru primul val de extindere a Alianței Nord-Atlantice spre Est și trebuia introdusă în „joc". Un joc în care SUA deținea atuurile, iar schimbarea de putere de la București fusese minimalizată în rapoartele trimise către Departamentul de Stat de ambasadorul Alfred Moses, un apropiat al președintelui Iliescu și al Guvernului Văcăroiu, din considerente legate, mai degrabă, de bunăstarea personală, pe care fostul ministru de Externe Adrian Severin le îmbracă, elegant, în explicații de ordin psihologic.

Al Gore nu știa, desigur, că îl întâlnise pe rectorul Universității din București, Emil Constantinescu, atunci când, alături de președintele Clinton și de soțiile lor, îl primiseră în 1994 pentru o scurtă discuție la Micul dejun cu rugăciune la Washington. Proaspătul președinte al României nici nu avea de gând să-i amintească. Știa însă multe despre educația la Harvard unde tânărul Al Gore absolvise *cum laude* și despre preocupările sale în domeniul protecției mediului înconjurător de la prietenii săi din mediul academic american. Bănuia că cineva pusese la dispoziția vicepreședintelui SUA CV-ul său.

După pozele oficiale cameramanii şi fotografii părăsesc camera şi când vicepreşedintele Gore începe să-i citească de pe foile pregătite de consilierii săi obişnuitele sfaturi pe care Casa Albă le oferă liderilor ţărilor din Est i-a pus delicat mâna pe hârtii şi i-a spus: „Acestea nu mai sunt actuale. De câteva zile situaţia s-a schimbat şi aş vrea să vă spun care sunt intenţiile mele pentru crearea unui climat de cooperare între ţările din Europa Centrală şi de Est". Când îl anunţă că viitoarea întâlnire va fi cu Kucima, pentru a discuta îmbunătăţirea relaţiilor bilaterale şi regionale, Gore devine brusc interesat şi îi spune că şi el îl va întâlni pe Kucima.

Constantinescu îl informează că îi va propune preşedintelui Kucima, în condiţiile în care recunoaşterea statalităţii este problema critică a Ucrainei care nu a avut un statut de independenţă decât câţiva ani, după revoluţia din octombrie 1917, încheierea rapidă a unui tratat de stat între România şi Ucraina, cu garantarea respectării drepturilor minorităţii române din Bucovina la nivelul standardelor europene şi a acceptării arbitrajului Curţii Supreme de Justiţie de la Haga în problema delimitării graniţei pe platoul continental al Mării Negre.

Preşedintele Constantinescu i-a mai spus vicepreşedintelui Statelor Unite, că România va face tot ce este posibil, şi chiar imposibil, pentru a se alătura celor trei ţări selecţionate de Congresul american pentru primul val de extindere a NATO, la Summitul de la Madrid din iulie 1997. Pentru asta, îşi va asuma, alături de guvernul pe care îl va numi, cele mai dure măsuri de reformă politică, economică şi socială, indiferent de preţul politic care va trebui plătit. I-a mai spus că va încerca, în câteva luni, să contribuie la transformarea Europei Centrale şi de Sud-Est într-o zonă de stabilitate, care să poată constitui un model pentru situaţia dramatică din fosta Iugoslavie. În câteva luni, împreună cu preşedintele Göncz, va realiza reconcilierea istorică cu Ungaria, după secole de confruntări sângeroase, iar în România minoritatea maghiară va avea asigurate, prin legi, cele mai înalte drepturi existente la nivelul Uniunii Europene, inclusiv folosirea

limbii materne în justiție și administrație și dreptul la educație în limba maghiară până la nivel universitar. Din dorința de a crea un climat de încredere, partidul minorității maghiare va fi cooptat la guvernare, o premieră pentru toată Europa Centrală și de Sud-Est. La finalul întâlnirii, vicepreședintele SUA, Al Gore, propune ca la finalul tuturor întâlnirilor bilaterale, Constantinescu să mai primească o dată consilierii americani pentru a analiza progresele făcute, după care iese împreună cu președintele român pentru a declara presei că „perspectivele relațiilor româno-americane nu au fost niciodată mai bune".[3]

Peste doar șase luni, în luna iulie 1997, promisiunile pe care Emil Constantinescu i le-a făcut lui Al Gore la Summitul OSCE erau îndeplinite în totalitate. Încurajat de succesul primei sale participări la un summit important, Constantinescu își propune două țeluri ambițioase greu de imaginat până atunci. Obținerea președinției OSCE și președinția Adunării Parlamentare a OSCE, în timpul mandatului său.

E începutul lui decembrie, dar la Lisabona e soare și o căldură de vară. Poza de familie e programată pe o peluză cu vedere spre estuarul fluviului Tejo și șefii de stat au timp să se bronzeze pentru că redactarea comunicatului final de către grupul de consilieri desemnat întârzie. Rușii blochează acordul privind retragerea trupelor și armamentului din Transnistria. În ciuda eforturilor diplomatice comunicatul privind „modelul comun de securitate pentru Europa secolului XXI" nu va conține nimic pe tema retragerii trupelor rusești și tema va fi amânată pentru Summitul de la Istanbul, peste trei ani.

După poza de familie, ambasadorul României în Portugalia îl anunță că este așteptat de președintele Sampaio, care i-a trimis o invitație pentru a lua un ceai împreună, la reședința sa din Palatul Belem. Acordă un respiro delegației și se îndreaptă spre reședința prezidențială unde după ce primește salutul gărzii de onoare este invitat în salonul de ceai, în timp ce ambasadorul se retrage împreună cu un consilier prezidențial. Jorge Fernando Branco de Sampaio, născut în 1939, cu numai două luni înaintea

lui Constantinescu, într-o veche familie de medici şi ofiţeri de marina cu origini sefarde, fusese ales preşedinte cu unsprezece luni în urmă, în ianuarie 1996. Împărtăşeau şi o primă formaţie juridică pe care Sampaio o ilustrase cu succes ca apărător al celor persecutaţi în timpul dictaturii Salazar, dar mai ales multe afinităţi cu cultura franceză. La plecare, preşedintele Constantinescu îl anunţă că îi va face un cadou: numirea ca ambasador a profesorului Mihai Zamfir, şeful Departamentului de limba portugheză de la Universitatea din Bucureşti, un rafinat cunoscător al culturii lusitane.

Ambasadorul Zamfir, unul dintre colaboratorii apropiaţi ai rectorului Constantinescu în Senatul Universităţii va fi un interlocutor privilegiat la Palatul Belem şi când preşedintele Sampaio va veni în vizită de stat în România va fi însoţit de un grup important de scriitori şi artişti portughezi. Revăzând discursul pregătit pentru întâlnirea de a doua zi, dintre oamenii de cultură şi artă români şi portughezi, preşedintele Constantinescu s-a gândit să ilustreze printr-o traducere afinităţile dintre limbile portugheză şi română. După ce a văzut mai multe versiuni româneşti din Lope de Vega, l-a sunat după miezul nopţii pe profesorul Zamfir. Au ales un fragment dintr-un poem închinat lui Vasco da Gama şi au căutat numai sinonime latine din limba română. La sfârşitul întâlnirii de la Casa Latină, cei doi preşedinţi au primit un cadou neaşteptat de la tânărul grafician Tudor Jebeleanu: două profiluri romane clasice încununate cu lauri, privind unul către altul. Cine vizitează Fundaţia Română pentru Democraţie, poate vedea la intrarea în cabinetul preşedintelui Constantinescu unul dintre ele, celălalt se află la preşedintele Sampaio. De pe malurile Oceanului Atlantic şi ale Mării Negre, două popoare vechi privesc spre o Europă pe care o văd unită. În următorii ani, Portugalia va sprijini cu pasiune şi energie integrarea României în NATO şi Uniunea Europeană.

La al doilea Summit OSCE

Istanbul, 18-19 noiembrie 1999

Au fost două zile memorabile, în urma cărora România a primit un rol mai extins în spectacolul mondial, prin decizia unanimă de a i se acorda preşedinţia organizaţiei în perioada 2001-2002 cu intrarea în troica de conducere din 2000.

Conferinţa OSCE de la Istanbul se anunţa deosebit de importantă, atât pentru Chişinău, cât şi pentru Bucureşti. Documentele în dezbatere conturau evoluţiile ulterioare din zona euroatlantică şi puneau bazele unei noi arhitecturi de securitate în regiune. Pe agenda summitului figura şi Tratatul pentru reducerea armelor convenţionale în Europa, iar Republica Moldova şi România erau interesate de adoptarea unei decizii în ceea ce priveşte retragerea armamentului rusesc din Transnistria.

Transnistria reprezintă şi astăzi, pentru românii de dincoace de Prut, o mare necunoscută. Un loc unde se întâmplă lucruri rele, pe care nu le înţeleg prea bine şi, în consecinţă, nu şi le pot explica. Este teritoriul dintre Nistru şi Bug, cu populaţie majoritar slavă, intrat după cel de-al Doilea Război Mondial, alături de Basarabia şi Bucovina de Nord, în componenţa URSS. După destrămarea imperiului sovietic, Transnistria devine regiune autonomă a Republicii Moldova, dar ea se autoproclamă republică independentă, cu capitala la Tiraspol[4]. Igor Smirnov s-a lăsat condus de ideea că Transnistria e un stat separat şi că tot armamentul rusesc staţionat acolo devine proprietatea sa. Intenţia lui era foarte simplă: să-l vândă şi să facă bani.

***

Sala de conferinţe e plină ochi. Să asiguri spaţiu pentru 55 de delegaţii nu e un lucru uşor. În primul rând la masă, în dreptul etichetelor cu numele ţărilor stau preşedinţii, cu dosarele cu documente şi nelipsita sticlă cu apă minerală. În spatele lor, aliniaţi unul după altul, ministrul de Externe, consilierul prezidenţial, şeful misiunii la OSCE. Sunt fiecare umăr la umăr

cu omologul țării vecine, astfel că Zoe Petre, care mai are în memorie câte ceva din limba rusă, obligatorie în tinerețea ei la liceu și în primii ani de facultate, poate auzi perfect discuțiile dintre membrii delegației ruse.

Imaginile filmate de Ticu Alexe, cameramanul oficial al președintelui României, păstrate în arhiva „VideoArt", ni-i arată pe Boris Elțîn și Emil Constantinescu unul lângă altul. Gândul nu trebuie să ne ducă la niște afinități speciale, motivul este mult mai prozaic: protocolul reuniunilor internaționale prevede așezarea țărilor participante în ordinea alfabetului englez: Portugalia, România, Rusia.

Președintele României este relaxat și zâmbitor, primise cel mai frumos cadou pentru ziua în care împlinește 60 de ani, informația că votul care trebuia să acorde României președinția OSCE în 2001-2002 era asigurat. Nu la fel vor sta lucrurile în cazul vecinului său din dreapta, „țarul Boris". Pe măsură ce i se traduce la cască discursul președintelui Clinton, se schimbă la față, de la încântare la furie. Când președintele american ajunge la problema Ceceniei, înscrisă pe ordinea de zi, acesta, privindu-l în ochi pe Elțîn, spune: „În 1993, când pe tancul din Piața Roșie ați înfruntat moartea în numele libertății, am fost din toată inima alături de dumneavoastră. Am vrea să vă fim și acum, când libertatea Ceceniei este amenințată de intervenția armatei ruse, alături, în numele libertății".

Președintele Elțîn transpiră abundant, vociferează și vrea să se ridice și să părăsească sala de conferințe. Ministrul de Externe Ivanov încearcă să-l liniștească. M-a jignit, nu pot să accept, este răspunsul lui Elțîn. Până la urmă, rămâne pe scaun și ia un șervețel cu care își șterge transpirația de pe față. Șervețelul aruncat cu putere aterizează în fața președintelui României. E colorat intens în roz, de la fondul de ten folosit pentru a-i masca paloarea. Trebuia să pară *zdarovîe*. Din păcate, Elțîn nu mai era deloc cel care-i înfruntase pe puciștii din august 1991 și nici cel care îi înfruntase pe antireformiștii hotărâți să preia puterea în 1993. Din toate punctele de vedere.

La masa de prânz, atmosfera era încă tensionată. Miniștrii de Externe nu au ajuns la un acord convenabil. Ca și în urmă cu trei ani, la Lisabona, se lovesc de *niet*-ul Rusiei. La un moment dat, Petru Lucinschi, privind către masa din centru, unde sunt așezați președinții țărilor membre ale Consiliului de Securitate, vede că Boris Elțîn, vizibil obosit, este pregătit să se ridice și să plece mai devreme, urmat de ministrul de Externe Serghei Ivanov. După un schimb de priviri cu Emil Constantinescu, aflat la o altă masă, se ridică amândoi și se îndreaptă spre președintele Federației Ruse, pe care președintele Republicii Moldova îl cunoștea de când fusese membru al Biroului Politic al PCUS, care conducea URSS în perioada Gorbaciov, când Elțîn a fost adus din Siberia în funcția de primar al Moscovei. Nu exista nicio barieră de comunicare între ei și chiar dacă acum Elțîn conducea marea Rusie și Lucinschi mica Moldovă, raporturile amicale se păstraseră: „Boris Nikolaevici, i se adresează familiar, după obiceiul rusesc, de ce insistă Rusia să spună nu? Uite, în două minute eu îți explic situația. De ce vă trebuie vouă să mențineți focarul ăsta în centrul Europei? Nimeni nu e contra voastră, de ce să mențineți depozitele acestea de armament? Noi avem relații bune, atunci de ce ne tratați cu neîncredere?" Nu așteaptă ca Elțîn să răspundă, își îndreaptă privirea spre președintele României, îi spune că dimineață i-a dus în dar de ziua lui de naștere o sticlă de șampanie de 5 litri de la Cricova și că semnarea acordului de retragere a trupelor rusești din Transnistria ar fi cel mai frumos cadou de ziua lui din partea „unui mare om de stat". „Piotr Kirilovici are dreptate", spune Elțîn, după o scurtă pauză, după care face un gest hotărât cu mâna către ministrul său de Externe, luat pe nepregătite și rămas fără replică. La ruși, deciziile „țarului" se execută, nu se discută.

Lucinschi mi-a povestit într-o discuție pe care am avut-o în 2013, la paisprezece ani de la Summitul de la Istanbul, că la o întâlnire ulterioară cu Serghei Ivanov, la Moscova, acesta a recunoscut că a fost unicul caz în plan diplomatic când el a pierdut. Realitatea este că în urma Conferinței de la Istanbul

jumătate din cantitatea de armament rusesc existent pe teritoriul transnistrean a fost evacuată.[5] E mult, e puțin? Venise timpul, era prea târziu? La aceste întrebări va răspunde istoria.

Seara, dineul de gală e găzduit de Palatul Ciragan, construit în timpul sultanului Abdülaziz, între 1863 și 1872 ca reședință imperială. Mai târziu, în timpul monarhiei constituționale, sultanul Mehmet al V-lea a permis Parlamentului nou ales să își țină ședințele în palat. Distrus în mare parte de un incendiu la începutul secolului XX și ruinat în timp, a fost cumpărat în 1989 de o companie japoneză care l-a reconstruit și apoi l-a vândut lanțului de hoteluri de lux Kempinski. A devenit un loc preferat de sejur pentru bogații lumii – suita Sultan se închiriază cu peste 35 000 de dolari pe noapte. Acum e rezervat integral pentru liderii participanți la summit și măsurile de securitate sunt excepționale. Nu numai străzile sunt blocate de numeroase filtre, dar și circulația pe Bosfor este întreruptă, iar în fața terasei palatului sunt staționate nave militare. Oaspeții trec prin atriumul care reconstituie bogăția fostului imperiu turc și pătrund în *ballroom*-ul luminat feeric de candelabrele de cristal. După ce la comanda majordomului numeroasa echipă de chelneri strânge de pe mese numeroasele tăvi cu *hors d'oeuvres* tipice bucătăriei otomane, președintele Turciei, Suleyman Demirel, se îndreaptă spre podium pentru a ține discursul de încheiere a conferinței. La sfârșitul acestuia, îi felicită pe toți participanții pentru succesul lucrărilor și încheie oarecum neașteptat menționând că astăzi, 19 noiembrie, este ziua de naștere a prietenului nostru Emil Constantinescu, președintele României, a cărui contribuție la buna înțelegere în regiunea noastră este bine cunoscută. Bill Clinton se îndreaptă alături de Jacques Chirac spre masa președintelui Constantinescu pentru a ciocni cupa de șampanie în aplauzele celorlalți lideri.

Gestul lui Suleyman Demirel nu a fost întâmplător. Constantinescu îl cunoscuse personal cu trei ani în urmă, tot la un summit OSCE, la Lisabona. Președintele Turciei nu figura pe lista întâlnirilor bilaterale, dar în sala rezervată pentru

refreshment șefilor de stat, a fost abordat direct: „Introduce myself: Suleyman Demirel și aș vrea să vorbim despre viitorul relațiilor dintre Turcia și România". I-a povestit că în lunga sa carieră de prim-ministru și apoi de președinte îi întâlnise și pe Nicolae Ceaușescu, și pe Ion Iliescu, dar acum era interesat de o relație mai strânsă și dorea să sprijine campania României de integrare în NATO. Este interesul Turciei să nu mai fie izolată în zona Mării Negre și să dezvolte relațiile economice cu România.

Pe drumul de întoarcere de la Lisabona la București, președintele Constantinescu se gândise mult la șansa care se deschidea în fața României. După ce în 1992 pierduse alegerile, dar rămăsese în cursă pentru președinția României se concentrase mai ales pe ideea integrării României în Europa Centrală, alături de Polonia, Cehia, Ungaria și Slovacia. Modelul polonez fusese ținta sa. Acum își dădea seama că obținerea pentru România a unui parteneriat strategic cu SUA, de tipul căruia în tot Estul Europei beneficiase doar Turcia în timpul războiului rece și apoi Polonia, după sfârșitul acestuia, ar fi cea mai bună soluție pentru asigurarea securității României, dar și împlinirea unui interes american de întărire a aliniamentului defensiv estic Polonia – Turcia, cu România.

Între 1997 și 2000 relația dintre România și Turcia va atinge un nivel foarte înalt. În istoria relațiilor diplomatice bilaterale sunt puține cazuri în lume în care timp de trei ani să fie programate două vizite de stat în fiecare an, una la București și alta la Ankara. A urmat instituirea întâlnirilor trilaterale România – Turcia – Bulgaria, la nivel de președinți. La invitația lui Suleyman Demirel, în 1998, la Istanbul, președinții Turciei, Georgiei, Azerbaidjanului și României au transformat o idee a lui Șevarnadze în proiectul „Renașterea drumului mătăsii", vechea cale comercială pe uscat care lega din Antichitate China de Europa Occidentală prin Asia Centrală și Europa de Est. România a fost alături de Turcia în revigorarea colaborării în cadrul Mării Negre.

Colaborarea s-a extins pe toate planurile, inclusiv în domeniul învățământului superior și mediu. Chiar în primele

luni după revoluție, prorectorul Universității din București fusese invitat la Conferința rectorilor din Balcani, organizată la Universitatea Bosforului (*Boğaziçi*) din Istanbul, cu predare în limba engleză și fusese impresionat de calitatea profesorilor formați în universitățile din Anglia și SUA și a studenților. Demirel, de formație inginer, absolvent al Universității Tehnice din Istanbul, cu o specializare de cercetător la Washington D.C., beneficiar al celebrei burse Eisenhower și decan al programului de la Universitatea Alicante, fondase în 1992 Universitatea privată Suleyman Demirel, una dintre cele mai mari din Turcia și era interesat de domeniul schimburilor universitare. Schimburile economice au cunoscut o creștere impresionantă. În anul 2000, răspunzând unui jurnalist de la *Financial Times* care se interesa de ce investițiile turcești în România sunt mai mari decât cele britanice și americane, președintele Constantinescu i-a spus că investitorii turci nu citesc *Financial Times* și vin în România fiindcă au încredere în profitul pe care îl pot obține și apreciază atmosfera prietenoasă pe care o întâlnesc aici.

Sprijinul politic al Turciei pentru România în campania NATO a fost consistent. În 2014 am avut ocazia să-i iau un interviu fostului viceprim-ministru și ministru de Externe al Turciei, Hikmet Çetin, înregistrat de echipa lui Ticu Alexe la Palatul Parlamentului. Hikmet Çetin mi-a relatat că atunci când Parlamentul Turciei a votat Tratatul din 1997 de extindere a NATO cu Polonia, Cehia și Ungaria el era liderul opoziției parlamentare și atât majoritatea, cât și opoziția au ratificat tratatul cu condiția primirii obligatorii în NATO a României, în al doilea val de extindere.

Suleyman Demirel avea o experiență politică impresionantă. Pentru prima oară prim-ministru între 1965 și 1971, ca șef al Partidului Justiției, de centru-dreapta și apoi, cu intermitențe cauzate de lovituri de stat militare sau de alternanța cu guvernarea Partidului Poporului, de orientare socialistă, condus de Bülent Ecevit, era președinte din 1993, cu un mandat de șapte ani. În ciuda deosebirilor ideologice, și Demirel și Ecevit erau promotorii

statului laic instaurat de Kemal Ataturk, după sfârșitul Primului Război Mondial. În 2000, când Demirel își termina mandatul, fără posibilitatea de a-l reînnoi, conform Constituției, amândoi erau îngrijorați de tendințele de islamizare. Constantinescu l-a invitat la Cotroceni pe Bülent Ecevit, prim-ministru în funcție și a discutat posibilitatea modificării de către Parlament a Constituției, pentru a permite realegerea lui Demirel. Bülent Ecevit, un intelectual distins, mare amator de artă și deținător al unei impresionante colecții de pictură românească a fost de acord, deși de-a lungul întregii lor cariere politice fuseseră adversari. Din păcate, majoritatea necesară nu a fost atinsă.

Constantinescu și Demirel au rămas în relații strânse. Fondatori ai Clubului Politic Balcanic și membri ai Comitetului de conducere a acestuia, alături de Jelio Jelev și membri ai „Grupului înțelepților" în cadrul *Eurasian Economic Summit*, au continuat să se întâlnească frecvent. În 2014, când a împlinit 90 de ani, Demirel l-a invitat pe Emil Constantinescu la aniversarea zilei sale de naștere, la Isparta, orașul său natal, unde s-a inaugurat și un muzeu dedicat unei personalități care a marcat istoria Turciei în ultimele șase decenii. Figura lui Demirel mi-a rămas în amintire la întâlnirea de la București a Clubului Politic Balcanic ca un om înțelept, cu o viziune complexă asupra lumii și a vieții. A plecat dintre noi în 2015 și au rămas memoriile. Când este plecat din țară la diverse conferințe, președintele Constantinescu îmi permite să consult cărțile din bibliotecile sale de la Fundația Română pentru Democrație și de la reședința din Pictor Mirea. În biblioteca de la reședință, rafturile care se ridică până aproape de tavan adăpostesc multe exemplare bibliofile, medalii universitare și mici obiecte de artă primite în dar. Lângă sertarele în care își păstrează ordinele și decorațiile primite de la diferiți regi și președinți de state, se află și mai multe rafturi cu cărți de memorii scrise de marii lideri politici ai lumii din ultimele decenii, cu dedicații personale pentru cel pe care l-au considerat prietenul lor. Printre ele, și un volum de memorii ale lui Suleyman Demirel, publicat în 2005[6]. Volumul conține, pe

lângă discursuri ale sale şi ale interlocutorilor săi şi numeroase fotografii ale autorului alături de lideri de la Hruşciov la Kosîghin şi vechi secretari generali ai NATO din 1975 ca Joseph Luns, până la cei recenţi. Constantinescu apare şi el de multe ori în acest volum. Ce m-a impresionat este faptul că, spre deosebire de cei mai mulţi care pun pe copertă fotografia lui, Demirel a ales pentru copertă o fotografie de grup. Un instantaneu luat într-un amfiteatru antic roman de lângă Antalya, la o întâlnire a trilateralei Turcia – România – Bulgaria. În prim plan – Demyrel, între Emil Constantinescu şi soţia sa, Nazmiye. De cele mai multe ori imaginile sunt mult mai elocvente decât cuvintele.

Fotografie de familie

La fotocronica de pe site-ul www.constantinescu.ro, la data de 19 noiembrie 1999 este publicată o fotografie de familie de la finalul reuniunii OSCE. Ea îl surprinde pe Emil Constantinescu într-o discuţie amicală cu Bill Clinton, preşedintele Statelor Unite, şi Jacques Chirac, preşedintele Franţei. Am fost impresionată de cât de relaxaţi erau în acel moment. Nu am de unde să ştiu nici eu, nici alţii ce discutau atunci şi poate nici ei nu îşi mai amintesc. Spre sfârşitul lui noiembrie, la Istanbul este o vreme ca de primăvară. Palatele şi vilele cochete, înecate în verdeaţă, de pe malul Bosforului lucesc în soare şi o briză uşoară întregeşte atmosfera plăcută. Carta pentru Securitatea Europei a fost adoptată şi toţi participanţii au sentimental unei datorii împlinite. Până la urmă, deceniul care stă să se încheie nu a fost prea rău. Nici pentru Europa, nici pentru fiecare dintre ei.

Clinton, în faţa ultimului an de mandat, are cu ce se mândri. America n-a fost niciodată mai puternică şi creşterea economică a bătut toate recordurile. A promovat cu succes lărgirea NATO. Conflictele care ameninţau Estul Europei, la începutul anilor 1990 par să se fi rezolvat şi noile republici din Caucaz şi Asia Centrală, desprinse din fosta Uniune Sovietică sunt acum partenere ale NATO şi ale Americii.

Lui Chirac, proiectele de lărgire a Uniunii Europene ca și cele ale Francofoniei i-au reușit. Franța cunoaște și ea un avânt economic, iar el se pregătește pentru un al doilea mandat.

Constantinescu a trecut peste un an foarte greu pe plan intern și peste un război la granița de sud-vest. Are promisiuni ferme de susținere a României la Summitul Consiliului European de la Helsinki, de peste o lună, pentru începerea negocierilor de aderare la Uniunea Europeană.

Cine s-ar fi așteptat că peste opt luni un cutremur de pământ să prăbușească aici, la Istanbul, zeci de construcții prea șubrede pentru o zonă seismică și să curme viețile unor oameni nevinovați. Nici cutremurele istoriei nu vor fi mai blânde. Curând după ce Clinton își va încheia mandatul, atacurile de la 11 septembrie 2001 vor lovi grav America și lumea nu va mai fi la fel. Micul război ruso-georgian, chiar dacă va fi oprit destul de repede, va arăta nu numai carențele OSCE, dar și pe cele ale NATO. Războiul din Irak și cel din Afganistan se vor prelungi, ca și amenințările teroriste cu puține speranțe că se vor încheia curând. Intervenția Rusiei în estul Ucrainei și anexarea Crimeii vor pune în discuție nu numai credibilitatea tratatului care garanta independența și unitatea Ucrainei, dar și valoarea garanției marilor puteri. În aprilie 2007, Emil Constantinescu se va afla din nou alături de Bill Clinton la funeraliile fostului președinte al Rusiei, ca invitat al familiei Elțîn. Privindu-i la televizor pe cei doi la slujba de la Catedrala nouă din Kremlin, nu m-am putut împiedica să mă gândesc că îl regretau pe cel care, numai după o lună și jumătate de la Summitul de la Istanbul, părăsise puterea. Fusese oricum un partener mai deschis decât „noul țar" Putin, pe care tocmai conflictul din Cecenia îl adusese mai aproape de putere. În vârtejul istoriei, oameni care se găsesc la locul potrivit și la momentul potrivit pot face lumea mai bună, cel puțin pentru un timp.

Adunarea Parlamentară a OSCE

Începând cu ianuarie 2000, România este deja în troica de conducere a OSCE prin noul ministru de Externe Petre Roman. Preşedintele Constantinescu are nevoie şi de un ambasador de calibru, care să-l reprezinte la Consiliul Permanent al OSCE de la Viena, care este de fapt principalul organ politic de consultare şi de decizie. Acest organism format din ambasadorii acreditaţi la sediul OSCE de la Viena are întâlniri săptămânale fiind de fapt instanţa operaţională majoră a organizaţiei. Ştia încă din timpul regimului Ceauşescu, de la Europa Liberă, de scandalul rechemării de la ONU a diplomatului român Liviu Bota, cu cea mai înaltă poziţie la ONU în acel moment, care inclusese România într-un raport printre ţările care nu respectă drepturile omului. Preşedintele l-a sunat personal la telefon pe Liviu Bota, care după 1989 era trimis special al secretarului general al ONU şi şef de misiuni ONU în zone de conflict. Ştia că nu e uşor pentru cineva să abandoneze un post bine plătit. A folosit argumentul său preferat, chiar dacă pentru mulţi considerat depăşit: patriotismul. Îl folosise cu succes în cazul preşedintelui Academiei, V.N. Constantinescu sau al guvernatorului Băncii Naţionale, Mugur Isărescu. A avut succes şi acum.

Primul obiectiv: obţinerea în 2000 a nominalizării Bucureştiului pentru a noua sesiune anuală a Adunării Parlamentare a OSCE care de obicei se ţine în luna iulie. Al doilea obiectiv: obţinerea preşedinţiei Adunării Parlamentare pentru un demnitar român în 2000, cu posibilitatea realegerii în 2001, când România avea deja asigurată preşedinţia OSCE. Având simultan preşedintele OSCE, preşedintele Adunării Parlamentare şi o persoană respectată în Consiliul permanent, România putea să aibă o voce în cea mai largă şi important organizaţie de securitate a lumii.

Era un moment bun. Rapoartele privind România ale înaltului comisar pentru minorităţi naţionale, ale Biroului pentru instituţii democratice şi drepturile omului şi ale reprezentantului pentru libertatea presei sunt pozitive. Activitatea militarilor români

pentru menținerea păcii în Albania și Bosnia Herțegovina este apreciată. A inspectat personal aceste unități în teatrul de operații.

23 februarie 2000

În București, vânt, zăpadă și frig, dar la Cotroceni e cald și la propriu, și la figurat. O neobișnuită aglomerație de diplomați de rang înalt. Timp de două ore, președintele Emil Constantinescu îi primește, pe rând, pe doamna Helle Degn, președintele în exercițiu al Adunării Parlamentare a OSCE, urmată de primirea consecutivă a două personalități cu care a lucrat excelent în ultimii ani: Walter Schwimmer, secretarul general al Consiliului Europei, și lordul Russell-Johnston, președintele Adunării Parlamentare a Consiliului Europei. Rolul României ca factor de stabilitate în Europa Centrală și de Sud-Est este unanim recunoscut, ca și în rezolvarea conflictelor interetnice. România este considerată în ambele cazuri un model. La sfârșitul fiecărei întâlniri, președintele nu uită să le amintească de sesiunea din iulie, de la București și să îi invite personal.

București, 5-10 iulie 2000

În plina lună a lui cuptor, Bucureștiul pare toropit de căldură. Aglomerația obișnuită de pe marile bulevarde e mult diminuată de lipsa celor plecați deja în vacanță pe litoral. În schimb, la Otopeni e agitație. Peste 200 de parlamentari din 55 de țări aterizează la București pentru a participa la a noua Sesiune a Adunării Parlamentare care are o semnificație deosebită. Se aniversează 25 de ani de la adoptarea Actului final de la Helsinki, documentul care va juca un rol atât de important în prăbușirea imperiului sovietic și încetarea Războiului Rece. Este și motivul pentru care președintele Constantinescu s-a angajat cu atâta determinare în organizarea sesiunii de la București. O consider un excelent prilej de a promova teoria sa conform căreia nu presiunile militare sau economice ale Occidentului au provocat căderea aparent inexpugnabilului imperiu comunist din estul Europei, ci capacitatea elitelor intelectuale din fostele țări comuniste de

a valorifica în condiţiile *glasnost*-ului instaurat de Gorbaciov potenţialul creat de proclamarea drepturilor omului în al treilea coş al Declaraţiei de la Helsinki. O datorie de onoare faţă de cei care, cu un deceniu în urmă, au redeşteptat idealul de libertate în conştiinţa unor popoare care fuseseră lipsite de ea timp de decenii. Pe agenda sesiunii figurează şi acordarea Premiului pentru jurnalism şi democraţie. El va fi decernat ziaristului rus Andrei Babiţki, angajat la filiala din Rusia a postului de radio *Europa Liberă*. A fost informat că lui Babiţki nu i s-a permis să părăsească ţara şi premiul va fi ridicat de soţia sa, Liudmila. Va trebui să administreze eventuale tensiuni care ar putea afecta succesul sesiunii.

Preşedintele Constantinescu va ţine discursul de deschidere a Sesiunii anuale a Adunării Parlamentare, joi, 6 iulie, la ora 11, la Camera Deputaţilor. Până atunci, are multe lucruri de făcut pentru realizarea obiectivului pe care singur şi l-a propus, preşedinţia Adunării Parlamentare.

Are şi un candidat: Adrian Severin, fostul ministru de Externe în Guvernul Ciorbea, cu care a colaborat foarte bine în 1997. A fost nevoit să renunţe la el în circumstanţe neaşteptate. Într-un interviu publicat în ziarul *Azi*, oficiosul Partidului Democrat, Severin afirmase că există agenţi ai KGB în poziţii importante, în politică şi în presă. Băsescu, care îi ura pe cei doi miniştri profesori universitari ai PD în Guvern, fiindcă se simţea complexat a prins momentul. L-a convins pe Roman că ar fi şi el printre cei vizaţi. De fapt, nu aceasta era esenţa. În interviul luat de Octavian Ştireanu, directorul ziarului *Azi*, şi el parlamentar al PD, se demonstra că pentru a supravieţui, PD trebuie să anunţe de la început sprijinirea candidaturii preşedintelui Constantinescu pentru al doilea mandat. Somat de presă să prezinte dovezi, Severin a depus la Cabinetul preşedintelui o foaie pe care erau trecute şapte nume, scrise de mână. Nicio dovadă. După Severin, dovezile trebuie aduse de SRI. Preşedintele a cerut, în CSAT, clarificări de la SRI asupra numelor de pe listă. Cu excepţia unei informări verbale asupra unui jurnalist, SRI nu a confirmat. Partidul Democrat a

ameninţat cu ieşirea de la guvernare dacă Severin nu este demis şi, în final, acesta şi-a prezentat demisia preşedintelui. Deşi nu se consultase şi nu îl informase pe preşedinte despre interviu, Severin s-a simţit nedreptăţit.

În ideea sa de a-l susţine pe Severin pentru preşedinţia Adunării Parlamentare, preşedintele Constantinescu nu avea în vedere ideea de a reproşa ceva pentru care nu se simţea vinovat, ci urmărea valorificarea potenţialului pe care îl avea fostul ministru de Externe în politica internaţională. De altfel, cum avea deseori să spună, evitând contribuţia sa la alegerea din 2000, Severin a probat calităţile sale prin realegerea sa pentru un al doilea mandat, în 2001.

Nu a fost o alegere lipsită de peripeţii. Exclus din Partidul Democrat, Severin nu mai figura printre parlamentarii partidului. În aceste condiţii, pentru a nu sabota şansele unui compatriot de a conduce o importantă organizaţie internaţională, la rugămintea preşedintelui Constantinescu, Ion Diaconescu i-a oferit lui Severin unul din locurile care-i reveneau în delegaţia României. Odată acest obstacol depăşit, a apărut un altul. Grupul democrat-creştin din Parlamentul European l-a propus pentru funcţia de preşedinte al Adunării Parlamentare pe François Bayrou, preşedintele micului Partid Democrat-Creştin din coaliţia de dreapta a Parlamentului Franţei. Preşedintele Constantinescu l-a invitat pe Bayrou, un vechi susţinător al României şi al său, la Cotroceni pentru a-i decerna Ordinul „Steaua României" pe care îl reînfiinţase printr-un decret tocmai pentru a fi folosit în astfel de ocazii. L-a convins pe parlamentarul francez, un om cu o excepţională ţinută morală şi culturală, cât de important este pentru viitorul democraţiei creştine în Europa de Est susţinerea unui parlamentar propus de PNŢCD, un vechi partid democrat-creştin supus represiunilor în perioada comunistă. Bayrou a înţeles, şi a doua zi, cu cinci minute înainte de vot, îşi va retrage candidatura în favoarea lui Severin. Cu americanii era uşor. Puternica delegaţie americană era condusă de congresmenul Christopher Smith, un vechi prieten din '91–'92 al preşedintelui.

Mai rămânea delegaţia rusă. Aici lucrase mult. La atelierul NATO de la Salzburg, din 1999, îl salvase pe adjunctul ministrului de Externe al Rusiei, un rafinat diplomat, de atacurile concentrate afirmând, în prezenţa secretarului general al NATO, Solana, că România recunoaşte statutul de mare putere al Rusiei atât timp cât nu-i sunt afectate interesele şi că România nu se simte ameninţată de Rusia, ceea ce atunci era chiar adevărat. Cu un an înainte îl primise la Cotroceni chiar pe Ziuganov, liderul Partidului Comunist Rus şi vicepreşedinte al Dumei, care-i adusese în dar – ce ironie! – o tipsie aurită cu stema ţarului ucis de comunişti după Revoluţia din octombrie. La recepţia din preziua sesiunii s-a întreţinut atent cu participanţii tuturor grupurilor parlamentare naţionale.

Ziua decesivă a început cu primirea la Cotroceni a Benitei Ferrero-Waldner, ministrul federal al Afacerilor Externe al Austriei, o distinsă doamnă, doctor în ştiinţe politice, care ocupa funcţia de preşedinte al OSCE.

Când preşedintele şi-a încheiat discursul de deschidere a summitului, de la tribuna Parlamentului, delegaţia americană s-a ridicat să-l aplaude în picioare, aşa cum se întâmplase cu un an înainte în Congresul de la Washington. Când delegaţia rusă s-a ridicat şi ea pentru a-l aplauda, a ştiut că va câştiga.

Sesiunea parlamentară aniversară a fost un succes deplin. S-a încheiat cu adoptarea Declaraţiei de la Bucureşti, care cuprindea şi cererea de desfăşurare a unui proces corect al grupului Ilaşcu, pentru susţinerea căruia preşedintele Constantinescu mersese cu patru ani în urmă până în închisoarea de la Tiraspol. Tot în urmă cu patru ani, organizase, cu ajutorul unor ţărănişti entuziaşti din Craiova, vacanţe în România pentru soţiile şi copiii celor deţinuţi la Tiraspol. Fiicei lui Ilaşcu îi dăruise chiar telefonul mobil personal.

***

Puteți să vă întrebați de ce am acordat atâta spațiu relației României cu o organizație internațională despre care majoritatea românilor, dacă ar fi întrebată, n-ar ști nici ce este și nici ce reprezintă. Pentru că povestea succesului României la OSCE are un sens mai profund. Ea arată cât de mult poate realiza un președinte pentru țara sa atunci când nu are niciun interes personal. Când s-a angajat în promovarea reprezentanților României în poziții înalte de conducere a organizației, Emil Constantinescu știa prea bine că acestea vor deveni efective în 2001-2002, când el nu va mai fi președinte, pentru că decisese să nu mai candideze pentru un al doilea mandat. Cunoașteți mulți români capabili să lupte cu atâta perseverență pentru o poziție înaltă a unui alt român?

Îmi vine în minte o altă întâmplare, la care am avut ocazia să asist și pe care Ticu Alexe a filmat-o. Președintele Constantinescu l-a propus candidat la alegerile prezidențiale din 2000 pe Mugur Isărescu, prim-ministrul neangajat politic al unui guvern de alianță politică, declarând că este gata să ia asupra sa responsabilitatea pentru toate costurile sociale. Ce putea fi mai logic decât susținerea de către toate partidele din guvern a acestei candidaturi, pe fondul primelor succese ale reformei economice? Într-un mod absolut iresponsabil, PNL, PD și - culmea! - chiar UDMR au hotărât să prezinte candidați proprii la președinție. Doar PNȚCD și improvizata Convenție 2000 părăsită de liberali și de Alianța Civică, împovărată de câteva facțiuni desprinse din PNȚ lipsite de orice șansă, au hotărât să-l susțină pe Mugur Isărescu.

Întâlnirea candidatului Isărescu cu singurii lui susținători a fost programată de Dorin Marian, demisionar de la Cotroceni pentru a susține noua Convenție, în mod simbolic, tot la vechea sală de pe strada Batiștei, rămasă în memoria bucureștenilor sub numele ARLUS, unde se lansase cu patru ani în urmă campania prezidențială a lui Emil Constantinescu. Raportul prea tehnicist al

prim-ministrului asupra realizărilor guvernului nu încălzise deloc atmosfera în sală. Ea avea să devină incandescentă la discursul lui Emil Constantinescu. În încheiere, el a îndemnat participanţii să-l susţină pe Mugur Isărescu care „va fi un preşedinte mai bun decât a fost el". Mai întreb o dată: cunoaşteţi mulţi români ajunşi în poziţii înalte care să declare în timpul funcţiei că cei pe care îi susţin vor fi mai buni decât ei? De recunoştinţă nu vorbesc. Pare un ideal mult prea depărtat de lumea în care trăim.

24 februarie 2010, Bucureşti

Institutul de Relaţii Internaţionale şi Cooperare Economică organizează în parteneriat cu Misiunea Diplomatică a Republicii Kazahstan, care va găzdui Summitul OSCE de la Astana Conferinţa „2010 – Un an decisiv pentru Europa". Invitat să ţină discursul principal, preşedintele Constantinescu precizează că, după 1990 „OSCE şi-a propus – şi în parte a reuşit – să devină un laborator unde se creează cultura politică a securităţii prin încredere reciprocă, negociere şi cooperare. OSCE a demonstrat că poate identifica riscurile majore, poate formula şi pune în practică programe de întărire a încrederii reciproce, atât în interiorul ţărilor cu un grad ridicat de risc, cât şi în zonele cu potenţial conflictual". În acest laborator crede preşedintele „că există un loc privilegiat pentru foştii preşedinţi din perioada tranziţiei de la dictaturile comuniste la statele democratice. Cu experienţa lor civică şi de oameni de stat reformatori, folosindu-se de relaţiile reciproce şi de prestigiul câştigat, ei pot juca un rol atât în dezamorsarea unor conflicte, cât şi în regândirea strategiei organizaţiei pe termen lung"[7]. Aşa este şi toată activitatea sa pe plan internaţional după anul 2000 o dovedeşte.

NOTE

1. Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) a fost creată la 1 august 1975, cu ocazia semnării Actului final al conferinței de la Helsinki. Denumirea inițială a fost Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa (CSCE) și avea la început 35 de state membre. În timpul Războiului Rece, a fost instrumentul de dezamorsare a conflictelor dintre imperiul sovietic și Occident. În 1990, la Paris s-a semnat Carta de la Paris pentru noua Europă. În aprilie 1991, la Madrid, a fost creată Adunarea Parlamentară a CSCE, care se reunește anual în prima decadă a lunii iulie într-una din capitalele statelor membre. La summitul din 1994 s-a decis ca CSCE să devină OSCE. În prezent, pe lângă statele fondatoare și cele nou create după 1990 în Estul Europei și Asia Centrală, împreună cu SUA și Canada mai fac parte și state mediteraneene (Algeria, Egipt, Israel, Iordania, Maroc și Tunisia), în total 57. Japonia, Coreea de Sud, Thailanda, Afganistan și Mongolia au statut de parteneri. OSCE se concentrează pe prevenirea conflictelor, administrarea crizelor și reconstrucția postconflictuală. Organul decizional este Summitul șefilor de stat și guvern și, între acestea, Consiliul ministerial format din miniștrii de Externe. Conducerea curentă a organizației este asigurată de președintele OSCE ales pentru un an și de o troica din care fac parte și președintele anterior și cel viitor. Adunarea Parlamentară este condusă de un președinte ales pentru un an, cu posibilitatea de realegere pentru încă un an. Secretarul general este ales pentru o perioadă de trei ani. Consiliul Permanent, format din ambasadorii reprezentanți permanenți ai statelor membre se reunește săptămânal la Viena, unde se află și sediul Secretariatului General.
2. Pasaj dintr-un amplu interviu acordat Laurei Ganea de Adrian Severin, ministru de Externe și viceprim-ministru al României în perioada 12 decembrie 1996 - 29 decembrie 1997, încă nepublicat: *„Dintre toate campaniile pe care le-am purtat noi, românii, în anul 1997, «din primăvară până-n toamnă», bătălia pentru NATO – voi folosi și eu această terminologie militară –, a fost doar cea mai evidentă. Trebuie spus, însă, că noi am avut atunci o concepție mult mai largă și, în același timp, coerentă, în legătură cu așezarea politicii noastre externe. În acest cadru conceptual pot fi identificate și alte demersuri, și alte campanii foarte importante. Un efort important, de pildă, a fost cel dedicat recunoașterii calității noastre de candidat cu un anumit statut privilegiat în ceea ce privește integrarea în Uniunea Europeană și lucrul acesta s-a întâmplat la Consiliul European din Luxemburg. De asemenea, un detaliu mai puțin cunoscut, dar nu mai puțin adevărat, este acela că atunci am demarat și procesul privind preluarea de către România a președinției în exercițiu a OSCE în 2001. Merită să*

vorbim și despre politica bilaterală și regională a României. Vorbeam, mai devreme, despre o anumită discreție, pe de o parte, și despre o conspirație a tăcerii, pe de altă parte. Ajuns în acest punct, vreau să subliniez că aceeași conspirație a tăcerii, care favorizează percepțiile inexacte și prejudecățile injuste, îl afectează și pe președintele Emil Constantinescu. Am scris lucrul acesta și l-am spus de și mai multe ori. Cred și sper, în același timp, că istoria va revizui poziția președintelui Emil Constantinescu în raport cu percepția Domniei Sale de la finele mandatului prezidențial și chiar după aceea. Iar din perspectiva politicii externe românești, de care m-am ocupat o perioadă a mandatului său, dar nu numai din această perspectivă, cred că meritele președintelui Constantinescu sunt imense la modul absolut. Mult mai mari în comparație cu ceea ce se crede și chiar cu ceea ce au făcut alți președinți".

3. Bogdan Chirieac, „*România în NATO. De la Madrid la București*": „*Primii ani ai mandatului lui Emil Constantinescu au coincis cu o incredibilă activizare diplomatică a Bucureștiului. La 1 decembrie 1996, imediat după un mare miting electoral la Sibiu, am plecat, ca jurnalist la* Adevărul, *cu președintele Emil Constantinescu la Lisabona, la reuniunea OSCE. A fost primul moment în care Emil Constantinescu avea să se dovedească un excelent promotor al intereselor României în plan extern. În avion, am discutat pentru prima dată despre șansele aderării României la NATO în vară, la Madrid. Președintele era încrezător. La summitul OSCE, liderii occidentali au văzut un președinte român cu o altă față. Discutând împreună cu mai mulți colegi, l-am rugat pe președinte să-l aducă pe Al Gore, pe atunci vicepreședinte al SUA, în dreptul grupului de presă român, pentru a-l întreba despre poziția Americii față de aderarea țării noastre la NATO. La Lisabona, conferințele de presă ale șefilor de stat sau de guvern ne-au risipit în toate părțile. Portughezii organizaseră un ansamblu de corturi unde se desfășurau lucrările summitului. La un moment dat, dintr-unul din ele au apărut președintele Constantinescu și vicepreședintele Al Gore. M-am nimerit în preajmă, împreună cu un coleg de la Rompres. Constantinescu s-a așezat în dreptul reportofonului pe care-l agitam, fapt care l-a obligat și pe american să se oprească. I-am plasat întrebarea. Firește că Gore nu a răspuns nimic concret. Dar a fost un moment în care problema aderării României la NATO trecea peste nivelul politic, și intra în cel al dezbaterii de masă. Au urmat apoi contacte diplomatice incredibile pentru o țară ca România. Rând pe rând, Constantinescu și Severin au început să topească neîncrederea occidentală față de București. Faptul că, în algoritmul de la Malta, din 1989, Gorbaciov obținuse, probabil, și România în sfera sa de influență, a fost depășit.*"
4. Pasaj dintr-un amplu interviu acordat Laurei Ganea de Cătălin Harnagea, directorul Serviciului de Informații Externe (1997–2001), încă nepublicat: „*Obținerea președinției OSCE, la Summitul de la Istanbul, din*

noiembrie 1999, a fost un moment important pentru România, care ne-a plasat foarte aproape de zona de comandă a Uniunii Europene. Transnistria, în schimb, a fost și rămâne o problemă care nu poate fi rezolvată decât dacă Moscova vrea acest lucru. Situația nu este foarte ușoară, liderii de la Tiraspol sunt foarte vocali, dar nu din acest motiv Moscova nu dorește ca Transnistria să devină parte a Republicii Moldova. Este vorba aici de modul Federației Ruse de a desena harta Europei din punct de vedere militar. În doctrina militară sovietică existau două puncte foarte importante, foarte înaintate, aproape în inima țărilor preluate: Kaliningrad și Transnistria. În strategia militară sovietică, aceste două puncte ar fi format capetele unui arc a cărui săgeată ar fi fost Budapesta. Sovieticii considerau că pornind din aceste două puncte pot cuceri Europa într-o zi sau două. Lucrurile sunt echilibrate. Kaliningradul, care este o enclavă în mijlocul Uniunii Europene, posedă și în acest moment o capabilitate aeriană și navală puternică. Transnistria are capacitatea de a furniza echipamente și o cantitate foarte mare de muniție. Sute de hectare din Transnistria sunt folosite și astăzi ca depozite de armament și muniție. E complicat să determini Federația Rusă să renunțe la aceste două capete de pod printr-o negociere politică. În mod evident, Kaliningradul este un subiect închis, Transnistria, încă nu, pentru că Republica Moldova nu renunță la această regiune. Până la urmă, și asta se va dovedi în viitor, la negocierile cu Uniunea Europeană, mai puțin cu NATO – după cum ați observat, la Chișinău se vorbește foarte puțin de NATO pentru că altfel riști să nu devii foarte popular –, Transnistria va rămâne o enclavă, așa cum există și altele".

5. Interviu cu Petru Lucinschi: *„La Conferința OSCE de la Istanbul, în discuțiile prealabile, dinaintea semnării documentului final, noi am insistat să fie indicat un termen pentru retragerea armamentului și a armatei din Transnistria, dar Rusia nici nu a vrut să audă. Rușii se opuneau și asta au tot subliniat, timp de două zile, în diferite discuții, până la ora trei din noapte. Americanii țineau cont de părerea rușilor. Îl cunoșteam pe Elțîn, eram deschiși unul față de celălalt, nu exista nicio barieră de comunicare între noi, și l-am abordat direct. Eram la masă. Membrii Consiliului de Securitate al ONU erau așezați la aceeași masă, eu, la altă masă, președintele Constantinescu la alta. Se ridică Elțîn de la masa lui, era cam bolnav atunci, hotărât să plece mai devreme. Mă ridic de la masa mea, se ridică și Emil Constantinescu de la masa lui și ne îndreptăm către el. Îi spun: „Boris Nikolaevici, de ce insistă Rusia să spună nu? Uite, în două minute eu îți explic situația. De ce vă trebuie vouă să mențineți focarul ăsta în centrul Europei? Nimeni nu e contra voastră, de ce să mențineți depozitele acestea de armament? Noi avem relații bune, atunci de ce ne tratați cu neîncredere?" I-am spus că este ziua de naștere a președintelui Constantinescu și un asemenea gest ar reprezenta un cadou frumos. Elțîn*

s-a îndreptat către ministrul lui de Externe şi i-a indicat: „Semnează, Piotr Kirilovici are dreptate". După cinci ani, la o întâlnire la Moscova, Ivanov a recunoscut că ăsta a fost unicul caz, în plan diplomatic, când el a pierdut. Revin la încrederea pe care şefii de state o au unul faţă de celălalt. Este un fapt deja cunoscut, iar o situaţie ca aceasta îl confirmă".

6. *Adriyatik'den Cin Seddi'ne, Avrasya ve Demirel, Avrasya'daki Coban Yildizi, Hulusi Turgut*
7. *Emil Constantinescu, keynote speech la Conferinţa OSCE „2010, un an decisiv pentru Europa", Bucureşti, 24 februarie 2010: În perioada postcomunistă, NATO a găsit o formulă inteligentă de extindere prin crearea Parteneriatelor pentru pace cu ţări din Europa şi Asia Centrală din interiorul OSCE. Cred că acum OSCE poate dezvolta un parteneriat pentru securitate şi cooperare cu alţi actori politici importanţi din lume. Parteneriatele cu ţări din bazinul mediteraneean, zonă de conflicte milenare, este deja o realitate. La fel, parteneriatul cu Japonia, Coreea şi Australia. OSCE şi-a propus - şi în parte a reuşit – să devină un laborator unde se creează cultura politică a securităţii prin încredere reciprocă, negociere şi cooperare. OSCE poate identifica riscurile majore, poate formula şi pune în practică programe de întărire a încrederii reciproce, atât în interiorul ţărilor cu un grad ridicat de risc, cât şi în zonele cu potenţial conflictual. În acest laborator cred că există un loc privilegiat pentru foştii preşedinţi din perioada tranziţiei de la dictaturile comuniste la statele democratice. Cu experienţa lor civică şi de oameni de stat reformatori, folosindu-se de relaţiile reciproce şi de prestigiul câştigat, ei pot juca un rol atât în dezamorsarea unor conflicte, cât şi în regândirea strategiei organizaţiei pe termen lung. Marea contribuţie a OSCE la arhitectura de securitate a Europei şi a lumii va fi, fără îndoială, aceea a războaielor care nu vor fi avut loc datorită creării unor mecanisme democratice şi de dialog, întăririi colaborării cu societatea civilă, diplomaţiei preventive. Mai este nevoie de OSCE? Da. Pentru ce? Pentru o lume mai sigură. Pentru cine? Pentru toţi.*

Integrarea europeană

Încrederea în instituţii

4 octombrie 2016

Presa publică un sondaj efectuat de Agenţia de rating politic care măsoară încrederea în instituţii. Conform sondajului, 71% din cetăţenii României au încredere în Uniunea Europeană şi NATO, în timp ce doar 39% au încredere în guvern, 31% în parlament şi 26% în partidele politice româneşti.

Criza financiară din 2009, Brexitul, valul emigranţilor din ultimul an şi, mai ales, toată propaganda euroscepticilor nu au afectat încrederea în UE. Experienţa personală a peste 4 milioane de români care trăiesc şi lucrează în ţările Uniunii Europene a fost cel mai important scut în faţa contestatarilor acesteia. Pe această dorinţă de integrare în lumea occidentală s-a bazat Emil Constantinescu atunci când încrederea Occidentului în România era aproape nulă. Provocarea supremă era un transfer rapid al încrederii pe care cei mai importanţi lideri occidentali i-au acordat-o după schimbarea din noiembrie 1996 către instituţiile statului român. Avea să o facă în felul lui, garantând, la rându-i, cu votul celor care îi acordaseră încredere în alegerile prezidenţiale, numite chiar de presa occidentală „o revoluţie de catifea".

În pofida tuturor contestatarilor săi interni, cetăţenii României vor reacţiona exemplar în perioada 1996-2000, acceptând să plătească din greu preţul social al unor reforme politice, financiare şi economice dure pentru un vis secular: integrarea în Europa.

România la Consiliul Europei și Comisia Europeană

14 decembrie 1996

Președintele Emil Constantinescu pleacă la Consiliul European de la Dublin pentru a afirma opțiunea țării sale pentru o integrare rapidă în structurile europene și euroatlantice. E prea devreme pentru a prezenta argumente concrete. Deocamdată, încurajat de primirea călduroasă de la Summitul OSCE de la Lisabona, cu două săptămâni în urmă, încearcă să mărească capitalul de simpatie pentru România. Se bazează pe prietenii lui din Europa Centrală, mai vechi ca Havel și Göncz sau mai noi, ca Kwasniewski și Kovač, și pe relațiile strânse cu liderii din Partidul Popular European.

A construit o delegație predominant culturală: scriitori, muzicieni. Ion Caramitru, proaspătul ministru al Culturii, a organizat o întâlnire cu oameni de cultură și artă irlandezi. Pe președinta Irlandei, Mary Robinson, o cunoștea din mediul academic. Fusese prima femeie aleasă *chancellor* (rector) al Universității din Dublin. Vor păstra o relație de prietenie și după terminarea mandatelor prezidențiale. Aceeași bună relație o va avea și cu următoarea președintă a Irlandei, profesor de criminalistică la Trinity College din Dublin, Marry McAleese, și ea prima femeie aleasă *Vice-Chancellor* a Universității Queen's.

3-4 februarie 1997

În primul său drum la Bruxelles, președintele României se întâlnește la sediul Comisiei Europene cu președintele acesteia, Jacques Santer. Emil Constantinescu anunță pregătirea unui pachet de legi privind drepturile minorităților de a folosi limba proprie în administrație, justiție și, în cazul minorității maghiare, cea mai importantă din punct de vedere numeric, dreptul de a avea unități de învățământ cu predare în limba proprie, inclusiv la nivel universitar. Ungaria avea un lobby puternic la Uniunea Europeană și decizia de a introduce în noul guvern reprezentanți la nivel de ministru ai UDMR garanta noul curs.

La conferința de presă comună, Jacques Santer anunță că în scurt timp Comisia Europeană va înainta Consiliului de Miniștri al Uniunii Europene dosarul României pentru a obține avizul necesar începerii negocierilor efective în prima parte a anului 1998. Nu va fi chiar așa, nici pentru România și nici pentru celelalte state aspirante din Europa Centrală și de Est, dar era o primă și spectaculoasă schimbare de atitudine. Constantinescu insistă și pentru măsuri pragmatice imediate și demarează un dialog pentru deblocarea creditelor acordate României de Uniunea Europeană, care fuseseră blocate în decembrie 1994.[1]

Președintele României se întâlnește și cu Jose Maria Gil-Robles, președintele Parlamentului European, și cu Leni Fischer, președinta Consiliului Europei, și anunță unilateral că monitorizarea României pentru drepturile omului a încetat. Peste două luni, printr-o decizie a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei (APCE) încetarea monitorizării României devine efectivă.

27 iunie 1997

Odată cu consolidarea sprijinului diplomatic, România va fi luată în vedere pentru începerea negocierilor de aderare. La Amsterdam, Consiliul European prevede ca integrarea să se facă în același timp, cu toate țările care vor fi selecționate, iar integrarea propriu-zisă să se producă preferențial, în funcție de performanțe: rezultate economice certe, armonizarea legislației și afacerilor interne.

Angajamente respectate. Încetarea monitorizării României

9-11 octombrie 1997

Președintele României participă la Strasbourg la cea de-a doua reuniune a șefilor de stat și de guvern ai țărilor membre ale Consiliului Europei, o structură veche, care a luat naștere în mai 1949, la o lună după constituirea NATO. A avut de la început

ca obiectiv unitatea prin diversitate a europenilor, conservarea patrimoniului cultural comun, respectarea drepturilor omului și extinderea democrației.

După 1989, Consiliul Europei s-a extins prin primirea în rândurile sale a fostelor state comuniste din Europa Centrală și de Est, funcționând ca un filtru pentru o posibilă integrare în Uniunea Europeană, supraveghind modul de respectare a principiilor statului de drept și respectarea drepturilor omului. România aderase la Consiliul Europei în octombrie 1993, dar s-a aflat permanent sub supraveghere în vederea respectării angajamentelor asumate la admiterea ca membru. Rapoartele negative au împiedicat ridicarea monitorizării.

În 1998, la împlinirea unui an de la încetarea condiționată a monitorizării României, Comisia juridică a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei a adoptat o declarație prin care se confirma încetarea procesului de monitorizare. România era felicitată pentru realizările sale ca membru cu drepturi depline al Consiliului Europei.

Luxemburg, victorie pe banda de depășire

10–11 decembrie 1997, Luxemburg

Cei 15 șefi de state și de guverne ai țărilor membre ale Uniunii Europene hotărăsc lansarea procesului de extindere cu 10 state candidate din Europa Centrală și de Est plus Cipru. Turcia este amânată.

Comisia Europeană va prezenta Consiliului European rapoarte anuale privind progresele fiecărei țări în atingerea standardelor cerute. Pentru a fi ajutate să atingă aceste standarde se constituie un parteneriat pentru aderare. Toate statele vor adera pe baza acelorași criterii și vor participa în aceleași condiții la procesul de aderare. Se elaborează o *road map* și va exista o bandă de depășire.

Pe 30 martie 1998 vor începe negocierile de aderare cu Polonia, Cehia, Ungaria, Slovenia, Estonia și Cipru. Celelalte cinci state,

Slovacia, Bulgaria, România, Lituania, Letonia, vor fi admise să înceapă negocierile la Consiliul European de la Helsinki.

Pare simplu, dar nu a fost deloc așa. Acest rezultat bun pentru România a fost obținut cu greu, după o „bătălie" diplomatică de mari proporții.

Franța, avocatul României

21-22 februarie 1997

La București sosește în vizită de stat președintele Franței, Jacques Chirac, însoțit de o delegație numeroasă în care se remarcă ministrul de Externe Hervé de Charette, ministrul de Interne Louis Debré și ministrul delegat al Comerțului Exterior Yves Galland. Convorbirea tête-à-tête de la Élyseé de la începutul lunii februarie și-a produs efectele. Chirac s-a ținut de cuvânt, delegația e impresionantă și declarațiile pe măsură. După întâlnirea și decorarea de la Cotroceni, Chirac declară în fața celor două Camere reunite ale Parlamentului că „România a întors pagina, ea înțelege astăzi să se alinieze Europei. Franța și România trebuie să participe împreună la această schimbare istorică. Vă puteți baza pe ajutorul Franței, care vă va da tot sprijinul pentru a vă permite să surmontați dificultățile dumneavoastră. La Uniunea Europeană, Franța va fi avocatul dumneavoastră."

Președintele Jacques Chirac se întâlnește și cu membrii Cabinetului Victor Ciorbea și se arată bucuros „că un profesor francez este membru al Guvernului României". Se referea la Alexandru Herlea, ministrul Integrării Europene, cel care avusese inițiativa schimbării denumirii Pieței Aviatorilor (fostă Stalin) în Piața Charles de Gaulle.

Presa franceză acordă spații largi acestei vizite, în cotidianul *Le Figaro* un om de afaceri francez afirma că „pentru occidentali investițiile în România sunt nu numai un excelent plasament, ci și o datorie". Nu numai Franța e impresionată. Presa elvețiană o consideră o vizită istorică și apreciază că „Jacques Chirac se oferă

să fie «naşul României», să sprijine în forţă o Românie care şi-a schimbat statutul din noiembrie 1996".

Creştin-democraţia europeană intervine în favoarea României

9-11 noiembrie 1997, Toulouse

Târziu în noapte, într-un bar din Toulouse un domn îmbrăcat mult prea protocolar pentru locul în care se află şi această oră, în costum şi cu nodul de la cravată bine strâns, stă îngândurat în faţa unui pahar cu bere rămas neatins. Patronul îi aruncă din când în când priviri curioase, dar nu îndrăzneşte să intre în vorbă cu el. Cine să fie? Nu pare de-al locului, dar vorbeşte limba franceză ca un nativ. Se lămureşte cât de cât după ce i se alătură mai mulţi domni, îmbrăcaţi la fel, şi frânturi din conversaţia lor, foarte animată, ba într-o franceză din care răzbate, periodic, un puternic accent italian, ba în engleză, ba în germană, ajung până la el. Aha... Domnii au venit în oraş cu ocazia Congresului Partidului Popular European. Citise despre asta în ziarul local, vizita cancelarului Helmuth Köhl la Toulouse n-avea cum să fie ignorată. În schimb, semnificaţia acelui moment, mai ales pentru o ţară latină din Estul Europei, le-a scăpat nu numai patronului barului, ci şi jurnaliştilor locali.

Concluziile „Agendei 2000", dată publicităţii în vară, erau necruţătoare în privinţa României. După şapte ani de stagnare, între 1989 şi 1996, ţara din fostul bloc sovietic străjuită de Carpaţi, Dunăre şi Marea Neagră era departe de a atinge nivelul cerut de criteriile de aderare pentru a putea începe negocierile cu Uniunea Europeană. Se ştia că la Summitul de la Luxemburg, programat în decembrie, se va anunţa începerea negocierilor cu cinci state din Est (Cehia, Polonia, Ungaria, Slovacia şi Slovenia), plus Cipru.

Noua conducere de la Bucureşti nu se împăca deloc cu această sentinţă şi era decisă să forţeze imposibilul. Toate legăturile diplomatice, toate relaţiile partinice şi personale au fost puse în mişcare. Ce încerca România să obţină înaintea reuniunii

din Luxemburg era ca toate cele douăsprezece țări candidate să participe la procesul de pregătire pentru integrarea în Uniunea Europeană. România și Bulgaria erau rămase cel mai în urmă în îndeplinirea criteriilor de aderare și cele mai amenințate de un tratament diferit.

Ministrul român al Integării Europene, Alexandru Herlea, care participa la acest congres al PPE în calitate de reprezentant al PNȚCD, convenise cu omologul său bulgar, Nadejda Mihailova, să intervină împreună pentru a obține o rezoluție în acest sens. Dar prima zi a reuniunii creștin-democrației europene, în care problema României și Bulgariei ocupase un loc central, nu se desfășurase așa cum sperase. Omologul de la Sofia nu era prezent. Luptase de unul singur și, la sfârșitul zilei, poziția PPE față de România și Bulgaria rămăsese neschimbată.

Seara, la cină, și mai ales după, în barul despre care am vorbit, Alexandru Herlea și-a continuat pledoaria în favoarea României beneficiind de atenția unor membri importanți ai Partidului Popular European cu care era în relații amicale. Printre ei, François Bayrou, președintele partidului creștin-democrat francez și vicepreședinte PPE, Hans-Gert Pôttering, membru al delegației partidului creștin-democrat german, viitorul președinte al Parlamentului European, Jean Claude Juncker, prim-ministru al Luxemburgului, actualul președinte al Comisiei Europene, Angelo Benassola, președintele fundației „Alcide de Gasperi" din Italia.

Dezbaterea Congresului PPE despre strategia de extindere a Uniunii Europene, începând cu situația României și Bulgariei, s-a reluat a doua zi. „Pledoariile celor menționați, în special ale lui Bayrou și Benassola, au fost remarcabile", povestește Alexandru Herlea. S-a reluat și votul, opțiunile și declarația finală s-au schimbat. Rezoluția adoptată de Congresul PPE de la Toulouse afirma că toate țările candidate, inclusiv România și Bulgaria, rămân în procesul de lărgire. Unele începeau imediat negocierile, celelalte urmau să intensifice pregătirea pentru aderare, primind

un ajutor mărit din partea Uniunii Europene. Toate statele candidate urmau să semneze Parteneriate de Aderare.[2]

6-8 iunie 1998

Alexandru Herlea organizează la Bucureşti o vizită a conducerii Partidul Popular European. Miza ministrului Integrării Europene era obţinerea unei noi declaraţii de susţinere a României şi, mai ales, a sprijinului pentru transformarea criteriului politic de aderare într-o condiţie determinantă pentru începerea negocierilor.

Din păcate, vizita a fost umbrită de comportamentul lui Radu Vasile. Premierul creştin-democrat al României a întârziat două ore la ceremonia de deschidere şi nu a participat deloc la cina oferită de creştin-democraţii europeni în onoarea lui. Preşedintele Wilfried Martens şi vicepreşedintele Wim van Velzen au rămas stupefiaţi. Martens i-a declarat foarte hotărât lui Ion Diaconescu: „Pentru noi, din acest moment, Radu Vasile nu mai există".[3]

Din fericire, n-au existat urmări negative. În noiembrie 1999, la iniţiativa lui Alexandru Herlea, ales vicepreşedinte al Internaţionalei Democrat-Creştine (IDC) cu un an înainte, Bucureştiul găzduia reuniunea anuală a Comitetul Executiv al organizaţiei. Acesta nu se întrunise niciodată până atunci într-o ţară din estul Europei. Cu doar o lună înaintea Summitului de la Helsinki al Uniunii Europene, o asemenea premieră aduna puncte în favoarea României.

Solidaritate est-europeană pentru integrare, la iniţiativa României

6 decembrie 1998

Din seria demersurilor politico-diplomatice pentru integrarea României în Uniunea Europeană nu poate fi uitată nici iniţiativa ministrului român al Integrării Europene de a-şi invita la Bucureşti colegii din toate statele candidate şi de a propune întâlniri periodice ale acestora. Ideea de la care a pornit a fost

aceea că succesul fiecărui stat candidat pe calea integrării este, în același timp, un succes al tuturor țărilor candidate.

Organizarea acestei reuniuni a beneficiat de sprijinul ambasadorului Austriei, țara care deținea, în acel moment, președinția Uniunii Europene. Cea de a doua reuniune a avut loc la Bratislava, în noiembrie 1999, iar următoarea la Vilnius, în noiembrie 2000. În mediile politico-diplomatice, sintagma folosită pentru caracterizarea lor a fost „spiritul de la București".[4]

Tony Blair luptă din greu pentru România

23 aprilie 1999, Washington

În Salonul Galben al Casei Albe s-au adunat toți șefii de state sau prim-miniștrii prezenți la Summitul NATO care aniversează cincizeci de ani de la semnarea Tratatului Atlanticului de Nord. Nouăsprezece provin din țările membre, douăzeci și unu din țările semnatare ale Parteneriatatului pentru Pace. Peste puțin timp vor participa cu toții la reuniunea *NATO + țările Parteneriatului pentru Pace,* prezidată de Emil Constantinescu, președintele României. Rusia și Belarus absentează în semn de protest față de atacurile asupra Iugoslaviei.

În așteptarea fotografiei individuale cu președintele Bill Clinton și soția sa, Hillary, Jacques Chirac, Tony Blair și Emil Constantinescu stau de vorbă la o măsuță retrasă. Decizia Parlamentului de la București de a permite accesul avioanelor NATO în spațiul aerian al României, luată cu o zi înainte, va grăbi cu siguranță sfârșitul războiului, președintele Franței și premierul britanic, bucuroși și recunoscători, întreabă cum pot ajuta România în această perioadă. Răspunsul e simplu, România are nevoie de garanții de securitate și de o decizie favorabilă privind începerea negocierilor de integrare în Uniunea Europeană.

Jacques Chirac va insista pe parcursul convorbirilor de la Washington ca țările din zona de conflict să primească din partea NATO asigurarea că securitatea lor este esențială pentru Alianță și va oferi într-o conferință de presă declarația cerută pentru

România. Tony Blair a promis că va deschide „o nouă eră în relațiile dintre Marea Britanie și România“.

Pentru că România s-a dovedit „un partener exemplar și un viitor aliat“, Marea Britanie o va sprijini în depășirea dificultăților economice, realizarea programului de reforme, obținerea ajutoarelor menite să anuleze efectul pierderilor provocate de criza din Kosovo și susținerea pentru aderarea la NATO. Premierul britanic îl ia de braț pe Emil Constantinescu și îi spune că cel mai bine ar fi să dea aceste asigurări chiar la București, se uitase în agendă și ar putea să facă asta peste zece zile. A fost un caz rar, în diplomația atât de conservatoare a Marii Britanii, când o vizită oficială s-a hotărât în afara complicatelor aranjamente diplomatice și a unor programări care se fac de obicei cu ani de zile înainte. Mai ales că era vorba de un eveniment istoric.[5]

4 mai 1999, București

Prima vizită a unui prim-ministru al Marii Britanii în România după mai bine de 100 ani de relații diplomatice. Hotărât să ridice popularitatea președintelui Constantinescu, ajunsă la cote alarmante după decizia de a sprijini NATO împotriva Serbiei, Tony Blair face declarații generoase în conferința de presă de la Palatul Cotroceni. În conversațiile private care au urmat, decis să respecte obiceiul românesc de a-i lua toată mâna celui care îți oferise un deget, Emil Constantinescu își întreabă oaspetele dacă n-ar putea include în discursul pe care urma să îl țină în Parlament, în ședința comună solemnă a Camerei Deputaților și Senatului, și o frază care să se refere la sprijinul Marii Britanii pentru începerea negocierilor de integrare în Uniunea Europeană la Summitul de la Helsinki, programat în luna decembrie, folosindu-se de o introducere în care pomenea tocmai această zicală. Premierul britanic a zâmbit, a promis și s-a ținut de cuvânt.

Pe drum, între Palatul Cotroceni și Palatul Parlamentului, Tony Blair a introdus în discurs și mențiunea cerută: „Din adâncul sufletului vă spun că Marea Britanie vă este prieten și

partener pentru NATO și Uniunea Europeană. Îmi exprim acum mulțumirea și aprecierea pentru tot ceea ce ați făcut, în ciuda dificultăților enorme pe care vi le-a creat conflictul din Kosovo". [6]

Solicitarea președintelui României nu era deloc întâmplătoare. Nu uitase ce-i spusese Jacques Chirac în 1998, la Summitul Uniunii Europene de la Viena, când uzase de dreptul său de veto pentru a împiedica începerea negocierilor de aderare a 11 țări, fără România: „Pentru a reuși la Helsinki e nevoie de sprijinul Marii Britanii".

În lunile ce au urmat, sprijinul Marii Britanii s-a dovedit decisiv. La Helsinki, în decembrie, România a fost admisă pentru începerea negocierilor, în timp ce Croația, mult mai bine pregătită economic și instituțional, a trebuit să mai aștepte 6 ani".

7 decembrie 1999

Președintele Constantinescu găsește pe birou o scrisoare personală de la premierul britanic Tony Blair, datată cu ziua anterioară: „Dragă Emil, când am vizitat România în mai, am văzut cu ochii mei eforturile remarcabile pe care le-ați făcut pentru a reforma economia țării și a o pregăti pentru integrarea europeană. Am cerut Consiliului European de la Helsinki să recunoască aceste eforturi și să invite România să înceapă negocierile formale pentru aderarea la Uniunea Europeană".

Eforturi răsplătite. Începerea negocierilor de aderare

11 decembrie 1999

Președintele se întorsese cu o mare victorie de la Summitul Uniunii Europene de la Helsinki. România fusese acceptată să intre în rândul statelor care încep negocierile de aderare în ceea ce reprezintă o lărgire istorică a Europei Occidentale spre Est și avea nevoie de o strategie coerentă de integrare și un prim-ministru serios, capabil să o pună în practică. Un independent în fruntea guvernului ar fi îmblânzit orgoliile politice din coaliție

şi din afara ei şi ar fi reuşit să construiască coeziunea de care era nevoie pentru un plan de ţară atât de ambiţios.

În 18 decembrie, în plin scandal al schimbării Guvernului Radu Vasile, din Downing Street 10 soseşte o nouă scrisoare de la Tony Blair: „M-am luptat din greu pentru decizia de a invita România să înceapă negocierile de aderare. După cum am spus în speech-ul meu din Parlamentul României, din luna mai, extinderea Uniunii Europene este o oportunitate istorică, ce sporeşte stabilitatea şi prosperitatea continentului nostru. Am pledat pentru acest lucru în faţa partenerilor mei încă de atunci. (...) România urmează cea mai sigură cale către o economie mai prosperă şi o mai bună calitate a vieţii pentru toţi cetăţenii ei. Marea Britanie doreşte să ajute în acest proces şi va continua să întreprindă tot ce îi stă în putinţă pentru a face ca lucrurile să meargă înainte".[7]

***

În ianuarie 2000 este aşteptat în România, pentru demararea negocierilor, Romano Prodi, fost prim-ministru al Italiei, preşedinte în exerciţiu al Comisiei Europene, un economist redutabil, nu orice interlocutor de la Bucureşti ar fi fost capabil să-i facă faţă. *Emil Constantinescu credea că Mugur Isărescu ar fi interlocutorul cel mai potrivit.*

Nu era *uşor să fii premier* în vremea aceea. Mugur Isărescu o spune cu acel ton jovial, caracteristic în afara momentelor oficiale, pe care apropiaţii i-l cunosc foarte bine. Nici nu şi-ar fi dorit să fie, dar e greu să rezişti argumentelor lui Emil Constantinescu. Argumente de toate felurile, politice, economice, istorice, sentimentale. Putea el, fiul unui învăţător-misionar, ofiţer în Armata Regală în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, crescut şi educat în spiritul patriotismului autentic să refuze oferta lui Emil Constantinescu? Fireşte că nu. A avut însă o condiţie: după decizia de numire, prevăzută la articolul 1 al decretului prezidenţial, să existe şi un articol 2 care să prevadă întoarcerea la Banca Naţională, după terminarea mandatului. „Este esenţial

pentru dumneavoastră?", l-a întrebat președintele. I-a răspuns că da. Emil Constantinescu a fost de acord, dar a avut la rândul său trei cerințe. Guvernul Mugur Isărescu a depus jurământul în fața președintelui României la 22 decembrie 1999.

Romano Prodi și Günter Verheugen, comisarul pentru extindere, au venit la București cu un mesaj clar. Președintele Constantinescu îl cunoștea și i l-a împărtășit: „Domnule prim-ministru, dacă nu scoatem pe cineva la bătaie, care să rupă acest cerc vicios al credibilității scăzute a României, anul aderării la Uniunea Europeană va fi 2010. Pentru ceilalți se va accepta 2004, probabil Bulgaria se bate pentru 2007, și noi rămânem cu 2010". De aici trebuia plecat: un termen ferm care să mobilizeze energia populară sleită de dezamăgirile postdecembriste.

„Domnule Isărescu, 2010". „Nu, domnule Prodi, 2007"

12 ianuarie 2000

Palatul Victoria. Douăzeci și cinci de minute de discuții tête-à-tête. Primele cuvinte ale lui Romano Prodi au fost: „2010, domnule Isărescu, 2010". „Nu, 2007", i s-a răspuns. Ce poți să negociezi în asemenea situații? Negociezi încredere. Te uiți în ochii celuilalt, așa cum și el se uită în ochii tăi. Prodi tot spunea: „Nu puteți, domnule. Aveți atâtea lucruri de făcut în țara asta, nu puteți să le faceți până în 2007..." Argumentele premierului român s-au bazat pe teoria agreată și dezvoltată de economistul Prodi: „Cercul vicios - Cercul virtuos". Germania intrase în anii '60 într-un cerc virtuos, tot ce făcea ieșea bine. Anglia, în schimb, inclusiv datorită împrumuturilor pentru finanțarea războiului, a intrat într-un cerc vicios care a dus-o spre starea de faliment din 1977. Un faliment în toată regula. Au salvat-o rezervele de țiței și de gaze din Marea Nordului. Și Margaret Thatcher. Doamna de fier a schimbat Anglia, a săltat-o dintr-un cerc vicios într-un cerc virtuos pentru mai bine de douăzeci de ani.

Argumentul principal în negocierea cu Romano Prodi a fost acela că România iese dintr-un cerc vicios. Mugur Isărescu i-a

cerut să ne ajute să intrăm într-un cerc virtuos. Ne trebuia un catalizator puternic, un obiectiv care să mobilizeze societatea românească şi integrarea în Uniunea Europeană era acest catalizator. Preşedintele Comisiei Europene nu se lăsa convins: „N-o să puteţi, domnule prim-ministru, aveţi prea multe de rezolvat. Vă daţi seama câţi angajaţi din armată trebuie să disponibilizaţi pentru aderarea la NATO şi să le asiguraţi pensiile?“ I-a spus că da, cel puţin la asta se pricepe, la bani. Prodi a acceptat varianta 2007, abia după ce a aflat care este rata de acceptare a românilor în privinţa integrării în Uniunea Europeană. Ultimele sondaje indicau 90%.

25 noiembrie 2010

Palatul Parlamentului. Participanţii la conferinţa „Guvernarea 1996-2000: Evaluare din perspectiva ultimului deceniu“ sunt surprinşi. Nu se aşteptau ca Mugur Isărescu să vorbească atât de deschis. În evocarea guvernatorului Băncii Naţionale, ultimul premier al coaliţiei CDR-PD – UDMR, anecdotica alternează cu momente dramatice şi dezvăluiri neaşteptate. La prima şedinţă de Guvern, în decembrie 1999 a întrebat toţi *miniştrii ce aşteaptă de la el, iar la sfârşit cineva a întrebat:* „Şi dumneavoastră ce aşteptaţi de la noi?“ A menţionat două lucruri: „În această sală nu vor mai fi telefoane mobile şi nu se va mai fuma. Şi nu se va fuma nici pe acest hol, numai la etajul trei.“ A fost un bun prilej pentru mulţi fumători din guvern să stea numai cincisprezece minute la şedinţe şi apoi să dispară. Ce nu le-a spus a fost că înaintea acelei şedinţe citise toate stenogramele reuniunilor cabinetelor Victor Ciorbea şi Radu Vasile şi ştia la ce trebuie să se aştepte. Mugur Isărescu mărturiseşte că *primele două luni la Palatul Victoria au fost dramatice. Spre deosebire de Banca Naţională, unde cei doi ochi sunt aproape suficienţi, la Palatul Victoria trebuie să ai ochi şi în spate. Dar chiar şi aşa, cu toate dificultăţile întâmpinate, îşi aminteşte cu plăcere anul petrecut în mijlocul clasei politice şi, mai ales, debutul acelui an cu consecinţe atât de importante pentru viitorul României:* „Întâlnirea cu Romano

Prodi ne-a ajutat să ne construim strategia de integrare. A fost un efort extraordinar să aduci la un numitor comun partidele politice, sindicatele, patronatele, academia, cultele, societatea civilă. S-a dezbătut îndelung şi mulţi nu prea înţelegeau ce facem noi acolo. Dar am realizat ce ne-am propus. Am vrut să subliniez acest lucru, mai ales astăzi, când aud că «ne trebuie o strategie». Eu cred că ne trebuie un consens politic asemănător celui din 2000 şi am datoria de a spune că acest consens reprezintă una dintre marile realizări ale administraţiei Emil Constantinescu."

Strategia guvernamentală de aderare, consens naţional

Mugur Isărescu a construit o strategie clară de aderare la Uniunea Europeană, cu un planning destul de bun şi destul de realist pe care partidele l-au respectat până în 2007, rezultat al acordului „Snagov II".

Trebuie amintit aici că Acordul de Asociere intrase în vigoare din februarie 1995 şi că, în luna iunie a aceluiaşi an, România depusese cererea de integrare în Uniunea Europeană, în urma „Declaraţiei de la Snagov", document semnat de toate forţele politice parlamentare.

Ce s-a întâmplat între cele două declaraţii de la Snagov ne-a reamintit Alexandru Herlea, ministrul Integrării Europene, la conferinţa „Guvernarea 1996-2000: Evaluare din perspectiva ultimului deceniu": „După semnarea Parteneriatului de Aderare, în martie 1998, la acest cadru s-a adăugat procesul de evaluare analitică a absorbţiei acquis-ului comunitar, cunoscut sub numele de «screening». Acest proces de evaluare, care analiza atât legislaţia adoptată, cât şi instituţiile prevăzute pentru a o aplica, reprezenta o prefigurare a negocierilor ce urmau să înceapă. Pe baza acestui parteneriat, Departamentul Integrării Europene (DIE) a elaborat, în acelaşi an, Programul Naţional de Aderare a României la UE–PNAR, în care a fost inclus şi Programul Naţional de Absorbţie a Acquis-ului Comunitar, apărut la sfârşitul anului 1997. PNAR cuprindea patru capitole care corespundeau celor patru criterii

de aderare: criteriul politic, criteriul economic, criteriul privind absorbţia acquis-ului comunitar şi criteriul referitor la capacitatea administraţiei publice şi a sistemului judiciar de a funcţiona după standarde europene. Primele trei criterii sunt cunoscute sub numele de «criteriile de la Copenhaga», ultimul drept «criteriul de la Madrid», după locul unde au fost adoptate de Consiliile Uniunii Europene. În 1999, PNAR-ul a fost completat cu un al cincilea capitol (realizat de DIE în colaborare cu Ministerul de Finanţe), care se referea la finanţarea obiectivelor şi programelor definite în acest document şi asigura corelarea acţiunilor cu finanţările. PNAR-ul a demonstrat capacitatea administraţiei româneşti de planificare strategică şi financiară în raport cu exigenţele integrării europene şi, din acest punct de vedere, a contribuit la evoluţia relaţiilor cu Uniunea Europeană".

De la Dublin la Nisa

7 decembrie 2000

La dineul oficial al Conferinţei Consiliului European, oferit de prim-ministrul Lionel Jospin, Emil Constantinescu este aşezat pe locul de onoare din dreapta gazdei şi se întreabă dacă nu cumva asta e o subtilă manieră franţuzească de a spune la revedere. Peste câteva zile nu va mai fi preşedinte şi i se pare că cea mai potrivită formă de a-şi lua rămas-bun este să se întoarcă acasă cu o victorie pentru România.

În programul Summitului de la Nisa figurează o hotărâre importantă privind numărul de voturi în cadrul Consiliului de Miniştri, principalul organism decizional al Uniunii Europene. Conform propunerii franceze, Franţa, Germania, Marea Britanie şi Italia ar trebui să aibă 30 de voturi, Spania şi Polonia 28 de voturi, România 13 voturi, Olanda 12, Grecia, Cehia, Belgia, Ungaria şi Portugalia 11, Suedia, Bulgaria şi Austria 9, Slovacia, Danemarca, Finlanda şi Irlanda 7, Lituania 5, Cipru, Luxemburg şi Malta 3.

Cele mai aprige discuţii s-au purtat în jurul numărului de parlamentari şi de voturi acordate României şi Olandei. Preşedintele Jacques Chirac a sprijinit din nou România în

discuțiile cu prim-ministrul olandez, Wim Kock, și România a avut câștig de cauză.

Un rezultat la fel de important al reuniunii de la Nisa este acela că s-a decis scoaterea României și Bulgariei de pe lista neagră a țărilor ai căror cetățeni au nevoie de vize pentru a călători în Uniunea Europeană. Doar câteva condiții tehnice îi mai despart pe români de momentul în care vor scăpa de interminabilele cozi din fața ambasadelor țărilor vest-europene.[8]

La București, toate acestea se vor observa mult mai târziu.

NOTE

1. Domnița Ștefănescu, „11 ani din istoria României. Decembrie 1989-Decembrie 2000. O cronologie a evenimentelor", Editura Mașina de scris
2. Pasaj dintr-un amplu interviu acordat Laurei Ganea de Alexandru Herlea, ministru al Integrării Europene în perioada 1997-1999, încă nepublicat.
3. Ion Diaconescu, *După Revoluție*, Editura Nemira, 2003: „La ședința de deschidere unde eram toți prezenți, Radu Vasile a venit cu o întârziere de două ore, spre stupefacția oaspeților și a noastră. A povestit că fusese în provincie și din cauza vremii nefavorabile a întârziat, dar nu era credibil, nici nu se știa că a plecat în provincie și apoi de oriunde de pe teritoriul României se ajungea cu avionul într-o oră la București. Oaspeții au trecut peste acest incident și, ca să demonstreze că nu au pus la inimă acest lucru, hotărăsc să dea a doua zi o cină în onoarea lui Radu Vasile. La respectiva cină au fost prezenți toți cei invitați, mai puțin Radu Vasile și nici nu mai știu ce pretext a inventat. De altfel, nici nu-mi amintesc dacă și-a cerut scuze în vreun fel. În fața acestei situații, Martens mi-a spus clar: Pentru noi, din acest moment, Radu Vasile nu mai există."
4. Alexandru Herlea, pasaj din discursul prezentat la conferința „Guvernarea 1996-2000: Evaluare din perspectiva ultimului deceniu" (Palatul Parlamentului, 25 noiembrie 2010)
5. Interviu acordat de Emil Constantinescu Elenei Chiriță, publicat în volumul *„Politică și diplomație"*, 2012
6. Fragment din discursul susținut de premierul britanic Tony Blair în Parlamentul României
7. Fondul documentar arhiva prezidențială 1996-2000, Fundația Română pentru Democrație
8. Emil Constantinescu, „Timpul dărâmării, timpul zidirii", Editura Universalia, 2002

Lupta cu sistemul corupt

În vara lui 1996, Răsvan Popescu și Sinișa Dragin realizau pentru BBC un film documentar despre contrabanda cu benzină pe Dunăre, pe care Televiziunea Română l-a și difuzat o dată, când Victor Ionescu a reușit să-și păcălească șefii obedienți față de regimul Iliescu până la cea mai dezgustătoare slugărnicie. Dezbaterea despre rolul televiziunii publice era un banc prost pentru etajul unsprezece al instituției din Calea Dorobanți și, bineînțeles, pentru ocupanții Palatului Cotroceni și Palatului Victoria, care se credeau veșnici, asemenea predecesorilor lor ceaușiști. După războiul etnic din Bosnia, regimul național-comunist al ultimului dictator din Europa, Slobodan Miloșevici, fusese supus unui embargo drastic, pe care puterea de la București îl încălca cu seninătate. Vechea meteahnă comunistă a dublului limbaj se dovedea mai puternică decât alinierea la noua ordine mondială, rezultată în urma prăbușirii URSS, doar că, de data asta, cancelariile occidentale nu se mai lăsau păcălite. Ion Iliescu nu convingea pe nimeni de nimic. Regimul instaurat de el a lăsat România în categoria „the bad guys".

Ceea ce găsește Răsvan Popescu pe malul Dunării este chiar o lume a băieților răi, într-o variantă tragicomică. Un „pod de vase" trece benzina de pe malul românesc pe malul sârbesc, sub ochii indiferenți ai grănicerilor. Cu aceeași indiferență asistau și la dilema contrabandiștilor: să-i arunce pe ziariști în apă sau nu? Volvo-ul negru cu sigla BBC îi încurcă, asigurarea că nimeni din România nu va vedea vreodată filmările tempereză pornirile violente, berea plătită de englezi aduce liniștea[1]. Oricum, ei erau

plevușca, ce putea să li se întâmple? Filmul lui Răsvan Popescu și Sașa Dragin câștigă premiile cele mari ale ediției din 1997 a Festivalului de Film de televiziune de la Geneva, dar, de fapt, nu surprinde decât firimiturile, jocurile cele mari se făceau sub conducerea șefului zonal al SRI. În raportul Consiliului Național de Acțiune Împotriva Corupției și Crimei Organizate, redactat din dispoziția președintelui Constantinescu de către echipa unuia dintre consilierii săi apropiați, istoricul Marius Oprea, contrabanda cu carburanți în fosta Iugoslavie este descrisă pe larg[2], ca și implicarea directă a guvernului Văcăroiu și a Serviciului Român de Informații în această acțiune: „În perioada 1994-1995, potrivit evidențelor căii ferate, din stația CF Timișoara Sud, nominalizată în documentele de transport ca stație de destinație și de predare a mărfurilor către proprietar, au fost redirijate către Jimbolia un număr de 1 107 vagoane-cisternă, conținând cantitățile de 7 799 tone benzină și 36 064 tone motorină, în baza dispozițiilor ulterioare transmise conform instrucțiilor de serviciu ale SNCFR. Actele premergătoare efectuate în cauză au evidențiat faptul că, prin intermediul unor firme înmatriculate legal, dar care nu au funcționat niciodată la sediul social declarat și ai căror administratori au plecat din țară la scurt timp după înregistrarea acestora, firme cu patroni arabi sau kurzi, unele persoane cu funcții de decizie în aparatul administrației de stat – Virgil Măgureanu, fost director SRI, Aurel Novac, fost ministru al Transporturilor – au organizat și coordonat o filieră de contrabandă prin care s-au dirijat în Iugoslavia cantitățile sus-menționate de produse petroliere, în care au implicat, fiecare pe partea sa, subordonați pe scară ierarhică. În martie 1998, Virgil Măgureanu recunoștea că „încălcarea de către România a embargoului impus fostei Iugoslavii a fost o decizie politică luată la nivel înalt“. Fostul șef al SRI a susținut cu tărie că „a înaintat rapoarte despre încălcarea embargoului președintelui Ion Iliescu și premierului Nicolae Văcăroiu“. Pe tot parcursul derulării operațiunii de contrabandă cu încălcarea embargoului impus Iugoslaviei, polițiștii timișoreni au primit ordin de

neintervenție, comunicându-li-se că aceasta este o „operațiune guvernamentală". Implicarea autorităților statului la cel mai înalt nivel se va dovedi mai târziu...

Mic îndreptar de luptă împotriva statului oligarhic

7 ianuarie 1997

La începutul anului 1997, Emil Constantinscu avea un program de politică internă și externă bine construit și o echipă de încredere. Putea porni la drum și avea multe de făcut. Lupta împotriva corupției, o amenințare gravă la adresa siguranței naționale, era o prioritate.

Viitorul Justiției a început în această zi. Obiceiul pământului este ca nimeni să nu lucreze între Crăciun și Sfântul Ion, dar Emil Constantinescu nu se împiedică de asemenea „reguli". Cablurile, stativele, camerele de televiziune și microfoanele sunt amplasate în Salonul Ambasadorilor pentru anunțul președintelui. Începe în forță: „În fiecare zi, din buzunarul fiecăruia dintre noi sunt furați bani. În fiecare zi, din avuția națională sunt înstrăinate în interes personal bunuri și valori. În fiecare zi, România devine mai săracă, bugetul statului devine mai fragil și viitorul nostru mai nesigur. În fiecare zi, sume imense de bani sunt deturnate din mersul lor firesc și intră în conturile unui grup de oameni restrâns, dar din ce în ce mai puternic. În ultimii șapte ani, acești oameni au pătruns în toate structurile puterii, în fostele guverne, în fostele parlamente, în jurul fostului președinte, în justiție, în poliție, în armată, în serviciile speciale, în lumea bancară".

Cu excepția lui Zoe Petre, Dorin Marian, Sorin Moisescu și Petru Berteanu, care știu despre ce este vorba, președintele îi convocase în biroul lui cu o seară înainte și discutaseră despre conținutul discursului, toată lumea își ține răsuflarea, curioasă să afle ce va urma. Atmosfera e „grea", încordarea plutește în aerul încremenit de febrilitatea îngemănată a celor prezenți și a celor care urmăresc transmisia televizată, se aude doar mișcarea grăbită a pixurilor pe blocnotesuri, ziarele vor publica știrea abia mâine.

„Am afirmat mereu că vom putea finanța proiectele de protecție a celor mai săraci dintre noi prin banii obținuți din diminuarea drastică a economiei subterane de tip mafiot. Începem acum acțiunea de recuperare a banilor dumneavoastră. Prin această campanie mai urmărim un obiectiv, cel puțin la fel de important ca acela material. Vrem să refacem autoritatea instituțiilor statului. Vrem să redăm oamenilor cinstiți din această țară încrederea în ei înșiși. Vrem să redăm oamenilor care se spetesc pentru fiecare bănuț convingerea că drumul muncii cinstite este singurul adevărat și că toate celelalte sfârșesc rău. Vrem să insuflăm tinerilor dorința de a munci și a trăi din muncă și să stârpim odată pentru totdeauna ideea îmbogățirii prin furt sau prin înșelăciune".

Atmosfera devine mai fluidă, ușurată de sentimentul că promisiunile din campania electorală sunt duse spre îndeplinire. Nici n-au trecut două luni de la câștigarea alegerilor și, iată, după o primă perioadă destinată unei lustrații de facto și relansării politicii externe românești, președintele începe curățenia internă.

„I-am chemat la președinție pe conducătorii tuturor instituțiilor care au obligația să lupte cu criminalitatea și corupția și le-am cerut să pună capăt blocajelor, tergiversărilor și acuzelor reciproce. Am format, începând de ieri, un organism nou, Consiliul Național de Acțiune Împotriva Corupției și Crimei Organizate în cadrul căruia aceste instituții să acționeze împreună, fără intermediari, fără amânări. Coordonez personal acest organism și răspund de eficiența lui. În combaterea acestui flagel al corupției nu vom ține seama nici de poziția socială, nici de avere, nici de apartenența politică, nici de grade de rudenie. Vom ține seama numai de lege. Și vom începe cu cazurile cele mai grave".[3]

PDSR reacționează furibund. Fostul prim-ministru Nicolae Văcăroiu declară că el a condus un guvern curat și competent, Ion Iliescu îl acuză pe șeful statului că recurge la „metode staliniste", se fac plângeri la instanțele europene care nu se lasă păcălite.

„Caracatiţa“

Vi-l mai amintiţi pe Corrado Cattani? La începutul anilor ’90, serialul „Caracatiţa“ exercita asupra publicului românesc o fascinaţie comparabilă cu cea a „Dallasului“, un deceniu mai devreme. Aceeaşi figură aspră, lipsită de zâmbet, aceeaşi intransigenţă împinsă până la consecinţele ei dramatice pot fi reîntâlnite şi la procurorul Gheorghe Mocuţa. Asocierea cu celebrul comisar italian nu-i deloc forţată, o confirmare a acestei prime impresii a venit chiar de la interlocutorul meu, când a început să-mi povestească despre bursa în Italia. Șeful comisiei de selecţie era directorul adjunct al Direcţiei Culturale a Ministerului Afacerilor Externe, care i-a spus: „Este o noutate să avem un procuror care solicită o bursă în Italia şi vă întreb ce-aţi vrea să studiaţi dumneavoastră într-o ţară unde vor să ajungă pictori, sculptori, arhitecţi şi scriitori?“ Răspunsul a fost neaşteptat şi convingător: „Domnule director, n-ar fi interesant dacă aş merge în Italia şi aş învăţa cum să nu se fure un milion de dolari din ţara mea şi aceşti bani să nu fie scoşi peste graniţă de grupări ale crimei organizate?“

Criminalitatea organizată era total necunoscută în România, dar asta nu înseamnă că nu exista. Procurorii români discutau atunci despre asocierea pentru săvârşirea de infracţiuni şi nicidecum despre Mafie, denumirea ei generică. Nu se discuta atunci de grupări paramilitare, care vor să obţină câştiguri economice prin violenţă şi să le păstreze prin forţă. Sub îndrumarea lui Bruno Siclari şi a adjunctului său, Pier Luigi Maria Del’Osso, care conduceau Direcţia Naţională Anti-Mafia, a avut mult de studiat, dar nu a ajuns să pună cu adevărat în practică ceea ce învăţase până când Emil Constantinescu nu a devenit preşedintele României. Contribuţia lui Gheorghe Mocuţa la cele două iniţiative foarte importante ale Administraţiei Constantinescu, Legea privind prevenirea şi sancţionarea spălării banilor (Legea 21/1999) şi Legea pentru prevenirea, descoperirea

și combaterea faptelor de corupție (Legea 78/2000), este de netrecut cu vederea.

Gheorghe Mocuța, director adjunct în Parchetul General și coordonator al primului Serviciu de combatere a criminalității organizate și a corupției, a fost procurorul care l-a arestat pe Miron Cozma, la 10 ianuarie 1997. Împreună cu cei 11 procurori din subordine a instrumentat cazuri „grele". Exemple notorii: Sever Mureșan, Răzvan Temeșan, Ilie Alexandru, Alexandru Dinulescu, Marcel Ivan, Steriu Popescu, Gabriel Bivolaru. Au trecut aproape douăzeci de ani de atunci, mai știți cine-s ăștia și ce-au făcut ei? Stați să vedeți.

27 aprilie 2016

După arestarea lui Cristian Burci, acuzat de constituirea grupului infracțional care a delapidat societatea SC Romvag SA Caracal cu 7 099 000 euro și 3 811 756 lei, cotidianul *România liberă* relua un text publicat de Ondine Gherguț în februarie 2008. Patronul cotidianului *Adevărul* și al postului de televiziune Prima s-a bucurat ani la rând de protecția unui fost general SIE, Gheorghe Șerbănescu, arestat la 26 februarie 1997 pentru implicarea sa în devalizarea Bancorex. Alături de Costel Bobic, Gheorghe Șerbănescu a prejudiciat Bancorex cu suma de 11 088 706 mărci. Dosarul lor a fost închis după alegerile prezidențiale din 2000, când Ion Iliescu a revenit la putere. Bobic și Șerbănescu nu au fost singurii privilegiați ai regimului Iliescu care au luat bani de la Bancorex cu dobânzi bizar de mici pe care, oricum, nu aveau de gând să-i înapoieze. Prejudiciul total în dosarul Bancorex a fost de 1 miliard de dolari. Întreaga conducere a băncii, în frunte cu președintele Răzvan Temeșan, a fost arestată în iulie 1997 pentru abuz în serviciu în dauna interesului public. În 2014, în exclusivitate pentru Digi 24, Răzvan Temeșan recunoștea că a fost ofițer acoperit SIE.

8 ianuarie 1997

Instrumentarea dosarului „Dacia Felix", tergiversată din 1995 la comandă politică, a început efectiv la 8 ianuarie 1997, când Sever Mureşan a fost trimis în judecată pentru înşelăciune, fals şi uz de fals. În complicitate cu vicepreşedintele băncii, Mircea Horia Hossu, fostul acţionar majoritar prejudiciase „Dacia Felix" cu 1 000 de miliarde. Sever Mureşan a beneficiat, de asemenea, şi de un credit preferenţial în valoare de 16 miliarde de lei de la Credit Bank. După ce preşedintele Marcel Ivan şi vicepreşedintele Steriu Popescu au fost arestaţi, s-a descoperit o listă întreagă de credite acordate ilegal unor „prieteni". Printre ei s-a numărat şi Ilie Alexandru, proprietarului Southforkului de Slobozia. Maistrul arestat în perioada comunistă pentru încărcarea devizelor de construcţii, devenit unul dintre primii miliardari de carton postrevoluţionari, îşi construise lângă Slobozia o replică a *ranch*-ului familiei Ewing din serialul Dallas. De parcă n-ar fi fost de ajuns, i-a alăturat şi o copie a turnului Eiffel, o „miniatură" de 50 de metri. Personajul cu pălărie de cowboy, care îl imita grotesc pe J.R. Ewing, declara în vara lui 1996, la aniversarea a cinci ani de la debutul său în afaceri:

„Firma Hermes în cei cinci ani de existenţă a fost vizitată de foarte mari personalităţi. Am avut onoarea să avem la firma noastră oaspeţi distinşi: întregul Guvern al României, în frunte cu domnul prim-ministru Nicolae Văcăroiu, Senatul României, cu domnul preşedinte Oliviu Gherman, Parlamentul României, cu domnul preşedinte Adrian Năstase, Preafericitul Părinte Teoctist, Patriarhul României, cu toţi mitropoliţii şi episcopii din România. Toţi ambasadorii acreditaţi în România şi foarte, foarte multe delegaţii. (....) Aşa după cum cunoaşteţi, firma Hermes, eu personal, nu facem politică, vreau doar să menţionez că am fost ajutat de toate guvernele de după 1990. (...) În cei cinci ani de când sunt patron am vizitat cu probleme de afaceri peste 30 de ţări, am cunoscut atât de multe... Am participat de mai multe ori la deplasări guvernamentale în străinătate, ca reprezentant al privatizării în România..."[4]

Ei bine, acest „reprezentant al privatizării în România" din timpul regimului Iliescu a prejudiciat Credit Bank cu suma de 36,5 miliarde de lei. A fost arestat pentru înşelăciune.

Preşedintele Bankcoop, Alexandru Dinulescu, a fost arestat pe 19 februarie 1997 sub acuzația de luare de mită. Doi oameni de afaceri, Vasile Loga şi Nahor Mordehai, l-au acuzat că le-a cerut 35 000 de dolari pentru acordarea unui împrumut. Cercetările au fost finalizate la 16 mai şi a fost trimis în judecată pentru devalizarea băncii. Eliberarea sub control judiciar din motive medicale i-a permis să fugă din țară. Condamnat la 18 februarie 2000, Alexandru Dinulescu a fost descoperit în SUA şi extrădat în 2003.

Odată arestate, gulerele albe din mafia băncilor au început să se denunțe unele pe altele. Ca şi astăzi, numai că procurorii anului 1997 nu-şi transformau activitatea în spectacol mediatic. Alexandru Dinulescu, preşedintele Bankcoop, l-a denunțat pe omul de afaceri George Constantin Păunescu că a preluat prin metode nelegale pachetul majoritar al băncii. George Constantin Păunescu a participat şi la falimentarea Bancorex.

„Îl lăsăm să ne aresteze pe toți?"

Repercusiunile nu s-au lăsat prea mult aşteptate. Când au început să curgă arestările, cei care se simțeau vizați au avut o întrunire secretă şi s-au întrebat: „Ce facem cu Mocuța? Îl lăsăm să ne aresteze pe toți?" S-a ajuns la o concluzie simplă: „Trebuie să-l distrugem". Oricât de secretă ar fi fost această întrunire, ea nu le-a scăpat serviciilor secrete şi procurorul a fost avertizat. Actul întâi: în urma unei plângeri a avocaților lui Păunescu, procurorul general Nicolae Cochinescu a început cercetarea disciplinară a lui Gheorghe Mocuța, în speranța că va dori să se apere în instanță şi va apărea motivul ca dosarul să-i fie retras. N-a funcționat. Actul al doilea: *Curierul Național*, publicația familiei Păunescu, s-a dezlănțuit împotriva lui cu acuze grave, precum luarea de mită şi participarea la înfieri ilegale. Actul al treilea: *Libertatea* scrie că un interlop pe nume Fane Căpățână

i-a plătit zugrăvirea unei garsoniere. Nici nu-l cunoştea pe acest individ şi, într-o emisiune televizată, a prezentat chitanţa din care reieşea că a plătit zugrăvitul garsonierei unei firme specializate. A fost nevoie de câţiva ani pentru a demonstra falsitatea acestor acuzaţii, după ce i-a acţionat în instanţă pe toţi cei care au lansat atacurile murdare împotriva lui şi a câştigat procesele.

Era evident că procurorul general numit în funcţie de Ion Iliescu încerca să stopeze cercetările de corupţie. Acelaşi Nicolae Cochinescu care declara, în octombrie 1996, la un simpozion desfăşurat la Sibiu sub patronajul Uniunii Europene, că în ţara noastră nu există criminalitate organizată. Lucrurile nu mai puteau continua aşa şi preşedintele Emil Constantinescu îl eliberează din funcţie la 26 august 1997. Două zile mai târziu, semnează decretul de numire a lui Sorin Moisescu. Consilierul prezidenţial preia funcţia de procuror general al României la 1 septembrie şi, după cinci zile, începe curăţenia generală în Ministerul Public. N-a fost uşor. Moştenise o structură legată de vechea putere prin tot felul de complicităţi şi vinovăţii, în care procurorul Mocuţa şi echipa lui reprezentau o excepţie. Multe informaţii din dosarele mari, instrumentate de aceştia, s-au scurs către inculpaţi şi au îngreunat trimiterea în judecată. În cazul lui George Constantin Păunescu, cercetat în stare de libertate, nu s-a mai ajuns la arestare, pentru că o „cârtiţă“ l-a avertizat la timp şi a reuşit să fugă din ţară.

***

Lupta anticorupţie a început cu mafia bancară, cea mai spectaculoasă şi cea mai periculoasă, prin legăturile ei cu cele mai înalte nivele. Aşa cum spuneam, primul arestat, la 8 ianuarie 1997, a fost Sever Mureşan, cel care ţinuse prima pagină a ziarelor în vara lui 1995, când l-a adus la Bucureşti, la un turneu de tenis demonstrativ, pe George Bush Senior. Puterea PDSR-istă era la picioarele lui Mureşan. Un preşedinte american, chiar şi după exercitarea mandatului, n-ar fi venit atunci în România dacă l-ar fi invitat Ion Iliescu. Preşedintele Iliescu nu juca tenis,

dar Adrian Năstase, președintele Camerei Deputaților, și Teodor Meleșcanu, ministrul de Externe, da. Niciunul nu a ratat ocazia de a fi fotografiat lângă câștigătorul Războiului Rece.

Ultimul arestat, la 25 noiembrie 1997, a fost deputatul PDSR de Ialomița, învinuit de înșelăciune, evaziune fiscală, uz de fals. În perioada 1991-1994, Gabriel Bivolaru, primul parlamentar condamnat penal, a prejudiciat Banca Română de Dezvoltare cu 2 200 miliarde de lei. Drumul lui Bivolaru spre Parchetul General, cu toată presa convocată la „eveniment", s-a vrut dramatic, dar a ieșit de tot râsul. Cu mine profund îndurerate, Adrian Năstase, Viorel Hrebenciuc, Miron Mitrea, Florin Georgescu, Dan Ioan Popescu declară că se simt solidari cu un coleg lipsit de unele drepturi constituționale. Și-au dat seama că e prea de tot și au nuanțat: l-au însoțit pe Gabriel Bivolaru la Parchetul General doar pentru a se convinge că acestuia i se asigură dreptul la apărare și că nu vor exista discriminări de ordin pozitiv sau negativ.[5] După mafia băncilor, rând pe rând, au fost destructurate mafia îngrășămintelor chimice, mafia petrolului, mafia țigărilor, cafelei și alcoolului.

Complot împotriva președintelui

Căpitanul Adrian Baciu era tânăr și dezghețat. Cu oameni bine școliți ca el, Ministerul de Interne începea să capete o față nouă. Bun cunoscător de limbă italiană, fusese solicitat de procurorul Gheorghe Mocuța să colaboreze, alături de el, cu anchetatorii din Peninsulă în cazurile de infracționalitate care priveau ambele țări. După un prim mare succes, depistarea pe teritoriul românesc a unui mafiot căutat de Procuratura districtuală din Palermo, legăturile deveniseră și mai strânse.

Totul a pornit de la o interceptare. Mocuța insistase ca Serviciul Român de Informații să-i pună la dispoziție întregul material înregistrat și s-a dovedit că a avut dreptate. Atenția unui operator SRI nu s-ar fi oprit niciodată asupra unei discuții despre pampers. N-ar fi avut de unde să știe că fugarul, cu grave probleme renale, pe care nu le putea trata la un spital, avea nevoie

de pampers pentru adulţi şi cerea să-i fie trimişi din Italia la o anumită adresă din Timişoara.

După arestarea celui pe care îl căutaseră, italienii s-au simţit datori şi l-au chemat pe căpitanul Baciu să asculte în cască conversaţia suspectă a unor români din Sicilia. Ce-a auzit era cu adevărat grav, preşedintelui Emil Constantinescu i se pregătea ceva. Pare un scenariu desprins dintr-un thriller american, doar că era realitate, o realitate românească, şi li se întâmpla lor. Procurorul Gheorge Mocuţa şi căpitanul Adrian Baciu au plecat spre Palatul Cotroceni, fără să spună nimănui ce ştiau. Voiau să-i vorbească doar preşedintelui, el trebuia să decidă ce va urma. Au fost primiţi imediat.

Mafia italiană încerca să pătrundă în intimitatea preşedintelui Constantinescu şi cu ajutorul unor complici români găsise o cale. Unul dintre „complotişti" era Constantin Niţă, preşedintele organizaţiei judeţene a PDSR din Braşov, ulterior ministru al IMM-urilor în Guvernul Emil Boc şi ministru delegat pentru energie în Cabinetul Victor Ponta. La 25 aprilie 2016, Constantin Niţă, acuzat de luare de mită, a fost pus sub urmărire penală.

Stratagema era ingenioasă. Se ştia că preşedintele nu putea fi cumpărat şi s-a recurs la o operaţiune de învăluire. Primul pas era cererea de primire la Palatul Cotroceni a unei delegaţii de rectori italieni, în care să fie infiltrat un om al Mafiei. Pasul al doilea, decernarea unui titlu de Doctor Honoris Causa. Din aproape în aproape s-ar fi ajuns la situaţia în care preşedintelui i s-ar fi cerut să sprijine anumite afaceri în România. În fond, o spălare de bani. Ştia Constantin Niţă în ce se bagă sau, pur şi simplu, a fost folosit? Nu vom şti niciodată. Doar Zoe Petre a mai aflat despre întâmplare şi nicio delegaţie de rectori italieni nu a fost primită la Cotroceni în cei patru ani ai mandatului prezidenţial Emil Constantinescu.

Avocatul poporului

13 martie 1997

Paul Mitroi este un interlocutor încântător, cu o bună-dispoziție permanentă, molipsitoare, care nu îl părăsește nici măcar atunci când vorbește despre experiența de fost deținut politic și cea de Avocat al Poporului, începută la 13 martie 1997.

A ajuns la închisoare în 1956, când a izbucnit revoluția din Ungaria. Era student în anul II la Facultatea de Drept din București, coleg de grupă cu cea care va deveni scriitoarea Rodica Ojog-Brașoveanu, supranumită banal, dar adevărat, Agatha Christie a României. Câțiva studenți de la Medicină s-au gândit la o manifestație de solidaritate, transformată rapid într-o manifestare de revendicare a unor drepturi, nu numai pentru studenți, pentru întregul popor român, luat prizonier de ideologia comunistă în variantă sovietică, iar rolul lui Paul Mitroi era acela de a-și mobiliza colegii. Data prevăzută pentru manifestație era 5 noiembrie. Cu o zi înainte, rușii intraseră cu tancurile în Budapesta și ar fi trebuit să-și dea seama, văzând ce se întâmplase în Ungaria, că va fi o represiune cruntă.

Ar fi trebuit să-și dea seama, dar nu și-a dat, și a fost printre primii arestați. Luni, 5 noiembrie, imediat după terminarea cursurilor, fără să mai ajungă la manifestație. Nici Rodica Ojog-Brașoveanu n-a mai ajuns. Pe ea au ridicat-o de acasă. Când Buick-ul negru cu perdeluțe a oprit în fața ușii, întreaga familie a crezut că veniseră pentru tatăl ei, fost deputat liberal, arestat în mai multe rânduri din 1947 și până atunci. Rodica n-a vrut să plece fără cercei, un model în vogă, dar în beciurile Ministerului de Interne n-au impresionat pe nimeni. Lotul de la Drept, compus din 14 persoane, a fost judecat de Tribunalul Militar. După două săptămâni de detenție, Rodica Ojog-Brașoveanu a fost eliberată, s-a dovedit că nu fusese implicată în organizarea manifestației, apariția ei pe lista dușmanilor poporului s-a datorat orgoliului rănit al secretarului UASR, ale cărui avansuri fuseseră respinse sistematic și, bineînțeles, „originii nesănătoase". Exmatriculată din facultate, a fost trimisă să se reabiliteze în producție, la Galenica.

O servietă cât un birou

În schimb, Paul Mitroi a stat în puşcărie un an şi a reuşit să reintre la facultate abia în 1963. Cu dosarul pe care-l avea, nu putea practica decât avocatura, n-ar fi putut să ajungă nici procuror, nici judecător. A fost avocat până în aprilie-mai 1990, când CPUN l-a ales judecător la Curtea Supremă. Cu excepţia lui Paul Mitroi, a lui Valeriu Bogdănescu şi a lui Sorin Moisescu, ceilalţi judecători ai Curţii Supreme de Justiţie a României erau „roşii".

Completele de judecată, la rândul lor, erau „roşii" şi „galbene", iar diferenţa devenise extrem de vizibilă când ajungeau pe rol solicitări de restituire a proprietăţii, împotriva cărora preşedintele Iliescu se manifestase public. Nu e greu de ghicit care dintre cele două culori era predominantă. Aşa arăta Justiţia română în noiembrie 1996, când Emil Constantinescu câştiga alegerile prezidenţiale, iar reforma a întâmpinat piedici peste piedici. Rezistenţa la schimbare nu pare atât de mare până când nu ajungi să o priveşti faţă în faţă, iar administraţia Constantinescu a înţeles foarte repede acest lucru.

Scenarii pentru debarcarea unui preşedinte

aprilie 1998–aprilie 1999

Mai ţineţi minte bancul? Întrebare la Radio Erevan: „Este adevărat că Iuri Gagarin a câştigat o excursie în SUA?" Răspuns: „În principiu da, dar nu a fost cosmonautul Iuri Gagarin, ci un pensionar, care nu se numeşte Iuri, ci Oleg şi nici măcar Gagarin, ci Gaganov, nu a fost în SUA, ci la Kiev şi nu era vorba de o excursie, ci de o bicicletă, pe care nu a câştigat-o, ci i-a fost furată". Aşa au fost şi relatările despre dosarul „Ţigareta II".

„Afacerea" a răbufnit după ce o scrisoare anonimă a fost expediată, convenabil, la adresele a două publicaţii ai cărei patroni erau recunoscuţi drept ostili administraţiei Constantinescu. Povestea e simplă: în noaptea de 16 spre 17 aprilie 1998, un avion ucrainean civil IL-76 a aterizat pe Aeroportul Internaţional

Otopeni, de unde a fost îndreptat către Baza Militară, cu aprobarea comandatului acesteia, comandorul Ioan Suciu. Avionul conținea 4 000 de baxuri de țigări de contrabandă, care au fost descărcate și transportate către un depozit de la marginea Bucureștiului, sub supravegherea colonelului SPP Gheorghe Trutulescu. Când s-a aflat despre cele întâmplate, pe 23 aprilie, comandorul Suciu și colonelul Truțulescu au fost destituiți, o comisie a Ministerului Apărării Naționale și a Ministerului Transportorilor, condusă de generalul Magdalena, verifica dacă zborul din 16/17 aprilie reprezenta un caz izolat sau nu, Parchetul Militar începuse cercetările în acest dosar. Dar asta nu a împiedicat speculațiile și tot felul de teorii ale conspirației, din ce în ce mai extravagante.

Scenariști de ocazie s-au grăbit să brodeze grosier pe marginea acestui caz real, considerându-l o oportunitate nesperată de a plăti niște polițe unor dușmani personali sau de a-și elimina adversarii de pe scena politică. Nu erau nicidecum ageamii. Perdelele de fum au apărut în crescendo, „bombele" au fost detonate pe parcurs, după toate regulile unui thriller menit să aducă încasări mari producătorilor. Țânțarul a devenit armăsar, președintele Emil Constantinescu, ținta numărul unu. Prima știre care trebuia să conducă opinia publică către pista prezidențială a fost informația că țigările de contrabandă urmau să fie depozitate în reședința de la Scroviștea. O informație complet falsă, ivită de niciunde. Povestea s-a complicat atât de tare, încât adevărul și minciuna nu s-au mai putut separa. La ce s-a ajuns?

S-a afirmat că transportul de țigări de contrabandă din noaptea de 16/17 aprilie 1998 nu a fost un caz singular, că mai existase un transport similar pe 23 martie. Și adevărat, și fals. Într-adevăr, SRI fusese informat de un serviciu de informații străin că pe 23 martie un transport de țigări de contrabandă va sosi în România. Poliția și Vama au fost anunțate, 24 de containere cu țigări au fost confiscate, dar nu s-a aflat atunci cine este implicat în această rețea de traficanți. Falsă este afirmația că transportul din 23 martie ar fi ajuns la Aeroportul Otopeni, era vorba de portul Constanța și cele întâmplate au constituit dosarul

„Ţigareta I“, în urma căruia au fost inculpate şi condamnate 22 de persoane. Sirianul Jamal Al Atm, iniţiatorul afacerii, a fost condamnat la 9 ani şi jumătate închisoare, generalul Gheorghe Florică, comisarul-şef al Gărzii Financiare, implicat în contrabanda cu ţigări, la şase ani şi patru luni.

S-a afirmat că la Aeroportul Otopeni, în noaptea de 16/17 aprilie nu s-a derulat doar o operaţiune de contrabandă cu ţigări, ci una care includea şi un transport ilegal de arme către zone de conflict monitorizate de Organizaţia Naţiunilor Unite. Şi adevărat, şi fals. Serviciul Român de Informaţii aduna probe pentru condamnarea traficantului de arme israelian de origine română Shimon Naor, trimis în judecată în 1999, şi echipele sale operative se aflau în acea noapte la Otopeni. Au urmărit descărcarea ţigărilor, transportul asigurat de Truţulescu către un depozit de la marginea Bucureştilor şi au transmis informaţia Poliţiei. Flagrantul a fost organizat în zori, când ţigările erau gata de a fi expediate spre distribuitorii din ţară. [6]

S-a afirmat că şeful reţelei de contrabandă cu ţigări şi arme este însuşi preşedintele Emil Constantinescu, care adună în acest fel bani pentru viitoarea campanie electorală. „Locotenenţii“ sunt Dragoş Constantinescu şi consilierul prezidenţial Dorin Marian. Această parte a scenariului poartă semnătura inconfundabilă a „tribunului“ Corneliu Vadim Tudor. Delirul preşedintelui Partidului România Mare nu s-a oprit aici. Şi-a îndemnat parlamentarii să adreseze un memorandum instituţiilor europene în care să ceară nici mai mult, nici mai puţin decât judecarea preşedintelui la Tribunalul Internaţional de la Haga. Emil Constantinescu a considerat că ar fi înjositor să răspundă unor acuzaţii atât de aberante, dar fiul său, Dragoş, şi consilierul prezidenţial Dorin Marian l-a chemat în instanţă pe Corneliu Vadim Tudor pentru insultă şi calomnie. Au câştigat procesele. Procesul intentat de Dorin Marian împotriva lui Corneliu Vadim Tudor s-a finalizat în 2003, la Curtea Supremă de Justiţie, care a stabilit că preşedintele PRM trebuie să plătească, pentru acuzaţiile

sale nefondate la adresa consilierului prezidențial, 75 de milioane de lei daune morale și 500 000 de lei amendă administrativă.

Așadar, era Iuri Gagarin sau Oleg Gaganov? A fost vorba despre SUA sau despre Kiev? O excursie sau o bicicletă? Bicicleta a fost câștigată sau furată? Ceața persistă și astăzi, chiar dacă arestările în dosarul „Țigareta II" au început la 17 mai 1998, cei 19 inculpați au fost trimiși în judecată pe 24 iulie 1998 și au primit la finalizarea procesului pedepse cuprinse între 3 și 15 ani de închisoare.

Ceața persistă și astăzi, chiar dacă Mihai Popov, procurorul general al Curții Militare de Apel, unul dintre pricipalii anchetatori în dosarul „Țigareta II", a adus lumină încă din februarie 2007, la Realitatea TV: „Țigareta II a fost o afacere a Clubului Dinamo, iar exploatarea mediatică a cazului avea ca unic scop debarcarea de la putere a președintelui Emil Constantinescu". S-a scris că țigările urmau să ajungă la reședința prezidențială de la Scroviștea, de fapt destinatarul era firma InterTrade SRL, cu sediul social la tribuna oficială a stadionului Dinamo. N-a existat nicio legătură cu Dragoș Constantinescu, doar o hârtiuță pierdută de Truțulescu, pe care apăreau niște nume aruncate cumva la întâmplare, cu prenumele Dragoș printre ele. Acel Dragoș din notițele lui Truțulescu era, de fapt, Dragoș Stanca, de la Garda Financiară.[7] După această declarație, împotriva generalului Mihai Popov s-a declanșat o puternică campanie media de denigrare.

În cartea sa „Mafia Arabă în România de la Ceaușescu la Iliescu", istoricul Marius Oprea, fost consilier al președintelui Constantinescu, implicat direct în monitorizarea acțiunilor anticorupție ale autorităților, fiind însărcinat să redacteze Raportul Consiliului Național de Acțiune Împotriva Corupției și Crimei Organizate, a relatat pe larg această acțiune de contrabandă[7], făcând distincția între fapte și scenarii, între adevăr (anihilarea totală a unei rețele de contrabandă prin intervenția promptă a autorităților) și falsuri puse în circulație, pentru a acoperi activitatea rețelei contrabandiștilor și a induce în eroare opinia publică: „În condițiile proliferării scenariilor,

nu a ieşit în evidenţă suficient de clar partea concretă a acţiunii. Ţigareta II este unul dintre puţinele cazuri din 1990 până în 1998 în care s-a anihilat o filieră de contrabandă, au fost reţinuţi şi cercetaţi aproape toţi făptuitorii, instrumentarea cazului s-a desfăşurat în timp record, iar prejudiciul a fost recuperat în întregime. De asemenea, trebuie reţinut că toate acţiunile care au dus la anihilarea acestei reţele de contrabandă, ca şi în alte cazuri similare, nu ar fi fost eficiente într-o asemenea măsură decât ca rezultat al colaborării între toate organele abilitate, atât în faza de cercetare, cât şi în cea a urmăririi penale, soldate cu trimiterea în judecată a majorităţii făptuitorilor".

Mai departe, Marius Oprea descrie componenţa reţelei de contrabandă arestate în acest caz şi deferite justiţiei: „Persoanele cercetate în cazul «Ţigareta II» se pot grupa în trei categorii. Prima, cea a patronilor finanţatori ai operaţiunii şi proprietari ai mărfii, îi cuprinde pe Jamal Al Atm, pe fratele său, Khaled Al Atm, Chahin Nizar, Omar Mohamad şi Hitam Silim. Cea de-a doua categorie include cetăţeni români, patroni de firme sau angajaţi care preluau, transportau şi depozitau marfa. În sfârşit, cea de-a treia categorie o constituie persoane cu calitate oficială, care ofereau acoperirea operaţiunii, recrutate prin corupţie: colonelul Gheorghe Truţulescu de la SPP, comandorul Ioan Suciu, comandantul Bazei Militare Aeriene Otopeni, Valentin Vasilescu, comandant adjunct al Aeroportului civil Otopeni şi Sorin Cristian Roşca, inspector la Autoritatea Aeronautică Civilă Română".

Ancheta care a urmat arestării protagoniştilor acţiunii de contrabandă a scos la iveală atât modul în care a luat naştere aceasta, cât şi acţiunea ei concretă, descrisă de Marius Oprea în cartea sa într-un întreg capitol, intitulat „*Ţigareta II*" – contrabandă „acoperită" prin intoxicarea presei: „Gabriel Negoescu, administrator al SC General Distribution Company SRL, se afla de mai multă vreme în relaţii cu arabii din reţelele de contrabandă care dezvoltau aşa-zisele „activităţi comerciale" în România prin diferite firme – deja pomenitul Jamal Al Atm,

cât și Hitam Silim, Omar Nasr, Fadhel Mohamed, Chahin Nizar și alții. În timp, în acest cerc s-a discutat posibilitatea cumpărării unor mari cantități de țigări din Grecia. S-a stabilit ca de obținerea mijloacelor de transport și de depozitare să se ocupe Negoescu, iar plata țigărilor să cadă în sarcina partenerilor săi arabi. Negoescu îl cunoștea de mai multă vreme pe Gheorghe Truțulescu, locțiitorul comandantului Serviciului de Asigurare Misiuni din cadrul Serviciului de Protecție și Pază și i-a solicitat sprijinul pentru folosirea unui avion care să efectueze transportul, ca și asigurarea protecției de la aterizarea acestuia și până la transportarea țigărilor de contrabandă în spațiile de depozitare. A fost preferată varianta transportului aerian, deoarece lui Jamal al Atm, unul dintre principalii finanțatori ai rețelei de contrabandă, îi fusese confiscat deja un masiv transport de țigări (nouă autocamioane TIR) la ieșirea din portul Constanța. După ce Truțulescu a acceptat, l-a atras în filieră pe comandorul Ioan Suciu, comandantul Bazei Militare Aeriene Otopeni, care, deși a ezitat inițial, în cele din urmă a acceptat să asigure deplasarea avionului cu țigări din incinta aeroportului civil în spațiul celui militar, unde existau condiții de secretizare a acțiunii, prin intervenția ofițerului SPP Gheorghe Truțulescu. S-a ales în mod deliberat adăpostul unității militare, care putea crea aparența unui transport „special" și putea ține departe organele de vamă și Poliția de frontieră. La rândul său, pentru completarea rețelei, Ioan Suciu le-a prezentat lui Truțulescu și Negoescu pe Dumitru Popescu, administrator la SC Quick Service, care se ocupa de închirieri de aeronave. După mai multe întâlniri cu cei trei, în cursul cărora au fost stabilite toate detaliile operațiunii, Dumitru Popescu a comandat un avion AN 12 de la compania privată Air Sofia, pe ruta Paphos (Cipru) – București Otopeni, cu plata cash la aterizare (22 000 USD). Pentru a camufla aterizarea și staționarea avionului la Otopeni, Popescu și Suciu i-au atras în acțiunea de contrabandă pe Valentin Vasilescu, comandant adjunct al Aeroportului Otopeni și Sorin Cristian Roșca, inspector la Serviciul Relații Internaționale și Drepturi de Trafic

de la Autoritatea Aeronautică Civilă Română (AACR), care urmau să autorizeze aterizarea şi să permită deplasarea aeronavei bulgare cu echipaj ucrainean în perimetrul Aeroportului Militar, fără anunţarea autorităţilor vamale".

Marius Oprea arată, şi este important de precizat, că acţiunea de contrabandă din cazul „Ţigareta II" a fost „descoperită accidental atunci când SRI, la cererea SIE, urmărea traficul de arme coordonat de Simon Naor. Cu această ocazie s-au obţinut informaţii despre transportul de ţigări care folosea aceleaşi avioane" ca şi contrabandistul de arme, deferit justiţiei tot datorită acţiunilor împotriva corupţiei şi crimei organizate întreprinse în timpul administraţiei Constantinescu.

***

În aprilie 1998, adversari din umbră şi adversari la vedere s-au folosit de dosarul „Ţigareta"[9] pentru suspendarea din funcţie a preşedintelui Constantinescu, dar tentativa a eşuat. Scenariul n-a fost 100% românesc. Michal Kovač, preşedintele democrat al Slovaciei, s-a trezit târât într-un imens scandal, după ce împotriva fiului său au fost montate acuzaţii de fraudă financiară. S-a dovedit că erau false, dar prea târziu, preşedintele democrat a pierdut alegerile pentru un nou mandat, sforarii îşi atinseseră scopul. Folosind o expresie veche, putem spune că în aprilie 1998, preşedintele Constantinescu „a rămas în şa", dar războiul din umbră n-a încetat.

S-a încercat varianta scenariului sexual, copiată după scandalul Lewinsky, în plină desfăşurare la Washington, într-un moment în care Statele Unite ale Americii şi NATO discutau o posibilă intervenţie în Iugoslavia, după genocidul din Kosovo. Acelaşi Vadim Tudor anunţa la începutul lui ianuarie 1999 că deţine un jurnal secret al actriţei Rona Hartner, care destăinuia o relaţie amoroasă cu Emil Constantinescu. Jurnalul era un fals, fabricat de „România Mare", preşedintele Constantinescu a rămas în şa.

După acest nou eșec, în scenariul debarcării, s-a recurs la varianta hard: mineriada din ianuarie-februarie 1999. Președintele Constantinescu a rămas în șa și de această dată, tentativa de lovitură de stat a fost dejucată cu ajutorul Armatei, fidelă comandantului ei suprem.

Pe 24 martie 1999, a început războiul din Iugoslavia. Decizia președintelui de a poziționa România de partea NATO, în ciuda atacurilor furibunde ale lui Ion Iliescu, ale PDSR, ale Partidului România Mare și instituțiilor media potrivnice, care invocau seculara prietenie româno-sârbă, i-a zdruncinat poziția și popularitatea așa cum niciunul dintre scenariile puse la cale până atunci pentru doborârea lui nu reușiseră să o facă. Abia astăzi, când Rusia a devenit o amenințare reală pentru securitatea Europei de Est, am înțeles cu toții că decizia președintelui Emil Constantinescu a fost corectă și benefică. Pentru această decizie, a plătit scump.

Un american acuză

iulie 1998

În iulie 1998, Gheorghe Mocuța, devenit secretar de stat în Ministerul Justiției, primea din partea președintelui Emil Constantinescu invitația de a face parte din delegația oficială a României în vizită de stat la Washington. Nu era un gest de curtoazie, motivația era precisă și avea legătură directă cu războiul tenace pe care șeful statului îl ducea împotriva corupției. La cererea președintelui, programul vizitei cuprindea și o întâlnire particulară cu Janet Reno, prima femeie procuror general din istoria Statelor Unite ale Americii, numită în funcție la mai puțin de două luni după ce Bill Clinton își începea primul mandat la Casa Albă.

După o oră și jumătate de discuții tête-à-tête, președintele României îi prezintă procurorului general al SUA pe cei doi colaboratori desemnați să mențină deschis canalul de comunicare cu partenerii americani din Justiție: Dorin Marian, consilierul pentru apărare și siguranță națională, și secretarul de

stat Gheorghe Mocuţa. Cei doi demnitari i-au precizat doamnei Janet Reno că ar avea nevoie de consiliere americană. Timp de cincizeci de ani, românii trăiseră într-un alt regim, cu alt gen de infracţiuni, şi nu puteau aştepta alţi cincizeci de ani ca să ajungă singuri la experienţa ţărilor cu economie de piaţă, în care se dezvoltaseră alte tipuri de infracţiuni. În scurt timp, Charles Lewis, colaborator apropiat al procurorului general american, a fost trimis la Bucureşti pentru a participa îndeaproape la realizarea unui pachet legislativ temeinic.

Procurorul român şi procurorul american au lucrat împreună şi la sancţionarea criminalităţii organizate, care a fost introdusă în Codul Penal, şi la legislaţia referitoare la martorii sub acoperire. În privinţa sancţionării faptelor de corupţie, pe lângă expertiza americană, Gheorghe Mocuţa a beneficiat şi de expertiza Uniunii Europene. Procurorii francezi i-au împărtăşit experienţa lor în privinţa „citirii" actelor contabile. Soluţia la care ajunseseră, după ce au constatat că infractorii aduc în instanţă experţi care desfiinţează dosarele de cercetare penală, era angajarea unor specialişti. Legea românească în domeniul spălării banilor conţine această prevedere. A fost adoptată în 1999. Un an mai târziu se adopta şi Legea pentru prevenirea, descoperirea şi combaterea faptelor de corupţie, care a generat dezbateri furtunoase în Camera Deputaţilor şi Senat, pentru că ea punea în discuţie constituirea unei Comisii Naţionale Anti-Corupţie, în cadrul Guvernului, sub coordonarea prim-ministrului. Această Comisie Naţională Anti-Corupţie trebuia să înlocuiască CNAICO, contestat de mulţi, dar care îşi făcuse treaba. Comisia nu era clădită de iniţiatori ca un organism de cercetare a infracţiunilor, ci mai mult ca un organism de sinteză la nivel naţional. Un organism capabil de realizarea unei politici unitare în materie penală. Un organism care să stabilească fenomenul infracţional şi să-l aducă la cunoştinţa celor îndreptăţiţi să efectueze cercetări. Mulţi parlamentari au crezut că acea comisie urmăreşte să-i verifice şi n-au fost de acord cu înfiinţarea ei, nici în Senat, nici în Camera Deputaţilor. Din acest motiv, legea care descoperea şi

sancționa fapte de corupție sau multe fapte asimilate acestora a ieșit trunchiată, fără organismul care să aplice în practică o parte din prevederile ei.

Sentințe discutabile

octombrie 1998

„Justiția este o chestiune vitală pentru orice democrație", îi spunea Valeriu Stoica, ministrul Justiției în perioada 1996-2000, lui Dragoș Paul Algică într-o convorbire legată de reformă.[10] Este o pledoarie pro domo, desigur, dar faptele există și ele pot fi verificate: guvernele CDR-PD-UDMR au realizat o reformă profundă la nivelul instituțiilor prin modificarea legii de organizare judecătorească și cele câteva reglementări importante pentru funcționarea justiției. Dar asta s-a înțeles mai târziu, pentru că nicio reformă nu produce efecte imediate și nici schimbarea calității magistratului nu se produce peste noapte.

Vorbeam de rezistența la schimbare și exemplele sunt nenumărate. Mă voi opri însă la unul singur: reacția Asociației Magistraților din România după discursul președintelui Constantinescu la Institutul Nobel din Oslo, la 26 octombrie 1998, în care vorbea despre funcționarea defectuoasă a Justiției. Nu era prima dată. La ședința de bilanț al instanțelor judecătorești și al Ministerului Justiției pentru anul 1997, președintele Emil Constantinescu a atras atenția că nu s-au judecat decât prea puține dintre marile cazuri de corupție și că legislația europeană privind combaterea corupției și crimei organizate nu a fost încă asimilată.[11]

În septembrie 1998, în alocuțiunea cu ocazia depunerii jurământului de către judecătorii promovați în funcție la Curtea Supremă de Justiție, șeful statului sublinia: „În România, actul de justiție este încă privit cu îndoială și chiar cu neîncredere. Este o imagine la care, din nefericire, instanțele judecătorești au contribuit adesea prin lipsă de promptitudine, prin inconsecvență sau chiar printr-o suspectă neputință. Nu încerc, în niciun caz, să generalizez sau să arunc anatema asupra sistemului judiciar și cu

atât mai puţin asupra marii majorităţi a magistraţilor competenţi şi oneşti. Constat doar, cu îngrijorare, că ne rămân încă multe de făcut. Opinia publică a fost şi continuă să fie informată prin mass-media de cazuri flagrante de încălcare a legilor ţării, rămase nepedepsite. Justiţia creată de oameni, pentru a fi pusă în slujba oamenilor, este astfel compromisă de cei care au uitat sau ignoră în mod cinic că în discuţie se află soarta semenilor lor. Nu mă feresc să mărturisesc că eu însumi, ca preşedinte şi cetăţean al acestei ţări, am fost de multe ori surprins sau chiar şocat de unele sentinţe cel puţin discutabile".[12]

La Oslo, preşedintele Constantinescu susţinea că Justiţia nu se poate reforma atât de repede pe cât ar fi nevoie pentru că persistă deprinderile formate şi consolidate în vechiul regim, pentru că „a fost acordată inamovibilitatea judecătorilor comunişti, cu mentalitate comunistă". Ofensate, judecătoarele Maria Coca Cozma, şi Viorica Costiniu, preşedinte şi vicepreşedinte al Asociaţiei Magistraţilor din România, au declarat că afirmaţiile preşedintelui Constantinescu sunt neadevărate şi că presiunea politică asupra Justiţiei s-a accentuat de când s-a declanşat ofensiva împotriva corupţiei.

În replică, Preşedinţia le-a cerut celor două doamne judecător să ofere „informaţii concrete în legătură cu presiunile exercitate de către Parchet, Poliţie sau alte instituţii publice, pentru ca, îndeplinindu-şi obligaţiile constituţionale, preşedintele ţării să poată interveni neîntârziat spre a asigura independenţa Justiţiei". Nu a primit niciun răspuns.[13]

Un nou procuror general

octombrie 1998 – decembrie 2000

„E pe jumătate neamţ şi asta se vede", spune despre el Costin Georgescu, când ajungem să vorbim despre colaborarea împotriva corupţiei dintre Serviciul Român de Informaţii şi Ministerul Public, în mandatul prezidenţial Emil Constantinescu[14]. Se referă la Mircea Criste, numit procuror general al României în toamna lui 1998, după ce Sorin Moisescu devenise preşedintele Curţii

Supreme de Justiție. Mircea Criste s-a dovedit un continuator hotărât și puternic.

Țin minte foarte bine, chiar dacă au trecut mulți ani de atunci, ziua aceea de toamnă ploioasă și friguroasă, cu dispoziții nostalgice și dorința de o băutură tare, când Rodica Ojog-Brașoveanu mi-a povestit care a fost jocul ei favorit, practicat din copilărie până la adâncă maturitate. Se urca într-un tramvai oarecare, îi străbătea traseul de la un capăt la altul și privea oamenii din jur. Când vreunul îi atrăgea atenția, începea să-și imagineze: ce nume ar putea avea, ce viață duce, ce visuri are, ce temeri și înfrângeri cară în spate... În anii petrecuți în sistemul judiciar, furată de asemenea întrebări, uita, uneori, să urmărească desfășurarea procesului la care lua parte. Așa a înțeles că trebuie să renunțe la avocatură și să devină scriitor, așa s-au născut multe dintre personajele cărților ei. Mi-a plăcut jocul și am început să-l joc la rândul meu. Cu Mircea Criste aș fi ratat colosal. Dacă n-aș fi știut cu cine urma să mă întâlnesc, „broderia" mea n-ar fi avut nicio legătură cu biografia interlocutorului. Greșeală scuzabilă, pentru că Mircea Criste nu are nimic din duritatea cazonă pe care o așteptăm de la un procuror, condiționați de o prejudecată simplu de explicat. Diplomația și mediul academic i se potrivesc mult mai bine și spre ele s-a și îndreptat după alegerile prezidențiale din anul 2000. Acest bărbat elegant, plin de bunăvoință și bunăcuviință, a rezistat din plin atacurilor la care a fost supus, după ce a avut „îndrăzneala" să schimbe din funcții oameni care n-ar fi crezut niciodată că vor fi schimbați, după ce a dispus începerea cercetărilor în dosare cu nume care păreau de neatins.

Schimbarea de regim din 17 noiembrie 1996 l-a găsit judecător la Curtea de Apel din Timișoara, de unde a fost chemat la București, pentru a prelua conducerea Direcției Generale a Penitenciarelor. Într-un timp foarte scurt a reușit să schimbe un sistem super militarizat, într-o administrație penitenciară foarte apropiată de ceea ce înseamnă acest lucru în lumea occidentală. În încercarea de a introduce programe de reeducare a fost limitat din punct de vedere material, dar a reușit să introducă așa-

numita probaţiune. Adică, punerea pe picioare a unui sistem care să lucreze cu deţinutul în perioada încarcerării şi, mai ales, să lucreze cu el după eliberare. Să-l ajute la găsirea unui loc de muncă şi a unui loc în societate. A dezvoltat cazuri pilot şi a reuşit să aducă 1 milion de franci elveţieni pentru acest program, demarat după ce a plecat de la Direcţia Generală a Penitenciarelor.

Când Mircea Criste a fost invitat la Palatul Cotroceni, trecuse o lună de la numirea lui în funcţie. Preşedintele Constantinescu dorea să-l cunoască şi să discute cu el despre activitatea Consiliului Naţional de Acţiune Împotriva Corupţiei. Preşedintele a expus felul în care este văzută criminalitatea la nivel înalt, a prezentat aşteptările societăţii legate de combaterea acestui fenomen şi a cerut un punct de vedere din partea procurorului general al României. Era prima dată când întâlnea un preşedinte, emoţiile erau mari, sentimentul că are de susţinut un examen greu, în faţa unui profesor extrem de exigent, nu îl părăsea deloc. Dar îşi făcuse bine temele şi, spre sfârşitul întâlnirii, a început să simtă că obţinuse o notă mare. Certitudinea a venit mai târziu.

La începutul lunii noiembrie 1998, aşa cum am mai spus, conducerea Asociaţiei Magistraţilor din România, reprezentată de Maria Coca Cozma şi Viorica Costiniu, afirma că presiunea politică asupra Justiţiei s-a accentuat de când s-a declanşat ofensiva împotriva corupţiei. Când Preşedinţia a cerut probe, cele două doamne judecător n-au fost în măsură să le furnizeze. Dar, ca orice jurnalist de modă veche, apelez la mai multe surse pentru verificarea unei informaţii şi întreb scurt, fără nicio legătură cu ce discutasem anterior, într-un moment în care mi se părea că Mircea Criste este cu „garda jos“: „De câte ori v-a sunat preşedintele Constantinescu?“ Răspuns prompt, semn de sinceritate, n-a avut nevoie de timp pentru a căuta o variantă oficială: „De două ori“. E limpede că nu m-aş mulţumi cu atât şi povesteşte: „Prima dată mi-a telefonat în timpul mineriadei din 1999. Exista o celulă de criză la Cotroceni, din care făceau parte toţi şefii instituţiilor implicate, şi atunci s-a pus problema unui proiect de lege referitor la starea de asediu, în care erau

prevăzute și anumite competențe pentru procuror. Președintele m-a invitat la acea discuție. Al doilea telefon a fost consecința unei întâmplări cu aspect comic. În ultima parte a mandatului meu, presa a anunțat o știre de senzație potrivit căreia am făcut o cerere de transfer la Curtea Supremă de Justiție, actuala Înaltă Curte de Casație și Justiție. Am citit știrea și am rămas siderat, nu făcusem nicio cerere și mă întrebam cine a putut să conceapă așa ceva. Persoane din Consiliul Superior al Magistraturii au luat știrea de bună și nu s-au dus la proxima ședință a CSM pentru ca, prin lipsă de cvorum, să blocheze numirea mea la Curtea Supremă. Și președintele a fost nedumerit de această știre și m-a sunat pentru a verifica informația". Intervenții în dosare n-au existat, nici măcar atunci când Emil Constantinescu însuși a devenit „parte vătămată".

„Geologul" era altcineva

În 1999, Corneliu Vadim Tudor și Andrei Zeno, deputat PRM, au susținut că în perioada 1982-1985 geologul Emil Constantinescu transmitea informații secrete atașatului militar al SUA la București. Afirmația, întărită de trei martori, a fost făcută sub jurământ. Andrei Zeno, fost șef al Securității din Caraș Severin, cercetase un geolog bănuit că ar avea legături cu ambasada SUA și știa foarte bine că nu era vorba de Emil Constantinescu. Mai știa și altceva, că dosarul „Geologul" nu mai există și sperjurul nu putea fi dovedit. S-a înșelat, dosarul exista sub formă de microfilme în arhiva SRI.

A început cercetarea pentru mărturie mincinoasă, dar procurorul a considerat că, deși probele erau evidente, șansele achitării sunt mari. Jurisprudența era destul de laxă în această privință și, dacă declarația era retractată, nu se putea face, practic, nimic. Procurorul de caz i-a prezentat situația procurorului general și acesta i-a răspuns că trebuie să procedeze cum crede el de cuviință. Procurorul general, la rândul său, i-a prezentat situația președintelui României, partea vătămată în acest dosar.

Răspunsul lui Emil Constantinescu a fost acelaşi: decizia îi aparţine procurorului de caz.

„Justiţia trebuie să fie eficientă şi tăcută, nu zgomotoasă şi fără niciun fel de urmare", susţine Mircea Criste. Poate că are dreptate, poate că nu. În orice caz, reformele „tăcute" din Ministerul Public au fost receptate de opinia publică la mulţi ani după ce ele au fost puse în practică, încât s-a şi uitat cine au fost iniţiatorii, iar imaginea publică a acestora, deveniţi ţinta unor atacuri de o murdărie atât de neverosimilă, încât a devenit credibilă, a căpătat etichete false, greu de îndepărtat. Ştia că aşa se va întâmpla, fusese avertizat de un înalt reprezentant al Direcţiei Anti-Mafia din Italia: „Astăzi, Mafia nu mai lucrează ca în anii '70. Crima organizată nu mai recurge la atentate cu bombă şi nu mai mitraliază justiţiari. Metodele folosite sunt altele, şi e vorba de mass-media. Mafia porneşte o campanie de denigrare a adversarilor săi, în care îi prezintă publicului larg ca fiind persoane la fel de imorale şi corupte ca şi cei cu care se luptă. Este o moarte civică mult mai dureroasă decât moartea naturală. Prin moarte naturală poţi deveni erou. În această situaţie, dimpotrivă, dintr-un erou ajungi cel mai hulit membru al societăţii. Asta se încearcă acum".

Mircea Criste fusese avertizat că se va întâmpla aşa, dar i-a fost greu să creadă, pentru că el este construit altfel. Scopul de a elimina din viaţa publică orice persoană care nu gândeşte ca el, care crede că pot exista şi alte soluţii decât cele pe care le propune, îi este complet străin. Rămâne convins că „soluţia" este aceea de a lupta cu „adversarii" săi pe planul ideilor şi al argumentelor, nicidecum aceea de a porni, cu mijloace mai mult sau mai puţin oculte, o campanie de anihilare a lor. N-a răspuns cu aceeaşi monedă. Discuţia despre „neplăcerile" pe care le-a avut de îndurat pentru „greşeala" de a fi procuror general al României şi a înfrunta un sistem profund corupt s-a menţinut în aceste consideraţii de ordin general. Mircea Criste a fost ferm: „N-aş vrea să vorbesc despre aceste experienţe strict personale, pentru că nu am intenţia să mă victimizez, şi nici să transform totul

într-un caz. Sunt lucruri care fac parte din viață, așa consider, și nu pot să nu mă gândesc că sunt alții care au suferit nedreptăți mult mai mari. Ce mi s-a întâmplat mie poate fi considerată o neplăcere minoră".

Despre Jimbolia, în 3 000 de pagini

Pe cine a deranjat Mircea Criste? Au fost mulți, dar nu e greu de presupus că afacerea „Jimbolia" i-a adus cei mai puternici dușmani. Dosarul de anchetă nr. 1014/P/1998 are 3000 de pagini și se referă la contrabanda cu petrol și încălcarea embargoului impus Iugoslaviei în 1994-1995.

Nu a ajuns niciodată în instanță pentru că ancheta a fost sistată după ce PDSR și Ion Iliescu au câștigat alegerile din 2000. Detalii ale acestui dosar și numele ofițerilor Serviciului Român de Informații implicați au fost dezvăluite de Marius Oprea, consilierul însărcinat de președintele Emil Constantinescu cu investigarea cazurilor de corupție din serviciile secrete, în cartea „Moștenitorii Securității", publicată în 2003 la Humanitas. El povestește că pe 24 iulie 1994, colonelul Doru Spătaru de la Poliția Transporturilor Feroviare a devenit extrem de curios în legătură cu actele și activitatea societății „Silvesta", administrată de Ilie Stanciu, fost ofițer de Securitate. Într-un raport înaintat superiorilor săi, colonelul Spătaru preciza: „În după-amiaza aceleiași zile, am fost contactat de către șeful SRI zonal Banat, locotenent-colonel Mataragiu Costi, care mi-a explicat faptul că vagoanele încărcate cu motorină sunt destinate Iugoslaviei, că se vor mai face astel de transporturi și că această operațiune are aprobarea Ministrului de Interne, a directorului SRI, a ministrului Transporturilor, a Direcției Generale a Vămilor și a primului-ministru". I s-a răspuns să nu se implice, pentru că este o „problemă guvernamentală".

Virgil Măgureanu, director al Serviciului Român de Informații în perioada menționată a declarat procurorilor că „încălcarea de către România a embargoului impus fostei Iugoslavii a fost o decizie politică luată la nivel înalt, la care a concurat și acceptul

organelor internaţionale de supraveghere". Dacă transporturile ar fi fost aprobate de ONU, la Ministerul Afacerilor Externe şi la Ministerul Transporturilor ar fi trebuit să existe documente care să-l ateste. Parchetul nu a primit asemenea documente pe parcursul cercetărilor. S-au făcut verificări care au arătat că, la nivelul Consiliului Suprem de Apărare a Ţării, nu au fost adoptate hotărâri referitoare la transmiterea prin staţia CFR Jimbolia, către fosta Iugoslavie, a vreunei cantităţi de carburanţi şi că nici Consiliul de Securitate al ONU şi nici alte organisme internaţionale nu au aprobat o asemenea operaţiune. Din anchetă a mai reieşit că banii încasaţi din petrolul livrat Iugoslaviei nu s-au regăsit nici la bugetul de stat, nici în vreun cont special. În aceste condiţii, concluzia lui Marius Oprea este îndreptăţită: „Bani pentru partid, motorină pentru Miloşevici".[15]

După ce Emil Constantinescu şi-a încheiat mandatul prezidenţial şi Mircea Criste a demisionat de la conducerea Ministerului Public, peste cele 3000 de pagini ale dosarului „Jimbolia" s-a aşternut praful. Nicio instituţie a statului nu a mai fost interesată să stabilească adevărul.

Vânătorul de securişti devine vânător de corupţi

Ne plac asemenea oameni când devin eroii unor cărţi sau filme de succes, dar în lumea reală avem tendinţa să-i ocolim. Intrasingenţa lor ne sperie, puterea lor de a renunţa la binele personal pentru un ţel înalt ne indispune pentru că, vrând-nevrând, ea scoate în evidenţă propriile noastre comodităţi sau laşităţi. Ar fi avut Marius Oprea un alt destin dacă Securitatea nu l-ar fi „ridicat" în acea zi de toridă de vară a anului 1988 de pe şantierul arheologic de la Sarmisegetuza?

L-am cunoscut târziu, abia în 2014, când am lucrat împreună la expoziţia dedicată centenarului lui Corneliu Coposu, organizată de IICCMER şi FRD la Ateneul Român. Era o noapte caldă de mai şi în drum spre casă ne-am oprit la terasa de lângă Foişorul de Foc. Am început să-l iscodesc. Nu i-am pus întrebarea aceea stupidă „ce-ai simţit când....", la care recurg jurnaliştii

de televiziune de fiecare dată când au de relatat un eveniment dramatic, dar, recunosc, cam într-acolo băteam. Poate că și oboseala a fost de vină, dar dincolo de firescul lor, relatările lui aveau un soi de pudoare încărcată de poezie. Nu mi-l pot imagina gândind despre sine că ar fi un erou, dar înverșunarea lui de a descoperi crimele Securității și de a le face dreptate victimelor sunt eroice. La fel și sacrificiile spre care a fost împins. Marius Oprea nu mai avea familie. Când amenințările pe care le primea au început să se refere la soție și copil, a considerat că trebuie să-i pună la adăpost. S-a ajuns la divorț și „expedierea" lor în Germania. Ani mulți, Marius Oprea a rămas un singuratic care nu s-a abătut de la drumul lui.

***

Pe 12 august 1988, Alexandru Iordache, șeful Direcției de Cercetări Penale din Securitatea Municipiului București, și Gheorghe Moldoveanu, din Serviciul de anchete penale al Inspectoratului de Securitate Brașov, au descins dintr-o Dacie albă pe șantierul arheologic de la Sarmisegetuza și l-au luat pe Marius Oprea la „o discuție". Ancheta s-a desfășurat la postul de miliție și urmărea unsprezece capete de acuzare, de la injurii aduse „înaltelor personalități de partid și de stat" la plănuirea unui samizdat, care erau reale, la altele, fantasmagorice, de genul organizării unui „grup legionar armat". I-au dat drumul spre seară, nu înainte de a-l avertiza că ancheta va continua. Dar asta nu s-a mai întâmplat, poate de teamă că arheologul britanic Mike Dawson, aflat și el pe șantier, va transforma acțiunea poliției politice a regimului ceaușist într-un scandal internațional. Hăituit de Securitate, după „isprăvile" fiului său, tatăl lui Marius Oprea, ofițer MApN, se stingea un an mai târziu, în urma unui infarct. Marius s-a învinovățit mereu pentru asta. Această „poveste sordidă", cum o denumește, o experiență traumatizantă, de fapt, i-a schimbat destinul[16]. Istoricul specializat în epoca medievală, îndrăgostit de șantierele arheologice, s-a înscris la un doctorat cu tema „Rolul și evoluția Securității (1948-1964)" și a devenit un

cercetător asiduu al poliţiei politice din România, despre care a scris numeroase articole şi câteva cărţi.

***

În martie 1999, Marius Oprea – „vânătorul de securişti", devenea Marius Oprea – „vânătorul de corupţi". Preşedintele Emil Constantinescu l-a chemat să facă parte din echipa sa de consilieri şi i-a încredinţat o misiune specială, aceea de a investiga cazurile de corupţie din serviciile secrete. Colonelul SPP Gheorghe Truţulescu, condamnat în dosarul „Ţigareta II", nu putea reprezenta un caz singular. Cercetările începute atunci l-au condus pe Marius Oprea spre deconstrucţia unui „proces de camuflare a epoleţilor albaştri în costumul Armani al parlamentarului, ofiţerului de servicii secrete, funcţionarului public, omului de afaceri de succes, ba chiar sub roba magistratului", uniţi cu toţii de vinovăţii vechi şi complicităţi noi, încărcate de mirosul fetid al corupţiei.

„Privatizarea Securităţii" a început încă de la sfârşitul lui decembrie 1989. Pentru o perioadă scurtă, între 1997 şi 2000, „caracatiţa" şi-a văzut tentaculele retezate. Statistica ne spune că în acel interval de timp au fost finalizate şi trimise în instanţă 3 500 de cazuri de corupţie şi crimă organizată. În peste 1 000 de cazuri au fost pronunţate pedepsele, restul fiind pe rol la sfârşitul anului 2000. În domeniul contrabandei cu petrol, au fost trimise în instanţă peste 80 de cazuri, la sfârşitul anului 2000 aflându-se în cercetare încă 1 900 de dosare. În domeniul contrabandei cu ţigări, cafea şi alcool, au fost trimişi în judecată 800 de inculpaţi. Pentru falimentarea flotei şi alte afaceri ilicite au fost condamnate 80 de persoane. Pentru infracţiuni bancare au fost judecate 1 350 de persoane. Pentru evaziune fiscală şi infracţiunile asociate au fost instrumentate 6 700 de dosare.[17]

NOTE

1. Răsvan Popescu, „Purtătorul de cuvânt", Editura Universalia, 2002: „Primul subiect a fost ideea mea: să mergem în Clisura Dunării, să-i filmăm pe contrabandiști încălcând embargoul. Nici n-a fost greu, am descoperit fără niciun efort un adevărat «pod de vase» peste Dunăre. Se trecea benzina ca pe bandă rulantă, sub ochii grănicerilor. De la București, Iliescu închidea ochii când era vorba de prietenul său Miloșevici. Pentru Sașa era o problemă: filmul nostru lovea filiera care lucra pentru ai lui. Dar își făcea probleme numai seara, la masă. Ziua nu era sârb, era meseriaș. Atât de tare ținea la cadrele lui, încât le bibilea până la exasperare. Pur și simplu ne instalam camera pe pontonul improvizat, de unde plecau bărcile cu benzină. Noi eram cinci și contrabandiștii cincizeci. Imediat apăreau păreri că ar trebui să ne arunce în Dunăre, cu mașină cu tot. Mașina însă ne salva de fiecare dată. Era un Volvo negru pe care scria mare BBC. Le arătam mașina ca pe o legitimație. Le explicam degajat că nu vor avea de suferit, pentru că BBC-ul nu se prinde în România. La vremea aceea, așa și era. Lucrez pentru englezi, le spuneam cu un calm afișat. „Voi sunteți pentru ei ceva exotic". Și vorbeam cu echipa în engleză. Figura a ținut. După vreun sfert de oră de discuții ascuțite (să-i aruncăm în apă etc.), băieții se calmau și-și reluau operațiunea. Pe malul sârbesc așteptau zeci de cisterne claxonând de câte ori traficul era întrerupt. Una după alta, bărcile grele transportau fiecare una sau două tone de benzină, trecând chiar prin obiectivul camerei lui Sașa, în timp ce eu și colegul englez beam bere cu contrabandiștii".
2. Marius Oprea, „Mafia arabă în România de la Ceaușescu la Iliescu", Editura Corint, 2016
3. www.constantinescu.ro
4. Enciu Bobârniche, „Eiffel de carton. Ilie Alexandru – HERMES de la extaz la agonie", Editura Arnina, Slobozia, 2003
5. Domnița Ștefănescu, „11 ani din istoria României. Decembrie 1989-Decembrie 2000. O cronologie a evenimentelor", Editura Mașina de scris.
6. Costin Georgescu, directorul Serviciului Român de Informații (1997-2000), interviu acordat lui Alexandru Cumpănașu la Realitatea TV, pentru emisiunea *Ambasador România*, difuzată pe 13 aprilie 2016.
7. General Mihai Popov, procuror general al Curții Militare de Apel, interviu la Realitatea TV, 4 februarie 2007.
8. Marius Oprea, „Mafia arabă în România de la Ceaușescu la Iliescu", Editura Corint, 2016
9. Monografia SRI, 1990–2015.

10. Valeriu Stoica în dialog cu Dragoş Paul Algică, „Provocări liberale", Editura Humanitas, 2003
11. www.constantinescu.ro
12. Domniţa Ştefănescu, „11 ani din istoria României. Decembrie 1989-Decembrie 2000. O cronologie a evenimentelor", Editura Maşina de scris, 1995
13. Domniţa Ştefănescu, „11 ani din istoria României. Decembrie 1989-Decembrie 2000. O cronologie a evenimentelor", Editura Maşina de scris, 1995
14. Interviu acordat de Costin Georgescu, directorul SRI (1997-2000), Laurei Ganea, încă nepublicat.
15. Marius Oprea, „Bani pentru partid, motorină pentru Miloşevici", *Ziua*, 4 martie 2005
16. Marius Oprea, „Moştenitorii Securităţii", Editura Humanitas, 2003
17. Emil Constantinescu, „Adevărul despre România" (1989-2004), Editura Universalia, 2004

Reforma economică

Made in Romania

27 iulie 1999

Zi de mare sărbătoare în Macedonia. Praznic al Sfântului Clement, Făcătorul de Minuni, cel care a evanghelizat triburile slavone în secolul al X-lea după Hristos. Este considerat întemeietorul primei universităţi europene. Îmi imaginez că ceea ce localnicii denumesc cu mândrie „prima universitate europeană“ reprezenta o variantă *avant-la-lettre*, în rit ortodox, a abaţiei descrise de Umberto Ecco în „Numele trandafirului“. A funcţionat la Ohrid, zonă inclusă în patrimoniul UNESCO, în incinta mănăstirii Sfântul Pantelimon, pe care Boris Trajkovski, candidatul prooccidental la preşedinţie, o vizitează astăzi.

Călugărilor nu le este deloc pe plac tânărul secretar de stat din ministerul de Externe care s-a îndepărtat de religia strămoşească pentru a îmbrăţişa Biserica metodistă, prin intermediul căreia va obţine, atunci când va deveni preşedinte, sprijin american pentru micuţul stat ex-iugoslav, atât de râvnit de vecini. Şi nu le place nici străinul care îl însoţeşte, tocmai a călcat pe dalele de piatră străbătute cândva de picioarele Sfântului, pe care nu mai are voie să păşească nimeni altcineva. N-aveau de unde să ştie că vizitatorul de pe alte meleaguri şi-a petrecut copilăria, tinereţea şi o parte din viaţa adultă într-o ţară unde porunca laică „Nu călcaţi iarba!“ era obsedantă. Străinul era parlamentar, deţinuse funcţii importante, toate legate de privatizarea economiei ineficiente din ţara lui, şi rezultatele obţinute îl impresionaseră pe Trajkovski,

care dorea ca Macedonia să parcurgă acelaşi drum. La începutul lui 2001, după ce îşi termina mandatul de parlamentar, străinul devenea consilierul pentru reformă al preşedintelui macedonean. Era român. Numele lui? Sorin Dimitriu.[1]

Nu vă vine să credeţi? Chiar aşa a fost. Reforma economică din România a devenit un „produs" bun pentru export.

Cum se poate salva o ţară de la faliment?

1990–1996

Tabloul era înfricoşător. România anilor 1990–1996 poate fi caracterizată prin subdezvoltarea mediului urban şi a lumii rurale, conservarea tarelor agriculturii socialiste, direcţionarea reformei economice către menţinerea industriei socialiste.

Reformele programate de Cabinetul Roman (1990-1991) pentru 27 septembrie 1991 – deschiderea pieţei interbancare, convertibilitatea monedei naţionale şi unificarea cursului de schimb – fuseseră anulate prin căderea Guvernului în urma mineriadei, iar relaţiile cu Fondul Monetar Internaţional, Banca Mondială şi Consiliul Europei erau blocate.

Politica Guvernului Stolojan (1991-1992) a condus la scăderea cu 8,8% a Produsului Intern Brut, devalorizarea monedei naţionale şi o inflaţie de aproape 300%. În timpul guvernării Văcăroiu, inflaţia a fost de 220%.[2]

Deşi pieţele CAER nu mai existau, Guvernul Văcăroiu (1992-1996) şi-a propus în mod absurd să revigoreze producţia industrială, fără o restructurare prealabilă. Industrii neperformante au fost scutite de plata obligaţiilor financiare faţă de furnizori, bănci şi bugetul asigurărilor de stat. Cursul leului s-a triplat, deficitul bugetar a atins o valoare de aproape 1,5 miliarde de dolari. Preţul scăzut de livrare a energiei electrice şi a produselor energetice, menţinut în mod artificial, a condus la situaţia din 1995, când România nu mai avea bani suficienţi pentru importuri de petrol şi gaze naturale.

Rezerva valutară a ţării a fost secătuită şi s-a recurs la contractarea unor împrumuturi externe cu dobânzi mari şi

scadențe în anii 1997-1999. La sfârșitul lui 1996, rezervele valutare ale României erau de 560 milioane de dolari.

În 1996, toate condițiile pentru ca România să intre în incapacitate de plată erau întrunite. Tragedia a fost evitată de administrația Constantinescu. Demersurile președintelui i-au convins pe investitori că în România s-a produs schimbarea pe care o așteptau.

Forumul Economic Mondial de la Davos

30 ianuarie 1997

La cea de-a 27-a ediție participă 2 000 de oameni politici și de afaceri. Printre ei, 40 de șefi de state și prim-miniștri. Unul dintre șefii de stat prezenți este noul președinte al României, Emil Constantinescu, însoțit de o delegație din care face parte și Sorin Dimitriu. După întâlnirea cu Emil Constantinescu, James Wolfensohn, președintele Băncii Mondiale, afirmă: „Sunt foarte impresionat de președintele României și de politica sa". Jacques de la Rosière, președintele Băncii Europene pentru Reconstrucție și Dezvoltare, promite împrumuturi pentru susținerea reformei în România.[3]

Investițiile și consultanța străină promise au apărut și au fost orientate către salvarea firmelor românești aflate în dificultate. Tot prin credibilitatea președintelui Emil Constantinescu, România a putut să-și rostogolească datoriile externe acumulate în primii șase ani postrevoluționari. După ce economia a început să se încălzească, România a fost capabilă să-și plătească datoriile. Mineriadele din 1999 au creat o nouă perioadă dificilă din punct de vedere economic, însă rezistența președintelui în fața acestei tentative de lovitură de stat a menținut credibilitatea României pe plan extern la un nivel destul de bun. Creșterea economică a devenit palpabilă în anul 2000.

Perioada stângistă care a urmat nu a permis consolidarea economiei concurențiale neviciate. Statul s-a implicat în decizia economică, ajutându-i pe unii și blocându-i pe alții. A fost cea mai mare eroare a perioadei Năstase.

Prima pagină în *The Wall Street Journal*

3 februarie 1997

La patru zile după apariția lui Emil Constantinescu la Forumul Economic Mondial de la Davos, într-un articol pe prima pagină a cotidianului *The Wall Street Journal Europe*, Neil King jr. și Nicholas Bray scriu despre misiunea de maximă dificultate a președintelui României de a împiedica țara să treacă prin criza devastatoare pe care au cunoscut-o Bulgaria, Albania și fosta Iugoslavie.

Potrivit semnatarilor articolului, rezultatul acestei încercări va avea consecințe pentru întreaga zonă a Balcanilor. Cei doi autori remarcă luciditatea lui Emil Constantinescu, care știe bine că aplicarea reformelor economice radicale, ignorate de guvernele anterioare, va fi un șoc „foarte dur și neașteptat".[4]

Marea privatizare

5 iulie 2016

Zi obișnuită în România. Biroul președintelui Camerei de Comerț și Industrie a Bucureștilor ar fi rece și impersonal, copie banal-standardizată a oricărui birou de instituție românească, dacă nu l-ar „îndulci" fotografiile înrămate de pe pereți. Un curriculum vitae sumar și semnificativ al ocupantului, dar și fragmente de istorie recentă sau mai veche. Trec în revistă, la repezeală, fotografiile ușor de descifrat pentru mine. Vizita lui Jacques Chirac la București, în februarie 1997. Întâlnire cu Bill Clinton în Biroul Oval, în iulie 1998. Alături de James Wolfensohn, la semnarea documentelor pentru privatizarea Bancpost, în sediul Băncii Mondiale din Washington, tot în iulie 1998. Zâmbetul luminos al papei Ioan Paul al II-lea, în timpul unei primiri la Vatican. Alături de regele Mihai și regina Ana, la Madrid, în sediul Ambasadei României. Alături de Boris Trajkovski, cu puțin timp înainte ca președintele macedonean să-și piardă viața în accidentul aviatic din Bosnia-Herțegovina, pe care susținătorii săi îl privesc și astăzi drept un asasinat

mascat, în ciuda rezultatelor anchetei oficiale. Oferindu-i lui Emil Constantinescu Trofeul „Hermes". Sunt clipe de viaţă şi clipe de istorie, nu-mi iese din cap acest gând în timpul frazelor protocolare de început al interviului.

Sorin Dimtriu îmi răspunde cu răbdare la tot ce mă pricep să-l întreb despre marea privatizare a economiei româneşti în timpul mandatului prezidenţial Emil Constantinescu.

Restructurarea întreprinderilor de stat

februarie 1997 – aprilie 1998

Sub presiunea Băncii Mondiale, Nicolae Văcăroiu a fost silit să accepte lista 301, care nominaliza 30 de societăţi ce trebuiau lichidate. Aproape toată petrochimia şi aproape toată industria cimentului, toată siderurgia şi toată construcţia de maşini grele. N-a avut curaj să treacă la fapte. Când a devenit preşedintele Fondului Proprietăţii de Stat, în februarie 1997, Sorin Dimitriu a avut o altă opţiune, mai riscantă. Privatizarea. Cine şi-ar fi dorit să cumpere nişte coloşi decrepiţi, cu datorii de zeci de milioane de dolari? Ei bine, a reuşit să găsească investitori pentru aproape toţi. Nu era lipsit de experienţă. Lucrase şi înainte la Fondul Proprietăţii de Stat, ca director al unei direcţii destinate restructurării industriei şi ca preşedinte al Comitetului Naţional de Restructurare a Economiei. După aproape un an, s-a descoperit că era PNŢ-ist şi a fost dat afară. Decizie greşită. Era singurul care avea autorizaţia să semneze finanţările provenite de la Fondul Monetar Internaţional şi Banca Mondială şi nu putea fi măturat chiar aşa uşor. Dar PDSR-iştii erau inventivi. Pentru a-l înlătura, au recurs, prin Hotărâre de Guvern, la desfiinţarea Comitetului de Restructurare a Economiei. Bineînţeles că au numit unul de-ai lor la conducerea nou înfiinţatei Agenţii de Restructurare. Aşadar, ştia ce se întâmplă la FPS. O dezordine uriaşă. În februarie 1997, a început să fac ordine.

România era într-o foarte mare întârziere, în comparaţie cu celelalte foste ţări comuniste şi primul lucru care l-a interesat a fost acela de a transforma Fondul Proprietăţii de Stat într-o

structură operativă, capabilă să susţină viteza mare de privatizare din 1997 şi 1998. A transferat privatizările întreprinderilor mici şi mijlocii către structurile judeţene ale Fondului Proprietăţii de Stat, cu aproape 30 de angajaţi fiecare şi independenţă totală de decizie. Lunar, filialele prezentau rapoarte structurii centrale. Dacă privatizarea era înceată, directorul filialei era schimbat cu o altă persoană mai competentă, mai dinamică, mai dornică de reformă. Negocierile erau înregistrate audio şi video, după fiecare şedinţă toţi participanţii semnau documentele rezultate. În acest fel, nu se făceau măgării.

În opinia lui Sorin Dimitriu, atunci când ai ceva de privatizat, o problemă majoră, fundamentală chiar, este modul în care îţi prezinţi oferta. Pe Calea Victoriei oferta ta are un anumit preţ, în Times Square, altul. Pe Calea Victoriei ai un anumit client, dincolo, altul. Ideea lui a fost să-i ducă cumpărătorului oferta acasă. A creat astfel, în parteneriat cu Agenţia Română pentru Dezvoltare, al cărei preşedinte era fratele său, Andrei Dimitriu, paisprezece birouri de reprezentare ale Fondului Proprietăţii de Stat, cu doi, trei sau chiar patru reprezentanţi în cele mai importante centre economice. Rolul lor era de a identifica, prin contactele pe care le realizau, ce interese există şi în ce domenii. Aceste informaţii ajungeau la Bucureşti şi aveau drept urmare organizarea unor misiuni economice. Sorin Dimitriu consideră că a fost una dintre cele mai bune şi mai inspirate acţiuni ale Fondului Proprietăţii de Stat. Urmaşii săi le-au desfiinţat pe toate. Într-o singură zi.

Informaţii blocate, adevăruri trunchiate şi multe minciuni

Pe Sorin Dimitriu nu l-a crezut nimeni atunci când a spus, la o conferinţă, nu la mult timp după terminarea mandatului administraţiei Constantinescu, că siderurgia românească nu şi-a închis nicio uzină. Sigur că nu toate produc ca în vremea lui Ceauşescu, pentru că altele sunt condiţiile economice acum, dar adevărul este că nu s-a închis nicio uzină siderurgică. Şi astăzi

se mai spune că guvernarea CDR a închis fabricile și uzinele poporului român.

Interesul instituțiilor media ca anumite informații să fie blocate, prezentate trunchiat sau mincinos, a rămas neschimbat de la revoluție încoace și lucrul acesta ne-a devenit tuturor mai clar în ultimii ani, când afacerile marilor patroni de presă și legăturile lor cu fosta Securitate au ieșit la iveală.

Statistici și povești de succes

24 august 1997

Președintele Fondului Proprietății de Stat prezintă în această zi, într-o conferință de presă, un bilanț care devine după douăzeci de ani mult mai grăitor decât a fost atunci. În primele opt luni ale anului 1997 au fost privatizate peste 1 100 de societăți comerciale, 140 dintre ele fiind mari și mijlocii. Alte 470 de societăți din aceeași categorie, mare și mijlocie, se aflau în diverse stadii ale acestui proces.

Chiar dacă opinia generală a rămas alta, IMGB s-a dovedit un bun exemplu pentru ceea ce înseamnă o privatizare de succes. Alte exemple ar fi „Lafarge“ și „Carpatcement“. Apoi, șantierele navale. România are zece șantiere navale și trei dintre ele – Mangalia, Galați și Brăila – au fost privatizate de Sorin Dimitriu și toate au avut contracte asigurate pentru mulți ani. Combinatul „Oțel Inox“ din Târgoviște a fost cumpărat de „Samsung Deutschland GmbH“ și a ajuns la o producție de aproape trei ori mai mare decât cea înregistrată în vremea lui Ceaușescu, toată pentru export. „Timken“, firmă americană extrem de serioasă, a cumpărat „Rulmenți Grei Ploiești“ și a creat acolo unul dintre cele mai bune laboratoare din zona central-europeană. „Dacia-Renault“ este la rândul ei un alt bun exemplu pentru o privatizare de succes.

Un leu pentru IMGB?

Ziarele vremii au denumit-o „privatizare pe un leu" și sintagma s-a menținut până astăzi, deși ea descrie o situație falsă. Adevărată, în schimb, a fost declarația lui Sorin Dimitriu: impasul în care se află IMGB este atât de mare, încât se poate vorbi de un succes și dacă este privatizat pe un dolar.

Valoarea contractului n-a fost de un dolar, nici de un milion, cum s-a scris atunci, ci de 60 de milioane de dolari. Suma includea pachetul majoritar de acțiuni, în valoare de 34 de milioane de dolari, plata datoriilor istorice și asumarea unui program de investiții. La licitație au participat șase companii, trei au ajuns în preselecția finală, iar câștigător a fost grupul „Kvaerner", o companie anglo-norvegiană fondată în 1853. Contractul de privatizare prevedea și obligația cumpărătorului de a păstra numărul locurilor de muncă.

În câțiva ani, Kvaerner a reușit să facă din IMGB al treilea producător mondial de echipament energetic. După ce fost vândut firmei sud-coreene „Doosan", IMGB-ul a ajuns pe primul loc, este principalul furnizor de produse energetice pentru China și Brazilia și un reper al expozițiilor industriale din toată lumea. Producția din 2012, în condiții de criză, era cu 30% mai mare decât în vremea lui Ceaușescu. În fiecare an, numai de la Facultatea de Metalurgie a Universității Politehnice București, la IMGB sunt angajați între opt și zece studenți.

În 2006, DNA a anchetat privatizarea IMGB și nu a găsit nimic de trimis în judecată.

***

Un ton triumfalist pentru a prezenta privatizările din România ar fi însă complet neadecvat. Nu totul a mers cum trebuie. Interesele aflate în joc erau prea mari, profitorii tranziției, prea mulți.

Un fost șef de serviciu secret cumpără fabrici

Virgil Măgureanu a fost înlocuit de la conducerea Serviciului Român de Informații în aprilie 1997 și s-a lansat în afaceri. Off-shore-ul pe care îl reprezenta a cumpărat de la Fondul Proprietății de Stat fabrica de îngrășăminte chimice „Azomureș". Pentru scurt timp. Exista o clauză în contract care prevedea că plata se poate face și în rate, dar, dacă o rată nu era plătită la timp, toate sumele plătite anterior se pierdeau și procesul de privatizare se relua. În momentul în care Sorin Dimitriu a schimbat decizia predecesorului său, Emil Dima, de a derula operațiunile financiare ale Fondului Proprietății de Stat prin „Columna", banca a intrat în faliment și compania reprezentată de Virgil Măgureanu, care spera să obțină de aici banii de care avea nevoie, nu și-a mai putut plăti ratele și a pierdut fabrica. Prețul inițial a fost de 32 de milioane de dolari, iar domnul Măgureanu mai avea de plătit 9 milioane. Nu a găsit acești bani, a pierdut sumele plătite anterior, iar fabrica de la Târgu-Mureș a fost revândută pentru alte 20 de milioane. În urma privatizării „Azomureș", statul român a câștigat 43 de milioane de dolari. Istoria s-a repetat cu un combinat din Slobozia, pe care tot Virgil Măgureanu voia să-l cumpere.

Sorin Dimitriu și-a atras mulți dușmani de pe urma deciziilor pe care le-a luat ca președinte al Fondului Proprietății de Stat. Îmi mărturisește că doar echilibrul psihic foarte bun l-a ajutat să facă față agresivității formidabile de care a avut parte, dar familia sa a suportat mult mai greu aceste atacuri. Însă nu și-a pierdut nici astăzi convingerea că marile complexe industriale nu puteau fi gestionate de firme românești. Din mai multe motive, dar trei dintre ele i se par fundamentale și mi le expune. În primul rând, investitorul român nu are credibilitate pe piața financiară. În al doilea rând, investitorul român nu are acces la informații de marketing corecte. Pur și simplu nu are bani să cumpere informație. Cel de-al treilea motiv se referă la cultura managerială, privită prin prisma responsabilității personale. E

greu de crezut că un director care vine dimineaţa la fabrică şi lasă un gol de un milion de dolari până când pleacă seara acasă are responsabilitate. Iar a doua zi vine la serviciu şi mai face o gaură de încă un milion. Un capitalist adevărat nu procedează niciodată aşa.

Directorul Fondului Proprietăţii de Stat blochează privatizarea combinatului Petromidia

Combinatul de la Năvodari era una dintre societăţile pe care Banca Mondială le recomanda pentru lichidare, dar Sorin Dimitriu a inclus-o pe lista celor care ar putea fi privatizate. La licitaţia organizată de Fondul Proprietăţii de Stat s-au prezentat 27 de firme. Una dintre ele, înregistrată în Olanda, îl avea drept acţionar pe domnul Shultz. Semăna atât de bine cu George Shultz, secretarul de stat al lui Ronald Reagan, devenit om de afaceri respectabil şi foarte puternic, încât părea să-i fie frate. Să vinzi Petromidia unor americani atât de influenţi devenea o afacere cu adevărat bună, astfel încât preşedintele FPS s-a decis să-şi încalce, în acest caz, propria regulă. Când preluase funcţia, ca să se protejeze, a introdus în statutul Fondului Proprietăţii de Stat o prevedere potrivit căreia preşedintele instituţiei nu are voie să participe la negocieri. Dacă n-ar fi procedat astfel, ar fi putut fi acuzat că vinde România în folos propriu şi ar fi fost târât prin anchete ani la rând. Dar pe domnul Shultz l-a primit şi nu i s-a părut nimic suspect. Abia când firma reprezentată de el, Petromidia U.S., a câştigat licitaţia, a început să se îngrijoreze. Atunci a aflat că printre acţionari se afla şi un român. Sorin Dimitriu nu vrea să-l numească, dar ştim cu toţii cine era. Imposibil ca acesta să facă parte din anturajul fostului secretar de stat american.

Instituţiile statului, capabile să ofere informaţii, nu aveau nimic de oferit şi Sorin Dimitriu a apelat o firmă pariziană de investigaţii. Un raport amănunţit i-a parvenit după două luni. Petromidia U.S. avea un acţionariat de şapte persoane şi, cu o singură excepţie, toţi aveau la activ cel puţin trei ani de puşcărie

pentru evaziune fiscală, trafic de droguri, trafic de persoane. Printre foştii puşcăriaşi se afla şi domnul Shultz. Se folosea de asemănarea cu George Shultz, dar nu-i era deloc frate. Singurul acţionar din cei şapte care nu avea nicio condamnare era românul.

Ce a aflat nu putea fi dat publicităţii, un scandal internaţional trebuia evitat cu orice preţ. Soluţia a fost aceea de a suplimenta cerinţele pentru privatizarea rafinăriei de la Năvodari. Termenul de îndeplinire a noilor condiţii era foarte scurt, firma olandeză nu a putut îndeplini cerinţele şi contractul s-a anulat. Acţionarii Petromidia U.S. au înţeles că a fost un „joc", gândit anume pentru eliminarea lor din competiţia privatizării, şi au dat în judecată Fondul Proprietăţii de Stat. Inutil. Procedurile româneşti au fost perfect legale.

Sorin Dimitriu s-a felicitat mereu pentru inspiraţia de a solicita verificarea firmei olandeze. Motivele de mulţumire sunt şi mai evidente acum, când DIICOT anchetează patru foşti miniştri pentru privatizarea Petromidia.

Povestea are, ca orice poveste, şi un epilog. O imagine din Biroul Oval, surprinsă în cele cinci minute permise fotografilor şi cameramanilor, ni-l arată pe Sorin Dimitriu dând mâna cu Bill Clinton. Prezenţa ministrului Privatizării în delegaţia românească, în timpul acestei vizite de stat în Statele Unite din iulie 1998, este justificată de prioritatea administraţiei Constantinescu de a atrage capital sănătos pentru economia românească. În cele zece zile petrecute în America, Sorin Dimitriu a avut întâlniri de prezentare a ofertei româneşti, separate de programul prezidenţial, şi pe Coasta de Est şi pe Coasta de Vest. Una dintre ele s-a consumat la City Hall în Los Angeles, cu un grup de investitori al căror lider era chiar George Shultz. Fostul secretar de stat şi partenerii săi au anunţat că sunt interesaţi să vină în România după anul 2000. Schimbarea de guvern i-a ţinut acasă.

Semănătoarea: povestea unei privatizări anulate, cu geamuri sparte, investitori bătuţi şi demonstraţii muncitoreşti

Pe scurt şi pe şleau, lucrurile stăteau în felul următor: directorul şi sindicatul unei întreprinderi, rebotezată în 1991 societate comercială, erau mână în mână. Nici unul, nici altul nu doreau să facă privatizare. Sindicatul, pentru că apărea un patron care ar fi pus muncitorii la treabă. Directorul, pentru că era convins că va pleca acasă. Şi-atunci ce făceau? Prin intermediul asociaţiei salariaţilor participau la privatizări şi ofereau nişte condiţii formidabile, pe care nu erau capabili să le îndeplinească. După mai multe somaţii, Fondul Proprietăţii de Stat constata că nu sunt întrunite condiţiile de privatizare şi procesul trebuia reluat. Se ajungea la întârzieri de cel puţin un an.

Sorin Dimitriu a fost în permanenţă ostil implicării sindicatelor în procesul de privatizare, „pentru că interesul lor este altul şi pentru că ele nu au nicio competenţă în procesul macroeconomic". Lipsa de maleabilitate l-a adus în situaţia unui conflict deschis cu prim-ministrul Radu Vasile, cel care a introdus în Consiliul de Administraţie al Fondului Proprietăţii de Stat trei lideri de confederaţii sindicale, în ciuda opoziţiei sale vehemente.

O întâmplare despre rolul sindicatelor în procesul de privatizare merită povestită. Se referă la „Semănătoarea". Privatizarea producătorului român de combine agricole ar fi putut fi un mare succes, dacă muncitorii, liderii sindicali şi directorii nu s-ar fi îmbătat atât de crunt. Concernul „Fiat", dornic să extindă producţia „New Holland" şi în România, a oferit 50 de milioane de dolari pentru „Semănătoarea" şi a câştigat licitaţia. Contractul prevedea obligativitatea cumpărătorului de a păstra muncitorii timp de trei ani. După ce avansul a fost plătit, italienii au oferit un party pentru noii lor angajaţi. Mesele amplasate în hale erau ticsite de mâncare şi băutură. Gestul a fost neinspirat. Beţi fiind şi hotărâţi să nu-şi vândă ţara, câţiva lideri sindicali au spart

geamurile administrației. Vinovații au fost concediați a doua zi, muncitorii s-au solidarizat cu liderii lor, au spart geamurile încă o dată și au bătut doi dintre cei patru directori străini.

Peste două zile muncitorii au început protestele în fața clădirii Fondului Proprietății de Stat. Un sicriu a fost adus sub ferestrele biroului președintelui FPS. După șapte zile „fierbinți", italienii și-au făcut bagajele, au dat Fondul Proprietății de Stat în judecată și au câștigat. Banii au fost returnați. După mai puțin de un an, „Semănătoarea" și-a întrerupt activitatea datorită datoriilor foarte mari. A fost vândută, cu acordul sindicatului, unui investitor român și după câțiva ani a sucombat.

Acord pentru privatizarea Bancpost

15 iulie 1998

La ora 18.30, președintele României și delegația sa ajung la sediul Băncii Mondiale. Prezentă la eveniment, *Associated Press* subliniază că James Wolfensohn îl întâmpină pe Emil Constantinescu cu multă căldură.[5] Întâlnirea a avut drept rezultat semnarea unui acord prin care „The International Finance Corporation" investește 10 milioane de dolari în privatizarea Banc Post. Documentul este semnat de Sorin Dimitriu.

Clasa de profitori nu mai are acces la rente

Valentin Ionescu, fost ministru al Privatizării în Guvernul Victor Ciorbea, m-a ajutat să înțeleg de ce privatizarea este privită în continuare ca un lucru rău, aducător de mari nenorociri pentru țară și popor. Sub semnătura lui, contributors.ro publica pe 22 iulie 2013 un text cu titlul incitant: „De ce umflă din nou curentul antiprivatizare?" Iată de ce: „Modul inadecvat în care au fost tratate privatizările Cuprumin, Oltchim și mai recent CFR Marfă realimentează constant un curent de gândire păgubos care caută cu insistență să convingă lumpenproletariatul de efectele negative ale dezetatizării economiei. În mesajul public se asociază des câteva cuvinte-cheie, precum privatizarea și «capitalismul

salbatic», ambele vinovate de distrugerea industriei româneşti, ori vânzarea pe nimic a activelor statului şi a resurselor naturale. În fapt, acest curent etatist urmăreşte distrugerea credibilităţii firmelor privatizate, cu precădere a celor mai rentabile, unde clasa de profitori nu mai are acces la rente, aşa cum face cu firmele păstrate în proprietatea statului."

Statisticile legate de privatizare spun cu totul altceva, dar obiceiul de a le urmări este cvasiinexistent. În fapt, „aproximativ 90% din marile întreprinderi privatizate au reuşit să se redreseze economic şi să aducă cea mai mare contribuţie la export, la Produsul Intern Brut şi în venituri fiscale".

Prima creştere economică reală sub Guvernul Mugur Isărescu

decembrie 1999

Când a acceptat funcţia de prim-ministru, Mugur Isărescu a avut o condiţie: să-şi reia postul de guvernator al Băncii Mondiale după ce va părăsi Palatul Victoria. Preşedintele Emil Constantinescu a fost de acord, dar a avut, la rândul lui, trei condiţii. La sfârşitul anului 2000, cele trei cerinţe ale preşedintelui Emil Constantinescu erau îndeplinite. Prima a fost începerea negocierilor de integrare în Uniunea Europeană. A doua, creşterea economică. A treia, creşterea nivelului de trai.

În ciuda secetei cumplite şi a dezastrului agricol din anul 2000, creşterea economică a fost de 4,5%. Impozitele pe venit şi profit s-au redus de la 40% la 25%, cele pentru exportatori au scăzut de la 40% la 5%. La sfârşitul anului, veniturile înregistrate la buget aproape că se dublaseră. Relansarea din 2000 a însemnat un ciclu lung de aproape 10 ani de creştere economică.

Creşterea nivelului de trai a devenit evidentă abia după un an, un an şi jumătate, şi de ea a beneficiat, din plin, guvernul Adrian Năstase.

NOTE

1. Sorin Dimitriu este președintele Camerei de Comerț și Industrie a Municipiului București și, în același timp, profesor la Universitatea Politehnică București și vicepreședinte al Uniunii Balcanice a Metalurgiștilor. În perioada administrației Constantinescu a fost consilier al președintelui României, președinte al Fondului Proprietății de Stat (1997-1998), ministru al Privatizării (1998). Tatăl său, avocat, membru PNȚ, a fost primar al orașului Roman. Mama era verișoara secretarului general adjunct al PNȚ, ministrul și profesorul universitar Ion Hudiță. La remarca mea că nu a fost atins de comunism mi-a răspuns: „Nu există persoană ajunsă la maturitate în perioada comunistă care să nu fi fost marcată de regim. Dar m-am înscris în categoria celor care au făcut efortul de a deveni o persoană normală. Există încă alte două categorii: a celor care nu caută să se schimbe și a celor care nu pot să se schimbe".
2. Emil Constantinescu, „Adevărul despre România (1989-2004)", Editura Universalia, 2004
3. Domnița Ștefănescu, „11 ani din istoria României. Decembrie 1989-Decembrie 2000. O cronologie a evenimentelor", Editura Mașina de scris.
4. Domnița Ștefănescu, „11 ani din istoria României. Decembrie 1989-Decembrie 2000. O cronologie a evenimentelor", Editura Mașina de scris.
5. Arhiva *Associated Press*, USA: Washington, Romanian President Constantinescu Visit, iulie 1998, https://www.youtube.com/watch?v=mywZx6lotmo

România la răscruce

Primul pas: Caspian Energy to Europe

februarie 1997, Kazahstan

E îngrozitor de frig, puţinii călători picotesc ghemuiţi pe scaunele de plastic cu vopseaua scorojită, agenţii de pază urmăresc îmbufnaţi acele ceasurilor de perete butucănoase, aşteptând ca minutele să se scurgă mai repede şi tura să se termine. Domnul acesta nonşalant, cu haine occidentale, venit cu un Antonov hârbuit dinspre Moscova, îi scoate pe toţi din amorţeală. Ce caută un posesor de paşaport elveţian şi nume românesc pe aeroportul din Alma-Ata în miez de noapte? Pentru a afla răspunsul, trebuie să ne întoarcem cu câteva zeci de ani în urmă.

Anii '50, la Bucureşti. Un băiat cu o felie de pepene în mână urmăreşte atent forfota din Obor, cu faţa uşor crispată din cauza mirosului puternic de urină de cal îmbibată în caldarâmul bătut de soare. E curat, îmbrăcat mai cu grijă decât ceilalţi copii de vârsta lui, cu toate că familia lui trăieşte într-o sărăcie cruntă, suportată cu demnitate, fără regrete şi nostalgii pentru ce-a fost cândva. Bunicul din partea mamei, boierul Zenide din Mătăsaru, unul dintre cei mai mari producători de cereale din Dâmboviţa, a fost deposedat de avere şi trimis în domiciliu obligatoriu. Arestat în 1950, bunicul patern, generalul Alexandru Orăşanu, a murit după două zile de anchetă, fără ca familia să afle vreodată ce s-a întâmplat. Theodor vine zilnic în Obor ca să predea banii şi chitanţierul la administraţia din Hala Mare, în locul mamei lui, prea obosită ca să mai facă ea însăşi acest drum. Se scula la două

noaptea şi căra blocuri mari de gheaţă pe străzile oraşului pentru bucureştenii sufocaţi de năduf. Vecinul lor, colonelul Ispas, o ajuta cât putea, dar avea de purtat propriile lui greutăţi.

La şaisprezece ani, Theodor Orăşanu intra în vizorul Securităţii şi afla că unul ca el, provenit dintr-o familie burgheză, nu este un om ca toţi oamenii. El este un paria. Admiterea în învăţământul superior a întărit această declasificare. Pentru oamenii normali, cu „dosar bun", existau patruzeci de locuri, pentru ceilalţi, doar cinci. La terminarea Facultăţii de Geologie a înţeles că pentru unul ca el nu exista niciun viitor în România. Caracterizarea făcută de academicianul Miltiade Filipescu închidea porţile oricărei performanţe profesionale: „Excelente calităţi de cercetător, dar de origine burgheză şi reacţionară. A nu i se da niciodată posturi de responsabilitate în industrie sau în învăţământ".

A plecat din România în 1972, cumpărat prin filiera Jakober cu 14 000 de dolari, şi a devenit unul dintre marii specialişti în resursele de petrol şi gaze ale Mării Caspice, angajat de cea mai mare companie de consultanţă şi informaţie petrolieră din lume, cu sediul la Geneva.

Trăia în Elveţia şi i se părea că are obligaţia să-şi manifeste apartenenţa la poporul român şi să facă ceva, cât de puţin, pentru ţara lui. S-a numărat printre fondatorii mişcării „Villages Roumaines" şi ai asociaţiei „SOS România".

După ce Emil Constantinescu a câştigat alegerile prezidenţiale de la 17 noiembrie 1996, a aşteptat primul concediu de la Petro Consulting şi a venit la Bucureşti, dornic să contribuie la transformarea ţării alături de fostul său coleg de facultate.

11 februarie 1997, București

La ora 14.50, Theodor Orăşanu coboară din taxi la intrarea dinspre Leu a Palatului Cotroceni, unde este aşteptat şi condus în biroul preşedintelui României. Traversează curtea fără să se uite în jur, absorbit de imagini din trecut. În cei cinci ani de studiu al geologiei, urmaşul demnitarilor interbelici şi actualul

președinte al României au fost de nedespărțit. I-a apropiat originea „nesănătoasă", interesul pentru filosofie și artă și statutul de „vârfuri" ale facultății. Emil era factorul de stabilitate, reperul, cel care judeca și cel care pondera. Cum o fi acum? Funcția asta l-a schimbat în vreun fel?

În 1972, când a părăsit țara, a ars toate punțile. Voia să-și protejeze prietenii și nu le-a scris niciodată. Ar fi fost obligați să predea scrisorile, orice legătură cu Occidentul trebuia raportată. Theodor și Emil s-au revăzut o singură dată, în 1980, la un mare congres de geologie. Profesorul Dan Rădulescu, vicepreședinte al Academiei Române, luptase să le obțină celor mai străluciți dintre foștii lui studenți aprobarea de a pleca la congresul de la Paris.

Președintele se ridică din jilț dintr-o singură mișcare, rapidă și energică, pe care au ajuns să i-o invidieze toți cei care lucrează alături de el, semn de articulații sănătoase și mii de kilometri bătuți cu pasul și alpenștocul de geolog, și iese în întâmpinarea prietenului din tinerețe: „Bine ai venit, Ținți!" Trebuie să încep o perioadă nouă. Trebuie să conving orice formă de antreprenoriat occidental să vină să investească în România și tu mă poți ajuta". Îi explică pe îndelete ce plan are. Peste câteva zile, Theodor Orășanu pleacă în Kazahstan.

***

Din cele 48 de miliarde de barili de petrol, cât sunt rezervele din zona Caspică, 31 de miliarde aparțin Kazahstanului, exporturile sale de tițtei fiind susținute de conducta CPC (The Caspian Pipeline Consortium) care face legătura între zăcământul petrolifer Tengiz și portul rusesc de la Marea Neagră–Novorossiysk, conducta Atyrau–Alashankou–Xinjiang–China, conducta Uzen-Atyrau-Samara–Marea Neagră, Baku–Tbilisi–Ceyhan Turcia.[1]

Planul lui Emil Constantinescu era acela de a fixa Constanța pe harta coridoarelor de transport al petrolului caucazian spre Europa Occidentală, prin construcția oleoductului Constanța-Trieste. Învestit cu titulatura de consilier personal al președintelui

României, Theodor Orășanu a fost trimis într-o misiune de recunoaștere în Kazahstan.

În același timp, Ministerul de Externe de la București demara o susținută operațiune diplomatică de strângere a relațiilor cu țările din zona Mării Caspice, primul pas fiind aderarea României la coridorul de transport inițiat în 1993, care lega Uniunea Europeană de țările din Asia Centrală și Caucaz. Consilierul prezidențial Dan Căpățână începea să lucreze la programul prezidențial „România la răscruce", pornit de la o idee simplă și clară: valorificarea în plan economic a poziției geostrategice a țării noastre ca zonă de legătură între Asia Centrală și Europa Occidentală, între nordul și sudul Europei. Va fi lansat la Constanța, la 3 iunie 1997.

Dedicație de la Șevarnadze

11 decembrie 1997, București

În biroul de la etajul doi al Palatului Cotroceni, Emil Constantinescu și Eduard Șevarnadze stau față în față, în amurgul de iarnă luminat de strălucirea discretă și caldă a unei veioze. Măsuța dintre ei este ocupată în întregime de recipiente și ustensile pentru servitul ceaiului. Un ceai georgian, care să-l facă pe oaspete să se simtă ca acasă. Cele două delegații discută la parter aspectele tehnice ale acordurilor bilaterale, unul dintre ele pentru înființarea liniei de ferryboat Constanța–Batumi. A funcționat o vreme, dar s-a blocat atunci când Ion Iliescu a preluat ultimul său mandat prezidențial. După un timp, Iliescu a inaugurat linia de ferryboat Constanța–Poti, dar s-a blocat și aceasta pentru a fi inaugurată ceva mai târziu, încă o dată, și de Traian Băsescu.

Cei doi președinți pun la cale, în intimitatea și liniștea înserării, planuri mari, pe termen lung. Fostul ministru de Externe sovietic din epoca glasnostiului și perestroikăi gorbacioviste, cel care a tratat cu Statele Unite și Marea Britanie sfârșitul Războiului Rece, redus acum la președinția unei mici republici din Caucaz, nu poate renunța la tipul de gândire universală specifică unei

mari puteri şi găseşte în eruditul Constantinescu interlocutorul potrivit. Îi povesteşte acestuia despre ideea lui de renaştere a Drumului mătăsii. Georgia poate fi un punct important în Caucaz, la limita dintre Asia şi Europa, România altul, pe malul vestic al Mării Negre.

Cei doi preşedinţi evocă Antichitatea, Emil Constantinescu îi vorbeşte lui Eduard Şevarnadze despre istoria Dobrogei şi rolul Tomisului în schimburile comerciale ale vremurilor vechi. Ruta care aducea în Europa turcoazul din Afganistan se unea în Dobrogea cu drumul care transporta chihlimbarul din Marea Nordului spre sudul Greciei şi, în sens invers, produsele greceşti spre Marea Nordului. Discuţia evoluează spre transformările economice ale viitorului şi frumuseţea cimentării lor pe punţile refăcute ale trecutului. Emil Constantinescu susţine că noul drum al mătăsii, mai mult decât un proiect de transport de mărfuri sau de energie din Asia Centrală spre Europa sau China, trebuie să fie şi un proiect cultural. Discută şi despre Ibn Battuta, se lungeşte conversaţia.

La final, convin să continue creionarea proiectului comun printr-o vizită a lui Emil Constantinescu în Georgia, dar şi o întâlnire cu preşedintele Turciei, Suleyman Demirel. După reuniunea de la Istanbul, este cooptat în acest proiect şi Nursultan Nazarbaev, preşedintele Kazahstanului, care va veni la Bucureşti în septembrie 1998. Lui Constantinescu îi revine sarcina de a pregăti o conferinţă în Statele Unite pentru promovarea iniţiativei de renaştere a Drumului Mătăsii.

Viziune și strategie pentru viitorul României în lumea globalizată

Transportul petrolului din Asia Centrală, de la Marea Caspică la Marea Adriatică a devenit un pas punctual şi concret în vastul proiect de refacere a Drumului mătăsii. Fundaţia „România la Răscruce", condusă de Dan Căpăţână, al cărui colaborator apropiat a fost Theodor Orăşanu, a avut o activitate neobosită

pentru ca țara noastră să fie inclusă într-o nouă rută, care să ocolească Rusia.

România avea deja un sistem de conducte, nu de mare capacitate, dar avea totuși conducte care mergeau până în Iugoslavia. O parte din ele fuseseră folosite pentru contrabanda cu petrol în timpul lui Iliescu, când țara vecină era supusă embargoului Organizației Națiunilor Unite. Ca acest proiect să devină valabil, era nevoie de bani, mulți bani. S-a căutat sprijin financiar, sub sloganul „Conductele trec pe unde nu este război și pe unde trec conductele se apără pacea".

În discursul susținut în fața Congresului american, la 15 iulie 1998, Emil Constantinescu a atins și acest subiect: „România este o cheie a stabilității regionale pentru că se află la răscrucea celor două mari căi de comerț euroasiatice cunoscute de milenii. Aceste drumuri își vor regăsi o nouă vocație în societatea globalizată a mileniului al III-lea. În mod particular, proiectul „Drumul mătasii", care va lega Japonia și China de țările Asiei Centrale, țările caucaziene, țările Europei de Sud-Est și ale Europei Centrale cu Vestul Europei, de la Oceanul Pacific la Oceanul Atlantic, va fi probabil cea mai grandioasă provocare a începutului de mileniu III. Am discutat în urmă cu o săptămâna cu președintii Azerbaidjanului și Georgiei inițiativa acestui proiect de cooperare strânsă care să valorifice poziția țărilor noastre în tronsonul central al acestei mari axe de transport. Participarea Statelor Unite la acest proiect grandios este crucială. Nu numai pentru că SUA pot conferi o mare credibilitate unei asemenea întreprinderi, dar ele îi pot garanta și desfășurarea într-o regiune stabilă, cu structuri democratice deschise și cooperante".

Demersul președintelui a avut urmări pozitive, studiul de fezabilitate ale oleoductului Constanța–Trieste a fost finanțat de Congresul american. Transportul petrolului din Azerbaidjan s-ar fi făcut prin Georgia, până la Poti, de unde ar fi fost adus cu vapoarele la Constanța. Și de la Constanța, prin sistemul de conducte al României spre Serbia și Slovenia, ca să ajungă la Marea Adriatică. Însă condiția americană a fost ca acest coridor

de transport să nu treacă prin Serbia dictatorului Miloşevici şi nici prin Croaţia comunistului Franjo Tudjman. Atunci s-a imaginat o variantă care să treacă prin Ungaria şi să ajungă într-un port din Slovenia.

Conferinţele „Caspian Energy to Europe", programate la Bucureşti în septembrie 1998 şi septembrie 1999, organizate de Fundaţia „România la Răscruce" au discutat toate soluţiile prin care ţiţeiul din zona Mării Caspice ar putea fi transportat spre Europa, inclusiv variantele concurente propuse de Ucraina, Bulgaria şi Turcia. Documentele au ajuns la decidenţii internaţionali, dar până la luarea unei decizii va fi nevoie de ani buni.

Franjo Tudjman a murit în decembrie 1999 şi preşedintele României a fost invitat, alături de Madeleine Albright şi ceilalţi preşedinţi democraţi din zonă, la ceremonia de începere a mandatului noului preşedinte, Stipe Mesic. La încheierea festivităţilor, Constantinescu are o lungă discuţie cu Mesic şi între cei doi se naşte o prietenie care a rămas foarte strânsă până astăzi. Se revăd foarte des în diversele *board*-uri ale organismelor internaţionale din care fac parte. Emil Constantinescu i-a prezentat atunci noului preşedinte al Croaţiei ideea unei trilaterale Marea Adriatică – Marea Neagră, care să cuprindă România, Croaţia şi Ungaria, interesată să obţină acces la mare, şi, bineînţeles, proiectul Traceca. Pentru promovarea acestui proiect a avut convorbiri şi cu preşedintele Sloveniei.

În 2000, SUA vor finanţa studiul de fezabilitate care cuprindea şi Croaţia. Vor face acelaşi lucru pentru Serbia, după căderea lui Miloşevici.

Forumul „Energia în secolul al XXI-lea"

Institutul East-West, New York, 1998

Preşedintele României se numără printre iniţiatorii Forumului „Energia în secolul al XXI-lea", dedicat coridoarelor de transport dinspre Marea Caspică spre Marea Neagră şi Europa de Vest, şi se lansează într-o puternică pledoarie pentru ţara lui: „România este situată exact în centrul Europei şi la egală distanţă,

de 2 500 km, de Munţii Urali, de coasta Atlanticului şi de nordul peninsulei Scandinave. Prin poziţia sa geografică, ţara mea se află la încrucişarea a două axe transcontinentale: una, dinspre Nord spre Mediterana (Magistrala comercială Nord-Sud), aşa-numitul Drum al Ambrei străbătut de aproape 6 000 de ani de călători şi transportatori venind din Scandinavia la Marea Egee; cealaltă, dinspre Est spre Vest, care lega China de Spania pe aşa-numitul Drum al Mătăsii, cunoscut de 3 000 de ani, pe unde, încă din vremea Imperiului Roman, bogăţiile fabuloase ale Extremului Orient ajungeau în Europa".

Nu uită să sublineze că aceste axe comerciale tradiţionale reprezintă o conexiune esenţială pentru secolul al XXI-lea şi că în România se vor intersecta trei coridoare europene de transport combinat – naval, rutier şi feroviar. [2]

Pornind de la aceeaşi temă generoasă, Institutul East-West va organiza pe 8 septembrie 2000, la Universitatea Maryland, conferinţa *Silk road cooperation*. Preşedinţii ţărilor din Asia Centrală şi Europa de Sud-Est au fost acolo şi au susţinut acest proiect vizionar, la care aderaseră rând pe rând, în faţa unui auditoriu influent.

Conferinţa „Renaşterea Drumului Mătăsii"

septembrie 2000, Washington

Capitol Hill. Senatul Statelor Unite este gazda conferinţei „Renaşterea Drumului Mătăsii". Participă şefi de state din Asia şi Europa, foşti şi actuali responsabili ai politicii externe americane, congresmeni şi specialişti în domeniul energiei şi relaţiilor internaţionale. James Baker[3], Sandy Berger[4], Zbigniew Brzezinski[5] şi Brent Scowcroft[6] stau unul lângă altul, chiar în primul rând.

Proiectului despre care vorbeau acum aproape trei ani la Bucureşti Eduard Şevarnadze şi Ernil Constantinescu încep să-i crească aripi. Preşedintele României şi preşedintele Georgiei sunt aici.

Discursul lui Emil Constantinescu scoate în evidenţă dimensiunea economică, pentru că asta vor investitorii americani să

audă: „Ne-am propus ca pe un Drum al Mătăsii, deschis acum trei milenii, să construim, dincolo de apa mărilor şi a fluviilor, autostrăzi, căi ferate, conducte de petrol şi gaze“ –, dar atrage atenţia şi asupra dimensiunilor politice şi culturale ale acestui proiect grandios: „Ne-am propus să reînnodăm relaţia dintre culturi străvechi născute şi dezvoltate la întâlnirea cu istoria a două continente... O conexiune sub semnul construcţiei unor societăţi democratice, al unor societăţi deschise şi păstrătoare, în acelaşi timp, ale patrimoniului lor cultural de valoare naţională şi universală“.

Adrian Năstase refuză să continue „Proiectul lui Constantinescu“

decembrie 2000, București

Emil Constantinescu se pregăteşte să-şi încheie mandatul şi Dan Căpăţână îl întreabă ce se va întâmpla cu fundaţia „România la răscruce“. Preşedintele îi răspunde că este un proiect mult prea important pentru România ca să nu fie continuat de noua administraţie şi noul guvern.

Dar n-a fost aşa. Adrian Năstase a refuzat să continue „Proiectul lui Constantinescu“.

NOTE

1. E-Nergia, Mihai Nicuţ, „Rezervele de ţiţei din Marea Caspică: 48 de miliarde de barili. Petrolul va ajunge şi în România“, 30 august 2013
2. Ioan Popa, „Trei ani în preajma preşedintelui“, Editura Artemis, Bucureşti, 2014
3. James Baker, secretar de stat al SUA (1989–1992)
4. Sandy Berger, consilierul pentru securitate naţională al preşedintelui Bill Clinton (1997-2001)
5. Zbigniew Brzezinski, consilierul pentru securitate naţională al preşedintelui Jimmy Carter (1977–1981), profesor la Harvard.
6. Brent Scowcroft, consilier militar al preşedintelui Richard Nixon, consilierul pentru securitate naţională al preşedintelui Gerald Ford (1975-1977) şi al preşedintelui George Bush (1989–1993).

Reforma armatei și a structurilor de siguranță națională

Recâștigarea demnității și a prestigiului Armatei Române

decembrie 1912, Turnu-Severin

Micuțul Emil este fermecat de poveștile bunicii Marga. Nu sunt cu zmei și balauri. Nici cu Ilene Cosânzene și Feți-Frumoși care au trăit fericiți până la adânci bătrâneți. Sunt cu oameni adevărați, care au înfăptuit lucruri adevărate.

În plină Belle epoque, la Turnu-Severin, oraș cosmopolit, viața este frumoasă. Domnișoara Marguerite De Bie așteaptă cu emoție balul anual al comunității catolice din oraș, numeroasă și apreciată, condusă de tatăl ei, Joseph De Bie, antreprenor. Sălile de bal sunt eclatante, cu stucaturi baroce și lambriuri sculptate în lemn de stejar. Candelabrele bogate, lucrate în bronz aurit și cristal de Veneția, dau o strălucire magnifică picturilor murale și vitraliilor. Vinurile și lichiorurile, produsele de patiserie și florile sunt comandate de la furnizorii Casei Regale, vesela este din porțelan, paharele din cristal, tacâmurile, obligatoriu, din argint. Orchestra știe toate valsurile lui Johann Strauss fiul. Orice domnișoară de familie bună din oraș se gândește la rochia de bal un an întreg, cataloagele de modă comandate la Viena sunt studiate asiduu, madame Jeanette transpiră din greu până când tiparele ei seamănă cu modelele din revistă. Tot acest efort are noimă, pentru că de la bal nu lipsesc ofițerii garnizoanei de cavalerie din

oraş, strălucitori în uniformele lor de gală, cu cizmele impecabil lustruite. În carnetul de bal al domnişoarei Marguerite De Bie două nume revin cu insistenţă: Nicolae Plăiniceanu şi Nicolae Rădescu, viitori generali ai Armatei Române. Cel din urmă va fi şi ultimul prim-ministru al României Regale.

Lumea descrisă de Marguerite De Bie a dispărut, odată cu abdicarea regelui Mihai şi instaurarea democraţiei populare, şi nu va mai putea fi recreată niciodată. Dar poveştile despre ea au dăinuit.

În noaptea de 22 decembrie 1989, peste imaginea generalilor Armatei Regale, plină de solemnitate şi chiar dramatism, dacă ne gândim la eroismul lor în închisorile comuniste, s-a suprapus, dureros şi umilitor, imaginea generalilor Armatei Republicii Socialiste România, surprinşi de camerele de filmare într-o dispută crucială: intervenţia trupelor ruseşti în revoluţia română. Generalul Ştefan Guşă se opune categoric intervenţiei sovietice, însă acest mare merit este umbrit de atitudinea şi ţinuta şefului Marelui Stat Major. Revărsat peste un scaun ce părea cam şubred pentru greutatea lui, cu vestonul descheiat, gulerul cămăşii eliberat din strânsoarea primilor doi nasturi, cravata neagră atârnând alandala şi un limbaj pentru a cărui descriere chiar termenul „cazon" devine un biet eufemism. Dacă nu ar fi murit în 1994, în urma unui cancer galopant, generalul Ştefan Guşă ar fi fost trimis în judecată, pentru represiunea de la Timişoara din zilele de 17-20 decembrie 1989, alături de generalii Victor Atanasie Stănculescu şi Mihai Chiţac. Când a devenit preşedintele României, comandant al Armatei Române, Emil Constantinescu şi-a dorit ca ofiţerii să-şi regăsească demnitatea şi să-şi recâştige prestigiul. Şeful Statului Major General, generalul Constantin Degeratu, împărtăşea acest punct de vedere.

6 martie 2015

Emil Constantinescu adresează un apel Guvernului României, Primăriei Generale a Municipiului Bucureşti şi cetăţenilor capitalei ca la 70 de ani de la instaurarea guvernului comunist să

se ridice, pe locul fostului monument al lui Petru Groza, dărâmat în 1989, un monument al generalului Nicolae Rădescu, ultimul prim-ministru democrat, înlăturat în 6 martie 1945. Solicita Consiliului General al Municipiului București schimbarea denumirii bulevardului care poartă numele generalului Vasile Milea, cel care a condus în 21 decembrie 1989 represiunea criminală împotriva manifestanților din Piața Universității, în bulevardul General Nicolae Rădescu.

Apelul și solicitarea primului președinte democrat al României sunt însoțite de un portret al lui Nicolae Rădescu: „A fost și rămâne un om deplin al neamului românesc. Erou al războiului de întregire a neamului, apărător al demnității românești în fața ambasadorului Reich-ului nazist, Killinger, încarcerat în lagărul de la Târgu Jiu pentru această atitudine, oponent al înaintării trupelor române dincolo de linia Nistrului în cel de-al Doilea Război Mondial, susținător, în colaborare cu Iuliu Maniu și Dinu Brătianu, al încheierii armistițiului cu SUA și Marea Britanie și șef al Statului Major al Armatei Române din 14 octombrie 1944, când trupele române luptau alături de forțele aliate pe fronturile celui de-al Doilea Război Mondial, Nicolae Rădescu a fost însărcinat de regele Mihai I să conducă Guvernul României la 6 decembrie 1944. Deși scurtă, prestația sa ca prim- ministru a rămas în istorie ca o curajoasă încercare de împotrivire la instalarea regimului comunist și dominației sovietice. În timpul mandatului său, au fost emise monedele de aur „Ardealul nostrum" în scopul contracarării inflației pregătite de ocupantul sovietic și al diseminării în rândul populației a unei părți din rezerva de aur a țării pentru a preîntâmpina jefuirea ei de către ruși. Demis la presiunea trimisului Moscovei, Andrei Vîșinski, în urma unui complot organizat de sovietici și de agenții lor din România, și consemnat în arest la domiciliu, a reușit să evadeze în Occident, fiind condamnat în contumacie la închisoare în așa-numitul „Proces al Mișcării Naționale de Rezistență". După mai multe luni de exil în Cipru, sub supravegherea forțelor anglo-americane, în ideea menajării aliatului sovietic în timpul tratativelor de pace,

Nicolae Rădescu s-a stabilit în SUA, a fondat Comitetul Național Român, al cărui prim președinte a devenit, sprijinind apariția publicațiilor exilului românesc și acordarea de burse tinerilor români aflați în exil. A decedat în mai 1953, fiind înmormântat în Cimitirul Calvary din New York. În noiembrie 2000, rămășițele sale pământești au fost aduse în țară datorită inițiativei dr. Ștefan Issărescu, soțul principesei Ileana a României, și a nepoților săi, distinșii prof. dr. neurolog Alexandru Șerbănescu și prof. dr. Vlad Rădescu, cu sprijinul prim-ministrului Guvernului României, Mugur Isărescu. Deși au trecut 25 de ani de la prăbușirea dictaturii comuniste din România, viața și activitatea generalului Rădescu este încă necunoscută unei mari părți a poporului român. Readucerea în memoria colectivă a acestei mari personalități nu are numai scopul de a corecta o rușinoasă lacună a istoriei recente a României, dar, mai ales, de a oferi un reper intelectual și moral tinerelor generații".[1]

Comandantul Armatei

29 noiembrie 1996

Odată cu depunerea jurământului de președinte al României, Emil Constantinescu a devenit și comandantul Armatei. Nu se gândea atunci că va avea un mandat în care va fi nevoit să-și exercite efectiv aceste atribuții. Nu s-a întâmplat numai o dată.

Lovitură de stat dejucată

18-22 ianuarie 1999

Minerii se apropiau de București și Jandarmeria nu fusese în stare să-i oprească. Generalii trădaseră lăsându-și soldații să fie măcelăriți. Ministrul de Interne Gavril Dejeu își asumă răspunderea pentru prestația subordonaților săi în confruntarea cu minerii și își prezintă demisia. Comandantul Jandarmeriei, generalul Stan Stângaciu, este înlocuit din funcție cu generalul Anghel Andreescu. Generalul Gheorghe Lupu, strategul

înfrângerii de la Costești, care a fugit de la locul confruntării finale în portbagajul unei mașini a Poliției, este destituit.

Președintele hotărăște ca Armata să intervină și convoacă Consiliul Suprem de Apărare a Țării. Votul este favorabil. Din acel moment, militarii vor reacționa ireproșabil. Lipsa informațiilor, lipsa de clarificare juridică pentru o asemenea intervenție, lipsa de dotare și de pregătire pentru acțiuni de acest tip au fost rezolvate rapid.

S-a elaborat, în numai câteva ore, un act normativ, în baza căruia să se poată interveni. Constituția prevede o astfel de misiune pentru Armată, dar nu exista legea, și atunci a apărut Ordonanța de Urgență 1/1999, scrisă la Statul Major, în colaborare cu juriștii Ministerului Apărării. Textul s-a dezbătut și s-a aprobat în CSAT, apoi a ajuns la Palatul Victoria, unde fusese convocată o ședința de guvern pentru aprobarea Ordonanței.

Până la apariția în Monitorul Oficial, unități specializate, cu renume, cum sunt unitatea militară de la Craiova, ai cărei soldați erau supranumiți angolezii, unitățile de vânători de munte și celebrul Batalion 404, avuseseră grijă să le creeze minerilor un șoc psihologic: „Armata intervine, Armata intervine prompt, Armata intervine cu forțe care știu să lupte". Mesajul a fost transmis de patrule de cercetare, cu militari îmbrăcați civil, care s-au întâlnit cu iscoadele lui Miron Cozma.

După apariția Ordonanței în Monitorul Oficial, s-a realizat și dispozitivul militar. Televiziunile au transmis deplasarea unor coloane de tancuri către un anumit aliniament. Imaginile erau impresionante și numai cine s-ar fi uitat cu foarte mare atenție ar fi observat că deplasarea tancurilor producea foarte mult praf, detaliu destul de ciudat iarna. A fost credibil, pentru că cinci perechi de tancuri erau dispuse pentru blocarea drumului, iar mesajul fusese transmis. Tancurile nu aveau muniție și nici prea mult carburant, se bănuia că vor fi incendiate, misiunea lor era să separe minerii de mijloacele lor de transport. Acestea au fost măsurile luate de militari și nu a existat nicio ezitare în executarea ordinelor comandantului.

Când s-a terminat totul, Mugur Ciuvică, şeful său de cabinet, l-a găsit dormind cu capul pe birou. După multe zile de nesomn, putea, în sfârşit, să se odihnească. Îşi îndeplinise misiunea.

„Niet" pentru ruşi

12 iunie 1999

Era o zi de sâmbătă. Preşedintele fusese la Iaşi, era la Suceava, alături de comandantul Corpului I de Armată, generalul Mircea Chelaru, şi se pregătea să plece spre Botoşani, la sfinţirea unei biserici din nordul judeţului, alături de mitropolitul Moldovei. Atunci a aflat de la Dorin Marian, consilierul prezidenţial pentru securitate naţională, că la Ministerul Apărării Naţionale s-a primit din partea Rusiei o solicitare de aprobare a dreptului de survol asupra spaţiului aerian al României pentru avioane care transportă trupe spre Kosovo.

Situaţia era gravă. După semnarea acordului de pace de la Kumanovo, înainte ca trupele NATO autorizate de ONU să ajungă în Kosovo, 200 de militari ruşi, veniţi în toiul nopţii cu autocamioanele din Bosnia şi primiţi cu entuziasm de sârbi, ocupaseră aeroportul din Priştina. Moscova recurgea din nou la şantaj: dacă nu se va ajunge la un acord în privinţa rolului Rusiei în regiune, trupele din Priştina vor primi întăriri pentru a ocupa nordul provinciei. Avioanele erau pregătite şi cereau aprobare să treacă prin România. Era o acţiune surprinzătoare, care putea provoca noi confruntări armate.[2]

NATO nu se aştepta la această desfăşurare de forţe din partea Rusiei, nu atât de repede, şi era în evidentă dificultate. România avea de jucat o carte grea şi cel care trebuia să ia deciziile era el: preşedintele şi comandantul Armatei.

La începutul războiului din Iugoslavia, îl covocase la Cotroceni pe ambasadorul James Rosapepe şi îi comunicase că decizia lui este fermă: România va merge alături de NATO până la capăt, asumându-şi toate riscurile şi toate obligaţiile care decurg din această alianţă.[3] Asta însemna că trupele ruseşti nu trebuie să ajungă în Kosovo înaintea trupelor NATO şi România

trebuia să împiedice acest dezastru. Era cea mai periculoasă criză din mandatul său și nu s-ar putea spune deloc că el a fost ferit de crize. O criză mai periculoasă decât tot Războiul Rece, pentru că de data asta s-ar fi putut ajunge la o confruntare militară între ruși și americani.[4]

Răspunsul președintelui Emil Constantinescu a fost „niet".

Cum vor reacționa rușii? Dacă avioanele lor nu respectă interdicțiile stabilite de șeful Statului Major, Comandantul Armatei Române va da ordinul de ripostă. Demnitatea națională trebuia apărată și el, președintele, trebuia să plătească prețul acestei demnități.

Rușii au respectat decizia românească. La Moscova se înțelesese mai bine decât la București că spațiul aerian al României este un spațiu NATO și nu-și doreau o asemenea confruntare.

Statul Major

Generalul Constantin Degeratu m-a surprins. Rămăsesem cu sechele din vremea studenției, când „orele de Armată" mi se păreau demne de teatrul absurdului. Poveștile din cătănie ale colegilor de liceu și colegilor de facultate erau și mai și. Cine a citit antologia publicată de Humanitas, „Răcani, pifani și veterani", coordonată de Radu Paraschivescu, înțelege la ce mă refer. Mă așteptam, așadar, la un personaj rigid, distant, complet lipsit de umor. Nu e deloc așa.

Constantin Degeratu are o inteligență sclipitoare și un umor oltenesc de tipul lui Nea Mărin, personajul creat de Amza Pellea, deși e născut lângă Ploiești, în apropierea câmpurilor petrolifere pe care le bombardau americanii cu spor în 1944, înainte ca regele Mihai să denunțe alianța cu Germania hitleristă. Prin 1953-1954, americanii încă mai erau așteptați în satul copilăriei sale. O altă amintire importantă a acelor ani sunt poveștile despre eliberarea Basarabiei, istorisite de tatăl vânător de munte, pe care cel de-al Doilea Război Mondial l-a împins până în Crimeea.

M-a surprins, într-un fel, și ce mi-a povestit despre tinerețea petrecută în Armata Română: „Inamicul oficial era imperialismul

american, în timp ce inamicul real, în toate exercițiile noastre militare, era armata sovietică. Noi n-am regretat niciodată dispariția URSS și a Tratatului de la Varșovia". În afara penibilelor mele experiențe de student-soldat, nu știam ce se întâmplă în Armată și, până la întâlnirea cu generalul Degeratu, nici n-am fost foarte interesată să aflu. „Armatele comuniste n-au crescut lideri militari, aceștia au fost întotdeauna subordonați politic. Ca urmare, nu erau în stare să acționeze independent. În plus, nu avea cine să-i urmeze, pentru că nu exista reflexul de a urma comandantul. El avea putere numai atâta vreme cât era în funcție", a continuat interlocutorul meu. Rolul de a reforma și de a transforma Armata Română într-o forță compatibilă cu structurile NATO i-a revenit și l-a îndeplinit cu prisosință.

Spuneam că multe m-au surprins la primul absolvent român al Royal College of Defence Studies și primul profesor român la Centrul European de Studii de Securitate din Garmisch-Partenkirchen. Dar n-am fost deloc surprinsă când l-am auzit spunând: „Ca militar, trebuie să fii pregătit în orice moment, s-ar putea ca soarta lumii să depindă de tine".

Restructurarea armatei

Alocațiile bugetare acordate Ministerului Apărării Naționale au scăzut continuu, culminând cu anul 1993, când bugetul MApN a fost de aproape cinci ori mai mic decât în 1990. Chiar dacă la nivel declarativ autoritățile invocau integrarea în NATO drept obiectivul care trebuia să traseze politica de securitate a țării, măsurile luate în domeniul militar până în 1997 pentru a putea fi realizat un asemenea pas au fost minime. Administrația Constantinescu a fost obligată să recupereze cu mari sacrificii întârzierea acestui proces.

A fost neglijată sau omisă tocmai miza procesului de reformă în cadrul Ministerului Apărării Naționale: construirea unei Armate puternice, mobile, bine echipate și instruite, adaptabilă rapid și cu eforturi compatibilizate structurilor militare ale NATO. Față de 1996, când s-au alocat pentru armată 832,1

milioane dolari, în 2000, bugetul Ministerului Apărării Naționale a fost de 903 milioane dolari.

Două probleme erau cu adevărat importante. În primul rând, aceea de a crește bugetul pentru a avea circa 12 000 de dolari pe an pentru un militar, într-un interval de timp rezonabil, de trei, patru, cinci ani. În al doilea rând, aceea de a avea structura organizatorică pentru a permite Armatei Române să folosească același limbaj cu cel folosit în țările NATO. A fost adoptat model american, mai accesibil și mai universalist, astfel încât Statul Major General a devenit similar celui american, cu aceleași tipuri de direcții, de la J1 la J8. J-ul ăsta nu este românesc, nu avem un termen care să corespundă celui american, de joint, astfel încât a fost adoptat ca atare.

Pentru atingerea obiectivului financiar, linia ascendentă a creșterii bugetului trebuia să întâlnească linia descendentă a reducerii de personal în jurul anului 2003. În acel moment, Armata Română ar fi reușit să fie compatibilă cu structurile NATO. Lansarea unui astfel de program pe cinci ani conferea credibilitate și permitea invitația în Alianța Nord-Atlantică, ținând seama că durează cam doi ani până când steagul unei țări este ridicat la Cartierul General de la Bruxelles. Pentru România, acest lucru s-a întâmplat în 2004.

Reforma serviciilor de informații

În 1997, la conducerea Serviciului Român de Informații și a Serviciului de Informații Externe au fost numiți doi directori care nu făceau parte din „sistem", erau civili fără grade militare. Și chiar proveneau din societatea civilă: Costin Georgescu și Cătălin Harnagea. Odată cu aceasta, și personalul, și mentalitatea au început să se schimbe.

Dosarul lui Gheorghe Ursu

Marius Oprea, consilierul cu însărcinări speciale al președintelui Constantinescu pentru cercetarea acțiunilor de

corupţie în serviciile secrete, îşi aminteşte un episod relevant faţă de reticenţa reziduală, atunci când venea vorba de deconspirarea unor ofiţeri ai Serviciului Român de Informaţii implicaţi în acţiuni de poliţie politică, în vremea în care ocupaseră funcţii în fosta Securitate. Prevalându-se de protejarea propriilor cadre, SRI s-a împotrivit multă vreme să desecretizeze dosarul disidentului Gheorghe Ursu, ucis de Securitate în 1985, în cursul anchetelor urmate de torturi în celulă, la care a fost supus. Motivul era, după cum a descoperit Marius Oprea, acela că cel puţin doi ofiţeri ai Securităţii continuau să facă parte din structurile serviciului. La o dezbatere de la Grupul de Dialog Social, la care a participat la sfârşitul anului 1999, el a cerut public să se ofere accesul legitim al fiului disidentului ucis, Andrei Ursu, la dosarul tatălui său. Sesizarea Parchetului Militar cu privire la crima comisă în 1985 a dus la demararea unui proces care a fost finalizat cu trimiterea în judecată a celor vinovaţi de crimă.

Oprea îşi aminteşte cu emoţie episodul audienţei la preşedintele Emil Constantinescu, pe care a obţinut-o pentru Andrei Ursu şi care a dus la deblocarea situaţiei: „Era la orele amiezii, iar prietenul meu Andrei era vizibil emoţionat; de ani de zile încerca să elucideze împrejurările morţii tatălui său. Cum să nu-l înţeleg, când şi eu îmi pierdusem tatăl, cumva tot din pricina Securităţii? Preşedintele asculta în tăcere pledoaria sa, ca şi argumentele pe care le aduceam eu: nu există regulament care să poată proteja criminali şi argumentele SRI pentru a continua secretizarea dosarului Gheorghe Ursu sunt de fapt justificarea unui abuz. Preşedintele nu a stat mult pe gânduri. A pus de faţă cu noi mâna pe telefon şi l-a sunat pe directorul SRI, Costin Georgescu. Discuţia a fost lungă, preşedintele asculta ce i se relata de la celălalt capăt al firului. Răspunsurile lui Emil Constantinescu la probabilele obiecţii nu lăsau loc de replică: Dosarul morţii unui disident de marca lui Gheorghe Ursu nu poate fi secret de stat într-o ţară care s-a dezis de comunism. Solicit desecretizarea de urgenţă a acestui dosar şi punerea lui la dispoziţia lui Andrei Ursu şi a generalului Voinea, care anchetează uciderea inginerului

Ursu în arestul Securității. În 24 de ore, dosarul integral era pus la dispoziția lui Andrei Ursu, care a mulțumit cu lacrimi în ochi. Atunci s-a văzut și care era substratul reticențelor SRI: dosarul lui Gheorghe Ursu fusese lăsat deschis și după moartea disidentului, și mult după Revoluție, Serviciul Român de Informații a monitorizat atent acțiunile lui Andrei Ursu, care urmăreau să se facă dreptate tatălui său, ucis de Securitate. Ceea ce, firește, era un abuz, care dovedea că unii ofițeri din SRI continuau să fie tributari reflexelor și mentalităților dobândite din fosta poliție politică comunistă, din care făcuseră parte.

„Epoca căpitanilor"

Perioada petrecută de Costin Georgescu la conducerea SRI este cunoscută în interiorul instituției drept „epoca căpitanilor". Marea schimbare din 17 noiembrie 1996 a venit și pentru ei. „M-a preocupat promovarea tinerilor ofițeri în structurile de conducere ale Serviciului Român de Informații și am luat decizia de a scădea limita de vârstă la concursurile pentru ocuparea unor posturi", îmi spune directorul anilor 1997-2000.

SRI a cunoscut atunci un dublu proces de reformă. În primul rând, trebuia să facă față pericolelor care se „modernizau" clipă de clipă și, ca să poată lucra alături de țările membre ale Alianței Nord-Atlantice și Uniunii Europene, trebuia să ajungă la valoarea serviciilor occidentale de informații. În al doilea rând, încă mai existau reminiscențe ale fostei Securități, unele dintre ele, din păcate, chiar din perioada în care România era condusă de „specialiștii" Uniunii Sovietice, și ele trebuiau înlăturate.

N-a fost o muncă ușoară, dar a existat și mult ajutor. Bill Clinton a promis sprijinul serviciilor de informații americane și s-a ținut de cuvânt. Șeful DST-ului (Diréction de la Surveillance du Territoire) i-a spus omologului său român: „Am ordin de la președintele Franței, care este prieten cu președintele dumneavoastră, să vă ajut cu tot ce trebuie ca să corespundeți cât mai repede normelor NATO". Sprijin au acordat și serviciile de informații engleze, italiene, spaniole. De fapt, ar trebui

enumerate aici toate țările NATO, cu o mențiune specială pentru serviciul de informații belgian, condus în acea vreme de Van Lysebeth, viitorul procuror general al Belgiei. Nu trebuie uitat nici Hoffmann, directorul serviciului de informații luxemburghez, decanul de vârstă al șefilor de servicii de informații. „Căpitanii" au fost pregătiți în străinătate. Într-adevăr, venise vremea lor. [5]

Rezultatele s-au văzut în „operațiunea" Shimon Naor. Capturarea, judecarea și condamnarea în România a fostului ofițer israelian, conducătorul unei puternice rețele de trafic de arme, a uimit serviciile britanice de informații, pe care Costin Georgescu le respectă profund pentru ceea ce au realizat în timpul celui de-al Doilea Război Mondial în folosul Angliei și al lumii civilizate. Șeful MI5 l-a întrebat: „Cum ați reușit să-i prindeți, pentru că noi îi urmărim de cinci ani și n-am reușit?" A fost cea mai mare laudă la adresa SRI. Restul sunt trecătoare, vin și se duc.

Un procent al ofițerilor din vechea Securitate înlăturați de Costin Georgescu din Serviciul Român de Informații este simplu de oferit. Între 1 iunie 1997 și 1 mai 2000 au fost trecuți în rezervă 910 ofițeri, dintre care 5 generali și 570 de locotenenți-colonei și colonei. Au fost angajați 1 130 de ofițeri, dintre care 98% tineri sub 35 de ani. Au fost schimbați din funcții de conducere 19 șefi de unitate centrală, 24 de șefi de secție județene, 66 de locțiitori de șefi de unități centrale și județene și peste 1 000 de șefi de sector și șefi de birou. Un lucru este cert: au rămas cei a căror zonă de activitate fusese legată de antiterorism sau contraspionaj împotriva serviciilor secrete sovietice, KGB și GRU, și nu se putea spune că au făcut poliție politică. Generalul Vasile Lupu a devenit primul său adjunct. El chiar era de păstrat.

Un dosar confidențial

Președintele îl invită pe ministrul de Externe al Federației Ruse, aflat în vizită la București, în biblioteca Palatului Cotroceni. Acolo așteaptă un domn sobru. Fără niciun cuvânt, domnul necunoscut îi înmânează președintelui României un dosar cu

coperte albastre. Emil Constantinescu nu deschide dosarul, îl întinde ministrului spunând doar: „N-am de gând să fac ce au făcut polonezii și ungurii, care v-au expulzat spionii. Nu vreau un scandal de presă. Dosarul este pentru dumneavoastră. Poate că ar fi mai bine să le dați acestor agenți alte însărcinări".

SIE iese din zona gri

Cea mai mare provocare a lui Cătălin Harnagea a fost aceea de a scoate Serviciul de Informații Externe din zona gri, zona de neîncredere în care țările Alianței Nord-Atlantice plasaseră România imediat după decembrie 1989, când vechea centrală de informații externe (CIE) s-a transformat într-un serviciu (SIE), condus de generalul Mihai Caraman, spion devenit legendar după marea lovitură din anii '60, când a „pătruns" în Cartierul General NATO de la Paris și a „plecat" de-acolo încărcat cu documente secrete care au ajuns la Moscova. A fost Caraman omul KGB-ului sau românii au împărțit cu frații mai mari de la răsărit acea bucată imensă de tort, la fel cum englezii procedau cu „verii" lor americani în situații similare?

Părerile sunt împărțite. Istoricul american Larry Watts, autorul unei cărți îndelung dezbătute, „Ferește-mă, Doamne, de prieteni", confirmă într-un interviu acordat lui Vartan Arachelian că Mihai Caraman a fost agent sovietic.[6] La aceeași întrebare, Cătălin Harnagea a răspuns nuanțat.[7] Firește că Mihai Caraman este un „caz", de-asta l-am și pomenit, dar reformarea, corelarea structurilor de intelligence cu cele ale țărilor NATO, prima motivație și prima condiție pentru SIE în timpul Administrației Constantinescu, are prea puțină legătură cu el.

Pentru prima dată în istoria CIA, un director al Agenției vine la București

După alegerile din noiembrie 1996, România a început să fie privită cu încredere de lumea occidentală. „La nivelul serviciilor de informații nimeni nu a dezamăgit această încredere", afirmă

Cătălin Harnagea. Câştigarea credibilităţii nu s-a obţinut uşor şi nici imediat, dar confirmarea a apărut în 1998, când George Tenet a venit la Bucureşti. Pentru prima dată în istoria CIA, un director al Agenţiei vizita România.

După ce Cătălin Harnagea a preluat conducerea, au fost trecuţi în rezervă foarte mulţi ofiţeri care aparţinuseră CIE. În momentul plecării sale, decembrie 2000, rămăseseră activi doar 20% dintre cei de pe vremuri. De ce? Pentru că era nevoie de ei.

Spionii români l-au depistat pe bin Landen, agenții americanii l-au ratat în Iordania

Emil Constantinescu a învăţat din experienţele lui Vaclav Havel şi Lech Walesa. Radical, Havel a schimbat serviciile de informaţii în totalitate. Walesa radical şi el, dar în alte privinţe, nu a schimbat nimic. Şi nu a greşit, serviciile secrete americane le datorează enorm celor poloneze pentru sprijinul oferit în războiului din Kuweit. Convins că un preşedinte nu face ce vrea şi ce este în interesul lui, ci doar ce trebuie şi ce e mai bine pentru ţară, Emil Constantinescu a ales modelul polonez. În timpul războiului din Iugoslavia, România a deţinut rolul jucat de Polonia în Kuweit. Rezultatul a fost benefic. În aprilie 1999, la Summitul NATO de la Washington, directorul Biroului de securitate al NATO declara că din punctul de vedere al serviciilor de informaţii România este deja integrată în Alianţa Nord-Atlantică.

Înainte de asta a mai existat un episod care a contribuit la dobândirea încrederii şi chiar a prestigiului SIE în ochii aliaţilor americani. Un vechi ofiţer CIE, bun arabist, lucra la decriptarea mesajelor cifrate. Omul nostru a făcut nişte legături între mesajele interceptate şi a înţeles că se pregăteşte o vizită a lui bin Laden în Iordania. Informaţie de douăzeci şi patru de karate, teroristul numărul unu al lumii ar putea fi prins, ce facem cu ea? Directorul SIE anunţă preşedintele, iar acesta decide că spaniolii vor primi traducerile mesajelor fără alte comentarii, conform unui acord existent, şi că CIA trebuie anunţată.

Românii, cu bunele lor legături în lumea arabă, se oferă să preia ei operațiunea de capturare a lui bin Laden, dar americanii, aroganți, nu acceptă. Agenții CIA l-au capturat pe cel care pregătea sosirea lui bin Laden în Iordania, dar l-au eliberat după ce au fost amenințați că, dacă nu o vor face, vor fi uciși toți membrii familiei regale a Iordaniei, indiferent unde s-ar afla. Regele Hussein nu era la curent cu operațiunea CIA pe teritoriul lui, relația cu familia regală iordaniană nu putea fi pusă în pericol, şi bin Laden a câştigat. Oportunitatea de a fi capturat, descoperită de români, a fost ratată. Dar prestigiul SIE a rămas.

Atac terorist la Lima şi mulțumiri la Ottawa

17 decembrie 1996, Peru

De Ziua Națională a Japoniei, ambasada din Lima este atacată de un comando al luptătorilor Mişcării Revoluționare Tupac Amaru. Toți cei prezenți sunt luați ostatici. Ambasadorul Canadei are un atac de panică. Enervat, un luptător din gherilă îndreaptă arma asupra lui. Ar fi tras, cu siguranță, dacă nu intervenea ambasadorul României, ofițer SIE.

Da, Emil Constantinescu l-a păstrat în funcție. Este ferm convins că, deşi putem vorbi despre un portret-robot de preşedinte, de prim-ministru sau de ministru, un portret-robot de ambasador nu poate exista. Alegerea unui ambasador trebuie să țină cont de caracteristicile țării în care este trimis, de interesele naționale, de tot felul de circumstanțe. Un ambasador bun pentru o țară, poate fi catastrofal pentru o alta. La ambasadele din țările în care România avea nevoie de prestigiu cultural, au fost numiți oameni din afara diplomației, dar nu mulți, doar atât cât are dreptul preşedintele să numească. La altele au fost numiți specialişti recunoscuți. În zonele de conflict, ambasadorii au provenit din structurile de informații.

Atacul terorist de la Lima a dovedit că decizia preşedintelui a fost bună. Tactul şi experiența ofițerului SIE au salvat viața ambasadorului canadian.

26 mai 1998, Canada

Vizita de stat a președintelui României la Ottawa. După discuțiile oficiale și dineul de gală, Jean Chrétien îl invită pe Emil Constantinescu la o plimbare pe malul lacului de lângă reședința prim-ministrului.

Îi povestește că ambasadorul Canadei la Lima, arheolog, este cel mai bun prieten al lui și îi mulțumește pentru intervenția salvatoare a ambasadorului român.

Eterna luptă între servicii

În privința serviciilor de informații, Emil Constantinescu știa că mai era ceva care trebuia stopat. Eterna luptă între servicii, care a înflorit și în regimul Iliescu, în ciuda sprijinului necondiționat al tuturor acestora pentru fostul președinte.

Într-un interviu acordat de Sorin Roșca Stănescu, în septembrie 2015, ziariștilor Mihai Voicu și Cristian Delcea, pentru *Adevărul*, fostul director al cotidianului *Ziua* mărturisește: „Nu am avut niciodată în mod oficial (?!) informații de la serviciile secrete, cu o singură excepție: când am scris despre apartenența lui Ion Iliescu la KGB. Începuse procesul lui Ion Iliescu împotriva ziarului *Ziua*. La terasa Anda, Tana Ardeleanu, autoarea dezvăluirilor, a fost supravegheată în timp ce vorbea cu un jurnalist de la Mediafax, care era student la Moscova. S-au întâlnit ca să discute despre statutul de KGB-ist al studentului Ion Iliescu. SRI-ul instalase microfoane în scrumierele de pe masa lor, știind că întâlnirea va avea loc. Apoi a venit o dubă de filaj și, prin spatele ei, au început să filmeze. Când a început această operațiune, a venit cineva la mine, un străin care a intrat valvârtej în biroul meu. Mi-a zis: «Tana Ardeleanu e supravegheată pe terasa Anda de către SRI». Și-apoi a fugit. Atunci a fost singurul caz în care am colaborat inconștient cu cineva de la un serviciu secret. Cred că acel om care a intrat peste mine era de la un alt serviciu. Toate serviciile erau în concurență și se luptau cu SRI, cam cum se întâmplă și azi".

Când am citit interviul, mi-am amintit că jurnalistul student la Moscova cu care se întâlnea Tana Ardeleanu la terasa Anda în 1995 se numea George Scutaru. Peste douăzeci de ani, el va deveni consilierul prezidențial al președintelui Klaus Iohannis, avut în vedere de președinte pentru postul de director al SRI. Chiar înainte de a fi numit, își va da demisia. Peste câteva zile, în urma unei acțiuni de forță a DNA, documentată de SRI, va fi arestat pentru corupție.

Mi-am mai amintit că schimbarea prim-ministrului Victor Ciorbea cu Radu Vasile a avut loc în urma unui interviu acordat de Traian Băsescu, ministrul Transporturilor în Guvernul Ciorbea, unui jurnalist de la *Evenimentul zilei*. Numele lui? Claudiu Săftoiu. Peste ani, Traian Băsescu, ajuns președinte, îl va răsplăti cu funcția de director SIE. Atunci când Claudiu Săftoiu va face imprudența să confirme că în presă sunt ofițeri acoperiți ai serviciilor de informații, conducerea militară a propriului serviciu îl va lăsa cu prima ocazie în ofsaid și președintele Băsescu îl va demite.

Și, apropo de afirmația jurnalistului Roșca Stănescu, „a fost singurul caz în care am colaborat inconștient (sic!) cu cineva de la un serviciu secret", atunci când, după ce îi atacase dur pe președinții Iliescu și Constantinescu, l-a atacat și pe Traian Băsescu, a fost făcut public angajamentul său de colaborator al Securității. Și pentru că, poate, nu a fost de-ajuns, Roșca Stănescu a fost anchetat, judecat și condamnat la închisoare cu executare, pe baza unui dosar al DNA instrumentat de SRI.

Pentru ca această încrengătură subterană să ia o pauză, trebuia un președinte care să nu datoreze nimic serviciilor secrete, să nu fi colaborat niciodată cu ele, sub nicio formă, înaintea mandatului și să nu poată fi șantajat cu nimic din viața și activitatea sa.

NOTE

1. www.frd.org.ro. „Anul recuperării memoriei generalului Nicolae Rădescu", proiect inițiat de Fundația Română pentru Democrație
2. Ioan Popa, „Trei ani în preajma președintelui", Editura Artemis, 2014

3. Interviu acordat de James Rosapepe Laurei Ganea în iulie 2014: „La începutul războiului, preşedintele Constantinescu mi-a spus că, pentru prima dată în istoria sa, România se va angaja ferm de o parte şi va rămâne de acea parte pe toată perioada conflictului, iar acesta a fost modul său de a face ce trebuia. Nu numai în zona Balcanilor, dar şi a face ce trebuia pentru România, pentru a demonstra Statelor Unite şi aliaţilor noştri din NATO că România era o ţară serioasă, angajată şi de încredere. Şi, desigur, asta s-a şi întâmplat atunci".
4. Madeleine Albright, secretar de stat al SUA (1996-2000), Memorii, „Doamna secretar de stat", Editura RAO, 2004: „Cei de la CSN m-au sunat să-mi spună că ruşii intraseră în Kosovo şi că erau primiţi triumfal de sârbii din Priştina. (...) Când am discutat cu Ivanov, a doua zi, mi-a spus că apăruse o mică «neînţelegere» legată de posibilitatea plecării trupelor. Ruşii aveau să rămână la aeroportul Priştina şi, dacă trupele NATO se desfăşurau înainte de a se ajunge la un acord asupra rolului Rusiei, urmau să fie trimise şi mai multe trupe, pentru a ocupa nordul provinciei Kosovo. Mi-am spus: ori visez, ori ăsta este cel mai groaznic film pe care l-am văzut vreodată. Într-o singură zi, am trecut de la celebrarea victoriei la un bis grotesc al Războiului Rece. Mă îngrijora şi faptul că Ivanov nu mai ştia ce se întâmpla în interiorul propriului guvern. Existase fără îndoială o ruptură între autoritatea civilă şi cea militară, deşi nimeni nu putea fi sigur de ceea ce Elţîn autorizase sau nu. Potenţialul pentru o acţiune periculoasă, mai ales din partea ofiţerilor ruşi, era extrem de ridicat. (...) Ruşii pregătiseră şase avioane de marfă pentru a transporta mii de trupe, cu obiectivul de a întări micul contingent prezent la aeroportul din Priştina. Zborurile nu au avut niciodată loc, pentru că ruşilor nu li s-a permis traversarea spaţiului aerian al Ungariei, României şi Bulgariei. În acel moment, una dintre aceste ţări era aliată a NATO, iar celelalte două erau principalele candidate pentru aderare. Decizia lor de a se opune Moscovei valida strategia noastră de extindere a NATO, demonstra rolul important pe care statele central-europene îl puteau juca în consolidarea securităţii internaţionale şi a calmat o criză care ar fi putut cauza ceea ce nici Războiul Rece nu reuşise – lupte directe între trupele NATO şi cele ruse".
5. Interviu acordat Laurei Ganea de directorul SRI Costin Georgescu, nepublicat încă.
6. „Larry Watts e categoric: Primul şef al SIE, Mihai Caraman, a fost agent sovietic, conform NATO. Un dialog incendiar cu Vartan Arachelian", Ziarişti online.ro, 27 decembrie 2011: V.A.: *Din păcate, cei care s-au aflat la putere imediat după Revoluţie, pentru a-şi păstra statutul sau în lipsă de legitimitate, au lucrat în sensul inamicilor ţării. Şi asta în circumstanţele în care, centrul de putere de la Moscova fiind disputat între Gorbaciov, Elţîn*

și serviciile secrete, Bucureștiul putea să profite de distanțare. Din păcate, dimpotrivă, România a rămas lipită de URSS până la implozia acesteia. A contribuit de bună seamă la întârzierea asocierii noastre la sistemul de securitate occidental și la reactivarea vechilor agenți moscoviți, cărora li s-au adăugat nou-veniții. Credeți că prezența la conducerea SIE a lui **Mihai Caraman**, *ca și recrutarea lui* **Harold James Nicholson**, *rezidentul CIA de la ambasada SUA din București, de către ruși, a întârziat realizarea acestui deziderat?*

L.L.W.: Indiscutabil! E suficient să amintim că NATO, prin vocea secretarului său general, **Manfred Wörner**, a spus că organizația pe care o conduce nu va pune piciorul în România atât timp cât în fruntea serviciului extern de informații va fi acest agent sovietic. Din păcate, încă nu putem evalua pierderile pricinuite de fostul agent CIA, Nicholson, racolat de ruși aici, la București, condamnat de justiția americană în 1996 la 28 de ani de închisoare.

7. Interviu acordat Laurei Ganea de Cătălin Harnagea, directorul SIE (1997-2000), încă nepublicat: „După ce a reușit să penetreze bariera informațională și informativă a NATO, Mihai Caraman a șocat lumea occidentală în așa hal, încât, imediat după ce rețeaua sa a fost anihilată, Cartierul General al NATO și-a mutat sediul de la Paris la Bruxelles. S-au spus multe, și bune, și rele, despre Mihai Caraman, dar ceea ce știu este că în acei ani exista aproape o suprapunere între serviciile secrete românești și cele sovietice. Toate informațiile culese pe teren de ofițerii români erau trimise și la Moscova. Dacă Mihai Caraman ar fi fost pionul otrăvit și de el ar fi depins intrarea noastră în NATO, probabil că România se califica în 1997, fiindcă el s-a retras de la șefia SIE în 1991 și nu a mai avut niciun fel de activitate după acel moment. Plecarea lui Mihai Caraman de la conducerea SIE a pornit și de la declarația lui Manfred Wörner, s-a considerat că în ceea ce îl privește există „suspiciuni rezonabile", dar a fost eliminat și din alte cauze. Mihai Caraman este greu de digerat. Este destul de direct și spune lucrurilor pe nume, iar unora nu le prea convine să aibă de-a face cu asemenea persoane. A fost vorba, așadar, de un cumul de factori".
8. *Adevărul*, 22 septembrie 2015, interviu luat de Sorin Roșca Stănescu lui Mihai Voinea și Cristian Delcea: „Ce dacă am fost la închisoare? Sunt un model de urmat pentru tinerii ziariști".

ȘEFUL STATULUI
ÎN FAȚA ISTORIEI

Patru ani de crize majore

Criza financiar-bancară

Anul 1999 n-a fost un an bun.

România are de suportat un al doilea vârf al plăţilor pentru împrumuturile externe contractate de Guvernul Văcăroiu în 1996 şi reuşeşte să facă acest lucru prin forţe proprii, fără alte împrumutări pe pieţele private internaţionale, la dobânzi zdrobitoare. Meritul îi aparţine lui Mugur Isărescu, guvernatorul Băncii Naţionale.

Zvonurile despre un apropiat faliment al României sunt lansate chiar din interiorul FMI, iar Isărescu, ajuns la exasperare, spunea: „Îmi fac un t-shirt, pe care am să scriu: We don't default". În acest an, 1999, costurile reformelor s-au resimţit din plin, în buzunarul şi viaţa de zi cu zi a fiecărui român. Rezultatele pozitive ale transformărilor din economie au început să se vadă în 2000, în timpul Guvernării Isărescu, dar românii îşi pierduseră răbdarea. Creşterea nivelului de trai s-a făcut simţită după un an, un an şi jumătate şi de ea a beneficiat din plin Guvernul Adrian Năstase.

Zvonuri despre falimentul României

25 noiembrie 2010

La conferinţa „Guvernarea 1996-2000: Evaluare din perspectiva ultimului deceniu", găzduită de Palatul Parlamentului, Petre Roman, preşedintele Senatului României (1996-1999),

ministru de Externe (1999-2000) şi liderul USD (PD şi PSDR), a povestit mai multe despre acest moment dificil: „În campania electorală din 2000, domnul Ion Iliescu vorbea despre faptul că „guvernarea CDR–PD a fost aşa de rea, încât a adus atingere fibrei biologice a naţiei române". Era, fără îndoială, o exagerare. Pornea de la realitatea pe care noi am traversat-o şi care a însemnat, de fapt, salvarea României. La începutul anului 1999, într-o conjunctură absolut nefericită, Fondul Monetar Internaţional declara, din senin, că România are toate şansele să intre în încetare de plăţi. Era o aserţiune absolut greşită. Joseph Stiglitz, laureatul Premiului Nobel din 2001, economist-şef al Băncii Mondiale pe atunci, prezintă în detaliu acest caz şi demonstrează mistificarea.[1] Este exact cuvântul folosit de el: mistificare. Într-adevăr, noi aveam de plătit în acel an o datorie acumulată de guvernarea anterioară care însemna trei miliarde de dolari. Datorită faptului că Fondul Monetar Internaţional a lansat acest mizerabil mesaj, România nu a mai putut să facă niciun fel de împrumuturi şi a fost nevoită să plătească întreaga sumă din buget. Concluzia lui Joseph Stiglitz, referitoare la cele întâmplate este următoarea: «Un guvern corupt sau mai incompetent decât cel pe care îl avea România în acel moment ar fi acceptat condiţiile inacceptabile ale Fondului Monetar Internaţional. Guvernul acela, necorupt şi competent, nu le-a acceptat şi a reuşit să treacă peste acel moment destul de dificil». Au fost necesare tăieri bugetare dureroase şi aceste sacrificii au creat o impresie negativă".

Am insistat asupra acestui subiect şi în interviul pe care mi l-a acordat Petre Roman. Ne-am întâlnit în mai multe rânduri la Institutul de Studii Democrate, amplasat pe o stradă cochetă din apropierea Pieţei Victoriei, falie temporală a Bucureştiului de altădată. Am recurs la o introducere care miza pe îndelung comentata vanitate – habar nu aveam dacă presupusă sau autentică –, a interlocutorului meu: Mă credeţi dacă vă spun că sunt emoţionată? Răspuns scurt şi sec: Nu.

Petre Roman s-a oferit curiozităţii mele gazetăreşti cu dezinvoltura celui obişnuit să trăiască în prim-plan. Politicos,

ferm, elegant și... pe bucăți. Lista mea de întrebări era atât de lungă, încât nu putea fi epuizată într-o singură zi. I-am mărturisit că mi-aș dori ca dialogul nostru să aibă, mai degrabă, căldura unei șuete decât solemnitatea unor declarații politice. Politicianul Petre Roman „s-a dezvăluit", slavă Domnului, în interviuri cu jurnaliști mult mai buni decât mine, a căror traiectorie profesională nu s-a arătat atât de sinuoasă și nonconformistă cum a fost a mea. Tânjeam după acele câteva fraze care, chiar și pe parcursul unui dialog cu subiect bine precizat, ridică, voluntar sau involuntar, un fald al draperiei groase de catifea – material obligatoriu la confecționarea oricărei cortine –, și lasă să se întrevadă frământările și suferințele pe care, dincolo de împlinirile extraordinare ale funcției de prim rang, ar trebui să le aibă, într-un moment sau altul, cineva care hotărăște ce e bine și ce rău pentru câteva milioane de semeni. Adică exact acele sentimente care ne arată că cei care ne conduc sunt croiți din același aluat ca și noi. Iar asta nu-i minimizează câtuși de puțin. Dimpotrivă, îi înalță. I-am mărturisit și mi s-a părut că l-am descumpănit puțin.

L-am întrebat pe Petre Roman de unde a pornit mistificarea la care se referea Joseph Stiglitz. Mi-a răspuns că nu știe dacă a fost ceva intenționat, nici nu exclude această variantă, dar crede mai degrabă că a fost voința unui imbecil de la Fondul Monetar Internațional să așeze România pe un pat al lui Procust.[2]

Crize guvernamentale

Episodul Radu Vasile

Pentru cineva care adoră zilele de vară în București și șuetele la o terasă, așa cum sunt eu, Radu Vasile este interlocutorul perfect. Când ne-am întâlnit, se știa că este bolnav și asta m-a făcut să mă port prevenitor. Și-a dat seama și mi-a cerut o țigară. Scosesem pachetul pe masă, dar nu îndrăznisem să mă ating de el până atunci. Am înțeles că își dorea să fie tratat normal și să trăiască normal. Cât am stat de vorbă, am dat gata împreună

un pachet de ţigări. De la o ţigară la alta, eu m-am destins, el a renunţat la aerul uşor arogant de la începutul întâlnirii. Tema interviului era cu totul alta, dar, inevitabil, am ajuns şi la amintrile lui de prim-ministru. L-am flatat amintind despre curajul cu care i-a înfruntat pe minerii lui Cozma la Cozia, dar n-am scos un cuvânt despre poeziile lui Radu Mischiu, pe care nici măcar nu le citisem, la mine ajunseseră doar câteva opinii ironice.

În vara lui 2011, Radu Vasile nu se mai războia cu Emil Constantinescu, aşa cum o făcuse în cartea „Cursă pe contrasens"[3], a cărei apariţie nici măcar n-a fost ideea lui. Mi-a povestit cât de ranchiunos este Traian Băsescu, care nu putea să-i ierte o remarcă dinaintea câştigării primului mandat prezidenţial. Când i-a mărturisit că ar vrea să candideze la preşedinţie, Radu Vasile s-a abţinut să nu izbucnească în râs, dar nu i-a ascuns ce crede el despre această intenţie: „Traiane, preşedinţia nu e pentru tine, tu ai putea fi un bun prim-ministru". Din acel moment, relaţia bună care exista între ei s-a deteriorat până la dispariţie.

În vara lui 2011, Radu Vasile părea împăcat cu sine. Nu mai avea nicio ambiţie politică, nicio dorinţă de revenire în arenă. Intervenţia chirurgicală în Israel fusese un succes, boala era în remisie, se simţea bine. Însă câteva remarci neduse la capăt m-au făcut să cred că nu era prea optimist în privinţa timpului pe care îl mai avea la dispoziţie. S-a stins la începutul lui iulie 2013.

Într-un comunicat dat publicităţii atunci, Emil Constantinescu sublinia că Radu Vasile „a reuşit să menţină o coaliţie de guvernare compusă din partide cu ideologii şi interese diferite până în momentul în care formaţiunile care au avut interese legate de voturi nu l-au mai sprijinit".[4]

S-a spus că Emil Constantinescu şi-a dorit cu ardoare îndepărtarea lui Radu Vasile din funcţia de prim-ministru şi a pregătit ingenios momentul. A fost taman invers. Preşedintele a fost ultimul care a consimţit la schimbarea lui. Cu excepţia lui Traian Băsescu, desemnat de premier să gestioneze banii care veneau de la Fondul Monetar Internaţional şi Banca Mondială, toată lumea voia ca Radu Vasile să plece de la Palatul Victoria.

11-17 decembrie 1999

Anunțul a fost amânat până după Summitul de la Helsinki, de unde președintele Constantinescu s-a întors cu o mare victorie. La 11 decembrie 1999, România a fost invitată să înceapă negocierile de integrare în Uniunea Europeană. Un succes politic și o decizie așijderea, pentru care Tony Blair a insistat foare mult. Situația economică a României era încă departe de standardele cerute, dar promisese și s-a ținut de cuvânt. Bunăvoința prim-ministrului britanic, purtător de cuvânt al președintelui Clinton pe continentul european, era rezultatul sprijinului oferit de România Alianței Nord-Atlantice în timpul războiului din Iugoslavia. Hotărârea președintelui în favoarea NATO, virulent atacată de PDSR și mass-media aservite, îl costase o cădere dramatică în sondaje.

A doua zi după întoarcerea de la Helsinki, Emil Constantinescu se adresează cetățenilor României într-un discurs televizat: „Începând de mâine vom păși într-o nouă etapă a istoriei noastre, o etapă a dezvoltării durabile și a perspectivelor sigure de viitor. De aceea, cred că este bine să ne sfătuim și să cădem de acord cu privire la acest viitor pe care să-l construim împreună". Președintele vorbește despre ce înseamnă Uniunea Europeană și ce ne dorim noi de la ea, ce așteaptă de la noi și ce-i putem oferi. Și, mai ales, despre ce ne trebuie pentru a ajunge acolo: o bună guvernare.[5] Romano Prodi, președintele Comisiei Europene, venea la București în ianuarie 2000 și avea nevoie de un interlocutor solid, nu de unul superficial, care se plictisea repede.[6]

O ţară cu doi prim-miniştri. Unul îi cere şefului Statului Major al Armatei să dea o lovitură de stat pentru a-şi păstra funcţia

Radu Vasile trebuie să plece, dar nu se dă dus. Pentru a-i forţa mâna, miniştrii îşi dau demisiile in corpore. Fără rezultat. Preşedintele îl demite prin decret prezidenţial şi desemnează un prim-ministru interimar: Alexandru Athanasiu, ministrul Muncii şi Protecţiei Sociale[7]. Dar Radu Vasile tot nu pleacă. Se consideră victima unei „mineriade politice", susţine că revocarea sa din funcţie este neconstituţională şi o va ataca la Curtea Constituţională. PDSR îl susţine şi ameninţă cu retragerea din Parlament. PRM cere suspendarea preşedintelui Constantinescu.

După două zile de vacarm politic generalizat, în seara de 14 decembrie 1999, în timpul unui dineu oferit în onoarea şefului de Stat Major al Armatei Greciei, la Cercul Militar Naţional, generalul Constantin Degeratu, şeful Statului Major al Armatei României, este anunţat discret că Radu Vasile îl caută la telefon. Se întoarce liniştit la masă şi anunţă: „Tocmai mi s-a cerut să dau o lovitură de stat".[8] A fost nevoie de încă trei zile pentru ca Radu Vasile să accepte să demisioneze, după ce a negociat foarte strâns viitorul personal, al familiei şi al colaboratorilor apropiaţi.[9]

Dosarul şi şantajul

N-a fost adevărat că Emil Constantinescu a pus la cale îndepărtarea lui Radu Vasile. În schimb, este foarte adevărat că n-a agreat nominalizarea lui pentru funcţia de prim-ministru. Şi l-ar fi dorit pe Sorin Dimitriu. Îşi probase competenţa în funcţia de preşedinte al Fondului Proprietăţii de Stat reuşind să vândă cu sume nesperate coloşii industriali în ruină pe care FMI şi Banca Mondială îi propuneau pentru lichidare. La sfârşitul lui 1997, plata primei tranşe a unei datorii externe împovărătoare, contractată de Guvernul Văcăroiu, s-a făcut cu bani obţinuţi din privatizări.

Ar fi putut să respingă nominalizarea lui Radu Vasile, dar a ales să nu facă asta. Soluțiile la îndemână ar fi însemnat încălcarea prerogativelor prezidențiale, dar și a unor principii de neocolit pentru el. Pe 19 noiembrie 1996, când a impus Biroului de conducere al PNȚCD, nominalizarea lui Victor Ciorbea pentru funcția de prim-ministru, era doar președinte ales, nu președintele României, căruia Constituția îi interzice să se amestece în activitatea partidelor. Și nici nu demisionase încă din funcția de președinte al Convenției Democratice. La începutul lui aprilie 1998 nu mai putea proceda la fel fără să-și încalce atribuțiile. O discuție confidențială cu Ion Diaconescu nu mai putea schimba lucrurile, pentru că președintele PNȚCD îl dorea pe Radu Vasile mai degrabă la Palatul Victoria decât în propria ogradă, unde își constituise un grup de adepți pe zi ce trece mai puternic, care amenința să preia conducerea partidului.[10]

O posibilă portiță de salvare, neașteptată, a venit de la CSAT. Când își constituise echipa prezidențială, o condiție de neclintit a fost ca cei vizați să nu fi colaborat sub nicio formă cu Securitatea. A cerut respectarea aceleiași reguli și la desemnarea miniștrilor CDR din Guvernul Victor Ciorbea, asupra celorlalte partide din coaliție nu avea această autoritate. În Consiliul Suprem de Apărare a Țării fusese adoptată o hotărâre similară și toți membrii acestuia treceau prin verificări, inclusiv președintele. După ce Radu Vasile a fost nominalizat pentru funcția de prim-ministru, Costin Georgescu, directorul SRI, a adus dosarul la Palatul Cotroceni. Atunci a văzut pentru prima dată cum arată un dosar întocmit de Securitate. Regulile sunt clare: președintele României are dreptul să ceară dosare și, de câte ori face asta, se consemnează într-un registru. Nu-i ceruse directorului SRI niciun dosar și fără hotărârea CSAT nu l-ar fi văzut nici pe cel al lui Radu Vasile. Conținea rapoartele de urmărire prealabilă, angajamentul de informator și notele semnate.

Hotărârea CSAT și documentele pe care le ținea în mâini erau un bun motiv pentru a refuza nominalizarea lui Radu Vasile, dar a ales să nu facă asta. L-a chemat pe viitorul prim-ministru

la Palatul Cotroceni și i-a înmânat dosarul: „L-am citit și nu reiese că ați comis fapte abominabile. Nu v-ați turnat colegii, notele informative sunt despre studenții străini. Dacă s-ar afla, ar fi un scandal care ar lovi puternic imaginea PNȚ și imaginea României. Nu ne trebuie așa ceva în acest moment". La 2 aprilie 1998, într-o conferință de presă, președintele României anunța numele viitorului prim-ministru. Cabinetul Radu Vasile și programul său de guvernare au obținut validarea parlamentului pe 15 aprilie 1998.

Ar fi putut să-i ceară lui Mugur Ciuvică, șeful său de cabinet, să-i facă o copie a dosarului de informator al lui Radu Vasile și să o păstreze, dar nu a făcut nici asta. Șantajul i se pare odios. Cu patru ani în urmă, după o ședință a filialei CDR Constanța, trebuia să se întoarcă de urgență la București și avea tren abia peste câteva ore. Un lider de sindicat afiliat, care participase la ședință, s-a oferit să-l ducă el cu mașina lui. Pe drum i-a povestit că își înregistrează toate discuțiile profesionale, fie că este vorba de colaboratori, fie că este vorba de adversari, „pentru că - nu-i așa? – nu se știe niciodată". I-a cerut să oprească mașina, a coborât și s-a întors la București cu „ia-mă, nene". Concluzia e simplă și tristă: dacă trăiești într-o lume a valorilor morale, pierzi. Pe termen scurt, în orice caz. Se pare că oamenii știu numai de frică. Traian Băsescu ar putea să confirme.

În 1991, Radu Vasile știa că va fi prim-ministru

Corneliu Coposu îi cere lui Alexandru Herlea să scoată în lume *„cele trei speranțe ale partidului"*: Ulm Spineanu, Mircea Ciumara, Radu Vasile. Știa că doi dintre ei au legături periculos de apropiate cu regimul neocomunist care a confiscat revolta populară din decembrie? Răspunsul nu e ușor. Cel mai probabil, știa, așa cum știa și despre ceilalți „infiltrați", dar înțelesese că astea erau „regulile jocului" și nu puteau fi schimbate. Dacă i-ar fi îndepărtat, ar fi apărut, cu siguranță, alții.

Consultat în această privință, profesorul de istorie a economiei de la Sorbona, François Caron, membru al Comitetului Director

al filialei franceze a Solidarității Universitare, înființată la Paris de Alexandru Herlea, propune ca Radu Vasile să țină o conferință la seminariile predoctorale (seminarii DEA – Diplôme d'Études Approfondies) ale universității și alocă un buget de 10 000 de franci pentru sosirea speranței țărăniste la Paris. Înainte de a cere sprijinul profesorului Caron, Alexandru Herlea a cerut un sfat de la Zoe Petre. Merita să-l aducă pe Radu Vasile la Sorbona? Nu se va face de rușine în fața colegilor săi francezi? *„Nu e prost și cunoaște bine limba franceză"*, îi răspunde vicepreședinta Solidarității Universitare. Doamna Zoe Petre a avut dreptate, conferința susținută de Radu Vasile a fost „acceptabilă".

Altele au fost problemele sejurului parizian al lui Radu Vasile, pe care s-a văzut nevoit să le confrunte Alexandru Herlea. În ziua și la ora sosirii avionului care îl aducea pe Radu Vasile în capitala Franței, era reținut la facultate, la o întrunire de la care nu se putea absenta. L-a rugat pe Cicerone Ionițoiu să îndeplinească oficiile de gazdă în numele lui. Stabilit în Franța în 1979, în urma intervenției președintelui Valery Giscard D'Estaing, fostul lider al Organizației de Tineret a PNȚ, deținut politic și mărturisitor al ororilor din închisorile comuniste, a ajuns la aeroportul Orly la ora fixată, dar n-a găsit acolo nicio urmă de-a lui Radu Vasile. Exact din acea zi, fără ca ei să știe, cursele TAROM spre Franța nu mai aterizau la Orly, ci la Charles de Gaulle. Până s-au lămurit lucrurile, până când Cicerone Ionițoiu a ajuns la Charles de Gaulle, au trecut câteva ore. L-a găsit pe Radu Vasile negru de furie. Negru de furie era și seara, când Alexandru Herlea l-a vizitat la hotel: *„Cum vă permiteți să mă lăsați să aștept atâtea ore în aeroport? Tu știi, mă, cu cine stai de vorbă? Eu sunt viitorul prim-ministru al României!"*

NOTE

1. Joseph Stiglitz, „Globalizarea. Speranțe și deziluzii", Editura Economică 2005
2. Interviul integral acordat de Petre Roman Laurei Ganea este destinat să apară în volumele „Oamenii schimbării".

3. „Cursă pe contrasens. Amintirile unui prim-ministru", editura Humanitas, 2002
4. Mediafax, 3 iulie 2013
5. www.constantinescu.ro, „Mesaj adresat cetățenilor României după Summitul Uniunii Europene de la Helsinki", București, 12 decembrie 1999
6. Răsvan Popescu, „Purtătorul de cuvânt, Jurnal", editura Universalia, 2002: „PNȚCD vine cu trei propuneri, una mai jos ca alta: Dudu Ionescu, Ciumara și Spineanu, dar deciși să nu-l accepte pe favoritul președintelui sau pe cel ce știau ei că e favoritul, Radu Sârbu, respins cu 9 la 7 în BCCC. Și atunci președintele lasă să cadă cortina: îl propune pe Isărescu. Cartea din mânecă. Bancherul Isărescu, perseverentul, care atât de bine și-a gestionat destinul, încât va reuși să facă la fel și cu banii de la Uniunea Europeană. Isărescu, un om serios după un premier neserios".
7. Interviu acordat de Alexandru Athanasiu, ministrul Muncii și Protecției Sociale (1996-1999) Laurei Ganea, încă nepublicat: „Încep cu sfârșitul relației mele cu Radu Vasile, la finalul carierei lui de prim-ministru. Ne-am mai întâlnit după aceea în Senat, dar ne-am rezumat la saluturi politicoase. Radu Vasile a digerat foarte greu plecarea sa din funcția de prim-ministru. Nu e nimic blamabil aici. Dimpotrivă, e uman. Dar a scris și o carte după aceea, *Cursă pe contrasens,* în care îmi rezervă o propoziție, în care spune așa: Alexandru Atahanasiu, un personaj mediocru, dar foarte ambițios, care a vrut să-mi ia locul. Am început cu sfârșitul, pentru că e relevant într-un fel și contradictoriu în altul. Când Radu Vasile a fost numit premier, inițial nu am vrut să mai continui, dar Sergiu Cunescu m-a rugat să nu renunț, atrăgându-mi atenția că lansasem niște proiecte importante la Ministerul Muncii. Situația socială nu era roz, liberalizarea cursului de schimb se realizase deja, șomajul creștea datorită restructurărilor economice, dar, paradoxal, eu nu eram atacat, spre indignarea multor PD-iști, care se așteptau să funcționez ca un paratrăsnet al nemulțumirilor. Am avut o discuție cu Radu Vasile, i-am prezentat agenda Ministerului Muncii și l-am întrebat dacă este de acord cu ea. Era atât de fericit că devine prim-ministru, încât nu a avut nimic de comentat. Vreau să fiu corect, chiar dacă la vremea respectivă, fraza din cartea lui Radu Vasile, care se referea la mine, nu mi-a făcut plăcere. Aș minți dacă aș spune că am ignorat-o, n-am ignorat-o deloc, dimpotrivă, am reținut-o, dar e corect să spun că am avut o relație foarte bună cu Radu Vasile. Chiar dacă percepția publică a fost alta, chiar dacă președintele Emil Constantinescu nu-l aprecia deloc – au avut și diferende, e firesc –, eu cred că Radu Vasile nu a fost un prim-ministru rău. Relația bună pe care am avut-o a pornit de la faptul că nu a intervenit în proiectele mele, din contră, le-a susținut. Nu a fost ostil în niciun

moment, înainte de finalul mandatului său. Ostilitatea lui finală a venit dintr-o mare neînțelegere. Pentru că am fost prim-ministru interimar, el a crezut că sunt într-o anumită alianță care i-a determinat demiterea. Nu a știut și nici nu a vrut să afle cum s-au întâmplat lucrurile. De-aici au apărut cele două epitete la adresa mea: „mediocru" și „ambițios". Cu alte cuvinte, din punctul de vedere al lui Radu Vasile, dimensiunea mea era atât de mică, încât în niciun caz nu puteam să aspir în mod firesc la o asemenea funcție. Din punct de vedere politic era adevărat. Nu aveam în spate un partid care să aibă o pondere suficient de importantă pentru a susține un prim-ministru. Radu Vasile avea o anumită relaxare, care i-a fost criticată de presă. Jurnaliștii l-au numit prim-ministru de bodegă, pentru că dădea o notă de cozerie ședințelor de guvern. Într-o paradigmă mai rigidă, mai riguroasă, părea o chestie de neseriozitate, dar acest lucru avea și o parte pozitivă. România trecea prin clipe foarte grele, iar noi, prin cea mai grea experiență de guvernare. Practic, rezerva valutară a Băncii Naționale era la sfârșitul lui 1998 de 500 de milioane de dolari, iar mineriada din ianuarie 1999 a făcut țării mult rău. Cu acest fel de a fi, fluid și elastic, Radu Vasile a funcționat bine în acele momente și a reușit să atenueze șocurile realității. Aerul ușuratic, sau mimat ușuratic, al lui Radu Vasile era un medicament de tip *blue pils*. Nu vindeca, dar dădea o stare bună. Trebuie să recunosc și faptul că era mai abil decât Victor Ciorbea în chestiuni economice. A făcut și compromisuri, desigur. Era prizonierul combinațiilor politice pe care nu le ducea niciodată până la capăt. El a fost cel care a dat negocierea cu Banca Mondială pe mâna lui Traian Băsescu, înstrăinându-și inadmisibil competențele de prim-ministru".

8. Interviu acordat Laurei Ganea de generalul Constantin Degeratu, șeful Statului Major al Armatei Române (1997-2000), încă nepublicat: „Cu Radu Vasile am avut relații personale mai bune, dar problema era aceea că, dacă promitea ceva, nu știai dacă se va întâmpla peste o zi, peste o săptămână sau peste un an. Era dificil să-ți faci o planificare pe baza unei discuții cu Radu Vasile. Nu pot însă să neg că în mandatul său s-a produs prima și cea mai mare majorare a soldelor militarilor, o măsură care făcea parte din acel pachet de reformă a Armatei. Atunci când a fost schimbat, a creat o situație comică. Șeful Statului Major al Armatei Greciei era în vizită la noi și domnul Radu Vasile m-a sunat să mă întrebe dacă Armata nu ar putea să-l determine pe președintele Emil Constantinescu să renunțe la schimbarea sa din funcție. M-am întors la masă zâmbind și i-am spus invitatului nostru: tocmai mi s-a cerut să dau o lovitură de stat. Voi aveți experiență în privința loviturilor de stat, ce sfat poți să-mi dai? Evident că întrebarea adresată omologului grec a fost a glumă, Armata Română nu s-ar fi implicat niciodată în soluționarea unui conflict politic.

Soluţia trebuia să fie politică şi eu cred că preşedintele Constantinescu a adoptat o poziţie raţională".

9. Răsvan Popescu, „Purtătorul de cuvânt, Jurnal", Editura Universalia, 2002: „Începe o greţoasă târguială cu Vasile: te plătim, numai să pleci odată. În definitiv, ce vrea el? Baricadat în vila naţionalizată pe care şi-a cumpărat-o în Cotroceni, Vasile cere aşa: revocarea decretului de revocare, preşedinţia Senatului în locul lui Roman, Secretariatul General al PNŢCD, preluat între timp de Dudu Ionescu, posibilitatea de a candida la şefia PNŢCD, retrasă de BCCC în momentul în care premierul a refuzat decizia partidului (toate acestea să fie anunţate public de Diaconescu, la televizor), soţia să rămână la AVAB, pe dublul salariului de prim-ministru, consilierul său cel mai apropiat, Petrişor Peiu, să rămână în Consiliul de administraţie al SIDEX – Galaţi. Restul, îi dă de înţeles Vasile preşedintelui, poţi să-i omori, sunt nişte boi. Dacă nu acceptăm, nu vine Prodi. Preşedintele îl sună pe Diaconescu: acceptăm jumătate?"
10. Ion Diaconescu, „După Revoluţie", editura Nemira, 2003: „Era pe la sfârşitul lui iulie sau începutul lui august 1999 şi mă găseam pentru câteva zile în concediu la mare. Întâmplător, în acel moment erau la mine în vizită Ionescu-Galbeni şi conducerea PNŢCD de la Constanţa şi ascultând împreună jurnalul de seară de la televizor am luat act cu stupefacţie de o declaraţie a lui Radu Vasile care suna cam aşa: „Am aruncat mănuşa. Din acest moment nu mai înţeleg să conduc guvernul şi să mă prezint la viitoarele alegeri decât din postura de preşedinte al partidului". Semăna cu un puci, un ultimatum dat în special mie care, ca preşedinte al partidului, eram direct vizat. Nu ne venea să credem şi de aceea am hotărât să aşteptăm până dimineaţa să vedem cum este prezentată declaraţia în mass-media. Dar nu era nicio confuzie, înţelesul declaraţiei era acelaşi. L-am sunat pe Radu Vasile şi i-am cerut explicaţii. Mi-a răspuns, aşa cum mă aşteptam, că este o răstălmăcire a declaraţiilor lui din partea presei, că nici gând de aşa ceva, că peste o zi, două vine el la mare şi va lămuri cu mine întreaga problemă. În ziua următoare declaraţiei respective, toţi cei care nu-l agreau pe Radu Vasile – şi erau foarte mulţi – au intrat în alertă şi m-au contactat cerându-mi să luăm măsuri ca acesta, cu ocazia congresului care trebuia să aibă loc în decembrie sau ianuarie, să nu acapareze conducerea partidului profitând de ascendentul pe care i-l acorda funcţia de prim-ministru. Deci Radu Vasile reuşise să tensioneze la maximum raporturile din partid".

Crize sociale

În pragul războiului civil

Costeşti şi Stoeneşti, o înfrângere, o victorie

ianuarie – februarie 1999

Categoric, 1999 n-a fost un an bun.

Era 4 ianuarie şi nici nu ne dezmeticisem bine după Revelion, când minerii din Valea Jiului au declanşat greva generală. Negocierile dintre guvern şi sindicat n-au dus nicăieri, pentru că nu problemele minerilor îl preocupau pe Miron Cozma, altele erau grijile lui. Sprijinit de PDSR şi PRM voia să ajungă la Bucureşti şi să schimbe întreaga conducere a ţării. După opt zile, „Luceafărul huilei" programează prima „repetiţie generală". 6 000 de mineri pornesc spre Bucureşti prin Defileul Jiului. Cozma se plasează în fruntea lor, înconjurat de 30 de copii. Barbar, dar eficient. Forţele de ordine n-au intervenit pentru a nu pune copiii în pericol. Mulţumit de rezultat, „El lider maximo" dă semnalul de revenire la Petroşani. O nouă „repetiţie generală" are loc peste alte două zile, la 14 ianuarie. Barajele instituite de poliţişti sunt spulberate şi, după 30 de kilometri prin Defileu, semnalul de întoarcere la Petroşani este dat din nou.

Continuă jocul de-a şoarecele şi pisica şi în următoarele patru zile. La 18 ianuarie, Traian Băsescu, ministrul Transporturilor, închide toate căile de transport rutier şi feroviar dinspre Valea Jiului spre Bucureşti, iar PDSR şi PRM, solidare cu greva minerilor, îl acuză de încălcarea drepturilor cetăţeneşti. În schimb, celelalte sindicate miniere se desolidarizează de acţiunile de tip terorist ale liderului paranoic din Valea Jiului. În aceeaşi zi, 10 000 de mineri pleacă, într-adevăr, spre Bucureşti. Pe jos, în autobuze, în basculante, ambulanţe, maşini personale. Sparg cu uşurinţă barajele ridicate de forţele de ordine şi ajung învingători la Târgu-Jiu. Încă o dată, lumea întreagă priveşte siderată spre România şi tentativa de lovitură de stat pusă la cale de Miron

Cozma şi aliaţii lui. Diplomaţii acreditaţi la Bucureşti aşteaptă derularea evenimentelor cu bagajele gata făcute. Măcelul de la Costeşti pare desprins din paginile întunecate ale Evului Mediu. Minerii au avut o organizare de tip militar şi o strategie bine pusă la punct, complici în tabăra adversă. Jandarmii căzuţi prizonieri sunt călcaţi în picioare, bătuţi cu bastoane de cauciuc, bâte, lanţuri şi bolovani, sub privirile aprobatoare ale localnicilor, care participă voioşi la actele de vandalism[1]. Înfrângerea ruşinoasă a forţelor de ordine nu poate fi pusă pe seama incompetenţei, ci a trădării. Trădarea generalilor.

Emil Constantinescu trebuia înlăturat de la putere cu orice preţ, România nu avea nevoie de NATO şi Uniunea Europeană, trebuia să băltească în continuare în zona ei gri, lipsită de orizont, şi să facă temenele spre Răsărit. Pe 22 ianuarie, CSAT hotărăşte ca preşedintele României să instituie starea de urgenţă dacă minerii nu se întorc în Valea Jiului. Armata este pregătită să intervină.

În aceste condiţii, liderul minerilor acceptă să se întâlnească cu prim-ministrul Radu Vasile la Mănăstirea Cozia. Pacea durează până la 15 februarie, când Miron Cozma este condamnat de Curtea Supremă de Justiţie la 18 ani de închisoare pentru mineriada din 1991. Pleacă din nou spre Bucureşti, în fruntea a 3 500 de mineri, dar este oprit şi arestat la Stoeneşti, printr-o intervenţie rapidă a Jandermeriei, bine condusă de generalul Anghel Andreescu, cel care preluase conducerea după înlăturarea generalilor trădători şi o va reforma din temelii.

Soluţie pentru eliminarea preşedintelui

21 ianuarie 1999

Dimineaţa, când ajunge la Palatul Cotroceni, Emil Constantinescu găseşte pe birou Raportul SRI. Gros cât un tratat academic. Când l-a deschis prima dată, la preluarea prerogativelor prezidenţiale, şi-a stăpânit cu greu iritarea. O secţiune importantă, întinsă pe zeci de pagini, era destinată bârfelor şi cancanurilor. Obiceiul se păstrase din vremea „Cabinetului 2“, Elena Ceauşescu era roaba poveştilor de alcov şi cerea cu insistenţă informaţii

despre intimitățile membrilor Comitetului Central. A refuzat să le citească, nu avea vreme pentru așa ceva și nici n-a fost interesat vreodată de poveștile care încep cu „se spune că..." A cerut să nu mai primească asemenea informări, avea nevoie de analize serioase, bazate pe informații verificate, și nu de povești despre slăbiciuni omenești care pot fi transformate în instrumente de șantaj.

Citește atent și repede, și-a format această obișnuință cu foarte mulți ani în urmă. România se confruntă cu o tentativă de lovitură de stat, minerii se apropie de București, la ora 18.30 este convocat Consiliul Suprem de Apărare a Țării, unde se va discuta despre instituirea stării de urgență. Raportul SRI conține și transcrierea unei conversații telefonice dintre Dan Iosif și Ion Iliescu. Scurtă și spectaculoasă. „Domnule președinte, totul este pregătit, lunetistul tocmit pentru Constantinescu va acționa când minerii ajung la București", raportează Dan Iosif, mândru că a avut o asemenea inițiativă. „Dane, să nu faci o asemenea prostie", răspunde Iliescu.

În noaptea de 21 decembrie 1989, Dan Iosif a fost unul dintre cei, nu prea mulți, care au avut curajul să înfrunte moartea pe baricada de la Intercontinental. Mai puțin demn de laudă este comportamentul său în ipostaza de „consilier prezidențial" al lui Ion Iliescu. Personalul auxiliar al Palatului Cotroceni era terorizat de aparițiile sale brutale, în haină lungă de piele, cu un pistol ițit în buzunarul drept. Un fel de comisar Paraipan, personajul negativ interpretat de Gheorghe Dinică în filmele lui Sergiu Nicolaescu despre comisarul Moldovan. Tot de atunci, sau chiar dinainte, datau și legăturile lui cu lumea interlopă, pentru care era monitorizat de SRI. Așa s-a aflat că Dan Iosif plănuia asasinarea președintelui Emil Constantinescu. Același Dan Iosif care venise „să-și ofere serviciile" în primele zile ale mandatului său prezidențial și promitea să scoată toate scheletele din dulapurile vechii administrații. Niciun cuvânt despre scheletele din propriu-i dulap. A fost refuzat.

Președintele în funcție îl sună pe fostul președinte, unul dintre instigatorii și susținătorii fostelor și actualei mineriade. În februarie 1998, în timpul unei vizite în Valea Jiului, după ce le mulțumea minerilor încă o dată pentru că în iunie 1990 „au venit să apere instituțiile democratice născute după Revoluția din 1989", Ion Iliescu le cerea acestora să creeze împreună cu PDSR „un front unit împotriva unei politici păgubitoare, antipopulare și antinaționale pe care o desfășoară actualul guvern".[2] Emil Constantinescu îi citește conținutul raportului SRI referitor la Dan Iosif și îi transmite că nu intenționează să dea publicității o informație de o asemenea gravitate. După această conversație telefonică, tonul PDSR în susținerea loviturii de stat minerești a devenit mai scăzut.

NOTE

1. Domnița Ștefănescu, „11 ani din istoria României. Decembrie 1989-Decembrie 2000. O cronologie a evenimentelor", Editura Mașina de scris
2. Domnița Ștefănescu, „11 ani din istoria României. Decembrie 1989-Decembrie 2000. O cronologie a evenimentelor", Editura Mașina de scris

Pactul economic și social

7 aprilie 1999

Palatul Cotroceni, Sala Unirii. Stătea de șapte ore pe scaun, nemișcat. Ceilalți veneau și plecau, el rămânea acolo și asculta. Vorbise doar cinci minute la început, pentru a stabili făgașul discuțiilor, avea de gând să mai vorbească cinci minute la sfârșit, pentru a fixa concluziile. Dar sfârșitul nu părea a fi prea apropiat. Nu se grăbea, dacă ar fi fost nevoie ar fi stat nemișcat încă pe atât. Reușise astăzi să dejoace o nouă tentativă de destabilizare a țării și prea puțini dintre cei prezenți înțeleseseră acest lucru, n-aveau cum, nu cunoșteau toate ițele. Înțeleseseră autorii scenariului și, bineînțeles, Zoe Petre. „Nu știu ce să fac, să râd sau să plâng", declarase ea, cu două zile în urmă, când venise să-i spună că sindicatele au anunțat o grevă generală pe 23 aprilie. Duminica

În același timp, PDSR chema opoziția la grevă parlamentară, iar Asociația Oamenilor de Afaceri, condusă de Dan Voiculescu, amenința cu greva fiscală și cerea demiterea guvernului și alegeri anticipate. Data de 23 aprilie nu fusese aleasă întâmplător, era ziua în care începea Summitul NATO la Washington. O nouă extindere spre Est a alianței nu intra în discuție în contextul războiului iugoslav, maeștrii loviturilor politice de la București știau asta, dar se gândeau, probabil, că imaginea unei țări în derivă i-ar fi împiedicat pe liderii nord-atlantici să nominalizeze încă o dată România în fruntea listei pentru următorul val, așa cum făcuseră la Madrid, cu doi ani în urmă. Grăbiți să-și pună planul în aplicare, complotiștii nu s-au uitat în calendar să vadă în ce zi a săptămânii pică 23 aprilie.

Scenariul loviturii de stat dăduse greș. Mineriadele din ianuarie și februarie fuseseră stopate, câteva „elemente" importante le scăpaseră din vedere instigatorilor. Au mizat pe trădarea generalilor din Ministerul de Interne, dar nu s-au gândit că președintele Emil Constantinescu va chema Armata pentru restabilirea ordinii. Nu s-au gândit că partidele din coaliția guvernamentală, măcinate de dispute, vor reacționa solidar. Nu s-au gândit la mobilizarea atât de rapidă și eficientă a societății civile. Nu s-au gândit nici că partidul lui Ion Iliescu va renunța, în ultimul moment, să susțină tentativa loviturii de stat. Nu s-au gândit și au pierdut. Au scris alt scenariu, care trebuia să aibă un punct culminant pe 23 aprilie. Președintele a reacționat rapid și a convocat la Cotroceni partidele parlamentare, patronatele, sindicatele, organizațiile neguvernamentale și guvernul.

Discuțiile au durat unsprezece ore. Participanții au tot ieșit să-și dezmorțească picioarele sau să fumeze, președintele a rămas neclintit. La capătul reuniunii s-a ajuns la un pact economic și social. Nu va rezista mult. Opoziția parlamentară va continua să critice vehement poziționarea președintelui Constantinescu de partea NATO în conflictul din Iugoslavia și, alături de oamenii de afaceri, să critice programele de reformă. Liderii sindicali își vor face auzite revendicările în continuare. Cele mai importante,

curios lucru, erau alegerile anticipate şi dreptul de a se pronunţa în legătură cu acordarea accesului NATO în spaţiul aerian al României pentru acţiuni împotriva Iugoslaviei.

Dar, chiar şi aşa, în acea zi, 7 aprilie 1999, blocajul politic şi economic a fost evitat. La Summitul NATO de la Washington, declaraţia finală a anunţat apariţia unui program sistematic de aderare (Membership Action Plan) şi a menţionat din nou România pe primul loc între ţările candidate.

Ziua de 7 aprilie 1999 rămâne importantă şi din alte motive. A fostul punctul de plecare care a permis adoptarea legilor proprietăţii şi, de asemenea, al înţelegerii „Snagov II", când a fost adoptată strategia de integrare în Uniunea Europeană. Documentul la elaborarea căruia şi-a adus o mare contribuţie academicianul Tudorel Postolache, artizanul acordului Snagov I, a fost semnat de toate partidele parlamentare şi, în josul paginii, ca o garanţie, de preşedintele Emil Constantinescu.

Crize regionale

Război la graniţa României. Doi preşedinţi, două drumuri

23 martie 1999

S-a anunţat la miezul nopţii. Breaking-news: „NATO autorized air strikes against Yugoslavia". A doua zi, preşedintele Constantinescu îl convoacă pe ambasadorul Rosapepe la Cotroceni şi îl anunţă că România se poziţionează de partea NATO în războiul cu dictatorul sârb Slobodan Miloşevici[1]. Într-o apariţie televizată declară ferm că intervenţia NATO este „necesară şi legitimă". Analiştii de serviciu convocaţi de Antena 1 se dezlănţuie împotriva preşedintelui. Bardul naţional-comunist Adrian Păunescu emoţionează o ţară întreagă vorbind despre răstignirea Iugoslaviei. Popularitatea lui Emil Constantinescu, menţinută până atunci în jurul a 70%, se prăbuşeşte la 22%.

Departamentul de Stat salută poziţia preşedintelui României, opoziţia condusă de Ion Iliescu şi Adrian Năstase, cărora li se

alătură vehementul Corneliu Vadim Tudor, îl critică visceral. Atitudinea anti-NATO a PDSR în timpul conflictului dintre sârbii și albanezii din Kosovo a fost exprimată, mai întâi, în mai 1998, când Ion Iliescu, în vizită la președintele Slobodan Miloșevici, afirma că „poziția autorităților de la Belgrad față de criza din Kosovo este corectă și intervenția comunității internaționale nu este autorizată". O lună mai târziu, Ioan Mircea Pașcu, vicepreședinte PDSR, contesta legitimitatea unei intervenții NATO. În noiembrie 1998, Ion Iliescu declara că inițiativele NATO „reprezintă un atac frontal la autoritatea ONU și a Consiliului de Securitate". În martie 1999, Adrian Năstase, președinte executiv al PDSR, cataloga poziția fermă a președintelui Constantinescu de a sprijini NATO drept „o gafă diplomatică de proporții care nu se înscrie în interesul României", în timp ce Ion Iliescu asemăna conflictul din Kosovo cu „un nou Vietnam".

Tentativă de înlăturare a lui Slobodan Miloșevici

Începutul lui 1999, undeva în Banat. Toate precauțiile au fost luate pentru această întâlnire conspirativă. Cabana arată modest, uleiul ars cu care au fost impregnate cândva bârnele de lemn s-a decolorat până la cenușiul putred al vechimii neîngrijite, geamurile exterioare murdare ar înăbuși curiozitatea unor trecători întâmplători, jeepurile sunt camuflate în șopron. În acest decor anost, aproape sordid, șeful Statului Major al Armatei Române se întâlnește cu șeful Statului Major al Armatei Sârbe. Nu e o iarnă din cale afară de geroasă, dar temperatura este suficient de scăzută încât zăpada să scârțâie sub tălpi și să anunțe sosirea vizitatorilor așteptați.

Misiunea generalului Constantin Degeratu este aceea de a-și convinge omologul de necesitatea unei acțiuni concentrate a instituțiilor politice și de forță din țara vecină împotriva Guvernului Miloșevici. Doar în acest fel mai poate fi oprită intervenția militară a Alianței Nord-Atlantice în Iugoslavia. Au discutat riscurile și posibilele implicații ale acestei crize asupra Iugoslaviei și asupra regiunii. Dialogul a fost promițător, dar

generalul Degeratu n-a primit de la Belgrad vestea aşteptată. Dimpotrivă. Şeful Statului Major al armatei iugoslave fusese schimbat din funcţie şi pus sub arest la domiciliu. Tentativa de înlăturare a lui Slobodan Miloşevici eşuase.[2]

La 24 martie 1999 începea războiul împotriva Iugoslaviei. Înainte de primele atacuri aeriene, preşedintele României declara că o intervenţie NATO în scopul restabilirii păcii este „necesară şi legitimă". Nu mai exista altă soluţie. Scrisoarea pe care i-o adresase lui Slobodan Miloşevici, împreună cu preşedintele Bulgariei, rămăsese fără răspuns.[3] Toate negocierile, la vedere sau subterane, eşuaseră.

Primul conducător moral al României de la Ferdinand Întregitorul

Nu este greu de presupus că pentru preşedintele Emil Constantinescu, „primul conducător român legitim din punct de vedere moral de la moartea regelui Ferdinand"[4], decizia nu a fost deloc uşoară. Un alt tip de moralitate decât cea invocată de istoricul şi jurnalistul american Robert D. Kaplan iese în evidenţă prin gestul preşedintelui Constantinescu de a salva flota aeriană civilă iugoslavă. Cu două zile înainte de începerea bombardamentelor NATO în Serbia, nu era greu de anticipat că aeroportul din Belgrad, considerat obiectiv militar, va fi o ţintă. În acel moment, conducătorii flotei civile iugoslave iau legătura cu toate ţările din jur pentru a le permite să adăpostească avioanele pe teritoriul lor. Au fost refuzaţi, pe rând, de Grecia, Turcia şi Bulgaria, dar au găsit sprijin la Bucureşti. Fără a consulta partenerii strategici americani şi Cartierul General al NATO de la Bruxelles, preşedintele României ia decizia ca avioanele civile iugoslave să aterizeze pe aeroportul Băneasa.[5]

Avioanele sârbeşti ajung la Bucureşti în dimineaţa de 24 martie 1999 şi abia atunci află ambasadorul Statelor Unite la Bucureşti, James Rosapepe, că preşedintele luase această decizie. I s-a spus că nu este vorba de un ajutor pentru Slobodan Miloşevici, ci pentru poporul sârb. Seara, la concertul de gală programat la

Ateneul Român, sunt prezenți atât președintele României, cât și liderul opoziției, pe care organizatorii l-au așezat chiar lângă șeful Statului Major al Armatei Române. La un moment dat, generalul Degeratu se ridică din lojă, cu telefonul în mână.[6] Gestul nu le scapă celor din preajmă și ocupantului lojei oficiale, președintele României. Rămâne pe loc, fără să-și trădeze starea de spirit, până la sfârșitul evenimentului. Începuse războiul.

Respectarea procedurilor democratice. Vot în Parlament pentru acordarea accesului avioanelor NATO în spațiul aerian al României

Confruntat cu un curent de opinie prosârb și încorsetat de Tratatul de prietenie, bună vecinătate și cooperare dintre România și Republica Federală Iugoslavia, semnat la Belgrad la 16 mai 1996 de către Ion Iliescu (ratificat prin Legea 112 din 10 octombrie 1996), potrivit căruia „Niciuna dintre părțile contractante nu va permite ca teritoriul său să fie folosit de către un stat terț pentru comiterea unui act de agresiune împotriva celeilalte părți contractante și nu va acorda niciun fel de ajutor unui asemenea stat terț" (articolul 7), Emil Constantinescu decide ca România să se comporte ca un stat membru de facto al NATO și aprobă accesul avioanelor Alianței Nord-Atlantice în spațiul aerian românesc. Hotărârea președintelui este întărită de guvern.[7]

Solicitarea NATO a fost discutată în Consiliul Suprem de Apărare a Țării. Motivația neexprimată explicit era aceea de închidere a cercului politic din jurul lui Miloșevici, astfel încât dictatorul sârb să nu mai fie sprijinit de Rusia și să se ajungă cât mai repede la un acord care să curme suferințele popoarelor din spațiul ex-iugoslav. În urma discuțiilor din CSAT, s-a hotărât că NATO va avea acces nerestricționat numai în spațiul aerian cuprins de la nordul Aradului până la nordul Craiovei. Accesul NATO începea de la plafonul de 1 000 de metri și, în acest mod, nu mai era nevoie de dislocarea escadrilei de la Timișoara și a forțele aeriene de la Caransebeș. În spațiul aerian care nu era cuprins în interiorul liniei de demarcație, forțele NATO aveau acces numai cu notificare prealabilă.[8]

17 aprilie 1999

Un pilot NATO confundă tractoarele unui convoi de refugiați albanezi cu tancuri, lansează bombele și omoară 74 de oameni.

La Belgrad, Slobodan Miloșevici respinge planul de pace.

La Washington, Bill Clinton declară că bombardamentele vor continua până la impunerea soluției aliate pentru conflictul etnic din Kosovo.

La Moscova, Duma de Stat votează pentru integrarea Iugoslaviei în Comunitatea Statelor Independente. Planul unei axe Rusia-Belarus-Ucraina-Iugoslavia, la care trebuia forțată să adere și România, se apropie de punctul culminant.

La București, deși pare o soluție riscantă, Emil Constantinescu optează pentru respectarea procedurilor democratice și înaintează parlamentului cererea de acordare pentru Alianța Nord-Atlantică a accesului nerestrictiv în „spațiul aerian al României, în vederea executării de operațiuni aeriene asupra teritoriului Republicii Federale Iugoslavia". Ședința camerelor reunite este fixată pentru 22 aprilie. Summitul NATO începea a doua zi, la Washington. Aniversarea celor 50 de ani de la înființarea Alianței Nord-Atlantice nu era deloc veselă.

21 aprilie 1999

„Bună seara, oameni buni!" le spune Marius Tucă celor rămași în fața televizoarelor până spre miezul nopții pentru a urmări emisiunea dedicată ședinței parlamentare care va dezbate cererea președintelui de a acorda acces avioanelor NATO în spațiul aerian al României, programată a doua zi. În acel moment, potrivit unui sondaj CURS realizat în perioada 15-19 aprilie, 84% dintre români se pronunțau împotriva războiului din Iugoslavia și 34% considerau că Alianța Nord-Atlantică poartă vinovăția.

Un vot favorabil încalcă Tratatul cu Iugoslavia și transformă România în țară agresoare, susține cu insistență Marius Tucă. Retorica diplomatică a lui Teodor Meleșcanu, care atrage atenția că Organizația Națiunilor Unite nu consideră intervenția NATO

în conflictul generat de epurarea etnică din Kosovo drept un act de agresiune, nu-l convinge. Așa cum nu-i convinge nici pe ceilalți doi invitați, Sorin Roșca Stănescu și Ion Cristoiu, prea ocupați să se certe între ei. „Opțiunea noastră e dramatică. Ori mergem cu NATO, ori mergem cu Rusia", punctează SRS. Concluzia lui e lipsită de echivoc: „Dacă mergem cu Rusia, ne sinucidem". Mereu Gică Contra, Ion Cristoiu nu se arată impresionat de construcția axei Rusia-Belarus-Ucraina-Iugoslavia, în care s-a plănuit și atragerea României. Anunță drept iminentă o invazie terestră a Iugoslaviei, pornită de pe teritoriul românesc, și transformarea țării în protectorat NATO.

Negociere de taină în biblioteca Palatului Cotroceni

N-aveam cum să asist la acea întâlnire. N-a asistat nici cea care mi-a relatat-o, la cincisprezece ani distanță, dar nu am nici cea mai mică îndoială că lucrurile nu s-ar fi desfășurat întocmai. Doamna Zoe Petre, o personalitate politică și culturală de mare anvergură și un model pentru mine, reprezintă o sursă de primă mână.

A fost o întâlnire între patru ochi, în biblioteca Palatului Cotroceni, între doi oameni care ajunseseră să se cunoască bine după două confruntări electorale directe. Știau la ce trebuie să se aștepte unul din partea celuilalt. Însă în anumite situații, chiar și cu asemenea premise, nu se poate ajunge la un rezultat fără o discuție privată, clară și dură, dar purtată cu eleganță. Interlocutorii făceau parte din generații diferite, îi separa o diferență de vârstă de aproape zece ani, o educație și o mentalitate complet diferite, dar o anumită eleganță comportamentală, pe care generațiile mai tinere au pierdut-o, putea fi regăsită la amândoi. În proporții diferite. Președintele în funcție, era mai tânăr, un democrat autentic cu mentalitate și înfățișare de aristocrat, care nu s-a adresat niciodată cuiva și nici nu o va face vreodată, cu apelativul „Măi, animalule". Celălalt, fostul președinte, un vechi comunist și nomenclaturist care condusese țara timp de șapte ani, devenit șef al opoziției, avusese câteva scăpări de acest gen, dar nu ăsta era păcatul lui

capital şi nu despre asta vorbim acum. Situaţia care impusese această întâlnire privată era crucială şi se referea la realitatea concretă a unui război. Sigur că mă refer la Emil Constantinescu şi Ion Iliescu, dar am întârziat să le rostesc numele pentru că, într-un fel, împrejurarea descrisă ţine de arhetip.

Războiul era la doi paşi, în Iugoslavia. Forţele NATO bombardau Belgradul, măsură menită să-l determine pe ultimul dictator din Europa, Slobodan Miloşevici, să pună capăt conflictului interetnic din Kosovo, şi aveau nevoie de o aprobare de folosinţă a spaţiului aerian românesc. Preşedintele în funcţie nu avea niciun dubiu în privinţa deciziei care trebuia luată, în ciuda curentului de opinie din ţară, împotriva punctului său de vedere într-o proporţie covârşitoare. Şeful opoziţiei întreţinuse cu vehemenţă şi abilitatea politică pe care nu i-o contesta nimeni curentul de opinie anti-NATO, dar viitorul României era în joc, şi el trebuia decis în Parlament, nu la talk-show-uri. Cu NATO sau înapoi în sfera de influenţă a Rusiei?

Aceasta era întrebarea şi ea impunea o discuţie bărbătească între cei doi. Erau cei mai puternici oameni din ţară şi de înţelegerea dintre ei depindea totul. La final, Emil Constantinescu a „lovit“ scurt şi precis. Avea nevoie de un vot favorabil în Parlament care i-ar fi permis să ceară la Summitul NATO de la Washington, unde pleca a doua zi, garanţii ferme de securitate pentru România. „Domnule Iliescu, părerea mea este că dumneavoastră veţi câştiga următoarele alegeri şi veţi avea nevoie de relaţia cu Statele Unite. Înţeleg că nu vreţi să votaţi alături de Guvernul CDR-PD-UDMR, deşi este o chestiune de interes naţional şi aţi putea să o faceţi, dar măcar nu votaţi contra“. Ion Iliescu a promis că PDSR se va abţine de la vot şi a respectat această promisiune. Nu pot să nu întreb acum: ce-ar fi fost dacă, în timpul conflictului din Kosovo, România era condusă de administraţia Iliescu? Probabil că am fi rămas şi astăzi la poarta Occidentului, practicând acelaşi joc duplicitar şi fără viitor între NATO şi Federaţia Rusă. Politica externă a lui Ion Iliescu din primii şapte ani postrevoluţionari îndreptăţeşte o asemenea concluzie.

22 aprilie1999

În Parlament, dezbaterile sunt la fel de aprinse. Partidele din coaliția majoritară susțin solicitarea NATO, partidele din opoziție se opun. Potrivit unora, dacă România dorește să adere la Alianță, apare și datoria de a sprijini acțiunile acesteia, potrivit celorlalți, tratatul cu Iugoslavia, semnat în mai 1996, trebuie respectat. În final, 225 de parlamentari au votat în favoarea solicitării NATO, 21 împotrivă (PRM, PUNR), 99 s-au abținut (PDSR).[10]

Chemat seara la emisiunea lui Marius Tucă, Petre Roman, președintele Senatului, este admonestat cu asprime: „Astăzi s-a votat împotriva voinței populației". Isteria va continua până la semnarea acordului de pace și încă mult după aceea.

Președintele Emil Constantinescu află rezultatul votului din Parlament în avion, în drum spre Summitul NATO de la Washington. Înarmat cu acest rezultat, putea negocia garanțiile de securitate pentru România.

Războiul ia sfârșit după două luni și șaptesprezece zile

Conflictul interetnic din Kosovo, între minoritatea sârbă dominantă și majoritatea albaneză are rădăcini vechi și a dat naștere unor violențe grave de-a lungul secolului XX.

Tensiunile dintre albanezii și sârbii din Kosovo s-au intensificat după moartea lui Iosip Broz Tito, când a început procesul de dezintegrare a Republicii Federative Iugoslavia, și au atins cote inimaginabile după ce Slobodan Miloșevici a preluat puterea, a revocat autonomia și a transformat provincia într-un stat polițienesc. În 1990, limba albaneză a încetat să mai fie limbă oficială în Kosovo, televiziunile, radiourile și publicațiile în limba albaneză au fost desființate, 800 de profesori și 22 500 de studenți, dintr-un total de 23 000, au fost eliminați de la Universitatea din Priștina din cauza originii lor albaneze, trupele poliției sârbe au împânzit provincia. Dacă adăugăm la toate acestea și un nivel maxim de sărăcie, ce a urmat nu este deloc surprinzător.

Inițial, la propunerea scriitorului Ibrahim Rugova, liderul Ligii Democrate din Kosovo, răspunsul albanez a urmat calea boicotului și a rezistenței pașnice, dar continuarea represiunii sârbe și apariția UCK (Armata de Eliberare din Kosovo) au condus la escaladarea conflictului. Din 1996 și până în 1999, UCK și forțele sârbe s-au angajat într-un război nemilos, cu atrocități și de o parte, și de cealaltă, iar tratativele diplomatice au rămas fără rezultat. Masacrul de la Račak (15 ianuarie 1999) unde, ca răspuns la un atac al UCK, forțele sârbe au ucis civili nevinovați, și eșecul Conferinței de pace de la Rambouillet (ianuarie – martie 1999), au convins țările NATO că intervenția militară este singura soluție de soluționare a conflictului din Kosovo.

Războiul a luat sfârșit după două luni și șaptesprezece zile. La 3 iunie 1999, Guvernul și Parlamentul Iugoslaviei acceptau planul internațional de pace propus de G-8: Canada, Franța, Germania, Italia, Japonia, Marea Britanie, Statele Unite și Rusia. Șase zile mai târziu, la Kumanovo, în Macedonia, reprezentanții NATO și cei ai Belgradului semnau acordul tehnico-militar de retragere a forțelor sârbești din Kosovo. La 10 iunie, la Bruxelles, Consiliul NATO hotăra suspendarea bombardamentelor asupra Iugoslaviei, iar la New York, Consiliul de Securitate al ONU vota rezoluția prin care forțele de pace KFOR erau autorizate să intre în Kosovo[11].

Apoi, lucrurile au scăpat de sub control. După alte două zile, doar curajul președintelui Emil Constantinescu, comandantul suprem al forțelor armate române, și al generalului Constantin Degeratu, șeful Statului Major, a împiedicat declanșarea unei noi crize majore în problema iugoslavă. O criză care ar fi putut să ducă, așa cum mărturisește secretarul de stat american Madeleine Albright[12], la lupte directe între americani și ruși în Kosovo. Rusia a decis să trimită trupe la Priștina și să preia controlul în provincie. Unde s-ar fi ajuns, dacă planurile rusești n-ar fi fost stopate la București?

Decizii riscante

Ce s-a întâmplat cu adevărat în acea zi? „Cartea „Noul Război Rece" a lui Gilbert Achcar începe cu acest episod, iar descrierea lui este total departe de adevăr. Am reconstituit evenimentele cu ajutorul celor implicaţi şi fiecare a adăugat o părticică, mai mare sau mai mică, în funcţie de rolul avut, la scrierea unei poveşti care deţine toate atributele unui thriller. Întregul adevăr este deţinut doar de Emil Constantinescu şi Constantin Degeratu.

Era 12 iunie 1999. O zi de sâmbătă. Generalul Constantin Degeratu află despre o cerere de survol al spaţiului aerian al României. Zece aeronave ruseşti cu personal militar şi civil porneau spre Kosovo. Aşa sunt uzanţele: şeful Statului Major aprobă zborurile speciale în spaţiul aerian al României. Special este considerat un zbor cu avioane militare sau oficiale care transportă personalităţi. Special este un zbor legat de activităţi politice şi administrative. Aceste cereri se fac respectând anumite reguli, cu un anumit timp înainte. Există însă şi solicitări de urgenţă, aşa cum se întâmpla acum. Preşedintele Emil Constantinescu a fost informat imediat.

Care erau, de fapt, dorinţa şi poziţia reală a Rusiei în acest conflict? Generalul Degeratu avea nişte informaţii neoficiale despre o înţelegere între NATO şi Rusia cu privire la angajarea rusească în managementul acestei crize şi ştia ceva şi despre incidentul cu un batalion rusesc din Bosnia, dar nu foarte exact. Răspunsurile primite din Bruxelles, de la Cartierul General al NATO, nu erau convingătoare. Wesley Clark şi adjunctul său erau de negăsit. Şi-a dat seama că ceva nu este în regulă. Devenea clar că exista o divergenţă între factorul politic şi cel militar al NATO. A sunat la Budapesta şi la Sofia, întrebându-şi omologii dacă primiseră cereri similare. Ungurul a zis că da, bulgarul că nu. Au stabilit să-şi coordoneze acţiunile. „Acest convoi militar rusesc nu trebuie să treacă spre Kosovo", a insistat generalul Degeratu, fără să le divulge informaţiile pe care le avea.

Ordin către toate unitățile de aviație!

În așteptarea unui răspuns din partea ministrului de Externe Andrei Pleșu, rugat să ia legătura cu secretarul de stat Madeleine Albright și să solicite o garanție „erga omnes" pentru România, șeful Statului Major al Armatei Române căuta să câștige timp. În cazul unui refuz al cererii de survol, pericolul unei intervenții în forță nu era exclus, iar România avea nevoie de garanția că va fi ajutată. Altfel spus, o declarație din care să reiasă că spațiul aerian al României este tratat ca un spațiu al Alianței Nord-Atlantice.

Spre seară, generalul Degeratu l-a invitat la Statul Major pe atașatul militar al Federației Ruse, cerându-i să-i explice despre ce este vorba. Era în București, dar nu a răspuns convocării, a ales să-și trimită adjunctul. „Ce-i cu graba asta? Acum, când șeful tău de Stat Major doarme, poți să consideri că și eu sunt în afara programului și nu-ți pot oferi un răspuns, cu atât mai mult cu cât această cerere nu este formulată cum trebuie. Dacă te întorci cu o sticlă de votcă, putem să stăm de vorbă, sunt în timpul meu liber".

Să câștige timp, să câștige timp, să câștige timp....

Asupra Ungariei se exercitau presiuni asemănătoare. Bulgaria primise, între timp, aceeași solicitare. Dar cel mai scurt drum spre Priștina al celor zece avioane rusești, nu șase, cum fusese informată Madeleine Albright, trecea prin România și insistențele de a obține aprobarea de survol erau mai mari la București. Din cauza civililor care se aflau la bordul celor zece avioane, situația devenea și mai gravă. Convenția de la Montreal interzice doborârea avioanelor militare în care există și civili. Convorbirea ministrului Pleșu cu doamna secretar de stat nu avusese drept rezultat decât asigurări neclare. Generalul Wesley Clark continua să fie de negăsit. Americanii sperau că românii vor reuși să se descurce singuri, fără ca ei să se implice. Informația că pe aerodromurile rusești forfota se întețea nu avea cum să-l liniștească pe generalul Degeratu.

Să câștige timp, să câștige timp, să câștige timp…

Adjunctul atașatului militar rus la București s-a întors la Statul Major cu o sticla de votcă și a fost ținut în șah câteva ore. După lunga așteptare, a venit și răspunsul: „Vorbim despre o formațiune militară și trebuie să trimit decizia la Parlament, pentru că numai Parlamentul poate să ia o hotărâre în această privință. Dar Parlamentul este în vacanță..." Adjunctul atașatului militar rus la București a rămas fără grai. A plecat spre ambasadă, dar a revenit curând dovedindu-se și mai insistent. Și el lucra sub presiune. Generalul Degeratu nu putea întinde coarda mai mult de-atât fără să încalce reguli profesionale și reguli de drept internațional: „Sunt zece avioane care survolează spațiul aerian românesc și trebuie să vii cu zece cereri distincte, pe care le-aș putea aproba, fără să mai aștept ca Parlamentul să se întrunească".

Adjunctul atașatului militar rus la București a plecat încă o dată și s-a întors cu cele zece cereri. I s-a spus: „Aprob solicitarea de survol, dar cu o condiție: avioanele să tranziteze România la patru ore distanță unul de altul: o oră ca să urmărim avionul începând din momentul în care decolează, o oră ca să treacă prin România, o oră ca să treacă prin Serbia și încă o oră ca să se întoarcă înapoi. Am scăpat de unul, vine următorul. Numai așa pot răspunde pozitiv solicitării dumneavoastră fără să perturb spațiul aerian, fără să afectez securitatea națională și fără să-mi depășesc atribuțiile". În aceste condiții, planul rușilor se ducea complet de râpă, dar asta și urmărise generalul Degeratu. Și găsise formula legală care făcea posibil acest lucru. S-a convenit că primul avion militar rusesc în drum spre Priștina va trece prin România duminică 13 iunie, la ora șapte dimineața.

Dar n-a fost așa. Șeful Statului Major al Armatei Române a fost anunțat că primul avion rusesc va survola spațiul aerian românesc cu o oră mai devreme decât cea convenită. Avea două variante, fie să accepte lucrurile așa cum sunt, fie să considere că este vorba de o ilegalitate. Diferența provenea din faptul că rușii au calculat programul după ora lor, iar românii la fel. Numai că regula internațională stabilește că acordul este valabil potrivit orei locale, adică ora României și, în aceste condiții, generalul

Constantin Degeratu i-a ordonat şefului aviaţiei militare să pregătească „o acţiune de intervenţie specifică unui caz de violare a spaţiului aerian". Toate unităţile de aviaţie din sudul României au fost alarmate, dar misiunea le-a revenit unităţilor de la Kogălniceanu, Feteşti şi Craiova. La Kogălniceanu existau avioane MIG 29, la Feteşti şi Craiova, avioane MIG 21. Aviatorii români se pregăteau de o confruntare cu aviatorii ruşi. Şi unii, şi ceilalţi pilotau aceleaşi tip de avion.

Adjunctul ataşatului militar rus la Bucureşti a fost rechemat la Statul Major: „Este o acţiune ilegală şi am acţionat corespunzător. Dacă se va întâmpla acelaşi lucru şi în cazul următorului avion care trebuie să survoleze spaţiul aerian al României, vom considera că este o agresiune şi vom proceda ca atare".

În cazul pătrunderii ilegale a unei aeronave în spaţiul aerian al unei ţări, procedura este să fie interceptată, somată să se întoarcă din drum şi, în final, însoţită pe tot drumul de întoarcere, pentru a urmări ca ea să nu lanseze bombe sau paraşutişti. Un MIG 29 de la Kogălniceanu a interceptat avionul rusesc şi a lansat semnalele cuvenite. Pilotul rus nu s-a întors din drum, a urmat traseul care fusese convenit. Avionul românesc l-a însoţit şi a continuat să-i dea semnale, dar şi pilotul român, şi pilotul rus ştiau că atâta vreme cât existau civili la bord nu se putea face altceva.

Adjunctul ataşatului militar rus la Bucureşti a protestat şi a atras atenţia că avioanele militare cu civili la bord nu pot fi doborâte. Replica generalului Degeratu a fost pe măsură: Ştiu asta, dar trebuie să ţineţi cont că următorul avion rusesc va fi urmărit de acelaşi pilot român. Probabil este obosit şi frustrat. Se poate întâmpla să facă o greşeală şi să doboare avionul care survolează ilegal spaţiul aerian al României, chiar dacă ştie că are şi civili la bord. Pentru greşeala lui va ajunge la închisoare. Pedeapsa prevăzută de lege este de la doi la şapte ani, cu suspendare. În acelaşi timp, el va deveni eroul României. Cel de-al doilea avion a venit exact la ora stabilită şi la fel s-a întâmplat şi cu următoarele.

Au trecut conform graficului, conform dreptului internațional și acordurilor internaționale. Rușii n-au mai ajuns la timp la Priștina. Asta a fost.

Șefului Statului Major al Armatei Române i s-a comunicat că ar fi mai bine să nu-și dorească niciodată să viziteze Rusia.

La începutul lui decembrie 2012, generalii Wesley Clarke și Constantin Degeratu, amândoi retrași din armată, s-au reîntâlnit la București și au avut o discuție interesantă despre întâmplările zilelor de 12 și 13 iunie 1999. Constrânși de acordul NATO-Rusia, americanii n-au putut reacționa și au apreciat opoziția salvatoare a românilor. Din punct de vedere militar, sosirea rușilor în Kosovo ar fi însemnat o prăbușire completă a intervenției NATO. Un batalion rusesc ajunsese pe cale terestră la Priștina, dar, pentru că sprijinul pe cale aeriană nu a sosit la timp, a fost pus în situația de a face troc cu material militar pentru hrană. Prezența lui în Priștina a rămas fără urmări.

România a dovedit că este vrednică să devină membră NATO

Pentru ambasadorul american la București, James Rosapepe, decizia președintelui de interzicere a survolului avioanelor rusești pe teritoriul României a reprezentat un moment decisiv. Mesajul pe care Emil Constantinescu l-a transmis a fost acela că „România e angajată în Parteneriatul Strategic cu Statele Unite, dar și că România dorește ca SUA să își asume angajamentul față de România". [13]

Pe generalul Wesley Clark, comandantul Forțelor NATO în Europa în perioada 1997-2000, l-am prins între două avioane, iar răspunsul la întrebările trimise prin e-mail a fost înregistrat pe telefon și expediat de pe aeroportul Dulles din Washington. Biografia veteranului din Vietnam, decorat cu Silver Star, Purple Heart și Legion of Merit, este impresionantă și mi-ar fi plăcut să am ocazia de a-i adresa direct întrebări legate de războiul din Kosovo, pe care l-a condus fără a pierde niciun soldat din subordine. Generalul Clark consideră că pentru decizia din

13 iunie „a fost nevoie de mult curaj și ea ne-a dovedit tuturor că România este vrednică și ar trebui să fie membră NATO".[14]

Prim-ministrul Stepașin îi cere scuze președintelui Constantinescu

1 iulie 1999, Salzburg

Președinții și prim-miniștrii se întâlnesc la Forumul Economic. Șeful de protocol al președintelui României ajunsese în oraș cu câteva zile înainte. De la București, Dan Petre, consilierul de politică externă, îl anunțase că există o solicitare pentru o întâlnire bilaterală din partea prim-ministrului Federației Ruse, Serghei Stepașin, și trebuia să se ocupe de perfectarea detaliilor. Conversațiile telefonice cu șeful de protocol al premierului rus au fost reci, uneori chiar dezagreabile. Divergențele aveau legătură cu modul în care această întâlnire ar urma să aibă loc și locul unde ar urma să se desfășoare.

Un istoric, profesor universitar și șef de protocol prezidențial, așa cum era Vlad Nistor, știa prea bine că la nivelul simbolurilor jocurile de putere sunt uneori mai importante decât la nivelul sec al negocierilor sau al discuțiilor. A insistat asupra imparității protocolare de statut între șeful unui stat independent și prim-ministrul altuia, oricât de mare, de importantă și cu veleități globale ar fi Federația Rusă. Firesc era ca Stepașin să îi facă o vizită președintelui Constantinescu, și nu invers. Vlad Nistor a insistat și a câștigat.

Salzburgul era invadat de delegații străine și foarte multe personalități de nivel zero, spațiile de cazare erau puține. S-a stabilit ca întâlnirea să aibă loc la hotelul unde stătea Emil Constantinescu, în apartamentul minuscul cât un apartament de bloc comunist. Momentul apariției delegației rusești pe străduța îngustă a fost fabulos. Grupul număra 100 de persoane, femei și bărbați, mai ales bărbați. Stepașin era în frunte. Înalt și extrem de masiv, semăna foarte bine cu Boris Elțîn și atrăgea privirile trecătorilor. Rușii au intrat în micuțul hotel și au urcat scările în șir indian până la etajul întâi, unde era cazat președintele

României. Emil Constantinescu i-a primit împreună cu grupul său de consilieri și un număr mare de jurnaliști români. Foarte puține persoane au avut loc pe scaune, restul consilierilor a stat în picioare, jurnaliștii, pe jos.

A fost un moment istoric major, pe care jurnaliștii prezenți nu l-au înțeles. Un act politic esențial prin care Federația Rusă recunoștea importanța, rolul politic, strategic și militar al României în contextul anului 1999. Prim-ministrul Serghei Stepașin i-a cerut scuze președintelui Emil Constantinescu pentru incidentul din 13 iunie. Pătrunderea avionului militar rusesc în spațiul aerian al României fără respectarea acordurilor stabilite nu putea fi trecută cu vederea. Decizia de a ordona intervenția avioanelor de vânătoare a fost justificată. Președintele României a reacționat cu onoare și demnitate. Nu au făcut public incidentul și oficialii de la Moscova au apreciat asta. În acest fel și onoarea și demnitatea lor au fost salvate.

Note

1. Interviu acordat Laurei Ganea în vara lui 2014. James Rosapepe, ambasadorul SUA în România (1998-2001): „La începutul războiului, președintele Constantinescu mi-a spus că, pentru prima dată în istoria sa, România se va angaja ferm de o parte și va rămâne de acea parte pe toată perioada conflictului, iar acesta a fost modul său de a face ce trebuia. Nu numai în zona Balcanilor, dar și a face ce trebuia pentru România, pentru a demonstra Statelor Unite *și aliaților noștri din NATO că România era o țară serioasă, angajată și de încredere. Și, desigur, asta s-a și întâmplat atunci*".
2. Dezvăluirea îi aparține generalului Constantin Degeratu și se regăsește în filmul documentar „Drumul României spre NATO. Punctul de cotitură": „Într-o locație discretă din Banat, am discutat mai în detaliu posibilele implicații ale acestei crize asupra Iugoslaviei, asupra regiunii, și riscurile la care Iugoslavia, prin politica Guvernului Miloșevici, se expunea. Am încercat atunci să îl conving pe șeful Statului Major sârb că este necesară o acțiune concentrată a forțelor politice și a celorlate forțe din Iugoslavia, care să identifice o soluție capabilă să evite o intervenție militară a Alianței Nord-Atlantice. Cred ca armata iugoslavă a încercat o soluție de această natură. Ulterior, șeful Statului Major al armatei iugoslave a fost schimbat din funcție și pus sub arest la domiciliu. Conducerea

dictatorială a lui Miloşevici a făcut imposibilă orice soluţie paşnică". Documentarul produs de „VideoArt" a fost prezentat la New-York, Washington şi Bucureşti în 2014, anul în care se împlineau zece ani de la aderarea României la NATO. Producător: Ticu Alexe.

3. Interviu Petăr Stoianov, preşedintele Bulgariei (1997-2002): „În Iugoslavia începeau cele mai dramatice evenimente. Preşedintele de atunci, Miloşevici, demarase o serie de acţiuni împotriva provinciei Kosovo, jurnaliştii şi cetăţenii străini părăseau Belgradul, Miloşevici a refuzat primirea ambasadorului Hill. Am înţeles că se va petrece ceva dramatic, ceea ce mai târziu s-a întâmplat în Kosovo, de aceea împreună cu preşedintele Constantinescu am scris o scrisoare comună. Gândindu-mă acum la acest lucru, recunosc că a fost o idee minunată, deoarece amândoi preşedinţii celor două state, cele mai apropiate vecine ale Serbiei, făceau apel la Miloşevici să rezolve pe cale paşnică problema din Kosovo, îl încredinţau că, în cazul în care va recurge la acţiuni militare, atunci nu va avea nici compasiunea şi nici sprijinul celor mai apropiaţi vecini şi state. Eu consider că această scrisoare şi-a jucat rolul important în acel moment".
4. Afirmaţia istoricului şi jurnalistului american Robert D. Kaplan poate fi regăsită în cartea acestuia, „La Răsărit, spre Tartaria", Editura Polirom, 2002: „Nu sunt un erou; sunt un antierou. Democraţiile nu au atâta nevoie de eroi pe cât au dictaturile", mi-a spus preşedintele României, Emil Constantinescu. „Eu nu am suferit asemeni celor care au trecut prin sistemul închisorilor comuniste. Ei sunt liderii morali, nu eu. Membrii fostului regim susţineau că toţi românii au colaborat, că toţi am minţit. Ei bine, eu eram profesor de geologie, membru de partid, într-adevăr. Dar niciodată nu l-am lăudat pe Ceauşescu în timpul dictaturii sale. Mai mult, milioane de alţi români erau ca mine: nici ei nu au colaborat. Sunt un preşedinte care nu poate fi şantajat, pentru că niciodată nu mi-am compromis sufletul. Oamenii trebuie să ştie că putem avea un sistem democratic bazat pe adevăr, şi nu pe minciună, unde nimeni nu poate fi cumpărat şi nicio valoare nu este de vânzare. Cu adevărul se pot face lucruri de neimaginat - se poate învinge moştenirea tragică a istoriei." Constantinescu a fost primul conducător român legitim din punct de vedere moral de la moartea regelui Ferdinand, în 1927. Lui Ferdinand i-a succedat nepotul său de şase ani, Mihai, însă puterea regală a aparţinut Consiliului de Regenţă. Apoi a venit domnia coruptă şi dezastruoasă a lui Carol al II-lea, care a dominat anii '30, înaintea regimului comunist şi a celui fascist. Ferdinand şi soţia sa englezoaică, regina Maria, locuiseră în Palatul Cotroceni, unde mă primise acum Constantinescu. Abia trecut de cincizeci de ani, încărunţit, cu barbişon şi ochelari moderni - profesorul tipic, m-am gândit eu, dar trăsăturile cele mai izbitoare ale

lui Constantinescu, când a intrat în cameră, erau zâmbetul molipsitor și pasul legănat. Președintele României emana optimism. Se afla în mijlocul unei crize a cabinetului de miniștri, fiind în alertă de la ora 1.00 a nopții precedente. Însă nu arăta obosit. Am stat de vorbă timp de două ore și jumătate. „Datoria mea este să fiu un conducător democratic modern – nu un conducător care să privească poporul de undeva de sus, conform tradiției balcanice, ci un om care azi e demnitar și mâine civil."

5. Interviu acordat Laurei Ganea de Cătălin Harnagea, director al Serviciului de Informații Externe (1997-2000), încă nepublicat: „Flota comercială sârbă a aterizat la București într-un moment în care nimeni nu se aștepta. Hotărârea i-a aparținut președintelui Constantinescu. Nu le-a cerut părerea aliaților NATO, James Rosapepe, ambasadorul SUA, a aflat abia când avioanele sârbești au ajuns pe aeroportul Băneasa. Președintele i-a spus că această decizie nu reprezenta un ajutor pentru regimul Miloșevici, ci pentru poporul sârb. Nu a obiectat. În timpul războiului din Iugoslavia, președintele Constantinescu și-a asumat un rol care i-a afectat puternic popularitatea, dar, în urma deciziilor sale, România și-a asigurat viitorul de țară membră a Alianței Nord-Atlantice și a menținut relațiile bune cu vecinii sârbi".

6. Răsvan Popescu, „purtătorul de cuvânt", Editura Universalia, 2002: *„Împart loja cu generalul Degeratu, pe care organizatorii l-au plasat «ca-n carlingă»: în spatele nevestei sale, copilot. Bârfim geopolitica în surdină. Sssstt, face Iliescu de alături, orchestra atacă Carmina Burana. (...) Tur de orizont: la loja oficială, președintele, singur și solemn (...) Îl simt în întuneric pe Degeratu retrăgându-se, cu telefonul în mână. Au început? Au început..."*

7. Interviu acordat Laurei Ganea de Alexandru Athanasiu, ministrul Muncii și Protecției Sociale (1996-1999), încă nepublicat: „Trebuie să-i recunoaștem meritele lui Emil Constantinescu, dar nu trebuie să aștepte acest lucru pe timpul vieții lui, rar și foarte greu se întâmplă așa ceva. Trebuie să i se recunoască, de pildă, că un act contestabil, controversat, la care am participat ca membru al guvernului, dreptul de survol acordat avioanelor NATO în războiul kosovar, a fost o poartă deschisă pentru intrarea în Alianța Nord-Atlantică. Îmi amintesc că a fost convocată o ședință de guvern, iar Radu Vasile ne-a spus, cu formulele lui fruste, că președintele ne-a cerut să fim de acord cu dreptul de survol al avioanelor NATO pe teritoriul românesc. L-a întrebat pe Băsescu, acesta a ezitat, dar până la urmă a fost de acord. Mass-media au atacat această decizie, îmi amintesc că doi jurnaliști de referință, Ion Cristoiu și Cristian Tudor Popescu, au fost adversari vehemenți ai atacării Iugoslaviei. A fost un act de curaj și un act care și-a arătat în timp efectele benefice. S-au făcut atunci sondaje de opinie și majoritatea populației românești era contrară

acestui ajutor indirect dat aviației americane. Sigur, într-o anumită ordine se poate discuta dacă bombardarea Iugoslaviei a fost morală, dar politica marilor state nu se face cu principii de etică kantiană. Acesta era interesul României în acel moment, un interes de perspectivă importantă. Emil Constantinescu a plătit pentru acest gest, au plătit și alții, într-un fel sau altul. Dar eu cred că ne-am făcut datoria".

8. Interviu acordat Laurei Ganea de generalul Constantin Degeratu, șeful Statului Major al Armatei Române (1997-2000), încă nepublicat: „A existat o declarație a președintelui Emil Constantinescu – extraordinar de importantă pentru viitorul țării, dar și o pierdere politică enormă pe plan intern –, în care acesta a afirmat că România se va comporta ca un membru de facto al NATO și, în acest context, a anunțat că aeroportul Timișoara este disponibil, dacă va fi nevoie, pentru acțiuni de salvare. Așadar, poziția noastră era clară. Știam că ne va costa, știam că va fi exploatată politic de către opoziție, dar o soluție mai bună, și spun asta cu toată durerea din suflet, nu exista. NATO, la nivel politic, ne ceruse atunci să-i punem la dispoziție spațiul aerian. Solicita acest lucru în mod nerestricționat și ni se prezenta motivația acestei solicitări, care se poate rezuma prin închiderea cercului politic în așa fel încât Miloșevici să nu fie sprijinit de Rusia și, ca urmare, să se ajungă mai repede la un acord, menit să curme suferințele popoarelor din spațiul ex-iugoslav. Dacă Miloșevici credea că poate avea o fereastră de legătură cu Rusia, prin intermediul României, asta l-ar fi putut încuraja să reziste sau să facă alte prostii. Problema care s-a pus a fost aceea ca aeronavele NATO, aflate în situații dificile, să poată ateriza în România și, eventual, să largheze bombele într-un spațiu de siguranță, care să permită apoi aterizarea. Se stabilise în România un anume perimetru unde bombele să se largheze sau, dacă nu se putea altfel, avioanele să se prăbușească acolo, cu desprinderea cabinei pilotului. Deci NATO ne-a cerut spațiu aerian pentru așa ceva, un lucru strict defensiv".

10. Interviu acordat Laurei Ganea de Petre Roman, președintele Senatului României (1996-1999), ministru de stat, ministrul Afacerilor Externe (1999-2000): „Să fim alături de NATO la intervenția în Iugoslavia a însemnat un alt mare sacrificiu. Peste 60% dintre români considerau că această intervenție este greșită și vorbeau, în limbajul folosit de domnul Ion Iliescu, despre încălcarea legalității internaționale. Nu era deloc așa. Ce altceva ar fi putut face România, ținând seama de interesele ei naționale, decât să se angajeze în acest conflict? Am avut o dezbatere foarte importantă la vârful coaliției și ne-am asumat un lucru riscant: hotărârea de a ne alătura alianței NATO, nu printr-o decizie a președintelui și a guvernului, ci printr-o decizie a Parlamentului. Am condus chiar eu acea ședință, având-l alături pe domnul Ion Diaconescu. În cele din

urmă, am obținut un vot zdrobitor. PSD-ul s-a abținut, iar Vadim Tudor a recunoscut că așa este, cămașa e mai aproape de corp decât haina. Impresia partenerilor occidentali, atunci când am anunțat rezultatul votului din Parlament, a fost excepțională. La 25 ianuarie 2000, România semna Parteneriatul Strategic consolidat cu Statele Unite ale Americii".

11. Domnița Ștefănescu, „11 ani din istoria României. Decembrie 1989-Decembrie 2000. O cronologie a evenimentelor", Editura Mașina de scris
12. Madeleine Albright, Memorii, „Doamna secretar de stat", editura RAO, 2004: „Cei de la CSN m-au sunat să-mi spună că rușii intraseră în Kosovo și că erau primiți triumfal de sârbii din Priștina. (...) Când am discutat cu Ivanov, a doua zi, mi-a spus că apăruse o mică „neînțelegere" legată de posibilitatea plecării trupelor. Rușii aveau să rămână la aeroportul Priștina și, dacă trupele NATO se desfășurau înainte de a se ajunge la un acord asupra rolului Rusiei, urmau să fie trimise și mai multe trupe, pentru a ocupa nordul provinciei Kosovo. Mi-am spus: ori visez, ori ăsta este cel mai groaznic film pe care l-am văzut vreodată. Într-o singură zi, am trecut de la celebrarea victoriei la un bis grotesc al Războiului Rece. Mă îngrijora și faptul că Ivanov nu mai știa ce se întâmpla în interiorul propriului guvern. Existase fără îndoială o ruptură între autoritatea civilă și cea militară, deși nimeni nu putea fi sigur de ceea ce Elțin autorizase sau nu. Potențialul pentru o acțiune periculoasă, mai ales din partea ofițerilor ruși, era extrem de ridicat. (...) Rușii pregătiseră șase avioane de marfă pentru a transporta mii de trupe, cu obiectivul de a întări micul contingent prezent la aeroportul din Priștina. Zborurile nu au avut niciodată loc, pentru că rușilor nu li s-a permis traversarea spațiului aerian al Ungariei, României și Bulgariei. În acel moment, una dintre aceste țări era aliată a NATO, iar celelalte două erau principalele candidate pentru aderare. Decizia lor de a se opune Moscovei valida strategia noastră de extindere a NATO, demonstra rolul important pe care statele central-europene îl puteau juca în consolidarea securității internaționale și a calmat o criză care ar fi putut cauza ceea ce nici Războiul Rece nu reușise – lupte directe între trupele NATO și cele ruse".
13. James Rosapepe, ambasador al SUA în România (1998-2001): „A fost un moment decisiv când președintele Constantinescu a spus că România nu va permite trupelor rusești să survoleze spațiul aerian românesc. Era o situație militară gravă, dacă trupele rusești ar fi ajuns acolo. Putea fi o situație foarte periculoasă, iar faptul că România, sub conducerea președintelui Constantinescu, și-a păstrat ferm poziția a transmis un mesaj foarte puternic că România e angajată în Parteneriatul Strategic cu Statele Unite, dar și că România dorește ca SUA să își asume angajamentul

față de România". Declarația se regăsește în filmul documentar „Drumul României spre NATO. Punctul de cotitură"

14. General Wesley K. Clark, Comandantul Forțelor NATO în Europa (1997-2000): „Mă aflu aici pentru a felicita România pentru tranziția de la fost membru al blocului comunist din Europa de Est la membru NATO cu drepturi depline. O tranziție care a întâmpinat vremuri critice la sfârșitul anilor 1990 – reforma forțelor armate, sprijinirea campaniei aeriene NATO în Kosovo și îndeosebi poziția fermă a României de a bloca survolul rusesc în 13 iunie 1999. A fost nevoie de mult curaj și ne-a dovedit tuturor ca România este vrednică și ar trebui să fie membru NATO. Țin să îl felicit pe Președintele Constantinescu și pe generalul Degeratu pentru asta". Declarația se regăsește în filmul documentar „Drumul României spre NATO. Punctul de cotitură". Interviul cu generalul Wesley Clark a fost facilitat de Mark Ellenbogen, subsecretar de stat la Departamentul Apărării în perioada războiului din Iugoslavia, astăzi președinte al Societății Praga și al Global Panel Foundation.

ROMÂNIA LA ÎNCEPUTUL UNUI SECOL NOU

Regimul Iliescu III: restaurația de catifea

Multe dintre proiectele importante ale administrației Constantinescu au fost aruncate la gunoi, dar, slavă Domnului, politica externă a rămas aceeași. Pașii făcuți spre aderarea la Alianța Nord-Atlantică și integrarea în Uniunea Europeană nu mai puteau fi ignorați. În războiul din Iugoslavia, România s-a comportat ca un membru de facto al NATO și a fost tratată ca atare. Negocierile de integrare în Uniunea Europeană începuseră după Summitul de la Helsinki, data în care România va fi inclusă în familia europeană era stabilită.

După investirea Guvernului Adrian Năstase, a început restaurația. În 2001, rând pe rând, „oamenii lui Constantinescu" au fost îndepărtați din funcții. Unii au fost trimiși la „munca de jos", alții au fost lăsați fără nicio sursă de venit.

Miron Mitrea anulează o finanțare de 40 de milioane de dolari, obținută de Emil Constantinescu

29 decembrie 2000

Nicolae Noica nu mai este ministrul Lucrărilor Publice și Amenajării Teritoriului și asta nu-l frustrează câtuși de puțin. Iese ca în fiecare dimineață să-și cumpere ziarele de la chioșcul din Piața Rosetti, la doar câteva minute distanță de apartamentul din Strada Spătarului, din clădirea cunoscută drept blocul Noica, construit în perioada interbelică de Paraschiv Noica. Cu o zi

înainte, Guvernul Adrian Năstase fusese învestit în Parlament, iar Miron Mitrea devenise ministrul lucrărilor publice, transporturilor și locuinței. MLPAT-ul condus de Nicolae Noica nu mai exista. Vânzătorul de ziare, același de ani de zile, se comportă familiar și-i spune cum vede el lucrurile. Recurge la o analogie legată de profesia fostului ministru: „Îi comand constructorului o casă, îmi toarnă fundația și un metru de zidărie și după asta, din păcate, se prăpădește. Ce să fac? Aduc un alt meșter. Și noul meșter îmi spune că ce s-a construit până acum e greșit și demolează totul".

Lipsa de continuitate îl supără pe Nicolae Noica. Guvernul Adrian Năstase nu mai putea, și dacă și-ar fi dorit, să schimbe orientarea spre NATO și Uniunea Europeană, dar putea să blocheze tot felul de proiecte și programe care nu-i conveneau. Finanțarea oferită de Fondul Kuweitian de Dezvoltare Economică pentru construirea de drumuri comunale a fost anulată. Cum au ajuns kuweitienii să aloce un credit de 40 de milioane de dolari pentru satele românești?

În octombrie 1999, în timpul vizitei de stat în Kuweit, Emil Constantinescu s-a bucurat de multă simpatie. O relație specială, creată ad-hoc, cu șeicul Jaber Al-Ahmad Al Jaber al Sabah a condus la oferta acestuia din urmă de a sprijini financiar reconstrucția României. Președintele i-a vorbit despre eforturile guvernului de a crea condiții normale de viață în satele românești, unde locuiesc peste 9 milioane de oameni. Deși detestă călătoriile cu avionul, la scurt timp după întoarcerea președintelui, Nicolae Noica a zburat în Kuweit pentru a stabili condițiile acordării ajutorului financiar promis. Ministrul Lucrărilor Publice și Amenajării Teritoriului a pregătit un studiu de fezabilitate pentru programul de construire a 1600 de kilometri de drumuri comunale și, pe baza acestuia, în octombrie 2000, Fondul Kuweitian de Dezvoltare Economică a acordat un credit de 40 de milioane de dolari, cu condiția stabilirii ferme a lucrărilor pentru controlul cheltuirii fondurilor. Miron Mitrea, noul ministru, nu a mai fost interesat de acest proiect și creditul kuweitian a fost anulat.[1]

Ministrul Apelor, Pădurilor și Protecției Mediului este aruncat sub o scară

La începutul lui 2001, când ajunge la locul său de muncă, Institutul de Cercetări și Amenajări Silvice, al cărui director fusese înainte de a deveni ministrul Apelor, Pădurilor și Protecției Mediului în guvernele CDR-USD-UDMR și unde se întorsese ca simplu cercetător după alegerile parlamentare de din 26 noiembrie 2000, Romică Tomescu află că a fost îndepărtat din sediul central. În următorii patru ani va lucra la un birou amenajat sub o scară, fără telefon și conexiune la internet. Ordinul venea de sus, sus de tot. Cu aproape un an și jumătate în urmă, vânătorul Adrian Năstase fusese foarte supărat pe el. N-a uitat și n-a iertat.

În guvernul Adrian Năstase, pădurile au intrat în custodia Ministerului Agriculturii și Alimentației, condus de Ilie Sârbu, și o nouă lege a reconstituirii dreptului de proprietate asupra pădurilor și terenurilor agricole a intrat în vigoare în iunie 2002.

La Ministerul Apelor și Protecției Mediului, multe din măsurile și programele inițiate de Romică Tomescu au fost anulate. Nu lăsau portițe care să facă loc speculațiilor profitabile.

16 septembrie 1999

Comunicatul de presă este preluat de toate cotidianele: „Adrian Năstase, vicepreședintele Camerei Deputaților și vicepreședintele PDSR, a demisionat din funcția de președinte al Asociației Generale a Vânătorilor și Pescarilor Sportivi (AGVPS) în semn de protest față de modul în care Ministerul Apelor, Pădurilor și Protecției Mediului abordează domeniul vânătorii. Prin ordonanța de urgență de modificare a Legii 103/96 privind vânătoarea, se aduc importante schimbări prin care organizațiile de vânătoare nu mai trebuie să fie afiliate la AGVPS, tarifele de alocare a fondurilor de vânătoare se stabilesc prin licitații, iar vânătoarea cu străinii se poate face nelimitat, dar contra cost. Adrian Năstase consideră că prin aceste modificări vor fi

înlăturați de la vânătoare cei mai mulți practicanți ai acestui sport din țara noastră."

Răspunsul ministerului incriminat subliniază apăsat: „Vânătorii care și-au plătit cotizația, conform statutului AGVPS, vor putea vâna în continuare pe terenurile organizațiilor la care sunt membri. În condițiile în care organizația de vânătoare pierde unul sau mai multe fonduri de vânătoare în urma licitațiilor, vânătoarea se va desfășura pe terenurile rămase acestor asociații. Termenul de licitare pentru alocarea fondurilor de vânătoare este de 6 luni, actul normativ care reglementează acest lucru intrând în vigoare la data de 14 septembrie".[2]

Cât de mult iubește Adrian Năstase vânătoarea? Cam de șase milioane de euro

10 martie 2008

Am văzut cu toții o asemenea scenă. Mama își întreabă copilul „Cât de mult mă iubești?", iar el îi răspunde întinzând larg brațele. „Doar atât?" Copilul râde și întinde brațele și mai mult. Ei bine, dacă cineva l-ar întreba pe Adrian Năstase cât de mult iubește vânătoarea, răspunsul ar fi cam de patru milioane de euro. Doar atât? Nu. S-ar putea ajunge până la șase milioane. Investigația *României libere*[3], publicată astăzi, dezvăluie că palatul în care a trăit Elena Lupescu a fost vândut, pe vremea guvernului condus de Adrian Năstase, Asociației Generale a Vânătorilor și Pescarilor Sportivi (AGVPS) la un preț de garsonieră.

„Clădirea, în suprafață desfășurată de 1 030 de metri pătrați, situată în plin centrul Bucureștiului, pe Calea Moșilor, și terenul aferent au fost vândute la incredibilul preț de 158 400 de dolari. Din această sumă, costul clădirii a reprezentat 54 400 de dolari. Restul banilor (adică 104 000 de dolari) au fost plătiți în contul unei suprafețe de teren de 650 metri pătrați, în timp ce o altă suprafață de 1 986 mp a fost cedată în folosință gratuită pe întreaga durată a existenței construcției. Experții imobiliari susțin că valoarea de piață a imobilului și a terenului este cuprinsă între 4 și 6 milioane de euro, iar prețul metrului pătrat

de teren în zonă bate spre 3 000 de euro. Afacerea a fost posibilă în condițiile în care premierul de atunci, Adrian Năstase, era președinte al AGVPS, calitate în care controla tot ce se întâmpla în domeniul vânătorii și pescuitului în România. Imobilul de pe Calea Moșilor nr. 128 era în patrimoniul RAAPPS și era închiriat de mai mulți ani de către AGVPS. Pentru ca palatul să poată fi înstrăinat, AGVPS ar fi trebuit să fie o organizație de utilitate publică, lucru care era rezolvat la vremea respectivă. Imediat ce a ajuns la conducerea guvernului, Adrian Năstase a inițiat o hotărâre de guvern (nr. 259 din februarie 2001) prin care AGVPS era declarată de utilitate publică. Câteva luni mai târziu, în iunie 2001, Adrian Năstase iniția Hotărârea de Guvern nr. 487 prin care se aproba vânzarea fără licitație a imobilului din Calea Moșilor către AGVPS. Contractul de vânzare-cumpărare dintre cele două părți a fost semnat repede, în 31 august 2001. Din partea RAPPS, contractul a fost semnat de directorul general Eugen Bejinariu și de directorul economic Emilia Șerban, iar din partea AGVPS de președintele executiv Neculai Șelaru și de directorul economic Petre Bălan".

Mesaje de pedepsire

În ultimul an al mandatului președintelui Emil Constantinescu, generalul Constantin Degeratu a fost consilier prezidențial pentru apărare și siguranță națională și a pregătit, împreună cu directorii serviciilor de informații, legile securității naționale. Din păcate, într-un electoral, aleșii aveau alte griji și securitatea națională a rămas nedezbătută. Nu numai atunci, și în legislaturile care au urmat.

Când Emil Constantinescu a predat însemnele puterii, Constantin Degeratu s-a întors la Ministerul Apărării Naționale, încadrat temporar în funcția de secretar general. Ostilitatea noului ministru, Ioan Mircea Pașcu, era vizibilă, dar n-a fost nicio surpriză, primise cu mult timp înainte mesaje de „pedepsire". S-a trezit pus pe liber printr-o Hotărâre de Guvern cu efect retroactiv, o măgărie juridică, dar n-a protestat. Știa de la început că va avea un preț de plătit pentru reformele pe care le inițiase în

Armata Română. După treizeci şi şase de ani de carieră militară a primit o pensie de 590 de lei, adică jumătate din pensia pe care o primea şoferul lui. Şi asta n-a fost tot. N-a reuşit să-şi găsească nimic de lucru în ţară, pentru că PDSR-ul de-atunci lansase nişte avertismente clare împotriva lui.

De lucru şi-a găsit doar în străinătate. Timp de trei ani a fost profesor la Garmisch-Partenkirchen, la Centrul European de Studii de Securitate. Hărţuielile la adresa lui au continuat şi atunci. Au existat tentative de implicare în fapte penale, dar nu s-a găsit nimic care să-l incrimeze. Au apărut şi nişte informări anonime, în care se spunea că ar fi fost colaborator al KGB-ului. Spre sfârşitul contractului din Austria, a primt oferte de la trei universităţi americane. Era sigur că va obţine un post în Statele Unite, îşi propusese să vină acasă, să lichideze tot şi apoi să plece.

Planurile i s-au schimbat după alegerile prezidenţiale din 2004, când un stat membru NATO i-a trimis un mesager la Bucureşti, care susţinea că ar fi bine să-i acorde sprijin noului preşedinte. Era o recomandare, nu o înţelegere politică. I-a cerut părerea preşedintelui Constantinescu, apropierea lor depăşise graniţele relaţiilor de colaborare, devenise o legătură sufletească, şi acesta l-a sfătuit să accepte oferta de a lucra în administraţia Băsescu. A acceptat, cu trei condiţii. În primul rînd, dorea să fie doar consilier de stat, ca să poată fi reactivat în Armată. Fusese trecut în rezervă în mod abuziv, cu o pensie foarte mică şi considera că merită o reparaţie. În al doilea rând, nu-şi dorea nicio angajare politică, tot ce putea oferi era o expertiză tehnică. A mai cerut, în al treilea rând, să i se permită să predea la o universitate. Traian Băsescu a fost de acord.

Loialitatea faţă de Emil Constantinescu l-a costat scump pe generalul Constantin Degeratu după alegerile din 2000, când Ion Iliescu a recâştigat puterea. Traian Băsescu nu i-a reproşat niciodată această loialitate. Pur şi simplu nu au discutat despre asta. Relaţia lor, strict instituţională, a devenit tot mai îndepărtată odată cu trecerea anilor. În schimb, relaţia cu preşedintele Emil Constantinescu continuă să fie la fel de apropiată.

Regimul Băsescu: Restaurarea restaurației

La „Taverna Sârbului“, înainte de vot

11 decembrie 2004

Ajun de alegeri prezidențiale. În turul al doilea, Adrian Năstase, prim-ministru și președinte PSD, se confruntă cu Traian Băsescu, Primarul General al Capitalei și candidatul Alianței D.A., formată din Partidul Național Liberal și Partidul Democrat. Campania electorală nu a fost lipsită de momente „tari“. Pe primul loc, la distanță mare de puncte față de următoarele clasate, anunțul retragerii lui Theodor Stolojan din cursa prezidențială și de la conducerea PNL, din 28 octombrie. Cu lacrimi în ochi, Băsescu vorbește despre un șantaj bine pus la punct și își asumă candidatura în locul lui Stolojan.[4]

„Regimul“ Năstase părea de neclintit, cu presa aservită prin cumpărarea masivă de reclame - excepția s-a numit *Evenimentul zilei,* condus atunci de Cornel Nistorescu -, dar, odată cu declanșarea operațiunii „Armaghedon“, a apărut o fisură. Bănuit a fi autorul raportului cu acest nume, care vorbea despre afacerile oneroase ale premierului, Mugur Ciuvică, în acel moment director executiv al Asociației pentru Educație Cetățenească (ASPEC), condusă de Emil Constantinescu, este arestat pe stradă, la 18 ianuarie 2002, sub acuzația de „instigare la răspândire de informații false“. Atunci s-a descoperit că telefonul

fostului preşedinte al României era ascultat de Seviciul Român de Informaţii.

Totul a pornit de la Cornel Nistorescu, care l-a sunat pe Emil Constantinescu acasă, pe telefonul fix, pentru a-i cere o declaraţie, dar acesta se afla în Bulgaria, la o conferinţă a Clubului Politic Balcanic. Convorbirea a fost ascultată, celebrul jurnalist a aflat şi a cerut să i se comunice ce bază legală există pentru monitorizarea apelurilor sale telefonice. I s-a răspuns că nu telefonul lui era cel ascultat, pus sub urmărire era telefonul lui Constantinescu. Când i s-au cerut lămuriri, Radu Timofte, directorul SRI, nu a negat. Răspunsul lui ar putea fi catalogat de jurnaliştii zilelor noastre drept halucinant: „În calitate de fost preşedinte al ţării, ar trebui să ştiţi mai bine regulile şi atribuţiile SRI".

Scandalul Armaghedon a fost imens. În timpul unei conferinţe de presă, la o întrebare cu acest subiect, Adrian Năstase şi-a pierdut cumpătul şi a lovit microfonul. Slăbiciunea l-a costat. Acela a fost, cel mai probabil, momentul în care Securitatea, cu reprezentanţii ei din toate zonele de putere ale statului, a ajuns la concluzia că trebuie să aibă propriul om la conducere. S-a orientat mai întâi spre Stolojan, „omul banilor Securităţii"[5], dar s-a văzut curând că şi el are slăbiciuni şi a fost înlocuit cu Băsescu. Mai antrenat, el putea face faţă unei preluări în forţă a puterii de către „sistem". A dovedit-o la confruntarea electorală televizată, cu glonţul lui de argint: „Măi, Adriane, ce blestem o fi pe poporul ăsta de a ajuns, până la urmă, să aleagă între doi foşti comunişti?" Punct ochit, punct lovit. Mâine mergem la vot, avem de ales între răul cel mare şi răul cel mic, şi simt că Traian Băsescu va câştiga.

Suntem la „Taverna Sârbului", dar nu trebuie să vă închipuiţi că aş fi un obişnuit al locului. Nu-i de buzunarul meu. Am un contract cu o asociaţie medicală, care şi-a dorit un recital al formaţiei Holograf la petrecerea privată din această seară, şi mă ocup de organizarea evenimentului. La ora 12 a venit echipa de sunet şi lumini, Traian Băsescu a apărut o oră mai târziu, însoţit de Cozmin Guşă şi Elena Udrea. S-au aşezat în jumătatea de restaurant care nu era rezervată pentru medici. La ora 16 au venit

membrii formației, pentru proba de sunet. Traian Băsescu era tot acolo. Am plecat după vreo oră și ne-am întors pe la nouă seara, pentru recital. Traian Băsescu era tot acolo. După ce s-a terminat recitalul Holograf, am plecat. Traian Băsescu a rămas.

Mi s-a părut nepotrivit ca un prezidențiabil să-și petreacă ziua dinaintea alegerilor, care îi vor schimba viața și le vor schimba și pe ale multora dintre noi, într-o cârciumă, fie ea și de lux, dar am ales răul mai mic. Cât de nepotrivit a fost, am înțeles, mult mai bine, cu toții, abia după zece ani. Emil Constantinescu a știut asta dintru început.

Parteneriat Strategic consolidat

15 ianuarie 2005–15 ianuarie 2010

Constantin Degeratu a lucrat în administrația Băsescu de la 15 ianuarie 2005 până la 15 ianaurie 2010. Misiunea lui a fost aceea de a creiona o nouă strategie de securitate națională. A durat cam un an până când proiectul a fost gata, dintr-o mulțime de cauze, inclusiv cele de bâlbâială legislativă, frecvente la noi.

A lucrat, de asemenea, la proiectele legate de Parteneriatul Strategic româno-american, stabilit în timpul președintelui Emil Constantinescu. Nu a participat la tratativele legate de bazele americane, însă a vegheat ca ele să se desfășoare cum trebuie, astfel încât România să-și atingă obiectivele.

În toți acești ani, în afara modului cum a fost tratată Armata, nu l-a interesat deloc dezbaterea politică. Iar Armata Română a intrat într-un cont de umbră și pe o pantă destul de periculoasă. Schimbarea statutului cadrelor militare disponibilizate și pensionate i s-a părut înfiorătoare. Nimeni nu mai dăduse o lovitură atât de urâtă Armatei Române, cum a fost cea dată de Guvernul Boc, și președintele Traian Băsescu a permis o asemenea situație.

Poate că ar fi fost mai bine să plece de la Palatul Cotroceni mai demult, dar a încercat să mențină ce se mai putea menține. Nu i se întâmplă să nu-și ducă misiunile până la capăt.

Intelectualii lui Băsescu

În atmosfera relaxată a unei cafenele din Occident, un distins intelectual român, retras în străinătate, este interesat să afle mai multe despre un subiect la modă, intelectualii lui Băsescu. Când a încercat să afle părerea președintelui Emil Constantinescu despre „trădarea intelectualilor", acesta i-a răspuns surprinzător că, de fapt, intelectualii nu l-au trădat niciodată. Poate unii s-au trădat pe ei înșiși, trădându-și idealurile pe care le slujiseră în ultimul deceniu al secolului XX.

Sunt lucruri pe care le-a înțeles în timpul mandatului său și cu care s-a împăcat, dar sunt și lucruri a căror revelație a avut-o recent, la cincisprezece ani de la producerea lor, după terminarea mandatelor lui Traian Băsescu. Și-a dat seama că cei douăzeci și șase de ani, curând douăzeci și șapte, scurși de la „momentul zero" pot fi împărțiți în trei etape. În primii șapte ani, Iliescu a venit la conducere cu un mic grup de intelectuali declarați de stânga, iar ceilalți, cei din Piața Universității, au fost excluși practic din pozițiile oficiale. După alegerea sa ca președinte, intelectualilor „de dreapta" li s-au deschis toate căile. Mulți din elita intelectuală s-au angajat cu toate forțele în schimbarea pe care o doriseră și au pus competența lor în slujba României. Din păcate, numele lor sunt mai puțin cunoscute azi.

A existat și un mic grup de intelectuali „umaniști" care aveau așteptări personale, poate justificate. Ele se refereau mai ales la conducerea unor instituții culturale prestigioase. Institutul Cultural Român era dorit de mulți și au venit să-i ceară schimbarea lui Augustin Buzura. A spus nu, chiar dacă Buzura fusese numit de Iliescu și nu îl cunoscuse niciodată personal. Îi citise cărțile și, indiferent de insinuările unora, l-a considerat mereu un mare romancier. Al doilea post disputat era cel de ambasador UNESCO, la Paris. A spus nu, încă o dată. În prima lună ca rector al Universității din București, în 1992, îl cunoscuse pe Frederico Mayor Zaragoza, căruia îi oferise și titlul de Doctor Honoris Causa, iar secretarul general al UNESCO i-a povestit

câțiva ani mai târziu ce persoană fermecătoare este ambasadorul României, Dan Hăulică. Nu îl cunoscuse personal nici pe el, dar auzind cât de apreciat este a decis să îl mențină în funcție, chiar dacă fusese numit de Ion Iliescu. Al treilea loc-cheie, râvnit asiduu de intelectualitatea românească, era cel de președinte al Academiei Române. Mandatul lui V.N. Constantinescu se încheia în 1998. Președintele îl cunoștea bine, erau prieteni, participaseră împreună, încă din 1990, la multe conferințe internaționale, și i-a propus postul de ambasador în Belgia. Avea nevoie acolo, unde sunt sediile Uniunii Europene și Alianței Nord-Atlantice, de o personalitate de mare prestigiu, nu de cineva care să organizeze vizite. Începând cu 1992, îi cunoscuse pe toți premierii belgieni, le cunoscuse familiile, luaseră masa împreună, nu avea nicio problemă din acest punct de vedere. La Bruxelles nu trebuia rezolvată nicio problemă politică, dar era în joc imaginea României. În alegerile de la Academie, președintele României nu a intervenit absolut deloc, nu a încercat să tragă sfori. Câștigătorul a fost Eugen Simion, un susținător declarat al lui Iliescu. Emil Constantinescu nu a intervenit nici atunci când, renunțând la președinția Consiliului Național al Rectorilor, putea să aranjeze cine să îi urmeze. Personal, și-ar fi dorit ca Andrei Marga să câștige, dar a câștigat Sergiu Chiriacescu, senator PSD, singurul candidat care nu era din zona CDR, dar un om bine pregătit din punct de vedere profesional.

În 2015, Emil Constantinescu a realizat că această mică parte din intelectualii care l-au susținut nu avea cum să câștige funcțiile vizate. Nu s-au prezentat la concursuri pentru că nu acceptau ideea că ar putea pierde în fața altcuiva. I-a fost greu să-i înțeleagă, pentru că abordarea lui a fost diferită. A dat examene toată viața și a participat la concursuri publice pentru ocuparea diverselor funcțiilor pe care le-a avut înaintea alegerilor din noiembrie 1996. De fiecare dată și-a asumat din start și eventuale eșecuri. Când Traian Băsescu a devenit președinte, acest grup a trecut în tabăra acestuia pentru că deviza era acum, în loc de „Și voi", „Numai voi!" Oare nu cumva „intelectualii lui Băsescu" l-au

admirat pentru că el le făcea duşmanilor lor ceea ce ei înşişi le-ar fi făcut, dacă nu le-ar fi lipsit curajul?

NOTE

1. „Reforma şi lucrările publice în România ultimilor ani (1997-2000)", Editura Universalia, 2000
2. Luminiţa Moroianu, *Ziua*, 16 septembrie 1999: „Adrian Năstase a demisionat din funcţia de preşedinte al AGVPS"
3. Dorin Timonea, *România liberă*, 10 martie 2008: „Palatul Elenei Lupescu, vândut la preţ de mansardă"
4. Declaraţia lui Traian Băsescu este preluată din *Jurnalul Naţional*: „Are nevoie să scape de presiunile extraordinare care se făceau asupra lui. I se pregăteau ieşiri pe prima pagină. I se pregătea dosarul Megapower, scoaterea fişelor de la nu ştiu ce sanatoriu din Predeal de acum 20 de ani să fie puse prin grija PSD pe prima pagină a ziarelor. Acest lucru i-a agravat starea de sănătate. Nu putea să fie un candidat de forţă când era terorizat de tot soiul de binevoitori care îl ameninţau că îi scot dosare. Eu m-am obişnuit să fiu pe prima pagină. El nu era dispus să suporte astfel de mârşăvii. Lucruri neadevărate se pregăteau a fi transformate în mari bombe de presă".
5. www.b1.ro, „Lista Fantomelor Securităţii: Theodor Stolojan, stăpânul conturilor Securităţii. Acesta îi raporta direct lui Ceauşescu", 1 septembrie 2015

AVATARURILE UNUI SIMBOL

Piața Universității

O piață pustie

10 decembrie 2000

Piața Universității e pustie, nu e nimic de sărbătorit. Ion Iliescu se întoarce la Cotroceni, după victoria în fața lui Corneliu Vadim Tudor. Între turul întâi și turul al doilea al alegerilor prezidențiale, „vechii ocupanți" ai Pieței au trăit o adevărată dramă, care mi-a fost străină. „Vechii ocupanți". Termenul e generic, mă refer la cei care au fost prezenți în Piața Universității, zi de zi sau aproape, în cele 53 de zile ale mitingului maraton din aprilie–iunie 1990, și la toți cei care, răspândiți pe cei 237 000 de kilometri pătrați ai României, au împărtășit aceleași idei și aceeași stare de spirit. Este într-adevăr greu de suportat, chiar răvășitor, să o auzi pe Doina Cornea declarând public că îl va vota pe Ion Iliescu, „răul mic" în fața răului incomparabil mai mare reprezentat de Vadim. Am considerat întotdeauna că „tribunul" reprezintă tot ce are mai abject acest popor. Ar fi avut, cu siguranță, un număr mult mai mic de adepți, dacă un formidabil simț al umorului, în fața căruia românul este victimă sigură, nu i-ar fi netezit calea spre succes.

Anii cu mențiunea „ziarist" din cartea mea de muncă sunt legați de revista *Tinerama,* condusă de „jidanul" Max Bănuș, „trădătorul de țară" de la Europa Liberă, pe care Vadim îl ataca număr de număr în revista lui securistică *România Mare.* Alături de el, și pe noi, redacția, ori de câte ori vreun articol îi atrăgea atenția. Am fost victimă în câteva rânduri. Ca atunci când am

scris despre Cenaclul Flacăra, nu oază de libertate, cum a fost perceput, ci instrument perfid de glorie personală pentru Adrian Păunescu şi propagandă pentru Comitetul Central al Uniunii Tineretului Comunist, pe care artiştii adevăraţi l-au părăsit când şi-au dat seama despre ce este vorba. Epitetele cu care am fost „gratulaţi", Max Bănuş, colegii mei şi cu mine, nu sunt de reprodus, dar merită povestit că râdeam de fiecare dată când le citeam, de parcă n-ar fi fost vorba despre noi. Era o „poveste bună". Da, Vadim are acest talent. Dar Vadim este şi un fanfaron, laş ca orice fanfaron. Dacă nu te laşi intimidat, dacă reacţionezi, dă înapoi. Unii dintre cei atacaţi de el atât de mârşav la începutul anilor '90, nume sonore precum Ana Blandiana sau Laurenţiu Ulici, l-au acţionat în judecată şi, împreună cu Şerban Comănescu, am scris despre procese. Un cover-story apărut în decembrie 1993, cu o copertă obraznică: o fotografie a lui Vadim trucată, în care apărea în zeghe, unde i-ar fi fost şi locul, dacă Ion Iliescu nu ar fi adus România Mare la guvernare, în „Patrulaterul roşu", alături de PDSR, PUNR şi PSM. Nu mă sfiesc să recunosc că n-am dormit deloc în noaptea dinaintea apariţiei acelui număr al revistei *Tinerama* gândindu-mă la posibilele „răspunsuri" şi nici să spun că am fost primul cumpărător al următorului număr din *România Mare*. Însă Vadim a tăcut. O reacţie din partea lui ar fi fost urmată de o reacţie din partea noastră. Pe termen lung, n-ar fi avut cum să câştige. Tot ce scrisesem noi era adevărat şi putea fi probat în orice moment. M-am gândit la toate astea după exit-pollurile din 26 noiembrie, primul tur al prezidenţialelor, şi am hotărât că nu voi vota în turul al doilea. N-am trăit nicio dramă până pe 10 decembrie 2000, asemenea „vechilor ocupanţi" ai Pieţei Universităţii. Am fost sigură că Ion Iliescu va câştiga şi fără votul meu, nu m-am simţit obligată să aleg între „răul mic" şi răul incomparabil mai mare.

Pare cam arogantă această siguranţă? Sper că nu. M-ar durea ca lucrurile să fie percepute astfel. Eu vorbesc despre încredere. O imensă încredere în acest popor, care intuieşte corect momentele cruciale şi „simte" istoria. Chiar dacă un personaj de tipul lui

Vadim stârneşte simpatie unora, mulţi, el nu poate fi niciodată preşedinte. Românii nu au aruncat niciodată în derizoriu această funcţie. Nu până la capăt.

***

Nu m-am numărat nici printre cei derutaţi de renunţarea lui Emil Constantinescu de a candida pentru un al doilea mandat prezidenţial. Am fost sigură că „preşedintele meu" a cântărit bine lucrurile şi alegerea pe care a făcut-o a avut temeiuri foarte adânci. M-a umplut mereu de admiraţie capacitatea lui de a vedea viitorul, extinsă pe multe zeci de ani înainte. Discursul în care şi-a anunţat această decizie, recitit cu ochii de-acum şi experienţa tuturor întâmplărilor din răstimp, probează această capacitate.

Afirmaţia „m-a învins Securitatea", lansată şi speculată abil de-a lungul anilor, atât de perfid, încât au ajuns să o creadă şi unii dintre cei care l-au cunoscut pe Emil Constantinescu şi au lucrat alături de el, n-a fost rostită niciodată. Cine pe cine a învins, de fapt? Ne-am pus această întrebare? Răspunsul ar fi fost la îndemână. România este astăzi parte din NATO şi Uniunea Europeană, nicidecum într-o zonă gri sau în siajul Moscovei – unde încearcă să ne readucă unele figuri publice ale zilelor noastre –, şi astea au fost obiectivele de căpătâi ale administraţiei Constantinescu. Asta a câştigat el pentru noi. Rezultatele au venit mai târziu, dar trenul românesc a ajuns pe linia care trebuie datorită lui. Piedicile au fost nenumărate şi despre ele am povestit deja.

17 iulie 2000, Palatul Cotroceni

„Ziua unei uriaşe surprize". La ora 19 şi 25 de minute, Emil Constantinescu anunţă, într-un mesaj către naţiune, că nu va candida la alegerile din noiembrie pentru un nou mandat prezidenţial. Deşi a fost preluat de toate televiziunile şi publicat în toate ziarele, ulterior a fost şters sau dat uitării şi înlocuit cu o minciună: Constantinescu învins de Securitate. Ticu Alexe a păstrat versiunea originală înregistrată de el la Cotroceni şi a mai

regăsit-o, cu greu, în arhiva unor televiziuni. A pus înregistrarea pe YouTube[1]. Transcrierea integrală a fost publicată în 2004.

„Mă adresez astăzi dumneavoastră, cetăţeni ai României, pentru a va aduce la cunoştintă decizia mea de a nu candida pentru un nou mandat de preşedinte al României în alegerile din noiembrie 2000. Sunt dator să vă fac cunoscute argumentele care m-au determinat să iau această decizie.

În urmă cu patru ani, am promis cetăţenilor României că voi lupta împotriva corupţiei şi a hoţiei. Când am început această campanie, am descoperit că în România se crease un sistem mafiot în care caracatiţa firmelor-paravan era beneficiara unui sprijin de înalt nivel din instituţii de stat. Aşa au fost posibile devalizarea băncilor, distrugerea flotei, pagubele imense produse de mafia petrolului sau a îngrăşămintelor chimice, creşterea neîngrădită a corupţiei. Neangajându-mă în campania electorală, voi putea continua imparţial şi ferm lupta cu cei ce fură sau înşală, până în ultima zi a mandatului de preşedinte al României, indiferent că printre vinovaţi sunt foşti sau actuali parlamentari, participanţi la guvernare, magistraţi sau reprezentanţi ai altor înalte instituţii publice. Aşa cum am spus şi cum am procedat şi până acum, nu accept niciun fel de intervenţii şi niciun fel de presiuni din partea vreunei persoane sau a vreunui grup de interes.

Am considerat şi consider că, în România, marea majoritate a oamenilor sunt cinstiţi şi corecţi. Am intrat în politică pentru a-i reprezenta pe aceşti oameni. M-am străduit să lupt, în numele lor, cu minciuna, înşelăciunea şi jaful care ne-au sărăcit ţara. Ca simplu cetăţean, mă va interesa în continuare în ce ţară voi trăi eu, copiii mei, prietenii şi toţi semenii mei. Vă rog ca, în această seară, să privim fiecare în sufletul şi cugetul nostru. Şi să răspundem fiecare la întrebarea: „Doresc să trăiesc într-o lume a hoţiei şi a minciunii, sau într-o ţară a cinstei şi a adevărului?" V-aş fi recunoscător dacă mi-aţi putea transmite răspunsul dumneavoastră la această întrebare. Răspunsul meu îl cunoaşteţi.

Hotărârea mea de a nu participa la alegeri pentru un nou mandat nu trebuie asociată cu evitarea răspunderilor ce îmi

revin, ci, dimpotrivă, cu hotărârea de a mă dedica cu şi mai multă energie îndeplinirii până la capăt a sarcinilor actualului mandat.

Al treilea motiv pentru care renunţ să candidez este degradarea competiţiei politice, transformată într-o luptă oarbă pentru interese personale sau de grup. Trăim o vreme a oamenilor care vând şi cumpără principii, ideologii, locuri în Parlament şi Guvern, folosind minciuna, şantajul, vulgaritatea, manipularea prin orice metode. În această lume nu am ce căuta. Nu vreau să particip la tranzacţii şi manipulări de niciun fel. Nu vreau să fiu implicat în sciziunea unor partide şi în diferite jocuri de culise.

În alegerile din 1992 şi 1996, niciun grup financiar românesc sau străin nu mi-a acordat sprijin, considerându-se că nu am nicio şansă, nici în cursa prezidenţială şi nici pentru coagularea unor forţe politice care să preia guvernarea. Aceasta mi-a permis să nu am niciun fel de obligaţii care să-mi influenţeze deciziile. Nu vreau nici acum să-mi creez obligaţii sau servituţi. Prea mulţi văd funcţiile politice doar ca aducătoare de putere şi de avere. Am încercat prin comportarea mea să infirm această opinie, dar nu cred că am reuşit. Iată de ce cred că se simte nevoia unui gest care să ne elibereze de această prejudecată. Sper că, prin acest precedent, oamenii cinstiţi şi de valoare vor fi mai motivaţi să candideze, iar electoratul va avea mai multă încredere în posibilitatea de a alege oameni valoroşi şi corecţi.

În încheiere, pentru a evita orice neînţelegere, vreau să declar că nu voi candida pentru a ocupa un loc în Parlament, nici acum şi nici vreodată de acum înainte. Nu am nevoie să mă protejez în spatele unei imunităţi parlamentare. De asemenea, vreau să precizez că nu voi accepta să conduc niciun partid politic existent sau care s-ar forma în viitor. Voi continua să-mi slujesc cu devotament patria şi voi fi gata s-o fac ori de câte ori va fi nevoie ca interesele poporului român să fie apărate, în ţară sau în străinătate.

Cred cu fermitate că îţi poţi sluji ţara şi ca preşedinte, şi ca simplu cetăţean, şi sper că astfel voi da încredere şi altora că pot lucra după puterile lor pentru binele ţării. N-aş vrea să se

înţeleagă această renunţare la a candida pentru un nou mandat ca o nemulţumire a mea faţă de cei care m-au ales, faţă de cei care m-au susţinut sau faţă de cei pe care i-am reprezentat. Le mulţumesc tuturor pentru că mi-au dăruit imensul privilegiu de a-mi sluji ţara în cea mai înaltă demnitate a statului.

Mandatul meu, desfăşurat în momente de mare cumpănă ale istoriei României şi Europei, a avut reuşite şi nereuşite. Istoria şi oamenii le vor judeca. Am făcut greşeli personale pe care mi le recunosc. Am crezut că pot face pentru oameni mai mult decât mi-au permis prerogativele prezidenţiale. Am făcut promisiuni şi în numele unor oameni politici care apoi n-au înţeles să le respecte şi de multe ori nici să se respecte pe ei înşişi. Am avut multă încredere în oameni care apoi au dovedit că nu o meritau. Într-o societate în care fiecare vorbeşte doar despre greşelile celorlalţi, înţeleg să-mi asum răspunderea pentru toate aceste lucruri. Mai presus de toate, sunt profund afectat de suferinţele pe care schimbările necesare le-au adus celor mai nevoiaşi. Cer iertare tuturor celor care au sperat că vor trăi mai bine, dar suferinţele lor au continuat.

Am câştigat încrederea Europei şi a lumii. Cu greu, nu definitiv, cu rezerve, dar am câştigat-o. Avem acum de câştigat încrederea în noi înşine; în ceea ce am reuşit, cu atâtea sacrificii, să facem până acum; în ceea ce vom putea face, împreună, în viitor".[2]

***

Gestul preşedintelui Constantinescu a fost îndelung dezbătut în zilele ce au urmat şi stârneşte chiar şi astăzi discuţii aprinse. Unii au exultat considerând că este vorba de recunoşterea unui eşec în domeniul politicii interne, alţii l-au condamnat, alţii i-au apreciat demnitatea, onoarea, moralitatea şi curajul. Însă, indiferent de impresiile personale, toată lumea a fost de acord că reprezintă un gest unic în istoria României. Nimeni nu mai renunţase de bunăvoie la lupta pentru putere până în acea zi.

În mass-media internaționale – France Presse, BBC, CNN, AFP, International Herald Tribune, Financial Times, Euronews, Associated Press – a apărut imediat temerea că revenirea lui Ion Iliescu la putere ar putea însemna încetinirea ritmului reformelor necesare integrării țării în structurile euroatlantice.[3] Comentariile presei străine sunt aproape identice după primul tur. În timp ce lupta pentru președinție se dă între un „ex-comunist și un ultranaționalist", câștigarea alegerilor parlamentare de către PDSR ar putea duce la stagnarea reformelor și la reducerea șanselor de integrare a țării în NATO și Uniunea Europeană. The *New York Times* afirmă că electoratul din România ar trebui să fie avertizat de țările vecine și de Europa Occidentală că România va fi din nou izolată economic și politic, dacă Vadim Tudor va deveni președintele țării.

În seara de 10 decembrie 2000, când Ion Iliescu redevenea președintele României, după precizarea că „fiecare națiune are liderii pe care-i merită" cotidianul britanic *The Independent* menționa: „Duminică, România și-a ales noul președinte în persoana lui Ion Iliescu, un aparatcik comunist care a condus revoluția din 1989 împotriva lui Nicolae Ceaușescu și apoi a condus țara pe durata a șase ani de stagnare economică".[4] Lumea occidentală spera, totuși, că Ion Iliescu și PDSR vor respecta angajamentele asumate de Emil Constantinescu și vor continua calea reformelor democratice care să facă posibilă aderarea României la structurile euroatlantice.

În Piața Universității nu era nimic de sărbătorit.

Piața furată

Atunci nu mi-am dat seama, dar astăzi pot spune că Piața Universității a fost furată. Ion Iliescu ne-a furat Revoluția, Traian Băsescu ne-a furat Piața. N-a avut niciodată nimic în comun cu spiritul acelui loc, dar în 2005 ne-am lăsat păcăliți. Proaspăt câștigător al alegerilor prezidențiale, Traian Băsescu destupă o sticlă de șampanie la cumpăna dintre ani în fața zidurilor împroșcate cu sângele celor care, cu cincisprezece ani în urmă, își

dăduseră viaţa pentru adevăr şi dreptate, şi noi ne-am bucurat ca proştii. Gestul nu a avut nimic din spontaneitatea şi frumuseţea celor care se adunau în Piaţa Universităţii în 1994, după victoriile echipei naţionale la Campionatul mondial de fotbal din Statele Unite şi scandau „Hagi, preşedinte!", dimpotrivă, a fost calculat şi cinic. Unii s-au mai lăsat păcăliţi şi în 2007, când Băsescu a sărbătorit tot în Piaţa Universităţii reîntoarcerea la Palatul Cotroceni, după prima lui suspendare din funcţie. Reuşise să ne dezbine pe cei care altădată, în timpul mitingului-maraton din 1990, respiram la fel.

Aceeaşi piaţă, un alt „Jos!"

ianuarie 2012

Piaţa Universităţii îşi ia revanşa. Locul acesta, atins de sacralitatea jertfelor din decembrie 1989, nu putea îndura la nesfârşit minciuna şi impostura. Cheamă oamenii, îi îndeamnă să se unească şi să ia atitudine. Şi oamenii vin, chiar dacă temperatura de afară, de aproape minus douăzeci de grade, le abureşte respiraţia. Motivul aparent al protestelor este susţinerea medicului Raed Arafat, pe care Traian Băsescu şi-a propus să-l „termine", în direct şi la oră de maximă audienţă. Intervenţia lui telefonică la un talk-show de televiziune se dovedeşte nefericită, audienţa se revoltă şi efectul se propagă. Dar cauzele care i-a scos pe oameni în Piaţă sunt mult mai adânci, deşi incoerent formulate.

Componenţa Pieţei e şi ea „aburită". Lupta pentru democraţie de la începutul anilor '90 se amestecă cu revendicările sociale, anarhia şi violenţa gratuită a ultraşilor echipelor de fotbal. Ca de obicei, manipulatori de toate felurile, purtătorii de interese ignobile, aruncă seminţele lor otrăvite. Şi tot ca de obicei, „spiritul bun" al locului le împiedică să încolţească. Însă ce-i uneşte pe toţi aceşti oameni este strigătul „Jos, Băsescu!" Şi va conduce, în cele din urmă, la demisia Guvernului Boc. Băsescu a rezistat atunci, a rezistat şi în anii următori, rezistă şi acum. Dar, oricât s-ar

împotrivi, sfârşitul lui politic se apropie. „Toamna patriarhului" a început în ianuarie 2012.

Ecologizarea pieţei

septembrie 2013

Prietena mea Melania îmi spune că a găsit în cutia poştală un plic de la Jandarmerie. Răvaşul din interior conţine o amendă de 500 de lei pentru participarea la un miting neautorizat. Era gata să o plătească, aprobă fermitatea cu care fiica ei îşi susţine opiniile, dar Ioana a oprit-o. Nu aşa se procedează, primul pas este să conteşti amenda şi chiar asta au făcut, ea şi prietenii ei, la care au ajuns plicuri similare. Râd cu poftă. Bravo, copii!

Întâmplarea mi-a stârnit curiozitatea, mă duc şi eu în Piaţa Universităţii, în următoarea duminică de proteste împotriva exploatării miniere de la Roşia Montana. Nu zic nu, e frumos. E frumos să vezi atâţia tineri, creativi şi hotărâţi, reuniţi în jurul unei idei generoase. E frumos şi e altfel. Pragmatici, copiii noştri reacţionează mai puţin la idealuri şi mai mult la lucrurile care ţin de calitatea existenţei lor cotidiene. Simt că e mitingul lor, nu şi mitingul meu. Bravo, copii! Luptaţi pentru viaţa pe care vi-o doriţi!

Oameni noi. Vremuri noi?

16 noiembrie 2014

Altă campanie electorală înverşunată, alte alegeri prezidenţiale, alt preşedinte. Klaus Iohannis a venit în Piaţa Universităţii, a strâns câteva mâini şi a plecat.

În ultimii paisprezece ani, albul n-a mai fost chiar alb şi nici negrul chiar negru, majoritatea a privit confruntarea electorală oarecum blazată şi aşa ar fi rămas până la sfârşit, dacă umilirea tâmpă a diasporei la primul tur de scrutin nu ar fi încins spiritele. N-a fost vorba numai de incompetenţă şi cine ştie ce manevre oculte, Victor Ponta a pierdut alegerile din cauza dispreţului profund faţă de electorat al echipei sale, exprimat

prin „pufoşeniile“ de pe facebook ale consilierului Mirel Palada. A pierdut alegerile pentru că promitea să fie liderul reformator al stângii româneşti, pătată de urmele de sânge ale celor morţi după 22 decembrie 1989 şi ale mineriadelor din iunie 1990 şi septembrie 1991, şi n-a fost. Istoria PSD-ului de astăzi a început prost şi va continua aşa, dacă nu va avea curajul de a ispăşi „păcatul originar“. Şi nici dreapta românească nu va ieşi din băltirea ei, dacă nu va onora cum se cuvine „sacrificiul fondator“.

Rebelii de ieri, rebelii de azi

4 noiembrie 2015

Oamenii s-au adunat din nou în Piaţa Universităţii, au cerut demisia guvernului şi au câştigat. Victor Ponta şi-a prezentat demisia acum câteva minute. Sunt la Buşteni şi aici e neobişnuit de cald pentru o zi de noiembrie. Îmi beau cafeaua în curte, pe locul meu preferat, o buturugă rămasă dintr-un zarzăr plantat în anul naşterii mele. De atâta linişte, timpul pare şi el încremenit. Cei trei motănei pripăşiţi astă-vară în ograda noastră şubrezită, pe care nu m-a lăsat sufletul să-i alung, se joacă fără nici cel mai mic zgomot cu frunzele moarte, purtate de colo-colo de vânticelul mângâietor. Parcă l-aş cita pe Anatole France şi mi-ar fi venit să râd dacă n-aş fi resimţit atât de puternic tragedia din clubul Colectiv. Atâta linişte şi atâta tristeţe....Ieri-dimineaţă a mai murit o tânără de douăzeci şi opt de ani după incendiul devastator din Colectiv. Încă nu are nume şi chip, jurnaliştii n-au apucat să se informeze şi să-i spună povestea. Este a treizeci şi doua victimă şi medicii au anunţat că vor mai fi şi altele. Câteva zeci de tineri se zbat în continuare între viaţă şi moarte. Nu ştiu numărul lor, dar, oricum, mă feresc, atât cât se poate, de numere. Ei nu sunt numere, sunt oameni liberi. Oameni liberi, cu nume şi chipuri. Cu emoţii şi visuri. Cu o poveste a lor. Alta decât a mea, pentru că ei sunt născuţi după revoluţia confiscată din 1989, după mineriadele din iunie 1990 şi septembrie 1991. Unii dintre ei, chiar şi după lovitura de stat din ianuarie 1999, când

minerii s-au dovedit, din nou, o primitivă „masă de manevră" la îndemâna partidelor lui Ion Iliescu și Corneliu Vadim Tudor.

Vineri nu deschisesem televizorul deloc, iar sâmbătă am făcut asta abia spre prânz. Telefoanele au fost și ele închise. Mama avusese o „criză", așa le numesc eu, neștiind care este denumirea exactă sau dacă există o denumire exactă pentru momentele în care Alzheimerul pune stăpânire pe ea în totalitate. Se calmase spre zori și știam că întreaga zi va dormi liniștită. Se anunța o zi de „libertate" pentru mine și-mi propusesem să profit de ea dormind și eu cât mai mult. Până la tragedie, dacă m-ar fi întrebat cineva care este cea mai puternică amintire pe care o am despre anul 2015 aș fi răspuns: Mi-a fost frig și mi-a fost somn. M-am abținut să-mi sun cunoscuții „rockeri" ca să aflu dacă mai sunt în viață sau nu. Mi s-a părut oarecum deplasat, așa că am ținut televizorul deschis și laptopul conectat la Facebook. Nu cunoșteam personal pe niciunul dintre cei care au murit vineri, 30 octombrie, în clubul Colectiv, dar simt că, de fapt, i-am cunoscut pe toți.

La începutul anilor '90, noi, „rockerii" eram mulți, acum suntem din ce în ce mai puțini. Ne vedem la concerte cam aceiași și, chiar dacă nu ne cunoaștem numele, ne reținem chipurile. E firesc și nu e. Cei mai mulți „rockeri" din generația mea au obosit și nu ai cum să te superi pe ei. Au ieșit în stradă în 21 decembrie, și-au strigat crezurile în Piața Universității timp de 53 de zile, au fost prezenți la toate mitingurile și marșurile care au condus la înlăturarea puterii neocomuniste în 1996. Și apoi au capitulat. Nu s-au putut împotrivi nevoii la modă de a urca cât mai sus în ierarhia socială, au devenit dispuși la compromisuri și le-au făcut. Pentru copii, pentru facturile ce trebuiau plătite, pentru părinții în întreținere, din ce în ce mai neputincioși, pentru o mașină, o vacanță în străinătate, o casă la țară. Pentru ei înșiși, îngroziți de părul din ce în ce mai rar, de kilogramele din ce în ce mai multe, de oasele care începeau să doară. Da, e de înțeles.

Sau, cine știe? Poate mi s-a părut mie că noi, „rockerii", grup social predominant în exprimarea nevoii de schimbare, am fost mulți la începutul anilor '90 și, de fapt, n-a fost chiar așa.

Wikipedia îmi reaminteşte că CDR a câştigat alegerile cu puţin peste 30% din voturi şi că, fără alianţa cu PD-ul lui Petre Roman, aripa reformatoare a FSN, nu ar fi putut guverna. Este adevărat că n-am câştigat tot ce ne-am propus prin atitudinea noastră civică, dar mandatul prezidenţial al lui Emil Constantinescu, cel căruia i-am oferit votul nostru, a asigurat securitatea naţională a României pentru secolul XXI.

Am ascultat şi am citit multe poveşti înălţătoare în aceste ultime zile, despre oameni care pot fi socotiţi adevăraţi eroi, dar şi multe prostii. Unele dintre ele revoltătoare. Mihai Laurenţiu Gâtlan este unul dintre martirii revoluţiei din decembrie 1989. Pe lespedea din Cimitirul Eroilor este înscrisă vârsta pe care o avea când a fost ucis – 19 ani – şi meseria: rocker. A fost lovit pe bulevardul Magheru de un camion intrat intenţionat în grupul de manifestanţi care cereau „Libertate!“ şi apoi împuşcat. N-am auzit pe nimeni spunând că îşi merita soarta, aşa cum s-a spus, în aceste zile, despre tinerii care au murit în clubul Colectiv pentru că ascultau o muzică „satanică“. În ochii majorităţii, rockerii revoluţiei erau doar nişte „rebeli fără minte“ însă lor le datorăm multe din „câştigurile“ vieţii noastre de zi cu zi. Inclusiv numărul mare de televiziuni care promovează nonvaloarea şi adevărata subcultură. Poate că, în urma tragediei de la Colectiv, „rebeli“ precum Claudiu Petre sau Adrian Rugină ne vor determina să ducem până la capăt schimbările începute acum douăzeci şi şase de ani de „rebeli“ precum Mihai Gâtlan.

Rockerii au îngroşat rândurile opoziţiei democratice la începutul anilor '90 şi au susţinut cu tărie mesajul politic al candidatului Convenţiei Democratice la alegerile prezidenţiale din 1992 şi 1996. Ştiu asta foarte bine, pentru că am organizat concertele electorale ale campaniei prezidenţiale Emil Constantinescu în 1996. N-aş fi reuşit fără implicarea impresarului de legendă Aurel Mitran.

13 noiembrie 1996

La concertul de la Sala Sporturilor s-ar fi putut produce un dezastru de proporții similare cu incendiul din clubul Colectiv și gândul ăsta nu-mi dă pace. N-aș fi putut trăi cu atâtea morți pe conștiință.

Ce se întâmpla era grozav. Totul a fost organizat într-o singură săptămână și mii de tineri veneau la concerte pentru a scanda „Emil, președinte!" Clujul era penultimul oraș din caravana electorală rock, edilul Gheorghe Funar, președinte al Partidului Unității Naționale a Românilor și participant la primul tur al prezidențialelor, își anunțase sprijinul pentru Emil Constantinescu în turul al doilea și permisese, prima dată în mandatul său de primar, ca un concert rock să aibă loc la Sala Sporturilor. Publicul începuse să se adune, simțeam că sala va fi plină și concertul, susținut de Cargo, Pasărea Colibri și Compact, un mare succes.

„Emil, președinte!"... „Emil, președinte!"... „Emil, președinte!" Doina Cornea venise la concert, era la tribuna din stânga scenei, alături de Radu Sârbu, președintele CDR din Cluj, și scriitorul George Pruteanu. Tinerii care umpleau sala val cu val o aplaudau entuziast. „Emil, președinte!"... „Emil, președinte!"... „Emil, președinte!" Da, era grozav ce se întâmpla.

Ce vrea omul ăsta de la mine? Scund, rotofei, într-un halat gri de uzină, cu eternul basc pe cap, vorbea precipitat, nefiresc pentru un ardelean, și gesticula vehement. Nu-l înțelegeam în vacarmul fermecător din jurul meu. Până am deslușit ce vrea, ajunsese să strige de-a binelea: „Trebuie să oprim concertul!" Să oprim concertul? De ce? Nici măcar nu începuse. Tonul era cam grosolan, dar iritarea mea l-a calmat pe el. Reprezenta administrația sălii, directorul nu se deranjase să rămână „peste program", și mi-a explicat pe un ton așezat de data asta că spectacolul devenise riscant. Capacitatea Sălii Sporturilor din Cluj era de 2 500 de locuri, iar publicul ajunsese, potrivit estimărilor lui, la 8 000 de persoane. Erau înghesuiți ca sardelele, în tribune și pe suprafața de joc. Mi-a arătat schelele de lumini, cu tineri

căţăraţi pe ele, şi fragila pasarelă dintre tribune, chiar deasupra scenei, plină până la refuz. „Vă daţi seama că s-ar putea prăbuşi în timpul concertului? Mor cu sutele..." Nu oprim concertul, i-am spus, convinsă că mie nu mi se poate întâmpla nimic rău. „Dar cine sunteţi dumneavoastră?" Am avut câteva secunde de ezitare. Ce să-i răspund? Că îl reprezint pe Emil Constantinescu, rămas la Bucureşti pentru confruntările electorale televizate cu Ion Iliescu? N-ar fi fost adevărat. Candidatul CDR era la curent cu programul concertelor, dar nu cunoştea detaliile organizatorice şi nu el delegase responsabilităţile. Ce să-i răspund? Mi-am adus brusc aminte de anii mei de şcoală şi de filmele socialiste, în care toată lumea provincială înlemnea când apărea cineva „de sus, de la Bucureşti". Aşa i-am răspuns, sunt de la Bucureşti, şi răspunsul meu a avut efectul scontat. Dacă eram de la Bucureşti, aveam tot dreptul să iau hotărâri. Le-am făcut semn celor de la pupitrul de sunet că e momentul să înceapă concertul.

Publicul a izbucnit în urale încă de la prima piesă Cargo şi recitalul lor a decurs fără incidente. Pe la mijlocul concertului Păsării Colibri, „omuleţul" cu halat şi basc ne-a dovedit cât este de conştiincios şi responsabil. Astăzi mă înclin în faţa lui, atunci l-am considerat fricos şi slugarnic. A aprins luminile în sală, semnalul cunoscut de toată lumea – „gata, plecaţi acasă"- şi, fără prezenţa de spirit a lui Mircea Baniciu, seara s-ar fi putut sfârşi rău. I-a convins pe tinerii de pe schele şi pasarelă să coboare din acele locuri periculoase şi pe administratorul sălii să permită continuarea concertului. Datorită umorului jovial, atât de caracteristic lui, cele câteva minute de întrerupere au părut fireşti şi publicul nu a sesizat cât de aproape fusesem de o tragedie. Seara s-a terminat într-un adevărat triumf pentru candidatul CDR şi rockerii clujeni care gândeau asemenea lui. Peste patru zile, Emil Constantinescu câştiga alegerile prezidenţiale.

După 20 de ani

13 noiembrie 2016

Am pus capăt poveștii despre ultimii douăzeci și șase de ani din istoria României, aproape douăzeci și șapte, așa cum i-am perceput eu. Lansarea este programată peste patru zile.

Îmi amintesc acum că la mijlocul anilor '90, era în mare vogă genul fantasy. Mă atrăgeau în mod special cărțile care intrau în categoria political fantasy și răspundeau la întrebarea: ce-ar fi fost dacă? Ei bine, ce-ar fi fost dacă pasarela Sălii Sporturilor din Cluj s-ar fi prăbușit pe 13 noiembrie 1996 și câteva zeci de tineri ar fi fost grav răniți sau ar fi murit? Ce-ar fi fost dacă, în panica iscată, alte câteva zeci sau sute de tineri ar fi fost grav răniți sau ar fi murit? O asemenea tragedie ar fi schimbat soarta alegerilor din 1996 și, pentru o bună bucată de vreme, sau chiar pentru totdeauna, soarta României. Fără președinția lui Emil Constantinescu este greu de crezut că România ar mai fi încheiat un Parteneriat Strategic cu Statele Unite în iulie 1997 și, probabil, pentru aderarea la NATO și Uniunea Europeană ne-am mai fi „luptat" și astăzi, categoric fără sorți de izbândă pentru cea din urmă. Dacă nu cumva am fi făcut deja parte din Uniunea Euroasiatică condusă de Vladimir Putin.

Dincolo de frământările mele, de toți și de toate, de trecerea anilor, Piața Universității rămâne la locul ei. Veghează. Și reacționează.

Note

1. Declarația în care Emil Constantinescu anunță că nu va candida la alegerile prezidențiale din 2000: https://www.youtube.com/watch?v=6IjsH_9osSE
2. www.constantinescu.ro
3. Domnița Ștefănescu, „11 ani din istoria României. Decembrie 1989-Decembrie 2000. O cronologie a evenimentelor", Editura Mașina de scris
4. Domnița Ștefănescu, „11 ani din istoria României. Decembrie 1989-Decembrie 2000. O cronologie a evenimentelor", Editura Mașina de scris

Mult timp m-a frământat o întrebare. De ce președintele Constantinescu a fost atât de rezervat în prezentarea rolului său personal în lansarea Parteneriatului Strategic cu SUA, în blocarea loviturii de stat la mineriadele din ianuarie și februarie 1999, în oprirea survolului avioanelor rusești spre Kosovo sau pentru obținerea începerii negocierilor de aderare la Uniunea Europeană și a ridicării vizelor de circulație pentru români la Helsinki în decembrie 1999, sau pentru obținerea unor locuri în plus în Parlamentul European la Nisa în decembrie 2000 și în multe alte situații în care contribuția sa a fost decisivă.

Am înțeles că a acceptat, dintru început, să plătească prețul politic, dar de ce a ales să plătească și prețul tăcerii?

După 20 de ani, când l-am întrebat direct, mi-a răspuns că există un timp al acțiunii și un timp al povestirii, iar popularizarea imediată a unor succese poate compromite atât acțiunile în curs, cât și pe cele viitoare.

La insistențele mele mi-a mai spus, încă o dată, că modelul său de comportament în viață a fost acela al foștilor deținuți politici pe care i-a cunoscut și care nu au cedat nici atunci când li s-au propus chiar compromisuri minore, în condițiile în care nu știau că nu vor rămâne în închisoare până la sfârșitul vieții și, mai ales, dacă vreodată se va afla despre sacrificiul lor. În ceea ce-l privește, dacă peste 20 de ani cineva va spune adevărul va fi bine pentru că va încuraja și pe alții să procedeze la fel în situațiile în care binele țării este mai presus de binele personal. Dacă nu se va afla niciodată, e la fel de bine.

Iar prețul demnității se plătește toată viața.

„Cei care vor avea curiozitatea și tenacitatea de a citi această carte vor ști mai devreme ceea ce alții vor afla mai târziu."

ISBN 978-606-8516-42-4

9 786068 516424

www.rao.ro
www.raobooks.com